Digitization by American Academy of Indic Studies: AAIS(USA)

شڪر گذاري

هيٺين سنڌي سُڄاڻ سڄڻن، ماتري ڀاشا ۽ ساهت جي پريمين، وري ٻيو دفعو اُدار دليءَ جو ثبوت ڏيئي هن وڏي ڪتاب کي ڇپائي پڌرو ڪرڻ واري نيڪ ڪار ۾ سهائتا ڏني آهي ۽ اِن طرح سنڌي ساهت جي کيتر ۾ ظريفاڻي ساهت جي ڪميءَ جي پورائي ڪئي جنهن لاءِ آءٌ سندن نهايت ئي احسانمند آهيان.

سٺو ساهت ڇپائڻ، ڦهلائڻ ۽ پڙهائڻ جهڙو اُتم دان ٻيو ٿي نٿو سگهي. ڪوٽان ڪوٽ ڌنيواد مڙيئي کي!!!

(١)

سيٺ
گوبند رام
پنهومل
(اي - پرهلاد
اينڊ ڪمپنيءَ
وارو) جنهن
اڳي وانگر
خاصي مدد
ڪئي. ڌنيواد!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢)

مکي گوبنـد رام

مکي صوڀراجمل- ڏنيواد!

(٣)

برهم ليـن

سنت رامانند

صـاحب

لقمان نـواسي

جنهنجي پوتر

ياد ۾ سندس

شرڌالـو شش

سيٺ ارجـن

هشمتراء راجپال

سهائتا ڏني.

ڏنـيـواد !

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۴) سيٺ ٻرپداس ٻوڪرداس ٻيمبـلا
ڏ نيواد !

(۵)

سيٺ ڪوڙيمل
آزاد سوپا فئڪٽري
د ھلـــيءَ واري ڪي
ڏ نيـواد!

(٦) سيٺ گـــوبنـــد رام ھاسارام
گليمـر "ڪناٽ پليس" واري ڪي ڏ نيـواد !

(٧) سيٺ جي - بي - پاڳيا اِنڊوشن فرم واري
وڏيءَ دل سان اڳي وانگر سھائتا ڏ ني- ڏ نيواد!

(٨) وطني سيٺ ميارام چيلا رام- ڏ نيواد !

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٩) سيٺ اڇڙداس ٻالچند پارٽنر مشهور
جي - بي - منگهارام فرم واري کي -
ڌنيواد !

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٠) ڏوڏومل ڪنعيالعل فرم جنرل فروٽ مرچنٽس
ڪميشن ايجنٽس وغيره سبزي منڊي دهليءَ جي
پروپرائيٽر **سيٺ ڪنعيالعل** اڳي وانگر هن ڪارج ۾
خاصي مدد ڪئي - ڌنيواد!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

- مهاڳ -

انگريزيءَ ۾ توڙي هندوستان جي ٻين ڪن پرانتڪ ٻولين منجهه ٽوٽڪن، لطيفن کل ڇرچي جهڙين ڳالهين ۽ چرچن جا چڱائي وڏا ڪتاب واندڪائي ۽ وندر لاءِ موجود آهن. سنڌيءَ ۾ اهڙو ڪو وڏيرو پستڪ ڇپايل ڪونهي. جنهن ۾ انهيءَ پر جو مصالحو گڏ ڪيل هجي ۽ جو مسافريءَ ۾ ماڻهو پڙهي پاڻ وندرائي ۽ وقت ڪاٽي گذري يا فرصت جي وقت ۾ کل خوشيءَ ۽ خوش خلقي حاصل ڪري.

سنڌي ساهتيہ سنڌي ميدان کي اهڙيءَ ڳالهه کان خالي ڏسي مون ڪن ورهين کان ان پر جو ذخيرو جوڙيو پيو هئو گڏ ڪري ڇپائڻ جو ويچار ڪيو.

سنڌيءَ جي ودوان سرڳواسيءَ پرمانند ميوارام جي جي مشهور "جوت" جي پراڻن پرچن منجهان گهڻو جيترو مصالحو مليم.

سنڌ جي ٽنڊي ڊويزن جي زميداري سڀا جي سهاري هيٺ نڪرندڙ ماهوار مخزن "غنچهء اميد" جنهن جو ڪجهه وقت جائنٽ ايڊيٽر مان به هوس، ان منجهان به، وقت بوقت کل ڇرچي جهڙا ٽوٽڪا گڏ پئي ڪيم.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لنهن کانسواءِ سرچواسي پنجاهن ديوان ڪوڙيمل صاحب جنهنکي هاڻوڪيءَ سنڌيءَ جي پائي وجهندڙن منجهان هڪڙو ڳڻيو ويندو. اُنهن جو ۱۹۰۶ع سن ڌاري ڇپايل ننڍڙو پستڪ "ٽهڪ تي ٽهڪ" نالي موجود هئو. ٻئي ڪنهن صاحب اِنهيءَ نموني جو لطيفن جو ڪتاب اِن کان اڳي ڪونه ڇپايو هئو. اِن ننڍڙي پستڪ جي ديباچي ۾ ديوان صاحب ڄاڻايو آهي ته گهڻن يورپي ديسن ۾ اِهو رواج چالو آهي ته جڏهن ڪا پنگت کائڻ وهندي يا ڪي گهر جا ڀاتي يا مت مائٽ گڏجي کائو کائڻ وهندا آهن تڏهن اُنهن مان هڪڙو يا ٻه واري سان هرڪو ٻين کي لطيفا ٻڌائيندو آهي جنهنڪري اهڙي خوش طبعي ٿيندي آهي جو هر ماڻهو ته مزي سان پيٽ ڀري کائيندا آهن ۽ کل خوشيءَ ۾ هاضمو ته چڱو ٿيندو اٿن..."

ديوان صاحب پنهنجي پستڪ "ٽهڪ تي ٽهڪ" جو ٻيو ڀاڱو ته ڇپائڻو ڪيو هئو پر شايد اُهو سنڌي ساهتيه جي ٻين ضروري پستڪن جي نڪرڻ سبب نڪري ڪين سگهيو. ويچار هئم ته اِن ننڍڙي پستڪ کي دائمي صورت ڏجي.

۱۹۲۵ع سن ۾ جڏهن مان "گلستان" نالي ماهوار رسالو ڪڍندو هوس تڏهن ننڍي ٽهيءَ وارا ڪيترائي کل ڇرچي جا چٽڪا هتان هتان ڪڍي "گلستان" ۾

ڇپڻ لاءِ موڪليندا هئم، جي به پاڻ وٽ گڏ ٿيل هئم.

هاڻوڪي زماني ۾ سنڌ ۾ جاءِ بجاءِ اخبارن ۾ ۽ خاص ڪري هفتيوار ۽ ماهوار رسالن ۾ "چرچن جي چٽڪي" "مزيدار مربو" "چرچن جي ڇهر ٻهر" "کل ته سهڻن" "خوشيءَ جي خوراڪ" وغيره وغيره جهڙن سرن هيٺ ڪيتئي کل چرچي جا ٽوٽڪا پئي ڇپيا جن مان گهڻا ته انگريزي اخبارن تان ترجمو ڪيا ويندا هئا - اُهي به گهڻي ڀاڱي گڏ ٿيل رکيا هئا.

جهڙڪري ذڪر ڪيل مصالحي مان هڪڙو چڱو خاصو يڪو پستڪ جڙي پيو آهي ۽ جنهن جهڙو اڃا سنڌي ڀاشا ۾ ڪونه ڇپجي سگهيو آهي. ڪتاب جي رٿا انوکي رٿي ويئي آهي جا هرهڪ کي پسند پوندي.

مان پنهنجي ننڍڙي ڀاءُ ڀڳوان سي. ٽڏاڻيءَ جو شڪرگذار آهيان جنهن ٻارن جي ماهوار مخزن 'گلستان' سنڌ ساهتيه جي ماهوار 'گل ڦل' مدجهان اٿوا هتان هتان ڪيترائي چرچا چونڊي لکي ڏنا اٿم.

آشا آهي ته سنڌي ڀائر ننڍا وڏا استريون پرش هن پستڪ جو پورو پورو لاڀ پراپت ڪندا ۽ هرهڪ گهر اندر اُنکي جوڳي جاءِ ڏيندا.

— منوهر ڪوڙومل —

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪِل تہ دنيا بہ توسان ڪلندي
روءُ تہ تون ئي اڪيلو رُئندين؛

جي ڪلڻ ڪلاڻ ۽ معصوميت ڀريل مذاقي گفتگوءَ کي وقت جو زيان ٿا سمجهن سي يا تہ بيوقوف آهن يا ڍونگي.

ڪلڻ هڪ وڏي نعمت آهي جنهنکي اُها عطا ٿيل آهي سو ايشور جو لاڏلو آهي ۽ جو اُها نعمت ٻين کي بخشي سگهي ٿو سو ايشور جو روپ آهي. جپاني لوڪ پنهنجا ڏک درد سداء مرڪي مٽائيندا آهن.

— هڪ وديشي ودوان

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سوچي ڀنڊر

ڀاڱو پهريون	لطيفا	سرڳواسي ديوان ڪوڙيمل چندنمل صاحب جي "ٽهڪ ئـي ٽهڪ" (١٩٠٦ع سن ۾ ڇپايل) جا چونڊ ڪيل ١١٩ لطيفا.
ڀاڱو ٻيو	سڪيادائڪ مزيدار ٽوٽڪا	سرڳواسي شـري پرمانند ميوارام جي پرسند "جرس" جي پراڻن پرچن مان گـڏ ڪيل ١٢١ ٽوٽڪا.
ڀاڱو ٽيون	ڪل خوشيءَ جا چٽڪا	"غنچه اميد" ۽ "سنڌ وشُ" جهڙن ماهوار مخزن منجهان ڀانت ڀانت جـا چونڊيل ١٩٥ چٽڪا.
ڀاڱو چوٿون	هلڪا ڇرچا ۽ مذاقي چٽڪا	هاڻوڪي زماني جي ڏانو جا هڪ ٻن ٽڪن ۾ ڪلائيمڊز ڇرچا جي سنڌي هندي اخبارن ۾ پيا ظاهر ٿين، جي ڪيتري ڪان ڌار ڌار اخبارن مــان گڏ ڪيل آهــن.

جملي ٤١١ چٽڪا.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڀاڱو پهريون

لطيفا

(١)

هڪڙا ٻه گڏ موالي اچي پاڻ ۾ سنگتي ٿيا. ڀنگ جي نشي ۾ ٻئي ٽُٻ هئا. رات جو جڏهن سمهيا تڏهن هڪڙي جا پير ٿيا اُگهڙ ته ٻئي جا ٿيا ڍڪڻ ۽ ٻنهي جا مٿا اچي پاڻ ۾ گڏيا. ڪنهن مهل اُنهن مان هڪڙي کي اچي ٿي مٿي ۾ ڪرهڻ، سو پنهنجي سنگتيءَ جي مٿي کي پنهنجو مٿو سمجهي لڳو کنهڻ ۽ اُنهن تي سندس سنگتي جاڳي چوڻ لڳو ته، اَدا، هي ڇا ٿو ڪرين، منهنجي مٿي کي ڇو ٿو کنهين؟ تڏهين هن مواليءَ چيو ته جي اهو تنهنجو مٿو آهي ته ڀلا منهنجو ڪاڏي ويو؟

(٢)

هڪڙي ماڻهوءَ کي هڪڙي هنڌ ٽي جڻا ڏسڻ ۾ آيا جن مان هڪ پئي نچيو ٻئو پئي رنو ۽ ٽيون ڪنڌ هيٺ ڪري ڳڻتيءَ ۾ ويٺو هئو. هو ماڻهو ڀرپائين اُنهيءَ وٽ ويو جو نچيو ٽپيو پئي ۽ وڃي پڇيائينس ته، اَدا، تو ڇا لڌو آهي جو اهڙيءَ خوشيءَ ۾ آهين؟ هن ورندي ڏني ته آءٌ اُنهيءَ ڪري نچان ڪڏان ٿو جو

مٿھنجي جوءِ مري ويئي آھي. پوءِ وري انھيءَ وٽ ويو جنھن رنو ويٺي؛ ان کان پڇيائين تہ توسان ڪھڙي ويڌڻ آھي جو رئين ويٺو؟ ھن ورندي ڏني تہ ڪالھ پرڻيو ھئس، اڄ زال اھڙو حيران ڪيو اٿم جو رئڻ ڌاران رھي نٿو سگھان. پوءِ ويو انھيءَ وٽ جو ڌرتيءَ ۾ سر جھڪائي ڳٽيءَ ۾ ويٺو ھو.

انھيءَ کان پڇيائين، ادا، توسان تہ خير آھي. ھن ورائي ڏني تہ ھن ٻنھي جو حال ڏسي انھيءَ ڳٽيءَ ۾ ٻڌي ويو آھيان تہ آءٌ ڪئن ڪريان، پرڻجان يا نہ پرڻجان.

(٣)

ھڪڙي پادريءَ ٻيٺي ڪنھن ڳوٺاڻي کي سمجھايو تہ جي اوھين ماڻھو گناھ کان پاسو نہ ڪندؤ تہ نرڪ ۾ ويندؤ ۽ اتي ڏاڍا ڏک ڏسندؤ. ياد رکو تہ اتي پوائتي اوندھ آھي، اتي گندڪ سڙندو آھي ۽ باھ جا مچ ٻرندا آھن. ڳوٺاڻو اھا ڳالھ ٻڌي چوڻ لڳو، سائين، اسانکي تہ اھا ڳالھ وسھڻ ۾ نہ ٿي اچي تہ ڀلا جتي باھ ٻرندي ۽ گندڪ سڙندو اتي اوندھ ڪيئن ٿيندي؟ اسانکي اوھانجي ڳالھ دل سان لڳي نہ ٿي پوءِ اسين مڃون ڪئن؟

(٤)

ھڪڙي امير پنھنجي نوڪر کي خوشيءَ جي ولھ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دلاسو ڏنو ته آءٌ توکي هڪڙي قيمتي شال ڏيندس. انهيءَ دلاسي ڏيڻ کانپوءِ هو نوڪر جڏهن جڏهن سندس سامهون ايندو هئو تڏهن هو منهن ڦيرائي ڪٽي ٻئي پاسي ڪندو هئو. هڪڙي ڏينهن اُن کي سامهون ايندو ڏسي، انهيءَ نوڪر کان پڇيائين ته هنجو ڪنڌ هميشه ڏنگو ڇو ٿو رهي؟ هن ورندي ڏني ته سائين هن ته ڪنهنکي شال جو دلاسو ڏنو هوندو.

(٥)

هڪڙي جوتشيءَ هڪڙي ڳوناٽي کي چيو جنهن آءٌ گذريل وقت جون ڳالهيون ٻڌائي ٿو سگهان، تنهن ايندڙ وقت جو سمورو حال به چئي سگهندو آهيان. جيڪي پڇين جهٽ چئي ٻڌايان. ڳوناٽو هن جوتشيءَ کي پنهنجي گهر وٺي ويو ۽ در ٻائي خوب سوٽين سان پوڄا ڪيائينس. برهمڻ گهوڙا گهوڙا ڪري پڪارڻ لڳو ۽ هنکي ڇپائين، هچارا، تون مون برهمڻ کي ڇو ٿو مارين ۽ سو به ري گناهه؟ ڳوناٽي ورندي ڏني، مهاراج! تو جي مون سان ڪوڙ ڳالهايو آهي ته اها ڪوڙ جي سيکت الئي ۽ جي تو مونکي سچ ٻڌايو هئو ته پوءِ جاٽي ٻجهي هتي نون مار کائڻ ڇاڪاڻ لي آئين؟

(٦)

هڪڙي وڏيري وٽ هڪڙو ڇرچائي ويو. وڏيرو هئو ٻخيل. نوڪر اچي اشارو ڏنس ته ماني تيار آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

وڏيري مهمان کي چيو تہ معاف ڪجو مان ٻاهران ٿي ٿو اچان. هي رنڌڻي ۾ ويو ۽ ٽڪر ۾ ماني کائي گرڙي ڪري موٽيو تہ اتفاق سان ڏاڙهيءَ ۾ هڪڙو جانور رهجي ويس. مهمان پڇيس تہ اوهين ڪيڏانهن ويا هئا؟ وڏيري چيو تہ پاڻخاني ۾ ويو هوس. چرچائيءَ چيو، اها ڳالهہ ٺهي؛ سائينءَ جي سونهاريءَ ۾ جو هڪڙو ڪينئو چنبڙيو پيو آهي سو اُتاهون لڳو آئو.

(٧)

هڪڙي چوڪيدار کان ڪنهن پڇيو تہ رات جو، خبردار رهو، ائين ڇو چوندو آهين؟ هن ورندي ڏني تہ پنهنجي جاڳڻ جي ثابتيءَ ڪاڻ ائين پڪاريندو آهيان نہ تہ چوريءَ جو مان ذميوار نہ آهيان.

(٨)

ڪاشيءَ ۾ هڪڙو انڌو بيراڳي سڄ گرهڻ مهل ڪنهن گهاٽ تي ويٺو هئو ۽ پيڙا ويٺي کاڌائين. هڪڙو پنڊت اُتي آيو تنهن ڏسي چيس تہ ساڌو جي، هي انڌير ٿو ڪرين جو گرهڻ مهل ويٺو کائين. ساڌوءَ ورندي ڏنس، مهراج! منهنجي لاءِ تہ ٻارهوئي گرهڻ آهي.

(٩)

هڪڙي ميراسيءَ کان ڪنهن سڪر ماڻهو پڇيو تہ، تنهنجو نالو ڇا آهي؟ ميراسيءَ چيو تہ منهنجو نالو آهي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

”اَنور“ - هن چيو، واه ڀيلي ڏالو ته، ڏاڍو چڱو رکيو آهي. ميراسيءَ چيو، سائين، اوهانکي پسند هجي ته اوهين ڪٽي رکو، آءٌ ٻيو ڳولي ڪٽي رکندس.

(١٠)

هڪڙي مورکه برهمڻ جي گهر ۾ ڪيرٽي رڌي هئي؛ جڏهن کائڻ ٻه ڇيو، تڏهن پٽهنس جي ڪٽوري ۾ سرس ڪيرٽي پئجي ويئي، برهمڻ پٽ جي ڪٽوري ۾ وڌيڪ ڪيرٽي ڏسي برهمڻيءَ کي چوڻ لڳو ته، تنهنجو پيار آءٌ کين هيءُ جو هنکي گهڻي ڪيرٽي وجهي ڏني آٿي. اِنهيءَ تي پٽهنس کي مٺيان لڳي؛ پيءُ کي چيائين، بابا، مونکي ذرو وڌيڪ؛ مليو ته ڇا ٿيو؟ هيءَ ماءُ به منهنجي آهي، تنهنجي ته کين آهي. مڙس ۽ پٽ جو ڳالهائڻ ٻڌي برهمڻيءَ کي پلا مات ڪئن اچي؟ سا ڪڙڪو ڪري چوڻ لڳي، ڏسو ته سهي، چوي ڇا ٿو، پٽ منهنجو هيءُ آهي کين تون آهين، جو هجا ڪتا وينو پائين؟

(١١)

هڪڙو ڪوري هٿوسو ڪنهن ڪرسان ٻئي ڪنهن ڳوٺ ۾ ويو. اُتي بيمار ٿيو. ۽ اوچتو ئي مري ويو. هنجي مرڻ جي سڌ جڏهن سندس گهر پهتي، تڏهن پاڙي جون زالون ڪورياڻيءَ سان پرچاڻي ڪرڻ آيون. ڪورياڻيءَ انهنکي چيو، ادبون، ويچارو اڌ ته جيئري

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ئي قبر ۾ پيو رهندو هئو، ڪو لوڏو اچي ويو هوندس ۽ گهرڪي سڄو ئي وڃي قبر ۾ پيو هوندو.

(١٢)

ڪنهن وڏي ماڻهوءَ وٽ هڪڙو اندو آفيمي نوڪر هئو، تنهنجو ڪم هئو گهوڙي جي مالش ۽ سنڀال ڪرڻ. هڪڙي ڏينهن گهوڙو ڪڙهه ڇڙي ٻاهر نڪري ويو ۽ هڪڙو گڏهه اُنهيءَ هنڌ اچي بيٺو. آفيمي وقت تي ڪرڪٺو ۽ صافو کڻي گهوڙي کي مهٽڻ آيو ۽ گهوڙي واريءَ جاءِ تي هيڏي هوڏي هٿ ڦيرايائين ته گڏهه کي وڃي هٿ لڳس. گڏهه کي گهوڙو سمجهي مهٽڻ لڳي ويو. اچا گهڙي کن نبري ته مالڪ سواريءَ لاءِ گهوڙو گهريو. آفيمي جهٽ اُنکي سنجي وڃي حاضر ڪيو. مالڪ گڏهه کي ڏسي ٽپي ٻاهر ئي ويو ۽ چيائين اُندا آفيمي، هي ڇا، گڏهه ڪاهي آيو آهين؟ آفيميءَ هٿ جوڙي ويني ڪئي، ٻخاوند، گڏهه ته ڪيهي، باقي مالش تمام گهڻي ٿي اٿس تنهنڪري شايد گسي گسي ائين ٿي ويو آهي.

(١٣)

هڪڙو غريب ماڻهو ڪنهن ڏاڙهل وٽ ويو ۽ وڃي چيائينس ته ڪا نوڪري هجي ته مونکي ڏيو. ڏاڙهل پڇيس ته تو اڳي ڪٿي نوڪري ڪئي آهي؟ هن وراڻي ڏني، ته سائين ۴ ورهيه پوليس ۾ هئس ۽

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

٦ ورهيه رهيو آهيان وڪيلن وٽ. اِها ڳالهه ٻڌي هن
چيو تڏهن تون بيشڪ منهنجي ڏانءُ جو آهين. پوليس
۽ وڪيلن کي مان ڌاريو نه. سمجهندو آهيان، اُنهن ۽
اَسانجي وچ ۾ ويڇو ڪونهي.

(١٤)

هڪڙو ماڻهو پرائي باغ ۾ گهڙي ويو ۽ اُتي ڪو
ماڻهو نه ڏسي ڊاک چڙهي ويهي کائڻ لڳو. ايتري ۾
باغ جي مالڪ ڏسي ورتس ۽ رڙ ڪري چيائينس ته
اڙي چا تو ڪرين؟ هن ورندي ڏني ته ٻورو ٽڪڙو
آيو هئم سو ٽپي ڪيم. باغ جي مالڪ پڇيس ته ڪٽي
ٻورو ڪيو اٿيئي؟ هن اُمالڪ ڳانو ڇيٽو هٿ ۾ ڪڍي
چيو اجهوا. هن چيو، مورکه، هي ته ڳانو ڇيٽو آهي.
هن چيو، سائين، ڇيٽو ته ڪينهي پر توهانجي ڊپ
کان ٽڪڙ ۾ گٺو جي ڇيٽي وانگيان نڪري پيو ته اُنم
منهنجو ڪهڙو ڏوهه ٿيو؟

(١٥)

هڪڙي اِنسپيڪٽر امتحان وٺندي ڪنهن شاگرد
کان پڇيو ته جئن ندين جي اُٿل ٿيندي آهي تئن
سمنڊ ۾ اُٿل ڇو ڪين ٿي ٿئي؟ اُن وديارٿيءَ ورندي
ڏني ته سائينءَ پنهنجي قدرت سان ٿري ۾ گهڻا مٿل
ڪڪر پوکي ڇڏيا آهن سي انجو پاڻي چوهي ٿا وڃن
جنهنڪري سمنڊ جي ٻوڏ نه ٿي ٿئي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٦)

ڪنهن ماڻهوءَ تي ڪورٽ ۾ گندگي ڪرڻ جو مقدمو هليو. ماجسٽريٽ هنڪي حڪم ڏنو تہ مقدمي جي صفائيءَ لاءِ شاهد حاضر ڪر. هن ٽي ينگي ۽ ٽي بهشتي وٺي وڃي حاضر ڪيا. ماجسٽريٽ پڇيس تہ ينگي ۽ بهشتي ڇا لاءِ آندا اٿئي؟ هن وراڻي ڏني، حضور، ينگين ۽ بهشتين کان وڌيڪ صفائي وري ڪير ڪندو؟

(١٧)

نادر شاهہ ۽ محمد شاهہ بادشاهہ هڪڙي ڏينهن ڳالهيون ويٺي ڪيون؛ اتي نادر شاهہ پڇو تہ جي زال هجي هندي ۽ مرد هجي افغان تہ هنسجو ٻار ڪهڙو ٿيندو؟ محمد شاهہ تہ ڪجهو ٿي ڪين پر سندس وزير هٿ ٻڌي عرض ڪيو، خاوند، اُنهن جو ٻار ڏاڍو نادر ٿيندو.

(١٨)

هڪڙو واڻيو جو ڪنهن ڪاميٽيءَ جو ميمبر مقرر ٿيو هئو سو ويو صاحب جي سلام تي. صاحب چيو تہ اڄ اسانکي فرصت ڪانهي؛ سڀاڻي ڏهين وڳين مهل اچڄ تہ توکان حال احوال وٺنداسون. واڻئي چيو، ست وچن. صاحب سمجهو تہ چوي ٿو تہ سڀاڻي ست بڄ اچان؛ تنهنڪري ڪاوڙ جي منهن گهنجائي چوڻ لڳو،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

يو ڏنہ، ڏينهن ٻجي اچ ۽ سٺين وڳي مهل اسانکي
ميم صاحب سان گڏجي ٻاهر وڃڻو آهي.

(١٩)

هڪڙو ڪوري ۽ جوٽس اونهاري ۾ مٿي ڪڏ تي
ڪتولا وجهي سمهيا پيا هئا. ڳالهين ڪندي جوٽس
چيو تہ اسانکي سائين پٽڙو ڪٽي ڏني تہ، انهيءَ لاءِ
ڪتولو جيڪر ڪٽي وجهجي. ڪوريءَ چيو تہ، تون
پنهنجو ڪتولو ٿورو اِيڏاهين سيرائين آءٌ ٿورو هيڏي
سيريان تہ جاءِ ٿي پوي. ڪورياڻيءَ چيو تہ، سائين
ڏينهن ڏئيس ڇوڪر وڏو ٿئي ۽ پرڻجي تہ هنجي ونئي
جي ڪتولي ڪاڻ بہ جاءِ کپي، سو تون پنهنجو ڪتولو اڃا
ٿورو اڳتي سير ۽ آءٌ ٿورو اڳتي سيريان تہ جاءِ ٿي
پوي. ائين ڪندي ٻنهي ڪتولن جا پاوا هيٺ
سرڪي ويا ۽ ٻئي ڌُو وڃي هيٺ پيا. ٻنهي جا هڏ
گڏ ڀڳا، تڏهن ٻئي روئي چوڻ لڳا، اللہ سائين! اسان
پٽ جي پچر ئي ڦٽي ڪئي، اَهڙو پٽ ئي گهوريو
جنهن ڪري مائٽ اَهڙا ڏک سهن.

(٢٠)

ولايت ۾ ڪنهن ماڻهوءَ جي شادي ٿيڻي هئي.
دستور موجب شاديءَ ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ سڀني دوستن
کي هن ڪانڌ ڏني. انهيءَ ڏينهن اتي گهوڙن جي
شرط هئي تنهنڪري سندس ڪيترن دوستن لکيو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تہ اسانجو شاديءَ تي اچڻ تي ڪين سگھندو مگر ٻڪ
جاٽجو تہ اسانجو روح شاديءَ جي موقع تي اوهان وٽ
موجود هوندو. ٻيبيءَ اِنهن خطن جو مضمون ٻڌي
چيو، خدا خير ڪري! ٿڌهن سڀي جاءِ ٻوٽن سان
ڀرجي ٻوندي.

(٢١)

هڪڙي درزيءَ وٽ ڪي ڇوڪرا ڪم سکندا
هئا، اُنهن مان هڪ ڇوڪر جيڪو ڏاڍو چلولو
هئو، سو هيڏي هوڏي ٻيو نهاريندو هئو. هڪڙي
ڏينهن هنکي هيڏي هوڏي نهاريندو ڏسي درزيءَ
چيو، شيطان! ڪرين ڇا ٿيو. ڪم سکڻ تو اچين ڪين
منهنجو منهن ڏسڻ؟ ڇوڪر جهٽ وراڻي ڏني، استاد،
جنهن توهان جو منهن ڏٺو هوندو تنهن سوئر جو ڏٺو
هوندو، اوهين ناحق تا ڪاوڙ ڪريو.

(٢٢)

هڪڙي پير وٽ هڪڙي پورهيت هئي سا نماز
۽ روزي کان ونءُ ويندي هئي پر گھر ۾ ورکندڙ
ماڻهو جڏهن اَئي عصر کندا هئا، ٿڌهن هيءَ کائڻ
کان ڪڏهن ڪين گسندي هئي. پير صاحب چيس،
اڙي! تون جڏهن روزو نٿي رکين ٿڌهن فجر جو کائڻ
ڇو ٿي کائين؟ پورهيت وراڻي ڏني، سائين! ٿڌهن
اوهانجي مرضي آهي تہ هيڪاري ڪافر ٿي ٻوان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

روز و اڳيئي نٿو پڇيم باقي عصر به نه ڪريان ته پاڻ
تي بيٺو گناهه چاڙهيان ۰

(٢٣)

هڪڙي ماستر پنهنجي هڪڙي سست شاگرد کي
ڪجهه سمجهائيندي ائين چيو ته آءٌ جڏهن تو جيڏو
هوندو هوس تڏهن تمام اوکا سوال حل ڪندو
هوس. شاگرد وراڻي ڏني ته سائين جن جو اُستاد
اهڙو قابل هوندو ؛ منهنجو اهڙو قابل نه آهي ته پوءِ
آءٌ ڇا ڪريان؟

(٢٤)

هڪڙي ماڻهوءَ تي گهڻو قرض هئو، تنهن کي ڪنهن
چيو ته بيلي توکي رات جو ننڊ ته ڪانه هوندي. هن
وراڻي ڏني ته مان ڏاڍي فرحتي ننڊ ڪندو آهيان،
مگر مان ڀانيان ٿو ته منهنجي لهڻيدارن کي ننڊ ڪانه
هوندي ۰

(٢٥)

هڪڙيءَ ننڍڙيءَ ڇوڪريءَ ماءُ جي متي ۾
هڪڙو اڇو وار ڏسي ماءُ کي چيو اما، تنهنجو هڪڙو
وار ڇو اڇو ٿي ويو آهي؟ ماڻس وراڻي ڏني ته ڌيءَ
تون مونکي گهڻو ڪهائيندي آهين، تڏهين وار اڇو ٿيو
اٿم. ڇوڪريءَ چيو امان، مون هاڻي سمجهو آهي ته
نانيءَ جا وار جو اڇا ٿي ويا هئا سو انهيڪري جو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٽنڊي هوندي تو هنکي تمام گهڻو ڪمايو هوندو.

(٢٦)

هڪڙي مسلمان ڪنهن وڏيري کي چيو آءٌ حج تي ٿو وڃان. وڏيري چيو نيڪيءَ کي ڪا منع آهي؛ اُهڙي ڀلي ڪم ۾ ڪير اڙهو ٿيندو. هن چيو مون وٽ خرچ ڪونهي، سائين ڪجهه مدد ڪريو. وڏيري وراڻي ڏنيس ته تون چٽل آهين، سچي ماڻهوءَ تي حج ڪرڻ جو ڀار آهيئي ڪونه

(٢٧)

هڪڙو ڀلومانس مسافري ڪندي ڪنهن ڳوٺ ۾ سنوارت جوڙائڻ ويو. پڇائي حجام جو گهر وڃي لڌائين ۽ هنکي چيائين ته منهنجي سنوارت جوڙ. حجام رنبي ڪٽي پٿر تي لائڻ اچي ويٺو، مسافر چيس، هي ڇا ٿو ڪرين؟ توکي مون سنوارت جوڙڻ ڪاڻ چيو آهي، گاه ڪرڻ ڪاڻ ڪونه چيو اٿمانءِ. حجام ورندي ڏني، سائين، توهانکي سڪر ماڻهو ڏسي هي اوزار لائڻ ويٺو آهيان، نه ته مون وٽ جيڪي ڳوٺ جا ماڻهو سنوارت لاءِ ايندا آهن، تن جا وار ته، آءٌ ڇهن سان پٽي ڪڍندو آهيان.

(٢٨)

هڪڙي زال ڪنهن ڪورٽ ۾ شاهدي ڏيڻ ويئي. ماجسٽريٽ عمر پڇيس. چيائين، منهنجي عمر آهي ٽيهه

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ورهيه. ماجسٽريٽ چيو، مونکي پڪي يادگيري آهي
ته پنجن ورهين کان اڳ تون آئي هئينءَ شاهدي ڏيڻ
تڏهن به تو ساڳي ٿيهه ورهيه عمر لکائي هئي. پنجن
ورهين گذرڻ کانپوءِ به تنهنجي اِها ساڳي عمر ڪئن
ٿي؟ زال وراڻي ڏني، حضور، اُهي ٻيا ماڻهو آهن
جي هڪ پيري هڪ ڳالهه ڪن، ٻئي پيري ٻي ڳالهه
منهنجي هميشهه لاءِ هڪ ڳالهه آهي.

(۲۹)

هڪڙو صاحب جڏهن کائڻ ويٺو، تڏهن ٻٽلر سوُپ
(شوُروو) آڻي ميز تي رکيو. صاحب اچا رڪابي لاٿي
ته سوُپ ۾ ٻه مکيون پيلون ڏٺائين. ڪاوڙ جي ٻٽلر کي
چيائين، هي ڇا؟ ڏس سوُپ ۾ ٻه مکيون پيون آهن.
ٻٽلر وراڻي ڏني حضور، مڙيئي پنج مکيون هيون،
صاحب حڪم ڏنو هئو ته، ميم صاحب کاڻ هميشهه
زيادهه حصو رکجي، تنهنڪري ٽي ميم صاحب کاڻ
رکيون آهن ۽ ٻه صاحب جي سوُپ ۾ آهن. صاحب
ناحق تو مون تي غصو ڪري، مون حڪم نه ٽوڙيو
آهي.

(۳۰)

هڪڙو عامل پيمايش جي نوڪريءَ لاءِ اُميدوار
هئو، مگر هئو ڪاڻو، تنهنڪري سرٽيفڪيٽ آڻڻ
کاڻ ڊاڪٽر ڏانهن موڪليو ويو. ڊاڪٽر پيمايش واري

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

صاحب ڏي لکي موڪليو ته هـيءُ ماڻهو چالاڪ ۽ مضبوط آهي پر هڪ اک اٿس. صاحب چيو تـه توکي هڪ اک آهيئي ڪانه، اسين توکي نوڪريءَ ۾ ڪيئن رکون؟ اميدوار ورندي ڏني ته حضور کي خبر آهي تـه پيمائش ڪرڻ وقت شست لڳائڻ مهل هڪ اک اوس بند ڪرڻي پوندي آهـي؛ منهنجي هڪ اک پاڻيهي بند ٿيل آهـي تنهنڪري پيمائش جـي ڪم لاءِ آءٌ ٻين اکين وارن کـان وڌيڪ ڏانءُ جـو آهيان ۽ حضور اڳيئي مونکي قبول ڪندا. صاحب اِها ورندي ٻڌي کل ۾ پئجي ويو.

(۳۱)

هڪڙو ٻهراڙيءَ جـو واڻيو هئو سو جڏهن فصل کڻندو هئو تڏهن هڪڙي برهمڻ کي گهر گهرائي جپ ڪرائيندو هو ۽ تنهنکي ڏڪڻا ڏيندو هئو. هڪڙي سال فصل ڪاٻارجي پيو تنهنڪري هن برهمڻ کي گهرايوئي ڪين. برهمڻ هن واڻئي وٽ ويو ۽ چيائينس ته اڄ چـو هيلهه اسانکي وساري ڇڏيو اٿئي؟ واڻئي ورندي ڏنـيس، مهراج، هن فصل ۾ توري ڪپاهه ساڳي آهي باقي اَن جو ٿيو پلو. برهمڻ چيو، واه جي واه! ڪپاهه جي داڻن جهڙو ورڻي ڪو ٿيو. تو ٻڌو ڪين آهي ته اَن جي داڻن کان ته ڪپاهه جو داڻو وڌيڪ آهي. تون هميشه وانگر جپ ڪرائڻ کان نـه گس. واڻيو هئو ويچارو وسوڙل

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سو ڪونيءَ مان ڳچ جيتري ڪپاهه ڪڻي آيو ۽ برهمڻ
کي چياءِ، مهاراج! اِجها هي ڪپاهه، وٺهي ڪريو جپ.
برهمڻ چيس ته، جڏهن آءٌ شلوڪ پڙهي سهاءُ چوان
تڏهن تون پنهنجي هٿن سان ڪپاهه ڪڻي پٺئي پاسي
اُڇلائيندو وڃج ۽ ايتري خبرداري ڪج جو وري
پٺتي نه نهارج نه ته سڀ دان نهفل ٿيندءِ. پوءِ برهمڻ
ويو شلوڪ پڙهندو جڏهن هن سهاءُ ٿي چيو تڏهن هو
پنهنجي هٿن سان ڪپاهه ويو پٺتي اُڇلائيندو. ايتري ۾
اُنهيءَ ڳوٺ جو برهمڻ آئي اچي نڪتو تنهن اُهو رنگ
ڏسي چيو ته، اسان اهڙو جپ ڪڏهن ڪونه ڏٺو.
برهمڻ ڏنو ته، متان هي منهنجي ڪم ۾ ڀڃڪ وجهي
۽ ڪپاهه هٿ مان هلي وڃي، تنهنڪري ڪا ڪيڏ
ڪجي ته چڱو. ڳوٺ جي برهمڻ ڏي نهاري چيائين،
"چپ گرو ويم مستو واچنگ. اڌو اڌ سواها."

(٣٢)

هڪڙي امير پنهنجي بورچيءَ کي ڪڪڙ پچائڻ
جو حڪم ڏنو. جڏهن ڪڪڙ پچي تيار ٿيو تڏهن
بورچيءَ جي دل سرڪي ويئي، تنهنڪري ڪڪڙ جي
هڪ جنگهه پٽي کائي ڇڏيائين. جڏهن امير پڪل
گوشت گهريو ۽ بورچيءَ آڻي اڳيان رکيس تڏهن
ڏٺائين ته هڪ ٽنگ آهي ڪانه. بورچيءَ کان
پڇائين، تنهن چيو ته ڪڪڙ کي اصلي هڪ ٽنگ هئي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

امير ڪاوڙيو ۽ ٻورچيءَ کي گهٽ وڌ ڳالهايائين. هڪڙي ڏينهن گهمندي ٻورچيءَ هڪڙو ڪڪڙ ڏٺو جو هڪ ٽنگ لڪائي بيٺو هو. امير کي ٻوڙي چيائين، سائين، اوهانکي اِنهي ڏينهن ويسهه نٿي آيو، هاڻي هيءُ هڪ ٽنگو ڪڪڙ ڏسو. امير لڪڻ سان ڪڪڙ کي ڌيڪاريو ته ڪڪڙ لڪايل ٽنگ ٻاهر ڪڍي اُٿي ڀڳو. امير چيو، احمق، هاڻي ڇا ٿو چئين؟ ٻورچيءَ چيو، سائين اِها حڪمت اوهان اُنهيءَ ڏينهن ڇو نه ٿي هلائي، ڪنهن جهليو هُوَ ڇا؟

(٣٣)

هڪڙو ماستر هو ڪاٺو، تنهن جياگرافي سيکاريندي ڇوڪرن کي ويٺي چيو ته لنڊن جو شهر ايڏو آهي جو ريڳو ڪو ائين مٿاڇرو گهمي ڏسي ته به ١٥ ڏينهن لڳي وڃنس. تنهن تي هڪڙي حرڪتي ڇوڪر پڇس، سائين، ١٥ ڏينهن گهمڻ ۾ اوهانکي لڳندا يا اسانکي؟ ماستر چيو، اِهو سوال ڇو ٿو پڇين؟ هن ورندي ڏني ته جي سائينءَ کي ١٥ ڏينهن لڳندا ته اسين ساٻن سٺن ڏينهن ۾ ڪين گهمي سگهنداسون؟

(٣٤)

هڪڙي انگريز ڪنهن پٺاڻ سان ڳالهين ڪندي چيو ته پٺاڻ پئسي جو غلام آهي، جيڪو رپيا ڏئيس تنهن ڏي ٻوڙي. پٺاڻ اِها ڳالهه ٻڌي چيو، انگريز

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لوڪ ڪڻن آهن؟ انگريز ورندي ڏني ته انگريز اوڪ عزت ڪاڻ لڙندا آهن ۽ نه پئسي ڪاڻ. پناڻ چيو صاحب، اسين ۽ اوهين ٻئي اُنهيءَ شيءِ ڪاڻ وڙهندا آهيون، جا اسان توهان وٽ ڪانهي.

(٣٥)

هڪڙو مسافر ڪنهن مهمان سراء ۾ اچي لٿو. پر ۾ هڪڙو نانوائي هئو تنهنکي هڪڙي ماڻهوءَ جي ماني جوڙڻ ڪاڻ ڇيائين. نانوائيءَ چيس ته هتي هڪڙو ماڻهو آهي سو جيڪو مسافر اچي لهي، تنهن سان هرويرو ڳانئي بازي ڪري گڏ کائڻ ويهي رهي؛ تنهڪري ٻن ماڻهن جي ماني جوڙايو. مسافر اها ڳالهه نه مڃي. جڏهن ماني ليار ٿي ۽ هو کائڻ وينو، تڏهن اُهو ماڻهو ۾ اچي سهڙيو ۽ جڙي جڪي اچي ساڻس کائڻ وينو. کائڻ ۾ هٿ وڌائين ته مسافر هٿ کان وٺـــي کڻي جهليس، ته وري ٻيو هٿ وڌائين، ٻيو هٿ ۾ جهليانس ته ٻوٽ کڻي رڪابيءَ ۾ وڌائين. مسافر کي لڳي چڙ، سو دهل کڻي مٿي تي هيائينس. تنهن تي هن چيو ته نديي هوندي اما ۾ مونکي ماني اُهڙن لاڏن ڪوڏن سان کارائيندي هئي. مسافر اچي کل ۾ پيو، هن کي لڳي ساچي، سو ٻئيل ماني کائي چٽ ڪري ويو.

(٣٦)

هڪڙو غريب ماڻهو ڪنهن وڏي درجي کي وڃي

رسيو. ڪنهن وقت پٽس رلندو پنندو ونس اچي
نڪتو. هن ڇهڇهو آدرياءُ ڪيس ۽ پنهنجي ڪمت تي
ڪڍي وهاريائينس. درٻارين مان ڪنهن پڇيس ته هي
ڪير آهي؟ هنجي خواب حالت ڏسي هنڪي پيءُ سڌو
ڪان لڄ آيس، سو چيائين ته هيءُ منهنجو آشنا آهي.
پٽس کي لڳي جا ڪاوڙ، سو اُٿي ڪري ويو ۽ چوندو
هليو ويو ته هيءُ ڪوڙ ٿو چوي، آءٌ هنجو آشنا ڪين
آهيان مگر ماٽس جو آشنا آهيان.

(٣٧)

ايران جي شاه جي ايلچيءَ کان توران جي بادشاه
پڇيو ته توهانجو شاه ڪئن آهي ۽ منهنجي باد شاهت
ڪئن ٿو ڀانئين؟ ايلچيءَ وراڻي ڏنس ته سائينءَ جي
بادشاهت آهي چوڏهيءَ جي چنڊ وانگر ۽ اسانجي
شاه جي بادشاهت آهي هلال جي چنڊ وانگر. توران
جو بادشاه اهو جواب ٻڌي خوش ٿيو. جڏهن پنهنجي
ملڪ ايران ڏي موٽي ويو تڏهن ايران جي شاه پڇيس
ته منهنجي بادشاهت کان توران جي راڄ جي سرسي
ڪئن ڏيکاريئه.

ايلچيءَ چيو، سائين چوڏهيءَ جو چنڊ ڏينهان
ڏينهن ويندو آهي گهٽندو ۽ هلال ويندو آهي ڏينهان
پوءِ وڌندو تنهنڪري بادشاه توران جيکي اهو جواب
ڏنو هوم.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٨)

هڪڙي نواب تماشي ۾ وڃڻ وقت پنهنجي هڪ نوڪر کي چيو ته پان واري کان ٽڪي جا ۴ پان وٺي تماشي واريءَ جاءِ ۾ مونکي اڳيان اچي ملي رهجِ؛ پوءِ جڏهن آءٌ هون ڪريان، تڏهن هڪڙو پان ڪڍي مونکي ڏجِ ۽ پيري پيري سان هون ڪرڻ تي مونکي هڪ هڪ پان ڏيندو وڃجِ. نوڪر ٽڪو ڏيئي تنبوليءَ کان چار پان ورتا ۽ سوچي دل ۾ چيائين ته هن مان پلا نواب صاحب جو پيٽ ڀربو. سو اُهي موٽائي ڏيئي نانوائيءَ کان ٽڪي جون چار مانيون وٺي ڪپڙي ۾ ويڙهي نواب صاحب اڳيان وڃي ويهي رهيو ۽ جڏهن هن هون ڪيو، تڏهن اُماڪ هڪ ماني ڪڍي ڪٽي منهن ۾ ڏنائينس. نواب صاحب ڪاوڙجي هڪي چيو بيوقوف اُلوُ هي ڇا آهي؟ نوڪر چيو، سائين، ڪاوڙ ڇو ٿا ڪريو؟ ٻيون ٽي روٽيون به آهن. اِهي کائي ڪين ويو آهيان.

(٣٩)

ڪو واڻهڙو ڪنهن نانوائيءَ کان پئسي جو ٻوڙ وٺي ويهي ماني کائڻ لڳو. جان ڏسي ته ٻوڙ ۾ مک پيئي آهي. نانوائيءَ کي چيائين، ڏس ٻوڙ مان مک نڪتي آهي نانوائيءَ ورندي ڏني ته پئسي جي ٻوڙ مان مک نه نڪرندي تنهن هاٿي نڪرندو ڇا؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۴۰)

هڪ فقير پنهنجي مرشد وٽ ويندو هو. مرشد چيس ته شاديءَ بنا دنيا جو مزو ڪهڙو آهي. فقير فڪر ۾ پئجي ويو ۽ ننڊ وٺي ويس. تنهنڪري اُتيئي تلاءَ جي پر تي ليٽي رهيو. ننڊ ۾ سپنو ڏٺاءِ ته شادي ڪئي اٿم ۽ پٽڙو ڄائو اٿم ۽ آءٌ پنهنجي زال ۽ پٽ سان سمهيو پيو آهيان ته زال ٿي چئيم ته پريرو سر جو ڇوڪر ٿو رُئي. آءٌ ٿورو هٽيس ۽ وري چيائين ته اڃا هٽ. ٻيهر هٽيس ته وري هٽڻ لاءِ چيائينم ۽ ٻيهر جو هٽيس ته ليٽي ڌُو وڃي تلاءَ ۾ پيس. منهنجي رڙين تي ماڻهو ڊوڙي آيا ۽ اچي ڪڍيائونم. تلاءَ ۾ ڪرڻ جو ڪارڻ پڇيائونم تنهن تي ساري ڳالهه ڪري ٻڌائيمان. حاضر ماڻهن چيو، فقير، اُلڪو نه ڪر، اسين توکي هاڻي سگهوئي ٿا پرڻايون. فقير دانهن ڪري چيو ته ابا، منهنجي توبه آهي ۽ شاديءَ جي سپني مان اِهو پاتو اٿم، سچ پچ شادي ڪندس ته الاجي منهنجي ٻاب ڪهڙي بڻجندي.

(۴۱)

هڪڙو بي علم ڇوڪر عينڪون وڪڻندڙ جي دڪان تي ويو ۽ دڪاندار کي چيائين مونکي پڙهڻ واري عينڪ کپي. دڪاندار گهڻن قسمن جون عينڪون ڏيکاريس ۽ جيڪا عينڪ پايو ڪٿي ڪتاب پڙهي ته

هنکي کجهه به پڙهڻ ۾ کين اچي. دڪاندار جڏهن ڏنو ته هيءُ عينڪون رکو اُٿلائي پٿلائي پيو ۽ وٺندو پٽيءَ کانءِ، تڏهن منهن گهنجائي پڇيائينس ته، پڙهيو ڇا آهين. ڇوڪر ورندي ڏني ته جيڪڏهن پڙهڻ اچيم ها ته پڙهڻ جي عينڪ اوهان وٽان ڇو وٺڻ اچان ها.

(٤٢)

ٻه ٻارڪي اچي پاڻ ۾ مليا. هڪڙي چيو ته، بابي جن جي ڪڙهه ايڏي وڏي هئي جو هڪ دروازي ٽائين پهچڻ ۾ ايترو وقت لڳي ويندو، جيترو گهوڙيءَ کي لڳڻ ۽ وڃيري ڄڻڻ ۾ لڳي.

ٻئي چيو ته بابا جن وٽ ايڏي ته بانس جي چڙي هئي جو ڪڏهن ورهه ۾ مينهن نه وسندو هئو ته اُنهيءَ بانس جي چڙيءَ سان آڀ ۾ ٽنگ ڪندا هئا ته، اچي مينهن وسندو هئو.

پهرئين ٻارڪيءَ پڇيو ته، پٺهي اُها چڙي رکندو ڪٿي هئو؟

ٻئي جواب ڏنو ته پٺهي جي ڪڙهه ۾ رکندو هئو.

(٤٣)

هڪڙو آفيمي نشي جي پڪيءَ ۾ ڇت ٽان هيٺ ڪري پيو ۽ نوڪر کان پڇڻ لڳو ته ڪرئين ٽون ڪين آءٌ. نوڪر ورائي ڏني، سائين جن ڪريا، آءٌ ته ڪونه ڪريو آهيان. آفيميءَ چيو ته آءٌ ڪريو آهيان ته هاءِ گهوڙا!!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٤)

ٻن ڄڻن بازار ۾ پڻي مارامارِي ڪئي. پوليس وارو اُنهنکي جهلي ٿاڻي تي وٺي ويو ۽ اُتي بند ڪري ڇڏيائين. هڪڙي اُتي به شور مچائي ڏنو تنهن تي ٻئي چيس، ماٺ ڪر، هل نه ڪر ته هتان به ڪڏي نه ڇڏينِ.

(٤٥)

هڪڙي برهمڻ ڏڪڻا جي اُميد تي تلاءَ مان مٽيءَ ڏو ڪڍي واڻئي کي ڏيئي چيو، برهمڻ جو وچن پرمانڻ، هيءَ مٽي گنگا رج ڪري ڄاڻ؛ واڻيو به اوستاد جو پڙهايل هئو، تنهن چيو جو تلاءَ مان هڪڙو ڏيڏر جهلي برهمڻ کي هٿ ۾ ڏيئي چوڻ لڳو، "وئش جو وچن پرمانڻ، هيءُ ڏيڏر گئو ڪري ڄاڻ."

(٤٦)

هڪڙو خوش مسخرو واڻئي جي هٽ تي تيل وٺڻ ويو. تيل وٺي ٿانءُ هٿ ۾ ٿي کنيائين ته هٿ مان کسڪي ويس ۽ تيل سڀ هارجي پيس. واڻئي چيو اڄ ڇنڇر جو ڏينهن آهي، تيل هاريو ته پيڙا لٿي، تنهنجا پاپ ويا. مسخري چيو جو واڻئي جي تيل جي لوٽ اونڌي ڪري ٻيهي چوڻ لڳو، واه واه! تنهنجا اڳيان پويان پاپ سڀ ڪٽي ويا، تنهنجو به وڏو ڀاڳ آهي جو ڇنڇر ڏينهن توتان پيڙا ٽري آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۴۷)

هڪڙو ناڻي ڪمپنيءَ جو مئنيجر اڻ پڙهيل هو، پر هو ڪم اهڙيءَ اٽڪل سان پيو هلائيندو هو جو انهيءَ ڳالهه جي ڪنهن کي سڌ ڪانه هئي. هن وٽ هڪ ليکاري هو جو هن جو لکپڙهه جو سڀ ڪم ڪندو هو. هڪڙي ڏينهن هڪڙي گهڙيءَ جي صورتي پيئي؛ هر ڪنهن پنهنجو ڪاغذ چٽڪيءَ تي نالو لکي ڏنو؛ مئنيجر جو ليکاري اُن وقت حاضر نه هو، تنهنڪري هن ڪورو ڪاغذ ٽڪر ڪٽي رکيو. اتفاق سان گهڙي انهيءَ ڪوري ڪاغذ ٽڪر کي ملي. ماڻهن کي عجب لڳو. ايتري ۾ هن جو ليکاري به اچي نڪتو. هن اهو ڪورو ڪاغذ ڏسي چيو ته هي برابر اسانجي مئنيجر جا اکر آهن؛ آءٌ جيڪر هزارن ۾ سڃاڻي وٺان.

(۴۸)

هڪڙو ماڻهو جو سڀ مان ويڪ ڪڍندو هو، سو هڪڙي باغ ۾ گهمڻ ويو. هڪڙو انب جو وڻ ڏٺائين جو تمام وڏو ۽ ناهوڪو هو، پر ان ۾ انبڙيون اچا ننڍڙيون هيون. اهي ڏسي چوڻ لڳو ته، هي ڇا، وڻ ڪيڏو ۽ منجهس ڦر ڪيڏو ذرڙي جيڏو. اڳتي هليو ته هڪ ڪدوءَ جي ٻول ڏٺائين جنهن ۾ هڪ ڏهه سيرو ڪدو پئي لڙڪيو جو ڏسي چوڻ لڳو، ”هان، هي وري بيڙ اندير ڏسو، ڦل ڪيڏو ۽ ٻول ڪهڙي سنهڙي، هي ڪدو ٿئي انب جي وڻ ۾ ۽ انبڙيون ٿين هن ٻول ۾.“

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

باغ گهمي اُنهيءَ انب جي ڇانوَ ۾ اچي وينو. ٿڌي هير پٽي لڳي، سو ڪجهه دير ڪانهوءَ ليٽي پيو ۽ ننڊ اچي ويس. وڻ تي ڪو طوطو اچي وينو جنهن انبڙي نڪي سا هيٺ ڪري ۽ هنجي اڪ تي اچي پيئي. اُنهيءَ تي ڇرڪ ماري اُٿيو ۽ انبڙي مٿان ڪري ڏسي هوش آيس ۽ چوڻ لڳو، "سائين! ڀلو آءٌ آهيان، تون ڪين ڀلو آهين؛ منهنجي عقل موجب جيڪڏهن هن انب ۾ ڪدوءَ جهڙو ڦل هجي ها ۽ ائين مٿان ڪري پوي ها ته اڪ چٽ هجي ها پر مٿي جو به خير ڪونه هجي ها.

(٤٩)

هڪڙي ماڻهوءَ پنهنجي تصوير ڪڍائي. هو اهڙو ڪوجهو هئو جو جهڙس ڪونه هوندو. جڏهن تصوير ڪڍڻ وارو ونس تصوير کڻي آيو تڏهن هن چيو ته هن جي قيمت مان ڪجهه گهٽ ڪريو؛ ڇاڪاڻ ته شهر ۾ اهڙي تصوير ڪو به ڪونه وٺندو. تصوير ڪڍڻ وارو سياڻو هئو، تنهن چيس ته اُنهيءَ قيمت تي اوهين نه وٺندؤ ته اُنهيءَ کان به زيادهه قيمت سان وڪڻندس. هن ماڻهوءَ چيو ته مون جهڙو بيو ڪير آهي جو هيءَ تصوير وٺندو. تصوير ڪڍندڙ وراڻيو، ته مونکي کهڙي پيئي آهي جو اوهان جهڙا ڳوليندو وتان. آءٌ هن تصوير ۾ پڇ کڻي وڌائيندس ته ڏاڍي عمدي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ان مانس (باندر) جي تصوير تي پوندي. اهـا ڳالهه
ٻڌي هوش جـاء آيس ۽ ماف ڪري پوري قيمت
ڏيئي تصوير کڻي رکيائين.

(٥٠)

هڪڙو ڪڙمي ٻني ورهي، لاڳيتو فصل ڪـاپار جڻ
ڪري پوک جي ڪم کان ڪڪ ٿـي ۽ نوڪريءَ جي
ڳولا ڪاڻ نڪتو ماڻس چيس ته نوڪري مليئي ته
پنهنجي ڌڻيءَ جي چاڪري چڱيءَ ريت ڪجانءِ ۽
۽ جڏهن هنکي خوش ٿيو ڏسين، تڏهن پگهار وڌائڻ
لاء وينتي ڪجانس. هو وڃي هڪڙي ڪاموري وٽ
نوڪر ٿيو. اهو ڪامورو گهوڙي تي چڙهي ڪچهريءَ
ڏي ويو. اتي لهي گهوڙو نوڪر کي سونپي اندر ويو.
هن گهوڙو وٺ سان ڪڻي ٻڌو ۽ پاڻ اتـي سمهي پيو.
اچي جـو چـور سو هنکي ستل ڏسي گهوڙو ڪاهي
هليو ويو. ڪامورو موٽي اچي ڏسي تـه نوڪر سمهيو
پيو آهي ۽ گهوڙو آهيئي ڪونه. هنکي اٿاري پڇيائين
ته گهوڙو ڪاڏي ويو؟ نوڪر ورندي ڏني، ياندجي
تو تـه ڪو چور ڪاهي ويو اٿس؛ پـر پڙ ڪونهي ۽
چاڪاڻ جو نوڙي چڏي ويو آهي سو هو ضرور نوڙي
ڪڻڻ ايندو ۽ آءٌ جهلي ڪڻي سوگهو ڪندوسانس. مالڪ
هنجي انهيءَ بيوقوفيءَ جي جواب ٻڌڻ کان اچـي
ڪل ۾ پيو. هنکي ماڻس جي ڳالهه ياد پيئي سو ڪلندو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏسي چيائينس ”سائين هاڻي منهنجو مهنو وڌايو.“

(٥١)

هڪڙو ٻيو پادري ريل گاڏيءَ ۾ ڪنهن پاسي پئي ويو. گاڏي هڪڙي اسٽيشن تي اچي بيٺي؛ تڏهن دريءَ کان مٿو ٻاهر ڪڍي هڪڙي ڇوڪر کي چيائين ته هتي پاڻي اٿئي، مونکي هڪڙو قنداري ڏاڙهون آڻي ڏي ۽ ٻيو تون وٺي کاءُ. ٿني مدت گذريا ته ڇوڪرو ڏاڙهون کائيندو موٽيو ۽ ٻه آنا موٽائي پادريءَ کي ڏيندي چوڻ لڳو، صاحب، هن وٽ هڪوئي هڪڙو ڏاڙهون هو، سو مون ورتو مانس، صاحب پنهنجا پئسا وٺي.

(٥٢)

هڪڙو ملا ڇوڪر پاڙهيندو هو. انهن مان هڪڙو ڇوڪرو ڪنهن شاهوڪار جو پٽ هو؛ تنهنکي چيائين ابا، اوهانجي گهر ۾ ڪو چڱو طعام ٺهي ته ڪجهه منهنجي ڪاڻ آڻج. هڪڙي ڏينهن اهو ڇوڪر پيالي ۾ ڪجهه کيرڻي کڻي آيو. ملا پڇيس ته ماڻهين هيءَ کيرڻي خوشيءَ سان ڏني آهي نه؟ ڇوڪر وراڻيو ڏني ته سائين، کيرڻي چلهه تي رکي هئي ۽ امان ڪنهن ڪم لاءِ رڌڻي کان ٻاهر ويئي هئي. ڪتي اچي ان ۾ منهن وڌو هو؛ تنهنڪري امان کيرڻي تي هاري. مونکي سائينءَ جو چوڻ ياد هو تنهنڪري امان کي کيرڻي

هارڻ نه، ڏنيم ته توهان جي ڪاڻ ڪٽي آيس. ملا ڪاوڙجي پيالو ڪٽي ڀڃي ڦٽو ڪيو. پيالي ڀڄڻ ڪري چوڪر اچي رڙ ڪري پيو ته چوڻ لڳو ته هيءُ ابي جي پيشاب ڪرڻ جو پيالو هئو، توهان ڀڃي ڇڏيو، هاڻي ابو مونکي ڏاڍي مار ڏيندو.

(٥٣)

ٿهمتيءَ زباني ڏيندي ماجسٽريٽ کي چيو ته آءٌ برابر چور ۽ بدمعاش آهيان مگر اسان جهڙن جو هجڻ به ضرور آهي. ماجسٽريٽ عجب ۾ پئي پڇيو ته، اوهانجي ڪهڙي گهرج اچي پيئي آهي؟ ٿهمتيءَ ورندي ڏني، سائين، جي اسين سڀ ٻڌي ڪري پنهنجو ڪم ڪٽي ڇڏيون ته حق حلال جو پورهيو ڪري ڪائون ته پوءِ سائين جن ڪٿان کائيندا؟

(٥٤)

هڪڙي ماڻهوءَ پنهنجي نوڪر کي چيو ته ٻهاري ڏيئي ٻهر مٿان ڪنڌ تان هيٺ ڦٽو ڪرڻ ته هيٺ لنگهيندڙ سڪر ماڻهوءَ جي نگاهه رکج. هڪڙي ڏينهن هوُ ٻهاري ڏيئي ٻهر هٿ ۾ جهلي هيٺ نظر ڪيو بيٺو هئو. قاضي صاحب جمع جي نماز لي ٿي ويو، تنهنڪي اُتان لنگهيندو ڏسي ٻهر ڪٽي مٿانس اُڇلايائينس. قاضيءَ گهر جي مالڪ کي دانهن ڏني؛ هن نوڪر کان پڇيو ته نياڳا، هي تو ڇا ڪيو آهي؟ هن ورندي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏني، سائين، توهان ڪين چيو هئو تہ ڪو سکر ماڻهو لنگهيندو هجي تہ اُنجي نگاهہ رکي ٻهر اُچليج؟ توهين ناحق ٿا مون غريب تي ڪاوڙجو.

(۵۵)

هڪڙي فقير چيو تہ، جي مونکي اَللهہ اڄ رپيو ڏياري تہ جيڪر اُن مان ۲ آنا اللهہ وات ٻين محتاجن کي ڏيان. هنکي اُنهيءَ ڏينهن ۱۴ آنا مليا، تڏهن چوڻ لڳو اللهہ سائين مونتي اعترو ويساهہ ٻہ نہ ڪيو، پنهنجو حصو پاڻيهي ڪٽي ورتائين.

(۵٦)

هڪڙي ڇوڪر ماستر کي اچي چيو تہ سائين منهنجي ڏاڏي مري ويئي آهي، مونکي موڪل ڏيو، مقام ڏي وڃڻو آهي.

ماستر چيو تہ هن سال ۾ هيءُ اٺون ڀيرو ڏاڏيءَ جي دفن ڪرڻ جي موڪل تو ورتي. تنهنجي ڏاڏين جو ٻہ شمار ئي ڪونہ تو ڏسجي. ڇوڪر چيو سائين، اسان جو ڪٽنب آهي وڏو ۽ پراڻو ۽ اُنجا ماڻهو گهڻا ٻڍا ٿي ويا آهن، اِنهيءَ سبب ڪري منهنجون ڏاڏيون سگهو سگهو موڪلائيند يون ٿيون وڃن.

(۵۷)

هڪڙي ماڻهوءَ کي ٽڪڙو ٽورو آيو سو ڪنهن گهر واري جي ٻنيي وٽ ويهي رهيو. اعتري ۾ گهر جو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مالڪ ٻاهر آيو. هن کان پڇيائين ته تون ڪير آهين؟ هن ورندي ڏني ته آءٌ خدا جو ماڻهو آهيان. گهر واري نڪا ڪئي هم نڪا ڪئي تم، ٻيهيءَ کان وٺي گهلي ويس مسجد ڏي. مسجد جـــي در وٽ ڌڪو ڏيئي چيائينس، جنهنجو ماڻهو آهين تنهنجو گهر هيءُ آئٽي، اتي وڃي ڦاٽ، ٻين جي در اڳيان ڇو ٿو وهين؟

(٥٨)

هڪڙي اٺوريءَ جي زال مري ويئي؛ اُنجي مرڻ ڪري هن واويلا مچائي ڏني. هڪڙي دوست چيس يار! جڏهن ماڻهين مٽي هٽي تڏهن ته اينرو ڪين ٿي رنئه تورڙي ٿو جاتو ٿي ته ماءُ ٻيهر ملڻي نه آهي. هـن اٺوريءَ چيو يار، ڏاڍو ڪو ٻهيلو ٿـو ڏسجين؛ جڏهن اَما مٽي هٽيءَ، تڏهن پاڙي جون ڪيتريون زالون اچي دل وٺنديون، دلاسو ڏينديون ۽ چونديون هيون تـه اسين تنهنجون مائر نه آهيون ڇا؟ اڄ هڪ پاڙي واري ٻ کانه ٿي اچي چوي ته تون ڇو ٿو روئين، آءُ تنهنجي جوءِ ڪين آهيان ڇا؟

(٥٩)

هڪڙو جٽ ڪنهن ريلوي اِسٽيشن تي ويو ۽ ٻابوءَ کان پڇيائين ته پٽٽين انين وڃي واري گاڏي ڪيڏيءَ مهل وينندي. ٻابوءَ ڪلي چيو ٧ وڳي ٤٥ منٽين گاڏي ڇٽندي. جٽ اِهو جواب ٻڌي ڇوڪ لڳو تـه گاڏيءَ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جي وقت جو ڪو نڪاڻو ئي ڪو نہ ٿو ڏسجي؛ جڏهن وٽيس ٿو، تڏهن ٿــي وڃي. هاڻي پنڌ اٺين وڳي واري وري ستين وڳي ۴۵ منٽين ٿي آهي.

(٦٠)

هڪڙي راجپوت ڪنهن برهمڻ کي ڏامون ڇيو؛ ڪاٺ پنهنجي هٿين ڪياءِ؛ پـر ڪاٺ ڪرڻ وير جٽيو ڳچيءَ ۾ ڪو نہ هوس. برهمڻ ڇيو جنهن جي ڳچيءَ ۾ جٽيو نہ آهي سو شودر آهي، هنجي هٿ جـي ڪيل روٽي کائڻ جوڳي نـہ آهي. راجپوت ڇيس، مهاراج، اجايو واد نہ هڻ؛ برهمڻ جـا ٽوڪي ڏيهاڙي روٽي جوڙي ڪارائيندڙي آهـي تنهنجي ڳچيءَ ۾ جٽيو ڪٿي آهي؟ تڏهن ڇيو تہ تون جٽيل بہ شودر جو آهين؛ هميشه روٽي بہ شودر جي هٿ جي پيو کائين.

(٦١)

هڪڙي ماڻهوءَ کي پرٽئي اچا ٽي مهينا مس ٿيا تہ پٽ ڄائس؛ هن اِنهيءَ ٻار جو نالو رکيو شيطان. ماڻهن ڇيس تہ پٽ تي اِهڙو نالو ڪئن ٿو رکين؛ اسان اڳي ڪنهن بہ ماڻهوءَ جو اِهڙو نالو ڪو نہ ٻڌو آهي. هـن ورندي ڏني تہ نون مهنن جو پٽ ۳ مهنن ۾ ڪري آيـو آهي تنهنکي شيطان نہ سڏيو تہ ڇا سڏيو؟

(٦٢)

هڪڙي ٻهراريءَ جي واٽئي ٻنهي هٿن سان ماني

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پڇي پئي ڪاڌي. هڪڙي برهمڻ جي هنتي نظر پيئي جنهن چيس مورک! ڪبي هت سان سچ ڪبي آهي، اُنهيءَ هت سان تو ماني پڇي، اِها ماني کائڻ جوڳي نه آهي.

واهڻيءَ وراڻي ڏني ته برهمڻي جڏهن ماني پچائيندي آهي تڏهن مانيءَ کي ٻنهي هٿن سان ڪين ٺڪيندي آهي؛ پوءِ اُنهيءَ ڪـي سچ اوهين ڪنهنجي هت سان ڪرائيندا آهيو ڇا؟

(٦٣)

هڪڙو مسلمان قاضيءَ جي نبيري تي ناراض ٿيو. قاضيءَ چيس مفتيءَ وٽ وڃي اپيل ڪر؛ هن ورندي ڏني ته مفتي تنهنجو چاچو آهي سو منهنجو ڪهڙو انصاف ڪندو؟ قاضيءَ چيس ته تڏهن وزير وٽ وڃ. هن چيو وزير تنهنجو نانو ٿئي، اِهو منهنجي دانهن ڪهڙي وڻائيندو؟ قاضيءَ چيو ته بادشاهه وٽ وڃ؛ هن ورندي ڏني ته بادشاهه وٽ تنهنجي ڏيءَ ڪين آهي؟ قاضيءَ ڪاوڙجي چيس ته تڏهن جهنم ۾ وڃ. هن چيو ته اُتي سائينءَ جو پيءُ جو وينو آهي سو مون جهڙي غريب جي اُتي دال ڪٿي ڳرندي؟

(٦٤)

هڪڙي جاگيردار وٽ ٻه منشي هئا، هڪڙو هئو مسلمان ۽ ٻيو هئو هندو. جاگيردار ٻنهي کي پنج پنج

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

رپيا پگهار ۾ وڌائي ڏنا. مسلمان منشي پگهار جي اضافه ٿيڻ ڪري هڪدم پنهنجي نالي ۾ محمد جو لفظ ڪٽي وڌايو. مثلا هنجو نالو هئو چڙهو ته هاڻ سڏائڻ لڳو محمد چڙهو. هندو منشي به پنهنجي پوڻ وارو نه هئو. هنجو اصل نالو هئو ڀرتو، سو چوائڻ لڳو محمد ڀرتو. جاگيردار، هندو منشيءَ جي نالي اڳيان محمد جو لفظ ڏسي اعتراض آندو. هندو منشيءَ ورندي ڏني ته اها پگهار جي اضافي جي نشاني آهي. ڀيراءِ مسلمان منشيءَ جو نالو چڙهو هئو. اضافه ملڻ ڪري ڪاٽيڪي محمد چڙهو چوائڻ لڳو آهي تنهنڪري مون ڀانيو ته پنجن روپين اضافه ملڻ جي اها نشاني آهي.

(٦٥)

هڪڙو چرچائي بيمار ٿيو، سندس ناچڱائيءَ جي وچ ۾ سندس گهرواريءَ کي به تپ اچي ويو. هن چيو ڪيو جو پنهنجو ۽ پنهنجي گهرواريءَ جو قارورو (پيشاب) هڪڙي شيشي ۾ حڪيم وٽ ڪٽي ويو. حڪيم وري هن کان به ڀيو، رليون ڪسر هئو، تنهن چيس ته جي ٻنهي پيشاب هڪئي شيشي ۾ آندءِ ته ٻنهي جي وچ ۾ ڪو سڳو ته ٻڌي اچين ها ته خبر پئي سگهي ها ته هي تنهنجو ۽ هي تنهنجي بيبيءَ جو آهي.

(٦٦)

هڪڙو فقير جنهن ڪاٽيڪي پورو سنت ٿي سڏايو،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سو هڪڙي راجا وٽ ويو راجا چيس ته ٻهر ياڻين اسان کي ٻڌاءِ ته ڀڳوان ڇا پيو ڪري. فقير چيو ته آءُ اوهان جي اڳيان بيٺو آهيان ۽ اوهين ويٺا آهيو تخت، تنهن ڪري ائين سوال ڪئن ٿيندا آهن. سواليءَ کي کپي ته پاڻ بيهي رهي ۽ فقير کي ادب سان آسڻ تي ڪري وهاري ته پوءِ سوال جو جواب مليس. راجا ٽپ ڏيئي تخت تان اُٿيو ۽ فقير کي اُن تي وهاري پاڻ اڳيانس بيهي رهيو. فقير چيو ته جيڪو سوال اوهين پڇو ٿا تنهنجو جواب اهي ته ڀڳوان تخت ويٺل کي هيٺ بهاري ٿو ۽ فقير کي تخت ڏٽي ڪري ٿو.

(٦٧)

مٿرا جي هڪڙي ست ورهين جي ڇوڪري هڪڙيءَ ١٢ ورهين جي ڇوڪريءَ سان شادي ڪئي. موڪلاڻيءَ مهل ڇوڪريءَ جي ڀيءُ پنهنجي نانيءَ کي ڇوڪريءَ جي سنڀال ڪرڻ لاءِ ڀارت ڪئي. نانيس چيو، سائين، اِها اوهين ڪهڙي ڳالهه ٿا ڪريو، آءُ هنکي ڳهت گهرندس، جهڙي هيءَ اوهانجي نياڻي آهي تهڙي منهنجي.

(٦٨)

صاحب (ميم صاحبه کي) هيءَ ڪهڙي اجائي ڳالهه آهي. هيڏيون ساريون ڇوڪريون ويٺيون آهن تنهنجي اڳيان تون اهڙا ڪچا لفظ ٿي ڳالهائين.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ميم صاحب - توهان ڳالهه سمجهي ڪين آهي. هي ڇوڪريون وڏيون ٿيون آهن ۽ تورين گهڻين ڏينهن پڙهيون؛ ۽ توهانکي اهڙا لفظ اُنهن جي اڳيان اِنهيءَ لاءِ ٿي ڇوان ته جڏهن هو پڙهن تڏهن هو اهي مون وانگر پنهنجن مڙسن کي چڱيءَ پر قانون ۾ رکي سگهن.

(٦٩)

هڪڙي ڪڪڙ جهنگ ۾ بانگ ڏني، تنهن تي هڪڙو گدڙ ڊوڙي آيو. ڪڪڙ هنکي ڏسي وڻ تي چڙهي وينو. گدڙ چيس ادا، بانگ ڏني آئي، لهي اءُ ته گڏجي نماز پڙهون. ڪڪڙ چيو، منهنجو اِمام ايندو تڏهن اءُ نماز پڙهندس. اِنتري ۾ هڪڙو ڪتو اچي نڪتو. ڪتي کي ڏسي ڪڪڙ وڻ مان گدڙ کي چيو ادا، هاڻي نماز پڙهي وڃج، متان اڳيئي هليو وڃين، هاڻي امام آيو آهي. گدڙ ڀڄندو ڇوندو ويو ته هاڻي منهنجو وُضوُ ڀڄي پيو آهي، اءُ پوءِ ايندس.

(٧٠)

هڪڙي وڏي عملدار کان ڪنهن پڇيو توهانجي ماهوار آمدني ڪيتري آهي. هن ورندي ڏني ته، جيڪي ماڻهو عهدو ڪمائيندا آهن، تنجي آمدني هميشه هڪجيتري ڪين ٿيندي آهي. هن عهدي وارو جي بهشت وڃڻ چاهي ته هڪ هزار مهيني جي آمدني ٿئيس؛ پر جي جهنم ۾ وڃڻ گهري ته پنجاه هزار آمدني ٿئيس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۷۱)

هڪڙي سوداگر گهوڙو وڪڻيو ۽ جوءِ کي چيائين ته سياڻي گهوڙي جي قيمت جا پئسا ملندم ته توکي زيور گهڙائي ڏيندس؛ جوٽس چيو انشاءَ الله. سوداگر چيو، ڪم بخت، تون هميشه ڳالهه ۾ شڪ وجهندي آهين. هن ۾ ڪو شڪ آهي ڇا؟ جوٽس ڪجهوئي ڪين پئي ڏينهن پئسا وٺي گهر ڏي موٽيو. واٽ ۾ لڳس پيشاب، سو رڍين جي ٽيلي زمين تي رکي پرسان ويهي رهيو. آيو جو هڪڙو شاهينگه سو ٽيلي لڳائي پيچي ويو. سوداگر اُتي ڏسي ته پئي لڳي پيٽ ۾ آهي. ويچارو هٿ ڇڙا وٺي گهر آيو. ۽ اچي در کڙڪايائين. جوٽس اندران پڇو ڪير آهي؟

سوداگر چيو انشاالله، تنهنجو مڙس آهيان

جوٽس کلي چوڻ لڳي ته انهي ۾ به ڪو شڪ پيو اٿي ڇا؟

هن ورندي ڏني ته، مونکي ڪالهه سوڌو پئي ۽ شڪ ڪونه هئو ۽ اڄتي سيکنهن ڳالهه ۾ شڪ ٿيو.

(۷۲)

هڪڙي مسخري لي ڪنهن سبب بادشاهه اچي ڏمريو ۽ حڪم ڏناءِ ته هنکي گڏهه تي چاڙهي گهمايو؛ تنهنڪري دستور موجب هنجو منهن ڪارو ڪري گڏهه تي ڪٽي چاڙهيائون، پٺيان دهل وجائيندا ۽

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اڳيان اِهو اِهو ڪندا سڄو شهر گهمايائونس. سندس ڪو پراڻو دوست اچي اِتان لانگهائو ٿيو، تنهن اِهو حال ڏسي پڇيس ادا، توسان ڪهڙي هٿي آهي؟ مسخري ورندي ڏني ته سڀ خير آهي، ڪارهن مفت، سواري مفت، دهل مفت، ۽ شهر جو سير مفت، اسان جي وڻي چڙهه.

(٧٣)

هڪڙي ماڻهوءَ جي گهر واري اِهڙي ڏنگي هئي، جو جيڪي هو چوندو هوس تنهنجي ھرويرو بہ ھوءَ اُبتي ڪندي هئي. جي چوندو هوس ته، ماني ڪاءِ ته ماڻهن، وڻي ڪائيندي هئي ته بہ چڱي اُٿي ڪڙي ٿيندي؛ و هئي ۽ جي چوندو هوس ته نہ ڪاءِ ته زور ڪري اُبي ويهي ڪائيندي هئي. هڪڙي ڏينهن اُنهيءَ ماڻهوءَ، ڪي درياهہ جي پريءَ پر ڪنهن مائٽ وٽ وڃڻو پيو. زال کي چيائين ته تون اوڏاهين ڇا ڪندينءَ، اِتي گهر ۾ ويٺي رهه، آءٌ چڙ و ٿي تو اچان. جوڻس ساڻس وڃڻ لاءِ سنبهي بيهي رهي. درياهہ لنگهڻو هئو، لنهڪري هن هڪڙو پاڏو ساڻ ڪنيو؛ جڏهن درياهہ ۾ گهڙيو، تڏهن پاڏي جو پڇ وٺي درياهہ لنگهي پار ويو. جوڻس بہ پاڏي جو پڇ وٺي پاڻيءَ ۾ گهڙي. هن چيس تہ پڇ کي زور سان جهلج متان وهه ۾ لڙهي وڃين. هن هٿ ڪڍي ڇڏيو ۽ پاڻيءَ ۾ لڙهي ويئي. جڏهن هـن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏنو تہ جوڻس وھہ ۾ لڙھي ويئي ۽ ھنجو پتو ڪونہ
پيو تڏھن ھو اوپارو درياہ جو ڪنارو ڳوليندو ويو.
ھڪڙي شخص وات تي پڇيس تہ ھي ڇا تو ڪرين،
چريو تہ ڪين ٿيو آھين؟ زال لڙھي ويئي ھوندي تہ
لھواري ويئي ھوندي، اوپاري ڪيئن ويئي ھوندي،
ھن ورندي ڏني، ادا، اِھو تہ آءُ بہ تو جاڻان، پر
منھنجي زال کي عادت ھئي ھميشہ اُلٽي ھلڻ جي،
پيسو ھوءَ پنھنجي عادت موجب ويئي ھوندي اُلٽي.
رھيو

(۷۴)

ھڪڙي پادريءَ ڪنھن ڳوٺ جي ماڻھن کي وعظ
پئي ڪيو. ھڪڙي ڳوناڻي، پادريءَ کان پڇيو تہ
سائين، توھين جو چئو ٿا تہ حضرت عيسيٰ ماڻھن کي
ڇوٽڪو ڏيندو سو حضرت عيسيٰ ڪير آھي ۽ ڪٿي
تو رھي؟ پادريءَ چيو حضرت خدا جو پٽ آھي ۽
خدا وٽ رھيٿو. ڳوناڻي پڇيو تہ خدا پاڻ حيات آھي
يا نہ؟ پادريءَ چيو تہ خدا سائين جيئرو جاڳندو آھي.
ڳوناڻي چيو تہ پوءِ توھين تڏھن ڪئن ٿا چئو تہ پيءُ
جي جيئري پٽ کي مڪتي ڏيندو. اسان وٽ اِھو
دستور نہ آھي ؛ جيسين پڻس جيئرو آھي تيسين اسين
اُنکي مڃيندا سون ؛ جيڪي ڪپندو سو ھن کان
گھرندا سون ؛ جڏھن ھو نہ ھوندو تڏھن پٽس مالڪ
آھي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٧٥)

هڪڙي ماڻهوءَ ڪنهنکي موچڙو هنيو. هن قاضيءَ کي دانهن ڏني. قاضيءَ موچڙي هڻندڙ کان ٨ آنه ڏنڊ موچڙي لڳل کي ڏياريا. هن رپيو ڪيسي مان ڪڍي قاضيءَ وٽ اُڇلايو ۽ قاضيءَ کي هڪ موچڙو مٿي تي هڻي چوڻ لڳو ته هاڻي رپئي مٽائڻ ڪاڻ ڪير رلندو وتي.

(٧٦)

ڪشمير جي رياست جو هڪڙو عملدار سرحد تي ڪنهن ڪم لاءِ ويو هئو، سو جڏهن سوڀارو ٿي موٽيو، تڏهن هنجو درجو وڌيو ۽ انهيءَ ڪري هو ڏاڍو ڦونڊجي ويو. هڪڙي ڏينهن هنکي مهاراجا جي سرڪار ۾ حال لکي موڪلڻو هئو، پاڻ لکي پڙهي ڪين ڄاڻندو هئو سو پنهنجي منشيءَ کي اُنجي لکڻ لاءِ چيائين جنهن دستور موجب لکيو فدوي سردار مولسنگهه ۽ هن ڪاوڙجي قلمدان ڪڍي مٿي ۾ هنيس ۽ چيائينس، مورک، توکي ايتري سمجهه نٿي ٿئي ته سرڪار ۾ هيترو منهنجو مان آهي ۽ هاڻي تازو اسانجو مرتبو سرڪار وڌايو آهي، تون اڃا تائين اسان کي ”فدوي“ لکايو وينو آهين. منشيءَ چيو، غريب نواز، سرڪار ۾ لکڻ جو اهو دستور آهي. سردار چيو، بيوقوف، اڳتي اسانکي فدوي ڪري متان لکيو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اٿي، ائين ٺٺيا ھلڪي درجي جا نوڪر لکندا آھن.
اسانکي اڳتي ”فدوا“ ڪري لکندو ڪر.

(٧٧)

ھڪڙو ننڍو ٻار پنھنجي وڏيءَ ڀيڻ جي ڪوٺيءَ مان رڙندو پيءُ وٽ آيو ۽ اچي چيائينس، ٻابا، ڪالھ توھان مونکي ھيٺريءَ کي چڪ پائڻ تان ماريو ھئو؛ چيو ھئو ته اڳتي چڪ نه پائج. ھاڻي ھن ماڻھوءَ کي ته مار ڏيو. پڇيس چيو ڪھڙو ماڻھو؟

ٻار ورندي ڏني ته ميريءَ جي ڪوٺيءَ ۾ ھڪڙو ماڻھو آيو آھي، تنھن چڪ پائي ھن جا چپ پٽي ڪڍيا آھن. ميريءَ کي اھڙي ھلاکي ٿي جو جو ھڪدم ٻئي ٻانھون ھن ھنجي ڳچيءَ ۾ وجھي ھنکي وٺي گھٽو ڏنائين.

(٧٨)

ھڪڙي وڪيل پنھنجي اصيل جي شاھد کان پڇيو ته تون رات جن دوستن وٽ رھيو ھئين سي چور آھن نه؟ شاھد چيو ته اھو پاڻ ڄاڻو، آءُ وٽن انھيءَ ڪري ويو ھوس جو ھو وڪيل آھن.

(٧٩)

ھڪڙي ماڻھوءَ اشتھار ڇپايو ته جيڪو مونکي جراب جي ٽڪلي موڪليندو تنھنکي آءُ ڏن ڪمائڻ جي تجويز لکي موڪليندس. ھن وٽ اينريون ته

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نڪليون اچي گڏ ٿيون جو لکہ رپين جو جمع ٿي ويو.
پوءِ هن ورڇي ۾ اشتهار ڇپائي پڌرو ڪيو تہ جنهن
ريت مون پئسا ڪمايا آهن تئن اوهين بہ ڪمايو.

(۸۰)

هڪ جج شاهد کان پڇيو تہ جنهن چور کي تو ڏٺو
هئو تنهنجا اهڃاڻ ڏي. شاهد چيو، حضور هو، صاحب
جهڙو ڊگهو ۽ بت بہ پريل ۽ رنگ جو گورو هئو ۽
پين گهٽيون ڳالهين بہ حضور مان نہ لاٿو هائين هڪڙو
ڏرو.

(۸۱)

هڪڙو حڪيم چوندو هئو تہ جيڪي ٿيڻو سو
قسمت سان ٿيو ٿئي. هڪڙي ڏينهن نوڪر سندس
چوري ڪئي. حڪيم نوڪر کي مار ڏني. نوڪر
چيو، سائين! مار پوم ڇو ٿا؟ جيڪي ٿيڻو هئو سو ٿيو.
توهانجي شيءِ جي، قسمت بہ چوري لکي هئي ۽
منهنجي قسمت بہ چور ٿيڻو هئو. حڪيم چيو تہ مار بہ
تنهنجي قسمت بہ لکي هئي.

(۸۲)

هڪڙو پٽواري (تپيدار) ڪنهن وڏيري وٽ ويو.
اهو ڏينهن هئو بڪري عيد جو. وڏيري چيو تہ اڄ
توهان ڏي گوشت موڪلڻ جي ڳالهہ دل تان لهي وئي.
پٽواريءَ ورندي ڏني، وڏيرا صاحب، انهيءَ ڳالهہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جو سانگو ڪونهي . اسين ڏي ڀاڙي اوهانجو گوشت پيا
ٿا کائون .

(۸۳)

هڪڙو ڇوڪر مڪتب ۾ اوير ويو . آخوند پڇيس،
اڙي اينتري دير ڇو ڪئي اٿئي. هن ورندي ڏني،
سائين، رات مينهن پوڻ ڪري وات تي اهڙي گپ
ٿي پيئي آهي جو هڪ وک اڳتي وڌائجي ته ٻه وکون
پٺتي هٽي وڃجي . آخوند پڇيس ته اهڙو حال آهي ته
تون هتي ڪيئن پهتين؟ ڇوڪر وراڻيو ته اهو حال ڏسي
گهر ڏي موٽڻ لڳس ۽ انهيءَ تجويز سان جهٽ اچي
هتي پهتس .

(۸۴)

هڪڙو چور ڪنهن چوريءَ جو مال کڻي بازار ۾
وڪڻڻ ويو . اتي هڪڙي اهڙي ٺڳ جي ڦر وجهي
چڙهيو جو سڀ مال ڦٻهي ويس . جڏهن گهر موٽي آيو
۽ ماڻهن پڇيس ته گهڻي وڪڻي آئين؟ چور ورندي
ڏني ته جيتري ڳڌو هوم اوتري وڪائو .

(۸۵)

هڪڙو انڌو مسجد ۾ ويٺو هئو . هڪڙو سڄو ماڻهو
آيو تنهن اچي هن انڌي جو ڪتو کنيو . انڌي هٿوراڙيون
ڏنيون پر ڪتو ڪونه لڌائين . پوءِ هن ماڻهوءَ کي چيائين،
"حاجي صاحب، ڀلائي ڪري منهنجو ڪتو ڏيو ته هن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ورندي ڏني، ادا ڪٿو نہ توکي ڏيان ٿو پر مونکي ٻڌاءِ نہ توکي ڪڻن خبر پيئي تہ آءٌ حاجي آهيان؟ انڌي ورندي ڏني تہ اهڙا ڪم حاجين بنا ٻيو ڪوئي ڪونہ ڪندو آهي.

(٨٦)

هڪڙي ماڻهوءَ هڪڙي هند وکيان پئي ڏني. پوءِ ڳالهائيندي جڏهن چيائين تہ ڏسو آءٌ خدا جي ڌرتيءَ تي بيٺو آهيان، تڏهن اٺي جو هڪڙو موچي بيٺو هئو تنهن اُمالڪ واڪو ڪري چيو، سائين ڪو خداءِ جو خوف بہ ڪريو، ڌرتيءَ تي بيٺا آهيو، ڪين منهنجي جتيءَ تي بيٺا آهيو، جنهنجو توهان اجا ملهہ ئي ڪونہ ڏنو آهي.

(٨٧)

هڪڙيءَ ڪنواريءَ ڇوڪريءَ کان ڪنهن پرڏيل زال کان پڇيو، ڪڻن ڇوڪر اجا پرڻجڻ جو تہ خيال ڪونهيئي؟ پرڻجڻ کان تہ جبل جي چوٽيءَ تان غار ۾ ڪري مرڻ چڱو آهي. مونکان پڇين تہ اِنهيءَ ڪم جهڙو ٻيو ڪو جنجال نہ آهي؛ اهو وڏو ڇٽيءَ جهڙو ٻنڌڻ آهي.

ڇوڪر نهہ پهہ ورندي ڏني تہ مائي، جيڪڏهن مونکي اهڙو آسرو هجي تہ غار ۾ مڙس بيٺو آهي؛ اُنہ ڪرندي ساڻ مونکي ملي ويندو تہ آءٌ جيڪر هڪ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پل نہ ترسان ۔

(۸۸)

هڪڙي دڪاندار هڪڙي اخبار نويس کي اچي چيو تہ سائين، مون چنيءَ سان ڇپڻ جو بل توهان ڏي موڪليو پر اُن جـو جواب بہ ڪونہ مليو. اخبار نويس ورندي ڏني تہ اوهانجي چٺي ڪاغذ جي ٻنهي پاسي لکيل هوندي ۔ اسانجو قاعدو آهي تہ جي ڪاغذ ٻنهي پاسي لکيل هوندو آهي تہ ڪٽي ردي ڪاغذن جـي ٽوڪريءَ ۾ اُڇلائيندا آهيون ۽ اُن ڏي نهاريندا بہ ڪين آهيون. توهانجي چٺي ٻنهي پاسي لکيل هوندي تہ ٽوڪريءَ ۾ سمهي پيئي هوندي ۔

(۸۹)

هڪڙو چرچائي بيمار ٿيو ۔ ڊاڪٽر ونس آيـو ۽ ماڻهن جو گوڙ ڏسي منجهي ويو ۽ دوا جـي شيشيءَ بدران مس جي شيشي منجهان گلاس ۾ دوا جـو وزن وجهي ڪٽي هڪي پيار يائين ۔ هو مس پي ويو تنهنکان پوءِ پنهنجي چوڪ معلوم ٿيس ۽ واڪو ڪري چيائين، پيلي ٿي تہ ڏاڍي ڳالهہ! هاڻي ڪجهي چا ؟ چرچائيءَ چيو، ڊاڪٽر صاحب پيو تہ خير آهي ۔ ڊاڪٽر ورندي ڏني تہ ماڻهن جي گوڙ ۾ ڏاڍي پل ڪري وينو آهيان. هن چيو، توکي دوا جي بدران مس جـو ڊيڪ پياري وينو آهيان ۔ هن چيو، مس ذرو پي ويو آهيان تہ چا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٿيو؟ آءٌ هينئر جو هينئر مسڪينيءَ ڏکر کائي ٿو وڃان
جو مس ڪي ساعت ۾ چوسي ونندو.

(٩٠)

باز چيو ڪڪڙ کي ته تون ڏاڍو ڪلال آهين؛ ڏٺيءَ
جو هيٺرو کائين پيو ۽ جڏهن هو توکي جهلڻ جي ڪري
تڏهن ڪونن ۽ وٺن تــي پيچندو وتين؛ واه تنهنجي
اشرافت! ڪتي باز جي ٻچيءَ لي ٻ ڪاتي وهندي
ڏنڻ ۽ جي لوسان ٻه اِها ڪار ٿئي ها ته ڪوتا ته جڏ
پر تون جيڪر جبلن ۽ جهنگلن ۾ پيچندو وتين ها.

(٩١)

هڪڙي صاحب پنهنجي پٽ کي ويٺي سمجهايو
ته پرٺي جو خيال جڏي ڏي؛ پرٺو ڏاڍو جنجل آهي.
بيشڪ جيڪي ماڻهو پرٺن تا سي چڱو ڪم تا ڪن
پر جيڪي نٺا پرٺن سي تمام ڏاڍو سٺو ڪم تا ڪن. پٽس
چيو، "بابا،" آءٌ چڱو ڪم ڪري سگهندس مگر تمام چڱو
ڪم پلي اُهي وچي ڪن جيڪي ڪري سگهن".

(٩٢)

ڪنهن چرچائيءَ هڪ پڍي ماڻهوءَ کــي هيڏي
هوڏي نهاريندو ڏسي چيو ته پريا مڙس ڇا ٿو ڳولين؟
پرٺي مڙس ورندي ڏني ته "جواني" تــو ڳوليان.
چرچائيءَ چيو، پــريــا مڙس ڏاهو ٿيءُ، پلا ايڏو ڪوڙ
ڪرنهي؛ سچ چو نه ٿو چئين ته قبر ڪاڻ ٿو زمين ڳوليان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٩٣)

هڪڙو مسافر مهمان سراءِ ۾ اچي لٿو ۽ اتي سير اٽو نانوائڻ کي ڏيئي چيائين تہ ماني پچائي ڏيئم. نانوائڻ اٽو ڳوهيو تہ سندس هڪڙي ٻار اچي چيس، امان، مونکي اٽي ذرو ڏي تہ آءٌ جهرڪي ڦاهيان؛ هن آني کي جيترو اٽو کٽي ڏنس؛ اهتري ۾ وري ٻيو ڇوڪر آيو تنهن اچي چيس، تہ آءٌ بہ اٽي جو گهوڙو جوڙيندس؛ نانوائڻ اُنهيءَ کي اوترو اٽو کٽي ڏنو؛ پوءِ ٽئين ڇوڪر بہ انهيءَ پر اچي اٽو گهريو ۽ اُهو بہ آنو کي اٽو ماءُ کان وٺي ويو. جڏهن مسافر ڏٺو تہ سندس ڪسو اڌ اٽي جو تہ ائين ٿــي خير صلاح ۾ هليو ويو، تڏهن منهن گهنجائي نانوائڻ کي چيائين، مائي! مانيون نهيون، جيڪو اٽو باقي بچو آهي سو مونکي ڏي تہ آءٌ ٻگهڙ ڦاهيان جو هنن سيني کي ماري کائي وڃي.

(٩٤)

هڪڙي وڏي ماڻهوءَ هڪڙو ٻلي پيهاريو ۽ هنکي چيائين تہ جڏهن تون مونکي خوش ڪندين تڏهن آءٌ تنهنجو مهينو وڌائيندس. هڪڙي ڏينهن گهوڙو ڪڙهه مان ڇڙي ڪيڏانهن هليو ويو؛ ٻليءَ هنجي لاءِ گهٽي ڳولا ڪئي پر هٿ ڪين آيس. پوءِ مٿي ماڙيءَ تي چڙهي وڃي پنهنجي ڌڻيءَ کان پڇيائين، سائين! هتي گهوڙو تہ ڪونہ آيو؟ اِها ڳالهہ ٻڌي هنجي ڌڻيءَ کان

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٺهڪ نڪري ويو ۽ هڪڙي چيائين، مورک! ڪڏهن گهوڙو به ڪڏ تي چڙهيو آهي. ٻيليءَ هٿ ٻڌي چيو، سائين! هاڻي نه اوهين خوش ٿيا آهيو، هاڻي منهنجو پگهار وڌايو.

(٦٥)

هڪڙي ڇوڪر جي ماءُ کيس سدائين اها ڳالهه سيکاريندي هئي نه اڄ جو ڪم سڀاڻي تي نه رکجي. هڪڙي ڏينهن ٻاهران ڪجهه مٺائي آئين. ماڻس اها رکي ڇڏي ۽ چيائين نه توکي سڀاڻي ڏينديس.

ڇوڪر مٿ مٿ ڪري اها سڀ مٺائي کائي ڇڏي. ماڻس پڇيس ڪالهه جا مٺائي آئي سا ڪاڏي ويئي؟ ڇوڪر چيو، اما اها مون کائي ڇڏي. ماڻس چيو ڪالهه ڇو ڪاڏءِ؟

ڇوڪر وراڻيو، اما، تون جو سدائين مونکي چوندي آهين نه اڄ جو ڪم سڀاڻي تائين نه رکجي سو اها ڳالهه مون وساري ڪين آهي.

(٦٦)

ڪنهن ميراسيءَ جي گهر ۾ رات جو چور اچي ٻيٺو ۾ هو جاڳي پيو، ٿنهنڪري چور پٺ جي ڪنڌ ۾ لڪي ويٺو. ميراسي حقو ٺاهي ڇڪڻ ويهي رهيو ۽ تڪن ڪانگهارن سان هٿي چور جو منهن لنبي ڇڏيائين. سوير جو ميراسيءَ جي جوءِ ويهي جنڊ پيهڻ لڳي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هڪڙي هنجو هڪ ڪانگهارو وڃي لڳو تنهن تي هڪڙي ڏاڍي ڪاوڙ آئي. ميراسيءَ چيو، هان وٽ، توهان هڪ ڪانگهاري تي ايترو ٿي ڪاوڙجو. شاباس ته هڪڙي آهي جنهن تي سڄي رات ڪانگهاري جو وسڪارو هئو.

(٩٧)

هڪڙي جج ڪنهن شاهد کان پڇيو ته فلاڻين جاين جي وچ گهٽي وٽي آهي؟ هن ورندي ڏني ته ٽي گز ٻه فوٽ ۽ سوا ڇه انچ. جج چيو ته توکي اِهي فوٽ ۽ انچ ڪيئن ياد رهيا آهن؟ هن جواب ڏنو، سائين، مونکي اڳيئي ڌپ هئو ته متان ڪو ڇريو اهڙي ٻر جو سوال ڪٽي پڇي؛ تنهنڪري وڃي ماپي ياد ڪري ڇڏي هيم.

(٩٨)

ڪنهن ماڻهوءَ سپنو لڌو ته گهوڙي جي قيمت سٺ رپيا مليم ٿي جاڻ ورتيم. جاڳيو ته اِنهيءَ ڳالهه جو ارمان ٿيس. پوءِ جاڳي ٻجهي اکيون ٻوري ڏگها هٿ ڪري چوڻ لڳو، چڱو يلا توهانجي مرضي، ڏيوم سٺ رپيا.

(٩٩)

هڪڙي سکر ماڻهوءَ کي سندس زال چيو ته آءٌ ڪتاب هجان ها ته جيڪر سدائين توهان جي اکين اڳيان رهان ها ۽ جيڪو وقت اوهين ڪتاب پڙهڻ ۾ ٿا لايو، تنهن جو جيڪر آءٌ ڀاڱو ماڻيان ها. مڙس

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

وراٽيو تہ ڪتاب جي ٻدران جي تون جنتري هجين ها تہ ڏاڍو چڱو، ڇو تہ اھا جيڪر آءٌ سال بسال بدلائيندو رهان ها .

(١٠٠)

هڪڙي زال پنهنجي ڳل تي هٿ رکي بازار مان پئي ويئي ۽ هٿ ۾ منڊي پيل هيس. هڪڙي سڪر ماڻهوءَ اُنکي ڏسي چيو تہ آءٌ منڊي هجان ها تہ ڳل جو مزو تہ وٺان ها . زال اِهو ٻڌي منڊي هٿ مان لاهي پٽ تي ڦٽي ڪري مٿان ڪيترا پاد ر هنيس ۽ چيائين تہ جي تون منڊي هجين ها تہ تنهنجو بہ اِهو حال ٿئي ها.

(١٠١)

هڪڙي سکر ماڻهوءَ پنهنجي پيءُ کان پڇيو تہ آءٌ ٻت ۾ ڏٺو ۽ سهڙو ۽ اسانجا پار سدائين ٿلها متارا ٿا ڏسجن سو اُنجو ڪارڻ ڪهڙو؟ زال ورندي ڏني تہ اُنجو ڪارڻ اِهو آهي جو پار اِنهيءَ ڪري ٿلها سٺا آهن جو منهنجو ڪير ٿا ڏائين ۽ توهانکي اِهو نصيب ٿيڻو نہ آهي .

(١٠٢)

هڪڙي جرمن ڪنهن مجلس ۾ ويٺي پنهنجيءَ بوليءَ کي پڌايو تہ جرمن بولي سڀني بولين ۾ قديم ۽ پاڪ آهي ۽ حضرت آدم بہ اِها بولي ڳالهائيندو هئو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هڪڙو چرچاڻي جو اُتي وينو هئو سو چوڻ لڳو تہ حضرت آدم بهشت مان بہ اِنهيءَ ڪري لوڌيو ويو هئو.

(١٠٣)

هڪڙو آفيمي ڪنهن کوهہ ۾ ڪري پيو؛ اتفاق سان هڪڙو واٽيو بہ وجي اِنهيءَ کوهہ ۾ ڪريو. آفيميءَ پڇيس تہ ڪير آهين؟ هن چيو، واٽيو آهيان؛ تنهن لي هن چيس تہ ياڻي، ياڻيءَ جو ڳڙ تہ ڏجانم.

(١٠٤)

هڪڙو مسافر پنڌ ڪري ٿڪو هئو سو مسافر خاني جي هڪ ڪوٺيءَ ۾ اچي پيو ۽ پيرن کي پنهنجي هٿن سان وٺي زور ڏيڻ لڳو. ايتري ۾ هڪڙو ٻيو مسافر آيو سو اُنهيءَ مسافر خاني جي ٻئي واريءَ ٻيءَ ڪوٺيءَ ۾ اچي وينو ۽ ٻگڙا کائڻ لڳو ۽ پهرين مسافر کان پڇيائين تہ ڪهڙي شغل ۾ آهيو؟ هن ورندي ڏني نوڪر کان پيڙون وينو ڏيارهان. اوهين ٻڌايو تہ ڇا پيا ڪريو. هن وراڻي ڏني ايلاچي ٿو چٻيان. هن چيو تہ هڪ ٻہ ايلاچي تہ اسان کي ڏجو؛ ٻئي مسافر چيس تہ اِنهيءَ پنهنجي نوڪر کي موڪليو تہ وٺي وڃي.

(١٠٥)

هڪڙي ميم صاحب پنهنجي پٽيوالي کي چيو تہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٻا ٻا لوڪ واسطي گڏه ڪپي سو وٺي آءُ. پٽيوالي هڪڙي ڪنيار جو گڏه ٻاهر چرندو ڏسي وٺي آڻي حاضر ڪيو. ميرصاحب کي ڪپندي هئي مادي سو اُنکي ڏسي پٽيوالي کي چوڻ لڳي، وُڻل ڀلا تو صاحب کي مواقف هئه، همرا مواقف لائو.

(١٠٦)

هڪڙي بيبيءَ جڏهن پنهنجي تصوير ٺي ڪڍائي، تڏهن ڪوشش ٿي ڪيائين ته منهن نڍڙو نڪري؛ چاڪاڻ جو هن ٻانيو ٿي ته ننڍي منهن ۾ سونهن آهي. تصوير ڪڍڻ واري کي هيءَ ڳالهه ڏسي عجب لڳو؛ چيائينس بيبي صاحب، اوهين ٻاڻکي ايترو چــو پيا هلاڪ ڪريو توهانجي هروڀرو مرضي هجي ته آءٌ اصلي منهن بنا تصوير ڪڍي ڏيانو.

(١٠٧)

هڪڙي دهقاني جوان ڇوڪريءَ جي جنهن ماڻهوءَ سان دل هئي تنهنکي چيائين ته جي اسانجي پاڻ ۾ شادي ٿــي پوي ته اسين جيڪر سڪيءَ روٽيءَ؛ پاڻيءَ تي ئي گذارو ڪريون. هن ماڻهوءَ ورندي ڏني هائو پياري! تون روٽي ڪمائي ايندينءَ ته جيئن تئن ڪري پاڻي سو آءٌ به موجود ڪري پيو وجهندس.

(١٠٨)

هڪڙي سنگتراش پاڻ وٽي اُڪريو تـــ اُنجي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دڪان وٽان ڊاڪٽر اچي لنگھيو. ڊاڪٽر چيس تہ تون دعا ڪندو هوندين تہ پاڻ اُڪري پورو ڪرين تہ ڪرمري تہ اُنهي قبر تي اُهو ڪم اچي. سنگتراش وراڻيو تہ اِهڙيءَ دعا پڻ جو مونکي ضرور ٿي ڪونهي. مونکي خبر آهي تہ جنهن بيمار جي توهين دوا پيا ڪريو اُنهي سگهو ٿي قبر ٺاهڻي پوندي.

(١٠٩)

پيءُ پٽ کي چوڻ لڳو تہ مون ڏٺو آهي تہ تون اڪثر ماڻهن سان ڪوڙ ڳالهائيندو آهين، اِنهيءَ ڪري مونکي ڏاڍو ڏک ٿيو آهي. سدائين سچ ڳالهائيندو رهہ، توڙي سچ ڳالهائڻ جي ڪري ڪجهہ دک ڀي ڪٽڻي پوڻي تڏهن بہ سچ کان نہ گسجي. پٽ چيو، چڱو بابا! توهان جو چوڻ دل تي رکندس؛ ايتري ۾ ٻاهران ڪنهن اچي در کڙڪايو. پڻس چيو، ابا، ڏس تہ ٻاهر ڪير آهي! جي پيل جي لاءِ ڪوٽار آيو هجي تہ چئينس تہ بابو گهر ۾ ڪونهي.

(١١٠)

هڪڙو بادشاه قبرستان وٽان اچي لنگھيو، ڏٺائين تہ هڪڙو مستانو فقير اُتي پيو گهمي. بادشاه فقير کي چيو تہ فقير سائين، وَسنديءَ جو ڪٿا رهو؟ فقير ورندي ڏني تہ جيڪي وسنديءَ ٿا رهن سي سڀ هتي ڪين ٿا هليا اچن؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١١١)

هڪڙي ماستر ڪنهن شاگرد کان پڇيو ته اُتر قطب ڪٿي آهي. شاگرد چيو، سائين، مونکي خبر نه آهي. ماستر چيو، ڇا، توکي ايتري به سڌ نه آهي؟ هن ورندي ڏني ته وڏن کان ٻڌبو آهي ته وڏا وڏا عالم پيا اُهو ڳولين، تڏهن مون جهڙي ابوجهه جي ڪهڙي ڳالهه آهي!

(١١٢)

هڪڙي حنفي مسلمان، هڪڙي هنڌ ويٺي چيو ته وهابي مسلمان اهڙا ناپاڪ آهن جو ڪنهن شيءِ کي اُنهن جو هٿ لڳي وڃي ته اها ساڙڻ گهرجي. اُتي هڪڙو وهابي ويٺو هئو سو سري اچي اڳيان ويٺس ۽ ڏاڙهيءَ کي هٿ لائي چوڻ لڳس ته، آءٌ وهابي آهيان، هاڻي ڀريائين (ڀراءُ) پنهنجي ڏاڙهيءَ سونهاريءَ کي ساڙيو.

(١١٣)

هڪڙو ماڻهو ترنگ ۾ ويو اُتي هڪڙو قيدي ڏسي، هنکي چيائين ته ڏاڍي افسوس جي ڳالهه آهي جو تو جهڙو نمازي ماڻهو هت اچي. قيديءَ چيو ته، مسجد وڃڻ ڪري هت آيو آهيان. هن چيو سو وري ڪئن؟ ڪو مسجد ۾ وڃڻ ڪري ڏوهي ٿيو آهي! قيديءَ جواب ڏنو ته مسجد ۾ ويو هوس جتي مون تي جتين چورائڻ جو ڏوهه رکيو هئائون.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۱۴)

هڪڙو ڇوڪر جو پنهنجي وڏي ڀاءُ جا لٽل ڪپڙا ٻ ڪيندو هئو سو هڪڙي ڏينهن ماءُ کان پڇڻ لڳو ته اَما، جڏهن ادو مرندو تڏهن سندس زال سان منهنجي شادي ٿيندي نه؟

(۱۵)

هڪڙي انڌي جڏهن شادي ڪئي تڏهن جوٽس چيو ته جي توکي اکيون هجن ها ته ڏسين ها ته آءٌ آءٌ ڪهڙي نه سهڻي آهيان. انڌي ورندي ڏني ته آءٌ عقل جي اکين سان ائين تو ڀانيان ته تون جي سهڻي هجين ها ته مون انڌي سان ڪڏهن به ڪين پرڻجين ها.

(۱۱۶)

هڪڙي مولويءَ ڪنهن ڳوٺ ۾ وعظ ڪندي چيو ته سياڻي رمضان شريف ايندو سو سڀني کي روزا رکڻ گهرجن. ڏاهرين پڇيو ته روزن ۾ ڇا کبو؟ مولوي صاحب چيو ته ڏينهن جو بکيو رهڻو پوندو ۽ سڄ لٿي کانپوءِ کائبو. اها ڳالهه ٻڌي ڏاهري ڳٽئيءَ ۾ پئجي ويا. پوءِ پاڻ ۾ صلاح ڪيائون ته سياڻي رمضان اچي ته ماري ڇڏيونس. سو ڇا ڪيائون جو سويرو اٿي، ڳوٺ کان ٻاهر نڪري ويا. ڏسن ته ڀريان هڪڙي ڏاچي ۽ گورو پيا اچن. هنن ڀانيو ته رمضان اهو آهي؛ سو نڪو ڪيائون هم نڪا تم؛ ڏڪا هڻي ٻنهي کي ماري

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڇڏيائون. پوءِ سانجهيءَ جو جڏهن مولوي صاحب پڇيو ته اڄ روزو رکيو هيوَ يا نه، تڏهن هن چيو ته اسان رمضان کي ڳوٺ ۾ اچڻ کان اڳيئي ماري ڇڏيو. مولوي اها ڳالهه ٻڌي چيو، لاحول ولاقوه. ڏاهرين چيو ته لاحول کي به ساڻس ماري ڇڏيو اٿون، اُن کي وري ڇڏيو اٿون ڇا؟

(١١٧)

هڪڙي ماڻهوءَ کان ڪنهن پڇيو ته پٽ کي وڪالت جو ٿو سيکارين پيو ڏاڍو ڪونهي ڇا؟ هن ورندي ڏني ته آءٌ هنکي پيو ڏاڍو ڪجهه سيکاريان؟ هيءَ جنهن ماءُ جي پيٽ منجهان نڪتو آهي تنهن کــوڙ ڳالهائڻ جي عادت ورتي اٿس.

(١١٨)

هڪڙي وڪيل پنهنجي تصويـر ڪيرائـي هئي ۽ پنهنجي دوستن اڳيان اُنجي واکــاڻ وڃي ڪيائين. اُنهيءَ مهل اُتي هڪڙو ڳوٺاڻو وينو هئو جنهن اُهــا تصوير ڏسي چيو واکاڻ ڇا جي ٿو ڪرين؟ تصوير تــه بلڪل خراب نڪتي آهي ۽ انهِ جا چوڪ ٿي آهي سا ڏاڍي وڏي آهي. اُتي وينلن ماڻهن پڇيس ته کهڙي چوڪ آهي؟ هن ورندي ڏني ته تصوير ۾ ڏسجي ٿو ته هنجا هٿ پيا آهن کيسن ۾؛ هيءَ جنهنجي تصوير آهي سو آهي وڪيل ۽ وڪيلن جا هٿ سدائين ٻين

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جي ڪيسن ۾ هوندا آهن، اها وڏي چوڪ نه آهي؟

(١١٩)

هڪ ڙال پنهنجي پتيءَ کي چيو، ته توهان جيڪا سوکڙي پنهنجي دوست ڏانهن موڪلي، اُنجي توهانجي دوست وٽان پهچ آئي آهي؛ هن لکيو آهي نه سوکڙي ايتري ته وڏي آهي جو هنجي سارا لاءِ ڪي اکر ئي نٿا ملن.

مڙسهس جواب ڏنو، ٻڪشري ڏياري موڪليس ته اکر ڳولهڻ ۾ سولائي ٿيندس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پاڳو پهون

سکيا دائڪ مريدار ٽوٽڪا

”جوت“ جي پراڻن پرچن تان ورتل

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڳالهائيندڙ گونگو (١)

هڪ فقير هُيو جنهن ڪمائي ڪرڻ لاءِ مڪر ملايو ته آءُ گونگو آهيان سو هڪ پٽيءَ تي "گونگو" - اهو حرف لکائي ڳچيءَ ۾ پائي ڇڏيائين. هيو فقير جنهنجي ساٿس نه پوندي هُئي تنهن هڪ لڳا ڇا ڪيو جو ڪنهن سڪر ماڻهوءَ کي، گونگي کي دان ڏيڻ تي ٻڌايو ته سائين هيءُ فقير گونگو ڪينهي، مڪر ڪيو اٿس. پوءِ يون فقير اچي لنو، تنهن واڪو ڪري چيو ته "ڪوڙا، آءُ جنم کان گونگو آهيان ۽ هاٿي ۾ آهيان." سڪر ماڻهوءَ چيو ته "واهه، هيءُ گونگو ته ڳالهائي ٿو، نه ته گونگا ڳالهائيندا نه ڪين آهن."

حجام جي آندر ۾ ٿي ڳالهه ڏکي؟ (٢)

ڪو بادشاهه ٻچڙ ڪنو هوندو هُئو، هڪ ڪن ڪرنه هوس. تنهن لاءِ اڪثر پڳڪي ڇڏيندو هُئو. پنهنجو حجام سندس سعوارت ڪندڙ هُئو. هڪ لڳا بادشاهه جي غفلت کان اُنهيءَ ڪن وارو پاسو حجام ڏسي ورتو. بادشاهه ڏنو ته حجام جي دل ۾ ڳالهه ٽڪڻ جي نه آهي سو هنڌ هنڌ خوار ڪندم تنهن تي حڪم ڪيائين ته پنهي کي چاڙهيو ڦاسيءَ تي. حجام پيرن ڌ-ي ڪري چيئدان گهرڻ لڳو ڇي مونکي ساهه پيارو آهي سر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪنهن سان ڳالهه نہ ڪندس. ڀلا ٿئي حجام ۽ ڳالهه نہ
ڪري مگر بادشاه جي ڍڳ ڪان ڪٽي اندر ۾ سانڍيائين
حجام نہ اندر نہ ٻاهر؛ جيسين ڪنهن سان ڳالهه نہ ڪري
تيسين آنڌ مانڌ. آخر اچي بيمري ٿيو. گهر ڀاتيائونس تہ
پيو مڙيوئي خير آهي؟ ڪي اندر ۾ هجيئي تہ ظاهر
ڪر. پر ڀاءُ تہ ڪجهه ٿي نہ پيو. جڏهن گهڻو چؤ چاءِ
ڪيائون تڏهن چوڻ لڳو تہ مونکي ڪي اوهانجي
روبرو ظاهر ڪرڻو نہ آهي. تڏهن صلاح ڏنائونس تہ
جي ائين آهي تہ جهنگ ۾ اڪيلو وڃي ڳالهه ڪري اچ
تہ سرير تہ ڇاڪ ٿيئي. تڏهن ويو سو جهنگ ۾ هڪ
اڪيلي وڻ هيٺان بيهي وڏي سڏ چوڻ لڳو "بادشاه
ٻکڙ ڪنو، بادشاه ٻکڙ ڪنو" تنهن ڪانپوءِ! جيءُ جاءِ
آيس. نجاڻا ٿورن ڏهاڙن بعد ڪي راڳي اچي اُنهيءَ
وڻ وٽان لانگهائو ٿيا ۽ اُن هيٺ ڏيرو ڪيائون. هير
جا پٽي لڳي تنهنتي عجب اِهو جو اُهو وڻ منا آلاپ
پيو ڪڍي. راڳين ڇيو هڙي وڻ مان تہ سنا ساز ٺهندا
تہ اِهو ڪپي منجهانس سارنگي، ڍولڪ ۽ تڪڙ تيار
ڪيا ۽ لنگهي ويا بادشاه وٽ تہ ڪو وڏو انعام وٺي
اچون. جڏهن وڃي ڪچهريءَ ۾ ڳائڻ وڄائڻ لڳا تہ
جيڪو ساز ڇيڙين تنهن مان اِهوئي آواز پيو اچي تہ
"بادشاه ٻکڙ ڪنو، بادشاه ٻکڙ ڪنو!"
بادشاه کي ٺهرس ئہ پيو لڳي ۽ ڇڙ ٻہ پيئي اچي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نيٺ جڏهن راڳي انعام وٺي روانا ٿيا تہ بادشاه يڪدم
گهرايو ٻنهي حجام کي ۽ ڌمڪي چيائين تہ، هيڙا ٿيڙا
نيٺ کين رهٽين، کين رهٽين. حجام همٿ ٻڌي
سموري حقيقت جيئن جو تيئن بيان ڪري چيو تہ
حضور، منهنجو قصور نہ آهي. ٻڌڻ سان بادشاه کـان
پاڻ کل ڇتڪي ويٺي ۽ ٻنهي کي معافي ڏنائين.

(٣)

پٽ ڏما! جيءُ موري اما! پٽ ڪوهہ تـان دلو
ڀري آءُ. ڇي اما، کوه تي وڃان، نار ڪاهيان، دلو
ڀريان، مٿي تي رکان، پوءِ پوي ڪري، لڳي ٺڪري،
پوي رت نڪري.
پٽ! کهڻي تيار آهي سا کائيندين؟ اما ڇو نہ
کائيندس؟ ڇورا! ڪم مهل پرو، کائڻ مهل ڪڙو!

(٤)

ڪنهن سعيد ڪنهن کان اڌ اڇي اٺ پهيو. هن ٻئي
آنا ڏيئي روانو ڪيس تنهنتي ڏمرجي پاراتو ڏيڻ لڳس
تہ شل ڏاڏو گهر کي باهہ ڏينديءَ. رات ٿي تہ پاڻ ڇيٽو
دکائي گهر کي باهہ ڏيڻ ويٺو تہ ڪنهن پڇيس تہ ڇا ٿو
ڪرين! چي ڏاڏي ڪٿي آهـي ديـر ٿيهـڪري آءٌ
ئي ڪارروائي ٿو ڪريان!

(٥)

بروچ هٿو ڪنوارو. پرائي ويڙهي پر دهل سٽيائين،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تڏهن هيبوچڙُن هٽي ڇوڙڻ لڳو، ”ڳجھ ڙي ڳجھڙا ڳجھ، مَن ڪڏهن اسانجي ويڙهي وچ وڃين.“ خير آخر ويانهن ڪيائين. ١٢ مهنا گذريا تہ ٽيو ڪڪ تڏهن وري دهل سٽائين؛ تڏهن ٿو چوي تہ ڪلا ڪلا! ڪڪر ڪنا چاليءِ وڃين ڪنهن اشراف دي ڳچيءِ وچ گهنگهر ٿو گهٽين!

(٦)

ڪو ماٺهو پنهنجي گهر وينو هئو تہ ٻاهران سڏ ٿيس. هن سهي ڪيو تہ اهو سڏ سندس لهڻيدارن مان هڪ جو آهي تنهن ڇا ڪيو جو پنهنجي پٽ کي آهستي چيائين تہ ٻاهر جيڪو ماڻهو سڏي ٿو تنهنکي چؤ تہ بابو هتي ڪونهي. ”ڇوڪري کي اها ڳالهہ نہ وڻي نہ ڪو ڪوڙ ڳالهائجي پر پيءُ جي ڳالهہ مڃڻ بہ لاچار ٿيس، تنهنڪري ڇا ڪيائين جو پنهنجي گهر ڪان ٻاهر نڪري، پير سان زمين تي ليڪو ڪڍي پاڻ اُنهيءَ ليڪي جي ٻاهران ٿي بيهنو ۽ هنکي چيائين تہ ”بابو هتي ڪونهي“.

لهڻيدار پانيو تہ ”هتي“ جي معنيٰ هن شهر ۾ ڪونهي مگر ڇوڪري جو مطلب هئو ”هتي“ معنيٰ هن ليڪي جي ٻاهر ڪونهي!!

(٧)

ڳچھ وقت جي ڳالهہ آهي جو ڪنهن غريب نديڙي،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

زميندار کي ٢٥ رپيا تقاوي طور سرڪار مان مليا.
خزانچيءَ، منشيءَ ۽ پٽيوالن ٢٠ روپيا ته ڦري ورتس
باقي رهيس ٥ روپيا سي مات ڪري ويو مختيارڪار
کي ٻڌائين ته سائين! هي موٽي ونو جو منهنجو انهن مان
ڪم پورو نه ٿيندو.

(٨)

ونڊ ماڻهن جا لنبا خوشامدڙيا گهڻا پر جهڙي
لنبي خوشامد انگلنڊ جي راڻيءَ اڳن جي سنديس
سهيليءَ ڪئي تهڙي ڪنهن ورلي ڪئي هوندي.
هڪڙي ڏينهن راڻيءَ پڇيس ته، وقت گهڻو آهي؟
جواب ڏنائين ته وقت اهو آهي جيڪو حضور چاهي.

(٩)

آنرري ماجسٽريٽ جنهن سيڪنڊ ڪلاس ٽڪيٽ
ورتي ۽ پڇيائين پئي ته، برابر آهي ته ڪنهن چرچو
ڪري چيس ته برابر سيڪنڊ ڪلاس جي آهي پر
آهي زناني، ته وسهي ويو، سا ڳالهه هيستائين مشهور
ٿي ويئي آهي پر هڪ ڀيري ڪن ڪامورن گڏجي
هڪ ٿرڊ ڪلاس گاڏو ڪٽي والاريو هئو ته، هڪڙو
ٻاهر ڏو غريب هاري به اچي ساڻن ويٺو جا ڳالهه هنن کي
نه وڻي. خير، ڪنهن وقت رستي تي ريل گاڏي
آهستي هلڻ لڳي تڏهن انهيءَ دهقاني پڇيو ته سائين
گاڏي هري هري ڇو ٿي هلي؟ چيائونس ته اسانجو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

گاڏو هري تو هلي، اڳتي ٻي گاڏي ڇوهي پيئي وڃي. جڏهن ٽيشن ويجهو آيو تڏهن هو اُهو گاڏو ڇڏي سڄ ٻج وڃي اڳتي چڙهيو جو ڀانيائين تہ ڳوٺ جلد پهچندس.

(١٠)

هڪڙي ڀيري ڪن شوقينن جي هڪ محفل ٿي. اُنهن مان ڪي جهنگ ڦرڻ ويا. هڪڙو شوقين وڃي صوفي ٻرن جي وڻ هيٺان ويٺو. ڏسي تہ پڪل ٻير اڳيان پيو لڏي. هٿي ويچاري ڪي هڪڙي اک سو آسپاس نهارڻ لڳو تہ ڪو ماڻهو ڇيٽو تہ ڪونهي. پوءِ اهو ٻير ڇني کائي ويو. حاج لٿي محفل ۾ شامل ٿيو. گوئيو اُلي ٻيهي ڳائڻ لڳو تہ "ڪانا (ڪرشن) مٿن تيري ڪٿسي ٻاٽ ڪهوَن!" راڳي چوڌاري محفل ۾ ڦٽي ڦريو ۽ ڳائيندي جڏهن مٿئين شخص وٽ اچي ويٺو تڏهن هنکي اچي اندر ۾ شڪ جاڳيو تہ نڪاٽا هن نامراد مونکي ٻير کائيندو ڏٺو آهي جو وري وري پيو چوي تہ ڪاٽا! آءٌ تنهنجي کهڙي ڳالهہ ڪريان! تنهن کيس ڏارڻ لاءِ رپيو ڪڍي ڏنو. گوئيي کي جو رپيو مليو سو ٻار ٻار ونس اچي ڏاڍي تان ۽ مرڪ سان پيو ڳائي تہ "ڪانا مٿن تيري ڪٿسي ٻاٽ ڪهون!" مطلب تہ هنجو ائين ڪرڻ ۽ هنجو روپيہ کيسي مان ڪڍڻ. ڏهہ رپيا هٿس سي سڀ ٻيري ٻيري سان ڏيئي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

خلاص ڪري رهيو ته ٻه راڳيءَ ڀري ٿي ته ڇڏيس ءَ ساڳي
تڪ ٻيو منهن ۾ ڏٺيس. اِتي هيءُ ٻه اڇي ڏاڍو ٻهر
ٽيو ۽ اَمالڪ ڇٽي ڏنائينس ته هڙڙا ٽهڙا، جيڪي هڙ
۾ هئم سو ڏيئي ڇڪو آهيان ته ا.. جمد نٽ. ڇڏ يدم،
هاڻي ٻيٺو ٻڪ. ٻات وري کهڙي ڪندين؟ ٻير ٻه ته
هڪڙو ڪاڏو اٿم ڪي گهڻا؟

(١١)

ڪو ٻابو فرسٽ ڪلاس ۾ چڙهيل هئو. سامان جو
ليکو ٿي ڪو نه هئو پر هڪڙي ٽوڪري پڪلن ڙيتون
جي ٻه اندر گاڏي ۾ کڻي آيو. صاحب ٻه ڪو اُن ۾
چڙهيل هئو ٽنهنکي اکيچار سامان تي ايتري ٻيچان ته
آئي پر ڙيتون جي ڏپ سهي نٿي سگهيو. هـو مٺو
مسخرو. ٻيو ته وس ڪو نه ٿي پڳس. ڪيائين ڇـا جو
ٻابوءَ کي ننڊ ۾ ڏسي سندس شال جـي ٻـدل ڪنڊ
مان ٽڪيٽ چوڙي ورتائين. ڪنهن مهل ٻابو سجاڳ ٿيو
ته ٿو صاحب چويس ته اوهين ته فرسٽ ڪلاس مسافر
نٿا ڀانئجو. تڏهن اَمالڪ ٽپ ڏيئي چوڻ لڳو، هائو
ڏسو، هيءَ ٽڪٽ. ڪنڊ کولي ٽڪيٽ نهي ئي ڪا نه. ٻوءِ
ته هيٺ مٿي ڳولي ٻيٺو، پر ٽڪيٽ ڪٿان هٿ اچيس؟
صاحب چيس ته اوهانجو دستور آهي جو بنا ٽڪيٽ گاڏيءَ
۾ چڙهو پر ريلوي وارا سهي ڪري ويا آهن. هاڻي ٽازو ٻن
جڻن کي اهڙيءَ ڳالهه تان ڇهه ڇهه مهينا سزا آئي آهي.
ٻابوُ ويچاري جون ٻه ٻه وييون ڇهه ٻه وييون، اچـي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ششدر ٿيو جو ٽڪيٽ جاچڻ وارو ٽيشن ۾ ويٺو هو. تڏهن صاحب چيس ته بينچ هيٺان سمهي پئو ۽ مان پنهنجي رڳ لٽڪائي ٽوڪي ڏيکي سمهي ٿو پوان. بابوءَ ويچاري لاءِ ٻي ڪا واهه ئي ڪانه هئي. جڏهن ٽڪيٽ وارو آيو تڏهن صاحب ٻئي ٽڪيٽون ڏيکاري چيس ته هڪڙي منهنجي ۽ ٻي ٻئي جٽي جي جو بينچ هيٺان دٻيو ڪِڇيو پيو آهي!

(١٢)

هڪ ڀيري جو سيٺ ڳوٺ جي لوڪل بورڊ جو مشير هئو ۽ مهيني ۾ ٻه چار گهمرا ميٽنگ ۾ وڃي حاضر ٿيندو هئو. هڪڙي ڏينهن زالس پڇيس ته اُتي ڇـا وڃي ڪندا آهيو؟

سيٺ ڇا ڪيو جو هڪ مٽ اڳيان رکي چوگرد زال ۽ ٻارن کي ڪٺو ڪري وهاريائين. پوءِ وٽن پڇندو ته اوهانکي ڇا گهرجي؟ ننڍي پٽ چيس ته بابا پئسو ڏي. پٽس چيو. بجيٽ ۾ پئسو آهي - راءِ منظور. پوءِ مٽ مان پئسو ڪڍي ڏنائيس. اهڙي طرح هڪڙي هڪڙي کي ويو ڏيندو. پڇاڙيءَ ۾ آيو زالس جو وارو تنهن چيس ته مونکي ٻانهين پاءِ. تڏهن سيٺ چيو ته بجيٽ ۾ پئسو نه آهي. راءِ نامنظور! ٻائي هاڻي سمجهه. اُتي اِجهو ائين وڃي ڪندا آهيون ؛ راءِ منظور ۽ نا منظور!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٣)

اِسڪاٽلنڊ ۾ هڪ لارڊ ٿي ويو آهي جنهنجي پٽسي سان ڏاڍي دل هوندي هئي. وڏو موذي هوندو هئو هڪ لڳا رستي تان ويندي آنڪ لڏائين سا اڳهي صاف ڪرڻ لڳو ته ڪنهن فقير ڏسي ورتس ۽ هٿ ٽنگي چيائينس ته اوهان جهڙن اميرن لاءِ آنڪ ڪهڙي چيز آهي. مون مسڪين کي ڪٽي ڏيو. هن چا ڪيو جو آنڪ کيسي ۾ وجهي چيائينس تہ جئن مون لڌي تئن تون ٻہ وڃي لهہ. ٻر ٻئي پيري ڪو شخص مٽ تي مليس. اهو لارڊ پنهنجون مسواڙون پاڻ اڳاڙيندو هئو. وڏو پيچ هوندو هئو. ڪنهن ويچاري هاريءَ وٽ مسواڙ ۾ فقط ٨ آنہ گهٽ نڪتا تنهن کي وري پٽڻ وڌائين جو ڪيترا ڪوهہ ڪري ٻنيءَ تان آڏ ٻو ڪٽي آيو ۽ پوءِ جڏهن هاري حساب لاهي رهيو تڏهن ٿيو چيئيس ته رئس، ٻيو آڏ ٻو ٻہ. وٺو ۽ پنهنجي سون ۽ چانديءَ جو تہ درسن ڪرايو. چيائينس، توکي وڏيڪ خرچ ڪرڻو ڪونہ پوندو ۽ اماڪ پنهنجون لوهہ جون پيٽيون ڪولي مهرون ۽ روپيہ ڏيکاريائينس. هاريءَ چيس تہ رئس، جهڙا اوهين شاهوڪار، تهڙو آءٌ. لارڊ چيو سو وري ڪهڙي اکر؟ هاريءَ ورندي ڏنيس تہ جئن مون اوهانجو خزانو ڏٺو تئن اوهين ٻہ مون وانگر ڏسو ٿا.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٤)

ڪٿي ڳالھہ نڪتي تہ، سج وڌيڪ ڪمائتو ڪين چنڊ. هڪڙي ٻيو ڏيئي اٿي چيو تہ ٻيلي، ڪمائتو تہ چنڊ آهي جو تہ نڪري ٿو اهڙي وقت جڏهن سندس گهرج آهي يعني اونداهيءَ رات جو. سج نڪري ڏينهن جو. اُنهيءَ ٽاڻي سندس ڪم ڪهڙو؟ سوجھرو اڳيئي گهڻو هوندو آهي.

(١٥)

ڪو چور ويو ٻڪري چورائڻ جي ارادي سان ۽ گهڙي پيو هڪ واڙي ۾ ۽ اُتان ٿلهو متارو ٻڪرو نظر مان ڪڍيائين پر ٻڪرو چريئي نہ. گهٽوئي مار يائينس ڪنيائينس پر ڪين ڪتو. متان اچي صبوح ٿيو تہ سڌو پنڌ مس ڪيائين. مالڪ اُٿڻ سان سنڀاليو ۽ چور جي پٺيان پيو ۽ جلد پيرو ڪڍي اچي سڳہ سوڌو پڪڙيائينس ۽ ماجسٽريٽ وٽ رجوع ڪيائينس. چور چوڻ لڳو تہ ٻڪرو ڏاڍو سڃو آهي. ماجسٽريٽ چيس پڪو چور تہ آهين. ڏينهن ڏني ڪڏهن چوري ڪبي آهي؟ چور جواب ڏنو تہ سائين راتوڪر پٺيان پيو آهيان پر اهڙو ٻُڍو آهي جو چريئي نہ. تڏهن ماجسٽريٽ مالڪ کان پڇيو ٻڪرو ڏسجي تہ سڙڪو ٿو، پوءِ چريو چو نہ ٿي؟ وراڻي ڏنائين تہ مون ڀلا ڪنهن سان ڀي، هلڻ جو تہ آهي. پوءِ ماجسٽريٽ اڳيان هلائي ڏيکاريائين تہ يڪدم

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هلڻ لڳو. تنهن تي ماجسٽريٽ فتوا ڏني ته چور جو ڏوهه ثابت ڪونهي. اِها حرڪت سڄي ٻڪري جي آهي تنهنڪري ٻڪري کي ٽي مهينا ٻڪ ۾ وجهون ٿا ته سڌري.

(١٦)

ماستر - آها! سڄي سڄي جي ترڪيب ڪر.

ڇوڪر - حرف جملو، ۽ نڪر ڪهڙي جا ڳنڍيندو.

(١٧)

ڪنهن شخص زمين ڳڌي جنهنڪي مسيبت ۾ هئي. چيائين، واه ٻيلي جيترا آهيون ته پور ٻاسين! مڙ پوئي مسيبت جي پير ۾.

(١٨)

اُڌو - گيان! لفظ "آنو" تنهن جي ترڪيب ڪر.

گيان - (ڪتاب وٺي ۽ سٽ ڏسي) چويٿو ته "آنو" اسم عام عدد واحد آهي.

اُڌو - اڙي! جنس ته چؤ.

گيان - آنو ڦٽي ته خبر پوي. اڳيئي جنس ڪئن چوان. چوان مونث ۽ نڪري مذڪر ته پوءِ؟

(١٩)

ڪنهن بادشاه کي آڪاٽين ٻڌڻ جو اچي سخت خفت لڳو، ته مان پاڻپدو ئي ڪين هئو. امير وزير سڀ اچي ڪڪ تي پيا. آخر اشتهيار ڪيائين ته جيڪو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اھڙي آکاڻي ٻڌائيندو جا ڪڏھن پوري نہ ٿئي تہ اُن
کي مال خزانا تہ ملندا پر بادشاھ جو وارث پڻ ٿيندو نہ
تہ قاضيءَ تي چاڙھيو ويندو. گھڻيئي ھرکيا ۽ لنبيون
چوڙيون کھاڻيون ٻڌايائون پر ھفتي مھيني ڇھين مھيني
اچيو پوريون ٿين. پوءِ ڪمبخت چڙھن سوريءَ تي. آخر
ھڪڙو شخص **آواز** نالي پرگھٽ ٿيو جنھن آکاڻي ڪٿڻ
شروع ڪئي چـــي ھڪ زبردست بادشاھ ھو جنھن
دولت ڪٺي ڪرڻ لاءِ ڪيترا سال سڄي بادشاھت
جو اَن ھڪ وڏي گدام ۾ ڪٺو ڪرائي دريون دروازا
ڏياري ڇڏيائين. گدام ڪين ھئو پر ھڪ جبل ٿي پيو.
مڃاڻ رازن کان ھڪ ننڍو سوراخ بند ڪرڻ وسري
ويو. مڪڙ اچي سھڙيا پر ھڪڙو ھڪڙو ٿـــي ڪڻو
ڪڻو ڪڻڻ لڳا. ھڪڙي مڪڙ اندر گھڙي ان جو ڪڻو
ڪنيو، ٻيو گھڙيو تنھن ڪنيو، ٽيون اندر گھڙيو تنھن ڪنيو؛
اھڙيطرح صبوح کان رات تائين ائين بيان ڪندو چوندو
ھليو. فقط مانيءَ مھل بس ٿـي ڪيائين. ساندہ مھينو
اھو راڳ ھلايائين. بادشاھ بہ صبر سان ٻڌي ٻڌي مڪڙن
مان اچي ڪڪ ٿيو. تڏھن ٿو چويس تہ ڀلا ڪٿي سمجھون
ٿا تہ مڪڙن سڀ اَناج کائي خلاص ڪيو پوءِ ڇـــا؟
آکاڻي ڪٿيندڙ چيو تہ پوءِ جيڪي ٿيو تنھنجو بيان ڪريان
تنھن کان اڳ پھريائين جيڪي ٿيو سو تہ پورو ڪري
ڏيوم. تـڏھن وري ساڳيو ريگٽ شروع ڪيائين،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چي ٻيو مڪڙ گهڙيو تنهن ٻيو داڻو کنيو، پوءِ ٻيون، پوءِ ٽيون. ائين اينگهه، ڪندي سڄو سال لنگهي ويو. آخر بادشاهه بلڪل بيزار ۽ تنگ اچي ٿيو ۽ پڇائينس ته آکاڻي ختم ڪڏهن ٿيندي؟ جواب مليس ته چئي نٿو سگهجي. اڃا ته رڳو انبار خاني جو ذرڙو مس کٽو آهي ۽ مڪڙ اڃا اُپ چانيو بيٺا آهن. ڏهن ٻري سڄو سال مڪڙن جو بهرستان هلندو رهيو، چي وري ٻيو مڪڙ گهڙيو ۽ ٻيو داڻو کنيائين. آخر بادشاهه ٻڌي ٻڌي بلڪل اچي حيران ٿيو ۽ اهڙي هان پر يائين جو آماز کي چيائين تـه وٺ پنهنجو انعام، مونکي اِنهن مصيبت پيلن مڪڙن کان ڇڏاءِ. تنهن تي آماز کي مال خزانا ته مليا پر تخت جو وارث به ٿيو جو چيائين تـه جيسين آکاڻيءَ جو اوائلي حصو پورو نه ٿيو آهـي تيسين باقي حصو ڪئن ٻڌائي سگهبو؟

(٢٠)

هڪڙو شخص هئو جو جڏهن ٻڌو اچي ٿيو ته ڏهن پنهنجي ٻڌاپڻ لڪائڻ لاءِ پنهنجي ڏاڙهيءَ کي ڪيس لائائين ۽ مٿي جـا وار پٽڪي سان لڪائيندو هئو. هڪڙي ڏينهن نند ۾ پٽڪو وڃي ٻري پيس، ۽ مٿي جا وار ظاهر ٿي پيا. سندس دوستن کيس چيو ته هي چا؟ مٿي جا وار اڇا ۽ ڏاڙهي ڪاري. جواب ڏنائين ته ٻرابر. مٿي جا وار منهنجي جمڻ کان اڳ جاوا هئا ۾

ڏاڙهي ١٨ سالن کانپوءِ جائي ۽ سو ڏاڙهي مٿي جي
وارن کان ننڍي آهي تنهنڪري ڪاري آهي!

(٢١)

تازو هڪڙو بنگالي ڪامورو هوڙا اسٽيشن تان ريل گاڏيءَ ۾ چڙهڻ تي هئو ته ريل اُتي هلڻ لڳي. گاڏيءَ جو گارڊ جو اچا پاڻ گاڏيءَ ۾ ڪو نه چڙهيو هئو تنهن ٻانهن کان جهلي ڪري ٻيهاريس ۽ چيائينس ته هلندڙ گاڏيءَ ۾ چڙهڻ ڏوهه آهي. هو بنگالي صبر ڪري بيٺو. جڏهن گارڊ جو گاڏو اچي پهتو تڏهن گارڊ ٽپ ڏيئي اُتي پنهنجي گاڏي ۾ چڙهيو ته هو بنگالي جهلي بيٺس چي هلندڙ گاڏيءَ ۾ چڙهڻ ڏوه آهي. جٿسي ڪو ٽڪسا ملا، سڻ ري راجا پيم. يڪدم لال بتي لڏڻ لڳي ۽ گاڏي بيهي ويئي ۽ ٻئي چڙهي پيا!!!

(٢٢)

هڪڙو مسافر ڪنهن هوٽيل ۾ وڃي لٿو ۽ ٻهران ٿي رات رهڻ ڪري ڏاڍو ڪڪ تي پيو ڇو جو ڪوئن راتِ جو ننڊ ٿي نه ڪرڻ ڏنيس. ڏينهن جو هوٽيل واري کي ٻڌايائين تنهن پاليل ٻلي ڏياري موڪليس. ٻن ڏينهن بعد مسافر جڏهن هلڻ هارو ٿيو ته هوٽل واري جي بل ۾ ڏسي ته پڇاڙيءَ ۾ لکيو پيو آهي ”ٻه راتيون ٻلي پاڙي ٿي، تنهن جا روپيه ٻه.“ پلا مسافر هوٽيل واري جو به اُستاد هئو تنهن مات ڪري

اُن رقم جي هيٺان لکيو، "ٻليءَ کي ڪارائڻ لاءِ گهٽ ڪيا ويا رپيا ٣. اهڙيءَ طرح هوٽل واري جي چارج کان ٻيو هڪ رپيو به گهٽ ڪري باقي پيسا ڏيئي راهي ٿيو!

(٢٣)

ڪي ٻه جاڙا ڀائر هئا شڪل ۾ هوبهو هڪجهڙا. گهڻيئي ڏسي ڀلجي پوندا هئا. هڪڙي ڀاءُ جا ڪير جو حجام وٽ ويو ۽ چيائينس ته ڏاڙهي ڪوڙائڻ جي مهيني ۾ ڇا وٺندين؟ هن چيو ته ٻه رپيا. ڪوڙائڻ واري چيس ته منهنجي ڏاڙهي جلد جلد وڌندي آهي تنهن ڪري ٻن جا چار ڏيندوسانءِ. ۽ کيسي مان سچ مچ چار رپيا ڪڍي ڏنائينس ۽ ڏاڙهي ڪوڙائي هليو ويو پر اڃا ڪلاڪ ٿي ڪين گذريو ته پنهنجي ڀاءُ کي موڪليائين جنهن چيس ته ڏاڙهي هيتري ۾ وڌي وئي آهي سا وري ڪوڙ. حجام کي ٿورس لڳو تنهن چيس هاڻي سو ڪوڙيانءِ تو باقي اڳتي هئي نه اڄ ۽ چارئي رپيا موٽائي ڏنائينس

(٢٤)

هڪڙي ڇوڪر کي دير ٿي وئي. رستي تي دل ۾ چوندو ٿي ويو ته ڀڳوان مهرباني ڪري اڄ اهڙي دَيا ڪر جئن سڪول ۾ دير سان نه پهچان. ايتري ۾ آهس ٿاٻڙ ۽ پيو ڪري. اُٿي ڪپڙا ڇنڊي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چوڻ لڳو، "پر ڀڳوان! مون توکي ائين ته ڪو نه
ڇيو ته سوير پڇائڻ لاءِ هر ويرو ڏڪا ڏيندو هل."

(۲۵)

نوجوان - ڪڪي! جي مالڪ جي مرضي هجي
ها ته ڙالون نمٽ يا قلي پائين ته اوهانجا نڪ ڪين
اڳيئي ٽوپي ڇڏي ها؟

پيٽس - جيڪڏهن مالڪ جي مرضي هجي ها ته
مڙد مڇيون ڏاڙهيون ڪوڙائي ڇڏين ته اوهانکي اصل
ڙالن وانگي ڪين ٿاهي ها؟

(۲۶)

هڪڙو عملدار پنهنجي خوابگاهه ۾ گهريءَ ننڊ ۾
سمهيو پيو هئو ته اوچتو بندوق جو آواز ٿيو تنهن تي
اهو يڪدم ٽپ ڏيئي اٿيو. ڇا ڏسي ته نوڪر ڪي
بندوق هٿ ۾ آهي. تڏهن تو پڇيس ته ڙي بندوق
چو ڇوڙيءَ؟ چي سائين، جهرڪين تمام گهڻو گوڙ ڪٽي
مچايو تنهنڪري انهن تي ڪٽي بندوق ڇوڙيم ڇاڪاڻ
ته خيال ڪيم ته متان توهان ننڊ مان جاڳي پئو.

(۲۷)

ڪنهن ڏاهريءَ جو اٺ چورائجي ويو سو خوش ٿي
ٽپ ڏيڻ لڳو. پڇائونس ته چو؟ چي شڪر جو آءٌ
مٿس چڙهيل نه هوس نه ته مان چورائجي وڃان ها.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٨)

پير هڪڙو ويو ٿي ڪنهن شهر ڏي. وات تي اچ لڳس. نوڪر پير واري ڳوٺ ۾ ويا ڇنائڻ ته پير صاحب ٿو اچي. ڳوٺاڻا هئا ٻه ڏاهري. خيال ڪيائون ته اسين غريب ماڻهو، پيون سير اٽ پاڻيءَ جو ٽيپي ۾. هيءُ جو هيڏو وڏو ماڻهو ٿو اچي سو ته ضرور ڪنهن وڏي اٺن ۾ ٥-٨ سير کن پيئندو هوندو. پوءِ هڪڙي پاٽ ۾ هڪڙي سانداري پري رکيائون. پير صاحب گهوڙي تان لٿو ته ڏاهرين پاٽ هٿ ۾، سو اچي ڪل ۾ چنڪيو. ڏاهرين ليکي ته ٿورو ٿو لڳيس سو چوڻ لڳا ته سائين، فڪر نه ڪريو، سانداري پري رکي آهي!

(٢٩)

ڪيول، حلوائيءَ جي هٽ تي چڙهي پڇڻ لڳو ته ٽڪي گهڻين تو ڏين؟ چي پنجين پئسي ڏيندو ساڻس ڇهه. ڪيول ٿيو ته، پنج پيسي ڇهه! انهيءَ حساب پنجن جا چار پئسا، چئن جا ٣ پئسا، ٽن جا ٢ پئسا، ٻن جو هڪ پئسو، هڪڙي جو ڪي به، ڪين، مونکي کپي ٻه هڪڙي!

(٣٠)

هڪڙو شخص ڪنهن ٻڙ ٻڙيئي حجم جي دڪان تي سنوارت لاءِ ويندڙ هئو هڪڙي ڏينهن ڏاڍو عاجز ٿي حجم کان پڇيائين ته، جڏهن منهنجا وار ڪترييندو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

آهين لڏهين ڇو سدائين جمن پوئن ۽ چورن جون ڳالهيون ڪٽندو آهين؟ ڄمر ورندي ڏني تہ معاف ڪجو پر سبب هيءُ آهي جو جڏهن اهڙيون ڳالهيون پنهنجن گراهڪن کي ٻڌائيندو آهيان تڏهن دپ وچان سندن وار ڪڙا ٿي بيهندا آهن جنهنڪري اهي ڪترڻ ۾ ڏاڍا سولا ايندا آهن.

(٣١)

هڪڙو امير پوڙهو اچي ٿيو ۽ وار سڀ ويس ڪسي ۽ گنجو ٿي پيو جنهنڪري وارن جي، ٽوپي پائيندو هئو. هڪ لڳا پنهنجي دوستن سان گڏ شڪار تي ويو تہ هوا جا لڳي تنهن ۾ اها ٽوپي اڏامي ويس ۽ مٿي ٽوڙهه ظاهر ٿي پيئي. ٻنهي ساٿين جو ساٿس هئو تنهن کان ازخود کل ڇڙي ويئي، بلڪ ٻاڻ امير بہ ٻيهي ساٿن گڏ ٽهہ ٽهہ ڪرڻ لڳو ڇي برابر جڏهن خود منهنجن وارن ئي مٿي تي ٽڪاءُ نہ ڪيو تڏهن پراوا وار ڪئن ٽڪاءُ ڪائيندا؟

دريافت ائين نہ ٿيندي (ٽوٽڪو) (٣٢)

جهنگ ۾ ڪنهن وڻ کي اچي لڳي باهہ. نجاڻا تنهن مٿي ويٺو هئو ڪو نانگ. نانگ اچي حيران ٿيو تہ اجهو ٿو سڙي مران تہ اينتري ۾ ڪو واٽهرو اچي لنگهيو تنهنکي ليلاڻون ڪرڻ لڳو تہ پلائي ڪري مونکي هن آپدا کان ڇڏاءِ تہ دعائون ڪندو سانءِ نہ تہ سڙي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مرندس؛ جئن وٽيئي تئن ٻاهر مان ڪڍيم. ڇپائين ڪئن ڪيانءِ. سڀ ڇيو ته لت جو هڪ مٿر رکين وڃڻ ٿي، ٻيو ڪلهي ٿي ته لهي ايندس. هنجو ائين ڪرڻ ۽ نانگ جو اماڻڪ سري اچڻ ۽ وارو ڏيئي وانهڙوءَ جي ڳچيءَ کي وڪوڙڻ. وانهڙوءَ چيو ته هيءَ ڏاڍي جٽ ٿي ۽ نانگ کي شرمائي ڇپاءِ ته ٻيلي مرن ڪئي چڱائي، تون اُلٽو مونکي ٿو کائين.

نانگ وراڻيو ته چڱائيءَ جو بدلو ٻڇڙائي آهي. وانهڙوءَ چيو ته تون ڏاڍي ٻڌائي؛ هاڻي هل ته هلي نياءُ ڪرايون نانگ چيو ڀلي. اُٺي هليا. هليا وڃن، هليا وڃن ته ميهن جو ولر پٺي ٻريان آيو. ماڻهوءَ تنکي ٻهاري هڪ پوڙهيءَ ميهن کان ڀڇيو ته مون هن نانگ سان ڪئي چڱائي، هاڻي مونکي ٿو کائي. ميهن چيو چڱائيءَ جو وقت ڪونهي. جيسين مون ۾ ڪير هئو ٻري ٿــ، ٿي جڙي. ڪيتريون ميهون جڻي ڏنيون مان. جان ٿيس پوڙهي ۽ مون مان ست ويندو رهيو تان مونکي ڪڪ ڏئي ڪونه. چڱائيءَ جو بدلو برابر ٻڇڙائي آهي. خير هليا اڳتي ته هڪڙي هنڌ ڏسن ته ڪوهه مٿان ٻير بيٺي آهي تنهن کان ڀڇيائون تنهن رايو ڏنو ته نانگ سچو آهي. برابر چڱائي جو وقت ڪونهي. ٻل ٽوڪي کائي. ماڻهو منهنجي ڇانو ۾ وهن؛ پوءِ ٻه ڏڪا هڻي مونکي مارين ۽ سٽين. دريافت اِها پوري آهي. تڏهن وري ٻه، اُٿي هليا ته

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ته اڳيان ٺيڪاري گڏين تنهن چيو ته دريافت ائين ته ٿيندي. آءٌ سر زمين تهاسي پوءِ فتوا ڏيندس. پوءِ ته موٽي آيا اُنهيءَ ٻرندڙ وڻ وٽ. ٺيڪاريءَ ماڻهوءَ کي چيو ته اڳي وانگر ڪلهي تي کاٺي ڪري ٿي بيهه ۽ نانگ کي چيائين ته چڙهي وڃ وڻ تي. نانگ اُمالڪ چڙهي ويو. تنهن تي ٺيڪاريءَ ماڻهوءَ کي چيو ته ميان، هاڻي لٺ ڪٽي ويندو رهه، ته مر پيو سڙي.

(٣٣)

ڪنهن موقع تي ميراخان جو بمبئي پاسي وڃڻ ٿيو. ساڻس نوڪر جو هئو تنهنجو نالو ٿي ظالم ڪٽي رکيو هئائين. ٽرام ۾ چڙهيا ته نوڪر ٽڪ اُڇلائي. مير چيس ته سنڀال، پنجاه روپيه ڏنڊ ته پوندئي. نوڪر جهٽ پير ڏيئي اُنکي پڪي ويٺو. جڏهن لهڻ جو وقت آيو ته نوڪر اچا پير ڏيو ويٺو آهي ۽ لهڻ جي نه پيو ڪري.

مير چيس ته لهه نه! نوڪر چيو ته حضور هن جي حفاظت ڪير ڪندو، پنجاه روپيه ڏنڊ جو پوندو!

(٣٤)

ڪو جت ويو جاتيءَ ۾، مغلبين جي قبي ۾ زيارت ڪرڻ. ٽوپ مٿي تي هئس ۽ ڪلهي تي اُنجيءَ پيرن ۾ پائڻ لاءِ ڏانوڻن جو ڇڳو (گڏو). اندر گهڙڻ سان دعا پنڻ لڳو. چوي مغلبين سائين، خير ڪرين. قبي مان

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هو ٻيو ٿيو جنهنجو پڙلاءُ سندس ڪنن تي موٽي آيو ڇي
"خطر ڪرين".

جت جنهن ڪڏهن ٻڙاڏو نه ٻڌو هئو تنهن ڀانيو ته
مغلبين سائين موکان ته ٿو دعا پني. ٻيو ته قبعي جي
پتين ۾ لڳيون ٻيون هيون آرسيون. هن ڪڏهن آرسي
نه ڏٺي هئي سو پنهنجي شڪل انهي ڏسي ڀانيائين،
مغلبين سائينءَ پاڻ درشن ڏنو اٿم. ٿوري ساعت ويهي
موٽي پنهنجي ڳوٺ ويو ۽ ڳوٺاڻن کي چوڻ لڳو تہ
مڪون ڏٺا هئي ته مغلبين سائين ڪو ڏاڍا هووي.
جيان ٽوپ ميڏي مٿي، ايجها مغلبين سائين دي مٿي،
جيها ڏانوٽا دا چڱا ميڏي ڪلهي تي ايجها مغلبين
سائين دي تي ته پوندا پيا هئي ته مغلبين سائين دي
ٻهي ڏاچيان هي جو چنگا ڏانوٽا دا ڪلهي تي هوس.
ڇئي شڪ نه آهي ته مغلبين سائين وٽ ٻه اُٺيون آهن
جو ڏانوڻ ڪلهي تي هوس. جت نيٺ جت.

(٣٥)

ڪنهن شخص نوڪر رکيو. پگهار چار رپيا مهينو
ڪري ڏنائينس ۽ پڻ دلاسو ڏنائينس، ته جي دل خوش
ڪندين ته ٻيائي چڙهيندوسانءِ. هڪڙي گهمري نوڪر
کي چيائين ته رپيو اُٿيئي، ڪو سنو ميوو وٺي اچجانءِ.
هن ڇا ڪيو جو ڇٽن پئسن جون پتائي گجرون وٺي
آيو. ڏٺيءَ پڇيس ته مون چيو ته ميوو آڻ ڪين هيءُ

ڪپڙ ڪاهي اچ. چي سائين، مون تي پاڻ ڪفايت
ڏني ٿي ماڻُو جو آني ۾ مٿو مال ٻه آندو ٿي ماڻُو ۽
پيٽ ٻه پرچي پوندو. پوءِ ته ڪٺي گهوڙي جي سنڀال
لاءِ رکيائينس. اچي جو ڪنهن ڏينهن چور ته سندس
روبرو گهوڙو ڇوڙي اُٺي پڳو. مالڪ آيو تنهن پڇيو ته
گهوڙو ڪٿي؟

چي چور آيو سو ڪاهي ويو، پر سائين خيال نه
ڪريو. چور ويندو ڪاڏي؟ اجهو وري ڏيو گهوڙو
وٺي اچي. ڏٺيءَ چيو ته نادان! سو ڪيئن؟ جي
اڳياڙي، چڙهي ويو آهي. گهوڙو ٻڌندو ڇا پر؟ سو
اجهو ٿو وٺي اچيس. تنهنتي مالڪ ڪان ڪل نڪري
ويئي. تڏهن ٿو نوڪر چويس ته سائين، هاڻي ته مون
اوهانجي دل خوش ڪئي، هاڻي ته پگهار وڌائي ڏيو!

(٣٦)

ڪنهن ڳوٺ ۾ ڪو شخص چريو ٿي پيو ۽ پٽي سڄو
ڳوٺ ڦريو. ماڻهن کي انديشو ٿيو ته ڪنهن مهل گهرن
کي باهه نه ڏئي. آخر ڪنهن چيس ته ڏسين مٿان
اسانجن گهرن کي باهه نه ڏين. هن المست کي اها
ڳالهه هونءَ خواب خيال ۾ به ڪانه هئي پر
هينئر جو اشارو مليس سو چوڻ لڳو ته برابر، مونکي
اهو ڪم وسري ويو هئو چڱو جو ياد ڏياريوَ. پوءِ اچي
چڙيو سو ويو گهرن کي باهه ڏيندو! چريا نه شل چڙن!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

عام ڪت خلق کي آهي، اِنهيءَ چريٽي وانگر ڪنهن
چوڪ ڏني تہ ملڪ ۾ رولو وجهي ڏيندي.

(٣٧)

ڳڙ جي آڱر مکي پاڻ ڀري تي ويٺو!

ڪنهن سڪر ماڻهوءَ شيطان کي چيو تہ هي ٻڇڙا ڪم
جي تين ٿا سي تون ٿو ڪرائين. تنهن تــي جواب
ڏنائين تہ نہ، ماڻهو پاڻ ٿا ڪن. جي اعتبار نٿو اچيئي
تہ بازار ۾ هلي مون سان گڏجي ڏس تہ اءُ ٿو ڪرايان
يا پاڻ ٿا ڪن. پوءِ وٺي آيس بازار ۾ ۽ ڪيس ٻهاري
پاڻ کهڙو ڪم ڪيائين جو واڻئي جي هٽ تان ڳڙ جي
آڱر ڀري ڪٽي واڻئي جي ٿنڀ کــي مکيائين. اِنهيءَ
ڳڙ لي اچـــي مکيون مڙيون. پٺا مکيون قوت ڇپيءَ
(ڪرڙيءَ) جو. ڪرڙي آهي، ڪا هٽئي هٽ تــي،
تنهنجي نظر پيئي مکين تي، تنهن چيو تہ پل گڏ تين تہ
پوءِ ڏيان سٽ، سا ٽوچ ٻڌي ويهي رهئي اُنهن تــي.
نجاٽا واڻئي جي هٽ لي هئو ٻلو، تنهن جـــي نگاهہ
پئجي ويئي ڪرڙيءَ تي سو بہ اکيون وجهي ويٺو تہ
اُتون نڪري تہ ڏيانس لوڙه. ڪو شخص واڻئي جـي
هٽ تي آيو سوڍي لاءِ، تنهن ساڻ هئو ڪتو. واڻيوءَ ڀروچ
لڳا سوڍي ۾ تہ ڪتي جي نظر پئجي ويئي ٻليءَ تي.
ڪنهن مهل مکيون اچي گهٽيهون تيون تہ ڪرڙيءَ لوڙه
مکين تي تہ ٻليءَ، ڏني لوڙه ڇپيءَ تي. هو ڏانهن وري

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪٿي ڏني لوهه ٻلي لي. واڻئي جو تيل جـو ڊٻو جو رکيو هئو سو هارجي سمورو زيان ٿي پيو. واڻئي کـي جا آئي ڪاوڙ تنهن ڪٽنديئي سير هنيو جو لونڊڙيءَ ڏارو ڪتي کي ته ڪتو مري ويو. آئي جا ٻروچ کي ڪاوڙ، ڪڍي ترار هڻياڻين جا واڻئي کي ته واڻئي جي سسي ٻري! تڏهن شيطان چيو هن سکر ماڻهوءَ کـي ته هاڻ ته تو وٽ ٻينو هوس، هي ڪم ڏس ڪيترا ٿي پيا! تڏهن هن وروندي ڏنيس ته پليت، سٽا سٽي تو. ڳڙ نه مکين ها ته ايتري هاڃ ٿئيئي هوند ڪين ها!

(٣٨)

هڪڙي پڻاهه گير عورت کـان سندس ساهيڙيءَ پڇيو ته ڏي خبر، ڪٿان تنهنجي ڌيءَ کـي آميريڪا جو ملڪ پاءِ پويو؟

"واهه! ڏاڍو" اُن عورت اُتساهت ٿي جواب ڏنو. منهنجي ڌيءَ کي اُهو ملڪ ڏاڍو پسند پيو آهي؛ اُتي هڪڙي اميريڪن جوان سان شادي ڪئي اٿس. مڙسس گهرؤ ڪم ۾ ساڻس ڏاڍو ٿو وهي، ٻاسڻ ملائيس، هوءَ ٻاهر وڃي ته ٻارن وٽ وهيس؛ اُنکي ڻالي؛ مطلب ته سندس سمورو ڪم ڪري.

" ڀلا پٽ جي خبر ڏي. اُهو ٻ ته اُليئي اُن ملڪ ۾ رهيٿو." ساهيڙيس وڌيڪ پڇيس.

"اُنهيءَ ويچاري جي ته ڳالهه ٿي نه پڇ. هڪي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ملڪ ڀاءُ پورا نہ پري رهيو پر هن غريب سان نہ جهڙي
تعدي ٿي آهي" مائيءَ ساهيڙيءَ کي افسوس زده ٿي چيو.
"ڇوڪر هڪڙي اميريڪن ڇوڪريءَ سان ڀڄي ويو
آهي پر ويچاري سان ڏاڍي جٺ آهي: ڙال جو ٻچو
ٻانهو ٿي پيو آهي. گهر ۾ سارو ڏينهن ٻگي جيان ٻيو
وهي، رڌڻ پچائڻ ۽ ٻاسڻ ملڻ ۾ نہ مدد ڪريس ٿو
ٻار بہ پاليس."

نائي ٻلي مصيبت ۾! (٣٩)

هڪ ٻلي حج پڙهي اصل رهي اچي مصيبت ۾
جتي هڪ ڪنڊ ۾ رات ڏينهن بندگيءَ ۾ لڳي ويئي.
ڪوئا جي اتي رهندا هئا جي هيڏانهن هوڏانهن پيا
ڊوڙن تہ هننکي همت ٿي نہ لائي ٻلڪ ويجها اچيس
نہ بہ پيئي تسبيح قيري. آخر ڪوئن اچي پڇيس تہ
اي فقير ياڻي توهان ڪٿان جي آهيو. تنکي جواب
ڏنائين تہ اسانجي ذات پات جي نہ اوهانکي سڌوري
خبر آهي پر آءٌ تہ پنهنجي پراڻي چال چلت ڦٽي ڪري
حج ويئي هيس ۽ هاڻي جا موٽي آئي آهيان تہ پاڻ
جي ڪمن کان ڏور آهيان ۽ نيڪيءَ جي ڪمن ۾ ضرور
آهيان. هاڻي نڪو حرص نہ هوا، نہ تمنا نہ ترازي؛
ڏينهن قيامت جو ڏاڍو سخت آهي. ڪيلن ڪمن جو
پيچ پچاڻو ٿيندو، حساب ڪتاب ڏيڻو پوندو. سياڻو
اهو آهي جو هن زندگانيءَ ۾ سمجهي وٺي. آخر تہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪم خدا سان ٿيندو. ڪوئا ڏسو ته گد گد ٿيا تين ۽
همت ٻڌي عرض ڪيائون ته ناني، تو چڱو ڪم ڪيو
آهي. خدا توکي سمجهايو آهي. ٻچاڙي تنهنجي سرهي
ٿي آهي. هاڻي اسانجي دعوت قبول ڪر. هن چيو
ته اسين گهڻو روزي ۾ گذاريون ٿا. پيٽ جي چاڪريءَ
کان اسين گهڻن ڏينهن لاڪر بيزار آهيون ۾ دعوت
ڀلارن جي سنت آهي. رد نه ڪبي. اوهانجي مرضي!
ڪوئن ڏاڍا شادمانا ڪيا ۽ ٻليءَ جي دعوت لاءِ ٿلا ۽
آنيون ۽ ڇيڙ ۽ ٻوڙ ٻلاه ڪٺي اڇــي اڳيانس رکيائون
۽ ٻڌهنجن ٻارن ٻچن کي آڻي سندس پيرن اڳيان رکي
چيائونس ته ناني! تون ڀلاري، ولايت مان آئي آهين.
هنن تي دعا جو هٿڙو گهماءِ. ٻلي ٿيڻي چوي ته اوهين
منهنجو اولاد آهيو، وڌندا ويجهندا رهــو، اسانجون
ٻونيون آهيو، اسانجي ٻوڪ آهيو. ٻوءِ ته ڪوئا سندس
مريد ٿي پيا ۽ وقت ٻوقت پيا اچــن ۽ ڪائنس دعا
گهرن ۽ وٽس ٻيٺائون رکن. جڏهن عيد ٿي ته سڀيئي
ڪوئا ڪانا ڪٺي آيا. ٻر چوٽي آهي ته سڀ گهمرا ڏونجي
اوجهري ته ٻه اوجهه نه ڇڏي اوجهري. ٻليءَ ڪــي
ڪوئن ٻما ڪٽن سري. واڪ ٻاڻي ٻيو ٿيس تنهن نه
ڪا ڪٽي هم نڪا تم، هٽمدي جهت کي ڪــوئا
وانت ۾ ڪي ڇمبن ۾ ڪنکي پيٽ هيٺان لتاڙي ڍير
ڪيائين. جيڪي ٻچا سي ڇٽا. ٻــاقي حاجاڻيءَ کي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪاڌا، ڪي سڪائي رکي ڇڏيائين. ته پوءِ ڏنائين ته هتي ته منهنجي حال جي سيٺي کي سڌ پئجي ويئي آهي، صلاح پري ڳالهه آهي ته جاءِ بدلائجي ۽ هاڻي ٻيو هنڌ وڃي وسايو اٿس ۽ ٻنهنجي اِها ڪرت پيئي هلائي.

(٤٠)

هڪڙي گهر جي مالڪ ٽيليفون ڪندي پئي چيو هلو! هلو!

نوڪر اچ وچ ڪرڻ يعني هلڻ لڳو.

مالڪ وراڻي ته چيو هلو هلو. ته، تـو نوڪر جواب ڏنيس ٻوڙو ڪين آهيان، ٻڌان ٿـو. اوهـانجي حڪم جي تعليم ڪئي اٿم. هلان ته پيو. ٻيو اچان ڪئن هلان!

(٤١)

ماءُ - پٽ! هيءَ مٺائي ڪٿي ڏريان؟

پٽ - امان! الماڙيءَ ۾ ڏ رکجانءِ - ڪوئن ڪـي مار پيئي آهي - ڪائي ويندءِ - منهنجي واٽ ۾ ڏرين ته چڱو.

(٤٢)

شڪاري- مون اڄ تنهنجي بدڪن کي گوليءَ جو نشان ٻمايو.

دوست - واه! تو ته ڪمال ڪري ڇڏيو- ڇا اُهي بدڪون جهنگلي هيون.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

شڪاري - نڪو! آهي ته ٻاڙيسرڪ جــون پاليل هيون .

(۴۳)

هڪڙي ڀيري ڊاڪٽر اقبال (شاعر) اسڪول ۾ دير سان پهتو - ماستر غصي ۾ اچي پڇيس، ”اقبال! اڄ تون دير سان ڇو آيو آهين؟

اقبال وراڻيو، ”جناب، مدهنجو ڪوئي ڏوهه نـــ آهي - اقبال سدائين دير سان ئي ايندو آهي .

(۴۴)

ڊاڪٽر- (ڇوڪريءَ کي) - تون پنهنجا ڏند مليندي ۽ صاف ڪندي آهين؟

ڇوڪري - نڪو.

ڊاڪٽر - ڇو ڀلا! ڇو ڪين ڪندي آهين؟

ڇوڪري - منهنجا ڏند ناسڪ توروئي آهن جـي ملجن ۽ صاف ڪجن؟

(۴۵)

شخص هڪڙو گڏه وٺيو جهنگ مـــان پئي ويو. سندس راڻي ته انس چڙهيل هئي . متان راند اچـي پيئي . وڻ جي سڙيل ٽنڊي پريان بيٺل هئي، ڪاري جهڙي رن هئي . هيءَ ويجهو اچڻ سان شڪجي ٻهي رهيو. پوءِ لو ڇوي ته تون ٽنڊ ٽنڊاڻي ته آءٌ هيراسنگاڻي پر جي تون چرر چرراڻي ته هيءَ گڏاهه ۽ راڻي!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٦)

ڪو نيئگر ٻ وڙندو گهر آيو، ڇـي ڏاڍي بهادري ڪري آيو آهيو آهيان؛ ڪرڙي ماري اٿم.

ماڻس ٻڌي چيو برابر! پٽ، پٺهين ٻ اهڙو بهادر هئو جو ٻڌل چور ڪي مڪ هڻي آيو هئو.

هاڏي تون لوڻ پورو وجهندين ؟ (٤٧)

اورنگزيب بادشاهہ جي نالي چوندا تہ، پرهيزگار ڏاڍو هوندو هئو. اڪثر دال تـي زور هوندو هئس. خانسامان دال کائي ڪڪ ٿي پيو چو تہ جيڪي پچندو هئو سو پاڻ کائيندو هئو. هڪڙي ڏينهن چا ڪيائين جو دال ۾ لوڻ نہ وڌائين تہ پـل بادشاهہ ڪڪ تـي حڪم ڪري تہ پوڙ پلاهہ ناهہ. پادشاهہ کي دال لڳي ڦڪي تہ ٻہ نڪي پچيائين نڪي دڙڪو دباچو ڪياءِ؛ مات ڪري لوڻ گهرائي منجهيس وجهي کاڌائين. ٻئي گهري خانسامان وري دال ۾ گهٽ لوڻ وڌو. بادشاهہ پاڻي گهرائي منجهس وجهي دال کائي ويو. کي چيائين کين پـر هنجي رمز سمجهي ورتـائين. ٻئي ڏينهن چا ڪيائين جو ماني نڪر نڪر ڪري خانسامان کـي چيائين تہ وزيرن اميرن ۽ سردارن کـي وڃي ڏي. جنکي ڏنائين تن روپين ۽ مهرن جا ٿالهہ ڀري ڏنس. تڏهن بادشاهہ چيس تہ هاڻي تہ ڀؤ نيئہ. هاڻي دال ۾ لوڻ پورو وجهندين ڪي نہ ؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٨)

اڪبر بادشاهه ۽ بيربل اچي هڪڙي کوهه وٽ بيٺا. هڪڙي مينهن ڏسي بيربل چيو تہ ٻانڊي (مينهن) اُها جا ٻي نڍي ٻلي

مڏي (گهوڙي) اُها جا قد ٻلي
مرد سنڌي جي پاڳ ٻلي
ڳوري (زال) اُها جا ڳهن ٻلي.

ٻڪرار هڪڙو ٻينو هٿو تنهن ٻڌو. ٻڪريءَ کي چيائين عضوا ائين ٻچاء جڳن بيربل گفتي جا ٻڳا آهن؟ بيربل چيس تہ ڪٿن ميان؟

ٻڪرار چيو، ٻانڊي اُها جا ڏوڏ ٻلي
ٽري اُها جا تيز ٻلي
مرد اُهو جنهنجي پت ٻلي
اِستري اُها جا سيل ٻلي!

اڪبر سؤ روپيہ انعام طور ٻڪرار کي ڏنو. ڳچ پڄاڻ ويا تہ بادشاهه هنيو بيربل کي طعنو. بيربل چيو تہ سؤ ئي ڦري تو اچانس. اڪبر چيو تہ عقل سان ڦرجانس. بيربل گهوڙو ڪاهي وڃي ٻڪرار کي پهتو. چيائينس تہ ٻڪرار ٻڌاء تہ زمين آسمان وچ ڪهڙو، عرش ٻہ ٽارا ڪيترا ۽ خدا ڪهڙين ڳالهين تي راضي؟

ٻڪرار کي هيون ٻہ ويہ جو ڪلون. بيربل کي چيائين تہ آءٌ آهيان پيادو. گهوڙو ڏي تہ جواب ڏيان ها.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بيرحال گهوڙو ڏنس. ٻڪرار گهوڙي تي چڙهي چيس
ته آسمان ۾ تارا ايترا آهن جيترا هنن کان جهجها (وار)
مون ڳڻي ڏٺا آهن. وچ دنيا جو اڳيئين ڪر هيٺ آئيتي؛
سنڪليون هڻي ڏس. خدا انهيءَ ۾ راضي جو سوار
پيادا ڪري ۽ پيادا ڪنهن سوار ڪري. گهوڙو هڪلي
چيائين ڏس بيرحال، اسانجي ائيتي الله واهي!

(٩٤)
مُريدار

ٿر ملڪ پاسي ڪن واڻين ۾ شادي هئي. ٻاهر ٻن
ڳوٺن ۾ عزيز خوهيشن کي چنيون لکيائون. سيئي اچي
گڏ ٿيا. دهل دماما وڄڻ لڳا. آخر جڃ چڙهڻ جو
وقت آيو. ڪو پيو چوي آءٌ هلان، ڪو پيو چوي آءٌ
هلان. نيٺ منجهائن ٨٤ ڄڻا سنيريا هڪ ٻه منزل
ڪري پاڻيءَ جي رستي ويسوندرين جي جهاڙيءَ ۾
هڪ ڳوٺڙي وٽ ڏايرو ڪيائون. وقت به ڏڪار جو
هئو. چور ٻه کي آتي لڪا وينا هئا تنڪي ڪڙڪ
پيئي ته جڃ واڻين جي آهي. پاڻ ۾ چيائون ته اڇو لـ
ڦريون. خوب مال ملڪيت ملندو. هڪڙي چيو ته
هو ٨٤ ڄڻا، اسين فقط ٤. ٻئي چيو ته آهن واڻيا.
وڙهندو ورب ڪير؟ تنهن تي چڙهي ڪري ويا،
چي ڇڏيو مال نه ته ونون تا جان. هنن اما لڪ مال ڇڏي
چيو ته واسطي ڏٽيءَ جي اسانجي جان ڇڏيو. چور مال
کڻي روانا ٿيا ته هڪڙو واڻيو دانهن ڪري چوي:-

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٽاٽو ڪ ٽاٽو، ڏينهن اڳتي رو ٽاٽو
وات تـي وات، پاڙي ري وات
جهاڙي ڪ جهاڙي،وسيوندي ري جهاڙي

چار چور چوراسي واٽيا تا ڦرجنجي داد نہ فريادُ" ايتري ۾ پيو ماڻهو بہ اُتان لانگهائو ٿيو ۽ چوڻ لڳو، واہ ڙي واٽيا واہ! واہ اوهانجي همت! جيئتا رهو جڳہ ۾، اوهان ٽان ڪنڌو (ڪنڌو) نہ لڳي، نہ لڳي پڳہ (پير) ۾!

(٥٠)

۽ شاعر هڪڙو ڪنهن وڏي ماڻهوءَ وٽ ويو ۽ منهن تي ساراهڻ لڳو ڇي تون هڙو، تو جهڙو سخي جهان ۾ ڪو ڪونہ هوندو. هن چيس تہ مـون وٽ هڪيو پئسو ساڻ ڪونهي، پر پاندن ۾ اَن جهجهو پيو آهـ ـم. سياڻي ايندين تہ تورو ڏيندو سانءِ.

شاعر گهر ويو ۽ سياڻي تـي اچي حاضر ٿيو. هن شخص چيس تہ وڏو ڪو احمق تـو ڏسجين. جيڪي تو مونکي چيو سو ٻڌي آءٌ خوش ٿيس، جيڪي مون توکي چيو سو تون ٻڌي خوش ٿئين، لت پٽ ٿياسين، پوءِ اَن ڇا جو ڏيانءِ؟

(٥١)

هارون الرشيد بادشاہ، عالمن کي گهرائي ڪائن ٻہ سوال پڇيا:- هڪڙو تہ دنيا جو اڌ ڪٿي تو پورو ٿئي؛

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پيو ته آسمان ۾ تارا ڪيترا آهن؟ عالم اچي ڏاڍو منجهيا ته اِنهنجو جواب ڪين ڏجي. بادشاه قهار آهي، مارائي ڇڏيندو. آخر ويا ڀهلول داناء وٽ ته، تون اسانکي پورو پڇي ڏي. ڀهلول چيو ته، اوهين ڪچهريءَ ۾ وڃو، آءٌ اچي ٿو پوراؤ ڪريان. ڀهلول ڇا ڪيو جو گڏه تي چڙهي ڪچهريءَ ۾ ويو. بادشاه عالمن کان جواب پڇيا. پهريون سوال جڏهن بادشاه پڇيو ته ڀهلول اُنهدي گلم تي ڪلو کوڙي چيو ته اجهو آڌ دنيا جو، هتي ٿو پورو ٿئي؛ ڪجهي ڏسو ته ڪتي ٿو ٿيا وڌي ٿو. آءٌ جوابدار آهيان. وري جڏهن ٻيو سوال بادشاه پڇيو ته ڀهلول چيو ته، آپ جا تارا ايترا آهن جيترا منهنجي گڏه جي پٺيءَ تي وار- ڳڻائي ڏسو. ڀلا ڪير ڳڻي؟ تڏهن بادشاه مات ڪري ويهي رهيو.

(٥٢)

کنهن زال مرد کي چيو ته چانورن جون ۲ چوٿايون بازار مان وٺي اچ ته پيٽ رڌيون. مرد ويو سو ٻن بدران ٦ وٺي آيو چي هر گهڙيءَ ڪير پيو پنڌ ڪري گهر ۾ پيئيون هونديون ته وڃائينديون ڪين. خير! اُهو ڏينهن گذريو ته ٻئي ڏينهن زالس وري چيس ته چانور کٽا، پيا وٺي آءُ. مرد چيو ڪالهه جي سڀيون ساريون ٦ چوٿايون آٽي ڏنيون ماڻءِ. زال وراڻيو چي آندءِ ٦ چوٿايون، ڇڙيڪ چنبڙيڪ تيون پنج، هڪ ڏنيم

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏڏ ٿي، ۽ صبوح ۽ سنجھ. مرد ٻڌي اچي ڪلڪ ۾
پيو. تڏهن ٿي زالس چوي ته ڪلي ماري ڪڳو جنهنکي
ليکو دل سان لڳو.

(۵۳)

هڪڙي آخوند مڪتب جي ڇوڪرن کي چٽي
ڇڏي هو ته جڏهن مونکي ڇڪ ڏيندا ڏسو ته، تازيون
وڄائي چئجو الله سائين اسانجي استاد کي جهجو جٽڻ
ڏجانء. شاگرد ائين ڪندا رهيا. هڪ لڳا مڪتب
جي ڪوهه ۾ ڏول ڪري پيو. ڇوڪر ڪوهه ۾ وجهڻ ڪان
ٻنا ٿي تڏهن آخوند چيلهه کي نوڙي ٻڌي ڇوڪرن
کي چيو ته مونکي هيٺ لاهيو ۽ جنهن مهل نوڙيء
ڇڪ ڏيان تنهن مهل مونکي ڇڪي ونجو. ڇوڪرن
آخوند کي هيٺ لاٿو ۽ هن جڏهن اشارو ڏنو تڏهن
مٿي ڇڪڻ لڳس. اچا ڪوهه جي منهن تائين آيو ته
ڪين ته اوچتو ڇڪ اچي ويس. ڇوڪرن امالڪ
نوڙي ڪٽي ڇڏي ۽ تازيون وڄائي چوڻ لڳا ته الله
سائين اسانجي استاد کي جهجهو جٽڻ ڏج. هن دعا ته
چڱي ڪيس ۽ ويچاري آخوند جو هڏ گڏ ٽڪر ٿي
پيو.

(۵۴)

هڪڙي ڪاموري وٽ آيو ڪو زميندار ڪنهن
ڪم ڪار لاء. ڪاموري کي پنجاه روپيه ڏيڻا ڪيائين

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پر تنهن مهل پئسو ساڻ ڪو نہ هئس. ڇيائينس تہ تنهنجي فلاڻي دوست کي فلاڻي شهر ۾ پهچائي ڏيندس. پوءِ اهو توکي لکي موڪلي تہ پنجاهہ رپيا مليا تہ منهنجو ڪم ڪري ڇڏج. ڪاموري چيس تہ پنجاهہ رپيا لڪائيندين تہ نجاڻا اڙيءَ ۾ اچي وڃان. تنهنڪري جيڪڏهن منهنجو دوست لکندو تہ پنجاهہ انب پهتا تہ آءُ سمجهي ويندس. خير زميندار ويو ۽ رپين بدران سچ مچ ٥٠ انب وٺي پهچايائين. دوست خط ۾ ڪاموري کي لکي موڪليو تہ ٥٠ انب برابر پهتا. ڪاموري تہ ڪم جي سر انجامي ڪري ڇڏي. جڏهن دوست سان گڏجاڻي ٿيس تہ ٥٠ رپيا گهرڻ لڳو تہ هن چيس تہ مونکي سچ مچ انب مليا ۽ نہ رپيا. زميندار استاد ٿي مليس.

(٥٥)

مرد - (زال کي) ڌوبيءَ کان ڪپڙا ساري ورتہ؟

زال - ہر هڪڙو ڪتائي آيو.

مرد- بدمعاش جي پڳہ نہ ئي لاٿہ.

زال - مٿو گانڌي ٽوپي پائي آيو هئو.

(٥٦)

لنڊن شهر ۾ هڪڙي پيري آڌيءَ رات جو طوفان پئي لڳو ۽ مينهن بہ پئي پيو؛ تنهن مهل هڪ شخص ڪنهن ڊاڪٽر وٽ ويو ۽ چيائينس تہ ماٺهو سخت بيمار

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

آهي ۽ هيڏئين جو هيئنئر هلو. ڊاڪٽر چيس تہ ڏيڍهن جو آءٌ اٺ گني وٺندو آهيان ۽ رات جو سڄي. هـن چيو، "قبول"؛ ڊاڪٽر پنهنجي گاڏي تيار ڪرائي ۽ سائيس گڏجي ويو. جڏهن گهر وٽ پهتا تڏهن انهيءَ شخص گني ڪيسي مان ڪڍي ڏنيس. ڊاڪٽر پڇيو تہ مريض ڪٿي؟ چيائين مريض آءٌ آهيان. ڊاڪٽر وائڙو ٿي ويو. تڏهن هن چيس تہ آءٌ سئينما تان ٿي موٽيس تہ گاڏيءَ واري ٢ گنيون ٿي گهريون سي ڏيڻ ٿيم مشڪل، لنهڪري اوهانجي گاڏيءَ تي چڙهي گني بچائي اٿم.

(٥٧)

اُستاد - سياڻو ماڻهو جيترن سوالن جا جواب ڏيئي ٿو سگهي تنهن کان وڌيڪ سوال بيوقوف پڇندو آهي.

شاگرد - برابر. انهيءَ ۾ عجب ڪونهي جو هيترا جڻا امتحان ۾ ناپاس ٿا ٿيون.

(٥٨)

ڪي ڪي تار وارا پريان ٽڪ ٽڪ مان پيغام سهي ڪري وٺندا آهن. ڪو انسپيڪٽر تار آفيس تپاسڻ ويو. تار ماسٽر ويٺي دفتر وغيره ڏيکاريس تہ ايتري ۾ ٽڪ ٽڪ ٿي. ماسٽر پيغام وٺڻ لڳو جنهن ۾ هي حرف هئا، چي انسپيڪٽر ڊوڙي ٿي آهي ۽ ولي ٿو نوس ڏُوس ڪندو؛ خبردار رهجِ. انسپيڪٽر تہ سچو پيغام

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سمجهي ورتو. تنهن موٽي مرڪليندڙ کي هيءُ جواب ڏنو، پيغام آيو ڪملو، انسپيڪٽر اچي سهڙيو آهي ۽ توُس توُس لائي ڏني اٿس.

(٥٩)

دوست - جيڪڏهن هن دوا کان توکي ڪو به فائدو نٿو ٿئي ته انجو استعمال ترڪ ڇو نه ٿو ڪرين؟

خيال - ڇا! مان اهڙو بيوقوف آهيان جو جنهن دوا تي سوا ٻي روپيه خرچ ٿيا آهن اها ائين ئي ڦٽي ڪريان.

(٦٠)

پيءُ - پٽ! تون چڱو ڇوڪر ٿي رهندين ته توکي هڪ آڪاٽين جو ڪتاب انعام ڏيندس.

پٽ - بابا! ته پلا بائيسڪل حاصل ڪرڻ لاءِ مونکي ڪيترو عرصو چڱو ٿي رهڻو پوندو؟

(٦١)

ڪنهن ڇوڪر سڪول ۾ وڃڻ مهل ڇيو ته امان مونکي پيٽ ۾ سور آهي. ماڻس کي ڏاڍو خيال ٿيو ۽ اسڪول کان وهاري ڇڏيائينس. پر جيڪي اٿي وينا هئا تنمان ڪن ڇيو ته رائيءَ جو بسترو هٿوس، سگهيون لڳايوس؛ ڪنهن ڇيو ته ڦودني جو جوهر پتاشي ۾ وجهي ڏيوس. پر اتي هڪ سياڻي مائي ويٺي هئي تنهن سهي ڪيو ته هنکي ٻئي قسم جو سور آهي سو ڇپائين ته حلوي جي چڪي کارايوس. تڏهن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڇوڪري واڪو ڪري چيو ته هن اشراف جي ٻه ته ڳالهه ٻڌو.

(٦٢)

ماءُ - ڪشنا، جي چار سؤ انب اوهان ڇهني ڪي ورهي ڏجن ته جڻي جڻي کي ڇا ملندو؟
ڪشنو - سوري ۽ پيچ!

(٦٣)

دلال هڪڙو صبوح جو ويو ٿي پنهنجي ڌنڌي تي ته منهن ۾ گڏيس حجم، تڏهن ڇوڪ لڳو ته ٻيلي، هيءُ ته بدسوڻ ٿيو، ڪرت لڳندي ڪين. پوء ته موٽي گهر ويو. ماڻس پڇيس ته موٽي ڇو آئين؟ ڇي ويندي شرط منهن ۾ گڏيم حجم. تڏهن ماڻس چيس ته تنهنجو ڇا؟ مٿو ڪوڙيو ته يا ڏيندڙ جو يا ونندڙ جو!

(٦٤)

فيزگل ناليءِ هڪڙو پروفيسر ڪٿي ليڪچر ڏني جنهن ۾ رستو ٻڌايائين ته جيڪڏهن ڪنهنجي يادگيري گهٽ هجي ته هن ريت اُنکي سڌاري سگهيٿو. پوء ويو ڪنهن هوٽيل ۾ ماني کائڻ. اُتان موٽيو ته اُتري ۾ هوٽيل جو نوڪر هٿ ۽ اکيون مٿي کڻي اندر اچي سڌي ڇوڪ لڳو ته اهو حافظي سڌارڻ وارو پروفيسر صاحب پنهنجي ڏوپ ڇتي وساري ويو آهي!!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٦٥)

ڪنهن بادشاه ظلم جو قاعدو رکيو ڇـــي سڀ ڪاروبار راست جو نئي، ڏينهن جو ڪو به ٻاهر نـــه نڪري. ڪن ٻن وانهڙن تي، ائين ڪرڻ سبب قاسيءَ جو حڪم نڪتو. قاسيءَ ڏينهن بادشاه کي چيائون ته حج تان اسين نوراني پوشاڪ ٺاهڻ سکي آيا آهيون. جيڪو پائي سو اٺهين بهشت ۾. بادشاه اُنهڪي اهـا ٺاهڻ لاءِ چيو. پوشاڪ جڏهن تيار ٿـــي تڏهن بادشاه کي چوائي موڪليائون ته وزير موڪليو ڏسي وڃي پر اُها پوشاڪ ڏسڻ ۾ اُنهيءَ کي ايندي جـــو حلال جو جاول هوندو- وزير آيو پر ڏسڻ ۾ ڪي ڪين آيس مگر انديشو ٿيس ته متان منهنجي نسل ۾ خرابي هجي سو هنن ٻن ڄڻن کي جيڪا تعريف ڪندي ٻڌائين سا اچي بادشاه اڳيان ڪيائين. وري ٻيو جيڪو وزيـــر وڃي تنهنکي به ڏسڻ ۾ ڪين اچي ته ٻاهران ساک پيو ڪري. آخر حج جو ڏينهن آيو ۽ بادشاه کـــي چوائي موڪليائون ته اها نوراني پوشاڪ هتي اچـــي پهريو. بادشاه آيـــو ۽ سندس متيان ڪپڙا لاهي باقي ڪو هڪڙو اڌ ڪپڙو بدن تي ڇڏيائونس، ۽ آيتون پيا پڙهن ۽ شلوار دستار مبارڪ جا نالا وٺندا ائين پيا ڪن جو ڄڻ بادشاه کي پهرائين پيا. بادشاه ڏسي ته بدن تي اگهڙ ته ڪي به ڪين پر لاچار زبان مان ڪجهي ڪڇن؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پوء ڌ، گهوڙي تي سوار ٿـي سرڪس ڪري نڪتو. ماڻهو پيا پاڻ ۾ سر ۾ ڪن ته بادشاه ننگو ٿي ننگو ٻـــر چوڪر ٻاڪر وڏي سڏ پيا چون ته بادشاه ڪـــي رڳو ڪانچ تڪر پيل آهـــي. نماز پڙهي جڏهن بادشاه پنهنجي ماڻ ڪي سلام ڪرڻ ويو ته انهيءَ پونڊ وڌيئي چيس ته اجا ٻه ظلمن جا قاعدا ڪيا ته ٻـــي نوراني پوشاڪ پهرائيندين!

(٦٦)

هڪڙو خان صاحب مري ويو. سندس لاش سان گهڻا ماڻهو همسايه ۽ دوست وغيره مـوجود هئا. جڏهن پوري آيس ته سندس زال روئي پيئي. ڪـو اولاد ڪو نه هئس. سندس ويجهو عزيز هو ڪمو خان، زال هن سان روئي چيو-

عورت- منهنجي خاوند جا ٥ هزار روپيه ٻاهر آهن سي ڪير وصول ڪندو؟

ڪمو خان- مان ڪندس، ٻيو ڪير ڪندو؟

عورت- هڪ هزار وارو گهوڙو ٻڌو پيو آهي، ان تي ڪير چڙهندو؟

ڪمو خان- مان چڙهندس، ٻيو ڪير چڙهندو؟

عورت- هي جايون زمينون ڪير سنڀاليندو؟

ڪمو خان- مان سنڀاليندس ٻيو ڪير سنڀاليندو؟

عورت- ٻي هزار رپيا قرض آهي سـو ڪير ادا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪندو؟

ڪمو خان - (سيني ڏانهن منهن ڪري) ياڻي، واري سان جواب ڏيو، سڀ جواب نه مان نه ڏيندس.

(٦٧)

ڪنهن مائيءَ ننهن کي ڇيو لـ مڙس لاءِ سگهي ماني پچاءِ؛ ويچارو هر ڪاهڻ ويو آهي؛ هر ڪاهڻ وارن کي بک گهڻي لڳندي آهي. نهن تي ننهن لي موڙا ڏيئي چوي، "هان، هر ته ڪو ڪم آهي، رڳو پنيءَ لڳو وڃ"؛ ڪم لـ اسانجو آهي. پٽ ڀلهاوڻ، سڀي جان هلائڻ" يعني چانورن ڪي ڏوئيءَ سان گهمائي ٺارڻ. خير، سسڙس ڪٽي ماني ڪئي. هڪ ڏيهاڙي چياٿينس نه "ڇوڪرو ويو آهي ڪنهن ڪم لي، تون نه هر ڪاهه." نهڙس چيو نه بيشڪ، اها ڪهڙي ڳالهه آهي؟ سا ويئي ۽ وڃي ڪم کي لڳي. سسڙس ڪاساين ڪان گهڻي ڄڃي کل وٺي اُنکي ٽوٽا ٽڪر ڪري ڪٽي ڀوڙ ڀڏو؛ منجهس مرچ مصالح وجهي شرويدار ڪري گهرون ناهي ڪٽي ويئي، ڀر ڀيءَ لي دير ڪري ويئي نه پل نهڙم کي بک ڇتي لڳي. جڏهن اُلي ڀرسي نه ڏاڍو پيار ڏيکارڻ لڳس ڇي "شاباس، ڌيئڙي، توکي بک لڳي هوندي تولاءِ سنو ڀوڙ ناهي آئي آهيان لـ، پياري ننهن ڪائي." ڇوڪريءَ اُنهيءَ ساعت هر جهلي بسم الله چئي هٿ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏوئي ڪاڻڻ ويٺي ۽ جهٽ وٽو اُگهي آئـــي. تڏهن سسٽس ٿي چوي ته "اها، هاريءَ جي خبر هاري جاڻي، پي جاڻي اُنهي مائي، اَن سوڌو ڪلرڪا ڏوئي خبر نـــ لڌءِ ڪائي."

چٽيءَ نس ته اچ نه سيان! (٦٨)

مينگهواڙ ڪي ڪنهن ڏني جتي جوڙڻ. پٽ ڪـان پڇيائين ته فلاڻو ته جتيءَ لاءِ ايندو هوندو! پٽس چيو ته هائو بابا، دلاسن تي رکندو اچانس. چوانس پيو ته جڏهن چيچڪا ڦٽندا ۽ منجهائڻ پير چمندا تڏهـن اَن جي چوڏيءَ مان اَڏوڙ (ڪـل) رگـــي لنهجي جتي ناهيندس. ميان، دلجاءِ ڪر. تڏهن تـو پٽس چويس اِها ڳالهه ته ڪجي. پير ته نه نيٺ چمي پوندا. تنهن ڪان اصل ائين چو نه چٽيءَنس نـــ اچ سيان ته وٺي پيرا ڪندو.

(٦٩)

هڪ بزرگ سفيد ريش جنهنجي عمر ٩٠ ورهيه ڪن هئي تنهنکي هڪڙي چوڪري چيو تـــ ميان بزرگ، آءٌ سمجهي ويٺو هوس ته اوهين ڪڏهن جـــو مري چڪا هوندا. پر ٿي مڙس چيس پٽ ٿورو هري ڳالهاءِ متان موت بڌي وٺي، چو ته آءٌ ڪائٽس ڪڏهن جـو وسري ويل آهيان!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٧٠)

ڪو شخص درياءَ جي اورئين پر ڪپ تي ويٺي ماني کولي کائڻ ويٺو ته ٻيو هڪ شخص جو پرئين پر ويٺل هو تنهن کي صلاح ڪياءِ. هو جهٽ ۾ درياءَ ٽري هن پر آيو ۽ ماڻهوءَ کان پڇيائين ته وهان ڪٿي؟ هن چيس ته منهنجيءَ ڪڇيءَ زبان تي ويٺه جو مون توکي اهڙين ڪٺي سڏ ڪيو.

(٧١)

پيءُ - نارو، ايترو چٽو نه ڪر. اهو ڪي ڪجهي جو ميٺهن وسندي ڪم اچي.

پٽ - بابا، هڪ ڏوهڙي گهڻي رکي اتم چٽو ته ٻي نه گهڻان؟

(٧٢)

ڪنهن شاهوڪار هڪ پڙهيل طوطو خريد ڪيو. طوطي گهڻن ملڪن جو سفر ڪيو هو ۽ ڪيترين ٻولين چاڻندو هو. شاهوڪار اهو، گهر موڪلي ڏنو. سندس زال بازار مان لنڊ سيڙڻ لاءِ گهرائيو هو ۽ نوڪر ياڻيءَ کي چيائين ته آءُ ٻاڙي مان ٽي ٽي اچانءُ پکي ايندو سو ڪٺي صاحب لاءِ حلال ڪري چاڙهج. اتفاقا طوطو اول اچي سهڙيو. جڏهن صاحب ڪاڻ پهچي آيو ۽ خبر پيس ته طوطو آهي ته زال کي چيائين ته توهي ڇا ڪيو؟ طوطو سڀيون سٺ ٻوليون چاڻندو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هئو. زالس چيو تہ مئو گھٽيو چو هئو؛ ڪيپائين چئو نہ ٿي؟

(٧٣)

انگريزي وڏو وزير مسٽر لائڊ جارج حاضر جواب هوندو هئو. هڪ ڀيري هڪ پيرسن زال ڪنهن ملڪي مسئلي تي سندس تقرير ٻڌي ڏاڍي ڪاوڙ ۾ اٿي کڙي ٿي ۽ وڏي سڏ چيائين تہ ”جي آءٌ تنهنجي زال هجان ها تہ توکي زهر ڏيان ها.“

تنهن تي لائڊ جارج وراڻيس تہ ”جي آءٌ تنهنجو مڙس هجان ها تہ اهو وٺي ٻي وڃان ها.“

(٧٤)

ڪنهن مسخري هڪ پيرمرد کان پڇيو تہ ميان ڇا ٿيا ڳوليو؟ ڇي جواني. مسخرو ـ ڇو تا ڪوڙ ڳالهايو! صاف نٿا چئو تہ قبر لاءِ زمين ٿو ڳوليان.

(٧٥)

ماجسٽريٽ ـ (جوابدار کي) توتي ديگڙي چورائڻ جي تهمت آهي ـ وڪيل آئڻي؟

جوابدار ـ حضور، ديگڙيءَ جي قيمت مان وڪيل جو خرچ ڪٿان نڪري سگهندو؟

(٧٦)

اوُلن چيو تہ اسين ٿا وڃون هيج. ڪاٺن چيو تہ اسين مري ويا آهيون ڇا؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

وڏيري جي جاء کي لڳي ٻاھ - اڄان پيو سنيري سھي ۽ ھري ھري ھلي. ڪنھن چيس تہ سائين، ھيءَ ڇا ٿا ڪريو؟ جي ابا، خانداني نُور ڪا ڇڏبي!

(٧٧)

ڪو شخص ١١٠ قلم ھيٺ ماجسٽريٽ وٽ رجوع ٿيو. ٻچاءَ ۾ چيائين تہ اول تہ وڏي ٺاھتي آھي اھا. حضُور وٽ ھيترا وڪيل آھن. ٻيي ڏسون تہ مونکي ڪو سڃاڻي.

(٧٨)

ٻيڊي جيجل- ڊاڪٽر، تو مونکي ٺڳو جيارڻو آھي. ڊاڪٽر - نہ نہ! جيجل ٻائي، مالڪ جا ھٿ رسيا ائٿي.

ٻيڊي- ٻراٻر ٻر لون تہ في وٺي ڇڏيندين!

(٧٩)

ڪنھن ڇوڪر ماءُ کان پڇيو تہ آمان، مان ڪھڙو لھان؟ ماءُ کي پرڻي سنسار ۾ ھوئي اھو ڇوُڙو، تنھن چيس تہ ٻچا، تون لڪہ لھين.

ڇوڪر - امان! لڪہ جو وياج ڪھڙو؟ ماءُ- لڪہ جو وياج ٻہ ڪي سو ٿيندا آھن.

ڇوڪر- امان منھنجو وياج ئي سو ٻوءِ تہ تون مونکي روز خرچي ڏين رڳو ھڪ پئسو!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٨٠)

كنهن ڳوٺ ۾ هڪ موچي ۽ سندس زال جنجي پاڻ ۾ ڏاڍي دل هوندي هئي سي اچي كنهن ڳالهه تان جهڳڙيا ۽ هڪ ٻئي سان ڳالهائين ئي نه. رسي وينا. سياڻو آيو ته موچيءَ كي پنهنجي كرت كار تي وڃڻو پيو، پر آر رنبي ليپس ئي نه. گهڻوئي ڳولي پيتو. شڪ پيس ته نچاڻا زال كٿي لكائي آهي پر كائنس پڇي كئن جو نازو قسم كائي وينو هئو ته ساڻس بلكل كين ڳالهائيندس نكي وري كرت كانسواءِ سرڪس ٿي. تڏهن وڏهي وٺي ٿو چري، رنا آهيون، كين ڳالهايون، آر رنبي كاٿي؛ تنهنتي زالس چيو، رنا آهيون رنا آهيون، كين ڳالهايون، آر رنبي چلهه پٺيان، مونكي خبر كاٿي.

(٨١)

آئرلينڊ جي ڊبلن شهر ۾ كو انگريز ڊير سان گهر پئي موٽيو. وات تي كو چور گڏيس جنهن تماچو ڏيكاري چيس ته يا پئسا ڏي يا سر. انگريز چيو ته هيءَ آئرلينڊ جو ماڻهو كهڙي چيز آهي سو خوشيءَ ۾ هٿ مٿي كري چوڻ لڳس ته اچو ته مٽا سٽا كريون تون پنهنجو تماچو ڏيم ته آءٌ سڀ پئسا توكي ڏيان. چور آنهيءَ دم تماچو ڏنس تنهنتي انگريز كي عجب لڳو. جڏهن دين لين ٻُوري ٿي ته فرنگيءَ چور

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏي ٿاچو سچي چيائينس ته هاڻي منهنجو وارو آهي، يا تنهنجو سر يا پئسا. جهٽ ڪر. جهٽ ڪر. آئرلنڊ واري چيس ته برابر صاحب پر ٿاچو پريل ني ڪونهي!

(٨٢)

ڊاڪٽر جو امتحان وٺندڙ:- جي چماٽ هڻان ته منهن جي ڪهڙي رڳ چريئي؟

شاگرد- چماٽ هڻو ته لت واري نبض چري!

(٨٣)

ڪنهن جو نڪ هڻو منو. سندس واقفڪار چيس ته منهنجي هردم دعا آهي ته شل تنهنجي اکين جي جوت هميشه قائم هجي ۽ ڪڏهن گهٽجي نه. پڇيائينس ته ڇو منهنجي نظر جي لوڪي اينري ڳڻتي لڳي آهي. جواب پڇيائينس ته جي نظر گهٽجي ويئي ته پوءِ عينڪ ڪٿن پائي سگهندين.

(٨٤)

ماستر نئين شاگرد کان پڇيو ته الف بي اچيئي ٿي. ڇوڪري جواب ڏنو ته هائو سائين. تڏهن پڇيس ته پوءِ ڪهڙو اکر آهي. جواب ڏنائين ته ٻيا سڀ اکر.

(٨٥)

جج ديوان ڪئي ٻراڊروي جي مائي. ڪائي رهيا ته جي ونڊط وراهط کي بينا هئا ته چيو ته هاڻي پاڻي ڏيو ته پيار يرن. تڏهن ديوان چيو ته هون! ڪاڏو اٿرو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هوندائون جو پاڻيءَ جي ضرورت ئي ڪانہ ٿيندين!

(٨٦)

موذي ٽڪو هٿ ۾ ڪري ويو ماني ڳنهڻ. ڏينهن هئو گرم ۽ لوءِ پئي سانڙيو. ٽڪو ڪڏي نهاريائين تہ ڀڳهر ۾ پسيو پيو آهي. تڏهن چيائينس تہ پيارا سڄڻ روءُ نہ. مان ڀلي مرندس پر تنهنجو وڇوڙو نہ سهندس. ائين چئي ٽڪو هڙ ۾ وجهي دور ويو ٽڪر پٽيندو!

(٨٧)

مير علي مراد خيرپور وارو حاڪم هوندو هئو. شڪار جو شوقين هوندو هئو. گرميءَ جسي موسم ۾ لٽيءَ جي لاڪڙ جي لانڍي جوڙائي اُن ۾ رهندو هئو. ٻاهرون پنين تي ڇٽڪار پيو ٿيندو هئو. جنهنڪري اندر لانڍي ٿڌي رهندي هئي. سندس ڪٽ پيئي هوندي هئي. ٻيا سڀ پٽ تي ويهندا هئا. هڪڙي ڏينهن ڪو مير آيو ملاقات لاءِ ۽ مير علي مراد سان ڪٽ تي اچي ويٺو. ٿوريءَ ويرم ڪانپوءِ پاڻي گهريائين. نوڪر سمجهو تہ وڏو ماڻهو آهي سو پيئندو ئي، ايترو پاڻي. تڏهن هڪ وڏو وٽو پاڻيءَ سان ڀري هٿ ۾ ڪري ۽ دلو ڪلهي تي ڪري اچي بيٺس تہ تہ مير وٽي منهن ۾ نهاريس. تڏهن ٿو نوڪر چويس تہ "ايڪ ڏوگهہ تہ ڏُجهان ڏيوانءِ!"

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٨٨)

واپاريءَ خط ڪنهن شهر ۾ ٽپال ماستر معرفت موڪليا. مٿان سرنامو هئو ”ڪنهن ٻئي معتبر وڪيل ڏي.“ ٽپال ماستر واپس ڪري ڇڏيا ته هتي هڪڙو به ڪونهي!

(٨٩)

ڪو پير پٽ کي مجلس ۾ وٺي ويو. ڇوڪر وچ ڪانڻ لئي پاڻي پيتو. پيٽس شوڪي نهاريس. جڏهن ٻاهر آيا ته پير ڪري چماٽ لڳائي ڪيائينس. ڇوڪر پڇيو ته ڇو بابا! مون ڇا ڪيو؟ چيائينس ته ڇورا پرائي گهر ڪانڻ هلجي ته گهٽو ڪائجي؛ تو پاڻي ٻه پيٽ ڀري ڇڏيو. ڇوڪر چيو ته وڃي پاڻي پيئڻ ڪري ڀهر ٻون ڪاڏو هيٺ ٿيو؛ پاڻ نٿون سنگهون ٻيو ڪاڏم. تڏهن ٿهڪائي ٻي لپاٽ هڻيائينس ڇي مونکي نٿي ٻڌايئه ته مان ٻه ائين ڪريان ها!

(٩٠)

ڪنهن بيمار شخص نوڪر کي چيو ته وڃي ڊاڪٽر کان دوا وٺي اچ. نوڪر چيو ته ڊاڪٽر هڪڙو هجيئي نه ته پوءِ؟ ڇي وڃي ڏس. ڇي وڃان ٿو، دوا ڏيئي نه؟ منهنجو پرزو کڻي وڃ. ڇي ملي ته سهي پر فائدو ڪريئي نه ته پوءِ؟ ڪمبخت ويد ين ڪين رڳا ٻهانا پيو ڪندين؟ تڏهن ٿو وري نوڪر چويس ته ساءِ،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڇگود وا فائدو ڪري نہ ، حاصل ڇا ؟ آخر نہ هڪڙي ڏينهن تہ مرڻو آهي سو جهڙو هاڻي مرڻو تهڙو پوءِ .

(٩١)

هڪ جوان سخت بيمار ٿيو ۽ اناسرنيءَ ۾ هئو. وٽي ٿي دفن ڪيائونس ۾ سجاڳ ٿي پيو. هڪڙي جڻي چيس تہ مري جيئرو آهين ۽ بدڌاءِ تہ ماڻهو مري ٿو نہ ڇا ٿو ٿئيس؟ جواب ڏنائين تہ مري ويس ! آءٌ مئو ئي ڪونہ هوس، پلا پير منهنجا نہ ٺڌا هئا ۽ بہ ڪہ ڏاڍي هيم. لنهنتي انهيءَ پڇيس تہ انهيءَ جي پڪ ڪئن ٿيئي تہ مئو ڪين آهيان ؟ چيائين تہ سرڳ ۾ هجان ها تہ بکہ ڪين لڳيم ها ۽ جي هن بڻي هند هجان ها تہ پير ٺڌا ڪين هجنم ها .

(٩٢)

سچو هفتو رامون بلڪل چڱيءَ طرح هليو هئو. حرڪت يا ڏنگائي ڪانہ ڪئي هئائين ؛ ماءُ ڪي چيائين تہ هاڻي، امان، مان ڏاڍو چڱو ٿي هليو آهيان نہ ؟ ماڻس چيو تہ بابلا برابر، تون ڏاڍو چڱو ئي هليو آهين .

ڇوڪر :- ٺڌهن لوڪي مونتي اعتبار آهي ؟

ماءُ :- ماءُ جو پنهنجي ننڍي پٽ تي ضرور اعتبار هوندو .

پر ڇوڪر کي تسلي نہ ئي. ٺڌهن وري پڇڻ لڳو

ته پڌاءِ ته سچ پچ تنهنجو مون تي اعتبار آهي؟

ماءُ:- هائو- هائو، منهنجو سچ پچ تو تي اعتبار آهي. پر پڇين ڇو ٿو؟

ڇوڪر:- ڀلا! جڏهن ڇئين ٿي ته تو تي اعتبار اٿم پوءِ ته لڏون لڪائي ڇو رکيا اٿئي.

(٩٣)

ڪنهن ڳوٺ ۾ هڪ پائيبند آن آڻي گهر ۾ رکيو. چورن کي ڪڙڪ پئجي ويئي سي رات جو ڪتا ڪٽي اچي سندس گهر ۾ پيا ۽ مات ڪري آن ڪڍڻ لڳا. مالڪ ڀڄڻ جي واهه نه ڏسي اِلي حرفت وڙهائي. چورن کي چوڻ لڳو ته ڪٽو بيشڪ پر آن رکيو ويا آهن هاري تنڪي مٽي ڏيڻو اٿم سو مون کي ماپ ڪرڻ ڏيو، پوءِ ڀلي ڪتا ڀڏي وڃو. پائيبند پاڻي ڪٽي وينو مٽڻ ڇي برڪت نڪو داد نڪو فرياد، پيچو نڪو راجا نڪو پرجا! ٽيڇو، نڪو سائين نڪو گسائين! هيڏو جو گوڙ ڪيائين تنهن تي پاڙيسري جاڳي پيا ۽ ڪن ڏيڻ لڳا ته هن وري ڇيو، هي ڇو ٿو؟ لاشڪ ائين هوندو، ته ماڻهو اچي سهڙيا. چور اچي ڊنا سي ماڳهين پنهنجا ڪتا ڦٽا ڪري اٿي ڀڳا.

(٩٤)

ڪنهن گهوڙ ٿي مارڪيٽ وٽ صوفي پير ڳنهي پٽ ۾ وٺي هوڪو ڏنو. شام ٿي ويئي ته ڪو ونيئي

نہ، تڏهن ساهميءَ ۾ وجهي ڇوڙڻ لڳو ”ڳاڙها پير! ڪارو منهن، نيرا پير.“

(٩٥)

گراهڪ - جي اِهي واچون گهاٽي تي ٿا وڪڻين تڏهن وري ڪئيو ڪئن ڪرين؟

وڪڻندڙ - اُنهنجي مرمت مان نفعو ڪبو آهي.

(٩٦)

پُر فلاڻا، ڳالهہ تہ ٻڌ، منهنجي ڇوڪري کي نہ ڪا سرڪاري ماستري ٿي يا ٻي ڪا اِهڙي مشغولي ٿي، وٺي ڏي. ڇوڪرو سٺو پڙهيو آهي نہ؟ ”جي سٺو پڙهجي ها تہ نوڪي ڇو ڇوان ها تہ سرڪاري نوڪري وٺي ڏينس نہ تہ آءٌ پنهنجي ڪارخاني ۾ ڪين لڳائي ڇڏيانس ها؟“

(٩٧)

ڪو لومڙ سمنڊ جي ڪناري وٽ رهندو هئو. هڪ بگهڙ گڏيس جنهن ڪڏهن سمنڊ ڪونہ ڏٺو هئو. تنهنکي لهرون ڏيکاري چيائين تہ هي منهنجي حڪم ۾ آهن. لومڙ لهرن کي چيو منهنجو دوست آيو آهي اوهانجي زيارت لاءِ. جيسين آءٌ ٻهڪ جو حڪم نہ ڏيانو ليسين پيئون اچجو وڃجو. بگهڙ ٿورس ۾ پنهنجي پڇيس تہ تڏهن آءٌ سمنڊ ۾ وڃان؟ لومڙ چيس تہ ٻچ نہ، جيترو پري وڃين سگهين اوترو بيشڪ وڃ. ڏسين

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪين تو تہ سمنڊ ڪئن منهنجي چئي ۾ آهي؟ بگهڙ سندس ڳالهہ وسهي ٻري ٻري هليو ويو. آئي جا ڳري لهر تنهن ٻوڙي ڇڏيس ۽ جلد سندس لاش اڇي ڪناري تي اُڇلايائين. لومڙ ڪائي ڏٺو ڪيو ۽ چوڻ لڳو تہ مورڪ جو ڪن نهيوئي آهي توڳيءَ جي زبان لاءِ."

(٩٨)

ڪنهن باندر ڪي ٻيلي مان آرسي هٿ آئي تنهن چا ڪيو جو ويو جٺي ڪي ڏيکارڻ. اول ڏيکاريائين رڇ کي سو ڏسي ارمانو تہ هي ڇا؟ اهڙو ڪوجهو آهيان! وري ڪٺي ويو بگهڙ وٽ سو چوڻ لڳو تہ هرڻ جهڙو، منهن هجيم ها تہ ڪهڙو نہ خاصو! سندس سنگ ڪهڙا نہ ٺاهوڪا آهن. مطلب تہ جيڪو آرسي اڳيان جهلي تہ، ارمان ڪائي ٻيو چوي تہ، منهنجو منهن فلاڻي جهڙو ڇو نہ ٿيو؟ ٻڪاڙيءَ ۾ وارو هئو چٻري جو. اُنهيءَ سمورو رنگ ڏٺو هئو، تنهن ڏسڻ ڪان نابري واري، ڇي ڏسي اُلٽو ئي پڇ پرائيو؛ ڏس ٻين جو ڪهڙو حال ٿيو آهي. هرڪو پيو افسوس ڪري. تڏهن ٻين مڙني چيو تہ ڀائي چٻرا! تو لڪ جهڙي ڳالهہ ڪئي آهي. ائين چئي ڪٺي آرسي ڇيهون ڇيهون ڪري ڇڏيائون ڇي اَٽيءُ مانيءَ ۾ ڪيترو نہ سک چئبو!

(٩٩)

ڏاهر ٻن جي ٽولي نڪتي سفر تي. واٽ تي چوڻ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لڳا ته ڏسو مٿان ڪو مشڪل اچي پوي. ڪو اهڙو نه پاڻ منجهان چوندي جو مهل سر ڪتب اچي. پوءِ ٻچهن نالي پير مرد کي ڪٺي وڏيرو ٿاڦيائون ۽ چيائون ته مٿان ڳالهائيندي عقل ڇٽي پريس تنهنڪري لاهي پٽڪو ٻوٽ ڪٺي ٻڌائونس ته مر عقل پيو ڪنو ٿئي. هڪ لڳا ڪنهن وار ياسي پٽ مان اچي لنگهيا ته ڪو پيرو ڏسڻ ۾ آين. منجهي ٻينا ته هيءُ پيرو ڪنهنجو، ڪنهنکي ۽ سماءُ نه پيو. تڏهن چيائون ته ڪوليو منهن وڏيري جو. هاڻ منجهس عقل جهجهو ٿيو هوندو. جڏهن ڪوليائون تڏهن ٿو وڏيرو چوي ڇي ٻچهن ٻچهيو هيڪڙي ٻچهيو تان نه، ٻين ۽ اکريون وجهي پيرن ۾ چنو آهن سهن. مونکان سواءِ ٻئي ڪنهن نه، سمجهيو آهي. سها پيرن ۾ اکريون ٻڌي چرندا وتا آهن، لڏيا پيرا آهن. واه ٻچهن واه! خوشيءَ کان ڏاهرين ڪٺي کلهي تي کنيس ۽ پيرو هٿو اٿ جو. ٻرابر اکريءَ جو لو و اٿ جي پير جهڙو ڪين ٿيندو آهي؟

(۱۰۰)

نواب نوڙهي پنهنجي ديوان سان هڪ پيري چرچو ڪيو. سندس طبيلي ۾ هرڻي ٻيٺل هئي. نواب چيس، ڏيکه وي ديوان تيڏي ناني ڪٽري هيءَ. ديوان چيو، غريب پرور، هيءَ برابر ميري ناني ۾ نوڙهي هيءَ.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نواب کلي ڏنو ۽ اھڙي جواب تان ديوان کي لونگي ڏناءِ.

(١٠١)

افلاطون مشهور فيلسوف جي ڪمري ۾ ڏاڍا خاصا غاليچا ۽ فرش پيل ھئا. سندس دوست اندر اچي دڙا ھڻڻ ۽ پيرن سان ٺاپ ٺاپ ڪرڻ لڳو ۽ چوڻ لڳس ته ھيءَ سڀ ھٺ ۽ وڏائيءَ جي نيشاني آھي. تڏھن فيلسوف چيس ته تون اھو، جيڪي ڪرين ٿو تنھن مان ئي ته ھٺ جي بانس پيئي اچي.

(١٠٢)

جڏھن پيغوان پيا سڀ ميوا ڏاھي رھيو تڏھن پيارڙيءَ ۾ خلقياءِ سندن سرتاج "انب". ھن انب جو پيدا ٿيڻ ۽ سيني ميون جي منهن جو پنو ئي لھي ويو ۽ مُرڪيئي اندر و ڪامڻ پچڻ پوسرڻ ۽ ڏجھڻ لڳا چي ھي ڪير؟ ترنج، نارنگي ليمي پڻس جو جگر جلي ڦاڪون ڦاڪون ٿي پيو ڏاڙھون انجير صوف زيتون داڻا داڻا ٿي پيا، ڪيلي جو ڪليجو ڪڙھي ڪڙھي ڪنو ٿي گجي پيو، ناريل پنو ئي پاڻي، جمون ويچارو ڪارو ئي ڪارو ٿي، بادام ۽ ھليان ۾ ۾ ڳِڙ ڀون پڇي ويون. مطلب ته ذات ميوي سان ھڪڙي نه بي ويڙن لڳي ويئي. سڀ لڳين ڪوڪون رھيو. سندن لاءِ انب ڪين پيدا ٿيو جڻ ڪال پيدا ٿيو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٠٣)

پيءُ - پٽ، توکي مون ڪسيءَ مان لڌو هئو.

پٽ - سو ورِي ڪيئن؟

پيءُ - ڇي ڪارو آهين تنهنڪري.

پٽ - اوهين جي ڪارا آهيو. تڏهن اوهانکي بہ ڪسيءَ مان لڌو هوندائون؟

(١٠٤)

ڪنهن چور کي پڪڙي ڦاسي ڏيــي ڏنائون تڏهن جيلر کي چيو تہ مونکي هڪ اسرار ياد آهي جنهنجو پيڙ هوند مرڻ کان اڳہ پادشاہ کي ٻڌايان تہ ڏاڍو چڱو ٿئي. پادشاہ ٻڌڻ سان چور کي حاضر ڪرڻ لاءِ حڪم ڪيو. چور ظاهر ڪيو تــہ مونکي اهڙن وڻن پوکڻ جي تجويز ياد آهي جو انهنمان سون جا ميوا پيدا ٿيندا. پادشاہ چيو تہ اها تہ ڏاڍي سوکي ڳالهہ ٿي ڏسجي؛ چو نہ آزمائجي؟ پوءِ چور سان گڏجي شهر جــي عالم پناہ وٽ ڪڪڙ و هنڌ پسند ڪيائون. وزير ۽ قلعدار ۽ ٻيا ڪجهہ جيترا درٻاري پڻ حاضر هئا. چور وٺــي منتر پڙهيو ۽ سون جو هڪ ٽڪر ڪڍي ڇپائين تہ جڳتيءَ سان هنکي پوکبو تہ وڻ نڪرندو جنهنجي هڪ هڪ ٽاري ٽکو سون جهليندي پر شرط آهي تہ سون ٽڪر پوکي اهو جنهنجي هٿان ڪهڙو بہ ٻـي ايمانيءَ جهڙو ڪم ٿيل نہ هجي. منهنجو هٿ تہ ميرو آهــي. جيئندا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

قبلا، اوهين وٽــي پوڪيو. بادشاه ورتو تہ سڀئين ٻـــر ٿي مڪجي بيٺو. آخر چورڻ لڳو تہ جوانيءَ جي ڳالھ ياد اٿم تہ بابي جي ٽجوڙيءَ مان پئسا چورايا هئم. اگرچ، پوءِ توبهہ ڪيم تہ بہ منهنجو هٿ صاف نہ چئبو. تنهن ڪري وزير کي ٿو ڏيان پوڪڻ لاءِ. وزير عرض ڪيو ھھڙو اسرار هٿان وڃي هليو تنهنڪري اهو بہ ڪين پوکيندس. منهنجو ڪم آهي رعيت کان ڍلون وصول ڪرڻ. انسان تـــي گهٽيئي لالچون ســوار آهـــن. مونکي ڪهڙي پڪ تہ منهنجا هٿ هميشهہ صاف رهيا آهن. اهو قلعدار کي ٿو ڏيان. جنهن چيو تہ منهنجو ڪم آهي سپاهين کي پگهار ڏيڻ ۽ رسد رسائڻ جو. ڪير چاٽي تہ مونکان بہ ڪي خطائون ٿيون هجن؟ بيو ڪو پوکي.

تنهنتي چور چيو تہ جيئندا قبلا، عام خلقت لاءِ چگو ٿيندو جي اسان چئني کي ڦاسي ملي؛ جو اسان چئني مان هڪڙو بہ ايماندار نہ آهي. مگر بادشاهہ سلامت اوهانجو وري بہ ايترو قصور نہ آهي. بادشاهہ چــور جي حرفت تي اهڙو تہ راضي ٿيو جـــو معافي ڏيئي آزاد ڪيائينس پر ايترو سو تاڪيد ڪيائينس تہ وري پرائي شيءِ کي هٿ نہ لائج.

(١٠٥)

ڪنهن زال پنهنجي مرد جو نالو ڪهڙن تـــي پئي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سڀيئو نہ مٿان ڪٿي مٿي نــہ اچي. ٽالو هڻو گنگارام، هن لکيو ڀنگارام. ڪنهن ڙال ڏسي ورتس تنهن ڇيس نہ سمجهون سڌو نٿي لکين؛ تنهنڪي وراڻيائين نہ گنگارام وري ڪٿي لکنديس!

(١٠٦)

گهر ڌياڻي - مائي، جي ائين غفلت ڪندينءَ نــہ مان ٻي نوڪرياڻي ٻيهاريندس.

نوڪرياڻي - مان ڏاڍي خوش ٿينديس. سچي! ڪم هڪڙيءَ جو نہ پر ٻن جو آهي.

(١٠٧)

وڏي داديءَ پنهنجي ڀاءُ جي ٽن ٻارن ڪــي ٽي سهڻا چٽيل ٽولڻا ڪراچيءَ مان موڪليا. ماءُ جي مرضي هئي تہ ٽيئي ڀچائن، ٻار ڪائين نہ. ٻارن جر ٽيسناءِ پيو واٽ پاڻي ٿئي. ماڻهن ڇيو تہ مٿان هي ٽولڻا ڪاڏا آڻيو. آهن ڏاڍا سهڻا پر مونکي شڪ آهي تہ رنگ جــو لڳل اٿن تنهنبر ضرور ڪا خرابي هجي. پوءِ گهيبر ٽي آواز ڀرو ڪري ڇيائين تہ مون ٻڌو آهي تہ ڪي ٻار چٽيل ٽولڻن ڪائڻ ڪري مري بہ ويا آهن. هن ڀانيو تــہ ٻار وسهي ويا، ڪين ڪائيندا. پر صبوح پيرڪي جــو نڙڪو ٻڌائين؛ ڇي ڪير هڙو سوير اٿيو آهي؟ ڏسي تہ رڪي آهي. ڀچائينس تہ ٻلي ڪاڏي ٿي وڃين؛ اڃا سوير آهي. هن ٨ ورهين جي ڪڪيءَ ڇيو تــہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏسڻ ٿي وڃان ته مولو ۾ رهوو ته ڪين مٺا آهن. آءُ ته مٺي ٿي ڪين آهيان. ماڻس اُٿي ڏسي ته ٿولڻا ٽيڪي ڪاڇي ويا آهن.

(١٠٨)

مريدار

ڪوريءَ سڪي ٢٥ روپيه ميڙيا هئا. سو پنج هڪڙي هنڌ ٧ ٻئي هنڌ ۽ ١٣ منيءَ هيٺ پوري ڇڏيائين. پوءِ جنهن مهل نڙو وينو هٽندو هئو ته هي اکر جهونگاريندو هئو، " ٥ هيڏانهن، ٧ هوڏانهن، ١٣ منيءَ ۾." نڇاٽا ڪنهن چور جـي ڪن تـي هـي حرف وڃي پيا سو رات جو وجهه وٺي آڏاٽي جي جاءِ کوٽي ۽ مني اُکوڙي رقم ٿي چورائي ويو. صبوح جو ڪوريءَ هيءُ حال ڏسي منهن مٿو پٽڻ ۽ ڪـرم ڪٽڻ لڳو ۽ ٻئي ڏيهن ماني ڪين کاڌائين پر وڏو ارمان اهـو هوس تـه هاڻي ڪـم مهل بيت ڪهڙو چوندس؟ آخر هي اکـر تاهي ٻيو جهونگاريندو هئو چي " سڄ هيڏانهن، پينگ هوڏانهن، بغداد منيءَ ۾!"

(١٠٩)

ڄڄمان – مهراج! هيءُ ٿو چوي ته هيءَ آهي منبڙي آءُ ٿو چوان ته آهي ٽنبڙي. اُسانجو نبيرو ڪريو.

پنڊت – (سوچيائين ته ٻئي آهن ڄڄمان. راضي ٿي وڃن. سوچيائين) آها، منبڙي به برابر ته ٽنبڙي به برابر آهي پر شاسترن ۾ هڪو ناو آهي گهنبڙي جو ڏسو تـه ور ۾ گهنبڙ اٿس نه؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٻئي يجمان خوش ٿي پنهنجي جاءِ تي موٽي آيا. چرن چمي هليا ويا.

(۱۱۰)

هڪڙي مسخري دم هنيو ته مان ۽ منهنجي ماءُ ٻئي علم نجوم ۾ پڙهيل آهيون. ماڻهن پڇيس ته تنهنجي ڳالهه ڪا لڳي ٿي آهي؟ چيائين، آسمان ۾ جڏهن ڪڪر ۽ هوا پرجهي اچن ته مان چوان ته اڪري ۾ ڪڪر مينهن آيو ڪڙو! ته منهنجي ماءُ چوي ته واچ آئي اڪري، مينهن وٺو وڃي. پوءِ ڪلاڪ اڌ ۾ ڳالهه مڙيائي اٿين ٿي جهڙي آءٌ چوان يا منهنجي ماءُ چوي، ڳالهه مڙيائي ساڳي. نجوم جا ٻئي پاسا ”آن“ ”وڙي ته“ اسانجي گهر ۾ آهن.

(۱۱۱)

ٻه جڻا سفر تي نڪتا. وات تي اڪ لڳين. چوزو هٿ آين سو ڪباب ڪيائون، پر چوزي مان ڏيڍ نيڻ جو ته هئو تنهنڪري ٽوڪري هيٺان رکي ڇڏيائون ته سمهي ٿا رهون جيڪو سٺو سپنو لهندو چوزو انهيءَ ملندو. ٻئي ڪپڙو تاڻي سمهي رهيا پر هڪڙي اڌ رات جو اٿي چوزو کائي ڇڏيو.

صبوح جو هڪ ٻئي کان حال وٺڻ لڳا. هڪڙي چيو ته مون خواب لڌو ته رات جو بهشت ۾ ويو آهيان. تنهنتي ٻئي چيو ته سچي، مون پڻ خواب ۾ ڏٺو ته

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٽوڪي مٿي ڪٽي پيا وڃن ۽ تنهنجي مونکي جو آسرو ڪونهي. تڏهن چوزو ٽوش جان ڪري ڇڏيم.

(١١٢)

روزو رکبو آهي ته سج اڀرڻ کان اڳ کائجي. ڪنهن شخص ماه رمضان جو روزو ٿي رکيو. صبوح جو اُسر ڪرڻ لڳو ته در جو کڙڪو ٿيو. در کوليائين ته سج جو ٽڪڙو پيو تڏهن آيل ماڻهوءَ کي چيائين در ڏي ته روزو ته رکي وٺان!!

(١١٣)

ڪنهن شاهد کان ماجسٽريٽ پڇيو ته تو بندوق ڇڙندي ڏٺي؟ جواب- نه. سائين مون فقط ٻڌي. ماجسٽريٽ شوخيءَ مان چيو ته اِها شاهدي تسليءَ جهڙي نه آهي. هيٺ ٿي ويهه. شاهد پٺيري مان نڪتو ٿي ته هٿي ورانڻي ٻيس ۽ جڏهن منهن ٻئي پاسي ٿيس ته وٺي ٽهه ٽهه ڪرڻ لڳو. ماجسٽريٽ ڪاوڙ ۾ چيس ته تون ڪورٽ جي بي ادبي ٿو ڪرين؛ سنڀال تون ڪلين ٿو. شاهد چيو ته حضور، اوهان مون کي کلندو ڏٺو. ماجسٽريٽ ڇڙ مان چيو ته نه. مون کل ٻڌي. شاهد چيو ته تڏهن اِها شاهدي به تسلي جهڙي نه ٿي. اِتي ڪورٽ ۾ ماجسٽريٽ کانسواءِ ٻيا سڀ اچي کل ۾ ڇٽڪيا.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١١٤)

ڳالهه ٿا ڪن ته ڪو مير هوندو هئو سو جڏهن دربار لائيندو هئو تڏهن سندس وزير درٻارين کي پروليون ڏيندو هو؛ جيڪي ٻجهندا هئا تنکي انعام ملندا هئا.

هڪ ڏينهن مير اُنهيءَ وزير کي خلاصو ٿـي چيو ته سياڻي پرولي هڪ مونکي به ڏجانءِ پر هجي سليس جئن جلد سليان. جيڪڏهن اوکي هوندي ۽ نـه سليم ته پگهار هلندڙ مهيني جو ضبط ڪندوسانءِ. ٻيو سياڻو. درٻار ويني. مير چيو وزير کـي ته اڄ هڪ پرولي اسانکي به ڏي. وزير کي جو هو پگهار جـو ڀؤ تنهن چيو ته ڪا خسيس ڏيانس. چيانس "چلهانون ڦردي هيءَ، ميانون ڪردي هيءَ" درٻاري تـه سمجهي ويا ته جواب آهي "ٻلي". ويچارو مير وٺـو منجهي. نيٺ خيال ڪري چياءِ "مـتـان ڪٽڙ ڏيکي هيءَ" وزير کيو خيال ته جي چوانئو تـه غلط آهـي ته پگهار ٿو وڃايان سو ٻڌانس ڪا قلبندي.؛

وزير ٿو چويس "جئندا قبلا، اڳ دي سدي هيءَ؟ سچ آڪه" يعني اِها ته توکي اڳيئي ايندي هئي سچ چؤ، ته مير ڦوندي ٻر پرجي ٿو جواب ڏئيس، "نه يار! خدادي قسم. عقل دي دؤر ڪيتي هيءَ."

(١١٥)

هڪ سپاهيءَ جو ڪرت ديوار تـي لٽڪي رهيو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هئو. پٽي جٽي اُن تي چاڪ سان گڏھ جي شڪل
ڪڍي ڇڏي. ڪوٽ وارو سپاهي گڏھ جي مورت
ڏسي حيران ٿي ويو ۽ چوڻ لڳو هيءَ ڪڏهن منهنجي
ڪوٽ سان پنهنجو منهن اُگهيو ٿو ڏسجي.

(١١٦)

رام:- تون هن گڏھ کان وڏو آهين يا ننڍو؟
منهنجي خيال ۾ تون وڏو آهين.
وشنو:- (ماپ ڪري) نه تنهنجو خيال غلط آهي،
ڏس! مان هن گڏھ جي برابر آهيان.

(١١٧)

مالڪ:- (ڪاوڙ مان) بداءِ نه تو ۾ ۽ گڏھ ۾ ڪهڙو
فرق آهي؟
نوڪر:- هن وقت جيڪو فرق مون ۾ ۽ توهان
۾ آهي.

(١١٨)

هڪ ٿلهو ماڻهو ريل ۾ سفر ڪري رهيو هئو. هڪ
آدمي هنجي گاڏي جي پرسان آيو ۽ چيائينس، صاحب
ڇا هيءَ ريل هاٿيءَ جي ٻچن لاءِ ٺهائي ويئي آهي؟
هن جواب ڏنو. "نه صاحب هن ۾ گڏھ، بيل، لومڙ
سڀ ويهي سگهنٿا. اچو، اوهين پڻ اچي وهو.

(١١٩)

عملدار:- ڏس! هن وقت توکي ٤٠ رپيا ماهوار

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پگهار ملندو.

اُميدوار نوڪر - ڇا اِن کان زياده نه ملندو؟

عملدار - ڇو نه، اسان وٽ ٽن مهينن بعد پگهار وڌايو ويندو آهي.

اُميدوار نوڪر - ته پوءِ ڀلي ٽن مهينن کانپوءِ اچي نوڪري ڪندس.

چالاڪ ڪيڪڙو (١٢٠)

هڪڙو هو لومڙ. بکيو ٿي ويو هو. اِنڪري کاڌي لاءِ شڪار هٿ ڪونه ڪري سگهندو هو. ڏينهن جا ڏينهن گذري ويا پر ڪجهه به کاڌو نصيب ڪونه ٿيس. بک ۾ هڏن جو پڃرو وڃي بچيو هو. هڪ ڏينهن سوچ ويچار ڪندي هڪ رٿ سجهي آيس خيال ڪيائين ته هن وقت سورج متان چڙهي آيو آهي. تپت ڪري سڀ پکي ۽ پسون وڻن جي ڇانوَ ۾ آرامي هوندا. ڪيڪڙا به پنهنجي ٻرن جي ٿڌڪار ۾ لڪل هوندا. آهستي آهستي ٻرسان واريءَ ۽ ندي ڏانهن هليو ۽ هڪ وڏي ٻر جي ٻرسان وڃي ويٺو. ڪلاڪن جا ڪلاڪ اُتي ويٺو رهيو. ٻر ۾ پنهنجو لنبو پڇ وجهي ڇڏيائين. پر هڪ به ڪيڪڙي سندس پڇ کي چڪ ڪونه پاتو. نيٺ آخر پنهنجي پڇ ۾ چڪ محسوس ڪيائين. ڏٺائين ته هڪ وڏو ڪيڪڙو هو جو سندس پڇ کي چڪ پائي رهيو هو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لومڙ ڪيڪڙي کي جهلي ڪيس وات ۾ وجهي رکيو هئو جو ڪيڪڙي همٿ ڪري کيس چيو "اڙي بيوقوف، مونکي هن حالت ۾ وات ۾ وجهندين ته مان نڙيءَ ۾ چنبڙي پوندوسانءِ ۽ توکي ڏاڍي تڪليف ٿيندي. ندي ڀرسان مونکي وٺي هل. ٿورو پاڻي کڻي پنهنجي نڙي آلي ڪر جنهن مان سولائيءَ سان تنهنجي پيٽ ۾ لنگهي وڃان."

لومڙ ويچار ڪيو ته ڪيڪڙي جي صلاح سٺي آهي ۽ ڪيڪڙي کي کڻي ندي وٽ آيو ۽ جئن ٿي پاڻي پيئڻ لاءِ پنهنجو وات کوليائين. اڃا وات کوليائين مس ته ڪيڪڙو سندس وات مان ٽپ ڏيئي پاڻيءَ ۾ تري ڀڄي ويو ۽ لومڙ ساڳيو ئي بک ۾ رهجي ويو.

(١٢١)

مزيدار

هڪ هئو غريب برهمڻ جو ڇوڪر. ديويءَ جي مندر ۾ ويو پوڄا ڪرڻ. ديويءَ پرسن ٿي درشن ڏنس ۽ چيائينس "گهر جيڪي گهرڻو هجيئي" ننڍڙو ڇوڪر ديويءَ جو هزار سرن وارو سروپ ڏسي دهلجي ويو. پر دل جهلي ديويءَ کي چيائين "هي ديوي، توکي آهن هزار سر ۽ ٻه هٿ. مونکي فقط هڪ سر ۽ ٻه هٿ پر تڏهن به جڏهن مونکي ليس ٿيندو آهي ته مان ٻن هٿن سان هڪڙو نڪ صاف ڪري ڪري مان ٿڪجي پوندو آهيان. پوءِ توکي جو ليس ٿئي ته ٻـن

هٿن ســان هزار نڪ ڪٽن صفا ڪري سگهندي هوندين ء.

ديويءَ کي ڏاڍي کل اچي ويئي. چپائينس تـه تون ڏاڍو چرچائي ڇوڪر آهين. توکي ور ٿـي ڏيان تہ تون ڏاڍو شاهوڪار ٿيندين وڏي عهدي تي رسندين توکان ڪير بہ چرچن ۽ مذاقي گفتگو ۾ کٽي ڪــونہ سگهندو. اهــو ننڍڙو غريب ڇوڪر وڏي هوندي اڪبر بادشاه جو وزير ٿيو ۽ سندس نالو بيربل هئو.

—०ᵹ०ᵹ०ᵹ०ᵹ०ᵹ०ᵹ०—

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڀاڳو ٿيون

ڪل خوشي جا ڇڻڪا

ڏار ڏار رسالن مان چونڊيل

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بخيل سيٺ (١)

هڪڙو سيٺ ڏاڍو ڪنجوس هوندو هئو. پاڻي وات ۾ وجهي ست مڪون هڻيندس ته کين کيڏندو هئو. هڪ لڱا ڪارتڪن جا ڏينهن هئا. سندس زال تلسيون ۽ ايڪم رکيا هئا سو چيائين تہ ڪو برهمڻ ڪارائي پوءِ ورت ڇوڙيان. مڙس کي چيائين ته "هونءَ تہ ڪڏهن ٻانڀڻ سروڻ ڪونہ ٿا ڪارايون، دان پنج ڪونہ ٿا ڪريون پر هاڻي هڙي وقت لئي ضرور ڪارائينديس." سيٺ گهڻوئي ٽنائڻ جي ڪئي پر مائي ہ اِت هٽي ايئنس چي نہ نہ مان ورت ڪونہ ڇوڙينديس. مڙس لاچار ٿيو سو ويو ٻانڀڻ جي ڳولا ۾. دل ۾ خيال ڪيائين ٻانڀڻ اهڙو هٿ ڪريان جو کائي ٿورو ۽ ڏکڻا جي ڏاجهہ نہ هجيس. پنهنجي پاڙي واري ٻانڀڻ وٽ وڃي پڇيائينس "برهمڻ مهراج! تون ڏامي تي وڃين قوت گهڻو کائين؟"

برهمڻ جواب ڏنو ته "گهر ۾ رواجي کاڌو کائبو آهي پر ڏامي تي سير ڪن مٺائي کائبي، سير اڌ پيو مال کائبو آهي."

سيٺ چيو، "ڀلا گهر ۾ کي ڪٽي ويهدو هوندين؟"

برهمڻ چيو، "سو تہ ٿيو پيو آهي، گهر ۾ وري

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چلھو ڪير ٽپائيندو. ڏامو ڪائبو، ھند اُن گھر ڪٽي اچبي، وڳو بدن تي پائبو، ڏڪڙا ڪيسي جي ڪرڇي ڪبي." سيٺ جون ڏندين آڱريون لڳي ويون. ڪڇيائين ڪين، ماٺ ڪري ھليو ويو. وري ٻيو ٻراھمڻ ڏٺائين، اُنکان پڇيائين، تنھن کان پڇيائين ٻـه ٻہ ٽي روپيه خرچ سيکو ٻيو ٻڌائيس. پھريون ٻراھمڻ اُستاد ھئو تنھن اک ٽيٽ رکي ۽ سھي ڪيائين ته ھن بخيل سيٺ کي سستو ٻراھمڻ گھر جي سو ھڪ اٽڪل پڪيڙيائين. وٺس مٿائي ھڪ اپياگت ٻـراھمڻ ٻنھجي وڃي درياه جي ڪپ تي ٽلڪ چاڙھي ويھي رھيو. اڳيان ھڪ صندليءَ تي ٺاڪر ڪڍي رکيائين ۽ اُنجي اڳيان ٿلن جي مٺ رکي پاٺ مالھا ڦيرڻ ۾ لڳي ويو. سيٺ کي ٻه نيم ھوندو ھئو جو درياھ تي ڏاٽ وٺڻ ويندو ھئو. ھن ٻراھمڻ کي ڏسي پڇيائينس مھراج. توھين ڏامو ڪائيندا؟"

" ٻراھمڻ. سيٺ جي، منھنجو قوت کھڙو آھي. مان ڪٿي ڏامو ڪائيندس. ھيءَ ٿلن مٺ جيڪا ٺاڪر جي پوڄ لاءِ ڏسو ٿا سا آھي منھنجي سڄي ڏينھن جو ڪاڌو". سيٺ دل ۾ چيو ته ھيءُ ته ٻراھمڻ منھنجي ڪم جو آھي سو چيائينس "مھراج، اوھين جيڪي چوندا سو ٽي اوھانکي ڪارائبو. منھنجي گھر واريءَ کي ورت چوڙيو آھي. ديا پاڻي سڀاڻي منھنجي گھر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪرڻا ڪجو."

براهمڻ- توهانجي شرتا آهي ته مان اينديس پر شرط آهي ته توهين گهر ڇڏي ڇڏيندا ته جيڪي مان گهران سو مونکي ڏيندا، وڌيڪ اصل زور نه ڪندا.

سيٺ- (دل ۾ خوش ٿي) توهين دلجاء ڪريو. جيڪي گهرندا سوئي اوهانکي ملندو.

براهمڻ کي گهر جو ڏس ڏيئي سيٺ گهر آيو ۽ زال کي تاڪيد ڏيئي ڇڏيائين ته جيڪي براهمڻ گهري سو ڏجانس. پنهنجي مرضيءَ تي ٻيو ڪي به نه ڏجانس.

ٻئي ڏينهن صبوح جو سيٺ وري به زال کي تاڪيد ڪيو ۽ پوءِ هميشه جي نيم وانگر ڪونيءَ تي ويو جتي هو سڄو ڏينهن گذاريندو هئو. براهمڻ کي به اها خبر هئي سو هنجي وئي ڪانپوءِ سندس گهر آيو. سيٺياڻيءَ براهمڻ کي آشيرواد ڪري چيو، "براهمڻ ديوتا، هاڻي جيڪي چئو سو توهانکي گهرائي ڏيان. براهمڻ جهٽ هڪ وڏو چٺو تيار ڪيو جنهن ۾ لکيائين، ۱۵ مڻ اٽو، ۱۵ مڻ چانور ۲ مڻ چڻن جو اٽو ۲۵ مڻ گيهه ۱۵ سير کنڊ ۽ ٻيا مال مصالحا اڪيچار ڪڍي لکيائين ۽ چيائين جهٽ پٽ اهو سڀ مال گهرائي وٺ ۽ جيڪي سنا رسويا شهر جا آهن تنکي به گهراءِ ۽ سيڏي شهر جي براهمڻن کي ٻارنهن ڏينهن ڏامر چرائي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

موڪل.“

سينياٽيءَ جهٽ پنهنجي سيدي واري ڏانهن ڇنو ڏياري موڪليو ۽ شهر مان رسويا گهرائي ورتائين- براهمڻ پاڻ اُٿيو سو سڀئي شهر جي براهمڻن کي ڏامو ڇڏي آيو- سينياٽيءَ دل ۾ ڇيو تہ اڄ الاجي ڪيئن سيٺ ڪاٺوءَ مانيءَ تان ڪل لاٿي آهي جو مونکي وڏي واڳ ڏيئي ويو آهي تہ جيڪي ٻانڀڻ گهريئي سو گهرائي ڏجانس.“ خير، شام تائين طعام تيار ٿي ويا ۽ سڀ شهر جا براهمڻ ڪائي ڀؤ ڪري سڏيي ڏڪڻا وني ويا- سنڄها جو جڏهين سيٺ گهر موٽيو تہ پنهنجي در جي ٻاهران گهڻيءَ ۾ ڀاتلون جوتيون ۽ رام پياليون ۽ ڪاڏي پيتي جي هار وير ۽ اوبر ڏٺائين- پانياڻين تہ پاڙي ۾ ڪنهن مجلس ڪئي آهي- زال وٽ آيو ۽ اڇـي پڇيائينس تہ، ”اڄ ڪنهن اسانجي پاڙي ۾ ههڙي مجلس ڪئي آهي؟“

زال- مجلس وري ڪنهن ڪئي آهي؟ مون براهمڻ ڪارايا آهن- مڙس- تو هڪ اپياڳت براهمڻ ڪارايو جنهن جو ڪاڏو هو ڦلن مٿ- هتي تہ ڪي طعام تيار اُـي ويا آهن.

زال- سو تنهنجي ٻانڀڻ طعام تيار ڪرايا- سيرا پوريون متايون مال ديگيون ڪٽي لهرايائين- شهر جا ٻانيڻ ٻارين ٻچين ڪٽي گهرايائين.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سيٺ جو منهن ئي ڪارنجي ويو ۽ اچي مٺيو، چيائين ”ههڙي ڏهڙي تون پنهنجي هڙ ڦوري ويهي رهي آهين. مون توکي ڇيو ڪين هئو ته، ٻانڀڻ جيڪي گهر ايندي سو ڏجانس، وڌيڪ نه ڏجانس.“

زال - مون وري سندس گهرڻ کان وڌيڪ ڏنو مانس ڇا؟ ڇنو لکي ڏنائين سو موديءَ کي موڪليم جيئن ٻارڻ چيائين تيئن ڪيم.

سيٺ - چور! هي ٻراهمڻ تڏهن ڪو مڪريل هئو. ٻيهه نه ڇگي هن جي چمڙي ته لاهيان.

ائين چئي لٺ کڻي هليو انهيءَ ٻراهمڻ جو ڏس پڇڻ. وڃي نيٺ سندس گهر ڳولي لڌائين. ٻراهمڻ به اڳيئي سمجهيو ٿي ته هن ڪنجوس سيٺ کي جو هيئن گهوٺو پياريو اٿم سو مات ڪري ڪين وهندو ۽ ضرور مات ڪري ڪين وهندو. ۽ ضرور مون کان حساب وٺڻ ايندو. تنهن پنهنجي زال کي ڪجهه سمجهائي ڇڏيو ۽ ٻارڻ چادر مٿان وجهي مردو ٿي سمهي پيو. زال سيٺ کي ايندو ڏسي وار ڇوڙي ويهي پار ڪڍي روئڻ لڳي. سيٺ به ڏاڍي جوش مان آيو، پانيائين نه ڇگا ته هاڻي چوڏا لاهيانس. پر ٻانڀڻ جي گهر واريءَ کي هيئن روئندو ڏسي مات ٿي اچي ويو. مائي پار ڪڍي چوڻ لڳي، ”الاجي ڪهڙي ناڳ ٻي پير پيو سين جو هچاري سيٺ جو ڏامو ڪاڻي آيو جو مڙس گهر اڄ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪري مٿو جهڳاٽو وٺي هليو ويو. هن واڳهوءَ سيٺ کي ڪو ڦاسائي آڻي ڏنيم ته سوريءَ تي ٽنگايانس تڏهن لهيم جل جان مان." سيٺ هيءَ ٻڌي ٻاڦي ٿي حيران ٿي ويو ۽ پڇيائين "مائي، ڇا آهي! ٻانهڻ ڪٿي آهي؟" مائي وري ٿي ڀار ڪڍي ڇوڙڻ لڳي "تو کي ٻانهڻ ٻانهڻ ڪري ڌڪارين ٿو ڪي ڪير جواب ڏيندو، ڪير پڇماڻ جو سڌ اونائيندو، منهنجو ٻچڙو لٽي در تي ٻوڙي وڌين منهنجا شير...... اون هون هون! تو سان ٻوهه ڪري ڏامو ڪارائي زهر پياري، مون نياڳيءَ سان وٺل ڪيائون." ڀار وچ تي ٿي ٻڌ ڪري اکيون مٿي ڪٽي سيٺ ڏانهن نهاري اوڇنگارن جي وچمان چيائين، "تون آهين نه، مٿا ناس ٿيا، تو منهنجو ڪونڌر مارايو آهي. پيهه مٿا تو کي جيل ڏي وجهايان." ائي، واڪو ڪرڻ لڳي. سيٺ ڦلهڙو ٿي پيرن تي ڪري پيس، "مائي گرياڻي، ههڙو گوڙ نه ڪر. جيڪا ڳالهه ڪرڻي هجيئي سا آهستي ڪر."

براهمڻي - آهستي وري ڇا ڪريان. ڏامي جي ٻهاني ماڻهن کي گهرائي زهر تو ڪارائين. هاڻي مون ايلا جو کهڙو حال ٿيندو. مان تو کي ڳچيون ٿي وجهايان.

بس پوءِ ته گرياڻيءَ جون هيون ڏمڪيون ۽ ٻخيل سيٺ جي هڏي نيزاري نيٺ براهمڻيءَ چيس ته جيڪڏهن پنج سؤ مهرون مونکي ڏين ته مان ماٺ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪري سؤر پي ويندي هئي. سيٺ پنهنجي جند ڇڏائڻ لاءِ اها ڳالهه قبول ڪئي ۽ هنڪي ٥ پنج سؤ مهرون پهچائي ڏنائين ۽ گرياٽيءَ کي لکي ڏنائين ته مان وري براهمڻ جي ڳالهه زبان تي نه ڪانديس. آٽيندس. اکيون تڏهن ڦاٽيس جڏهن پئي ڏٺائين براهمڻ جيڏو جاڳندو منهن ۾ گڏيس. ٻڙ ڇا تي ڪري سگهيو.

(٢)

بهادر نائي

ڳوٺ ۾ ڪنهن جي هئي شادي؛ سو شادي ته ٿي گذري. پئي ڏينهن مجلس تي گهوٽ کي ملي دعوت سندس سالو آيو ڪوٺڻ. ميان سڻهي سنهري مڇ ڪي مروٽيو ڏاڙهيءَ کي ڦٽوڻو ڏيئي هليو. واٽ تي آيو ته ڏنائين هڪ ڪرڙي، مڙس هو ٻوڏ ۾ سو لٺ کڻي ٺڪاءُ ڪيائينس ته ڪرڙي مري ويئي. تڏهن ته کنڪيءَ مان چوي سالي کي، "ڏٺئه ڪيڏي نه بلا هئي." سالو چوڻ لڳو "بلا ڇا جي؟ هيءَ ته ڪرڙي هئي." گهوٽ کي گهمنڊ پنجي ويو ۽ چپ هڻي پٽ تي ويهي رهيو. چي "بلا نه هئي ته ٻيو ڇا هئو؟" سالو چوي ڙي بلا ڪٿان آئي؟ هيءَ ته ڪرڙي آهي- بس مڙس اٿي هڻي ويهي رهيو ۽ چوي ته هاڻي وڃي ماڻهن کي دانهن ڏي، مان ڪونه هلندس، اليئي وينو آهيان. سالو موٽي ويو، تڏهن سهري چيو ته مان وڃي منٿ ڪري وٺي اچانس. گهوٽ اُنکي به ڪرڙي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏيکاري چيو ته چاچا ڏس ته سهڻن، ڪيڏي نه ٻلا ماري آڻم. پر سهرس ٻه چوي ته هيءَ ڪرڙي آهي. تڏهن گهوٽ پٽ ۾ سمهي پيو ڇو ته مان توهان وٽ نه هلندس. گهڙيءَ هيٺيون مٿيون ڏٺيس پر جوان چوي ته اِنهيءَ ٽريءَ ٽيل ٿي نه پيو آهي. پوءِ سسٽس آئي، اُنکي ٻه چوي ته مون ٻلا ماري آهي. پر ٻلا هجي نه، هوءَ ٻه بلا چوي. اُنکي ٻه موٽائي ڪڍيائين. تڏهن سندس ٻيڙي وڏيءَ سس چيو ته مان ٿي وڃانس سا آئي ۽ اچي پڇيائينس "اها ڇا آهي! هيئنءَ پٽ ۾ سمهڻ ٽنهنجا ويري. اٿي مون سان هل."

جوان چيو، "چاچي هيءَ ٽـ ٻلا ڏس." تڏهن چاچي جا ڏاهي هٿي تنهن واٽڙن وانگر نهاري چيس، "اڙي هيءَ ڪنهن ٻلا ماري جنهن جا چاريئي ڇنبا ٻاري؟"

تڏهن جوان خوش ٿيو ۽ ڪچون ٽوڪي چيائين، "عيسي پٽ خميسي پوٽي ڪمڙ چوٽ چلائي، چاچي، اسين هونداسين چاچي اسين هونداسون." سو مـڙس ٽري ته منهنجي بهادريءَ جو نيٺ قدر ٿيو ۽ هاڻي وڏيون وکون وجهندو وڃي ساهري پهتو.

ڪوڙ ڳالهائبو ئي ڪين! (۳)

هڪڙو ڪروڙ پتي شاهوڪار هو، جنهنکي هڪڙو ئي سڪيلڌو پٽ هو. پر هو اکين کان انڌو يعني موتيا

چڙهيل هئس، هٿن کان پنگلو هئو، پير گوڏن تائين سڪل هئس ۽ مرگهيءَ جو به اثر هوس. شاهوڪار جي دل هئي ته اُنجي شادي ڪريان پر اهڙي جڏي سرير کي ٻانهن ملي ڪٿان؟ ڪوڙ نه ڳالهائبو ٿي ڪونه! اڳئين سمي ۾ گهر ۽ ور نه ڏسندا ٿي ڪونه هئا، ڪو پنڊت يا ٻراهمڻ موڙو چٽي ڪٽي نڪرندو ۽ ڪٿي وڃي سڱ ڪري ايندو هئو. سو شاهوڪار به ڪنهن نيوڳيءَ (مانٽي ڪندڙ) کي گهرائي چيو ته جٿن وٽيئي لڌن منهنجي ڇوڪر جو سڱ ڪري اچ. نيوڳيءَ گڻيش مهراج جو نالو وٺي نڪتو ۽ هڪ شهر ۾ آيو ۽ هڪ مهاجن جي گهر اچي اٿو. اُن مهاجن کي هڪ ڇوڪري ڪنواري هئي. رات جي وقت نيوڳيءَ سان بات چيت هلي ۽ ڪروڙ پتيءَ جي ڳالهه نڪتي، تڏهن ڇوڪريءَ جي پيءُ پڇيو ته ڇوڪري جي عمر گهڻي آهي؟ نيوڳيءَ چيو ١٨ ورهيه. تڏهن نيوڳيءَ وري ڇوڪريءَ جي عمر پڇي تڏهن مهاجن نيوڳيءَ کي ڇوڪري اکئين ڏيکاري. پوءِ ڇوڪريءَ جي پتا چيو، ” نيوڳي تاڪر، مون ته ڇوڪرو ڏٺو به ڪونهي، اوهان جي زبان تي لڳي تو ڪريان.“

نيوڳي - ڪوڙ نه ڳالهائبو ني ڪين - هو امير جو ٻالڪ آهي ۽ سموري ملڪيت جو مالڪ آهي. هنجي هلت چلت سياءُ پر ڪرتي اهڙي ٿي آهي جهڙي مان

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٻڌايان ٿو. توهين پلي ڪاغذ تي لکي ڇڏيو. هڪڙو نه هو پيرن سان هلي ئي ڪونه.

ڇوڪريءَ جو پيءُ - مطلب پالڪين جي هن وٽ کوٽ ڪانهي.

نيوڳي - پيو ته هو پنهنجي هٿ سان ڪاڏو به ڪونه کائي.

ڇوڪريءَ جو پيءُ - مطلب ته هزار نوڪر چاڪر هنکي کارائڻ لاءِ حاضر آهن.

نيوڳي - ٿيون ته هو مٿي به هيٺ نظر ڦيرائي ڪنهن ڏانهن نهاري به ڪين.

ڇوڪريءَ جو پيءُ - اهو شيلوان پرش جو ڌرم آهي.

نيوڳي - ڪنهن سان ڪنهنجي ٻڌي ڪانه.

ڇوڪريءَ جو پيءُ - اهو دانا ماڻهوءَ جو ڪرم آهي.

نيوڳي - پنهنجي مرضيءَ سمهي رهي ٿو ۽ پنهنجي مرضيءَ اٿي ٿو.

ڇوڪريءَ جو پيءُ اهي ڳالهيون پاڻ وٽ لکي ڇڏيون ۽ وهانءُ قبول ڪيو. نيت شاديءَ جو ڏينهن ٿيو. ڇڄ اچي پهتي پر ڇا ڏسن ته هٿيالي ڏيڻ وقت هٿ ثابت ڪونه هئا تڏهن نيوڳيءَ کي ڪنوار پيءُ ڇيو ته تو ڪوڙ ڳالهايو هئو. نيوڳيءَ چيو ته توهين ڪاغذ کولي ڏسو ته مون لکايو هئو ته "پنهنجي هٿ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سان ڪائي ٻہ ڪوڻہ” هٿ پنهنجا هڄنس ها تہ ڪائي ها- پنهنجي پيرن سان هلي ڪونہ پير هڄنس تہ هلي. اکين سان ڏسي ڪونہ جو موتيا چڙهيل اٿس ۽ ڪنن سان ٻڌي ڪونہ جو بلڪل ٻوڙو آهي- شاهوڪار کي تہ لڪاوٽ سان ڳالهہ سموري ٺهڪي آئي- باقي سمجهڻ جو رولو هئو- اُن مهل ڇوڪري کي مرگهي ٿي ٿڌهن وري نيوڳيءَ کي ڇپائين تہ اِها ڳالهہ تو ڪانہ لڪائي. نيوڳيءَ جواب ڏنو ”مهاجن! پنهنجي مرضيءَ سمهي رهي ٿو ۽ پنهنجي مرضيءَ اُٿي ٿو، اِهي لفظ تہ مون لڪايا آهن- شاهوڪار لاجواب ٿي ويو ۽ پنهنجي تقدير پٽڻ لڳو.

(٤)

ماستر ڪلاس ۾ لمبو شاهي ليڪچر ڏيئي وديارٿين کان پڇيو، ”چڱو هاڻي ٻڌايو تہ ڀڳوان کان پنهنجا گناهہ بخشائڻ لاءِ اول اسانکي ڇا ڪرڻ کپي؟“

هڪ وديارٿي- سائين اول اسانکي گناهہ ڪرڻ گهرجي.

(٥)

پيءُ- پٽ ڪالهہ ماستر سنو پاڙهيندو آئو؟

پٽ- بابا ڇا جو! سڀ سوال اسانکان پڇندو آهي- ڪيس ڪجهہ بہ نہ ايندو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٦)

ڊاڪٽر (مريض کي) - اڙي وري ڇــو بيمار ٿيو آهين؟

مريض - سائين! گهٽي ڪائڻ سبب.

ڊاڪٽر - ٻوءِ گهٽو ڇو ٿو کائين؟

مريض - سائين پنهنجو ٿو ڪان، اُن ۾ اوهانجو ڇا وڃي!

(٧)

سائنس ماستر - موهن هيءَ ٻياني تيزاب ۾ وجهان ته ڳرندي ڪين نه؟

موهن - نه.

ماستر - ٺيڪ. ڀلا ٻڌاءِ ته ڇو؟

موهن - جي ٻياني ڳري ها تــه توهين وجهو ئي ڪو نه ها.

(٨)

چيلو يا چيلاٽو

مان ۴ ورهين جو هوس. مائٽن سڪول ۾ موڪليم. بابو پئسو خرچي ڏيئي ڇٽ ڪري اسڪول ۾ ڇڏي آيم. جڏهن موڪل ملي تڏهن ڊوڙندو ٻاهر نڪتس اسڪول جو هڪڙو وڏو ڇوڪرو هئو جنهنجو نالو هئو چيلو. اِهو گهڻو وڃائيندو هئو. ٻاهر مرنکي رستي تي اهو گڏيو ۽ چيائين ته پئسو ڏي ته ڳالهه ٻڌايانءِ - مون ناڪار ڪئي - ڌمڪايائين چپ ڪر ۽ چماٽ هڻيائين

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ته ٻه ڳوڙها ٽِين سٽڪ ڳاڙيم پر هوُ ته مونکي ڇڏي پيسو ڪٺي پڇي ويو. ٻاڪار ٻڌو پئي رستي تان ويس ته هڪڙي ماڻهوءَ ويٺي جاءِ جوڙائي تنهنکي مونتي قياس آيو. ڳراٽڙي پائي پرياپائين ۽ پڇيائين ته ڇو ٿو روئين؟ مون رُنڌي ڳلي سان هٿ رکي ڇيو، ”چيلي ......“ وڌيڪ اڪر روئڻ ۾ ڪو نه اُڪليم. هن شخص ڏٺو ته منهنجو ڳلو ڳاڙهو ٿيو پيو آهي سو چيلي بدران سمجهيائين ته هنکي چيلائي شايد چڪ پاتو آهي سو ڳاري مان لپ ڀري ڪٺي منهنجو ڳل ٽڪيائين!

(٩)

ڪنهن براهمڻ جي گهران صبوح ساڻ پاڙيوارين ايندين هيون چيٽو ڪٺڻ. براهمڻ ڏاڍو بيزار اچي ٿيو جو هنجي ليپي واسطي ٻه ڪجهه ڪين رهندو هئو. پلا پڇمانن سان پاڙي ۾ ڪوڙو ٻه نه پوي سو هڪ ڏينهن وتي تو ڪتا ڪندي ارت ۾ چوي، ته ”براهمڻ ڪسي گڏو دان ڪجي ٿي پوءِ اُنجو ڪير اٿوا چيٽو جيڪو ٻه منڪه ورتائي ٿو سو پاڻ ٿي وڏو پاپ چاڙهي ٿو.“ بس اُهو ڏينهن، اچ ڏينهن ڏينهن، ڪتي ڪن ويايا، پانهنجي گهوڙيءَ مان چٽي ٿيو.

(١٠)

ماءُ - ماريا ڪو ڏاهري آهين. مرهو ۽ انبڙي گڏي گرهه ۾ وجهي ٿو ڪائين. يا هو ڪاءُ يا هو ڪاءُ.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پٽ - پر امان، مان نہ ڪفايت ٿو ڪريان.
ماءُ - سو ڪيئن؟
پٽ - هيئن جو ساڳيءَ مانيءَ ٽڪر سان ٻئي ڏو
ڪپايان نہ تہ جيڪر ٻيٽي ماني کان.

اُستاد ڪيئن بيمار ٿيو؟ (١١)

مجلس محفل ۾ مزو ٿئي ڪر موجي ماڻهو ملي وڃي تہ ميڙو مچي پوي. اسانجي پاڙيءَ ۾ هڪڙو يار مورجمل وڏي ونڊر آهي ۽ چڱي چهر لڳائيندو آهي. ڳالهين تان ڳالهيون نڪرن ٿن ٿي پيا ٽوٽڪا هلن هڪڙي دفعي مزي واري مذاق ٻڌايائين؛ چي هڪڙو هوندو هو آخوند جنهن وٽ شهر جا ڇوڪر گهڻيئي پڙهندا هئا. آخوند سنجهہ صبح لٺيءَ ٿڌيءَ مڪتب لڳايو ويٺو هوندو هو؛ نہ ڪڏهن پاڻ گسائيندو هو ۽ نہ ڪڏهن ڇوڪرن کي ٿي گسائڻ ڏيندو هو. هڪ لڳا شاگردن جي دل تي تہ پيا پيا رانديون رونديون ڪن شهر بازارين گهمن ڪڏهن تہ اسين بہ اهو شغل ڪريون. سو پاڻ ۾ ٺيڪر ٿاهي آخوند اڳيان ويا. هڪڙي چيو، "سائين، اڄ اوهانجي طبيعت ڪجهہ قدر سست پيئي لڳي." ٻئي چيو، "آخوند صاحب اڄ اوهانجي اکين ۾ لالائي آهي، تپ جو جوش ٿو ڏسجي، ٽئين وري آخوند جي ٻانهن کي هٿ لائي چيو، "اڄ آخوند صاحب جا لڱ ته گرم پيا لڳن، ضرور

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تپ ٿيو آهي." جو ٿين پڇين اهڙيءَ طرح پنهنجي پنهنجي نموني ۾ ساڳيو سر آلاپيو تڏهن هڪڙي چيو، "اُستاد صاحب، توهين ڇو ٿا تڪليف ڪريو، توهين ڀلي ڏينهن اٺ آرام ڪريو، اسين پاڻيهي پيا مڪتب جو ڪم هلائيندا سون." وري ٻن ٽن ٻين به اهڙي خاطري ڏني ۽ چيائون، "آخوند صاحب، خدا سائين ڪندو ته توهين سدائين نوَ ٻنا هوندا. ڏينهن اٺ ٻلاشڪ وڃي ساهه پٽيو، اسانجو اونو نه رکو، اسين اوهانکي ڪم پيٽو ڪري ڏيکاريندا سين."

اُستاد ته حقيقت ۾ خوش خورم ۽ نوَ ٻنو هئو پر هينئر جڏهن جو ڪيس ساڳي ڳالهه مٿن ۾ ڏٺي وائي ورتو سو سمجهيائين ته شايد سچ مچ اچ بيمار ٿي پيو آهيان، جان ۾ مڙيوئي ڪجهه خلل آهي سو اِنهيءَ ڪري اُنهن کي تاڪيد ڪري وڃي گهر ۾ رلي تاڻي سمهي پيو. شاگرد به مڪتب کي تالو لڳائي هليا شيل شڪار تي. سارو ڏينهن پڙ تي ملهايائون ۽ ٻئي ڏينهن به اهوئي شوق هون سو وري به آخوند جي گهر ۾ ويا ۽ وڃي ساڳيو سر ملايائون جي آخوند صاحب جي طبيعت اڃا عليل آهي. ڏينهن اٺ ٻيو به آرام ڪهي. ٽن ڏينهن کانپوءِ جڏهن رلي پٽي ٽڪا تڏهن وري موٽيا آخوند وٽ.

هڪڙي چيو، اچ آخوند صاحب سرهو ٿو ڏسجي."

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٻئي وري سندس ٻانهن کي جهلي چيو، هينئر نہ لڳہ ٻہ سنا پيا لڳن." ٽئين وري چيو، "سائين، ٽي ڏينهن اوهان کان سواءِ الاجي ڪيئن گذريا آهن. پر هاڻي خدا ڪيو تہ وري اچ ڏٺڪا ٿيندا سين. اوهين ڀلي هلو هلي مڪتب ڪــي مڃايو. اسين اوهانکي گهڻي تڪليف ڪانہ ڏيندا سين آهستي ڪري ٻسترو ڇڏيو؛ جلد ٿي وري سڪول ۾ موٽي آيو. ٻيمار ٻہ شاگردن ڪيس تہ چاڪ ٻہ شاگردن ڪيس. اهڙو آهــي خلق رائي جو اثر جو خيال ٿي ڦيريو ڇڏي تہ طبيعت ٻــہ ٻگاڙيو ڇڏي.

(١٢)

زال جي تار تو پڙهي!

ماجسٽريٽ - اڙي تو تار واري منشيءَ ڪــي ڇو ٻاد ر هنيو؟

ڏوهي - سائين! مون چيو مانس تہ هيءَ خانگي تار آهي منهنجيءَ زال ڏانهن موڪل ءِ. ويهي پڙهڻ وينو لڏهن مونکي ڪاوڙ ڪين لڳندي؟

(١٣)

هيڊ ڪلارڪ - موٽومل، هاڻي وري پوري وقت تي آفيس ۾ اچڻ لڳا آهيو؟

منشي - هائو سائين! مون طوطو ٻڌو اهي.

هيڊ ڪلارڪ - طوطو! طوطو ڪهڙي ڪــم جو؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مون ڇيو ماڻو نہ گھنٽيءَ وارو گھڙيال ڪٿي وٺو.

منشي - سائين! گھنٽيءَ وارو گھڙيال ۽ ورتم پر ڏينهن ٻن ٽن جي آواز تي اهڙو هري ويس جو ننڊ ڦٽندي ڪانہ هئي. تڏهن وري طوطو ورتم؛ هاڻي گھڙيال جي گھنٽي ٺاهي ستري اڳيان رکي ڇڏيان تنهن جي مٿان وري طوطي جو پڃرو رکان. جڏهن گھنٽي صبوح جو شروع ٿئي وڄڻ تڏهن ڇٽون اهڙي هوءِ هوءِ تو مچائي جو ڪنيڪرڻ نہ جاڳي پوي.

ڏوهہ ڪنهنجو؟ (١٤)

ڪنهن بدمعاش کي ماجسٽريٽ ٣ مهينا جيل جي سزا ڏني. ٻڌڻ سان هن لفنگي کي اهڙي چڙ آئي جو پڃري مان نڪري ٻاهر هٿ ڪڍي وڪيلن جي ميز تان مس ڪڙي کڻي ڏاڍي ذور سان ڪٿي ماجسٽريٽ ڏي اُڇلايائين.

ماجسٽريٽ ڪنڌ ڪٿي هيٺ ڪيو ۽ مس ڪڙي وڃي سامهون ڌريءَ جي شيشي کي لڳي. شيشو ٽڪر ٽڪر ٿي پيو ۽ ڪڙي ٻاهر هلي وئي. اُتي ڪڙيءَ جي مس وڃي هڪ زال جي اڇيءَ ڊريس مٿان پيئي ۽ اُنجي سڄي پوشاڪ ڪاري ٿي پيئي. مائيءَ وٺي واڪا ڪيا ۽ اينري هاڻي ڌوس مچايائين جو پرسان بيٺل گاڏيءَ جو گھوڙو اچي ٽهيو ۽ اٿي ڀڳو ۽ سڌو ڏوڪي وڃي هڪ شيشي جي سامان واري شاپ ۾

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پيو. گاڏيءَ ۾ وينل ٻه ڄڻا رتورت ٿي پيا ۽ شيشي جو سامان هزارن جو ڀڄي پيو. هاٽي شاپ جي مالڪ ٻن زخميلن مسافرن، گاڏيءَ واري ۽ اُن سڪر عورت جنهنجا ڪپڙا خراب ٿيا هئا، اُنهن مڙني ماجسٽريٽ تي دعويٰ ڪئي ته، چوهن مٿو ڦيرايو جنهنڪري مس ڪپڙيءَ اهڙا ڪلور ڪيا! ڏوهه ڪنهنجو هئو؟

(١٥)

چمڙيءَ چوس نالي هڪ اُليت ڪي ٻئي ڪنجوس ٻائيءَ ٻڪي خان ۾ اچي ڪم پيو. سو رات جي واڳڙي ونس ويو. ٻائيءَ ٻڪو خان پنهنجي گهر ۾ اوندهه ۾ وينو هئو ۽ گروي نامو جوڏسڻو هوس سو ٻني ٻاريائين ٻني ۾ کهڙي؟ موم ٻنيءَ جي ڀيڙي جا ماٿهو ڦٽي ڪري ڇڏيندا آهن، اهڙيون ٻه چار گڏي انچ ڪن جيڏي ٿاهي هئائين. پر گروي نامو پڙهي پورو ڪيائين ۽ ٻني وسائي ڇڏيائين.

چمڙيءَ چوس ڪي اچي ٻپ ڪميو ته اونده ڪري تو مونکي ڦري سو هڪڙو هٿ وڌائين واچ ۾ ۽ ٻئي سان جهليائين ڪيسو جنهنم آنو ٻه پيا هئس ۽ پڇائيس ته "چو ٻني وسايءِ؟" ٻائي ٻڪي جواب ڏنو ته، چو اجائي ٻني پيئي ڪهي. اونده ۾ ڳالهائي نٿا سگهون ڇا؟ ائين چئي اُٿيو ۽ ڳالهائين ٻه ٻئي ۽ ڪجهه ڪيائين ٻه ٻئي، تڏهن چمڙي چوس پڇيس ته "يلا ڪرين ڇا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ويٺو“؟ جواب ۾ چيائين، ”پاڻ-ي صاحب ڪمرا ويٺو لاهيان.“ اوندهه ۾ ڪير ٿو ڪمرا ڏسي، اجايا پيا گسن ۽ ڪسن !!

(١٦)

هڪڙي ننڍڙي ڇوڪري ”چُوُ چُوُ“ ڪري ويٺي ريل گاڏيءَ راند ڪئي؛ ڇو نه وڃي هڪڙيءَ پوڙهيءَ مائيءَ سان اٽڪي. ۾ ڪڪيءَ راند جي حرص ۾ اُن جو ذرو به خيال ڪو نه ڪيو وري ڪجهه وقت ڪانپوءِ پير پيرو اُن مائيءَ کي ٽيلهو ڏنائين. تنهن تي مائي چيس، ”ڪڪي، ڪنهنکي ايذاءُ ڏجي نه چوڻ گهرجي، معاف ڪجانءِ.“ تنهنتي ڪڪيءَ جواب ڏنو ”هان بس، ريل گـاڏي وري ”معاف ڪجانءِ“ ڪيئن چوندي؟“

(١٧)

هڪڙي مائيءَ کي ٣ ٻار هئا. نانا ٺي گهران اُنهن کي ڪي زيتون ڪاڻڻ لاءِ مليا سي ڪٽي اچي ماءُ کي ڏيکاريائون. ماڻهن چيو ته هيٺئن مٿان ڪاڻو زيتون راتِ جو ڪائيجن ته ماڻهو مري وڃي. سو اُنهن کان وٺي ڪٽي اُهي مٿي تختي تي رکيائين ۽ ٻارن جي دل چو رهي. اُمان ڏنو پاسو ته ٽيئي جڻا زيتون ڪائي ويا. صبوح جو سويل هڪڙو ٻار اٿي ڪڙو ٿيو. تڏهن ماڻس پڇيو ته ”چو! سويلئي اُٿيو آهين؟ اڃا ته اوندهه پيئي آهي.“

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تڏهن ڪڪي جواب ڏنو، ته "رات ڄڻن ڪاڌا هئاسين مان ته ڪونه مري ويو آهيان هاڻي اُتيس ڏسڻ ته هيرو ۽ رامو ته ڪين مري ويا."

(١٨)

اِسحاق وڃڻي واهه ۾ مڇيون ماريون. سندس دوست اُن مهل اچي اُتان لنگهيو.

جمال - اسحاق اڄ مڇين جو ڪهڙو حال آهي؟

اسحاق - خبر ٿي ڪانهي تار موڪلي اٿي مان ۾ اچا ته جواب ڪونه آيو آهي.

(١٩)

ڪو جيلر قيدين سان ڏاڍي سختي ڪندو هئو. ويچارا پيا سهندا هئا. هڪ ڀيرو ڪنهن قيديءَ ڏوراپو ڏيئي چيس، "چڱا مڙس اهڙي ڪر جو وري ڪو جيل ۾ اچيئي."

(جيل ناناڻو گهر سمجهيو هئائين ڇا)

(٢٠)

ڪنهن ڀاڳئي زميندار جي زال هوندي هئي چندي جڏهن مئي تڏهن سولو ساهه کنيائين. هن کي هڪ ننڍو پٽ هئو. زميندار قسم کنيو ته هن ڇوڪري کي زال ذات جو منهن نه ڏيکاريندس. هن اهڙو بندوبست رکيو جو ايڪيهن ورهين تائين سندس پٽ کا ڇوڪري خواهه زال اکين ڪانه ڏٺي. هو جوان مڙس

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٿيو ۽ پڙهي اڪابر ٿيو. تڏهن پيءُ هڪ ڏينهن هن کي ساڻ وٺي شهر ڏانهن هليو ته وڃي ڌنڌي واپار ۾ لڳايائينس. جڏهن ٻئي شهر ۾ گهڙيا ته هڪڙي جوان ڇوڪري اچي اڳيان لنگهي جنهنجو اکيون ڪاريون ۽ ڳل گلابي هئا. پٽ ههڙي سهڻي صورت ڏسي وائڙو ٿيو ۽ پيءُ کان پڇيائين ته ”بابا! هيءَ ڪير آهي؟“ پٽس چيو، ”هيءَ هڪ قسم جي بدڪ آهي.“ رستي ۾ ٻيون ٻه ڪيتريون ئي سهڻيون ڇوڪريون ڏٺائون ته پيءُ پٽ کي چيو، ”پٽ اهي مڙيئي بدڪون اٿئي، نهار ته ٻيون گهڻيئي سٺيون شيون ڏسندين اهي ڏسي دل خوش ڪر.“

شهر ڏسي پورو ڪيائون تڏهن پيءُ چيو ته ڪا پٽ کي ٻه سوکڙي وٺي ڏيان. چيائينس، ”پٽ، اڄ تنهنجي حياتيءَ ۾ نئون ورق وريو آهي تنهنڪري جيڪي دل گهريئي سو وٺي ڏيانءِ. رڳو تنهنجي گهرڻ جي دير آهي.“ جوان پڇيو، جيڪي گهران. بابا تڏهن ته اوهانجي مهرباني! ته پلا مونکي هڪ بدڪ وٺي ڏيو!“

(٢١)

هڪ مائيءَ پنهنجي نوڪرياڻيءَ کي خط ڏنو ۽ ٥ روپيه ٻه ڏنائينس ته ٽڪليون وٺي لفافي تي هڻي ڪٽي ٽپال ۾ وجهجانءِ. جڏهن موٽي تڏهن مائيءَ پڇيس،

”خط وٺي آئينءَ؟“

نوڪرياڻي - ها، مائي وٺي آيس.

مائي - پوءِ پلا پئسا ڇو موٽائي ڪٽي آئي آهين؟

نوڪرياڻي - هيڏانهن هوڏانهن نهار ۾ ڪنهن ڪونه ڏٺو تڏهن لڪي ڪٽي خط نهال جــي دٻي ۾ وڌم ۽ ٽڪلين جو ناڻو ٻهائي ڇڏيم.

(۲۲)

ماءُ - پٽ، توکي اڄ مار ڇو ملي؟

پٽ - ماستر چيو ته سستيءَ جي نتيجن تي مضمون لکو. مون ڇا ڪيو جو خالي ڪاغذ ڪٽي ڏنم ۽ سمجهيم ته مونکي ٿي گهٽي ۾ گهٽيون مار ڪون ملندو.

(۲۳)

ڪنهن سيٺياڻيءَ نئين نوڪرياڻي رکي، سو هن کي سمجهايائين ته وڏن گهرن ۾ ڪئن سڌ ڏي اچبو آهي. ڪنهن ڏينهن چيائينس ته کير جو ڪوپ ڪٽي آءِ. نوڪرياڻي اُمالڪ هٿ ۾ ڪوپ ڪٽي آئي. مائيءَ چيس، ”اڙي بيعقل! اڳتي هميشه ٿالهيءَ ۾ رکي ڪٽي اچجانءِ. هفتو کن پوءِ مائيءَ وري کير جو ڪوپ گهريس تڏهن ٿالهيءَ ۾ کير ليٽائي، ٿالهي آڻي اڳيان جهليائينس. مائي نوڪرياڻيءَ جو اُهڙو عقل ڏسي وائڙي ٿي ويئي، تڏهن نوڪرياڻيءَ چيس ته، ”مائي ڇمڇو ڪٽي اچان ڪين سر کيرون پي پيندينءَ!“

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پنهنجي دير تہ ڏسو (٢٤)

يورپ جي مهاڀاري لڙائي ۾ امريڪا وارا ٻہ سال جنگ ۾ ٻين ملڪن کان دير سان گهڙيا. هڪ لڳا جنگ جي ميدان ۾ هڪ امريڪا جي جنگي عملدار پنهنجي موٽر هلائيندڙ کي ٻہ منٽ دير سان اچڻ ڪري ڇنڊ ڪڍي. ٿنهنجي موٽر هلائيندڙ جا هڪ ڳال هئي تنهن جواب ۾ چيس تہ جلدي چڙهو، وقت نہ وڃايو. اوهان کي وسري ويو آهي تہ توهان ٻہ سال دير ڪئي آهي. منهنجي ٻن منٽن لئي پيا ڪيٻايو!

(٢٥)

ڪنهن وڏور ڇوڪريءَ کان سندس ساهيڙيءَ پڇيو تہ "ڇو توکي ايترا واري ڇڏيو اٿن؟ ٻڌهن لڳائي چيائينس تہ بابو ٿو چوي تہ مڙس کجي تہ اهو تيز فهم، آزمودگار تندرست ۽ سليڇڻو هجي. امان ٿي چوي تہ ناتي ڪنديس تہ اهو جو ڪفايتي، محنتي ۽ خيال وارو هجي ۽ مان چوانتي تہ هجي سهڻو ڪڙو لڙو پڙهيل ۽ شاهوڪار، سو جڏهن اهڙو ڪو ملي.

(٢٦)

پٽ - امان، اڄ ماستر هڪڙو سوال پڇيو جنهنجو جواب ٻن ڄڻن ڏنو.

ماءُ - منڙا، تون انهن ٻن ۾ ضرور هوندين؟

پٽ - سو تہ نهيو پيو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماءُ - پلا ! سوال ڪهڙو هئو ؟

پٽ - سوال هئو تہ ڪلاس جي دريءَ جو شيشو ڪنهن ڀڳو. سو مون ڀڳو هئو تہ چوڻ آئي ڀيهندس !

(٢٧)

ڪنهن سراء ۾ ڪي فقير اچيئي لٿا پيا هئا. هڪ مسافر بہ رات جي وقت گهوڙي تي چڙهي آيو ۽ اچي اُتي ڏاڍو ڪيائين. فقير بہ ڪي ڏينهن رليا پيا هئا ۽ گهڻو ڏينهن ٽڪر ڪونہ مليو هون، سو ڏاڍا عاجز هئا ۽ مسافر کي ڏسي پاڻ ۾ ٽيڪر ڪيائون تہ هيترا لنگهڻ ڪڍيا اٿئون. پر چوٽي آهي، سنئين لنگهڻين ڪنو بہ حلال سو مسافر جو گهوڙو ڪٽي بازار ۾ وڪٽي ٿا اچون ۽ پوءِ اچي ٿا مزيدار محفل ملهايون سو پنهنجي ڪم ڪي لڳي ويا ۽ مال ڪٽي مٺو ڪيائون. مسافر کي بہ دعوت ڏنائون. مسافر بہ، خوب اُنهن فقيرن سان رنگ ۾ سنگ ڪيو. کائي پي وينا گائي لئي. فقير جلد ئي مستيءَ ۾ مدو ٿي ويا ۽ راڳ غزل ڳائيندي مسافر کي بہ ڪٽي پاڻ سان شريڪ ڪيائون، "گهوڙو ويو، هاء گهوڙو ويو!" "گهوڙو ويو، هاء گهوڙو ويو."

صبوح سان فقير تہ سو پلٽي پنهنجون گودڙيون بڌي راهي ٿي ويا.

مسافر بہ نہر بڌي گهوڙي لاء هڪل ڪئي. نوڪر چوي تہ "سائين گهوڙو ڪٿان آيو؟ گهوڙو تہ راتِ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

فقير مونکان زوريءَ ڦري ويا."

مسافر حيران ٿي چيو، ته "ڦري وري ڪٿي ويا؟ تون جو ويٺو هئين؟

نوڪر وراڻيو، سائين مان هڪڙو، هو گهڻا، مان پهچان ڪٿي؟

مسافر چيو - مونکي ٻڌاءِ ته چو ڪين؟

نوڪر چيو سائين، ٻڌائڻ لاءِ آيس ته سهڻن پر ڏنم ته توهين پاڻ ۾ وٺنا چئو ته "گهوڙو ويو، هاءِ گهوڙو ويو!" تڏهن چيم ته توهانکي اڳيئي سڌ آهي، وڌيڪ مان ڇا ٻڌايانو.

مسافر پاڻ کي چيو ته هيءَ رڳو اهل ڪرڻ جو نتيجو نڪتو. ويچارو مٿهن مٿو پٽي هلندو رهيو.

(٢٨)

ڪنهن تعلقي جو ڪاردار هوندو هئو ڪاٺو. هن وٽ هڪ منشي هو جو اصل حجام هئو ۽ پر پڙهي پيو هئو ۽ چڱيءَ آبرو سان پئي هليو. هڪ ڀيري آفيس ۾ ويٺي منشيءَ ڪان ڪا ڀل ٿي وئي تنهن تي ڪاردار اچي ڪاوڙيو ۽ کي لفظ ٻه پٽيائيس. چيائينس، "اڙي منشي حجام آهين؟" منشي جهٽ ادب سان چيو، "سائين! ٻراٻر ڪاٺي کي ڪو ڪاٺو چئبو." ڪاردار اشارو سمجهي ويو ۽ منشيءَ جي مٿهن ۾ نهاري ڪٽي ماٺ ڪيائين.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٩)

هڪڙي ڏينهن ڪنهن ٻار ماستر کي چيو ته ”سائين، اڄ مونکي ياد ڇمندو.

ماستر - سو ڪيئن؟

ٻار - سائين، امان کي پيٽ ۾ سور پيو تڏهن مون کي پيڻ جائي، اڄ بابا کي پيٽ ۾ سور پيو آهي ته ضرور مونکي ياءُ ڄمندو.

(٣٠)

ڪنهن ٻار پٽي رنو - سندس هڪ مائٽ اُن مهل آيو ۽ پڇيائينس، ”پٽ لون روئين ڇو ٿو؟ ٻار جواب ڏنو، ”ڪاڪا، ياڻوءَ کي هوليءَ جي موڪل ملي آهي، مونکي ڪانه ملي آهي، تڏهن ٿو رئان.“

مائٽ - توکي ڇو ڪين ملي؟

ٻار:- ڇاڪاڻ ته مان اِسڪول ۾ ڪونه ويندو آهيان.

(٣١)

ٻار- ڇاڪاڻ ته مان سڪول ۾ ڪونه ويندو آهيان. ٻه ننڍڙا ڇوڪرا پاڻ ۾ ٻٽي وڙهيا. هڪڙو بزرگ اچي لنگهيو ۽ چيائين، ”ٻچڙا، توهانکي ائين وڙهڻ ڪين گهرجي، توهان پنهنجي ڪتاب ۾ ڪونه پڙهيو آهي ڇا ته دشمن کي ٻ پيار ڪجي.

هڪڙو ڇوڪرو- سو هيءُ منهنجو دشمن آهي ڇا جو پيار ڪريانس؟ هيءُ منهنجو ياءُ آهي نه؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٢)

هڪ انسپيڪٽر ڇوڪرن جو گرامر ۾ امتحان وٺي ورتو؛ سؤ کن مثالن سان، صفت اسم سان ڪيئن ٿو لڳي، سو سمجهائڻ لڳو. سوال پڇيائين ته، مثلاً، آءٌ ڇا آهيان؟ اهو ته سوال سؤکو هو. سڄي ڪلاس جواب ڏنو ته سائين ”ماڻهو“. سوال - برابر، ڀلا ٻيو ڇا آهيان؟ اهو البت اؤکو هئو پر ٿوري دير ۾ هڪڙي نينگر همٿ ساري چيو ته سائين ”بدرو ماڻهو“. انسپيڪٽر چيو برابر، پر اڃا به ڪجهه وڌيڪ. ڇوڪر مُنجهي پيا ته ايتري ۾ هڪ ٻار خيال ڪري چئي ڏنو سائين! مونکي اچيئو. ”ڪوجهو بدرو ماڻهو“.

(٣٣)

”ٽائيمس آف انڊيا“ اخبار کي بمبئي ۾ ڪنهن مڙس خط موڪليو جنهن ۾ هيٺين شڪايت ڪيائين:-
”اوهين هميشه ٽپال وارن تي دانهن ڪندا آهيو ته مٿن ڪو ڀروسو ڪونهي؛ ڪيئن گهڻا خطن ۾ دير ٿا ڪن يا هڪ جا ٻين کي وجهيو ڏين؛ اهڙي دانهون پڙهي آءٌ چوندي آهيان ته ڳالهه برابر آهي پر تازو ٽپال وارن کان مونکي اهڙي حرڪت پهتي آهي جو اوهانکي لکڻ کان رهي نٿي سگهان. چار ڏينهن ٿيا جو مون پنهنجي مرد کي ١٥ خط ٽپال ۾ وجهڻ لاءِ ڏنا جن ۾ ڪالهه جي نالي ١٥ چٺن کي ڪوٽ ڏنيم ته

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چاهہ پيرڻ اچجو. جنهن چٺي کي ڇپر نہ ورندڙ ٽپال ۾ جواب ڏجو نہ اچو ٿا يا نہ. عجيب نہ ڏسو مهتمر صاحب جو هڪڙي چٺي جو ڪٺي جواب اچي سو بہ نہ. ائين چئبو تہ ٽپال وارن هڪ خط بہ نہ پهچايو. ٽپال آفيس جي ڳري غفلت باٻت اوهين ڇا ٿا سمجهو؟"

ٽائيمس واري کي اِنهيءَ ڳالهہ تان ڏاڍو خيال ٿيو ۽ ڇپرڻ ٿي هئو تہ ايتري ۾ ساڳيءَ مهل ۾ نوڪر هٿان هڪ ضروري پرزو موڪليس جنهن ۾ لکيائينس تہ اڳيون خط رد سمجهجو. پندرهن ئي خط منهنجي مرد جي ڪوٽ جي کيسي مان لڌا آهن."

(٣٤)

نوڪر هڪڙي جي ڳالهہ مشهور آهي تہ پنهنجي ڌڻيءَ کي چيائين تہ ڪم جيڪو منهنجي ذميواريءَ جو آهي سو لکي ڏيو. پوءِ ڪاغذ پٽڪي ۾ اٽڪائي ڇڏيائين. هڪ لنگا سندس ڌڻي گهوڙي تي سوار ٿي ويو ۽ نوڪر ڪنڌڪ لڳو هوس. لڪڻ ڪري پيس. نوڪر کي چيائين، ڪڍ. هن اماڻڪ ڪاغذ ڪڍي ڏنس ڇي اِڪڻ لکيل هجي نہ ڪٽان نہ تہ اوهين پاڻ لهي ڪٽو.

(٣٥)

ڪنهن عجائب خانہ ۾ نئون دربان مقرر ٿيو ۽ نوڪريءَ تي چڙهڻ کان اڳ سڀ قانون ڪنت ڪٺي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کيا هوائين. هڪڙو شخص هئو جو سڌو اندر ڌوڪيندو ٿي ويو ننهڪي هڪل کيائين ته ڌوپ ڇني ڏروٽ ڇڏي پوءِ اندر گهڙو. هن چيو ته مون کي ڇني آهيئي ڪانه. تڏهن شوخ ڳالهائي چيائينس ته وڃي وٺي آءُ ۽ اها ٻاهر رکي پوءِ اندر وڃ؛ ڇو ته قانون صاف ٿو چوي ته جيسين ڇني دروازي وٽ ڪو ڇڏي نه وڃي تيسين اندر وڃڻ نه ڏجيس.

(٣٦)

ريل مسافر- ادا ڪيولرام، فلاڻو تنهنجو عزيز ٿئي ڇا؟

ڪيولرام- عزيز آهي پر مائٽي ڏوريءَ جي آهي.

مسافر- تڏهن به ڪهڙي؟

ڪيولرام- وڏو ڀاءُ ٿئيم.

مسافر- سا ته ڀله ويجهي ٿي- ڏوراهين ڪئن ٿي؟

ڪيولرام- هـن ۽ منهنجي وچ ۾ ٻيا ست ڀائر ڀيڻرون آهن.

(٣٧)

هارٽ ڊبريز صاحب سنڌ ۾ گهڻا سال تعليم کاتي جو وڏو ۽ ڪنل ڪاٽي جو مئنيجر هوندو هئو. هڪ لڳا ڪوئيٽا مان سيوهڻ تي ويو. ڪتو، ساڻ هوس پر اُن لاءِ ٽڪيٽ وٺڻ کان اڳ، گاڏي ڇُٽي ويئي جنهن تي سيوهڻ تار ڪرايائين ته پاڙو آڻي وٺڻ ۾ اچي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جڏهن گاڏي سيوهڻ پهتي تہ، هڪ سنڌي ريلوي ڪلارڪ صاحب جي گاڏي وٽ بيهي انگريزيءَ ۾ پڇڻ لڳس تہ Sir, Are you dog? (ساءِ اوهين ڪتا آهيو؟)، صاحب سمجهيو تہ هن اُوزان کي انگريزي ۾ ڳالهائڻ نٿي اچي تڏهن ڪڇيائين ڪين ۽ انگريزيءَ ۾ جواب ڏنائينس تہ برابر ڪتو منهنجو آهي ۽ پاڙو پري ڏنائين پر ڪلارڪ جي جٽپائيءَ تي تپرس کائي ريلوي جي مئنيجر کي لکيائين تہ هيڙا اڻ پڙهيل ڪلارڪ ڇو ٿا رکو، مونکي ڇڏيو تہ، آءٌ پنهنجي تعليم ڪاٿي مان اوهانکي انگريزي دان هوشيار ڪلارڪ ڏيان. مئنيجر جواب ۾ لکيو تہ اوهانجي مهرباني ۽ برابر اسانجا ڪلارڪ پڙهيل ڪين آهن پر اسانجي ڏاتو جا آهن جو راٽ ڏينهن ڍڳي وانگر پيا وهن.

(٣٨)

ڪو ڪاليج جو پروفيسر ڪلاس ۾ گهڙيو تہ ڏسي تہ بورڊ تي هي اکر لکيل آهن:- ”اسانجو پروفيسر گڏهہ آهي.“ پروفيسر حوصلو جاءِ ڪري چاڪ کڻي ”گڏهہ“ پنيان لکيو ”هڪلينڊڙ“ تہ، ٿي پيو تہ، ”اسانجو پروفيسر گڏهہ هڪلينڊڙ آهي.“ شاگرد ڏاڍا ڪڪا وڪا ٿيا. (جئسي ڪو تئسي ملا)

(٣٩)

ڪو پينشن بردار ٢ مهينا پينشن وٺڻ ويو ئي ڪين.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٽئين مهيني جي ٣ تاريخ خزاني ۾ ويو ۽ سيني مهينن جي پينشن گڏ گهر ياڻين. خزاني واري چيس ته جيسين تون ڪنهن معتبر جو سرٽيفڪيٽ پيش نه ڪندين ته تون گذريل ٢ مهينا حياتي هئين ليسين انهيءَ مدت جي پينشن نه ملندءِ.

(٤٠)

ڪنهن ساڌوءَ کي ملڪ ۾ هوئي فقط هڪ ڌوتي ٽڪر تنهن کي رات جو ڪوئا ٽڪيندا هئا. لاچار ٿي ڪوئن لاءِ رکيائين ٻلي. ٻليءَ کي کير ڏيڻ لاءِ رکيائين ڳانءِ. وري ڳان جي چاڪريءَ ۽ گاهه ڪٽڻ لاءِ رکڻو پيس هڪ نوڪر. وري گهر سنڀالڻ لاءِ پرڻجڻو پيس زال. مطلب ته هڪ ڌوتيءَ ٽڪر جي سنڀال لاءِ هيڏو ڪترائي ڪيائين ۽ پنهنجو ساڌو پڻو ڪڍي ويٺو.

(٤١)

ڏاڍرين جون ڪهڙيون ڳالهيون ڪجن. ڳوٺ ۾ جوڙايائون مسيت. ڪنهن ذات واري چرچو ڪري چين ته مسيت جي محراب پوري ڪعبي ڏانهن نه آهي، الهندي کان ٿورو ڦريل آهي. تنهنتي ڪرت ڪٽي اچي پتين کي چيرڻ لڳا ۽ جهڙوئي ڏاڍين سان جاءِ کي ڦيرڻ لڳا ته مسيت اچي هيٺ پيئي ۽ ماڻهو ڏٻجي مري ويا. پوءِ جنهن ساڻن مسخري ڪئي تنهن سان وڙهڻ لڳا.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٢)

هڪڙي پيري ڪنهنجي مينهن ڪي اچي پيٽ ۾ سور پيو ته ڏاهن ڏس ڏنس ته مکڻ کارايو. وڏو چاڙهو ڪٽي مينهن کي دوسڻ لڳا چي گهڻو ڏيس ته، جلد چڱندي. مينهن کائيڻي ته لنهنڌي ڏانداڻ جي مڏي پاسي سان مکڻ اندر وجهڻ لڳس ته، پيٽ ۾ گهڙي ويس. مينهن لنگون ٽيڙي ڪري پيئي. همن ليکي ته آرام ۾ آهي. ڏاهي ڏسي چيو ته پوڪ آهيو، مينهن ته ماري وڌي اٿو!

(٤٣)

اُت پٽي هرلي ۾ وهيو. ڪڙ جو ماٺو اُتي رکيو هٿو سو اُت کي چوڙيائون ته اُمالڪ وڃي ماٺي ۾ منهن وڌائين. ماٺو هٿو سوڙهو سو پيس اٽڪي. وگهامل اچي منجهيو ته ڪهڙو علاج ڪجي جو ماٺو ڇڏائجي. آخر عقل وڙهايائين. اُت جي سسي ڪپي ماٺو سلامت ڪڍيائين!

(٤٤)

ڊاڪٽر - توں ته وڏو هٺين گمگ. ٻيءِ حياتي ملي اٿئي. ٻنٽ جي ڪاني ڏڪي اٿئي تڏهن ٻچي پئين.

مريض- ڀلائي ڪري ٻل ڪيو ته اِنهيءَ ڳالهه جي ۾ نظر رکجو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٥)

ڪو ٺڪاڻيدار پلنگ تي هريل هو، پلنگ ٻه ٽيليءَ ٻوڙ. پڻس ڪانپوءِ جان تان ننڊ جو خمار چڙهندو آهي. ڪنهن ٽما شام جو ٻاڻو پلنگ جو ڪٽورو چاڙهي ليٽي پيو. لسوڏوڪڙ، انڌو نينگر، ٻئي ٺڪاڻي جي ارداس. ڪو سورداس به ٻاڻي وٽ هوندو هو تنهنکي زورن ڏيڻ لاءِ سڏ پائين. سورداس زور ڏيڻ وينو. ٿوريءَ مهل ڪانپوءِ سمجهائين ته هاڻي ٻاڻي کي ننڊ هوندي. پاسي کان ڪٽاهه جو دابلو رکيو هئو. ويچاري کي بکڙي به لڳي هئي سو هري هري دابلو پٽي ڪٽاهه کي وارو ڪيائين. منڊي شيءِ وات ۾ وڌي ته دل چوندي ته ٺ چڏ. سورداس دابلي کي چگو پاسو ڏنو پر جنهن مهل ٻڙ ڏيئي پورڻ تي لڳو ته البت ٺڙڪو ٿيو. اٺي وٺي، هش ٻلي هش ٻلي! ڪرڻ لڳو. ٻاڻي کي ننڊ خير ڪا هئي تنهن چيس ته ٻلي اِها تون آهين. هش ٻلي چا جي لاءِ ٿي ائين؟

(٤٦)

ڪنهن شخص کي قاضيءَ وٽ وٺي آيا جو ڪنهن ڏوهه ۾ گرفتار ٿيل هو. قاضيءَ فتوا ڏني ته منهن ڪارو ڪري بازار ۾ لنگهايوس. نچاٽا قاضي پاڻ به ڪارو هو تنهنتي ٽهمتيءَ چيو ته حضور منهنجو اڌ منهن ڪارو ڪريو ڇا ته ماٺهو پائيندا قاضي آهي.

(۴۷)

هڪڙو آفيمي ويو پنهنجي دوست جي گهر، دروازي تي بيهي ٻاهران سڏ ڪيائين ته نوڪر اندران جواب ڏنو ته حاضر نه آهي اگرچ هئو اندر. آفيميءَ دل ۾ چيو ته ڪنهن ڏينهن منهنجي گهر اچي! هڪڙي ڏينهن اتفاق سان گهمندي سندس دوست اچي ڪونيس. جواب ڏنائين ته گهر ۾ ڪونهي. دوست وراڻي ورايس ته مون آواز سڃاتو آهي. اِنهيءَ تي آفيمي ڪاوڙجي جواب ڏنس ته تنهنجي نوڪر تي اعتبار ڪري موٽي آيس. باقي تون منهنجي چوڻ تي به ويساهه نٿو ڪرين.

(۴۸)

ڪشمور اسٽيشن تي بروچ ٽڪيٽ وٺي آيو ۽ اچي ڪنهن ڪاموري کي ڏيکاريائين. ڪاموري کي هٿ انٽر ڪلاس جي ٽڪيٽ سو چرچو ڪري چيائينس ته اِها زناني ٽڪيٽ آهي. هيءَ منهنجي ڳاڙهي آهي مرداني ۽ اِها ڦڪي آهي زناني. بروچ اچي ڪاوڙيو ۽ بابوءَ وٽ ويو ۽ ٽڪيٽ ڪڍي ڦٽي ڪيائين ته مٿي ڏي ته ته مان چڙهي نو وهان مرداني گاڏي. جو گاڏي وچي تي ساڱائتي پيئي.

(۴۹)

مشهور جج جيفري هڪ شخص جنهنتي ڪيس

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٽي هليو تنهن ڏي لکڻ سان اشارو ڪري چيائين ته منهنجي لکڻ جي چيڙي ۾ هڪ ڳرو اڄ بيٺو آهي تڏهن اُنهيءَ ماڻهوءَ جڏهن ڏانهن اشارو ڪيو هئائين تنهن ڏانهس نهاري ترت جواب ڏنو ته حضور! ڪهڙي چيڙي ۾؟

(٥٠)

هڪڙو ٻانيڻ، ٻيو لنگهو، ٻنهي ٻنارو پاڻ ۾ گڏجي هڪڙي هندو هاريءَ جي ڪمند پوک ۾ وڃي ڏاڍي سان ڪمند ڀڃي کائڻ لڳا. هاريءَ ويچاري گهڻو ڪري جهلين پر نه رهيا. هاري جيتوڻيڪ ڏاڍو مڙس هئو پر ٽن جڻن سان ڀڄي نه سگهيو. جهڙو ڏاها چوندا آهن ته ٻن پاڻن سان ته هڪڙو شينهن نه پڄي. تڏهن هاريءَ حرفت ڪري هوريان هوريان ٻانيڻ کي چيو ته تون اسان هندن جو مشر آهين، تنهنجو ڪاڏو اسان پترن کي ملندو ۽ ٻيو پڻ ٽيندو تنهنڪري تون ڪمند ڀلي کاءُ ۽ لنگهو کائيندو ته ۽ وڃي جاٽي ڪاٽي واڪاڻ ڪندو، اِهو ٺيڪ. کائي؛ مگر ٻناري ڪان چو ٽا قرابوم؟ اِهـا ڳالهه ٻڌي ٻانيڻ ۽ لنگهي چيس، ته ٻناري کي لوڏي ڪڍ. تڏهن ٻناري کي ڏاڙهيءَ کان جهلي ٻڌي وهار پائين ۽ وري ٻانيڻ کي چيائين ته آءٌ غريب ماڻهو، لنگهي جي ساراه جو فڪر ڪون ڪريانئو مگر تون ٻراهمڻ ڀلي کاءُ، ٺيڪ کاءُ. حاصل ڳالهه جو ته ٻانيڻ جي آکيا وٽي لنگهي سان ته ٻناري

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

واري ڪار ڪيائين. دلجاءِ ڪري ٻانهن کـي چوڻ لڳو ته مٿو پاڻ ته ڦريو ٻه ٻين ڪان ٻه تي ڦرايو. نيٺ ننهي کي ٻڌي سرڪار ۾ پهچايائين. ڏسو تـه جيسين هو ٽينئي پاڻ ۾ هڪ مت ٿيا تيسين هاري جوهي نٿي سگهين. جڏهن ڇڙ ڇڙ ٿيا تڏهن موچڙا کاڌائون.
(گل شڪر مان)

(٥١)

ڪنهن نوجوان کي ريل جو ڪو ٻه گاڏو خالـي نظر نه آيو. گوڙ نٿي وٺيس سو پهچاڙيءَ واري گاڏي وٽ ٻيهي وڏي سڏ چيائين ته اوهين مڙيئي لهي وڃي ٻئي هنڌ وهو جـو هيءَ گاڏو ڪاٽيو، ڪين ويندو. هنن ليکي کـو عملدار آهـي سو ويچارا ڪرڪندا سامان کڻي وڃي ٻين هنڌ وينا. پوءِ نوجوان ٿالو تي وچـي اُتي وينو. دل ۾ خوش ته جمند يئي چالاڪ ۽ هوشيار تيڻ ۾ ڪيڏو نه مزو چئبو؛ ڪيڏانهن گاڏي جلد ڇڏي ته چگو ته اينري ۾ سٽيشن ماستر اچي سهڙيو چي تون آهين اهو هوشيار نوجوان جنهن چيو ته هيءَ گاڏو ڪين ويندو. جوان مشڪي چيو تـه هائو. ماستر چيس گاڏو ويندو ٻه ڪين جو پورنز لوکي وڏو عملدار سمجهي ۽ ڪانڻ جو حرف ٻڌي گاڏو سچ پچ ڪاٽي ڇڏيو آهي.

(٥٢)

ڪنهن سيٺ ڄـري ناٽي واري منڊي جوڙائي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پاڻي پر ڪو ڪونه چويس ته لوڪا منڊي پاڻي آهي. ڏاڍو خيال تي بيٺس. آخر ڇا ڪيائين جو پنهنجي هڪ ڪپڙي جاءِ کي ڦوڪي ڏنائين باهه. ماڻهو وسائڻ لاءِ اچي مڙيا ته پاڻ جو هٿ مٿي پٽي ڪيائين ته ماڻهو منڊي ڏسن ته هڪڙي چيس ته سيٺ هيءَ منڊي ته عجائب آهي. ڪڏهن پاڻي اٿو؟ جي عشق جوراور اڳي ته چئين ها ته جاءِ کي باهه نه ڏيان ها!

(۵۳)

ڪنهن گجرات جي براهمڻ لاءِ سنڌس استري الڏون ڻاهي آئي. هئي ڏاڍي گهٽ ۽ گرمي. ڙالس وات ۾ الڏون ئي پيئي وجهيس ۽ وچڙي جي ڻوار ۽ پيئي ڪريس ته ۽ مهراج کي پگهر پئي وهيو. تڏهن تي زال چويس ته الڏون اوهانجي وات ۾ پيئي وجهان وچڙو ۽ وڃني هٽان ته به پگهر پيو وهي. تنهنتي مهراج چيس ته اي ڳهيلي ڇا پيئي ڪڇين؟ ڻارو ٻاپ؟ (جي ڳهيلي ڇبي ڪير وينو پٽهي ته ڪونه وينو ڇبي؟) شايد مطلب هوس ته ڇبي ۽ منهنجي ٻڍران منهنجي زال.

(۵۴)

راجا پنهنجي ڪچهريءَ ۾ وينو هو ته هڪڙي چور کي وٺي آيا. دريافت بعد فتوا ڏنائين ته سؤ ڦٽڪن جو هٽوس ۾ ايتري ۾ هڪ ڀاڳو ٻاد آيس ته

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هـن جنم ۾ جيڪي ڪنهن سان ڪبو سو ٻئي جنم ۾ اسان سان ڪندو تهن تي پنهنجي وزير کي چيائين ته منهنجي مرضي آهي ته چور کي ڇڏي ڏجي ته ته ٻئي جنم ۾ مونکي ساڳيا سؤ ٽڪا ڏئي. هٽي! وزير چيس، قبلا پهاڪو بلڪل پورو آهي پر اوهان کي سمجهڻ گهرجي ته اڳئين جنم ۾ اوهانکي جيڪي ٽڪا هنيا اٿس سي اوهين هاڻي موٽائي ٿا ڏيوس. راجا ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ وزير کي انعام ڏنائين.

(٥٥)

ڪو سيتلاڻي يا ٻيو ديوان ويو ڪليڪٽر کان مير جي پينشن وٺڻ چيـي هجور، ٣ هجار ٢ سؤ ۽ کي روپيه ڏيو. ڪليڪٽر چيس ته هجور نه حضور، هجار نه هزار چئو. ديوان چيو ته هي ڌاريو ماڻهو ٿو مون مان چڪ ڪڍي. خير، پينشن وٺي گهر آيو ته پٽ کي چيائين ته حزام کي سڏي آءُ ته سنوارت جوڙائي. پٽسا پهچائي تنهنجي زني زوراب وٺي اچان! ديوان ڀانيو هو ته اڳتي "ج" کي "ز" ڪري چوڻ کپي.

(٥٦)

ڪو ٻهراڙيءَ جو زميندار سيڪنڊ ڪلاس ۾ چڙهيل هو. ريل ۾ ڪولٻ ٻه رنگ واري کي لمليت جو حڪم ڏنائين. هن ٻرف ڏرو وجهي گلاس ۾ املمت آڻي ڏنس. پيئڻ سان چوڻ لڳو ته هـن ٻرف جـي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏاڙهيءَ ۾ ٿي ڪينهي. ٻرف نہ حيدرآباد جي!

(٥٧)

چار يار هئا، هڪڙو ٻوڙو، ٻيو انڌو، ٽيون اگهاڙو؛ چوٿون ڀنگلو ويا ٿي ڪنهن سفر تي تہ ٻوڙو ٿو چوي يارو، ڪجهہ آواز پيو اچي شايد ڪي چور نہ هجن تہ مٿان انڌو ٿو وراڻي وراڻي تہ يار چئين سچ ٿو، اوهن وٽ پنيان پاچو ٿو اچي، شايد اُتي لڪل آهن. تہ اگهاڙو ٿو جواب ڏئي تہ توهانکي ڇا آهي؟ ڦرجي تہ آءٌ ويندس تہ مٿان ڀنگلو ٿو چئي تہ پوءِ ٿوسيا ڇو ويٺا آهيو هلو تہ ڊوڙ پايون. واه جي چؤ ياري!

(٥٨)

هڪ جهنگلي ويو بازار مان روٽي جو ريزه ٻہ لائيٽ. سو گهر ۾ وينو ڳٽڻ تہ پيو پلي. جهٽ زالس چيس تہ ٻس روٽي جو ريزه ٻہ ڳٽڻ نٿو اچيئي، مونکي ڏي تہ مان ڳٽيان. مگر اتفاق سان ڳٽيندي اُها ٻہ پلجي پيئي تہ جهٽ ٿو اُهو جهنگلي ڪلي چئيس تہ ٻس تون ٻـــ منهنجي پيٽ آهين.

(٥٩)

وڏيرو آيو پائيءَ وٽ ١٢ من ڪٽڪ جا خريد ڪرڻ. پائيءَ چيس تہ پنجين روپئي في من ملندء. پارهون پنجان پنجهتر. هاڻي ٧ ڇڏ يٺس سي ٿيا ٩٢. پوءِ چوڪر کي چيائين تہ اُت چورا، وچـي دستاويز

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لکائي اڇ. ڇوڪر پيو ڪرڪي ته يڪدم ٧ روپيا ڪٽي ڇڏي ڏنئه. تڏهن پاڻيءَ چيس ته ڇورا جڻ تنهنجا مائٽ مري ويا آهن. ٧ ڇڏيا مون، سو ٿيو توکي. سياڻي وڏيرو دڪي گيهه، جي آڻيندو، گاهه پڻ ڪٽي ايندو ته مات ڪري لنگهائي رکندين اندر ۽ هينئر تو ٿئيئي سور، وڃ هاڻي وڃ.

وري ڪٺيءَ جو فصل لٿو ته ميان ٢٢ مڻ باجهريءَ جا ڪٽي آيو. ۴ روپيه مڻ جا گهر پائين. پاڻيءَ چيو ته ڳرو آهي. ميان چيو ته گهٽ نه ڏبا. پاڻيءَ چيو، ڇڱو، تون اسان جو ڪندئي آهين، توسان ڪو رستو ڏيڙبو! ڇوڪري کي سڏ ڪري چيائين ته ٢٢ مڻ باجهريءَ ۴ روپيا في مڻ جي حساب وڏيري جــي نالي جمع ڪر. ڇوڪر ٻيهي گهوتا ڪائڻ لڳو جڻ حساب ئي نٿو اچيس. پاويهه چونڪ ٦٩. ست روپيا وڏيري ڪــي لونگيءَ جا ڏي. باقي ٥٢ روپيا وڃي سندس کاتي جمع ڪر. اڳي اڳي ٻهراريءَ پر اڄهو اهو حال پڌبو هٿو!

(٦٠)

هڪڙي ڪاٺي شرط ٻڌي سڄي سان ته ڏسون ته گهڻو ڪير ٿو ڏسي. شرط هڻڻ سانئي چيائينس ته مون ڪئي. سڄي پڇيس ته سو وري کهڙي ليکي؟ ڪاٺي وراڻي ڏني ته آءٌ تنهنجون ٢ اکيون ٿو ڏسان ۽ تون رڳو منهنجي هڪ اک ٿو ڏسين تنهنڪري مون توکان گهڻو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏنو، واھ اڪ واھ تنھنجي چالاڪي.

(٦١)

سند مان ھڪڙو مولوي ويو پٺاڻن جي ملڪ ۾؛ وڃي ڪنھن ڳوٺ ۾ لٿو. پٺاڻن ڇيس تہ اسانجو مولوي ڏاڍو قابل آھي، ساڻس بحث مباحثو ڪر تہ خبر پوي تہ قابل وڌيڪ ڪير. ٻئي مولوي اچي حاضر ٿيا. پٺاڻن جي مؤلوي قران شريف ڪڍي پڙھيو. ھاغا الف جي (ھي آھي الف). پٺاڻن وٺي ھل ۽ گوڙ ڪيو، ھو ھو! ھا ھا! اسانجو مولوي ڏاڍو عالم ۽ ھوشيار آھي. سند جي مولويءَ ڏنو تہ ڪم پيو اٿم جاھلن سان سو پٺاڻن کي چوڻ لڳو تہ مولوي اوھانجو تہ رڳو علم جو دريائُ آھي پر ولي اللھ آھي. ھنجي پاڪ ريش جو وار مبارڪ جنھن وٽ ھوندو سو دوزخ جي باه ڪان ڇٽندو. ھن جو ائين چوڻ ۽ پٺاڻن نہ ڇڏيو ھنجي ڏاڙھيءَ ۾ ھڪ وار!

(٦٢)

ولايت جي لارڊ جسٽس جيفريءَ اڳيان ھڪ پيرسن جنھنجي ڏاڙھي وڏي ھئي تنھن پنھنجي شاھدي ڏني. جج کي شاھدي نہ آئڙي سو چوڻ لڳس تہ جي تنھن جو وويڪ تنھنجي ڏاڙھيءَ جيڏو وڏو آھي تہ تون نہ ڪھڙو ھہ قسم کڻي ويندين. تنھنتي ڏوسي ورندي ڏنيس تہ حضور، جي وويڪ جي مٿب ڏاڙھين سان

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٿا ڪريو ته، تڏهن ڇٽبو ته اوهانکي ته، وويڪ نپٽ
آهيئي ڪونه!

(٦٣)

هڪڙا ٻه سنگتي هڪ شهر جا ڪمائڻ ڪاڻ ديس ڇڏي پرديس نڪتا؛ هڪڙو هندو هيو جنهنجو نالو هو موتي سونارو. ٻيو هو مسلمان آندل ڏاهري. ٻئي پاڻ ۾ گهرا سنگتي هئا جنهنڪري رهندا ڪندا ئي گڏ هئا. جڏهن ٻنهي وٽ سؤ سؤ روپيه جمع ٿيا ته هليا ڳوٺ مائٽن ڏي. پاڻ ۾ صلاح ڪيائون ته شام جو هلون؛ رستي ۾ رات پيئي ته رهجي پونداسون. اچا ٢-٣ ڪوهه پنڌ جا ڪيائون ته رات ٿي ويئي. آندل چوي رستي تي سمهي پئون، موتي چوي، اوٺائتو ٿي ٻوڙن ۾ لڪي سمهون. آخر پاڻ ۾ رد بدل ڪندي موتي وڃي ٻوڙن ۾ سمهيو ۽ آندل وچ رستي تي ليٽي پيو. ڪجهه وقت گذريو ته چار چور آيا ۽ آندل کي لت هڻي اُٿاريائون. چي جيڪي اٿئي سو ڏي نه، ته ماريندا سون؛ تڏهن آندل ڏاهريءَ سؤ روپيه ڇيله مان ڇوڙي اڳيان رکين جي پاڻ ۾ وراهي ڪيائون. انهن مان هڪڙو روپيو کوٽو هيو جو ڪنهن ٻه نٿي ڪيو. هو هن ڏانهن پيو اُڇلي، هو هن ڏانهن. آخر ڪار ڪنهن نه ڪيو ۽ پاڻ ۾ وڙهڻ لڳا تنهن تي آندل ڏاهري چوي يار وڙهو ڇو ٿا، هو ڏانهن ٻوُڙن ۾ منهنجو سنگتي موتي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سونارو ستل آتو، اُنکان بدلائي وٺو. چور ويا، ويچاري مونن سوناري جا ٻه سؤ روپيه ڦري آيا. بيوقوف جي دوستيءَ جو نتيجو اِجهو اِهو آهي.

(٦٤)

هڪڙي وڪيل جو ڪتو ڪاسائي جي دوڪان تان گوشت جي ران کڻي نظر کان غائب ٿي ويو. ڪاسائي وڪيل وٽ ويو ته جي ڪنهن ماڻهوءَ جو ڪتو منهنجي دوڪان تان گوشت کڻي وڃي ته پوءِ مونکي ڇا ڪرڻ گهرجي؟ وڪيل جواب ڏنو ته سندس مالڪ کان قيمت وصول ڪرڻ گهرجي. ڪاسائيءَ چيو ته سائين تڏهن روپيه عنايت ڪريو جو اوهان جي ئي ڪتي کنيو آهي. تنهنتي وڪيل چيس ته سرسري قانون پڌائڻ جي في ٢ روپيا آهي. هاڻي روپيو گوشت جو لاهه ۽ روپيو ڇوڙي ڏي ته حساب پورو ٿئي نه ته سپاڻي نوٽيس ڪڍندوسانءِ. ڪاسائي پنهنجو پائي وٺي ڀڳو.

(٦٥)

جاءِ جو خريدار - ادا، جاءِ چڱي آهي پر ڇوٽا نه گري آهي.

وڪڻندڙ - سائين! جي آهي ته ٻه اوهانکي ڪي ڪين ڪندو. اهو منهنجو پاڙهيل آهي. جڏهن مسواڙ نه ڏيندو آهي تڏهن اهو جن ظاهر ٿيندو آهي ته چڱو ڇوڪرو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نه ته منهن ڏيکاري .

(٦٦)

هڪڙو هو ڏاهري ٺهڪي زال ۽ ڌيءُ هئس. رات جو ڌيءُ خواب لڌو ۽ صبوح جو روئي اٿي. ماڻس پڇيو ته ڇوري! روئين ڇو ٿي؟ "ڇي رات جو خواب لڌو اٿم ته هيل پرڀس، ضرور چڙهندي يس پٽڙو، ٺهڪو نالو رکنديس ڇنڙو، جي ٿيندو ناناڻن ڌي تڪڙو ته ڪري پوندو کور ۾."

اهڙو ٻڌي ماڻس به اچي روئڻ ۾ پيئي. ڏاهري جو ٻاهر ويو هئو سو ٿوري دير بعد آيو. زال کان پڇيائين ته رئو ڇو ٿيون؟ ڇي ڌيئم هيءُ خواب لڌو آهي، ٻڌي مڙس اچي سڏڪن ۾ ڇٽڪيو. پاڙي وارا اچي مڙيا. آخر ڪنهن سياڻي ڳالهه ٻڌي، ڏاهريءَ جو ڻس ۽ ڌيڻس کي سمجهائي ماٺ ڪرائي.

(٦٧)

هڪڙي شخص کي هئي ڪاڻي ڌيءُ سا اگهاميئي نه. آخر مٽا مونا هٽي مڱاڻين پرڻايائين. ڇوڪري ساهري وڃي ڏسي ته مڙس به ڪاڻو، سس به ڪاڻي، سهرو به ڪاڻو، ننڻان به ڪاڻي ۽ مرڳوئي ڍڳي به ڪاڻي، ۽ ڏاند به ڪاڻو. ماڻس کي اُلڪو ته ڪکي ڪاڻي، اللجي ساهرا ساڻس ڪيئن هلندا هوندا. سو پٽ کي ڏياري موڪليائين ته وڃي پيڻ جو ساءُ سماءُ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٿون شاهوڪار- پائيٽو ٿ، ڇاڪاڻ تہ هاڻي پئسا
جام ٿيا اٿم تنهنڪري مان پنهنجا اڳيان خيال بدلائي
ڇڏيندس!

(١٧٣)

رامو- پرتاپ! تنهنجو گهر ڪٿي آهي؟
پرتاپ- اُنهي هنڌ جتي مان رهندو آهيان.
رامو- تون ڪٿي رهندو آهين؟
پرتاپ- اُنهي هنڌ جتي منهنجو گهر آهي.

(١٧٤)

گراهڪ- (چڙ ۾) صاحب جي چڪي جا مون ڪالهہ
ڳڌي هئي ڪنهين نہ ڪم جي آهي.
دوڪاندار- مائي تون نصيب واري آهين جو ڇڙو
هڪ ڇڪي ڳڌءِ. مون تہ سڄيون ساريون پنجاهہ
پيتيون وٺي رکيون آهن.

(١٧٥)

مهربان ٻڍي مائي- ڪڪا اجا تہ ساءِ وڃايل پئسا
وينو ڳولين؟
ڪڪو- نہ پئسا نہ منهنجي نيڊي پاءُ لڌا.
مائي- تہ پوءِ تڏهن ڇا تو ڳولين؟
ڪڪو- پنهنجو نيڊو پاءُ.

(١٧٦)

ماءُ- (ڪاوڙ ۾)- ڪوشش ڪري ڇگو ڇوڪرو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چو نہ ٿو ٿين ؟

جاني (چوڪرو) - پر امين مان ڪوشش ڏاڍي ڪندو آهيان نہ سٺو ٿيان.

ماءُ - پر تون ڪوشش ۾ سوڀارو ڪونہ ٿو ٿين.

جاني - پر سمجهہ نہ سهين امين! جي اصل ڪوشش نہ ڪندو هجان ها تہ هاڻي ڪانئي وڏيڪ خراب چوڪرو هجان ها.

(١٧٧)

ماستر - چوڪرا! ١٨٤٧ ۾ ڇا ٿيو ؟

چوڪر - ڊاڪٽر انئي بيسنٽ جائـي هئي انهي سال ۾.

ماستر - نيڪ. هاڻي ٻڌاءِ تہ ١٨٥٧ سال ۾ ڇا ٿيو هئو؟

چوڪر - (ڪجهہ سوچي) ڊاڪٽر انـي بيسنٽ ١١ ورهين جي اڃي ٿي.

(١٧٨)

هڪڙو - جنهن ڊاڪٽر لاءِ تو سفارش ڪئي هئي تنهنکي مان گڏ يس.

ٻيو - تو چيس تہ مون ٿي توکي موڪليو.

پهريون - هائو! تنهنجو نالو ٻڌايومانس.

ٻيو - پوءِ ڊاڪٽر ڇا چيو؟

پهريون - ڊاڪٽر چيو تہ پئسا اڳواٽ وٺندس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٧٩)

پاڙيسري - پنهنجي ٻار کي اهڙي اوچيءَ کٽ تي ڇو سمهاريو اٿوَ ؟

مغرور مائٽ - انهي لاءِ ته ڪڪي جي راس ڪري ته سندس ڪرڻ جو آواز ٻڌڻ ۾ اچي.

(١٨٠)

ننڍڙو نينگر (ڪتاب پڙهندي) - بابا ! بدن جي کهڙي انگ کي جهيڙو چوندا آهن.

پيءُ - جهيڙو؟ تنهنجو مطلب کهڙو آهي؟

ننڍڙو نينگر - بابا ڪتاب ۾ لکيل آهي ته فلاڻو سوروير جهيڙي ۾ زخمي ٿيو؟

(١٨١)

هڪڙو ماڻهو واهه جي ڪناري تان پئي ويو ته پاڻيءَ ۾ ڪو ڇوڪر ٻڏندو ڏٺائين سو ٽهه ڏيه واهه ۾ لهي ڇوڪر کي بچايائين.

ماڻهو - ڇوڪر ڪئن ڪريئين؟

ڇوڪر - مان ڪو واهه ۾ ڪرڻ ٿورو ٿي آيو هوس. مان آيو هوس مڇي ڦاسائڻ.

(١٨٢)

مسافر - سائين معاف ڪجو پر ٻڌايو ته وڏيءَ اسپتال ڏانهن کهڙو رستو ٿو وڃي ؟

جواب - تکي ايندڙ موٽر هيٺان اچي وڃ ته سڌو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

وڏيءَ اسپتال ڏانهن پهچي ويندا.

(١٨٣)

استري - (ٽيليفون تي تڪڙ ۾) مهرباني ڪري منهنجي مڙد کي سڏ ڪندا؟

ٽيليفون ڪلارڪ- نمبر ڪهڙو؟

استري (ڪاوڙ جي) - اڙي نادان! گهڻا مڙد پالنيٺو ته انهن جو انهنجو نمبر (تعداد) تو ڏيان؟

(١٨٤)

هلندڙ صديءَ جي شروعاتي ڏينهن جي ڳالهه آهي ته، هڪڙو انگريز مشينري عيسائين جو پرچار ڪندي ڪندي هندوستان ۾ اچي پهتو ۽ بنگال جي هڪڙي هندوءَ کي عيسائي بنائڻ جي خيال کان ڳالهيون ڪرڻ لڳو. هن کي چوڻ لڳو "هاڻي اسانجي ڌرم ۾ هليو اچ. اهو آسمان ڏانهن وٺي ٿو وڃي. ڇا تون مرڻ بعد آسمان ڏانهن وڃڻ نٿو چاهين؟"

هندوءَ تنهن تي جواب ڏنس- "منهنجي خيال ۾ آسمان انسانن جي رهڻ لاءِ ڪا چڱي جاءِ ناهي. جيڪڏهن ائين هجي ها ته هيل تائين انگريز اتي پنهنجي حڪومت قائم ڪري ڇڏين ها.

(١٨٥)

هڪ مريض اسپتال ۾ رهيل هو ساڻس نرسن جي ڪافي همدردي هئي. هڪڙي رات هو ڪانئس نرس

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پڇيو ته منهنجي لاءِ ڪار خدمت هجي ته ٻڌايو.

مريض - مان ائين ٿو چاهيان ته تون منهنجي پاسي ۾ ڪٽ ۾ ليٽي رهه.

نرس - منهنجي ته ڊيوٽي هيئنر ختم ٿي آهي باقي ڊاڪٽر کي موڪلي ٿي ڏيان.

(١٨٦)

ماستر - راما! ڪهڙي جو مطلب ڇا آهي؟

رامو - سائين معاف ڪجو مون کي اهو سوال سمجهه ۾ آيو ئي ڪونه.

ماستر - ڀلا ٻڌاءِ ته تنهنجو ڪوٽ ڇا جو ٺهيل آهي؟

رامو - سائين! منهنجو ڪوٽ منهنجي پيءُ جي ڪوٽ مان ٺهيو آهي.

(١٨٧)

عادتي ڪلاس ۾ ايندڙ ڇوڪري ٻارهين بجي آيو.

ماستر - اڄ دير سان ڇو آئين؟

ڇوڪر - سائين! بسين جي هڙتال ڪري.

ماستر - توهان ڪهڙي ٽائيم ۾ ماهر ٿو ڏسجين.

(١٨٨)

مالڪياڻي - توهان ايترا پيالا ٿو ڀڃين جو انهنجي رقم تنهنجي پگهار جي رقم ڪاٽڻ وڏ يڪ ٿيو وڃي.

نوڪر - مائي! هـن معاملي کي منهن ڏيڻ جو هڪڙوئي رستو آهي. منهنجي پگهار وڌاءِ تـه سـب

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نيڪ تي ويندو.

(١٨٩)

ماستر- عمر گھٽي ائٽي ؟

ننڍو ڇوڪر - ساءِ پنو ڪونهي.

ماستر- تون ڪڏهن ڄائو هئين ؟

ننڍو ڇوڪر- ساءِ. ڄائس ڪونه. مونکي مائيجي ماءُ آهي.

(١٩٠)

ماستر- توکي هڪڙو انب هئو جو تو ڪائي ڇڏيو. باقي ڇا بچيو؟

ڇوڪر- ساءِ! باقي ڪل ۽ ڪوڙي بچي.

ماستر- نه نه! توکي روپيو کيسي ۾ هئو. رستي تي کيسي ۾ ٽنگ تي پيو ۽ روپيو ٽنگ مان ڪٽي ڪري پيو. باقي ڇا بچيو؟

ڇوڪر- ساءِ! باقي کيسي وارو ٽنگ بچيو پيو ڇا بچيو!

(١٩١)

انسپيڪٽر- (ڪلاس ۾) اڙي اڳئين بينچ وارا ڇوڪرا اوهين ٻڌايو ته اورنگزيب جي مرڻ ڪانپو ڇا ٿيو؟

ڇوڪرا سڀ سانت ۾ رهيا.

بچو- (وچين بينچ تان)- ساءِ! ٻيو هنجا مائٽ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هنکي دفن ڪرڻ لاءِ ڪڍي ويا.

(١٦٢)

موتي - ياتو! صبوح جو ڪيڏي مهل اُٿندو آهين؟
نندو - جڏهن سورج جا ترورا دريءَ منجهان منهنجي ڪوٺيءَ ۾ پهرين داخل ٿيندا آهن.
موتي - تڏهن ڇٻو ته تون سويل ئي ٿو اُٿين!
نندو - مان پڪ سان چئي ٿو سگهان ڇاڪاڻ ته منهنجي دري اولهه جي سامهون آهي.

(١٩٣)

ماستر - دويڪر "اسم ذات" جو ڪو مثال ڏي.
دويڪر - "بمبئي" ساءِ.
ماستر - (ڪاوڙجي) اهو ڪين. غلط.
دويڪر - اُنهي ڏينهن اوهان ٻڌايو ته جيڪي شيون اسين نٿا ڏسون سي "اسم ذات" آهن. مون اسم ذات اِن ڪري چيو جو مون ڪڏهن بمبئي ڪانه ڏٺي آهي.

(١٩٤)

هڪڙو - ڇو اوهانجي گهڙي گندي آهي؟
ٻيو - ڇاڪاڻ ته هن گهڙيءَ جو ڪو به رهاڪو ميمبر ڪونهي.

(١٩٥)

ڪنهن سکر ماڻهوءَ جنهن افريڪا ۾ سفر ڪيو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هئو، پنهنجي دوستن کي پٺي ٻڌايو ته ڪئن هڪڙي پيري هن ۽ سنڌس نوڪر پنجاهه جهنگلي عربن کي ڊوڙايو هئو.

ڪنهن سوال پڇيو، "سو ڪئن؟"

سفير (سفر ڪري آيل ماڻهو) چوڻ لڳو، "آڙي، عجب جي ڪهڙي ڳالهه آهي! اسين وٺي ڀڳاسين پوءِ ته هو به اسانجي پٺيان ڊوڙيا."

مائي واڻري ٿي ويئي، چي، "ڊاڪٽر گهوڙو ڪيئن ڪارائيندا پسائنس."

ڊاڪٽر چوي ته، تون الي ٿي وڃين. مان ليسين دوا ٿي ڪونه ڪندس، جيسين تون قبول نه ڪندين. مائي وري به چوي ته، چرٿي ڊاڪٽر کي لڳي ڪاوڙ، آيو ڊوڙندو وڏي ڊاڪٽر وٽ. چي سائين انڌير ته ڏسو، مائيءَ مريض کي گهوڙو ڪارايو آهي، وري هاسي به نٿي.

ڊاڪٽر- ڪيئن ٿو چوين؟

شاگرد- کٽ هيٺ گهوڙي جي زين ۽ واڳ پيئي هئي. توهين مڇيءَ جي ڪنڊڻ مان سهي ٿا ڪري سگهو ته مان واڳ ۽ زين مان به ڪين سهي ڪري سگهندس ڇا؟

ڊاڪٽر کلي ڪلي اوندو ٿيو. شاگرد جي ليکي ته ڊاڪٽر منهنجي هوشياريءَ تي ايترو خوش ٿيو آهي سو يڪدم وڃي ماءُ سان ڳالهه ڪيائين ۽ هڪ وڏي پٽي هٽائي اسپتال ڪيڏي ويهي رهيو. پٽيءَ تي نالو لکيائين ڊاڪٽر واڳ - زين ۽ پٽيان ڪٽيڻ الف - بي جا اکر هٽي وڏو ويچ ٿي پيو. مريض ونس خير ڪو ويندو هو. باقي ڪيترا ماڻهو مسخريءَ لاءِ هن کي گهر ۾ گهرائيندا هئا، پر ڪم فيءَ سان. سو جلد ئي شاهوڪار ٿي پيو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مريض جي گهرواريءَ کي چيو، ”توهين ظلم ٿا ڪريو.
هٿ وٺي ٿا هڻڪي وڃايو. ڀلا اڄ مهڙي ڇو ڪاڏي اٿس!
مون بلڪل منع ڪئي هئي.“ مائي واڙڙي ٿي ويئي
۽ ڊاڪٽر کي خبر ڪين پيئي، سو چيائينس،

”توهين ته ڄاڻي ڄاڻهار آهيو. مهڙي گهر ۾ رڌي،
سو دل ڪاڻ رهيس، ڪٿي ذري ڪاڏائين.“

ڊاڪٽر چيو، ”چڱو، هينئر هيءَ دوا ڏيانثو. ڪاڏي
جي پرهيز ڪجوس سڀان وري هي نيڊو ڊاڪٽر نظر
ڪرڻ ايندو. جيڪو حال احوال هجي سو ساڻس ڪجو.“

ڊاڪٽر ڇٽي لکي في وٺي هليو ڀاهر. تڏهن ٿنو
سندس شاگرد پڇي، ڊاڪٽر صاحب پيو ٿـ سڀ مان
سگي ويس پر اهو ته قصو مان سمجهي نٿو سگهان تـ
توهان ڪيئن سهي ڪيو ته هن مهڙي ڪاڏي آهي.

ڊاڪٽر چيس ته، ”اها ڳالهه ته بلڪل سولي آهي.
جڏهن مون هيٺ مٿي نهاريو، تڏهن مون مريض جي
کٽ هيٺ مهڙيءَ جا ڪڻا ۽ ڇلر ڏٺا. شاگرد پنهنجي
چالاڪيءَ سان ڪنڌ لوڏيو ۽ ڳالهه دل سان هنڊايائين.
ٻئي ڏينهن هيءُ ڇوڪو ڊاڪٽر وري ساڳئي مريض کي
ڏسڻ ويو. جيئن ڊاڪٽر کي ڏٺو هئائين. ليئن هـورو
انجو نقل ڪيائين، پر پڄاڻيءَ ۾ چيائين مائي اوهين ظلم
ٿا ڪريو. هٿ وٺي ٿا هن کي وڃايو. ڇو اڄ هن کي
گهوڙو ڪارايو اٿو؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سڪندو هو. دوائون درملون ماڻهن کي ڏينــدو هو،
توري گهڻي ملم پٽي به ڪندو هو. پر ماڻس جي مرضي
هئي ته جلد منهنجو پٽ اهڙو اڪابر ٿئي جو پنهنجي
اسپتال کڻي وهي، ۽ ڊاڪٽر صاحب سڏجي پوي.
سو هڪ ڏينهن پٽ کي چيائين، "اها! ڊاڪٽر ڪــي
وڃي چئو ته هاڻي اسپتال جو ڪم تــه اچيو اٿو، هاڻي
مونکي پاڻ سان مريضن وٽ وٺي هلندو ڪر تــه ڪجهه
ڏسان وائسان."

پٽ ڏينهن وڃي ڊاڪٽر سان اها ڳالهه ڪيائين ۽
تنهن چيس چڱو، سڀان کان وٺي مونسان هلجانءِ. پر
ڪپڙا سٺا پائي اچجانءِ.

صبح سان هي يار، وهنجي سهنجي چڱا ڪپــڙا
پائي وڃي اسپتال پر پهتو. ڊاڪٽر به باهر نڪتو مريض
ڏسڻ، هن کي وٺي هليو اول هڪ سلهه واري جي گهر.
اتي گهرڙي سان ڊاڪٽر گنڀير ٿي ويـــو ۽ مريض وٽ
ويهي ڏاڍي قرب مان سندس حال احوال ورتائين. پوءِ
نبض ڏٺائينس، چاڙهيءَ تي پنهنجو اوزار رکــي ڪنن
سان هنجي پرکه ورتائين، وري جيڀ ڏٺائينس. ڪجهه
پر ٿوماميٽر وڌائينس.

پوءِ هيڏانهن هوڏانهن هيٺ مٿي نهارڻ لڳو. سندس
شاگرد سڄو وقت ٻليءَ وانگر اکيون ڦاڙي ويٺــو هو.
سڀ چڱيءَ طرح پٽي دل تي وهاريائين. پوءِ ڊاڪٽر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بس پوءِ ته اٺي ڪڙو ٿيو. اهي سڀ ويچار رستي تان ڪندو ٻوڙو نائي ساهري وٽ پهتو.

سهري جي کٽ اڳيان ويهي ٿو چوي:

نائي- هينئر سرير ۾ ڪيئن آهيو؟

سهرو- آهيان وري ڪيئن مرڻ حوالي پيو آهيان. باقي ڪو دم هوندس

ٻوڙو نائي- شڪر، شڪر، ٻيو ڇا کپي. اٺي سهري کي ڇڙ لڳي. پر نائيءَ وري پڇيس، "ڀلا دوا ڪنهن جي پيا ڪريو؟"

سهري ڇڙ مان جواب ڏنس، "ملڪ الموت جي، ٻيو ڪنهن جي ڪبي."

نائيءَ ٻڌو ڪونه سو پنهنجي چوندو رهيو، "اهو ڊاڪٽر سڀ کان وڌيڪ هوشيار آهي. ڀلا ڪاڏو کڙو پيا کائو؟"

سهرو- (وڌيڪ غصي مان) نڪر ۽ پتر.

نائي- اهو کاڌو کائيندا اچو. اوهانجي بگڙيل طبيعت لاءِ چڱو آهي.

بس اٺي سهرو ڪاوڙ سانڍي نه سگهيو. نائي ته اٺي ڪڙو ٿيو هو. سهري ته ٻانهن ڊگهي ڪري چلمچي پريل کڻي نائيءَ جي مٿان اڇلائي.

(٤٦١)

ڪنهن انگريزي ڊاڪٽر وٽ هڪڙو ڇوڪرو ڪم

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٥٩)

اڪبر بادشاهه هڪ ڏڌهه کي هينگ ڏيندو ڏٺي بيربل کي چرچو ڪري چيو ته هي اوڏانهن منهن ڪري توکي ڳالهه ٿو ٻڌائي، تنهنجي برادريءَ جو آهي ڇا؟ تڏهن بيربل جواب ڏنو ته، ”هن جي ٻولي ته حضورجن ئي سمجهن ٿا.“

(٤٦٧)

هڪڙو ٻڍڙو جوان ويو پنهنجي بيمار سهري جي نگاهه ڪرڻ. دل ۾ خيال ڪيائين ته هاڻي اهڙو نمونو وٺان جو منهنجي ساهرن کي منهنجي ٻوڙاڻ جي خبر نه پوي.

سو سوال جواب اڳيئي سٽي ڇڏيائين ۽ چيائين ته، چوندو سانس، ”هينئر سر ۾ ڪيئن آهيو؟“ بيمار سهرو جواب ڏيندو، ”البت ٺيڪ آهيان پر ڪجهه فائدو اٿم.“ مان چوندس، شڪر، شڪر، ٺيڪ ٿي ويندا. گهرجي. وري سوال ڪندس ته دوا ڪنهنجي ڪندا آهيو؟ تنهن تي ڪنهن حڪيم يا ڊاڪٽر جو نالو ٻڌائيندو مان چوندس، ”اهو ڊاڪٽر سڀ کان وڌيڪ هوشيار آهي.“ وري سوال ڪندو سانس ته ”کاڌو ڪهڙو پيا کائو؟“ ته ضرور ڪجهه رب، پٽ يا ٻيو ڪجهه ٻڌائيندو ۽ مان جواب ۾ چوندس ته اهو کاڌو وڻندا اڇو. اوهان جي اڳڙيل طبيعت لاءِ چڱو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏ پاڻي نه پيتالي تي ويٺي ۽ ٻنهي ڀيڻس تي نهارڻ لڳي؛
نه ايتري ۾ ميان ليمون خان به ان ٽنگن ۽ ٽيسن لٿ
جي آڏو ري تي انبون ۽ ملڪ هٽي اچي ماڳين پهتو. هن
کي ڏسي سڀ واڙيون ٽيڙون، روڏن بند ٿيو! ۽
تحقيقات ڪرڻ مان حقيقت جي خبر پيــن! ٽڪڙ جا
اڇهي اهي انگور آهن!

(٤٥٨)

ڪو ڏاهري چانڊوڪيءَ رات جو کوهه تان پاڻي
ڀرڻ ويو. پاڻي ڀريندي سندس نظر وڃي اندر پاڻي
۾ پيئي جنهن ۾ چنڊ جو پاڇو پئي پيو.

ڏاهريءَ سمجهيو ته چنڊ ڪري پيو آهي سو ٻوڙندو
ويو هڪ وڏي شاهي ڪنڊي ڪڻي آيو ۽ نوڙيءَ ۾
ٻڌي کوهه ۾ اڇلايائين. ڪنڊي وڃي ڪنهن شيءَ ۾
هيٺ ڦاٿي سو ڏاهري ڇڪ ڏيئي بيٺو. سمجهيائين
چنڊ ڏاڍو ڳورو آهي پر ڪيڏو ساڻس ضرور نه ضرور.
سو ٻئي پير ٻٽ تي جمائي ٻنهي هٿن سان سڌي ڇڪ
ڏنائين ته ڪنڊي هيٺان ڇڏائجي پيئي ۽ ڏاهري وڃي
چوٽيءَ پر ٻٽ ڪريو. اکيون ڦاٽي ويس ڏسي ته چنڊ
مٿانس آسمان ۾ بيٺو آهي. ڏکوسري ويس ٽپ ڏيئي
اٿيو ۽ چيائين واهه ٻيلي! ڏکو ته واهه جو ڪاڻم پر چنڊ
ته نيٺ به ڪيڏي ٻاهر ڪيم!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جي پاڻيءَ جو پري ڪيو، تڏهين سنڌ ـ ڊس سنگتيءَ
پڇيس، ”پاڻي ڇو نٿو ڪڍين؟“
ج – امان سمنڊ ڏنوئي ڪونهي لنهنڪي شيشي ۾
سمنڊ ڏيکاريندس.
س – پوءِ سچو شيشو ڇو نه پرڻ؟
ج – نه ڙي نه، پانءِ نه اهڙو بيعقل آهيان جو وڏر
چڙهي ۽ شيشو پڇي پوي نه پوءِ ڪيئن ڪريان؟

(٤٥٧)

ڪنهن زال ويني ليمون وڪيو ته پاڻي انمان ڦوهاري
وانگر اڏامي وڃي سنڌس اکين ۾ پيو. پلا ليمي جو
پاڻي جهڙو تيزاب سو ويچاري نازڪ جي نيڻن منجهان
ڳوڙها ڳڙڻ لڳا. اڃا اهي اگهيائين ئي ته، مٿان هڪ
پاڙيواري آئي تنهن پڇيس، ”ادي آهي ته خير اکيون
ڇو سڄايون اٿئي؟“ هن جواب ڏنو، ”اهو ليمون
مئو...“ پاڙيواريءَ وچ ۾ ئي چيس، ”هان، ليمو!“
ائين چئي ڊوڙندي سڄي پاڙي ۾ وئي؛ ڇو چاچو
ليمون گذر ڪري ويو!!!
هاڻي ڳالهه هيئن آهي ته ميان ليمون هوندو هو ڏير،
انهيءَ مائيءَ جو. سو سڀني پاڙيوارين ميڙ ڪري آيون
انهيءَ مصيبت ۾ همدردي ڪرڻ. بس بدا وڏيڪ
سوال جواب جي اچي بيٺون روئڻ ۽ پٽڻ ۾. ڪن ته
جنسي پاڻ کي ڪٽي لعل ڪري ڇڏيو. ويچاري گهر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماستر - ڀلا ڇو؟

ڇوڪر - ڇو جو مونکي ٽرڻ سکڻو آهي.

(٤٥٤)

پنجاب جي هڪ ڳوٺ ۾ لالا هرگنداس جي ماءُ کي پٽ وٽان ولايت مان تار آئي ته هاڻي جنگ پوري ٿي آهي ۽ آئون اچان پيو. سو تار وٺي ويئي پاڙيواريءَ کي ڏيکارڻ.

پاڙي واري - آئي، هيءَ تار ته عجب آهي. صبوح جو اٺان نڪتي سا اڄ ئي تڪ هتي.

هرگنداس جي ماءُ - اڄ جي ڪهڙي ڳالهه ٿي ڪرين. ٻڙي ڏس سهين، اڃا لفافي تي ڪنور ئي نه سڪو آهي ته مونکي اچي پهتي آهي.

(٤٥٥)

هڪڙي ڏينهن اڪبر بادشاهه دربار ۾ پڇيو تـه ته سڀني پنن ۾ وڏو پن ڪهڙي وڻ جـو آهي. سڀ ڪنهن پنهنجي عقل آهر جواب ڏنو. جڏهين بيربل جو وارو آيو تڏهن هن چيو ته، "حضور، سڀ ۾ وڏو پن ته ناگر بيل (پان) جو آهي جو اوهانجي وات تائين ته پهچي ٿو."

(٤٥٦)

ٻه ڇوڪرا ٻيڙيءَ ۾ چڙهي ڪراچيءَ ۾ منهوڙي ڏي ويا. واپس موٽندي منجهانئن هڪڙي اهو شيشو سمنڊ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تڏهن تہ چويس ”اي صاحب هاڻي تون بہ لڳ ڀڳ
ڪر، منهنجو مٿو نہ کاءُ“ پر گهڙيال ٽڪ ٽڪ تہ نهي
پر اڃا بہ هلندو رهيو، تڏهين جا آيس ڪاوڙ سو ٿو
چوي ”اڙي منحوس جي اڃا بہ نٿو سمجهين تہ چپلهہ
پڇندو سانءِ.“ پر گهڙيال ڇو ٿو ٻڌي؟ ڏاهـ ـريءَ کي
اچي ويٺي ڳجي سو کلـ ـي دريءَ کان ٻاهر ڦٽو
ڪيائينس.

دريءَ کان ٻاهر ڪو سپاهي پئي لنگهيو تنهن کي
وڃي پنيءَ پر لڳو، تڏهن سپاهـ ـيءَ درد مان دانهن
ڪري چيو ”اڙي ڏاهري، منهنجي تہ چپلهہ ٿي پڃي
چڏ پئي. ڏاهريءَ ليکي گهڙيال ٿو ڪنجهي سو چيائين،
”تڏهن پائن تہ ڪوڙو ٿي ڏمڪايو ماڻءِ ڪيئن وري
ٽان ٽان ڪجاڻءِ.“

سپاهي واڻڙو ٿي ويو تہ کهڙي قصور هي مون تي
ڦوڪيو آهي. پر جڏهن ڳالهہ سڄي سمجهيائين تڏهن
کلي کلي سور ئي وسري ويس.

(٤٥٣)

ماستر- هاڻي جيڪڏهن ڪجهہ بہ توکي چڱيءَ
طرح سکڻو آهي تہ ڪوشش ڪري انهيءَ ڪم جي
تري تائين وڃجي.

ڇوڪر- پر سائين اهو اوهان جو قاعدو مون لاڳو
ڪونہ ٿيندو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماءُ- ڇو؟ ڇوڪر- ڇو جو مون سوال جو جواب
ڏنو ۽ ڏنم ٻه صحيح جواب. ماءُ- ٻيلا سوال ڪهڙو هو؟
ڇوڪر- پڇيائين ته منهنجي خاني ۾ انب جو ڪوڙيون
ڪنهن وڌيون؟ مون جواب ڏنو ته "مون."

(٤٥١)

ڪنهن فقير ڪو قصور ڪيو، سپاهي هنکي پڪڙي ڪوٽوال وٽ وٺي آيا جنهنجي شڪل ڪاري هئي.

ڪوٽوال حڪم ڏنو ته هن فقير جو منهن ڪارو ڪري شهر ۾ گهمايوس. اهو ٻڌي فقير چيو حضور اهڙو حڪم نه ڪريو ۽ انهيءَ مان غلط فهمي پيدا ٿيندي. فقط اڄ منهن ڪارو ڪريوم، نه ته ماڻهو سمجهندا ته هيءُ ڪوٽوال آهي. سپاهين سان گڏجي شهر گهمڻ نڪتو آهي.

ڪوٽوال کي ڪل اچي ويئي ۽ فقير جو قصور معاف ڪري ڇڏيائين.

(٤٥٢)

ڪنهن ڏاهيءَ کي شهري دوست وٽان هڪ گهڙيال سوکڙيءَ طور مليو. ڏاهي جو ٻارهون ٿي وقت جاچيندو هو سج جي ٻاچي ٿي، سو هي "ٽڪ ٽڪ" ڪندڙ چيز ڏسي پيو سمجهي ته ڪو انسان آهي جو دم پيو کڻي. سو ڏينهن جو ان کي ڏسيو پيو ٿري. رات جو سمهڻ وقت ٻه ڏسي ته ٽان ٽان لڳايو ويٺو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اچي ٿي هڪ ساهيڙيءَ سان ڳالهه ڪري ”اڙي ادي، ڪهڙي ٿي ڳالهه ٻڌيئن ٽڪر ٽڙڪيو ڪن ڪري پيو، پوءِ هڪ ڪاري ڪٽي ڪيڪون ڪندي اَڏ وٺندي آئي. پوءِ ته مان به مٿس چڙهي پيس. آئيءَ پوءِ ٽـ ڇوڙ ڇان ڇوڙ ڇون - ڇوڙ ڇان ڇوڙ ڇون ... ٺيٺ اٽڪي اچڙيءَ جي اسٽيشن تي ڪيائين.“

(٤٤٩)

موچيءَ جا گهڙيا موچيءَ جي منهن ۾.

ٻه دلال ساڌوءَ شيوڪ پاڻ ۾ گهرا دوست هئا، رهندا لڳولڳ هئا. هڪ لڳا ساڌو ڪو سودو سجهايو پر پوءِ جو شيوڪ سو اڳيئي اهو سودو ڪٽي ويو. ساڌو کي ساڙ لڳا سو ويو وٺڻ لاءِ ٻي واجها پائين. هڪ لڳا ڏنائين شيوڪ جي درو ت سنا ڪپڙا پيا سڪن سو کن ڇوڪرن کي چيڙ پائين ته ڏامر جا داغ ڪري ڇڏيوس. ٿوريءَ مهل کانپوءِ گهر اچي ته جو ٽس و پئي روئي. تڏهن ساڌو پڇيس، ”ڇو ٿي روئين؟“ چي ”شيوڪ جي درو ت اس جي ٽڙڪي ۾ ڪپڙا سڪڻ وجهي آيس الانجي ڪنهن ڏامر هٽي ڪارا ڪري ڇڏيا.“

ساڌو پنهنجي ڪئي تي ڏاڍ و پڇتايو.

(٤٥٠)

ناحق مار!

ماءُ - پٽ ڇو ٿو روئين؟ ڇوڪر - ماستر ماريو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٤٦)

هڪ ڪڪڙيءَ تي ڪورٽ ۾ ڪيس هليو. صاحب
پڇيس تہ پٽي جو نالو ڇا آهي. پلا ڪڪڙي جا پيدائش
گهڻن جي سا ڪهڙو نالو ڏني. چوڻ لڳي تہ سائين
هڪڙو نہ بيو نڪي لکو. الي صاحب ڏاڍو ڪاوڙجي
چوڻ لڳو تہ جلد ٻڌاءِ اهي ڪهڙا هٿ ڪورٽ اندر نہ
ڪر. ويچاري ويتر گهٻرائجي ويئي ۽ ابهرائيءَ مان
چئي ڏنائين حضور ڪاوڙ نہ ڪريو ڪٽي پنهنجوئي
نالو لکو.

(٤٤٧)

هڪ ايڊيٽر ويچاري ڪا نڪتہ چيني ڪنهن ڳالهہ
تي ڪئي جا سرڪاري عملدار کي نہ وڻي انڪري
ايڊيٽر کي ڪاري پاڻيءَ جي سزا جو دڙڪو ڏنائين.
ايڊيٽر چيو تہ صاحب ان ۾ منهنجو ڏوهہ نہ آهي هن
قلم جو ڏوهہ آهي سو آئون تہ ڪيس ڪاري پاڻيءَ جي
سزا ڏيان. ائين چئي قلم ڪٽي مس ۾ ٻوڙيائين.

(٤٤٨)

سنڌ ۾ جڏهن پهرين ڪوٽڙيءَ کان روهڙيءَ تائين
ريل نئين هئي تڏهن هڪڙي وڏڙي مائي جنهن ڪڏهن
اڳي ريل ڪانہ ڏٺي هئي سا ڪنياڙ اسٽيشن تان چڙهي
روهڙيءَ جي سٽيشن تائين نوابشاهہ جي پريان ويئي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٤٤)

پهلاج پنهنجي زال کي چيو تہ آئينده اٺ آنا کفايت
سان هلندس خرچ هوندو رهندي جو تہ آنو کندس.
اهو ٻڌي پهلاج جو پيءُ چوڻ لڳو تہ بابا ٺيڪ ٿو، ائين
گهرجي اڄ کان وٺي اٺ آنا اسڪول پڙهڻ لاءِ ڏيندس.
پهلاج چيو سو ڇو؟ پيءُ چيو تہ بابا اوهان کي فيءَ
ڪتابن جو خرچ ڪونہ ٿيندو.

(٤٤٥)

درويش اديب

شيخ سعدي هڪ ڀيري خچر تي چڙهي اصفهان
جي ڳوٺ ۾ ويو. ٻاڻ سان گڏ هڪ ڪڪڙ بہ هيس.
دل ۾ چيائين تہ اگر هڪ ٽڪو ۽ ڇٽا ڪاٺڻ وارا آهيون
تہ هاڻي ڪهڙي انڪل ڪريان جو ٽيئي ان ٽڪي
مان ڪائون. ماڻهو چوندا آهن تہ اصفهان جو ڳوٺ عقل
سان ڀرپور آهي. سو اچ آزمودو تہ وٺي ڏسان تہ ڪهڙن
ڏس جو ٽڪي مان ٽيئي جيو ڪائون. ڇوڪر چيس تہ
ان ڳالهہ ۾ ڪجهہ ڪين آهي ٽڪي جو گدرو وٺ جو
تمام وڏو ملندءِ، ڳر کاءُ لون، کلون ڏي خچر کي ۽
ٻج ڪڪڙ کي.
شيخ سعدي اهو ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٤١)

موهن – (ناني کي) ناني! ڏند گهڻا اٿيئي؟
ناني – هڪ به نه.
موهن – چڱو، هيءَ باداميون رک مان پيوءِ ونڊ وسائي.

(هند واسي هفتيوار)

(٤٤٢)

هڪڙو ملو دعوت کائڻ ويو جڏهن دعوت کائي موٽيو ته پيٽ ۾ اچي ڏاڍو سور پيس. سندس زال چيس ته توري جاڻ کڻي کاءُ ته پيٽ مان سور لهي وڃيئي. انهي چيائينس ته چري جيڪڏهين منهنجي پيٽ ۾ جاڻ جيتري به جاءِ هجي ها ته پلاءُ جا ٻه ٽي گره جيڪر وڌيڪ کين کائي اچان ها.

(٤٤٣)

هڪڙو آفيمي پنڪيءَ ۾ اهي خبر ٿيو ويٺو هو سندس اکيان ڪتي اچي بيٺي. ان جي منهن تي هٿ گهمائي چوڻ لڳو ”نه موسي جي ماءُ! اڄ ڪڏن ۾ پنڙا نه پاتا اٿيئي.“ سندس زال موسي ماءُ ٻري ويئي ڪم ڪيو تنهن چيو ماريا چرين ڇاٿو. اُهو هن جو چوڻ ٻڌي خوشيءَ ۾ پرچي چوڻ لڳو ته قربان (صدقي) وڃان تنهنجي چالاڪيءَ تان؛ هينئر هٿ ٻيڻي هٿينءَ وري جهٽ پٽ الي ٻه وڃي نڪتينءَ.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۴٣٧)

جميل - تو ڪڏهن ڏينهن جا تارا ڏٺا آهن؟

احمد - هائو.

جميل - ڪڏهن مونکي به ڏيکار.

احمد - ڪنهن ڏينهن تون اسڪول ۾ دير سان وڃ ته ماستر صاحب پاڻيهي ڏيکاري ڇڏيندءِ.

(۴٣٧)

استاد - حساب ڇاجي لاءِ سيکاريا ويندا آهن؟

شاگرد - ان لاءِ ته قيامت ڏينهن خدا کي حساب ڏيڻ ۾ ڦلجي نه وڃون.

(گلستان - پاڪستان)

(۴٣٩)

گوبند - (ڪشن کي) پرنسپال مونکي جيڪي لفظ چيا آهن سي جيڪڏهن واپس نه وٺندو ته مان اسڪول ڇڏي ويندس.

ڪشن - پرنسپال ڇا چيو؟

گوبند - چيائين ته "اسڪول ڇڏي وڃ."

(۴۴٠)

مالهي - (ڇوڪر کي وڻ تي انب هٿ ۾ ڏسي) تون هتي ڇا ڪري رهيو آهين؟

ڇوڪر - هڪ انب پٽ ۾ ڪري پيو هئو انکي لڳائي رهيو آهيان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جڏهن ڪائي لاٿائين تڏهن ماڻس خوش ٿي پڇيس ته
ابا مکڻ سڀ ڪاڏهن. پٽس جواب ڏنو، ”مکڻ ته سڀ
ڪاڌم ۽ ٻر انهيءَ ۾ پيل پٿر جهڙي شيءِ اڇلائي ڇڏيم.
امان چڱو ڪيم نه؟“

(٤٣٣)

استاد- حميد، پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ
ڪهڙو آهي؟

حميد- واهه سائين واهه!- توهان هيڏا امتحان پاس
ڪيا آهن ايتري به خبر ڪانه اٿوَ!

(٤٣٤)

پٽ- (ماءُ کي) امان پيٽ ۾ ڪوئا پيا ڊوڙن.
ماءُ- پٽ ٻلي جهلي کائي ڇڏ.

(٤٣٥)

ڏاڏو- (پوٽي کي) ابا دري ته بند ڪر، سيءُ
ٿو ٿئي.

پوٽو- ڏاڏا اڇي ڏاڙهي ٿي اٿيئي ته به، اڃا پيو
سيءَ کان ٿو ڏڪين!

(٤٣٦)

مئجسٽريٽ- (چور کي) تو ڊاڪٽر جي واچ ڇو
چورائي؟

چور- سائين ڊاڪٽر چيو ته دوا ان ئي ڪلاڪن
پڄاڻا پيئجانءِ، سو وقت ڏسڻ لاءِ مون کي واچ کپندي
هئي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۴۲۹)

احمد - چا! ڊاڪٽر تنهنجي تڪليف کي ڪجهه هلڪو ڪيو؟

حسن - تڪليف ته هلڪي ڪانه ڪئي اٿس. البت کيسو هلڪو ڪيو اٿس.

(۴۳۰)

هڪڙي ماڻهوءَ پنهنجي دوست کي ٽپا ڏيندو ڏسي ان کان پڇيو ته تون ٽپڪي ڇو ايترو نچائي رهيو آهين؟ هن جواب ڏنو ته مون جيڪا دوا پيتي آهي تنهنجي پيڻ کان اڳه شيشي کي لوڏڻ وسري ويم. ان ڪري آءٌ ٽپڪي لوڏي رهيو آهيان انهيءَ لاءِ ته پيٽ ۾ دوا چڱيءَ طرح ملي وڃي.

(۴۳۱)

سليم - (مسافر کي) افسوس جو گاڏي چڙهي ويئي ۽ اوهانجا ٻه دوست ان ۾ هليا ويا ۽ اوهان هت رهجي ويا آهيو.

مسافر - افسوس ته اهو آهي جو اهي ٻئي مون کي اماڻڻ آيا هئا ۽ خود هليا ويا ۽ آءٌ رهجي ويس.

لنڪا چنڪا - سنڪا ڦنڪا

(۴۳۲)

هڪ ٻار دوا جي ڪڙي گولي ڳهڻ کان نٽائي رهيو هئو تنهن تي ماڻس مکڻ ۾ اها گولي وجهي ڏنيس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

۽ هڪ صوف پنهنجي دوست کي کائڻ لاءِ آڇيو- ايتري ۾ گاڏيءَ جو گذر هڪ سڙنگهه مان ٿيو ۽ هر طرف اوندهه انڌوڪار ٿي ويو- تنهن تي ٻئي دوست اُچل کائي پنهنجي ساٿيءَ کي چيو ته "صوف نه کائجانءِ مان ته کائڻ شرط انڌو ٿي پيو آهيان."

(٤٢٧)

ٿلهي عورت- (گاڏيءَ واري کي) گهر تائين پهچائڻ جو ڀاڙو ڇا وٺندين؟

گاڏيءَ وارو- اٺ آنه.

ٿلهي عورت- اهو تمام گهڻو آهي. آءٌ فقط چار آنه ڏيئي سگهنديس.

گاڏيءَ وارو- ڇگو جلدي چڙهه! متان گهوڙو نه ٽوڪي ڏسي وٺي!!

(٤٢٨)

هڪڙو- جيڪڏهن ڪو به شخص توهانجي پاڻڻ واري ٽوپيءَ (جا هن لاهي ڪٽ تي رکي هئي) تي چڙهي ويهي ته توهان انکي ڇا چوندا؟

ٻيو- آءٌ انکي بي ادب ۽ گڏهه چوندس.

ٻهريون- مون ته توهانکي اهو چوڻ ٿي گهريو جو توهان منهنجي ٽوپيءَ تي چڙهي ويٺا آهيو.

(گلستان - پاڪستان)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٢٣)

بيمار پوڙهو- (ڇوڪر کي) ڀلا هيءُ رستو اسپتال ڏانهن ويندو نه؟

ڇوڪر- هائو چاچا! اسپتال ۽ قبرستان ڏانهن هيءُ ساڳيو رستو ويندو.

(٤٢٤)

اُستاد- ٻارو! هميشه ياد رکو ته بيوقوف جانورن کي سڱ، ٿيندا آهن ۽ عقلمند جانورن کي ڪن، ٿيندا آهن.

هڪ ٻار- تڏهن سائين گڏهه به عقلمند چئبو.

(٤٢٥)

ٻه جاڙا ٻار رات جي وقت ڄاوا- ٻئي ڏينهن صبوح جو ٻيءُ پٽ کي چيو ته پٽ اڄ سڪول نه وڃ سياڻي ماستر کي چئج ته مونکي ٻه ڀائر ڄاوا هئا تنهنڪري اسڪول نه اچي سگهيس.

ڇوڪر هتو سياڻو تنهن ٻيءُ کي چيو ته بابا سياڻي ماستر صاحب کي هڪ جي نالي چوندس- وري پرهينءَ ٻئي ٻار جي جمڻ بابت چوندس نه جئن هڪ ڏينهن بيو نه موڪل ملي.

(٤٢٦)

هڪڙا ٻه دوست ريل گاڏيءَ ۾ سفر ڪري رهيا هئا- هڪ دوست پنهنجي ٽڪر مان ٻه صوف ڪڍيا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پٽ - امان، اڄ ماستر صاحب جا ڏند ڀڳا ته
ڪاٺا آهن.

(٤١٩)

هڪ پاڙيسري - (ٻئي کي) منهنجي پٽ کي سمجهائي ڇڏ، اڄ مونکي ٽي اڇلائي هنيائين ته شڪر آهي جو گسي ويو نه ته مٿو ڦاٽي پوي ها.

ٻيو - ادا تون ڀليو آهين، اهو منهنجو پٽ نه هوندو جو نه منهنجو پٽ جنهنکي ٽي هڻندو آهي انجو مٿو ضرور ڦاٽندو آهي.

(٤٢٠)

محمود - رات مون خواب ۾ ڏٺو ته هڪ ماڻهوءَ مونکي ڏهه هزار روپيا ڏنا.

احمد - آهستي ڳالهاءِ، ڪو چور نه ٻڌي وٺي؟

(٤٢١)

ڊاڪٽر - (بيمار کي) وٽ هي ٻه گوليون کائي ڇڏ.

بيمار - ڊاڪٽر صاحب! گوليون کائيون هجن ها ته فوج ۾ وڃي ڀرتي ٿيان ها. توهان وٽ ڇو آيس؟

(٤٢٢)

پٽ - امان! رنڌڻي ۾ کير جي ديگڙيءَ ۾ ڪوئو ڪري پيو.

ماءُ - پوءِ تو ڇا ڪيو؟

پٽ - مون وري ٻلي جهلي کير ۾ وڌي ته هن ڪوئي کي ماري ڇڏيو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ته پاڻ مونکي ڪجهه ڏيئي رهيو آهي نه؟

(٤١٥)

حڪيم مريض کي چيو، ”تون شايد مونکي گڏه ٿو سمجهين؟“

مريض جواب ڏنو، ”توهين پهريون شخص آهيو جو منهنجي دل جي ڳالهه سمجهي ويا.“

(٤١٦)

منير - (پيءُ کي) بابا! رات مون خواب ۾ ڏٺو ته توهان مونکي چار آنا ڏنا ۽ امان پنج روپيا.

پيءُ - پٽ، خواب جون ڳالهيون اُبتيون ٿينديون آهن.

منير - تڏهن توهين مونکي پنج روپيا ڏيو ۽ امان چار آنا.

(٤١٧)

هڪ ماڻهو هر روز باهه ٻارڻ کان اچي تنگ ٿيو. هڪ ڏينهن هن کي ماچيس نه مليو سو ڪاوڙ ۾ چوڻ لڳو، ”يا الله مونکي اهڙي جڳهه تي پهچاءِ جتي روز باهه ٻارڻ کان ڇٽان.“

اِتي سندس پيءُ ماءُ ٻڌي چيو ته تنهنجا اعمال ئي اهڙا آهن جو توکي سداءِ ٻريل باهه موجود ملندي.

(٤١٨)

ماءُ - پٽ، ڇو اڄ ماني ٿوري کائي اسڪول وڃي رهيو آهين؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۴١١)

ڄڄ - تو ھنکي خون ڇو ڪيو؟
خوني - سائين ھنجا ڏينھن اچي ڪٽا ھئا.

(۴١٢)

ڪاڻي جي ڀڪائي

ھڪڙو ڪاڻو کيل ڏسڻ ويو- ويھڻ شرط اڌ ٽڪيٽ گھرڻ لڳو تنھن تي مئنيجر چيو ته اڌ ٽڪيٽ نه ملندي، سڄي وٺ. ڪاڻي وراڻي ڏني- مان ھڪ اک سان کيل ڏسندس، ٻيا ماڻھو ٻن اکين سان ڏسندا آھن. آھي ڀلي سڄي ٽڪيٽ وٺن نه ته ٻين ماڻھن جي ھڪ اک بند ڪرايو ته پوءِ مان به سڄي وٺان.

(۴١٣)

پيءُ - لطيف، منھنجي پينسل ڇو ڪٽي ويو آھين؟
لطيف - انھيءَ لاءِ ته توھين مونکي مار ڏيو.
پيءُ - مار مان توکي مزو ٿو اچي ڇا؟
لطيف - مار ملڻ وقت ته مزو ڪونه ٿو اچي پر ان کانپوءِ سو امان چار آنه ڏيندي اٿم.

(۴١۴)

ڪو ماڻھو ھڪ واڻيءَ کي گاريون ڏيئي رھيو ھئو پر ھن ماٺ ڪري ويٺي ٻڌيو- تنھن تي سندس ھڪ دوست شرمائيس ته اڙي! بي غيرت! توکي گاريون ڏيئي رھيو آھي، تون ڪجھ نٿو چوينس؟ واڻيءَ وراڻيو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٠٦)

ڀيڻ – پٽ، تنهنجي فيس ۽ مهنجو پگهار ٻئي ختم ڪري ڇڏيو!

پٽ – بابا انهيءَ ڪري ته مان ٿورو پڙهان ٿو ته توهانجو خرچ گهٽ ٿئي.　　(گلستان – پاڪستان)

(٤٠٧)

شمو – بابا، مان واهه ۾ وهنجڻ ٿو وڃان.

پيءُ – وڃ پٽ پر جيڪڏهن ٻڏي مئو آهين ته ماري ساهه ڪڍندو سانءِ.

(٤٠٨)

استاد – ڪتاب صاف ڪنهن رکيو؟

شاگرد – جيڪو پنهنجو ميرو ٿئي سو ڦاڙي ڇڏجي.

(٤٠٩)

ممتحن – اڄ ڪالهه موسم ڪهڙي آهي؟

شاگرد – لغڙن اڏائڻ جي.

(٤١٠)

پيءُ – لطيف! تنهنجو نئون ماستر ڪهڙو آهي؟

لطيف – ڦرندڙ گهرندڙ آهي.

پيءُ – سو ڪيئن؟

لطيف – ڪالهه چيائين ته ٤ ۽ ٥ سي نيا ٺهن، اڄ وري چوي ٿو ته هڪ ۽ اٺ سي نيا ٿو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٠٣)

اُستاد – قاسم، زمين مان وڻ ڪئن ٿو پيدا ٿئي؟
قاسم – سائين! زمين اندر وڻن جون پاڙون وينديون آهن سي پيڙون انهيءَ کي جهلين.

(گلستان – پاڪستان)

(٤٠٤)

پيءُ – پٽ! آخر سڄو ڏينهن لوفرن جي پٺن سان ڇو ٿو گهمين؟
پٽ – بابا، اشراف ته پنهنجن پٽن کي مون سان ڇڏين ئي نٿا.

(٤٠٥)

ڪنهن وڏيري کي سندس دوست هڪ گرم شال سوکڙيءَ طور ڏياري موڪلي. شام جو وڏيرو اها شال پائي ٻاهر ميدان تي نڪري ويو ۽ پنهنجي نوڪر کي چرچي طور چيائين ته هاڻي سرديءَ کي چئي اچ ته مون کي پنهنجي ڪا به پرواه نه آهي، ڀلي پنهنجو زور آزماءِ.
نوڪر ٿورو پري ويو ۽ اچي جواب ڏنو ته سائين، سردي چوي ٿي ته وڏيري کي اڄ ڪجهه نٿي ڪري سگهان. باقي سندس نوڪرن جي چڱيءَ طرح خبر وٺنديس. وڏيرو هيءَ عقلمنديءَ جو جواب ٻڌي خوش ٿيو ۽ پنهنجن نوڪرن کي به گرم ڪپڙا وٺي ڏنائين.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڇبل - مونکي پنهنجو انجام ياد آهي. مان ممبئي کو نه ويو آهيان، ۽ نکو وڃڻ جو ارادو اٿم.

(٣٩٩)

ماستر - جيڪڏهن سج رات جو نڪري ته ڪهڙو نقصان آهي؟

شاگرد - سائين نقصان ڪين آهي جو رات جو به پڙهڻو پوندو؟

(٤٠٠)

گوپال - ڇو مدو! تنهنجي ڪپڙن مان پيٽرول جي بانس ٿي اچي؟

مدو - مان پنهنجن ڪپڙن تي زور ڪري پيٽرول هاريندو آهيان جئن ماڻهو سمجهن ته مون وٽ به موٽر آهي.

(٤٠١)

پيءُ - (ٻار کي) - ڪيئن ڙي! نيٺ روئي روئي ماٺ ڪري ويهي رهين نه؟

ٻار - نه اڃا ٿڪ ٿو ڀڃان.

(٤٠٢)

دادا - پٽ ڏس هتي اسٽيشن ماستر آهي.

ٻالڪ - (عجب ۾) دادا! دنيا ۾ اهڙو ڪو به هنڌ ڪونهي ڇا جتي ماستر نه هجي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

۽ ھر ڪو ماڻھو پنھنجو پنھنجو سودو ڪري ٿو. ڪو وڪڻي ٿو ته ڪو وٺي ٿو. جنھنکي جيڪو سودو خريد ڪرڻو ھوندو آھي سوئي اُنجو آواز ٻڌندو آھي. جنھن صورت ۾ اسانکي ھنجو سودو ڪونه ڪرڻو آھي تنھن صورت ۾ اسين ھنجو آواز ڇو ٻڌون؟

سنت جا اِھي وچن ٻڌي چيلو چپ چاپ ھلندو رھيو. ڪميا نه اِھڙي!

(٣٩٦)

ڊاڪٽر! ڊاڪٽر! ڊاڪٽر وڙھن تي ننڊ مان اُٿيو ۽ اندران جواب ٿو ڏئي ته ”توکي خبر نه آھي ته مان ٥ بجي دوڪان بند ڪندو آھيان.

مريض - معاف ڪجو. ڪٿي ڪي اُن جي خبر نه ھئي نه نه جيڪر ٥ بجي کان اڳ۾ چڪ پائيم ھا.

(٣٩٧)

مدو- مان سڄي دنيا ڏسي چڪو آھيان!

متو- ڇو ٿو ڪوڙ ڳالھائين، جڏھن تون شھر کان ٻاھر ڪڏھن به نڪتو ڪونه آھين.

مدو- مان ڪئين دفع نقشي ڪي ڏسي چڪو آھيان.

(٣٩٨)۱

ڪمل- تو انجام ڪيو ھئو ته بمبئي مان واپس اچي منھنجا پئسا واپس ڪندين.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماستر - رام هفتي کن ڪان اسڪول ۾ ڇو نہ آيو اچي.
رام (ہاڻ ٽيليفون جو رسيور کڻي) - رام هفتي
کن ڪان بيمار آهي ۽ هيءُ هفتو بہ اسڪول ۾ ڪين ايندو.
ماستر - توهين ڪير ڳالهائي رهيا آهيو؟
رام - سائين! منهنجو پيءُ.

(٣٩١)

پٽ (ماءُ کي ڏيئي ۾ خط وجهندو ڏسي) - ممي!
ڏيئي ۾ خط وڌءِ.
ماءُ - پٽ اهو خط وڃي تنهنجي دادا کي ملندو.
پٽ - پوءِ پلا مونکي بہ ڇو نہ ٿي کڻي ڏيئي ۾
وجهين تہ مان بہ دادا کي وڃي ملان.

(٣٩٢)

جج (ڏوهيءَ کي) - اڙي بيشرم! شرم نہ ٿو اچيئي
هڪ نہ ٻئي ڏينهن پڳو بيٺو آهين.
ڏوهي - وڏا بيشرم تہ اوهين ڇٽبا جو روز روز
پڳا بيٺا آهيو!
جج - اڙي نامراد - مان تہ ڊيوٽي ڏيڻ ٿو اچان.
ڏوهي - تہ مان بہ خبر لهڻ ايندو آهيان تہ حضور
جن ڪم ڪن ٿا يا نہ.

(٣٩٣)

دلچسپ

هڪڙا ٽي نشئي ٻيڙيءَ ۾ سير ڪرڻ نڪتا. جڏهن
ٻيڙي وچ سير تي پهتي تڏهن هڪڙو نشئي ٻين کان

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پيءُ – واٽ ڪول ته ڏسان ته ڊاڪٽر ڪيترا ڏند ڪڍيا اٿئي.

پٽ – هڪ به نه. ڊاڪٽر اسپتال ۾ هوئي ڪو نه.

(٣٨٧)

ڊمينتي – دادا – دادا! اوهين ياڳين وارا آهيو!

دادا – ڇو ڏيءُ؟

ڊمينتي – دادا! توهانکي هن مهيني ۾ اسڪول جي في ڀرڻي ڪا نه پوندي. ڇاڪاڻ ته ٽيچر مونکي اسڪول مان ڪڍي ڇڏيو آهي.

(٣٨٨)

نول – رام! اڄ تون اهڙو اداس ڇو آهين؟

رام – مون دادا کي لکيو ته دوا لاءِ رپيا موڪليو پر هن دوا موڪلي ڏني آهي.

(٣٨٩)

هڪ انبن واري کان ڪنهن خريدار پڇيو ته ڇا هي انب لنگڙا آهن.

انبن واري جواب ڏنو، جناب جيڪڏهن لنگڙا نه هجن ها ته مان ڇو هنن کي پنهنجي مٿي تي رکي پيو ڦران ها!

(٣٩٠)

رام، هفتو کن سستيءَ سبب اسڪول ڪين ويو سو ماستر هن جي گهر ۾ ٽيليفون ڪيو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٨٣)

ماستر:- توهين پنهنجا ڪپڙا هميشه اڇا رکو.
بالڪ:- پوءِ ڌوٻي ويچارا ته بک مرندا.

(٣٨٤)

گوپال- رام، ڊڪشنري ڪٿي ڪيڏانهن تو وڃين؟
رام- موهن جي جنم جو ڏينهن آهي تنهنڪري سوکڙي ڏيندس.
گوپال- سو ڊڪشنري؟ ......
رام- اڳئين سال واچ ڏنيمانس ته چيائين ته مونکي اڪر ڪين آهن جن سان مان تنهنجي شڪرادائي ڪريان.

(٣٨٥)

هڪ ڏينهن پروفيسر هڪ ماڻهوءَ سان اچي ڇڳڙيو ۽ جوش مان چيائينس، مون توهانکي هڪ شريف ماڻهو ٿي سمجهيو.
ماڻهو غصي وچان چيو ته مون ب اوهانکي شريف سمجهيو هئو.
پروفيسر- ته توهان ٺي ٺيڪ سمجهيو هئو، پر ڀل مونکان ٿي ٿي.

(٣٨٦)

پٽ - دادا! مان ڊاڪٽر وٽ ڪونه ويندس.
پيءُ - شاباس پٽ! ڏاڍو بهادر آهين.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چيائين تہ اڳتي اوهانجو ڇوڪر شرط ڪا نہ هڻندو ڇاڪاڻ تہ مون سان پنجاهہ روپيہ شرط هنيائين جا هارائي اٿس.

ڇوڪر جي پيءُ ماستر کي چيو تہ واهہ ماسترصاحب اوهانکي ڪهڙي خبر! اِني اڄڻ ڪان اڳ، منهنجو پٽ مون سان هڪ سؤ روپين جي شرط هڻي ويو هئو تہ مان وڃڻ شرط ماستر جي قميص لهرائيندس.

(٣٨١)

هڪ دفع جي ڳالهہ آهي تہ بيربل ماڻهن کي چيو تہ جن کي پئسا اُڌارا کپن سي سرڪاري خزاني مان وٺي وڃن. ڪيترن ماڻهن پئسا ورتا ۽ پڇيائون تہ ڪڏهن ڏيڻا آهن. بيربل چيو تہ جڏهن اڪبر بادشاهہ مري وڃي تڏهن ڏجو. جڏهن بادشاهہ کي خبر پيئي تہ بيربل کان پڇيائين تہ هيءُ ڪهڙو اعلان ڪيو اٿئي. بيربل چيو تہ جهان پناهہ! نيڪ ڪم ڪيو اٿم. بادشاهہ چيو تہ سو وري ڪيئن!

چيائين تہ جهان پناهہ ماڻهو اوهان لاءِ دعا پِنندا تہ بادشاهہ جي عمر وڌي ٿئي جئن پئسا ڏيڻا نہ پون.

(٣٨٢)

ماستر (شاگردن کي) – سڀاڻي جيڪو فسي تہ اٿيندو تنهنکي اندر ڪلاس ۾ ويهڻ ڪو نہ ڏيندس.

هڪ شاگرد – سائين مان ڪلاس ۾ ائين رهندس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڄوابدار - سائين! ڇاڪاڻ تہ ٽيبل ڪٽي نٿي سگھيس.

(٣٧٩)

گراهڪ - ڀائي هڪ سير ڪٻ ڏجانءِ.
(دوڪاندار لوڻ جو ليبل لڳل دٻو ڪڍي تورڻ لڳو)
گراهڪ - اڙي ڀائي! مون تہ ڪٻ گھري هئي. ليڪن اوهان تہ لوڻ ٿا ڏيو!
دوڪاندار - ڇ...... ڇ ذرا آهستي ڳالهاءِ ڀائي! مان ڪٻ ئي ڏيئي رهيو آهيانءِ مگر ڪولين ۽ ماڪوڙين کي دوکو ڏيڻ لاءِ دٻي تي لوڻ جو ليبل هڻيو اٿم.

(٣٨٠)

هڪ چالاڪ ڇوڪر کي شرطن هڻڻ جي ڏاڍي عادت هئي. انهيڪري هنجي پيءُ جي مرضي ٿي تہ هنجي اها عادت مٽايان. سو هنکي اُستاد وٽ موڪليائين تہ، هنجي اها عادت ڇڏائي. جڏهن ڇوڪرو اُستاد وٽ ويو تہ هنکي چيائين تہ توهانجي پٺيءَ تي هڪڙو ٽر آهي. اُستاد چيس تہ اهو بلڪل غلط آهي. ڇوڪر چيس تہ لڳايو پنجاهہ روپئي جي شرط. ماستر هڪدم ڪٽي شرط لڳائي. شرط لڳائڻ کانپوءِ شاگرد ماستر جي قميص لهرائي. ڏسن تہ ٽر هوئي ڪونہ. ماستر شرط کٽي ۽ پوءِ ڇوڪر کان ٥٠ روپيہ ورتي، هنجي ماءُ کي فون ڪيائين ۽

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٧٦)

شام (هڪ خالي ڪاغذ هٿ ۾ جهلي) - بابا! مون هڪ مورت ڪڍي آهي ڏسندا؟

پيءُ - شام! ڇا جي مورت ڪڍي اٿيئي؟

شام - مورت ۾ ڪڍيو اٿم ته شينهن هڪ جهنگل ۾ هرڻ جي پٺيان پيو ڊوڙي.

پيءُ - (ڪاغذ وٺي) - اڙي شام! هن ۾ هرڻ ڪٿي آهي؟

شام - بابا! جڏهن هرڻ پٺيان شينهن پيو تڏهن هرڻ ڀڄي ويو ته پوءِ وري ڪٿان ايندو.

پيءُ - چڱو ڀلا شينهن ڪٿي آهي؟

شام - اهو ته هرڻ کي وري پڪڙڻ لاءِ ڪٿي لڪو ويٺو آهي.

(٣٧٧)

ماستر - (شاگرد کان) Astronomy جي معنيٰ ڇا؟

شاگرد - معنيٰ ته ......

ماستر - ڇو؟ سوال ڏکيو آهي ڇا؟

شاگرد - (يڪدم) سوال ته ڏکيو نه آهي پر جواب ڏکيو آهي.

(٣٧٨)

جج - (جوابدار کي) تو فريادي‌ءَ کي ڪرسي ڇو هنئين؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

آهن.

موهن - چاڪاڻ تہ اُنھنجي آڪيرن ۾ ڪوسيون ۽ ميزون ڪونهن.

(٣٧٤)

هڪ ڀيري ڪنهن شاهوڪار جي گهران ڪي چور اُها پيتي کڻي ويا جنهن ۾ شاهوڪار جو سون، چاندي ميڙي چونڊي ۽ سڀ ناڻو هئو.

صبوح جو جڏهن شاهوڪار جي زال کي اِها خبر پيئي تڏهن هن وچاريءَ ڏاڍو رنو.

تنهنتي شاهوڪار چيس تہ چري! رئين ڇو ٿي. پيتي کڻي ويا تہ ڇا ٿيو. پيتيءَ جي ڪنجي تہ مون وٽ سلامت آهي.

(٣٧٥)

پرڪاش - گوپال! ڇو هن سال ساليانيءَ امتحان ۾ ناپاس ٿي پئين سو ڇو؟ هونئن تہ پاس ٿيندو آهين.

گوپال - يار، ڪهڙيون ٿو ڳالهيون پڇين، هر سال امتحان ۾ منهنجي پرسان ڪو هوشيار ڇوڪرو ويٺو هوندو آهي جنهنڪري اڪ ٽيت ۾ پاس ٿيندو آهيان هن سال اِهڙي ڪا بدقسمتي هئي جو جيڪو ڇوڪر منهنجي پرسان ويٺو هو سو اصل ڏڏن جو ڏاڏار هو ۽ ڪجهہ بہ نٿي آيس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٧٠)

پٽ - امان! ڪاريون ڪڪڙيون ته وري ٻه اڇين ڪڪڙين کان هوشيار آهن.

ماءُ - اِهو وري ڪيئن پٽ! ڇاڪاڻ ته ڪاريون ڪڪڙيون اڇا بيدا لاهي سگهن ٿيون پر اڇيون ڪڪڙيون ڪڏهن ٻه ڪارا بيدا لاهي نٿيون سگهن.

(٣٧١)

گراهڪ - (نارنگين واري کــي) ڪيئن نارنگيون تازيون آهن؟

نارنگين وارو - اڄڪين هفتي واريون ڪيئن هيون؟

گراهڪ - اُهي ته تازيون هيون.

نارنگين وارو - ته بس! هي ٻه اُنهن مان ئي بچيل آهن.

(٣٧٢)

پيءُ - پٽ! سمجهين ٿو ته ڊاڪٽر جي دوا مان توکي فائدو پوندو؟

پٽ - فائدو تڏهن ٿيندو جڏهن سندس هدايت تي عمل ڪندس.

پيءُ - ڊاڪٽر ڪهڙي هدايت ڪئي اٿئي؟

پٽ - ته دوا جي ٻاٽليءَ جو ٻوڃ سداءِ بند هجي.

(٣٧٣)

اُستاد - موهن! ٻکي ڀيهجي آن متان چو وهندا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٦٧)

هڪ ڏينهن هڪ ڇوڪرو اسڪول ۾ ويو ۽ ماستر چيس ته ڇوڪرا "ڪو لنبو ڏيکار"

ڇوڪري ويچاري کي خبر ڪانه هئي ته ڪو لنبو ڪٿي آهي سو هن پنهنجي ڪلاس ۾ نهاريو. ڇوڪري کي سڄي ڪلاس ۾ هڪ لنبو ڏسڻ ۾ آيو. سو اُنتي هٿ رکي چيائين ته سائين "اِجهو ڪو لنبو"

ماستر چيس، ڇوڪرا هي ڪو لنبو آهي؟

ڇوڪري وراڻيو ته توهان چيو ته ڪو لنبو ڏيکار سو مون اوهانکي ڏيکاريو.

(٣٦٨)

ماستر - گوپال! تون حسابن ۾ ڏاڍو ڪچو آهين، جارج واشنگٽن ته حسابن ۾ تمام هوشيار هئو. هو جڏهن تو جيڏو هئو تڏهن اميريڪا ۾ انجنير هئو.

گوپال - سائين! ليڪن جڏهن جارج واشنگٽن اوهان جيڏو هئو تڏهن آميريڪا جو پريزيڊنٽ هئو.

(٣٦٩)

گراهڪ - توهين چئو ٿا ته هيءَ ڪپڙو ريشمي آهي. پر ليبل تي ته سوٽي لکيل آهي.

دوڪاندار - جي. اهو صرف اُنهيءَ لاءِ ته جيئن ڪي نه وٺن.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٦٤)

پيءُ - استري ڪرڻ سان سڀ گهنج نڪري ويندا آهن.

پٽ - ته پوءِ بابا، پنهنجي مٿي جا گهنج چو نٿا ڪڍو!

(٣٦٥)

دادي (مس ڊيوڪي هڪ ڇوڪري کي) :- بس اڄ کان وٺي تنهنجو نالو ڪنس آهي.

ڇوڪرو:- (يڪدم) دادي، "ڊيوڪي لــ ڪنس" جي پيءُ جو نالو هئو.

(٣٦٦)

وڪيل - (ماجسٽريٽ) سائين منهنجي اصيل جو ڏوهه بلڪل ڪونهي، هن صرف ٻانهن وجهي دريءَ جي اندران ڪجهه ڪڍي ورتو. پر ڏوهه مڙهيو ٿو وڃي ته هن چوري ڪئي آهي. چوري ته سندس ٻانهن ڪئي.

ماجسٽريٽ - تنهنجو دليل اسين قبول ٿا ڪريون. سندس ٻانهون ته هيل تائين بند رکيون وييون آهن؛ هينئر به سندس ٻانهن کي ٽي ٣ مهينا جيل جي سزا ڏيون ٿا. پوءِ ڀلي ٻانهن کي جيل ۾ موڪلي ڀلا پاڻ به ساڻن گڏجي وڃي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماستر – سچ پچ ؟ ڪٿي؟

موهن – اوڏانهن ئي، عجائب گهر ۾!

(٣٦٣)

اُستاد – پريم! ٻڌاءِ، راند ڪرڻ سان ڪهڙو فائدو ٿو ٿئي؟

پريم – اوترو ديرپڙهڻو ڪونه ٿو پوي.

(٣٦٤)

مالڪ – (نوڪر کي) خالي ٽانگو وٺي اچ. مهمان ويندا. گاڏيءَ جو وقت ٿي ويو آهي.

ڪلاڪ ڪانپوءِ نوڪر موٽي آيو پر ٽانگو ڪونه آندائين. گاڏي ڇٽي ويئي. مالڪ سخت ناراض ٿيو. ڇيائين ته هيڏي ساري شهر ۾ توکي خالي ٽانگو ئي ڪونه مليو؟

نوڪر جواب ڏنو، ”سائين مون گهڻا ئي ڏايي ڪٿي پر خالي ٽانگو ڪونه مليو. گهٽ ۾ گهٽ هڪڙو ماڻهو ته هر ٽانگي ۾ ويٺو ئي هئو!

—o8o8o8o—

ڪارخاني جو مئنيجر – (مزدورن کي) صاحب جو حڪم آهي ته اوهان مان ڪو به ٻاهر نه وڃي.

هڪ مزدور – سائين ڇو؟

مئنيجر – صاحب چوٿو ته سندس موٽر چورائجي ويئي آهي. هو اوهانجو جهاڙو وٺندو!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اخبار ۾ پاڻيهي ڇپجي ويندا.

(٣٥٩)

پٽني (پٽيءَ کي) - اگر مان مري وڃان ته توهان منهنجو ماتم ملائيندا؟

پٽي - هائو ضرور ملائيندس.

پٽني - شايد منهنجي قبر تي به روز درشن ڪرڻ ويندا.

پٽي - ها، ضرور ويندس ڇاڪاڻ ته سئنيما وڃڻ وقت قبرستان رستي ۾ ايندو آهي.

(٣٦٠)

لوڪل ٽرين ۾ هڪ مارواڙيءَ پاسي واري کان ماچيس گهريو. پاسي واري وٽ ماچيس ڪونه هئو. آهستي آهستي گاڏيءَ ۾ ويٺل سيني انڪاري جواب ڏنس تڏهن پنهنجي منهن پاڻ کي چوڻ لڳو، "اُف آخر پنهنجو ئي ماچيس ڪڍڻو پوندو.

(٣٦١)

جج - (چور کي) تنهنجو ڪو شاهد آهي؟

چور - حضور مان ڪنهنجي به حاضريءَ ۾ چوري نه ڪندو آهيان.

(٣٦٢)

موهن - ماستر صاحب، اڄ اسانجي سامهون شيطان اچي ڪڙو ٿيو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٽئون ماڻهو - شريمان جي! مان اجازت وٺي ته اندر آيو آهيان!

(٣٥٢)

پٽ - امان آءٌ آگيا وٺڻ آيو آهيان ته غريب کي هڪ آنو ڏيان؟

ماءُ - ضرور. پر اهو آهي ڪٿي؟

پٽ - راوت واڙي ۾ آئيس ڪريم وڪڻي رهيو آهي.

(٣٥٣)

جج - تو مڙو ڇو چورائي؟

چور - مڙو قبرستان ۾ بيٺي هئي. سمجهيم ته انجو مالڪ مري ويو آهي ۽ هيئنر ٻيا مالڪ بيٺل آهي تنهنڪري انکي کاهي ويس.

(٣٥٤)

پيءُ - پٽ، سياڻي تنهنجو امتحان آهي تنهنڪري سويل سنان ڪري وڃج.

پٽ - بابا، جيڪي منهنجي مغز ۾ هوندو سو سنان ڪرڻ سان ڌوپي ويندو.

(٣٥٥)

هڪ چور ٻئي چور کي - اڄ گهڻن روپين جي چوري ڪئي اٿئي؟

ٻيو چور - گهڻن جي ڪير تڪليف ڪري. سياڻي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

[illegible]

(٣٤٦)

رميش - منهنجو چاچو ٻُڌ ڙ ٻر آهي تہ، پنهنجي ڪيتيءَ لاءِ ڳئون وٺي يا سائيڪل.

سريش - جي ڳئون وٺي تنهنتي چڙهي گهمندو تہ ماڻهو کلندس.

شيرڻ - ٺيڪ ٻر جي سائيڪل وٺي چوندو تہ، تنهنکي ڏهان ۽ کير ڪيان تہ ماڻهو تهانئي وڏو احمق چوندس.

(٣٤٧)

سينياڻي - او ٻَنيا تيرا مغز جاءِ آهي؟

ٻنيان - هان ماني! ميري ڪم جڳهہ هيءِ کيت هيءِ اور سيڪچ هيءِ ليڪن ميرا مغز رهني ڪي جڳهہ نهين هيءِ.

(٣٤٨)

هڪ پناڻ گڏهن تي ڪنب ڪٽي جهنگلن مان وڃي رهيو هئو تہ آسمان ٻر ٻادل مڙي آيا. هن هٿ کٽي خدا کي عرض ڪيو تہ ٻارش نہ ٻرسي. مگر ڪنهن منتن ڪانهوءِ اهڙي تہ، ٻرسات پيئي جو سڄي ڪنب شربت ٿڃي پيئي. خانصاحب کي ڏاڍو غصو آيو ۽ آسمان طرف منهن ڪري چيائين "اي خدا! هيترا سال توکي خدائي ڪندي گذري ويا آهن ليڪن عقل اڄ تاءِ نہ آيو اٿئي!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

صبر ته ههڙو! (٣٤٤)

سقراط فيلسوف جي زال ڏاڍي ڪروڌڻ ۽ لڙاڪو هئي ۽ مڙس جي نڪ ۾ دم آڻيندي هئي. سقراط دوستن سان بحث ڪري رهيو هئو ۽ هڪ دفع سندس استري لعل اکيون ڪري اُتي آئي ۽ چيائينس ”اڙي نڪما، آلسي ۽ ڪمچور! گهر ۾ کائڻ لاءِ ڪجهه ڪونهي ۽ تون هتي ويٺو ويٺو گهولا ماري رهيو آهين.“ سقراط جواب ڏني جهڙي پٽ. هوءَ هلي ويئي ۽ ٿوري دير ۾ مٿهن باٽيءَ سان ڀري موٽي آئي ۽ اچي سارو پاڻي سميت سقراط جي مٿان هاري ڇڏيائين. تڏهن سقراط دوستن کي مخاطب ٿي چيو، ”بادل گجي گجي نيٺ وسندا آهن.“ سڀ ٽهڪ مارڻ لڳا.

(٣٤٥)

گوبند - اُتم! ڏس ته ڪيترا وڳا آهن؟

اُتم - گوبند هڪ بت تي اٿم. ٻه ٽنگ ۾ ٻـــ ڏوپيءَ وٽ جملي ٥ وڳا آهن.

گوبند - نه يار - مون پڇيو ماڻهءَ تــــ هينئر وقت ڪهڙو آهي؟

اُتم - ها دوست! هينئر وقت اهڙو لڳو آهي جو نه پيءُ پٽ جو ۽ نه مڙس زال جو. تنهن سواءِ ڀاءُ ڀاءُ جو دشمن.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۳۴۱)

انگلنڊ جو مشهور ليکڪ برنارڊشا، ماس نه کائيندو هو ۽ اُنکي انسان جو کاڌو ئي نه ڪري مڃيندو هئو. هڪ دفعي هو هڪ پارٽيءَ ۾ کائڻ ويو. هميشهه جيان اُن ۾ ويشنو کاڌي بندوبست ٿيل ڪونه هئو. جڏهن کاڌو پرچجي ميز تي آيو ته سڀ مهمان کائڻ کي جنبي ويا. فقط برنارڊشا چپ ڪري سيني کي ڏسندو رهيو. ميزبان ويجهو اچي کانئس پڇيو ته اوهين چپ ڪري ڇو ويٺا آهيو؟ کائو ڇو نٿا؟ اُنجي جواب ۾ شا وراڻيو ته مونکي پڳوان پيٽ ڏنو آهي ۽ نه قبرستان. اُن ۾ ساڳ سبزي ۽ اَن وغيره کاڌي جي چيزن جي جاءِ آهي ۽ نه مڙدن لاءِ.

(۳۴۲)

سيٺ - (نوڪر ٻاڻي کي) تنهنجو قد ننڍو آهي اِنڪري مونکي تنهنجي درڪار ڪانه آهي!

نوڪر ٻاڻي - ننڍو قد ته وري ٻه چڱو آهي. اگر ٻالڪ منهنجي هنج مان ڪري پوندو ته ايذاءُ نه گهٽ ايندس نه.

(۳۴۳)

ممي - ڪمليش! ڪتي جو ٻچ نه پٽ، چڪ نه پائي ڪڍ ٿئي؟

ڪمليش - ممي. ٻچ ۾ ڏنگ ٿوروئي اٿس جو چڪ پائيندو؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماستر - سو وري ڪيئن؟

شاگرد - ڇاڪاڻ ته ٻئي گرامر ۾ اسم آهن.

جيستائين شرم نه لڳندو (٣٣٩)

يونان جو مشهور فيلسوف افلاطون کان هڪ ڏينهن سندس دوست پڇيو "ادا، تو وٽ دنيا جا وڏي ۾ وڏا فيلسوف ۽ ودوان ڪجهه نه ڪجهه سکڻ اچن ٿا. مگر مونکي اها ڳالهه سمجهه ۾ نه ٿي اچي ته تون پاڻ ايڏو وڏو فيلسوف ۽ ودوان ٿي ڪري بـ ٻين کان ڪجهه سکڻ لاءِ هميشه تيار رهين ٿو ۽ سو بہ، وڏي اتساهه ۽ امنگ سان ڀلا اهو ته ٻڌاءِ ته اهو سکڻ جو سلسلو ڪيستائين جاري رهندو؟"

فيلسوف افلاطون وراڻيو "جيستائين ٻين کان ڪجهه به سکڻ ۾ نه لڳندو، تيستائين!"

ڪيڏو وڏو ڀڳوان؟ (٣٤٠)

برٽين جي مشهور حساب دان هينري نارس رسيل آڪاش گنگا تي پنهنجو وياکيان پورو ڪري بس ڪئي ته هڪ عورت کانئس پڇيو، تہ جيڪڏهن اسانجي ڌرتي ايڏي ننڍي ۽ برهمانڊ ايڏو وڏو آهي ته ايشور اسانجو ڌيان ڪيئن رکندو هوندو. ڊاڪٽر رسيل ترت جواب ڏنو، ديوي جي، اهو انتي مدار رکي ٿو ته تون ڪيڏي وڏي ڀڳوان تي وشواس رکين ٿي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مئنيجر - مو جو توکي چيو هو تہ آفيس جي ٽائيم ۾ نہ پڙهندو ڪر.

ڪلارڪ - سائين توهان چيو هو تہ اخبار نہ پڙهندو ڪر. ڪتاب جي ڳالهہ تہ توهان ڪونہ چيو هو!

(٣٣٥)

هڪ ماڻهو پنهنجي واقفڪار دوست کي. "دوست جيترا ڏينهن تون ولايت هئين، مون توکي هڪ ڏينهن بہ ڪونہ ڀلايو آهي." روز اخبار پڙهندو هوس تہ پنهنجي موت جي خبر تہ شايع ڪانہ ٿي آهي.

(٣٣٦)

هڪ ڏينهن اڪبر بيربل کي چيو، "بيربل منهنجي خيال ۾ جن ڳالهہ جي پٺيان " ها " اچي اهي بيوقوف ٿيندا آهن."

بيربل نرميءَ سان جواب ڏنو " ها مهربان."

(٣٣٧)

دوست - (ٻئي دوست کي) ادا هت ۾ فرش جي سر ڇو لڳ کڻي گهمين ؟

دوست - ادا بنگلو نيڪال ڪرڻو آهي، ان ڪري سر سنڀال طور کڻيئين اٿم.

(٣٣٨)

ماستر - (شاگرد کي) شاعر ۽ شعر ڇا آهن ؟

شاگرد - ٻئي هڪ ئي جنس آهن،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٣٣)

هڪ ڏينهن اڪبر پري سڀا ۾ پڇيو :- ”پڌايو ته هٿن تي وار ڇو نه ٿا ڄمن؟“

سڀ درٻاري چپ ٿي ويا.

اهو سوال بيربل کان نه پڇيو ويو. هن يڪدم جواب ڏنو ”حضور توهان انهن ئي هٿن سان دان ڪريو ٿا، تنهنڪري توهان جي هٿن تي وار ڪونه ٿا ڄمن.“

انهيءَ تي اڪبر پڇيو- ”تڏهن تنهنجي هٿن تي پلا وار ڇو نه ٿا ڄمن؟“

بيربل جواب ڏنو- ”مان انهن ئي هٿن سان توهان جو ڏنل دان وٺان ٿو.“

”پلا هنن درٻارين جي هٿن تي وار ڇو نه آهن؟“ اڪبر وري سوال پڇيو.

بيربل جواب ڏنو- ”جڏهن مان توهانجو ڏنل دان وٺان ٿو تڏهن هي سڀ حسد وچان پنهنجا هٿ مهٽڻ شروع ڪن ٿا، تنهنڪري ئي انهن جي هٿن تي وار ڪونه ٿا ڄمن.“

اهو ٻڌي سڀ درٻاري منهن ڪٽي ويهي رهيا.

(٣٣٤)

آفيس جو مئنيجر- (ڪلارڪ کي) اهو ڇا ٿو پڙهين؟

ڪلارڪ سائين ڪتاب!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

"حضرت! تو اُنکي کو جواب نہ ڏنو!" مرزا وراڻيو. "جيڪڏهن ڪو گڏهہ توکي لت هڻي تہ ڇا تون بہ انکي لت هڻندين؟"

(٣٣٠)

مرزا صاحب جڏهن جيل مان ڇٽي آيو تہ ميان ڪالي خان جي جاء ۾ رهڻ لڳو هڪ دفعي ڪالي صاحب وٽ وينو هو. ڪنهن ماڻهوءَ قيد مان ڇٽي اچڻ جي مبارڪ ڏنس. مرزا چيو، "ڪهڙو ٻڙوو جيل مان ڇٽي آيو آهي. اڳ گوري جي قيد ۾ هوس، هينئر ڪالي جي قيد ۾ آهيان."

(٣٣١)

خاطريءَ سان تو ڇئين تہ هڪ ٻوتل مان مونجي جگر جي تڪليف دور ٿي ويندي؟

"مان ڪنهن بہ ماڻهوءَ کي نہ ڏٺو آهي جو ٻي ٻوتل وٺڻ آيو هجي."

(٣٣٢)

لنڊن جي هڪ ميڊيڪل ڪاليج جي پروفيسر کي بادشاه جو ڊاڪٽر مقرر ڪيو ويو. صبح جو پروفيسر اها خوشخبري پنهنجن شاگردن کي ٻڌائي. رسيس بعد جڏهين پروفيسر ڪلاس ۾ گهڙيو تہ بورڊ تي لکيل هو، "ايشور! اسان جي بادشاه کي بچاءِ."

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ئي برابر هوندي چاڪاڻ ته مان روز ڪڏهن مخمور ڪندو آهيان."

(٣٤٧)

سپارٽا جو بادشاه ليونيداس، جڏهن يوناني لشڪر سان ٿرماپلي جي بچاءَ لاءِ لڙي رهيو هو، تڏهين هڪ سولجر اچي کيس ٻڌايو ته، "دشمن جي طرف کان ايترا ته تير اچي رهيا آهن جو سج جي روشني کي ڍڪي ڇڏيو اٿن."

"تون ڪو خيال نه ڪر" ليونداس چيس، "تڏهن ته اسان لڙي ٻه آهيون ڇاڪاڻ جو هيئنر اسانکي ڇانوَ ۾ ئي لڙائي ڪرڻي پوندي."

(٣٤٨)

هڪ دفعي ڪرنل براؤن، مرزا غالب (اردوءَ جي مشهور شاعر) سان مليو. هن جي پوشاڪ ڏسي مرزا کان پڇيائين، "ويل، تون مسلمان!" مرزا وراڻيو، "اڌ." ڪرنل پڇيس، "انجو مطلب؟" مرزا جواب ۾ چيس "شراب پيئندو آهيان، سوئر نه کائيندو آهيان." ڪرنل اهو ٻڌي ٽهڪ ڏيڻ لڳو.

(٣٤٩)

مولوي امين الدين، مرزا غالب جي برخلاف هڪ چوپڙي ڇپائي، مگر مرزا صاحب انکي ڪو به جواب نه ڏنو. ڪنهن ماڻهوءَ مرزا جو ڌيان ڇڪائيندي چيو،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پيڻاءُ ئي پيڻاءُ (٣٢٤)

سقراط کان هڪ شاگرد پڇيو، ”مونکي شادي ڪرڻ گهرجي يا نه؟“

هن وراڻيو، ”تون شادي ڪرين، يا نه ڪرين پر ٻنهي حالتن ۾ توکي پڇتاءُ ئي پوندو.“

(٣٢٥)

جيمس ٻيو، جڏهن ڊيوڪ آو يارڪ هو، هڪ دفعي شاعر ملٽن سان گڏجي ويو. هن جيمس ته ”ملٽن! تون ائين نٿو سمجهين ته اکين جي ديد وڃائڻ سان ايشور توکي سزا ڏني آهي ڇاڪاڻ ته تون منهنجي پيءُ چارلس پهرئين جي برخلاف ليک لکيا هوا؟“

ملٽن وراڻيو، ”حضور جن جيڪڏهن ائين سمجهن ٿا ته منهنجي نابينائي مونکي سزا طور ملي آهي تہ جهان پناه! اهو ٻڌايو ته توهانجي والد صاحب جو سر وڃايو سو ڪهڙي گناه سبب؟“

حاضر جوابي (٣٢٦)

ملٽن، انگلنڊ جي مشهور شاعر، نابين هجڻ جي حالت ۾ هڪ شوخ طبيعت عورت سان شادي ڪئي هڪ دوست، شاعر جي چونڊ کي ساراهيندي چيو ”تنهنجي گهر واري گلاب جو گل آهي. مان رنگ جو ته فيصلو ڪري نٿو سگهان“

ملٽن هڪدم وراڻيو، ”جيئن تون چوين ٿو ليڪن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماڻهو سڀهو ڏسجي ۾ اچي پيو. جڏهن جڏهن پادشاهه ريگستان جا شيخ دعوت ڏيئي گهرائيندو هو ته محل ۾ انهيءَ دروازي کان آڻيندو هو جتي اهي آرسي رکي هئي جنهن ۾ هو سڀ سڀهڙا ۽ ڍگها ڏسبا هئا.

محل مان ڪاڻي پڇي جڏهن اماڻيندو هو تڏهن ٻئي دروازي مان لنگهائيندو هو جتان جي آرسيءَ ۾ ڦوڪيل ۽ ٿلها نظر ايندا هئا.

(٣٢٢)

هڪڙو پاڙيسري - تو ڇا چيو ته تنهنجي ڪتي جي ڀونڪ سندس ڇڪ پائڻ کان ئي خراب آهي؟

ٻيو پاڙيسري - هائو! اڃين برابر آهي.

ٽيون پاڙيسري - ته ٻگوان جي نالي پنهنجي ڪتي کي ڀونڪڻ کان روڪ ڇو ته اڃا اڳهون موڪي ڇڪ پاتو اٿس.

(٣٢٣)

سر والٽر سڪاٽ جڏهن هڪ گهٽيءَ مان لنگهي رهيو هو تڏهن هڪ فقير کانئس ڇهه پيسون گهريون. هن جي کيسي ۾ ڇهه پيسون مٽيل ڪونه هيون تنهنڪري ان کي هڪ شلنگ ڏنائين. سر والٽر سڪاٽ مشڪندي چيس، ”ياد رک! منهنجون تو ڏي ڇهه پيسون آهيون.“ ”ضرور، ضرور،“ فقير وراڻيو، ”شال ايشور اوهانکي ايڏي وڏي آورجا بخشي جيسين مان اهي موٽائي سگهان.“

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نقاش - هڪ ڪتو چٽي رهيو آهيان جو هڏا کائي رهيو آهي.

نقط چين - اهو ته دلچسپ چٽ چٽيو! پر هڏا ڪٿي آهن؟

نقاش - هڏا ته سڀ ڪتو کائي ويو آهي نه!

نقط چين - پلا ڪتو ڪٿي آهي؟

نقاش - ڀائي! ڪتي سڀ هڏا کائي ختم ڪيا پوءِ ٻيهي ڇو رهندو. هلتو رهيو. تنهنجي لاءِ وهي ڇا؟

(٣٢٠)

ننڍڙو ڇوڪر - بابا! اڪيون بند ڪري توهين پنهنجو نالو لکي سگهندا آهيو؟

پيءُ - هائو! ڇو. پاڻ لکي سگهندس.

ننڍڙو ڇوڪر - وٺو بابا! هيءُ قلم اٿو. مهرباني ڪري اکيون بند ڪري منهنجو رپورٽ ڪارڊ صحيح ڪندا؟

بهرين ۽ پوءِ (٤٢١)

جارڊن جي اڳئين بادشاهه عبدالله جي مذاقي طبيعت بابت هڪڙي دلچسپ ڳالهه پڌي آهي. پنهنجي محل ۾ هڪڙي ڀيرو شاهي ماڻهوءَ جي قد جيڏيون آرسيون رکائي ڇڏيون هيائين. هڪڙيءَ ۾

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پنهنجي ۽ هوشيار هو سو چيائين. جڏهن اوهان
مني آرڊر ڪندا آهيو ته روپيه ڏيندا آهيو ۽ پوءِ ڪي
پوءِ ۽ اهي پهچي ٿا وڃن.
مون چيو- انهن روپين جي رسيد ته ايندي آهي.
هن جي رسيد ڪٿي آهي؟

(٣١٨)

ڪافي سوچ ويچار پڄاڻا مون دوڪاندار کي چيو،
”چڱو تنهنجيءَ ڳالهه تي اعتبار ڪري مان توکي هن
چمپل جا ٥ روپيه ڏيان ٿو.
انهن چئي مون هنکي ٥ روپيه ڏناءِ ۽ چمپل کڻي
رمندو رهيس. پاسي واري دوڪان کان پڇڻ تي
معلوم ٿيو ته اهڙوئي چمپل ساڍي ۴ روپيه ۾ ملي ٿو.
مونکي ڏاڍو غصو آيو. مان انهيءَ دوڪان تي ويس
جتان مون چمپل ورتو هئو ۽ دوڪاندار کي چيم ته
پاسي وارو دوڪاندار اهڙوئي ساڳيو چمپل ساڍي ۴
روپئي ۾ ڏئي ٿو. تو ٥ روپئي ۾ ڏنو آهي اهو
آهي تنهنجو اعتبار؟ منهنجو اعتبار! دوڪاندار
ٺڏائيءَ سان چيو. ”مونتي توهان اعتبار ڪيو ڪٿي؟“
جيڪڏهن ڪيو هجيو ها ته پاسي واري کان پڇڻ جي
ضرورت ئي ڪهڙي هئي؟

(٣١٩)

نقط چين - ياڻي نقاش! ڪهڙو چٽ ٿو چٽين؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣١٤)

شاگرد - سائين "I do not know" جي معنيٰ ؟

اُستاد - "مونکي خبر ناهي"

شاگرد - سائين "بي-اي" تڏهن وري ڪيئن پاس ڪئي اٿو.

(٣١٥)

پٽ - امان! تون ڪپڙن کي صابڻ هڻي مٿان ڌڪ ڇو هڻندي آهين؟

ماءُ - پٽ، اِنهيءَ لاءِ تہ وڌيڪ صاف ٿئي.

پٽ - امان! تڏهن تہ مونکي بہ صابڻ هڻي ڌڪ هڻ تہ مان بہ وڌيڪ صاف ٿيان.

(٣١٦)

موهن - اڙي! تون بوٽ کي پالش ڇو ٿيو ڪرين؟

رميش - جئن چمڪ اچي.

موهن - پوءِ تہ تون پنهنجي منهن تي بہ لڳاءِ تہ چمڪ اچي.

(٣١٧)

راماڻي جي ڪٿا ختم ٿيڻ تي پنڊتجيءَ سان سوالن تي چرچا ٿيڻ لڳي.

هڪ صاحب چيو:- پنڊتجي! اهو ڪئن ٿو ٿئي سگهي تہ پنڊتجي روئي کائي اسانجي سامهون ۽ اها پهچي وڃي اسانجي پترن کي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣١١)

دفتر جو هڪڙو انگريز عملدار هوندو هئو ۽ هندي ۾ ڄاڻندو هئو. هن وٽ ٻه چپراسي هوندا هئا جنکي شڪ هئو تہ صاحب هندي نٿو سمجهي. هڪڙي ڏينهن هڪڙي چپراسي جنهنجو نالو ماڌو هئو تنهنجو سهرو مري ويو سو ويو هليو موڪل وٺي. صاحب اچڻ شرط ٻئي چپراسيءَ ڪشني کان پڇيو تہ ماڌو ڪٿي آهي. ڪشني ٺٺوليءَ سان جواب ڏنو، حضور ماڌو جي ميم صاحب جو فادر مري ويو آهي.

(٣١٢)

مسافر (ٻگڙي) - مهاشيہ جي. اوهان تہ پنهنجي اشتهار ۾ ڄاڻايو آهي تہ اسٽيشن کان هوٽيل تائين فقط پندرهن منٽن جو رستو آهي. ۽ مونکي تہ ڀڄڻ ۾ سڄو ڪلاڪ لڳي ويو.

هوٽيل مئنيجر- جناب اوهين تہ ٻہ پير پري ڏسندا وائسندا آيا هوندا. اسان موٽر جي رفتار جو حساب ڪري اهڙيءَ طرح اشتهار ڇپايو آهي.

(٣١٣)

ماستر - ماڪ ڇو پوندي آهي.

موهن - سائين جڏهن ڌرتي سج جي چوگرد هلي ٿڪجي پوندي آهي تہ پگهر نڪرندو اٿس تڏهن ماڪ ٿي پوندي آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پيٽ لي چڙهيو، سياڻي ڪو هاڻي ۽ چڙهي سگهيتو.
هيڪر رستو نہ ڪلي ويو نہ!

(٣٠٨)

ماستر - اڙي موهن! تــون مونکي ٻيوقوف ٿو ٻڌائين مون هيترا سال حجامت ڪئي يا ماستري؟

موهن - سائين، مان رڳو توهان وٽ ٿــي ڪين پڙهيو آهيان پر مونکي ڪهڙي خبر تہ توهان ڪيترا سال ماستري ڪئي آهي ۽ ڪيترا سال حجامت.

(٣٠٩)

ماستر (ڪشن کي) - ڪشن! تون ڪٿي سمجهہ نہ ٿوڪي هڪ سال جو ڪم هڪ ڏينهن ۾ ڪرڻو هجي تہ تون ڇا ڪرين؟

ڪشن - سائين! ڪئليبڊر جــا سڀ پنا ڦــاڙي ڇڏيان!

(٣١٠)

موهن - مون ڪچو انب ڪٽڪ ۾ وڌو آهي گهڻن ڏينهن ۾ پچي ويندو؟

گلاب - ڪٽڪ ۾ ڏهہ سان پچندو. ٻــسان سياڻي أن مان ڪجهي ٻٽي هيڏ رکندس جئي تمام جلد پچي ويندو.

موهن - ڪٿي؟

گلاب - پنهنجي پيٽ ۾.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٠٥)

پٽ - (ماءُ کي) امان مون رات سپني ۾ ڏٺو
آهي تہ تو مونکي روپيو خرچي ڏنو آهي.
ماءُ - پٽ! تون سچو آهين هاڻي تون مونکان ۴
ڏينهن ساندهہ ڪجهہ نہ گهرجانءِ.

(٣٠٦)

گراهڪ - مون ننڍڙي پٽ کي موڪلي توکان
هڪ سير مٺائي گهرائي. گهر ۾ تورائيسين تہ فقط ٣ پاءُ
تور نڪتي.
حلوائي - مون تہ صحيح تور ڪئي هئي. غلطي
اوهانجي آهي. ننڍڙي کي بہ مٺائيءَ سان گڏ توريو
هو.

(٣٠٧)

هڪڙو سيٺ ڪاٽي پٺي ڏينهن جو ليٽيو پيو هئو ۽
اکہ لڳي ويئي هيس. ايتري ۾ هڪڙي ماڪوڙي
سندس پيٽ تي چڙهي آئي. سيٺ ڪئي رڙ جا
ٻڌي گهر ماڻهو ڊوڙي آيا ۽ پڇيائونس تہ ڇا ٿيو.
انهيءَ گوڙ تي حويليءَ جا ماڻهو بہ گڏ ٿي ويا ۽
سيٺ جي پريشانيءَ بابت پڇا ڪيائون. سيٺ چيو تہ
هڪڙي ماڪوڙي سا ڏسونٿا پيو ڇا آهي. سيٺ
وراڻيو واهہ ڀائي صاحبو! اوهان لاءِ اها ڪا ڪينهي
مونکي وڏو خوف ورائي ويو آهي تہ اڄ اها ماڪوڙي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٠١)

ڏيڍر - ڀاڀي ڏس تہ گڏھ کي ويندو ڏسي ڪڪو اُنجي پٺيءَ تي چڙھڻ لاءِ ڪئن نہ ٿو ٿنڪي.

ڀاڀي - ڏيڍر م، اوھين ڪٿي ھڪي پٺيءَ تي وھاري دل پوري ڪريوس.

(٣٠٢)

ھڪڙو مٺارو زميندار ھاٿيءَ تي سوار ٿي سير ڪرڻ پئي ويو. ھڪڙي ڇوڪري لنگھندي پيءُ کان پڇيو تہ باباجي! ھيءُ ڪير آھي. پيس چيو تہ ھيءُ ھاٿي آھي. پٽس ٿو پڇيس پر باباجي ھاٿي ڪھڙو آھي مٿيون يا ھيٺيون ؟

(٣٠٣)

پيءُ - پٽ، رام ڪير ھئو؟

پٽ - الاجي. پتو ڪونھيم!

پيءُ - گڏھ ڪنھين جاءِ جو! اھو بہ نٿو اچيئي! مھاڀارت ڪٿي اچ تہ مان ٿو ڳولي ڏيانءِ.

(٣٠٤)

ماستر - اڙي ڪمبخت! ڪيڏانھن ٿو ڀڄندو وڃين؟ منھنجي ناس جي ڏٻليءَ ۾ مرچ وجھي ھاڻي ٿو ڀڄين!

وديارٿي - ماستر صاحب! اليئي آھيان. اوھان ئي چوندا آھيو تہ ڏنبي سان ھر چيز کي نيڪ ڪبو آھي. تہ پوءِ منھنجي ڇڪن کي ڇو ڪين ڏنبي سان نيڪ ڪيوَءِ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٩٧)

ماستر (جاميٽري ڪلاس ۾) - ڪير گول (سرڪل) جي وصف ٻڌائيندو؟

هڪڙو ڇوڪرو - سائين سرڪل هڪ سڌي ليڪ آهي جنهنکي وچ ۾ ٽنگ ٿو ڏئي.

(٢٩٨)

ماءُ - پٽ، رئين ڇو ٿو؟

پٽ - امين، ڇاڪاڻ ته سانت ڪرڻ لاءِ تون هميشه ڪا نه ڪا مٺائي ڏيندي آهين.

(٢٩٩)

ماستر - رام، روز روز تون سڪندو ڏٻرو ٿيندو ٿو وڃين. ڇا سبب آهي؟ گهٽ ٿو کائين يا ڇا؟

رام - سائين! امين مونکي گوهي گوهي کارائيندي آهي!

ماستر - ڇو تنهنجي ٻين اسڪولي سنگتين کي مائر ڪينهن! گوهه! توکي ماءُ ڪين آهي؟

رام - هائو سائين! پر هنکي شايد مائٽي جي ماءُ آهي.

ڳوٺ جي پنچات (٣٠٠)

سنڌ جي ڳوٺ ۾ هڪ لنگا پنچايت مڙي. مکي ڦندومل مٿي گديءَ تي اچي ويٺو. پاسي ۾ ٽوپڻ مل ٽيڏڻ مل هيمن مل ٻمن مل، واڌو مرچو ۽ ٿڌو وغيره

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪشن – سائين! جڏهن گهر ۾ ماءُ نہ هجي.

(٢٩٣)

ڀوڙو – دوستو، مان گاڏيءَ جي انجڻ جو آواز پيو ٻڌان.

انڌو – هائو يارو، مان پاڻ گاڏيءَ کي تمام تيزيءَ سان ايندو پيو ڏسان.

لنگڙو – نہ هاڻي اسانکي ڀڄڻ گهرجي نہ تہ ڀڄي نہ سگهنداسين.

(٢٩٤)

ماستر – رام! جيڪڏهن ٿڌ پوي تہ ڇا ٿيندو؟

رام – سائين! برف سستي ٿيندي.

(٢٩٥)

ڪشن – اڙي گوپال اُٺ کي پيرن کان ڇو وٺين؟

گوپال – مان پيري ٿو پوانس.

ڪشن – ڇو؟

گوپال – ماستر چيو تہ صبح صبح وڏن کي پيري پئجي.

(٢٩٦)

چاچي – سشيلا! پرارٿنا وقت اکيون کولڻ نہ کپن.

پائٽي – توکي ڪيئن خبر پيئي تہ مون اکيون کوليون، چاچي!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

انهيءَ جو پنج سوَ روپيه عيوضو ڀري ڏي نه ته ڪورٽ ۾ ڪيس چالان ڪندس ويچاري ڇڳي مڙس پنهنجي عزت بچائڻ لاءِ پنج سوَ روپيا ڀري ڏنا! حق ۾ چوندا آهن ته ڪامورن جو مڙدو به نه لتاڙجي.

(٢٩٠)

ٻه آلسي هڪڙي انب جي وڻ هيٺ سمهيا پيا هئا. ايتري ۾ هڪڙي آلسيءَ جي ڇاتيءَ تي اچي انب ڪريو. هڪڙو گهوڙي سوار اچي اتاهون لنگهائو ٿيو جنهنکي اُن آلسيءَ سڏ ڪري چيو ته مهرباني ڪري اهو انب منهنجي وات ۾ نچوڙي وجهه.

سوار اُن ڏٺس ته تون ته ڪو وڏو آلسي آهين. تڏهن ٻئي آلسيءَ شامل ٿي چيو ته بيشڪ سچ ٿا چئو. هي برابر هڪ خوفناڪ آلسي آهي جو اڄين سڄي رات ڪنهن ڪتي منهنجو منهن پئي چٽيو ۽ مون هنکي چيو ته ڪتي کي هڪلي ڪڍ پر ڪو نه اٿيو.

(٢٩١)

ماستر - پڳوان، اٿي هن سٽ جو ترجمو ڪر.
"مان هر روز لسيءَ جو گلاس پيئندو آهيان"

پڳوان - سائين، لسي پيئو توهان ترجمو ڪريان مان!

(٢٩٢)

ماستر - (ڪشن کي) ڪشن لڏون ڪاٽڻ جو سٺو وقت ڪهڙو؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪرشن - نه ٻلي جڏهن ٻونگڙا ڏيندي نه اُنهڪي سوئيٽر ٻيل هوندو.

(٢٨٨)

ماستر - (پاڙهيندي) اڄ ڪلهه پرديءَ جو رواج لهي ويو.

هڪ شاگرد - نه سائين! پرديءَ جو رواج تہ پاڻ وڌي ويو آهي. اسانجي گهر ۾ نہ ڏون ڏرين کي ٻه پردا لڳل آهن.

(٢٨٩)

ڪامورن جي رشوت ۽ پيسن ڪمائڻ جون ڳالهيون گهڻيئي ٻڌيون هونديون. هر هڪ ڳالهه ٻه ٻڌي وٺو.

هڪڙي ڪامورِي پنهنجي دوست کي چيو: "جنهن وقت مان هن فاني دنيا مان چالاڻو ڪريان تنهن وقت تون منهنجي پٺيءَ تي ٻه ڪلا ڪوڙج جو مون هن دنيا ۾ ڏاڍا پاپ ڪيا آهن." هوڏانهن وري پنهنجي زال کي سمجهايائين ته "جنهن وقت مان مرندس تنهن وقت منهنجو دوست لاش تي ٻه ڪلا ڪوڙيندو، جنهن وقت هو ڪلا هڻي تنهن وقت نڪو ڪڇج نڪو پڇج، پر پوءِ وٺي هاءِ گهوڙا ڪج."

جنهن وقت ڪامورو مئو، تنهن وقت سندس دوست هن جي پٺيءَ ۾ ٻه ڪلا ڪوڙيا. تُوري وقت ڪان پوءِ ڪاموري جي زال وٺي هاءِ گهوڙا مچائي تہ مونکي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۲۸۴)

ريڍار - ساءِ! اوهان منهنجي ڌڻ جــون مڙئي رڍون ڳڻي ورتيون ڪين نه؟

ڏاهيل ڪامورو - هائو بلڪل! جملي ۴۵۰ آهن.

ريڍار - نهايت حيرانيءَ جي ڳالهه آهــي! ســاءِ! ايترو جلدي ڪيئن ڳڻي سگهيؤ؟

ڪامورو - جوان بلڪل سولو ڪم آهي. پهرين تـه رڍن جون جمليون ٽنگون ڳڻي ويس ۽ اُن انگ کي چئن سان ڪري ونڊ ڪيم.

(۲۸۵)

سيٺ (نوڪر کي) ڏس، جي تون چڱيءَ طرح ڪم نه ڪندين ته لاچار مونکي ٻيو نوڪر رکڻو پوندو.

نوڪر - پوءِ تــه، ساءِ پاڻ چڱو. ٻئي ڄڻا گڏجي جلدي ڪم پورو ڪري ڇڏينداسين.

ٻه ٻوڙا

(۲۸۶)

پهرين - اڙي دوست بازار ٿو وڃين ڇا؟

ٻيو - نه، مان ته بازار وڃي رهيو آهيان.

پهرين - هان، مون سمجهيو تــه بازار وڃي رهيو آهين.

(۲۸۷)

رام - ڪلهه ٻلي سوئيٽر مڙهڻ جي پشم جــو ٻرو کائي ويئي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

وانھرو- اڙي! تنھنجي تہ ھڪ اک سلامت آھي.
فقير- تہ سائين ٨ آنہ ئي ڪريو.

(٢٨١)

حساب وارو ماستر- ھيرا! تمام جڏي ۾ جڏو چوڪر ۾ پاس ٿي ويندو ۽ پڪ اٿم تہ تون ڪين ٿيندين.
ھيرو- ۽ سائين! ڪلاس ۾ جڏي ۾ جڏو تہ مان آھيان.

(٢٨٢)

ھڪڙو اڌ چريو ماڻھو ويو کوھہ تي سنان ڪرڻ. کوھہ جي ڀڳہ تي پنھنجي ڏوتي رکي ويٺو سنان ڪرڻ. ايو جو ھوا جو جھٽڪو سو ڏوتي وڃي کوھہ ۾ پيئي. ماڻھوءَ خوشيءَ ۾ رڙ ڪري چيو شڪر ۽ ماٺما جو، جو ڏوتي منھنجي ڪلھي تي نہ ھئي نہ تہ آءُ ۾ ھوند کوھہ ۾ وڃي پوان ھا."

(٢٨٣)

ھڪڙو سکر ماڻھو- ھفتي جا ڇھہ ڏينھن تون ڇا ڪندو آھين؟
ھڪڙو اڌ چريو- ساءِ! ڪريان ڇا. خالي ويٺو ھوندو آھيان.
سکر ماڻھو- ڀلا آرتوار ڏينھن ڇا ڪندو آھين؟
اڌ چريو- اھو ڏينھن موڪل ملھائيندو آھيان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٧٦)

جج - پڪ اٿئي ته هي ئي ماڻهو آهي جنهن تنهنجي سائيڪل چورائي آهي؟

فريادي - هون! ته پڪ هيم پر هاڻي جڏهانڪر اوهان منهنجي آڏي پڇا ڪرائي آهي تڏهانڪر شڪ پيدا ٿيو اٿم ته مونکي به ڪا پنهنجي سائيڪل هئي يا نه.

(٢٧٧)

هڪ نوڪر:- منهنجو مالڪ تمام سٺو ماڻهو آهي؛ ڪيترو به ڪٺي ڪم جي پٺيان ڏينهن لڳايان تڏهن به ويچارو ڪجهه ڪونه چوي.

ٻيو نوڪر:- اڙي يار! منهنجو مالڪ ته تنهنجي مالڪ کان صد ڀار سٺو آهي. اڄ صبوح جو ونس ويس ته چوڻ لڳو، "مون وٽ هيٺئين ڪم ڪونهي. توکي هميشه لاءِ موڪل آهي، وڃي گهر ڦر...!"

(٢٧٨)

ماءُ - پٽ چئني ته پڙهي ٻڌاءِ؟

پٽ - اَمان اسان اسڪول ۾ ڪتاب پڙهندا آهيون ۽ نه چئني.

(٢٧٩)

فقير - سائين ايشور جي واسطي مونکي فقط هڪ روپيه ڏيو جو مان اندو آهيان ڪمائي نٿو سگهان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

[illegible]

اهڙا ته بي شرما آهن جو پاڻ کپهه ته ڪاٽن پر پنهنجن
ڏاڙهين کي به ڪارائين."

مهاڻ کپهه جا چور، دعوت تي آيل هئا شڪ
پين نه متان اسان جي ڏاڙهين ۾ ڪپهه رهجي وئي
هجي سو وٺي ڏاڙهين کي ڇنڊ پائون. بس، زميندار
ٽپو ڏيئي ڪري کين گرفتار ڪيو.

(٢٧٢)

وڪيل - پر اها ڳالهه توکي ياد آهي ته ڪورٽ ۾
بلڪل گهٽ ڳالهائڻو آهي. هڪ سوال جو هڪ ئي
جواب ڏج.

اصيل - ها سائين، بلڪل چڱيءَ طرح ياد اٿم.

وڪيل - چڱو، وڪالت جي في، نڪلين جو خرچ
۽ گاڏيءَ جو ڀاڙو ڏي.

اصيل - ڀلا انهن ٽن سوالن جو هڪ جواب ڪيئن
ڏيندو؟

(٢٧٣)

ڊاڪٽر - جوتشي اڳئين زماني ۾ ماڻهو سؤ سؤ ورهيه
جو جيئندا هوا. هاڻي عمر ڇو ننڍي ٿيندي وئي آهي.

جوتشي - ڪارڻ جو اڳئين زماني ۾ ڊاڪٽر هوندا
ئي ڪين هئا.

(٢٧٤)

هڪ واهه تي موريءَ جو ڪم ٿيي هليو. ڪنهن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٦٩)

ماستر - ڇوڪرا - ڪهڙا ٻـي لفظ گهڻو ڪري ڪم آڻيندا آهن؟

رام - مونکي خبر ڪانهي.

ماستر - بلڪل ٺيڪ!

(٢٧٠)

هڪڙو راڳيندڙ ڪنهن رئيس وٽ ڳائڻ ويو. جڏهن ڳائي چڪو تڏهن رئيس کان انعام گهريائين. رئيس ڏاڙهيءَ تي هٿ ڦيري چيو "ڳائي منهنجو اهو دستور آهي ته جيترا وار هٿ ۾ اچي وڃن اوترا روپيا انعام ڏيندو آهيان. مگر تون اهڙو بدنصيب آهين جو هڪ به وار هٿ ۾ ڪين آيو آهي." راڳيندڙ چيو ته ڏاڙهي حضور جي، هٿ به سندس ته، پوءِ منهنجو نصيب ڪٿي کلندو؟ پر جي هن بندي جو هٿ هجي ته پوءِ ڏسجي ته وار هٿ ۾ اچن ٿا يا نه ۽ منهنجو نصيب چڱو آهي يا خراب.

(٢٧١)

ڳوٺ جي زميندار جي فصل جي سڀ ڪڻڪ رات جو چور چورائي ويا. تلاش ڪئي ويئي ليڪن پتو ندارد. سياڻي زميندار چورن کي ڳولڻ جي ترتيب ڪري ساري ڳوٺ کي دعوت ڏني ۽ انهي منهنجي ڪڻڪ جي چوريءَ جي ڳالهه ڪندي چيو ته "چور

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هڪ، ماڻهن جون شڪليون، ٻيو سندن نالا ۽
نيون ......

ڪشن - نيون ڇا؟

گوپال - نيون وسري ويون.

(٢٦٦)

دوڪاندار - توکي نوڪر رکي. چڱو ٻڌاءِ ته ڪوڙ ڳالهائيندو آهين؟

ڇوڪر - ڳالهائيندو ته ڪين آهيان پر سکي ويندس.

(٢٦٧)

ڊاڪٽر - تون مون کان اڳ ڪنهن ڊاڪٽر وٽ ويو هئين ڇا؟

مريض - نه سائين، مان ته پساريءَ وٽ دوا وٺڻ ويس.

ڊاڪٽر - پساريءَ وٽ! اهو تو ڏيکاري ٿو، ڪن ماڻهن ۾ ڪيترو نه ڪم عقل آهي!! ٻڌاءِ ڪر خبر هن ڪهڙو ڇريائپ جو ڏس ڏنو؟

مريض - سائين هن توهانجو ڏس ڏنو!

(٢٦٨)

ماستر - ڇوڪرا تون اڪثر ڪري بيوقوفن جي ڳالهه تي اعتبار ڪندو آهين.

ڇوڪر - سائين مان توهان کان سواءِ ٻئي ڪنهن جي ڳالهه تي اعتبار ئي ڪونه ڪندو آهيان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٦١)

ماستر- تهيو هاڻي وڃي رهه وڌيڪ مٿو نه کاءِ.

چوڪر- سائين مان نه وڃڻو آهيان!

(٢٦٢)

ماستريـاڻي - ڪملا، ڪلاس ۾ هميشهه شانتيءَ (صبر) سان وهندي ڪر.

ڪملا- دادي، مان شانتيءَ سان اصل نه وهندس. هوءَ مونکي هميشهه پيٽي ماري.

(٢٦٣)

استاد- اڄ هي ڪلاس آهي ڪين مڇي مارڪيٽ!

ٺاڪر- سائين مڇي مارڪيٽ ناهي ته- چوڪرن چوڪرين جو مارڪيٽ نه آهي.

(٢٦٤)

گهنشام- دادا، سڀاڻي منهنجي جنم جو ڏينهن آهي. اسڪول بند ٿيندو نه؟

دادا- تنهنجي جنم دن هجڻ تي اسڪول ڇو بند ٿئي؟

گهنشام- بادشاهه جي جنم ڏينهن سڪول بند ڪونه ٿيو هو.

(٢٦٥)

گوپال- مونکان ٿي ڳالهيون هميشهه وسريو وڃن.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هلڻين ۽

ٻيءُ- تو ۾ ڏاڍي زور سان مستي ڪئي هوندي؟

پٽ - نہ بابا، مون تہ گوپ جي آهستي چوٽي پڪي هئي .

(٢٥٧)

ٻيءُ - پٽ، باغ مان گلاب جا گل ڇني آئين؟

پٽ- بابا، مونکي وڻ تي چڙهڻ ايندو ئي ڪونهي.

(٢٥٨)

ٻيءُ - تون رئين ٿو، توکان تہ هيري کي بخار سخت آيو هو.

پٽ - بابا، مونکي پلا ونڪيشن ۾ آيو آهي، هيري کي تہ آيو هو ننڍهن سڪول کليل هو تہ.

(٢٥٩)

رامو- منهنجو پيءُ تہ سپاهي آهي، پر تنهنجو پيءُ ڇا ڪندو آهي؟

شامون - جيڪي امان چوندي ائس.

(٢٦٠)

نانڪ - انسان لاء سڀ کان ڪمائتو جانور ڪهڙو آهي؟

رام - ڪڪڙ.

نانڪ - ڪڪڙ! اڙي سو ڪيئن؟

رام - ماڻهو ڪڪڙ کي سندس جمڻ کان بہ کائين ۽ مرڻ کان پوءِ بہ کائين!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لعل - ها. (الي پريم اچي ٿو).
پوپٽي - مونکي نه ڏسڻ ۾ ٿي ننڍو اچي.
لعل - او، هو اچي رهيو آهي.
پوپٽي - اڙي اهو نه. مان پريم يعني محبت، ميلاپ
ٿي پڇان.

(٢٥٣)

هڪڙي سپهه سالار پنهنجي فوج کي دعوت ڏني
۽ چيائين ته :-
"ڪاڏي ٿي اٿين ڪڙڪو جهٽڪ دشمن آهيوس.
رحم مٿان ڪريوس." مجلس پوري ٿيڻ وقت هڪڙو
سولجر شراب جون ٻه باٽليون کڻي هلڻ لڳو. ڪنهن
پڇيس ته "هي ڇا ٿو ڪرين؟" ته ٿو سولجر جواب ڏني
ته :- "مان دشمن کي قيد ڪري ٿو وڃان."

(٢٥٤)

گلاب - ڪيئن ڀائي، هي گلاب جا گل آهن نه؟
مالهي - نه ميونسپالٽيءَ جا آهن.

(٢٥٥)

مريض - سائين، مان توهانجو ٿورو ڪيئن لاهي
سگهندس.
ڊاڪٽر - روڪڙ سان، نوٽن سان يا چيڪ سان.

(٢٥٦)

پٽ - بابا، اڄ ماستر مونکي ڏاڍي زور سان چماٽ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٤٩)

هر ڪشن- توکي خبر آهي تہ منهنجو سنگتي شاعر جيڪي چاهي سو لکي سگهي ٿو.

شيوڪ- تہ مهرباني ڪري هن کان هڪ سؤ روپين جو چيڪ تہ لکائي ڏي.

(٢٥٠)

هڪڙي ڪنجوس کي سندس دوست چيو، يار! اهڙا اليٽن جهڙا ڪپڙا ڇو ٿو پائين. تنهنجو پيءُ تہ تمام سنا ڪپڙا پائيندو هو. ڪنجوس تنهنجي خوش ٿي چيس تہ هيءُ ڪپڙا جيڪي مونکي ڏسين ٿو سي منهنجي پيءُ جا ئي تہ آهن!

(٢٥١)

ڪراچيءَ جي گاڏيءَ واري پنهنجي گاڏيءَ ۾ مٿل سهو ڏٺو. اجان ڪٿي قنو ڪرڻ ٿي هو تہ هڪ پوليس وارو اچي نڪتو.

گاڏيءَ وارو- جناب! هيءُ سهو ڪو ماڻهو منهنجي گاڏيءَ ۾ قنو ڪري ويو آهي.

پوليس وارو- هنکي مون سان گڏ ٿاڻي تي ڪٺي هل، جيڪڏهن ڇهن مهنن جي اندر مالڪ آيو تہ واهہ، نہ تہ هيءُ تنهنجو مال ٿيندو.

(٢٥٢)

پوپٽي- لعل لوهاڻي سڪول ۾ ٻرپر آهي ؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

گهٽو ڪم ايندي. پر هو ننڍڙو ٻڪڙ پڇر ڇو ٿو ڇڏي.
تڏهن پيٽس ڪيس رهڻ ڏيڻ لڳي. پاڻڙا، پـلا پنهنجي سليٽ تي لکندا سين. هڪڙي پاسي مان ۽ پنهنجي پاسي تون. بس اهو نه قبول اٿيئي؟ پر سليٽ رکندس مان پاڻ وٽ تون مٿان پڇي ڇڏ پن!

(٢٤٧)

ماستر - اڙي گوپال! ڪن کي هٿ ڇـو ڏيئي ويٺو آهين؟

گوپال - سائين، توهان ڪالهه ڪين چيو هـو ته "هڪڙي ڪن کان ڳالهه ٻڌي ٻئي ڪن کان ڪڍي ڇڏ پن." انهيءَ ڪري ٿي ته ڪن کـي هٿ ڏيئي ويٺو آهيان، جو جيئن جيڪا به ڳالهه ٻڌان تـه ٻئي ڪن کان نڪري نه وڃي.

(٢٤٨)

هڪ ڇوڪريءَ کـي ماستر پاڻيءَ چيو ته تـون انگريـزيءَ ۾ آهين ڇت گهر ۾ محنت ڪر. هيٺيون نڪر ڏنائيس تـه انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪري اچ:
"مڙس ماڻهو ٿي. ڪڙي لهاءِ ته تنهنجو ڪم راس ٿئي."

ويچاريءَ ڇوڪريءَ ڪشمري ڪٽي ويٺي ترجمو ڪري لکيائين:-

Be Husband man! Heet your heal and your work will be cape!!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جي گتي ۾ ويندو ڏٺو. خيال ڪيائين ته اليٽي روڪي
سمجهايانس. پنڊت سڏ ڪيس ۽ منشي سڏ ٻڌندي
ئي گتي ۾ گهڙي ويو. پنڊت ٻاهر ترسي بيٺو. جڏهن
منشي شراب پي نڪتو تڏهن پنڊت چيس واه ڀائي واه
مون توکي سڏ ڪيو ته جواب ڪونه ڏنئه. منشي چيو ڇا
ڪريان پنڊت، مون وٽ ايترا پئسا هئا ئي ڪين جو
اوهان کي به شراب پياري سگهان. هي دفعو ته ڇڏيو ٻي
ٻئي دفعي ضرور توهان کي پياريندس.

(٢٤٤)

سهڻو - مولا ڏس تون آئين ته ڇوڪ پٽجي ويئي.
مولو - دلجاءِ ڪر. مڪو هندوستان ته لهي ويندءِ.

(٢٤٥)

ماستر - سندر ١ ڀاڳي ٢٠ جو مطلب ڇا آهي؟
سندر - سائين، نه ٿو اچي.
ماستر - چڱو ٻڌ. جيڪڏهن تو وٽ هڪ سير حلوو
هجي ۽ ويهه ستگتي اچن ته پوءِ جيڪر ڪئن ورهائين.
سندر - (ڪجهه وقت ويچار ڪري) جڏهن سڀ
ستگتي هليا ويندا تڏهن مزي ۾ ويهي کائيندس.

(٢٤٦)

سليٽ ته گهر ۾ آئي ۽ ٻار هئا ته سي اچي پاڻ ۾
وڙهيا. ڀاءُ چوي، مان ڇوڪرو آهيان، سو سليٽ مان
ڪٽان؛ ڀيڻ چوي تہ مان وڏي آهيان سليٽ مونکي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هيٺان ايندو هوندو ؟

(٢٤٠)

نانڪ - يار! تيل تمام ڪوڙو آهي .

رام - ته پوءِ ڇو ٿو ڪرين؟ ڪٿي ٿوري کنڊ وجهه نه مٺو ٿي پوي.

(٢٤١)

ڪشن - (گارڊ کي) سائين هيءَ گاڏي رستي تي ٽڪرندي ته ڪانه ؟

گارڊ - نه . پر توهين ڊڄو ڇو ٿا ؟

ڪشن - گاڏيءَ ۾ رکيا آهن منهنجا ڪڪڙ جا آنا، ته پوءِ اٿم ته متان گاڏي ٽڪرجي ڪري ڀڄي نه پون!

(٢٤٢)

هيڊ ماسٽر آفيس ۾ ويٺو هو . ڪنهن ٽيليفون تي چيو "منهنجو پٽ بيمار ٿي پيو آهي سو اڄ سڪول ۾ ڪونه ايندو."

هيڊ ماسٽر پڇيو ته ڪير ڳالهائي رهيو آهي ؟

جواب آيو:- "منهنجو پيءُ".

(٢٤٣)

منشي ميوارام بيحد شراب پيئندو هو. هن جي ڳالهه پنڊت کي ويتي ڪئي ته منشيءَ کي ڪو اهڙو اپديش ڏيو جو شراب جي علت ڇڏي ڏي پنڊت قبول ڪيو. هڪ ڏينهن پنڊت منشيءَ کي شراب

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پٽ - بابا، ٧ آنا خرچيم ١٩٣٩ ۾، ٥ آنا ١٩٤٠ ۾ ۽ باقي ٤ آنا ١٩٤١ ۾.

(٢٣٦)

ڊاڪٽر - ڪيئن هينئر نه زبان ٺهي وئي نه؟ چڱو پلا ٽي دفعا نوانوي چئي ڏيکار.

بيمار - ٢٩٧.

(٢٣٧)

موٽر وارو - هيءَ ڏاڍي عجيب موٽر آهي. لوهاڻڪي ڇيڪر وٺهن منٽن ۾ ملير پهچائي.

خريدار - اها نه سٺي ڳالهه نه آهي.

موٽر وارو - ڇو؟

خريدار - مونکي ملير ۾ نه ڪير نه سڃاڻي.

(٢٣٨)

شاگرد - سائين، جنهن ڪم ڪيوئي نه هجي، ته انکي سزا ملڻ گهرجي؟

استاد - نه بلڪل نه.

شاگرد - ته مون سائين، الجبرا جا حساب نه ڪيا آهن.

(٢٣٩)

راماڻي سيکارڻ مهل پنڊت ڇوڪرن کي چيو: "برهما کي چار منهن هئا." هڪ ڇوڪري چيو ته، پوءِ سائين، سمهڻ مهل برهما جو هڪ نڪ ته ضرور

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

[illegible]

(٢٢٧)

ماستر - نانڪ، نقشي ۾ امريڪا ڏيکار. (نانڪ ڏيکاري ٿو)

ماستر - ڪشن، امريڪا ڪنهن ڳولي لڌي؟

ڪشن - نانڪ.

(٢٢٨)

نانڪ - سنڌ اسيمبليءَ جو ڪهڙو ميمبر وڏي ۾ وڏو پٽڪو پائيندو آهي؟

ٺاڪر - جنهنجو مٿو وڏي ۾ وڏو آهي.

(٢٢٩)

ماستر - نيلسن پنهنجي حياتي ڪهڙيءَ جنگ ۾ وڃائي؟

ليکراج - پوئينءَ جنگ ۾.

(٢٣٠)

ماستر - ناري، هاٿي ڪٿي لڀندو آهي؟

ناري - سائين، ايڏو وڏو جانور ڪيئن وڃائجي پوندو.

(٢٣١)

نارائڻ - لال، وقت ڏسي اچ ته گهڙيال ناهيون.

لال - (وقت ڏسي اچي ٿو) نون ۾ ڏهه منٽ.

نارائڻ - پنڌ جا پنج منٽ ليکيا اٿيئي؟

لال - تڏهن ٻوڪ سمجهيو اٿيئي ڇا؟ گهڙيال ۾

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٢٢)

گوپال - تنهنجو پيءُ ڪيڏانهن ويو آهي ؟

هيرو - آفيس.

گوپال - ڪهڙي آفيس ؟

هيرو - جتي نوڪري ڪندو آهي.

(٢٢٣)

پيءُ - ڪيئن ٻچا ، آرام ڪيئہ ؟

پٽ - بابا مونکي ڪهڙي خبر مان تہ ننڊ ۾ هوس.

(٢٢٤)

ماستر - اسين پنهنجي ٻوليءَ کي مادري ٻولي ڇو چوندا آهيون ؟

درگا - ڇاڪاڻ تہ پيئر اها ٻولي ورلي ڪم آڻيندا آهن ؟

(٢٢٥)

ماڻهو - ڪون پنهنجي مٽي تي ٻهي سگهند ين ؟

چوڪرو - نہ تمام مٽي آهي.

(٢٢٦)

چاچو - ٻچو ڳٽيءَ ۾ ڇو بيٺو آهين ؟

ننڍڙو پاڻيو - ڪالهہ سڪول ۾ سائينءَ چيو تہ ٻہ ءِ ٻہ ٿيا چار پر اڄ بابا تو چوي تہ ٽي ءِ هڪ ٿيا چار. هاڻي ڪنهن تي اعتبار ڪريان ؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢١٩)

هري - اڳتي مان قسم اصل نہ کڻندس.

لال - ھل ڙي ھل، تنھنجي عادت نہ ويندي.

هري - گروءَ جو قسم، ھيٺئر پڪو فيصلو ڪيو اٿم.

(٢٢٠)

هڪڙا ٽي مورکہ دھليءَ ۾ قطب منار ڏسڻ ويا. هڪڙي ڏسي چيو تہ اڳئين زماني ضرور اھڙا لمبا ماڻھو ھوندا جن ھھڙو اُتاھون منارو ٺاھيو آھي. ٻئي چيو مورکہ ائين نہ ھوندو. پھرئين ھنکي ليٽائي جوڙي راس ڪيو ھوندائون ۽ پوءِ ٿي ڪڙو ڪيو ھوندائونس. ٽئين چيو تہ نہ نہ ائين بہ ڪينھي. پھرين ھيءَ کوھ ھوندو جنھنکي اُلٽائي وڌو اٿن."

(٢٢١)

رام گھران نڪتو تہ رستي تي نانڪ گڏيس. اُنھيءَ ٻنھي ڳالھين ۾ لڳي ويا. ڏھن منٽن کان پوءِ ٿو رام پڇيس:- نانڪ، مان گھر ڏانھن ويس ٿي ڪين اُتان آيس ٿي؟

نانڪ - اُتري ۾ وسري ويئہ. اُتان آئين ڪين ٿي؟

رام - نھيو، نھيو، تہ ڏھن مان ماني کائي آيو آھيان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماءُ، زال، ٻي پيءُ ۽ ٻار اٿم.

ديوان - ميان مون تي ته ساڳي مصيبت نازل آهي.

(۲۱۵)

نانڪ - رام ڇا وڃڻو ڪرين؟

رام - ڪجهه به نه.

نانڪ - ڀلا جيوت ڇا وڃڻو ڪري؟

رام - مونکي مدد تو ڪري.

(۲۱۶)

گهر ڌياڻي - اڙي مائي، ڪوٺيءَ ۾ نه ڏس نه ڇهن مهين جي گس لڳي پيئي آهي!

نوڪرياڻي - امين، مونکي نه هتي آئي اڃان ٻي مهنا مس ٿيا آهن.

(۲۱۷)

اندو - توهانجي ڪتي کي ايڏيون ڊگهيون ٽنگون ڇو آهن.

موهني - جئين سندس پير ڌرتيءَ تي پهچي سگهن!

(۲۱۸)

هڪڙو مسافر سمهيو پيو هو ته، ٽڪيٽ ڪليڪٽر کيس اُٿاري چوڻ لڳو، "ٽڪيٽ، ٽڪيٽ."

مسافر هو اڃان ننڊ جي خمار ۾، سو چيائيدس:

"هل ڙي هل. مون ٽڪيٽ پئسا ڏئي ورتي آهي؛ توکي ڪهڙي نه وڃي پاڻهءَ ڪان وٺي اچ. هت ڇو پيو پٽين؟"

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢١٠)

مائي - ڪڪا، مولي ڪئين وڪندو آهي؟

ٻار - پئسو خرچي ڏيم ته ٻڌايان۔

مائي - وٺ پئسو، هاڻي ٻڌاءِ۔

ٻار - مولي ته مان آهيان۔

(٢١١)

مهمان - (هوٽل جي نوڪر کي) اڄ ڇا ڇا کٿو مون ڏي گهور ڪري ڇو پيو نهاري؟

نوڪر - سائين! اهــا پليٽ جنهن ۾ توهين ويٺا کائو، سا منهنجي آهي، مان اوهان کي پل ۾ ڏيئي ويندو آهيان۔

(٢١٢)

استاد - موهن تنهنجي زبان رڳو ٻڪي هلي، مات ڪري نٿو وهين؟

موهن - سائين، اوهان ڪالهه ڪين چيو هو ته ڪا ۾ شيء رکي ڇڏڻ سان ڪٽجي ويندي آهي۔

(٢١٣)

مريض - سائين، مونکي وسر جي بيماري آهي۔ ڪا دوا ڏيو.

ڊاڪٽر- پهريائين مونکي في ڏي ته پوءِ دوا ڏيان۔!

(٢١٤)

فقير - سائين خدا جي نالي خيرات ڏيو۔ گهر ۾

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماستر - شاباس ٹاکو روئڻ بند ڪر. مان توکي
وري ڪونه ماريندس. هاڻي ٻڌاء ته اهو ڪهڙو مکيه
فائدو آهي.

ٹاکو - (روئندي) سائين جيڪڏهين اهي ڳوڙها
اکين مان نه ڳڙن ها ته اچا ته جيڪر توهين ماريندا رهو
ها! اهوئي هڪ مکيه فائدو آهي.

(٢٠٧)

ماستر - توهان ڇوڪرن جي گهرن ۾ سڀ کان
گهڻي شيء جيڪا ٻـ هجي سا مهنجي لاء ٹوري
ڪٽي اچجو.

ڇوڪر - سائين! اسان وٽ مکيون گهڻيون آهن.

(٢٠٨)

نوڪر - سيٺ صاحب، مان هن کان پوء نوڪري
ڪانه ڪندس.

سيٺ - ڇو ڀلا، ڪو نه ٿيو آهين؟

نوڪر - سپاڻي پرهيڻ پڪ ٿيندس.

(٢٠٩)

ماستر - هڪ گدري جا ٻه ٽڪر ڪريو. ٻن مان
وري چار چئن مان اٺ. هاڻي اهي ڪل گهڻا ٽڪر
ٿيا.

ڇوڪر - سائين! تمام گهڻا ٽڪرا، ڳوٿري پرجي
وڃي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چٽيو!! پوءِ اُن جي چوڌاري گول پاتم!!!

(٢٠٥)

هڪڙي ڇوڪري ڪي نرسريءَ ۾ گهگهائي ٿي پيئي، سو رات جو سمهڻ مهل ڪارن مرچن جا ڪجهه داڻا وات ۾ وجهي ڇڏيائين. رات جو لڏائين خواب ته هو مجلس ۾ خوب مال کائي رهيو آهي! لڳو وات مچڪائڻ انهن خوابي مانن مليدن ۽ مٺاين کائڻ لاءِ! پر وات ۾ مال ته هيس ئي ڪونه. پيا هيس سچ پچ ڪارا مرچ. سو اُهي چٻاڙڻ لڳو. هٽي پنهنجو وات ڪوڙو ڪري ڇڏيائين. تنهن مان ڇرڪ ڀري اُٿيو ۽ خوابي مٺائي ياد ڪري چوڻ لڳو ته:- واهه جو خوابي مٺائي! جنهن وات کي چش وتائي!!

(٢٠٦)

ماستر ڇوڪرن کي سائنس سيکارڻ بعد هڪ ڏينهن پڇيو: ڇوڪرو ڀوڙهن ڀرڻ مان ڪهڙا فائدا آهن؟

ٽاڪو - سائين، جي اهي ڀوڙها اکين مان نه ڀرن ته هوند اها ڪل ڪانه پوي ته برابر انسان کي ڪنهن مري ويل مائٽ لاءِ شوڪ ٿيو آهي يا نه.

ماستر - بيوقوف مان اهي ڇڙ پائيءَ جا جواب نٿو ٻڌڻ چاهيان. تون هڪ تمام ضروري جواب وساري ويو آهين. (ٽاڪوءَ کي لڪڻ سان ماري ٿو): ٽاڪو روئي ٿو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٢٠٢)

رام هو ليچو، ماڻس ڪيڪ جا ۾ ٽڪرا ڪٽي آئي
۽ هيو ڪري يڪدم وڏو ٽڪر ڪٽي وڌائين وات ۾.
ويچاري نانڪ لاءِ ننڍو ٽڪر بچيو. تڏهن نانڪ
سمجهايس:- "مونکي جي پهريائين آڇ ڏني ها ته مان
فضيلت وچان ننڍو ٽڪر ڪڻان ها."
پر رام ڏرهي ڏيئي چيس. "سو ڇا ٿو ڪري هينئر
به ته ننڍو ٽڪر مليو، باقي ايترو گوڙ ڇو ڪٽي لاٿو
اٿيئي!"

(٢٠٣)

هڪ ماڻهوءَ ٻئي ماڻهوءَ تي ڪورٽ ۾ بدناموسيءَ
جو ڪيس ڪيو، ڇو ته پنج سال اڳ هن "گينڊو"
ڪوٺيو.
جج پڇيس، "اهو ته ٺيڪ، پر پنجن سالن کان پوءِ
ڪيس ڇو ڪيو اٿيئي؟"
"حضور، گانڌي باغ ۾ مان رڳو گذريل هفتي ويو
هوس."

(٢٠٤)

موتي - شترگهن تون تير چلائڻ ۾ ته ڏاڍو هوشيار
ٿو ڏسڄ ۾ اچين. اصل گول جي وچ ۾ تير هڻيو اٿيئي.
اهڙي تيراندازي ڪيئن سکئين؟
شترگهن - سولي ڳالهه آهي! مون ته پهريائين تير

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٩٨)

ماءُ - راڌا، ڇو تمام ڏهر سان اُٿين؟ سڪول ۾ ڪو نہ ويندين ڇا؟

راڌو - امان مان ننڊ ۾ ئي سڀ سبق ياد ڪندس.

(١٩٩)

مڙد - ڇگو جي روٽي اڃا تيار نہ آهي تہ اڄ مونکي ٻاهر ڪنهن ٻئي هنڌ ئي کائڻو پوندو.

استري - صرف ٻہ منٽ ترسو.

مڙد - ڇا ان منٽن ۾ روٽي تيار ٿي ويندي؟

استري - نہ مان ساڙهي ٻڌي ستيري ويندس اڳو پوءِ مان بہ هلي ٿي اوهان سان گڏ ٻاهر کان.

(٢٠٠)

ليلان - منهنجو پاءُ روز سئنيما ۾ ويندو آهي.

شيلا - ڇا ايڏي ڪمائي اٿس ڇا؟

ليلان - نہ هو سئنيما ۾ Door keeper آهي.

(٢٠١)

پيءُ - وسنت! تو حسابن ۾ گهٽيون مارڪون ڪيئون آهن؟

وسنت - بابا! مون جيتريون مارڪون ڪنهن ڪو نہ ڪيئون آهن.

پيءُ - ڏاڍو سنو. پلا تو گهٽيون مارڪون ڪيئون آهن؟

وسنت - بابا ٻڙي!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

شاعر - ”هن بعد جلد ئي اوهانکي پتيءَ پتنيءَ جي جهيڙن تي شعر لکي ڏيندس جو ڪافي وڏو ٿيندو.“

(١٩٥)

گوپال سمجهيو ٿي ته بيت چاڪي چڱو آهي، سو پٽس ٽالهيءَ ۾ پاڻي وجهي وچ ۾ ٻه ٻل روئيءَ جو ٽڪر رکي ڏيکاريس.

ٻئي ڏينهن ڪلاس ۾ ماستر پڇيس ته ”گوپال، بيت چاڪي چڱو آهي؟“

گوپال - سائين، پاڻيءَ جي وچ ۾ ٻه ٻل روئي.

(١٩٦)

پدما - هي ڪهڙو ڇوڪر آهي؟ منهن انس جهڙو پاروٿو وانگر.

گوپي - اڙي اهو منهنجو ياءُ آئيمي.

پدما - معاف ڪج. مون مهانڊا ڪونه سڃاتا.

(١٩٧)

ماءُ - پٽ، هن ڪان پوءِ ماني متان کائين.

پٽ - امان ڇو؟ مانيءَ کان سواءِ مان ته مري ويندس.

ماءُ - پٽ، ماني کاءُ پر وقت کان وڌيڪ نه.

پٽ - چڱو، اڄمان منائي اڌ سير ڪن کائي پوءِ مانيءَ جو ڦلڪو ڪن ڪٽي گهٽ کائيندس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماستر - ڪيئن ٿو چوين. سبب ٻڌاءِ ؟
گوپال - چڱو سائين چورس. اجايو کھڙو وينو توهانجي سامهون ٻوان.

(۱۹۲)

ماءُ - ڪملا، هيترو وقت ڪٿي هئينءَ؟
ڪملا - ڪشن سان.
ماءُ - ڪشن، تون ڪٿي هئين ؟
ڪشن - ڪملا سان.
ماءُ - (ڪاوڙجي) اڙي ٻئي ڪٿي هئا ؟
ڪملا ۽ ڪشن ٻئي - گڏ.

(۱۹۳)

يــار! ڏي خبر. شاديءَ کانپوءِ وقت ڪيئن پيو گذري ٿي ؟
دوست! اصل ڳالهه ٿي نه پڇ. زندگي ٿــي بدلجي ويئي اٿم.
سو وري ڪيئن؟
دوست! شاديءَ کان اڳــ مان ڳالهائيندو هوس ۽ هوءَ ٻڌندي هئي. شاديءَ کانپوءِ ٻــن مهينن تائين هوءَ ڳالهائيندي هئي ۽ مان ٻڌندو هوس. هينئر اسين ٻئي ڳالهائيندا آهيون ۽ اوڙو پاڙو ٻڌندو آهي.

(۱۹۴)

ايڊيٽر - پنهنجي پتنيءَ جي پيار تي اوهان جو هيءُ شعر بلڪل نڪمو آهي. هن کي ذرا وڌايو."

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪوجنا ڪريان جو ٻنهي جي د ٻائڻ سان اسڪول جا سڀ ڪم ٻاٽمرادو ٿي وڃن.

ماستر - تون ڏاڍو سست آهين. چڱو! ڪشن تون ٻڌاءِ جيڪر ڪهڙي ڪوجنا ڪرين؟

ڪشن - مان اهڙي مشين جي ڪوجنا ڪريان جنهن ذريعي اهڙا ٻه ٻاٽمرادو هيٺ ٿي وڃي.

(١٨٩)

مريض ڊاڪٽر! منهنجي بچڻ جي ڪا اميد آهي؟

ڊاڪٽر- ڪيس خاطري ڏيندي، چيو ضرور. سو رنهن ٿي آنا. ڊاڪٽري رڪارڊن مان ظاهر آهي ته هن مرض ۾ ١٠ مان ٩ ڄڻا مرندا آهن. تون اهو ڏهون مريض آهين جنهنجو مان علاج ڪري رهيو آهيان. هن کان اڳي ٩ ٿي ڄڻا مري ويا تنهن ڪري انگن اکرن موجب تون ضرور بچندين.

(١٩٠)

ٻه دوست رستي تان گڏ وڃي رهيا هئا ته هڪ ڳوناٺو ٻنهي جي وچمان لنگهڻ لڳو. تنهنتي هڪ دوست چيس "تون احمق آهين يا بيوقوف؟"

ڳوناٺو - مان انهن ٻنهي جي وچ ۾ آهيان.

(١٩١)

ماستر- ڌرتيءَ جي شڪل ڪهڙي آهي؟

گوپال - سائين، گول.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ته ته ڪونه رنئي.

موتي- امان، مون سمجهيو ته تون گهر ۾ ڪونه آهين!

(١٨٥)

رام- اڄ ٽي ميل پنڌ ڪري گوپال کي مار ڏيڻ ويس.

سيتا- پوءِ ڀلا، تون موٽي ۾ به پنڌ آيو هوندين؟

رام- نه، ائمبولنس ڪار (ڦٽيلن جي موٽر) ۾.

(١٨٦)

دوارڪو- هو جيڪو وڻ ڏسين ٿو، سي منهنجي ڏاڏي پوکيا هئا جڏهن هو اڃان ٻار هئو.

ڪشن- چڱو مخول، ننڍڙو ٻار ڪيئن ايڏا وڻ پوکيندو.

(١٨٧)

حجام- (هڪ ماڻهوءَ کي) مونکي وارن لاهڻ جا ته پئسا ڏي.

ماڻهو- پيسا ڇو ڏيان؟ تو منهنجا وار ڪٽيا، مان تنهنجا پيسا تو ڪٽيان.

(١٨٨)

ماستر- ڪلاس ۾ سائنس پاڙهيندي هڪ وديارٿيءَ کان پڇيو، "رام! وڏي هوندي جيڪر تون ڪهڙي کوجنا ڪرين؟"

رام- (ويچار ڪري) مان جيڪر اهڙيءَ مشين جي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٿان ڇٽن ٿيون هڪڙي حيدرآباد کان ڪوٽڙيءَ لاءِ ۽ ٻي ڪوٽڙيءَ کان حيدرآباد لاءِ. ٻڌاءِ ته ٻئي انجڻ ڊرائيور ڪٿي اچي پاڻ ۾ گڏبا.

ٻيو - ڇو! ڪوٽڙيءَ واري درياهه ۾ ٻيو ڪٿي!

(١٨١)

اُستاد - (شاگردن کي) اڙي گوپال سامهون ٽنگيل نقشي تي جهان جو ملڪ ڏيکار.

گوپال - سائين ”ج“ اجهو، باقي رهيو پان، سو ٽڪو ڏيو ته وٺي اچان.

(١٨٢)

رام جڏهن نونند جي گهر ويو ته هن جو ڪتو ڀونڪڻ لڳو. رام ڊڄي بيهي رهيو. نونند سندي چيس:- ڊڄ نه، خبر اٿيئي ته ڀونڪندڙ ڪتا ڏاڙهيندا ڪونه آهن؟

رام - پر جي هيئنر تهنجو ڪتو ڀونڪڻ بند ڪري ته پوءِ؟

(١٨٣)

پشپا - سنان جي ڪونيءَ ۾ ڏس، ڪا ٻا ٽنگن جي ڊوڙندو پيو وڃي؟

دوارڪو چاهي؟ مونکي ته ڊپ ٿو لڳي.

پشپا - اڙي ڀاڄي! تون نل ڪليل ڇڏي آيو آهين.

(١٨٤)

ماءُ - اڙي موتي، گوڏي تي ايڏو ڌڪ لڳو اٿيئي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اسڪول ۾ قاعدو هو ته هر ڪو ڇوڪر ماستر کي انگريزيءَ ۾ جواب ڏئي نه ته ڪيس پائي ڏنڊ ڏيڻي پوندي. سو ويچارو ڇوڪر انگريزيءَ ۾ جواب ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي، پر ڪيس ٻڳي لاءِ اکر ڪو نه سجهيو؛ سو چيائين:-

Soon Soon Coming, Soon Soon going! Cow-husband (ٻڳو) Came me running.

Thengla me Phengla (ٿوٽو هنيائين) fell me down! Then What Shall I do?

(١٧٨)

ڪلاڪار- ڇا توهانجي تصوير ڪڍڻ ٿاهيان. تيلن (روغن) ۾ تيار ڪريان؟

پيرمرد- تيل ۾ تيار ڪندؤ ڇا آءُ ڪا مڇي آهيان ڪڻ جو تيل ۾ تري تيار ڪندؤم.

(١٧٩)

چاچي- (وٽندڙ ٻار کي) ٻه آنا ڏيانءِ ته هڪ مٺي ڏينديم؟

ٻار- نه نه! اصل نه! ڇو!! مميءَ ته پنهنجي دوا ڊاڪٽر کان آٺي ڏيندو آهيانس ته سچا سارا ٨ آنه ڏيندي اٿم!

(١٨٠)

هڪڙو- هي ريل گاڏي ٻون ساڳئي وقت ساڳيءَ لائين

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٻڌاءِ تہ جو انسان ١٨٩٨ع ۾ ڄائو آهي، انجي عمر ڪيتري هوندي؟

پٽ- بابا، مرد يا زال؟

(١٧٤)

ماستر- ڇانگا وڻ ڌرتيءَ مان ڪيئن ٿا ڦٽن؟

ڇانگو- سائين، ڌرتيءَ ۾ هيٺ انهن وڻن جون مائر وينيون آهن، جي انهن کي ٻيهون جهٽين.

(١٧٥)

ڏاهري- هيئنر طبيعت ڪيئن آهي؟

بيمار- بخار تہ لٿو آهي پر ڇيلهہ ۾ اڃان سور آهي.

ڏاهري- پڪوان ڪندو جئن بخار لٿو اٿو تئن ڇيلهہ ۾ جلد لٿندو.

(١٧٦)

ماءُ- گنگو، ڪالهہ ڇو تاريخ جو سبق ياد ڪونہ ڪيئہ؟

گنگو- امين تون ڪونہ چوندي آهين تہ گذريل کي ياد نہ ڪجي، سو گئي گذري ڪالهوڪي ڳالهہ ڪٽي ڇڏ.

(١٧٧)

هڪڙو ڇوڪر جيئن پنهنجي اسڪول ۾ ٿي ويو، واٽ تي هڪ ڍڳي هيبس ڏٺو. جنهن ڪري ٿت ۾ ڪري پيو. ماستر ڊپر سان اچڻ جو سبب پڇيس،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٧٠)

مئجسٽريٽ - (چور کي) ڇا تو چوري ڪئي آهي ؟

چور - ڀلا تون ته مون ائين سمجهيو هو. پر هيئر پنهنجي وڪيل جا دليل ٻڌڻ کان پوءِ مونکي پڪ ٿي ويئي آهي ته مان بيگناهه آهيان. پوليس مونکي رستي تان پڪڙي آئي آهي.

(١٧١)

گهر ۾ آيو ٻـزاڙي، داديءَ ويٺي سئين چڪايس.
"هيڏو اگهه روپيا ست ٻارهن آنا!"
"سترهن روپيه، ٻـڙي ڪيڏو چيائين، تيرهن ڏيندي سانءِ."
"نه مائي خالي ست روپيه، ٻارهن آنا!"
وٺ ته سهين، ڇگو ڇهه روپيه قبول اٿيئي ؟

(١٧٢)

پيءُ - ڪشن توکي خبر آهي ته مان دنيا جي ڇئني ڪنڊن جو سفر ڪري آيو آهيان ؟

ڪشن - بابا توهان کهڙي نه عجب ڳالهه ٿا ڪريو. ڌرتي ته گول آهي، پوءِ انکي ڪنڊون وري ڪٿان آيون.

(١٧٣)

پيءُ - تون حساب ۾ ڀوريون نمبر آيو آهين؛ هاڻ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٦٦)

"ڪيئن رلئا، تيار ٿيڻ ۾ ڪيئن اچان نه؟"
ايڏو ٽنگ ڇو ٿو ڪرين؟ اڌ ڪلاڪ کان چوندي
ڪو نه پيئي اچان ته بس چار هڪ منٽ ۾ تيار ٿيس!

(١٦٧)

گنگا - منهنجي نظر ايتري نه تکي آهي جو مان
اڍائي لک ميلن تائين ڏسي سگهان ٿي.
ڪملا - بلڪل ناممڪن.
گنگا - ڇا ٿو ڏهن، چنڊ ايترو پري ناهي؟

(١٦٨)

ماستر - بورڊ تي لکيو Man goes
رام کان پڇيائين ته هن جي معنيٰ ڇا آهي؟
رام - سائين، "انب"
ماستر - نانڪ تون ٻڌاء.
نانڪ - سائين، "ماڻهو وڃيٿو".
ماستر - شاباس! رام اصل بيوقوف آهي.

(١٦٩)

هڪڙي دفعي هڪڙي ڏاهريءَ کي پير ۾ ڪنڊو
چڀي ويو پر ڪو نه لڳو گوڏي وٽ. هڪڙي ماڻهوءَ
ڇيس ته ادا گوڏو ڇو ٿو ڪوڙين؟ چيائين ته، ادا پير
۾ ڪنڊو لڳو ائم سو گوڏي وٽ ٿو اچي وتانس.

ماڻھو برابر ڪوڙا ھئا. تنھنڪري ھو ٻاٽ نہ ڪوڙو ھو. سو جيڪي ھن چيو سو ضرور ڪوڙ ئي چيائين. تنھنڪري سڀيئي ماڻھو ڪوڙا نہ ھئا. تنھن ڪري ھن جو ڪجھہ چيو سو بلڪل سچ چيائين. تنھن ڪري دنيا جا سڀ ماڻھو ڪوڙا ھئا تنھن ڪري ٻاٽ نہ ڪوڙو ھو ......

(١٦٣)

پپو - ھيءُ آني وارين چار ڪارين جليبين جو وني آيو آھين؟ مون توکي چيو تہ ٻي آني وارين چار وني اچج.

پٽ - بابا، پئسي جو صابڻ نہ آندو اٿم، ان سان ڌوئي صفا ڪبيون تہ ٽن پئسن جي ڪسر ڪانہ ٿيندي؟

(١٦٤)

ھڪ ڪڙميءَ ٻئي کي چوائي موڪليو تہ مھرباني ڪري مونکي گڏھہ ڏياري موڪل. اگر ھئا گڏيل سڌيل. جڏھن گھڻي ڪوشش سان بہ پڙھي نہ سگھيو تڏھن چوائي موڪليائينس تہ "مان پاڻ ٿو اچان!"

(١٦٥)

ھري - ايڏو چار صفحا خط ڪنھن لکيو اٿيئي؟

موتي - رام لکيو آھي.

ھري - ڪھڙي خبر چار لکي اٿس.

موتي - لکي ٿو تہ خبرچار روانو ڏي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

وڃري ويئي. تڏهن ته ماستر چوڻ لڳو ته ڇورا يڪدم نٿي ڇيڻو؟ جواب ڏنائين ته سائين توهانجو حڪم آهي ته ٻي دفعا خيال ڪري پوءِ ڳالهايان.

(١٦٠)

ناري - ڪشن، اُبتو پٺيءَ ڀر ڇو پيو هلين؟

ڪشن - ڊاڪٽر صلاح ڏني آهي ته هوا بدلاءِ. سو منهن سامهون هلڻ بدران اُبتو ٿو هلان ته ائين هوا بدلجي.

(١٦١)

ٻار - امان مينهن ڇو ٿو پوي؟

ماءُ - اَن، ڀاڄيون ۽ ميوا پيدا ڪرڻ لاءِ.

ٻار - پوءِ ڀلا رستن ۽ گهرن جي ڇتين تي ڇو ٿو پوي.

(١٦٢)

هڪڙي دفعي ڪنهن وڪيل چيو ته دنيا جا سڀيئي ماڻهو ڪوڙا آهن. هاڻي جي سڀيئي ماڻهو ڪوڙا ٿيا ته چئبو ته پاڻ به ضرور ڪوڙ هو ۽ جنهن صورت ۾ هن جيڪي چيو، سو ضرور ڪوڙ ٿي هوندو. تنهن ڪري دنيا جا ماڻهو سڀيئي ڪوڙا نه هئا. تنهن ڪري هو پاڻ به ڪوڙو نه هو ۽ جنهن صورت ۾ هو ڪوڙو نه هو، تنهن صورت ۾ هن جيڪي چيو سو ضرور سچ چيو هوندائين. تنهن ڪري دنيا جا سڀ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڳاڙهي رنگ جو ۽ ٻيو سائي رنگ جو.

رام - ها، اهڙو ٻيو جوڙو گهر رکيو آهي.

(١٥٧)

ڪمار - لال خوشخبري ٻڌايانءِ؟

لال - امتحان ۾ پاس ٿئين؟

ڪمار - نه، پر جيڪي امتحان ۾ ناپاس ٿيا انهن ۾ ٻهريون نمبر آيس.

(١٥٨)

هڪ ڇوڪر ماءُ کي چيو تہ امان مونکي نديءَ ڪپڙي ڏي ته ڪٽي راند ڪرايانس. ماڻس چيس ته نه ابا، ڪيرائي وجهندءِ يس.

ڇوڪر چيو: امان ڪرندي ته پلا پوءِ ڇا ٿيندو؟ مٽيءَ جو راندڪو ته ڪونہ آهي جو ڀڄي پوندو!

(١٥٩)

ماستر ڇوڪرن کي بار بار هدايت پيو ڪندو هو ته جواب ڏيڻ کان اڳ ڀلي گهمرا خيال ڪريو. نينگر دل ۾ ڏجهندا هئا. هڪڙي ڏينهن ڪنهن ڇوڪر کو جواب ڏنو ٽڪڙو، پر اٿيو رو، تنهنڪي ويٺي سمجهايائين انهيءَ وقت ماستر کي واس ۾ ڇروت هو جو ٻيڄبرو ڪٽي ڪيسي ۾ وڌائين. ڇوڪر اهو ڏسي ٿو چوي ته سائين، آءُ هڪ دفعو خيال ٿو ڪريان، ٻيو دفعو خيال ٿو ڪريان، ٽيون دفعو خيال ٿو ڪريان ته اوهانجي ڪوٽ شريف کي باهه. اتري ۾ ڪوٽ ڪسي باهه

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

[illegible]

ويندي هئي. هڪ ڏينهن دير سان اٿيو. پڙهڻ سبب پڇيس. هن جواب ڏنو ته بابا مونکي اڄ ننڊ هئي ۽ اڄ جاڳيس پئي. خواب ۾ ڏٺم ته مڪتب ۾ ويٺو آهيان ۽ سبق ويٺو پڙهان. پوءِ خيال ڪيم جي اڄ سبق ۾ ٿو اٽڪان ته ماستر مار ڏيندو. جڏهن سبق پورو ٿيو تڏهن اٿيس ان ۾ منهنجو ڪهڙو ڏوهه.

(١٥١)

ننڍو ڇوڪر (ماءُ کي) امان مان هڪ ماٽيءَ کي گهوڙو ٺاهيندو ڏٺو.

ماءُ - پٽ تون ڀلو آهين.

ننڍو ڇوڪرو - نه امان نه. مان ڀلو آهيان. هن گهوڙو اڳيئي ٺاهيو. گهوڙي کي پيرن ۾ ڪوڪا هڻي رهيو هو جڏهن مون ڪيس ڏٺو.

(١٥٢)

ماءُ - اٿي سيتا، ميڙيءَ کي ڌوئي پوءِ ترج.

ڌيءُ - ميڙي رهي پاڻيءَ ۾ تنهن کي ڌوئڻ جو ڪهڙو ضرور آهي!

(١٥٣)

بابا! اوهين ڪٿي ڄاوا هئا؟

"پٽ مان بمبئي ۾ ڄائو هوس"

"ڀلا امان ڪٿي ڄائي هئي؟"

"انهي جو بنگال ۾ جنم ٿيو هئو."

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٿو ڪٽان.

(١٤٨)

ڪنهن مسواڙيءَ ڪن مهينن جي مسواڙ ڪانه ڏني هئي. هن وقت پئسو ڀيڙو ڪونه هئو ۽ اڃ سيان پيو ڪندو هئو.

آخر مڪان جو مالڪ بيزار ٿي پيو ۽ چوڻ لڳس ته چڱو مڙس ٿـيءُ. مسواڙ ڏي. مان اڄ تائين مروت ڪندو ساڻءِ. جيڪي ٿوڪي ڏيڻو آهــي تنهنجي اڌ رقم ته مان وساري ٿو ڇڏيان.

واه ڏاڍو چڱو! مسواڙيءَ خوش ٿي چيو. اوهانجو اڄ تائين گڏ جـڻ منظور اٿم. مان بـ ، رقم جو بيو اڌ وساريان ٿو.

(١٤٩)

گراهڪ - مون پنهنجي گم ٿيل ڪتي جو اشتهار وڇايو آهي؟ ان بابت ڪجهه ٻڌو اٿو. مون پنجاهه روپئي جو انعام آڇيو آهي.

آفيس جو پٽيوالو - معاف ڪجو سائين! هتي هينئر ڪو به ڪونهي جو جواب ڏئي. سڀ ايڊيٽر ۽ رپورٽر ڪتي جي ڳولا ۾ ويا آهن.

(١٥٠)

هڪڙي ڇوڪر کي ڏيو سان اٿڻ جي عادت هئي ۽ ٧
وري سبب اهڙا ڏيندو هو جو سيڌي ڪان ڪل نڪري

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مهمان – مونکي ياد آهي. مان تو موڪليان ٿو،
يڪدم هيڏانهن اچي مونسان رهن.

(١٤٤)

ساوتري – تون پنهنجي مڙس کــي گهر ڪيئن
رکندي آهين؟

سرلا – مان هن وٽ ٻار ڇڏيندي آهيان.

(١٤٥)

ڇوڪر – بابا، پکوان ڪٿي رهندو آهي؟
پيءُ – پٽ، تنهنجي اندر ۾.
ڇوڪر – بابا، منهنجي اندر ۾ ته هڏا ۽ رت آهي.

(١٤٦)

ڇوڪرو – امان! ماستر چيو ٿي ته انسان ٻاندر جي
نسل مان آهي.

ماءُ – ماستر آهي، ڪير آهي؟ منهنجي پٽ جــو
منهن شينهن جو، اکيون هرڻ جون، قد گهوڙي جو،
رنگ گڏه جو آهي. مٿي کي ائترو ا، سمجهه ۾ نٿو
اچي.

(١٤٧)

ننڍو ڇوڪرو – امان! مـان ننڍڙي ڀيڻ آهيان.
مونکي ڪٽي هل.

ماءُ – توکي ۽ ٻيڙل ڀيڻ کي ڪيئن ڪٽندس؟

ننڍو ڇوڪر – تون مونکي کڻ ۽ ٻيڙل مان ٻاٽيهي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪين جبل پاڙ - پاڙ نه مٽا گڏ ۾ گتا پيا آهن.

(١٤١)

هوءِ - ڏينهن ۾ گهڻا پيرا ڏاڙهي لاهيندا آهيو؟

هو - او! ٤٠ - ٥٠ پيرا.

هوءِ - ڇا! پاڳل آهين؟

هو - نه! مان نائي آهيان.

(١٤٢)

ڇرين جي اسپتال جي سپرنٽينڊنٽ کي ڪنهن استريءَ چيو، ”هوءَ مائي ڪير آهي جيڪا هتي ويٺي هئي. هينئر اچا وٽانئس لنگهياسين. ڪهڙو نه منحوس چهرو هئس. ڇا! هوءَ خوفناڪ آهي؟“

سپرنٽينڊنٽ ڪجهه نٺائي جواب ڏنو. هائو خبر! ڪڏهن ڪڏهن!“

”پر جي ائين آهي نه هنکي آزاد ڇو ٿا ڇڏيو؟“

”لاچار! ڇا ڪجي“ سپرنٽينڊنٽ وراڻيو.

”ڇا هوءَ هن اسپتال ۾ رهندڙ ۽ اوهانجي ظابطي هيٺ نه آهي ڇا؟“

”نه، هوءَ نه منهنجي ظابطي هيٺ آهي ۽ نه اسپتال جو پالي. هوءَ منهنجي ڌرمپتني آهي.“

(١٤٣)

ميزبان - توهان هتي گهڻو وقت ترسيا آهيو. مان سمجهانٿو ته اوهانجي ڄال ۽ ٻارن کي ڏايو خيال هوندو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪڙڪيدار هنڪار، سي ائيڻي جوانيءَ جا خمار، بدن جي سترائي، نرگهت جو چڙهائي رس جو نهڪار ۽ اهو سينگار خمار سي جملي ٿيا جوانيءَ جا ڏار.

ڪي ورهيه گذريا ته پيرسن ڪي وري اُن ساڳيو ڦڪڙ گڏيو. ڏٺائينس ته ڪلهي ڦاٽي صدري، مٿو اگهاڙو ۽ ٻار هنج ۾ ٿي رڙهندو پيو وڃي، پڇيائينس ته فلاڻا تنهنجا جوانيءَ جا ڏار ڪيڏانهن ويا؟ پنيان ڏالس ۽ ٻه ٻيا ٻار پٺيان آيا ته ڏي اشارو ڪري چيائين، سائين هيءَ جا پنيان جهڪ پيڻي اچي تنهن جوانيءَ جا ڏار ڪوڙي ڪيا.

سچ چيو آهي شاعر ته:-

جا وڃي وري نه اچي - سا آهي جواني
جا اچي ۽ وري نه وڃي سا آهي پيري

" قليچ بيگ "

(۱۴۰)

سس ۽ نُنهن پاڻ ۾ ٺهندڙ يون ئي ڪونه هيون. هوءَ ويندي هئي اُتر ته هوءِ ويندي هئي ڏکڻ. جي ننهن ڪٿي ٻني وسائي سمهندي هئي ته سس چوندي هيس ڏيکون ڏيئي ماريندي هم جا؟ ڪنهن سمي ٻئي ريل ۾ مسافر هيون. ننهن چيو سس! سس!! هو ڏس ته جبل ڪيڏو نه مٿي آهي! سس چڙ ۾ چيس ته جبل وري ڪيئن مٿي ٿيندا آهن؟ مٿي ٿيندڙ يون آهن چوٽيون

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مس مس ڪوٽ جا ٻيڙا ٻائي مون مڪتو ساھ ٿي ڪيو
۽ ڪوٽ پٽ ڪان اُڏڙي پيو!!

درزي - شڪر الحمد الله، وري بہ اسان جي آبرو ۽ رھجي آئي جو ايتري ڪندي بہ ٻيڙا لہ نہ ٿيا.

(١٣٨)

ڪنھن مائيءَ ڪي ٽي ٻانيون ڏيئي ھيون جي ھڪڙي رات ٿي ٻرٽيون. سندن ماءُ جھلي ڇڏيو ۽ وھاڻو ۰ھل چپ نہ چورجو. جڏھن وھاڻو جي مھل آئي ۽ ڪير جي لونيءَ ٻ ٻليءَ منھن ٿي وڌو ۽ ھڪڙيءَ جٽيءَ ھڪل ڪري چيو، ھت ٻلي (ھش ٻلي) ٻيءَ چيو ھٽيندت ڏندو (ھٽيندس ڏنبو) ٽڏھـن ٽـي ٽين جٽي ماءُ ڪي چوي ۽ ڏٽ (ڏس) امان موڪو ڪتو (ڪچو)؟

(١٣٩)

ڪو مست قڪڙ وڃـو ڪنھن معزز عيالدار وٽ ۽ چيائيس جوانيءَ جا ڏار ڪھڙا ٿيندا آھـن؟ پيرسن ڪلي چيس، ابا! ھي جا تو ٻھراڻ جي ٻيڙي ڪلاٻاٽ سان مڙھائي آھـي ۽ ٻري مقيص ڳاڙھي سان پرائي آھي ۽ جتي چانديءَ سان گھڙائي آھي ۽ سائي لونگي ٻھري آھي، سي ائيئي جوانيءَ جا سينگار، تنھنجي ٽيلي رنگ ڏاڙھـي، وڻيل مڇون، اکين ۾ ڪاجل ۽

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٣٥)

ڪنهن سمي شينهن، گهڙو، ٻڪر ۽ رڍ پاڻ ۾
ٻولي ناهي هليا شڪار تي. ڪجهه جيترو شڪار هٿ
ڪري هڪڙي هنڌ اچي ڪٺو ڪيائون پوءِ منجهانئس
چار حصا ڪيائون. پوءِ شينهن تو چوي ته پهريون حصو
منهنجو آهي جو آءٌ جانورن جو بادشاهه آهيان، ٻيو حصو
ٻه منهنجو ڇو ته مون پوڙهيو ٻين کان سرس ڪيو آهي،
ٽين تي ٻه منهنجو حق لڳي جو منهنجي ٻڪ اوهان
ننڍن ۽ هيٺين جانورن کان ڇتي آهي. باقي رهيو
چوٿون حصو تنهنجي جيڪڏهن اوهان مان ڪنهن کي
جرئت ٿيندي ته خواه مخواه مون سان وڙهي پائيندو.
ائين چئي چارئي حصا لنگهائي پاڻ وٽ رکيائين.

(١٣٦)

هڪڙو پٺاڻ ويو ٿي حلوائيءَ وٽ ۽ چيائينس تــه
مونکي پاءُ حلوو ڏي سو هن پاءُ کان گهٽ ڏنس ته
پٺاڻ چيس ته گهٽ ڇو ٿو ڏين؟ چيائينس ته مٿان توکي
کڻڻ ۾ تڪليف ٿئي سو حلوو وٺي هــن ٻه پئسا ٿورا
ڏنس. حلوائيءَ چيس ته گهٽ پئسا ڇو ٿو ڏين ته پٺاڻ
چيس تــه مٿان توکي ڳڻڻ ۾ تڪليف ٿئي. سو پئسا
ٿورا ڏيئي هليو ويو.

(١٣٧)

پاڏو- هي ڇا، درزي! هي ڪوٽ سبيو اٿيئي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ماجسٽريٽ - ڪو وڪيل اٿيئي ؟

جوابدار - سائين ديگڙيءَ جا پئسا عليم گهڻا جنهن مان وڪيل جي في ڀري سگهان ؟

(١٣١)

پيءُ - گووند! ڇو پيو ڏڪين ۽ لڪين ؟

گووند - بابا! امان اچي ڪاوڙي آهـــي ۽ وٺي سوٽي ڪٽڻ، اچي ٿون ۽ لڪ مٿان ٿوڪي ... نــ مار ڏئي .

(١٣٢)

هڪ ڇڳي ماڻهوءَ هڪ ڳنوار جي دڪان تان هڪ پئسي جو ڪير ورتو. ڪير مان هڪ مک نڪتي. انهيءَ ماڻهوءَ ڪاوڙ جي ڪير واري کي چيو ته "ڇو ڙي! ڪير ۾ مک ڇو پيئي آهي ؟" ڳنوار ڪڪ ئي جواب ڏنو ته ٽڏهن ڇا هڪ پئسي جي ڪير ۾ هاٿي پيل هجي؟

(١٣٤)

ڪنهن موذي دنيادار وٽ هڪ زماني جي ستايل وچي حال رنو. غريب جـــي کهاڻي اهڙي هيدياءَ ڏاريندڙ هئي جو هن موذيءَ جـي دل ڀرجي آئي. اکين ۾ پاڻي آڻي انهي مفلس کـــي ڳراٽڙي پائائين ۽ سڏڪن وچان نوڪر کي ڪوٺي چيائين، اي فـلاڻا، ويچاري هن ستم رسيده دلشڪست برادر کـي ٻاهر وٺي وڃي ڇڏ مٿان منهنجو هردو نه ڦاڙي ڇڏي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏوڪر پيسو ڪين واٽڻي ڪان اُڌاري وٺي اچان؟ لاجواب
ليڪچرار اُٿيو جمي ويو. نشاني ٺڻي پيس.

(١٦٨)

نٿو سنگهه ڪي ڪورٽ جو سمن آيو ته فلاڻي خون
جي مقدمي ۾ توکي اسيسر نمبر ٢ ٿي ڪم ڪرڻو آهي.
ويچارو هو صفا ابوجهه. سو هوشيار سنگهه سان صلاح
ڪيائين جڏهن ڪيس ٿئي، ڪورٽ ۾ مات ڪيو وينو
ڪيس ٻڌج. جڏهن جج راءِ پڇيئي تڏهن چئجانءِ.
حضور ٻين اسيسر سان شامل راءِ آهيان.
خير جڏهن ڪيس پورو ٿيو. تڏهن جج ٻئي
اسيسر کان پڇيو ته تنهنجي ڪهڙي راءِ آهي؟ چيائين
حضور! مونکي هٿي نٿي، مون ڪيس ٻڌوئي ڪونه.
تڏهن جج نٿو سنگهه کان پڇو ته تنهنجي ڪهڙي راءِ آهي؟
چيائين- حضور! ٻين اسيسر سان شامل راءِ آهيان.

(٢٩)

بيوقوف- (نهال ماسٽر کي) سائين منهنجي ڪا
چٺي آئي؟
نهال ماسٽر- نالو ڇا اٿيئي؟
بيوقوف- سائين نالي کي وجهو ڏوڙ. اِلي ڪارڊن
لفافن تي ڪٿي ڏسو. پڇو ڇا ٿا؟

(١٣٠)

ماجسٽريٽ- توتي ڊيگري چورائڻ جو فرياد آهي.
جوابدار- سائين! سڀ ڪوڙ آهي!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٢٥)

گوبند- مون توکي چيو ته ڪڪڙ ڪي ان ڪاراءِ.
ڪين ٻليءَ کي ويٺو ان جي منهن ۾ وجهين.
نوڪر- سائين، ڪڪڙ ٻليءَ جي وات ۾ آهي.

(١٢٦)

شيرو ۽ عدلو هٽا ٻئي يائر، پر عدلو ٻين ڪوڙ ٻئي
نه چوته شيرو شڪل جو ٻيڙو هئو.
چاچُو- اي عدلو! شيرو ٿهنجو چا ٿئي؟
عدلو- (جهٽ ۾) ڪي ڪين ٿئي.
چاچُو- ڪوڙ ٿو ڪرين!
عدلو- ٿئيم مت ۾ ڏورانهي مائٽي آهي.
چاچُو- نياڳا! ياءَ ڪونه ٿئيئي؟
عدلو- ياءَ ڪٽي هوندو ۾ وڇوٽي وڏي آهي.
چاچُو- وڇوٽي ڪهڙي؟
عدلو- آءَ ابي امان جو ٻهريون پٽ. شيرو ٻويون.
چاچُو- واه استاد! مڙيئي گهٽا يائر آهيو؟
عدلو- ها.

(١٢)

مسٽر ليڪچرار ڏاڍي فصيح زبان ۾ تقرير ڏني.
آخر چيائين ڪنهن کي سوال پڇڻو هجي ته پڇي.
ڪوئي ڪونه اٿيو. نيٺ پٺيان هڪڙي زال اٿي ۽
چيائين ”فلاڻا! سيٺ ڪهي ويو اٿئي. ڏيڏين ڪو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جو ٻار نہ ڪيو تہ هلين ؟

مسخرو- خداوند ! ٻہ گڏهن جو.

ٻچن جو خطر گهر (١٢٣)

نئون ڊاڪٽر- (دل ۾) الله ميان ! ڪو بيمار لپائج.

ٻهڙوال- (دروت بيهي) ڊاڪٽر صاحب ! ڪيا لنب جي دوا ناٽي ڏيندا ؟

نئون ڊاڪٽر- اول احوال ڏي. ڇا ڪان ٿي لنهنجي لنب ڦٽي ؟ ميان ! مان هر درد جو بنياد ڳوليندو آهيان. پوء اهڙي دوا ڏيندو آهيان جو هڪدم خرابي جي ٻڙ کي پاڙون پٽي ڪڍي. ٻهڙوال اهو ٻڌي اٿي هليو. ويچارو ڊاڪٽر واڻڙو ٿيو نہ مون ڇيو ڇا ! هرو ڀرو تہ گراهڪ هٿان وڃي سو سڌي پڇيائينس.

ٻهڙوال- اي سائين! سڄي رات ٿا منهنجا ٻار رڙن. مان تہ وت آيس دوا لاء. ٻڙ پٽائڻ ڪونہ آيس.

(١٢٤)

ڊاڪٽر- وڪيل ڪيس بگاڙي تہ اصيل چڙهي ڦاهي تي.

وڪيل- ڊاڪٽر ڪيس بگاڙي تہ بيمار سڌو قبر ۾. ڦاهي بہ نصيب نہ ٿيس.

ٻئي گڏ جي- مردو نرگہ وڃي ڪي سرگہ ٻاڻ ڪي مطلب ڦيء سان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١١٩)

ٻه ماڻهو هڪ گاڏيءَ ۾ مسافري ڪري رهيا هئا. ٻنهي جون مڇون وڏيون هيون. هڪ پڇيو ٻئي کان "توهان ڪير آهيو." ٻئي اڪڙجي جواب ڏنو:- "جيڪي توهان آهيو سو مان آهيان." ته تو پهريون جواب ڏنو:- "اڙي ڀائي مان الوءَ جو پٽو آهيان. ڇا تون به اهو آهين؟"

(١٢٠)

سپاهي - او ڇوڪرا تون سائيڪل تمام تيزيءَ سان هلائي رهيو آهين، ڪٿي ڪنهن سان ٽڪر نه کائين.

ڇوڪرو - جناب سپاهي سائيڪلن جي شرط آهي انڪري اڄ پريڪٽس ڪري رهيو آهيان.

(١٢١)

پهريون آدمي - اڙي ڀائي تون پنهنجي گڏهه کي ايترو ڇو ماري رهيو آهين.

ٻيو آدمي - اڙي ڀائي معاف ڪجانءِ مونکي اها خبر ڪانه هئي ته تنهنجي گڏهه سان به ڪا مائٽي آهي.

(١٢٢)

گڏهه ڪير ٿيو

بادشاه پنهنجو اوني ڇوغو لاهي مسخري کي چيو ڪڇي هل. ٻئي وزير کي ريس، تنهن به لاهي ڇوغو رکيو مسخري جي ڪلهي تي.

تڏهن تہ بادشاه مسخري کي چيو، هڪڙي گڏهه

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١١٥)

پيءُ - سڪرام، تو ڪالهه ڪانه مستي ڪانه ڪئي ۽ مون کي خوش ڪيئه، پر اڄ وري مون کي ناراض ڪيو اٿيئي.

سڪرام - بابا، مون سمجهيو ته اڄ منهنجي ٽيڪ جو وارو آهي.

(١١٦)

ڪشن - هربخش، وڻ تي متان چڙهين! پير ترڪي ويندءِ ته ڳاٽو ڀڄندءِ.

هربخش - پرواهه ناهي، بابو ڊاڪٽر آهي.

(١١٧)

ماءُ - پٽ، ڪمند نه ڦڪو آندو اٿيئي؟

پٽ - پرواهه ناهي ممي، توري کنڊ لڳائي کاءُ.

(١١٨)

ڪي ماڻهو هڪ جڳهه تي ويهي کاڌو کائي رهيا هوا. اتفاق سان هڪ مفت خور انسان اچي لنگهيو. هُن کي کائيندو ڏسي ڪانئن پڇيائين:-

"ڇا کائي رهيا آهيو؟"

هُن ورندي ڏني ته "زهر کائي رهيا آهيون."

مفت خور جواب ڏنو ته ياڻي توهان جي مري وڃڻ کان پوءِ مونکي جيئڻ حرام آهي سو تهي تڪي ساڻن گڏ ويهي کائڻ لڳو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١١١)

مائي - ڊاڪٽر، منهنجو مڙس سڄي رات ڊٻ ۾ ڳالهائي ٿو، انهيءَ لاءِ ڪا صلاح ڏيندا.

ڊاڪٽر - پنهنجي مڙس کي ڏينهن جو ڪجهه نه ڪجهه ڇوڻ جو موقعو ڏي.

(١١٢)

رام - مان سڄو ڏينهن گهر آهيان. جڏهن وٽيئي ٿڌهن اچج.

نانڪ - پر ٿا ٻاهر نڪرين ته ڪونه ٿا؟

رام - زوراور، پنجاهه روپيا ٿو مسواڙ ڀريان، تڏهن ته ٻاهر گهمندو وتان!

(١١٣)

مائي - اڙي هن فوٽي ڏسڻ سان ته سيڪو ائين سمجهندو ته مان اڄ کان ڏهه ورهيه ٻيئي آهيان.

فوٽوگرافر - ٻـاڻ چڱو. ڏهن ورهين ٿائين فوٽي ڪيائڻ کان ڇٽيئن.

(١١٤)

دادا - جيڪڏهن توهان ٿند وستيءَ جي قانون ٿي هلندا ته ڊاڪٽر جو منهن به نه ڏسندا.

شيوڪ - پر دادا، جي ڊاڪٽر رستي ٿي گڏ جي وڃي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

رسيو.

ڊاڪٽر- (هن کي غور سان ڏسي) مون کي ته تنهنجي يادگيري ڪونهي. تون منهنجي مريض مان ته ڪونه آهين.

گوبند- مون کي خبر آهي پر منهنجو چاچو توهان جو مريض هو ۽ مان سندس وارث آهيان.

(١٠٩)

ڀڳوان - دوست رام، تنهنجي صلاح موجب ڪالهه مون پنهنجي زال کي سڏ وڃي چيو ته، اڳتي مان تنهنجو حڪم نه مڃيندس.

رام- شاباس دوست شاباس. چڱو ته هاڻي تو ۾ مردانگي آئي آهي. هاڻي تون فخر سان ڪنڌ مٿي ڪري هلي سگهين ٿو.

ڀڳوان - نه دوست اڃان نه، منهنجي ڪنڌ ۾ اڃان سور آهي!

(١١٠)

گوپي - مان سمجهان ٿي ته توکي جيڪو لاڪيٽ ڏنو آهي تنهن ۾ ڪنهن جي يادگيريءَ لاءِ ضرور ڪا شيءِ ورتي اٿيئي.

ڪملا- ها، منهنجي مڙس جا وار پيل آهن.

گوپي- پر تنهنجو مڙس ته جيئرو آهي.

ڪملا- ها، پر سندس وار ڪسي ويا آهن.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڊرائيور – سائين، موٽر کي بريڪ نه هڻڻ ڪري
لڪڙي موٽر هلايم جيئن جلد ئي گهر پهچان !!

(١٠٦)

گيٽ ڪيپر – مائي، توهان کي هن ڇوڪريءَ
جي سڄي ٽڪيٽ وٺڻي پوندي.

مائي – ڇو؟

گيٽ ڪيپر – هيءَ ڇوڪري ١٢ سالن کان وڏي
آهي.

مائي – ٻارهن سالن جي ڪيئن هوندي جڏهن
مون کي شادي ڪئي ڏهه سال ٿيا آهن؟

گيٽ ڪيپر – مائي، مان هتي ٽڪيٽون وٺڻ لاءِ
بيٺو آهين ۽ نه ڪي ڪي ڏوهه ٻاسائڻ لاءِ!

(١٠٧)

گوپال – تون جي پنهنجي پرينتما کي ٻڌائين ها ته
توکي هڪ ڪنوارو چاچو آهي جو تمام شاهوڪار آهي
ته هوءَ توسان شادي ڪرڻ کان ڪڏهن به انڪار نه
ڪري ها.

موتي – دوست تون انهي ڀليل آهين. مون ڪيس
اهو ٻڌايو ۽ هوءَ هاڻي منهنجي چاچي ٿيڻ واري آهي!

(١٠٨)

گوبند – گب مارنگ ڊاڪٽر – مان توهانجو ٿورائتو
آهيان، ڇو جو توهان جي دوا مون کي ڏاڍو فائدو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٺيڪ ٺيڪ! مان به انهيءَ جي پٺڀرائي ڪريان ٿو. پراڻي
زماني ۾ درياه کي هڪڙو ڪنارو هوندو هو ۽ نه ٻه."

(۱۰۲)

ماستر - ريگستان ڇا کي چئبو آهي؟
شاگرد - سائين اهو هنڌ جتي ڪجهه به نه ٿئي.
ماستر - ڀلا مثال ڏي.
شاگرد - جيئن توهانجو ڳنجو مٿو...!

(۱۰۳)

ماءُ - (پٽ کي) پٽ ڊاڪٽر کي چئجانءِ ته ڏيڍ لاءِ
هڪ لڳڻ واري دوا ڏئي.
پٽ - نه امان ڊيڊي ۾ اڳ ٿورو پيو آهي ۽ جي
ڪاڪو به چاڪ ٿي پيو ته اهو جلدي ڪهي ويندو.

(۱۰۴)

ٻهراڙيءَ جي پاڻيءَ چيو ته جالن کي جيسين جيور
نه ڏجن ته ماني جهڙ ڪيو ڏين. ڪنهن چيس ته زالون
چڱا، نه جالون زيور چڱا، نه جيور، زهر چڱا، نـ
جهر. ٺهڻي پڻي گهمري وٺي آيو ته پڇيائين تـ
سائين، ڏي اندر پائي اچان.

(۱۰۵)

جج - توکي اهو ڏوهه مڙهيو ٿو وڃي تـون ٻندر
روڊ تان تمام تڪڙي موٽر هلائي جنهن ڪري اتفاق
ٿيڻ جو هر ڪو امڪان هو. توکي ڪجهه چوڻو آهي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

” تڏهن چئبو ته، توهان ۾ ريل گاڏيءَ جيان وقت
جي ڪا پابندي ڪانهي.“

(١٠٠)

سرحد پرانت جي هڪ ڳوٺ ۾ هڪڙو ليگي چونڊن جي پرچار لاءِ ويو تڏهن ماڻهن ڪانئس سوال ڪيو. ”توهين ليگ جي ٽڪيٽ تي اسيمبليءَ ۾ ميمبر بڻجي ملڪ جي ڪهڙي خدمت ڪندا؟

ليگيءَ جواب ڏنو - ”مان سرڪاري آفيسرن مان رشوت جي مرض ڪڍڻ جي ڪوشش ڪندس.“ اهو جواب ٻڌي هڪڙي ڳوٺاڻي ڪانئس سوال ڪيو ته ”ڇا توهان، سردار اورنگزيب جي وزارت جي پيٽ جي ماپ وٺي ڇڏي آهي؟“ ٻئي هڪ ڳوٺاڻي حيرت ۾ پنهنجي ساٿيءَ کان پڇيو. ”ڇو، انهي ڪهڙي ضرورت آهي؟“ تڏهن پهرين ڳوٺاڻي چيو- ”ان لاءِ جو ليگي پيٽ جي ماپ مان اندازو لڳي سگهندو ته رشوت ڪيتري موٽي ٿي ٿئي!“

(١٠١)

هڪڙي عام جلسي ۾ هڪڙو ماڻهو پنهنجي مذهبي اوچائيءَ جو مظاهرو ڪري رهيو هو ته ”اسانجي مذهب ۾ ڏاڍي طاقت آهي، ايتري جو اسانجو مذهب پٿر کي به پاڻي بنائي سگهي ٿو. جهنگل ۾ ٻڙهيل ڳڙهيل ماڻهو به ڪو جلسي ۾ ويٺو هو. انهيءَ چيو- ”نيڪ،

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جوابدار - جناب منهنجو ڪهڙو ڏوهہ آهي. اوهان
بہ تہ پڪڙائڻ کان باز نٿا اچو.

مئجسٽريٽ - (زور سان) چپ ڪر بدتميز. ٻڌاءِ
تنهنجي عمر گهڻي آهي؟

جوابدار - سائين ٢٥ سال.

مئجسٽريٽ - (ويچار ڪري) ڇا هميشہ تنهنجي
عمر ايتري ئي هوندي آهي.

جوابدار - حضور! شريف جي زبان هڪ ئي هوندي
آهي. مان انهن نہ آهيان جو اڄ هڪڙي ۽ سڀاڻي ٻي
چوان.

(٩٩)

هڪڙو ڳوٺاڻو ريل گاڏيءَ ۾ بنا ٽڪيٽ مسافري
ڪري رهيو هو. هن جا ٻيا ساٿي بہ ساڳئي گاڏي
۾ ويٺا هئا. ٽي ٽيءَ کي چڙهندو ڏسي ڳوٺاڻو اٿي ٿي
نماز پڙهڻ لڳو. ٽي ٽي ٽڪيٽون چيڪ ڪندي جڏهن
هن وٽ پهتو ۽ ڪانئس ٽڪيٽ جي گهر ڪيائين تڏهن
سيڌي جواب ڏنس تہ "اسانجون ٽڪيٽون هن نمازيءَ
وٽ آهن."

بابوءَ پڇيو - ڀلا هو هن وقت نماز ڇو پڙهي رهيو
آهي، هيءُ وقت تہ ڪو نماز پڙهڻ جو ڪونهي؟
تڏهن جواب مليس تہ "خدا جي عبادت آهي جڏهن
دل چاهي تڏهن ڪجي." بابو ائين چئي هليو ويو تہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سيٺ - (ڪاوڙ مان) تون خوامخواهه وقت وڃائي رهيو آهين. هارن ڇو نه ٿو وڄائين ؟

(٩٦)

ھڪڙو ڇوڪرو - اڙي منھنجي ماءُ ته ڪالھ وئشياخاني ۾ ڪڙڪيءَ وٽ وڏي ٺاٺ سان ويٺل ھئي.

ٻيو ڇوڪرو - (وائڙو ٿي) اڙي ڇوڪري ڪيئن خبر پيئي.

پھريون ڇوڪرو - منھنجي پيءُ مونسان ڳالھ ڪئي.

(٩٧)

مسافر اڙي ڪولي گاڏي گھڻي بجي ايندي.

ڪولي - ”حضور ڏھين بجي“

مسافر - (واچ ڏسي) اڙي مان ليٽ ٿي ويس. ھيئنر سياٽي وڃڻو پوندو.

ڪولي - نه جناب نه، اڃا گاڏيءَ ۾ ڏھه منٽ پيا آھن.

مسافر - ھوندا، پر منھنجي واچ ۾ ته ڏھه وڄي چڪا آھن. منھنجي واسطي ته گاڏي وڃي چڪي آھي.

(٩٨)

مئجسٽريٽ (جوابدار کي) اڙي بي شرم تو اسان کي ڏاڍو تنگ ڪيو آھي. ڪيترا دفعا سزا کائي چڪو آھين. تڏھين باز نٿو اچين.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جهاز هيٺ ڪريو تنهن وقت اسين سڀ گڏ ۾ ويهي سگهون ٿا!

(٩٣)

سيٺ- سو تو هڪڙو ڪتاب بہ لکيو آهي، انهيءَ جو نالو ڇا آهي؟

پسندر- انهيءَ جو نالو ”٢٥ نمونا ڪمائڻ جا“ آهي.

سيٺ- توکي جڏهن خبر بہ آهي تہ ڪيئن ڪمائجي تہ پوءِ بہ تون پنين ڇو ٿو؟

پسندر- ڇو جو اهو ٢٥ ڪمائڻ جي نمونن مان هڪڙو نمونو آهي.

(٩٤)

چندن ڪمار جڏهن وار لهرائي بيٺو تہ حجام آئينو ڏيکاري پڇيس تہ ڪيئن ڏيوان، تنهنجي مرضيءَ مطابق ٺيڪ آهن نہ؟ نہ تہ جئن چئين تئن ٺاهي ڏيان؟

چندن ڪمار- منهنجي مرضي آهي تہ وار ٿورا وڏا ڪر.

(٩٥)

سيٺ- (ڊرائيور کي) جلدي هل. بيهجي ڇو ونين.

ڊرائيور- حضور رستو ڪچو آهي ۽ سامهون هڪ وڏو کڏو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لنون ۽ مڪون ه...

تڪليف ٿي."

"کهڙو وڏو ...

اهو ته رڳو ٻين سالن جو آهي."

"اڙي هو، جنهنجا وار گهڻا ڀدار آهن ۽ جو عينڪ پائيندو آهي."

"يا خدا! اهو ته منهنجو مڙس آهي!"

(٩٠)

مجلس ۾ هڪ ماڻهو بسڪوٽ کڻي سڀني کي آڇڻ لڳو. ننڍڙي پرتاپ جواب ڏنو "مهرباني، منهنجو پيٽ ڀريل آهي." چاچهس جا پرسان ويٺي هئي تنهن چيس، "اڙي، وٺي کڻي کيسي ۾ وجهه."

پرتاپ - نه چاچي، اهو به سچو ڀريل آهي.

(٩١)

موهن - اڄ ته جهنگل ۾ منگل لڳو پيو آهي.

رکي - اڄ منگل ڪٿي آهي، آرتوار ڪونهي.

(٩٢)

گوپال - (هوائي جهاز ڏي اشارو ڪري) بابا، اسين هن هوائي جهاز ۾ چڙهي مٿي سرڳ ۾ وڃي سگهون ٿا؟

پيءُ - پٽ، هوائي جهاز ڪيترو به مٿي وڃي تڏهن به اسين سرڳ ۾ نٿا پهچي سگهون، پر جنهن مهل هوائي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جهاز هيٺ ڪريو تنهن وقت اسين سڀ ڄڻا ٻڏي سگهون ٿا!

(٩٣)

سيٺ- سو تو هڪڙو ڪتاب به لکيو آهي، انهيءَ جو نالو ڇا آهي؟

پسندر- انهيءَ جو نالو "٢٥ نمونا ڪمائڻ جا" آهي.

سيٺ- توکي جڏهن خبر به آهي ته ڪيئن ڪمائجي ته پوءِ به تون پيين ڇو ٿو؟

پسندر- ڇو جو اهو ٢٥ ڪمائڻ جي نمونن مان هڪڙو نمونو آهي.

(٩٤)

چندن ڪمار جڏهن وار لهرائي بيٺو ته حجام آئينو ڏيکاري پڇيس تہ ڪيئن ڏيوان، تنهنجي مرضيءَ مطابق ٺيڪ آهن نه؟ نه ته جيئن چئين تيئن ٺاهي ڏيان؟

چندن ڪمار- منهنجي مرضي آهي تہ وار ٿورا وڏا ڪر.

(٩٥)

سيٺ- (ڊرائيور کي) جلدي هل. بيهجي ڇو وڃين.

ڊرائيور- حضور رستو ڪچو آهي ۽ سامهون هڪ وڏو کڏو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لٽون ۽ مڪون هڻڻ لڳو. ڪيس سان ڪرائڻ ۾ ڏاڍي تڪليف ٿي."

"ڪهڙو وڏو پٽ؟ مونکي ته رڳو هڪ پٽ آهي. اهو به رڳو ٻين سالن جو آهي."

"اڙي هو، جنهنجا وار گهڻ ٻدار آهن ۽ جو عينڪ پائيندو آهي."

"يا خدا! اهو ته منهنجو مڙس آهي!"

(٩٠)

مجلس ۾ هڪ ماڻهو ٻسڪوٽ کڻي سيڻي کي آڇڻ لڳو. نيڊڙي پرتاپ جواب ڏنو "مهرباني، منهنجو پيٽ ڀريل آهي." چاچهس جا پرسان ويٺي هئي تنهن چيس، "اڙي، وٺي کڻي ڪيسي ۾ وجهه."

پرتاپ - نه چاچي، اهو به سڄو ڀريل آهي.

(٩١)

موهن- اڄ ته جهنگل ۾ منگل لڳو پيو آهي.

رکي - اڄ منگل ڪٿي آهي، آرتوار ڪونهي.

(٩٢)

گوپال - (هوائي جهاز ڏي اشارو ڪري) بابا، اسين هن هوائي جهاز ۾ چڙهي مٿي سرڳ ۾ وڃين سگهون ٿا؟

پيءُ- پٽ، هوائي جهاز ڪيترو به مٿي وڃي تڏهن به اسين سرڳ ۾ نٿا پهچي سگهون، پر جنهن مهل هوائي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٨٧)

”مان ننڍي ڪلارڪ سان ڪجھ ڳالهائڻ گھرانٿو.
مان هنجي چاچي آهيان مسز ٻاوڪر.“
”معاف ڪجو ڪونهي ۽ هو ڇٽي ويو ته مان وڃان
ٿو پنهنجي چاچيءَ مسز ٻاوڪر جي ڪاڻيءَ سان دفنگاه
ڏانهن.“

(٨٨)

”وليم“ ماڻس شوخيءَ سان رڙ ڪري چيو،
”رنڊٽي ۾ ٻه ٽڪر ڪيڪ جا پيا هئا جڏهن مان
سوير رنڊٽي ۾ گھڙيس. ۽ هينئر رڳو هڪ ٽڪر پيو
آهي؛ ٻيو ڪٿي آهي؟“
وليم- مونکي ڪھڙي سڌ. اُن وقت اونده هئي؛
مون ٻيو ٽڪر ڏٺو ئي ڪونه.

(٨٩)

هڪ بيگم پنهنجي ٻارن جي سنڀال لاءِ نوڪرياڻي
رکي. ٻئي ڏينهن صبوح جو سوير ٻئي هند وڃڻو
پيس. نوڪرياڻيءَ کي چيائين ته ٻار سنان ڪرڻ ۾
البت ڪٿ پٽ ڪندا آهن، ۽ تون زوريءَ کين سنان
ڪرائج.
موٽي اچي نوڪرياڻيءَ کان پڇيائين ته ڪيئن ٻارن
چڱيءَ طرح سنان ڪيو؟ جواب مليس:- ”ها، سواءِ
لنهنجي انهيءَ وڏي پٽ جي. هو ته خوب مونکي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

رام- اها ته مونکي به خبر آهي ڇڱو ڀلا رهندو
کٿي آهين؟

نارائڻ- گهر ڀر ۾ ڀيو وري کٿي رهندس؟

هاٿيءَ مان ڪڏو (٨٦)

گهوٽ ڪنوار ويا ٿي ساهري گهر. ڀڄاريءَ جي دستور موجب ٦-١٢ مهنا اتي ٽڪڻو هون. هاٿي جو هون سو ڪاڏي ڪن؟ آخر هڪ دوستدار کي ڏيئي ويا ته سنڀال ڀيو ڪجانس. يار ۾ ڪارڀت هٿي گهٽي، تنهن مالڪن پٺ ڏني ته ماٺ ڪري هاٿي وڪٽي ڇڏيو. جڏهن ٻڌائين ته سياڻي ٿي اچڻا آهن ته هڪ ڪوئو قاسائي ڀڄري ۾ رکي ڇڏيائين. ٻئي ڏينهن دوست اچي هاٿيءَ جو حال احوال پڇيس. تنهن ڪري ٻڌائين ته ٻئي مهنا ديرو وجهين ها ته مرڳو هاٿيءَ جي منهن ڏسڻ کان به سڪين ها. ڏس ته ويچاري جو حال ڪهڙو نه ڪٽي ڪيو اٿن. ڀلا اسانجي ڳوٺ ۾ آهن ٻوران ڪڏهن هاٿي ڏٺو ڪونه هئائون سو اچي لڳس. هيءُ ڀيار ٿا ڪنس. هٿي گسائي گسائي سهڙو ڪيو اٿنس. اجان به ڇڏيس ٿي ڪين ها تنهن ڪري مون ڪٽي ڀڄري ۾ بند ڪيو ٿي مانس. ويچارو ڏسي حيران ٿي ويو ۽ منهن مٿو پٽڻ لڳو ته ڏسو هن ڪميءَ جا ڀار ۽ يارن ۾ جا ياراڻي اها اچي رهي آهي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مهرباني ڪري ٻيو روپيو ڏيو.

مولي - (روپيو ڪڙڪائي) واهه، ڪوڙو وري ڪٿي هوندو! جڏهن مون پاڻ پنهنجن هٿن سان ٺاهيو آهي!!

(٨٣)

هڪڙي زال طلاق لاءِ ڪورٽ ۾ درخواست ڏني.

مائي - مئجسٽريٽ صاحب، منهنجي مڙس مون سان تمام خراب ورتاءُ ڪيو آهي؛ مونکي مار ڏنائين ۽ گهر جو ڪيترو سامان به ڀڳائين.

مئجسٽريٽ تنهنجي مڙس انهيءَ لاءِ ڪو پڇتاءُ ظاهر ڪيو يا ڪا معافي ورتي آهي؟

مائي - نه سائين! منهنجو مڙس ڪجهه ڳالهائي تنهنکان اڳ ڪيس ائمبولنس ڪار کڻي وئي!!

(٨٤)

فورمين - اڙي ڇوٽو، ڏس ته عمر ڪيٽن نه پيري پيري سان ٻه گوڻيون کڻي ڀڄائيندو ٿو اچي ۽ تون رڳو هڪ گوڻ ٿو کڻين سو ڇو؟

ڇوٽو - سائين، هو شايد سست آهي؛ ٻه دفعا وڃڻ کان ڪيٻائيندو هوندو.

(٨٥)

رام - تون ڪٿي پڙهندو آهين؟

نارائڻ - سڪول ۾!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

توءِ ڏسان. بادشاه چيو تہ جيڪڏهن آءٌ توکي ڏيکاريان
تہ پوءِ ڇا ڏيندين؟ بيربل چيو تہ اڌ منهنجو هيءَ ۽
اڌ تنهنجو.

(٨٠)

ماستر- ڇوڪرا! تون وياڪرڻ ياد ڪري آيو آهين؟

ڇوڪر- هائو سائين!

ماستر- چئو ڪتي جو ڦيرو ڪر.

ڇوڪر- سائين! آءٌ ڪتو، اسين ڪتا، تون ڪتو، توهين ڪتا.

ماستر- (وچ ۾ روڪي) چپ ڪر ڇورا! آءٌ وري ڪتو ڪڏهن ٿيس؟

(٨١)

هڪڙو مسافر ريل گاڏيءَ ۾ چڙهي پئي ويو. هن کي هٿ ۾ ٿرڊ ڪلاس جي ٽڪيٽ، پر چڙهيو انٽرڪلاس ۾. ٽي ٽيءَ اچي چيس تہ ٽڪيٽ ڏيکار. ٽي ٽيءَ چيو هيءَ ٿرڊ ڪلاس جي ٽڪيٽ آهي. تنهن يڪدم هـن ڪڍندي گاديلو بينچ جي ٻاهر هيٺ ڪري اُڇلايو ۽ وري ويهي رهيو ۽ پوءِ چيائينس تہ هيءَ ٿرڊ ڪلاس نہ آهي تہ ڇا آهي؟

(٨٢)

دوڪاندار- سائين، هـيءَ روپيو ڪوڙو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چڱا مڙس اُون مونکي پنهنجي گتي ۾ بند ڪري وڌو آهين.

(٧٧)

هڪ ماڻهو هڪ ڏينهن هڪ ڊاڪٽر وٽ آيو ۽ کيس چيائين ته ڊاڪٽر ١٥ سال ٿيا جو مان هڪ سوني گدي ڳهي ويس سا ته مهرباني ڪري منهنجي وات مان ڪيو. ڊاڪٽر جواب ڏنس ١٥ سال ڪيڏانهن ويو هئين ۽ انهيءَ وقت چونه ٿي ڪيائين؟ تڏهن هن نهه ڀه وراڻيو ته ڊاڪٽر صاحب سچ پڇو ته انهيءَ وقت مونکي پئسي جي ڪابه ضرورت نه هئي.

(٧٨)

هڪ ڏهين ورهين جو نينگر سهڪندو سهڪندو فوٽوگرافر جي دوڪان تي اچي پهتو ۽ دوڪاندار کي چيائين ته هڪ چٽو ڍڳو منهنجي پيءُ جي پٺيان اچي ڪاهي پيو آهي. تنهن تي دوڪاندار جواب ڏنس ته مان ڇا ٿو ڪري سگهان؟ ڇوڪر ٺهه ڀه وراڻيو ته مهرباني ڪري منهنجي هن ڪئميرا ۾ هڪ نئين فلم وجهه، جئن مان پنهنجي پيءُ جو فوٽو ڪيدي سگهان.

(٧٩)

هڪ لڱا ٻيربل زمين ۾ اکيون وجهيو ٻادشاه جي حضور ۾ آيو. ٻادشاه پڇيس ته زمين ۾ ڇا ٿو ڏسين؟ ٻيربل چيو ته منهنجو پيءُ زمين ۾ گم ٿي ويو آهي سو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نہیں ملا۔ اس واقعہ کے چوتھے پانچویں روز چھبن صاحب کی انگوٹھی نخاس میں بکتی ہوئی پکڑی گئی۔ بیچنے والے کو علی رضا بیگ کوتوال کے پاس لے گئے اس نے کہا مجھے امام بخش ساقی کے لڑکے نے بیچنے کو دی ہے امام بخش ساقی کا لڑکا تو نہ ملا خود امام بخش پکڑے بلایا گیا۔ پہلے تو امام بخش صاف مکر گیا کہ اس انگوٹھی کو نہیں جانتا۔ آخر جب مرزا نے خوب ڈانٹا اور دھمکایا تو قبول دیا۔

امام بخش۔ حضور! میں لب دریا لوہے کے پُل کے پاس حقہ پلاتا ہوں۔ جو لوگ دریا نہانے جاتے ہیں ان کے کپڑوں کی رکھوالی کرتا ہوں۔ پانچ دن کا ذکر ہے ایک شریف زادے کوئی بیس بائیس برس کی عمر ہوگی، گورے سے تھے، بہت خوبصورت نوجوان تھے۔ سر شام پکے پُل پر نہانے آئے۔ کپڑے اُتار کے میرے پاس رکھوا دیے۔ مجھ سے لنگی لے کے باندھی، خود دریا میں کود پڑے تھوڑی دیر تک نہایا کیے، پھر میری نظروں سے اوجھل ہو گئے اور سب لوگ دریا سے نہا نہا کے نکلے۔ کپڑے پہن پہن کے اپنے گھروں کو روانہ ہو گئے۔ وہ صاحب نہ آئے میں یہ سمجھا کہ کسی طرف پیرتے ہوئے نکل گئے ہوں گے بڑی دیر ہو گئی۔ میں اس آسرے میں کہ اب آتے ہیں اب آتے ہیں۔ پھر رات گئے تک بیٹھا رہا۔ آخر کو مجھے یقین ہو گیا کہ ڈوب گئے۔ اب دل میں یہ سوچا کہ اگر کسی کو خبر کرتا ہوں تو جھگڑوں میں پھنس جاؤں گا، کھنچا کھنچا پھروں گا اس سے بہتر ہے کہ چپ ہو جاؤں۔ ان کے کپڑے اُٹھا کے گھر پر لے آیا۔ جیب میں سے یہ انگوٹھی نکلی اور ایک انگوٹھی ہے اس میں خدا جانے کیا لکھا ہے۔ میں نے مارے ڈر کے آج تک کسی کو نہیں دکھائی۔ میں تو اس انگوٹھی کو بھی نہ بیچتا مگر میرا لڑکا شہدا ہو گیا ہے وہ چرا کے لے آیا۔

مرزا علی رضا بیگ نے دو سپاہی کوتوال کے ساتھ، وہ انگوٹھی اور

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کپڑے اس کے گھر سے منگوائے۔ انگوٹھی مہر کی تھی۔ مرزا علی رضا بیگ نے بڑے نواب صاحب کو اس سانحے کی خبر کی۔ کپڑے اور دونوں انگوٹھیاں گھر بھجوا دیں۔ امام بخش کو سزا ہو گئی۔

بسم اللہ۔ ہاہا آخر نواب چھبن صاحب ڈوب گئے نا؟ میں تو سچ کہوں اماں جان کی گردن پر ان کا خون ہوا۔

میں۔ افسوس! میں تو اسی دن دل میں کھٹک گئی۔ اسی لئے اس دن اُن کے ساتھ اُٹھی تھی کہ کچھ سمجھا دوں گی۔ مگر وہ زینے سے اُتر ہی گئے۔

بسم اللہ۔ اُن کے سر پر قضا سوار تھی۔ خدا غارت کرے بڑے نواب کو، نہ اُنکو جائداد سے بے حق کرتے نہ وہ اپنی جان دیتے۔

میں۔ خدا جانے ماں کا کیا حال ہوا ہوگا۔

بسم اللہ۔ سُنا ہے بے چاری دیوانی ہو گئی ہیں۔

میں۔ جو نہ ہو کم ہے یہی تو ایک اللہ آمین لڑکا تھا۔ ایک تو بیچاری رانڈ بیوہ، دوسرے یہ آفت ان کے سر پر ٹوٹ پڑی۔ سچ پوچھو تو ان کا گھر ہی تباہ ہو گیا۔

رُسوا۔ تو نواب چھبن صاحب کو آپ نے ڈبو ہی دیا۔ اچھا اس موقع پر ایک بات اور مجھے پوچھ لینے دیجئے۔

میں۔ پوچھئے

رُسوا۔ نواب صاحب پیرنا جانتے تھے یا نہیں؟

میں۔ کیا معلوم۔ یہ آپ کیوں پوچھتے ہیں۔

رُسوا۔ اس لئے کہ مجھے میر مچھلی صاحب نے ایک نکتہ بتا دیا تھا کہ جو شخص پیرنا جانتا ہے وہ اپنے قصد سے نہیں ڈوب سکتا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۹)

کچھ اُن کو امتحانِ وفا سے غرض نہ تھی
اک زار و ناتواں کے ستانے سے کام تھا

اُمراؤ۔ مرزا رسوا صاحب! آپ کو کسی سے عشق بھی ہوا ہے؟

رسوا۔ جی نہیں، خدا نہ کرے۔ آپ کو تو سیکڑوں سے عشق ہوا ہوگا آپ اپنا حال کہئے۔ ایسی ہی باتیں سُننے کے تو ہم مشتاق ہیں۔ مگر آپ کہتی ہی نہیں۔

اُمراؤ۔ تو میرا رنڈی کا پیشہ ہے اور یہ ہم لوگوں کا چلتا ہوا فقرہ ہے جب کسی کو دام میں لانا چاہتے ہیں۔ اُس پر مرنے لگتے ہیں۔ ہم سے زیادہ کسی کو مرنا نہیں آتا۔ ٹھنڈی سانسیں بھرنا، بات بات پر رو دینا، دو دو دن کھانا نہ کھانا، کنوئیں میں پیر لٹکا کے بیٹھ جانا، سنکھیا کھا لینا، یہ سب کچھ کیا جاتا ہے۔ کیسا ہی سخت دل کا آدمی کیوں نہ ہو ہمارے فریب میں آ ہی جاتا ہے۔ مگر آپ سے سچ کہتی ہوں کہ نہ مجھ سے کسی کو عشق ہوا اور نہ مجھ کو کسی سے۔ البتہ بسم اللہ جان کو عشق بازی میں بڑا ملکہ تھا۔ انسان تو انسان فرشتہ ان کے جعل سے نہیں نکل سکتا تھا۔ ہزاروں ان کے عاشق تھے اور وہ ہزاروں پر عاشق تھیں۔ سچے عاشقوں میں ایک مولوی صاحب قبلہ کا بھی چہرہ تھا۔ ایسے ویسے مولوی نہ تھے۔ عربی کی اونچی اونچی کتابوں کا درس دیتے تھے۔ دور دور سے لوگ ان سے پڑھنے آتے تھے۔ معقولات میں اُن کا مثل و نظیر نہ تھا۔ جس زمانہ کا میں ذکر کرتی ہوں، سن شریف ستر سے کچھ کم ہی ہوگا۔ نورانی چہرہ، سفید داڑھی، سر منڈا ہوا اس پر عمامہ عبائے شریف

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

عصائے مبارک، ان کی صورت دیکھ کر کوئی نہیں کہہ سکتا تھا کہ آپ ایک چھٹی ہوئی شوخ نوجوان رنڈی پر عاشق ہیں اور اس طرح عاشق ہیں۔

ایک دن کا واقعہ عرض کرتی ہوں۔ اس میں کسی طرح کا مبالغہ نہ سمجھئے بالکل صحیح صحیح ہے، آپ کے دوست...... میر صاحب مرحوم جن کو دلبر جان سے تعلق تھا۔ خود شاعر تھے اور عمدہ اشعار پر دم دیتے تھے اسی سلسلہ میں حُسن پرستی کا بھی شوق تھا۔ مگر نہایت ہی معقولیت کے ساتھ شہر کی وضعدار رنڈیوں میں کون ایسی تھی جہاں وہ نہ جاتے ہوں۔

رُسوا۔ جی ہاں کہئے میں خوب جانتا ہوں۔ خُدا ان کے درجات عالی کرے۔

اُمراؤ۔ وہ بھی اس موقع پر موجود تھے۔ شاید آپ کو یاد ہو بسم اللہ جان خانم سے لڑ کے کچھ دنوں کے لئے اس مکان میں جا کر رہی تھیں جو بزازے کے پچھواڑے تھا۔

رُسوا۔ میں اس مکان پر کبھی نہ گیا۔

اُمراؤ۔ خیر۔ مگر بسم اللہ کے دیکھنے کے لئے اور اس غرض سے بھی کہ ماں بیٹیوں میں ملاپ کرا دوں میں اکثر جایا کرتی تھی۔ ایک دن قریب شام صحن میں تختوں کے چوکے پر گاؤ سے لگی بیٹھی ہیں۔ میر صاحب مرحوم ان کے قریب تشریف رکھتے ہیں۔ مولوی صاحب قبلہ سامنے دو زانو بیٹھے ہوئے ہیں۔ اس وقت ان کی بے کسی کی صورت مجھے کبھی نہ بھولے گی۔ زیتون کی تسبیح چپکے چپکے (شاید) یا حفیظ یا حفیظ پڑھ رہے ہیں۔ میں جو گئی تو بسم اللہ نے ہاتھ پکڑ کے مجھے برابر بٹھا لیا۔ میں میر صاحب اور مولوی صاحب کو تسلیم کر کے بیٹھ گئی۔ بسم اللہ نے چپکے سے میرے کان میں کہا۔ "تماشہ دیکھو گی؟"

میں۔ (حیران ہو کر) کیا تماشہ؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بسم اللہ۔ دیکھو (یہ کہہ کے مولوی صاحب کی طرف متوجہ ہوئیں)

مکان کے صحن میں ایک بہت پرانا نیم کا درخت تھا۔ مولوی صاحب کو حکم ہوا اس درخت پر چڑھ جاؤ۔

مولوی صاحب کے منہ پر ہوائیاں اڑنے لگیں۔ تھر تھر کانپنے لگے۔ میں زمین پر گری پڑی جاتی تھی۔ میر صاحب منہ پھیر کے بیٹھ گئے۔ مولوی صاحب بےچارے کبھی آسمان کو دیکھتے تھے۔ کبھی بسم اللہ کی صورت کو۔ وہاں ایک حکم کر کے دوسرا حکم پہنچا اور فوراً تیسرا نادری حکم "چڑھ جاؤ"، کہتی ہوں۔

اب میں نے دیکھا کہ مولوی صاحب بسم اللہ کہہ کے اٹھے۔ عبائے شریف کو تختوں کے چوکے پر چھوڑا۔ نیم کی جڑ کے پاس کھڑے ہوئے پھر ایک مرتبہ بسم اللہ کی طرف دیکھا۔ اس نے اِک ذرا چیں بہ جبیں ہو کے کہا۔ "ہوں"۔

مولوی صاحب پائجامہ چڑھا کے درخت پر چڑھنے لگے تھوڑی دور جا کر بسم اللہ کی طرف دیکھا۔ اس دیکھنے کا شاید یہ مطلب تھا کہ بس یا اور؟

بسم اللہ۔ اور

مولوی صاحب اور چڑھے پھر حکم کا انتظار کیا۔ پھر وہی "اور"اسی طرح درخت کی پھننگ کے پاس پہنچ گئے۔ اب اگر اوپر جاتے تو شاخیں اس قدر پتلی تھیں کہ ضرور ہی گر پڑتے اور جاں بحق تسلیم ہو جاتے۔ بسم اللہ کی زبان سے اور نکلنے ہی کو تھا کہ میں قدموں پر گر پڑی۔ میر صاحب نے نہایت منت کے ساتھ سفارش کی۔ بارے حکم ہوا اتر آؤ۔ مولوی صاحب چڑھنے کو تو چڑھ گئے، مگر اترنے میں بڑی دقت ہوئی۔ مجھے تو ایسا معلوم ہوتا تھا کہ اب گرے اور جب گرے مگر بخیر و عافیت اتر آئے بےچارے پسینے پسینے ہو گئے۔ دم پھول گیا۔ قریب تھا کہ گر پڑیں۔ مگر اپنے کو سنبھال کے نعلین پہن کے تخت

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کے قریب آئے۔ عبائے مبارک زیب دوش کیا چپکے بیٹھ گئے، تسبیح پڑھنے لگے۔ بیٹھ تو گئے مگر کسی پہلو قرار نہ تھا۔ چونٹے ازار شریف میں گھس گئے تھے۔ اس سے بہت پریشان تھے۔

رُسوا۔ بھئی واللہ بسم اللہ بھی عجیب دل لگی باز رنڈی تھی۔

اُمراؤ۔ دل لگی کا ذکر کیا ہے وہ بے درد چپکی بیٹھی تھی۔ تبسم کا اثر بھی چہرے پر نہ تھا۔ میں اور میر صاحب دم بخود تھے۔ ایک عجیب عالم حیرت طاری تھا۔

رہے گا کیوں کوئی طرزِ ستم باقی زمانے میں
مزا آتا ہے اس کافر کو اُلفت آزمانے میں

رسوا۔ یہ جملہ عمر بھر ہنسنے کے لئے کافی ہے۔ تصور شرط ہے تم نے تو بیان کیا اور میری آنکھوں کے سامنے۔ بسم اللہ، مولوی صاحب اور ان کی مقدس صورت، میر صاحب، تم صحن، نیم کا درخت۔ ان سب کی تصویریں کھنچ گئیں۔ یہ تو کچھ ایسا واقعہ ہے کہ دفعتاً ہنسی بھی نہیں آتی۔ اچھا غور کر لوں تو ہنسوں۔ نا صاحب! مجھے ہنسی نہیں آتی۔ مولوی صاحب کی حماقت پر رونا آتا ہے۔ بے شک بسم اللہ قیامت کی رنڈی تھی۔ ستر برس کا بڈھا اس پر یہ حکم، درخت پر چڑھ جاؤ اور وہ بھی چڑھ گئے۔ میری کچھ سمجھ میں نہیں آتا بڑا ادقیق مسئلہ ہے۔

امراؤ۔ واقعی آپ نہیں سمجھ سکتے۔ اس میں قیامت کی باریکی ہے آخر بیان ہی کرنا پڑا۔

رسوا۔ للہ بیان کیجئے۔ کیا ابھی کچھ اور فضیحت باقی ہے؟

اُمراؤ۔ ابھی بہت سی فضیحتیں باقی ہیں لے سُنئے۔

مولوی صاحب کے جانے کے بعد میں نے بسم اللہ جان سے پوچھا تھا۔

میں۔ بسم اللہ! یہ تجھ کو کیا ہوا تھا؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بسم اللہ۔ کیا؟

میں۔ سترّ برس کا بُڈّھا اور جو درخت پر سے گر پڑتا تو مفت میں خون ہوتا۔

بسم اللہ۔ ہماری بلا سے خون ہوتا۔ میں تو اس موئے بُڈّھے سے جلی ہوئی تھی۔ کل میری دھنو کو اس زور سے دے پٹخا کہ ہڈّی پسلی ٹوٹ گئی ہوتی۔

بات یہ تھی کہ بسم اللہ جان نے ایک بندریا پالی تھی۔ اس کا بڑا گہرا سہاگ تھا۔ ذرا اس کے ٹھاٹھ سُن لیجئے۔ اطلس کی گھنگریا، کامدانی کی کُرتی، جالی کی اوڑھنی، چاندی کی چوڑیاں، طوق گھونگھرو، سونے کی بالیاں، جلیبیاں امرتیاں کھانے کو، جب مول لی تھی تو موئی ذراسی تھی۔ دو تین برس میں خوب کھا کھا کے موٹی ہوئی تھی۔ جو لوگ جانتے تھے وہ تو خیر، اجنبی آدمی پر جا پڑے تو گھگھی بندھ جائے۔ زور بھی اتنا تھا کہ اچھے مرد کا ہاتھ پکڑ لے تو چھڑائے نہ چھوٹے۔

جس دن مولوی صاحب نیم پر چڑھائے گئے ہیں اس سے ایک دن پہلے کا ذکر ہے کہ آپ تشریف لائے۔ تختوں کے چوکے پر بیٹھے ہوئے تھے۔ کہ بسم اللہ جان کو مسخرہ پن سوجھا۔ دھنو کو اشارہ کیا۔ وہ پشت سے چپکے آئی اور اچک کے مولوی صاحب کے کندھے پر جا بیٹھی۔ مولوی صاحب نے جو مڑ کے دیکھا۔ بے چارے گھبرا گئے زور سے جھٹک دیا۔ یہ تخت کے نیچے گر پڑی یا میں تو جانتی ہوں خود چلی گئی ہو گی۔ مولوی صاحب پر کھو کھیانے لگی مولوی صاحب نے لاٹھی دکھائی۔ وہ ڈر کے بسم اللہ کی گود میں جا بیٹھی۔ بسم اللہ نے اسے تو چمکار کر دوپٹے کا آنچل اُڑھا دیا۔ اور مولوی صاحب کو خوب دل کھول کر کوسا۔ گالیاں دیں۔ اس پر بھی صبر نہ آیا۔ دوسرے دن یہ سزا تجویز کی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

رسوا۔ سزا مناسب تھی۔

اُمراؤ۔ مناسبت میں تو کوئی شک نہیں۔ مولوی صاحب کو کھٹکے کا لنگور بنا دیا۔

رسوا۔ واقعی مولوی صاحب لائقِ تعزیر تو تھے۔ قیس نے تو سگِ لیلیٰ کو پیار کر کے گود میں اُٹھا لیا تھا اور مولوی صاحب نے بسم اللہ جان کی بھیتی بندریا کو اول تو جھٹک دیا۔ پھر یہ بے ادبی کہ اسے لاٹھی دکھائی۔ عشق کی شان سے بہت بعید تھا۔

ایک دن رات کے آٹھ بجے بسم اللہ جان کے کمرے میں ہوں۔ بسم اللہ گا رہی ہیں۔ طنبورہ چھیڑ رہی ہیں۔ خلیفہ جی طبلہ بجا رہے ہیں۔

اتنے میں مولوی صاحب قبلہ تشریف لائے۔

بسم اللہ۔ (دیکھتے ہی) آٹھ دن سے تم کہاں تھے؟

مولوی صاحب۔ کیا کہوں مجھے تو اب ایسی تپ شدید لاحق ہوئی تھی کہ بچنا محال تھا، مگر تمہارا دیدار کرنا تھا اس لئے جاں بر ہو گیا۔

بسم اللہ۔ تو یہ کہئے وصال ہو گیا ہوتا۔

اس فقرے نے مجھ کو اور خلیفہ جی کو بھڑکا دیا۔

مولوی صاحب۔ جی ہاں آثار تو کچھ ایسے ہی تھے۔

بسم اللہ۔ واللہ اچھا ہوتا۔

مولوی صاحب۔ میرے مرنے سے آپ کو کیا نفع ہوتا؟

بسم اللہ۔ جی آپ کے عرس میں ہر سال جایا کرتے، گاتے ناچتے، لوگوں کو رجھاتے، آپ کا نام روشن کرتے۔

اسی طرح کی چند باتیں کرنے کے بعد پھر گانا شروع ہوا۔ بسم اللہ نے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

حسب موقع یہ غزل شروع کی۔

مرتے مرتے نہ قضا یاد آئی
اُسی کافر کی ادا یاد آئی

مولوی صاحب پر وجد کی حالت طاری تھی۔ آنسوؤں کا تار بندھا ہوا تھا۔ قطرے ریش مقدس سے ٹپک رہے تھے۔ اتنے میں سامنے والا دروازہ کھلا اور ایک صاحب گندمی رنگ، گول چہرہ، سیاہ داڑھی، میانہ قد، کسرتی بدن، جامدانی کا انگرکھا پھنسا پھنسا پہنے ہوئے، کھلے پائنچوں کا پاجامہ مخملی جوتہ نہایت عمدہ، جالی پر کی چکن کا رومال اوڑھے ہوئے داخل ہوئے بسم اللہ نے دیکھتے ہی کہا۔ "واہ صاحب! اُس دن کے گئے آج آپ آئے لے بس اب ٹہلیئے۔ میں ایسی آشنائی نہیں رکھتی اور وہ لال طاقی گرنٹ کے طاقے کہاں ہیں۔ اسی سے تو آپ نے مُنہ چھپایا۔"

وہ صاحب۔ (لجاجت کے لہجہ میں) نہیں سرکار! یہ بات نہیں ہے اُس دن سے مجھے فرصت نہیں ملی۔ والد کی طبیعت بہت علیل تھی۔ میں ان کی تیمار داری میں تھا۔

بسم اللہ۔ جی ہاں، آپ ایسے ہی سعادت مند ہیں۔ مجھے یقین ہے، یہ نہیں کہتے کہ بیّن کی چھوکری پر آپ فریفتہ ہیں اور رات کو وہیں کی دربارہ داری ہوتی ہے۔ مجھے سب خبریں ملتی ہیں اور ہم سے فقرے ہوتے ہیں طبیعت علیل تھی۔

اس آواز کو سن کے ایک مرتبہ مولوی صاحب نے پیچھے مڑکے دیکھا ان کی آنکھیں چار ہوئیں۔ مولوی صاحب نے فوراً مُنہ پھیر لیا۔ دوسرے صاحب کو جو دیکھتی ہوں تو چہرے کا رنگ متغیر ہوگیا۔ ہاتھ پاؤں تھرتھر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کانپنے لگے۔ جلدی سے دروازہ کھول کے کمرے کے نیچے تھے۔ بسم اللہ پکارتی کی پکارتی رہی۔ انھوں نے جواب تک نہ دیا۔

بسم اللہ بھی کچھ سمجھ کے پہلے تو چپ سی ہو گئی۔ مگر پھر ایک ہی مرتبہ تیوری چڑھا کے آپ ہی آپ کہنے لگی 'پھر باشد'، اتنا کہہ کے گانے میں مصروف ہو گئی۔

اس دن کے بعد میں نے ان کو کبھی بسم اللہ کے پاس آتے نہیں دیکھا مولوی صاحب برابر آیا کئے۔

رُسوا۔ جی ہاں اگلے زمانے کے لوگ ایسے ہی وضعدار ہوتے تھے۔

گانا ہو رہا تھا کہ گوہر مرزا شاید یہ سُن کے کہ میں یہاں ہوں۔ یہیں چلے آئے۔ ان سے اور بسم اللہ سے ہنسی ہوتی تھی۔ گالی گلوچ سے لے کے کشتم کشتا تک نوبت پہنچ جاتی تھی۔ میرا مزاج ایسا چھچھورا نہ تھا کہ میں بُرا مانتی۔

گوہر مرزا میرے اور بسم اللہ کے بیچ میں بیٹھ گیا اور جھپ سے بسم اللہ کے گلے میں ہاتھ ڈال دیا۔

گوہر مرزا۔ آج خوب گا رہی ہو، جی چاہتا ہے ......

اب جو دیکھتی ہوں تو مولوی صاحب کے ماتھے کی جھریوں میں حرکت ہونے لگی۔ ایک ہی مرتبہ گوہر مرزا کی نگاہ مولوی صاحب پر جا پڑی۔ پہلے تو بغور صورت دیکھی۔ پھر اپنا کان زور سے پکڑا۔ جھجک کے پیچھے ہٹا۔ یہ معلوم ہوتا تھا کہ گویا آپ ڈر گئے۔ بسم اللہ اس حرکت پر بے تحاشا ہنس پڑی خلیفہ بھی مسکرانے لگے۔ میں نے مُنھ پر رومال رکھ لیا، مگر مولوی صاحب بہت ہی چین بجبیں ہوئے بلکہ قریب تھا کہ اُٹھ جائیں۔ مگر بسم اللہ نے کہا "بیٹھو" بے چارے پھر بیٹھ گئے۔ بسم اللہ بھی کیا ہی شریر تھی۔ مولوی صاحب پر یہ ظاہر کرنا منظور تھا کہ گوہر مرزا میرے آشنا ہیں تاکہ مولوی صاحب دیکھ کے جلیں۔ گوہر مرزا سے ہنسنا شروع کیا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بڑی دیر تک مولوی صاحب کو اس دھوکے میں رکھا اور ان کا وہ حال جیسے کوئی انگاروں پر لوٹ رہا ہو۔ بھلسے جاتے ہیں۔ مارے ہنسی کے میرے پیٹ میں بل پڑے جاتے ہیں۔ آخر مولوی صاحب کی بے کسی پر مجھے رحم آیا میں نے بھانڈا پھوڑ دیا۔ اس میں بسم اللہ مجھ سے ناراض ہوگئیں۔ میں نے گوہر مرزا کی طرف متوجہ ہو کے کہا "لے اب من چلا پن کر چکے، چلو!"

اب مولوی صاحب کو معلوم ہوگیا کہ گوہر مرزا سے مجھ سے رسم ہے بسم اللہ سے کوئی واسطہ نہیں، بہت ہی خوش ہوئے، باچھیں کھل گئیں۔

رسوا۔ مولوی صاحب سے تو پاک محبت تھی نا؟

امراؤ۔ پاک محبت تھی۔

رسوا۔ پھر اُن کو جلنا نہ چاہئے تھا۔

امراؤ۔ واہ! کیا پاک محبت میں رشک نہیں ہوتا؟ ہوتا ہے۔

رسوا۔ تو پاک محبت نہ ہوگی۔

امراؤ۔ اب یہ ان کا ایمان جانے۔ میں تو یہی سمجھتی تھی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۰)

خانم کی نوچیوں میں یوں تو میرے سوا ہر ایک اچھی تھی، مگر خورشید کا جواب نہ تھا۔ پری کی صورت تھی، رنگ میدا شباب، ناک نقشہ گویا صانع قدرت نے اپنے ہاتھ سے بنایا تھا۔ آنکھوں میں یہ معلوم ہوتا تھا کہ موتی کوٹ کوٹ کر بھر دئے ہیں۔ ہاتھ پاؤں سڈول، نور کے سانچے میں ڈھلے ہوئے، بھرے بھرے بازو، گول کلائیاں۔ جامہ زیبی وہ قیامت کی کہ جو پہنا معلوم ہوا کہ یہ اسی کیلئے مناسب تھا۔ اداؤں میں دلفریبی، وہ بھولا پن، جو ایک نظر دیکھے ہزار جان سے فریفتہ ہو جائے۔ جس محفل میں جا کے بیٹھ گئی۔ معلوم ہوا کہ ایک شمع روشن ہو گئی۔ بیسیوں رنڈیاں بیٹھی ہوں، نظر اسی پہ پڑتی تھی۔ یہ سب کچھ تھا مگر تقدیر کی اچھی نہ تھی۔ اور تقدیر کو بھی کیوں الزام دیجئے، خود اپنے ہاتھوں عمر بھر خراب رہی۔ حقیقت یہ ہے کہ وہ رنڈی پنے کے لائق نہ تھی۔ بیسواڑے کے ایک زمیندار کی لڑکی تھی۔ صورت سے شرافت ظاہر تھی۔ حسن خدا داد تھا۔ مگر اس حُسن و جمال پر خبط یہ تھا کہ کوئی مجھ پہ عاشق ہو۔ یوں تو خود ہی پیار کرنے کے لائق تھی۔ کون ایسا ہوگا جو اس پر فریفتہ نہ ہو جاتا۔ اوّل ہی اوّل پیارے صاحب کو محبت تھی۔ ہزاروں روپیہ کا سلوک کیا۔ واقعی جان دیتے تھے۔ خورشید نے بھی انھیں اچھی طرح کسا۔ جب اطمینان ہو گیا کہ سچا عاشق ہے خود جان دینے لگیں۔ دن دن بھر کھانا نہیں کھاتیں۔ اگر ان کو کسی دن اتفاق سے دیر ہو گئی۔ بیٹھی زار و قطار رو رہی ہیں۔ ہم سب نے صلاح دی۔ "دیکھو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

خورشید، ایسا نہ کرو، مردوے بے مروّت ہوتے ہیں۔ تمھارے ان کے صرف آشنائی ہے۔ آشنائی کی بنیاد کیا۔ نکاح نہیں ہوا بیاہ نہیں ہوا۔ اگر ایسا چاہوگی تو اپنا بُرا چاہوگی، پچھتاؤگی۔" آخر ہمارا ہی کہا ہوا۔ پیارے صاحب نے جب دیکھا کہ رنڈی پیار کرتی ہے، لگے غمزے کرنے، یا تو آٹھوں پہر بیٹھے رہتے تھے یا اب ہیں کہ وہ دو دو دن نہیں آتے، خورشید جان دیئے دیتی ہے، روتی ہے، پیٹتی ہے کھانا نہیں کھاتی، عجب حال ہے۔ خانم کو صورت سے نفرت ہوگئی۔ یہاں تک کہ آنا جانا، کھانا پینا، آدمیوں کی تنخواہ سب موقوف۔

میں نہیں سمجھ سکتی کہ اس حُسن کے ساتھ عشق اُس کے دل میں کس نے بھر دیا تھا۔ سچ تو یہ ہے کہ وہ کسی مرد آدمی کی جورو ہوتی تو خوب نباہ ہوتا عمر بھر مرد پاؤں دھو دھو کے پیتا۔ بشرطیکہ قدر داں ہوتا۔ بسم اللہ خورشید کے تلووں کی برابری نہیں کر سکتی تھیں۔ اس پر وہ تمکنت، وہ غرور، وہ غمزہ، وہ نکتورا کہ خُدا کی پناہ۔ مولوی صاحب کا حال تو آپ سُن ہی چکے ہیں اور آشناؤں سے بھی اس کا سلوک کچھ اچّھا نہ تھا۔ اصل تو یہ ہے کہ اُس کو اپنی ماں کی دولت پر بڑا گھمنڈ تھا۔ واقعی دولت بھی لازوال تھی۔ اپنے آگے کسی کی ہستی ہی نہ تھی۔ خورشید کی ذات سے خانم کو بڑی اُمیدیں تھیں۔ واقعی اگر اس میں رنڈی پن ہوتا تو لاکھوں ہی پیدا کرتی اس حُسن و خوبی پر آواز بالکل نہ تھی۔ ناچنے میں بھی بالکل پھوہڑ تھیں صرف صورت ہی صورت تھی۔ اول اول مجرے بہت آتے تھے۔ آخر جب معلوم ہوا کہ گانے ناچنے میں تمیز نہیں۔ لوگوں نے بُلانا چھوڑ دیا۔ جو تھا وہ صورت کا مشتاق ہو کے آتا تھا۔ اچھے اچھے مرتے تھے، مگر جب آ کے دیکھا منہ تھوتھائے بیٹھی ہیں۔ ان پر عشق سوار تھا۔ ہر ایک سے بے رُخی، بے اعتنائی، یہ حالت دیکھ کے لوگوں نے بھی آنا چھوڑ دیا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اب پیارے صاحب ہی صرف رہ گئے۔ ادھر تماشہ دیکھئے کہ پیارے صاحب کے والد پر عتاب شاہی نازل ہوا۔ گھر کی ضبطی ہو گئی۔ جاگیر چھین لی گئی۔ بے چارے محتاج ہو گئے۔ یہ سب کچھ ہوا مگر خورشید کے عشق میں کمی نہ ہوئی۔ اب یہ ضد ہوئی کہ مجھے گھر میں بٹھالو۔

پیارے صاحب نے بپاسِ خاندان یا یوں کہوں کہ باپ کے ڈر سے منظور نہ کیا۔ خورشید کی آس ٹوٹ گئی۔

خورشید بہت ہی بھگّی عورت تھی۔ سینکڑوں روپیہ پھسلا پھسلا کے لوگ کھا گئے۔ فقیر فقراء سے آپ کو بڑا اعتقاد تھا۔ ایک دن ایک شاہ صاحب تشریف لائے۔ وہ ایک کے دو کرتے تھے خورشید نے اپنے کڑے اور کنگن کی جوڑیاں اُتار دیں۔ شاہ صاحب نے ایک کوری ہانڈی منگوائی۔ اس میں سیاہ تِل بھروائے۔ کڑے کنگن ہانڈی میں رکھ کر چینی ڈھانک دی۔ شال باف کا ایک پرچہ گلے میں باندھ، ناڑے سے باندھ دیا۔ شاہ صاحب روانہ ہو گئے۔ چلتے چلتے کہہ گئے کہ آج نہ کھولنا کل صبح کھولنا۔ مرشد کے حکم سے ایک دو ہو جائیں گے صبح کو ہانڈی کھولی گئی۔ کالے تلوں کے سوا کچھ نہ ملا۔

ایک جوگی نے کالے ناگ کا پھن مُنہ سے نکال کے دکھایا کہ یہ تجھے پرسوں آ کے ڈس لے گا۔ بی خورشید نے کانوں سے پتّے بالیاں اُتار کے حوالے کیں۔ خورشید کو کبھی غصّہ آتا ہی نہ تھا۔ ایسی نیک دل اور نیک مزاج عورتیں بہو بیٹیوں میں کم ہوتی ہیں۔ رنڈیوں کا کیا ذکر۔ مگر ہاں ایک دن غصّہ آیا۔ جس دن پیارے صاحب مانجھے کا جوڑا پہن کے آئے۔ اوّل تو چپکی بیٹھی رہی، تھوڑی دیر کے بعد گالوں پر سُرخی نمودار ہوئی۔ رفتہ رفتہ سرخ بھبھوکا ہو گئے۔ اس کے بعد اُٹھی مانجھے کے جوڑے کے پُرزے پُرزے کر دیے۔ اب رقّت شروع ہوئی، دو دن تک رویا کی، تمام دُنیا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نے سمجھایا کچھ نہ مانا۔ آخر بخار آنے لگا۔ دو مہینے بیمار رہی۔ لینے کے دینے پڑ گئے۔ حکیموں نے دق تجویز کی۔ لیکن خُدا کے فضل سے مہینے کے بعد مزاج خود بخود رو بہ اصلاح ہوگیا۔ اب پیارے صاحب سے بظاہر چھیٹم چھٹا ہوگئی۔ اس کے بعد اور لوگوں سے ملاقات ہوئی۔ مگر کسی سے دل نہ لگا اور نہ کسی کا دل ان سے۔ اس لیے کہ بے توجہی اور بے اعتنائی حد سے زیادہ بڑھی ہوئی تھی۔ بظاہر ملتی تھیں مگر دل نہ ملتا تھا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۱)

ساون کا مہینہ ہے۔ سہ پہر کا وقت ہے پانی برس کے کھل گیا ہے چوک کے کوٹھوں اور بلند دیواروں پر جا بجا دھوپ ہے۔ ابر کے ٹکڑے آسمان پر اِدھر اُدھر آتے جاتے نظر آتے ہیں پچھم کی طرف رنگ برنگ کی شفق پھولی ہوئی ہے۔ چوک میں سفید پوشوں کا مجمع زیادہ ہوا جاتا ہے۔ آج زیادہ تر مجمع کی ایک وجہ یہ بھی تھی کہ جمعہ کا دن ہے۔ لوگ عیش باغ کے میلے کو جلد جلد قدم اُٹھائے چلے جاتے ہیں خورشید، امیر جان، بسم اللہ اور میں، میلے جانے کے لئے بن ٹھن رہی ہیں دھانی دوپٹے ابھی رنگریز رنگ کے دے گیا ہے، چُنے جا رہے ہیں۔ بالوں میں کنگھی ہو رہی ہے۔ چوٹیاں گوندھی جا رہی ہیں۔ بھاری زیور نکالے جا رہے ہیں۔ خانم صاحب سامنے چوکے پر گاؤ تکئے سے لگی بیٹھی ہیں بوا حسینی ابھی پیچوان لگا کے پیچھے ہٹی ہیں۔ خانم صاحب کے سامنے میر صاحب بیٹھے ہیں۔ میلے جانے پر اصرار کر رہے ہیں۔ وہ کہتی ہیں آج میری طبیعت سُست ہے۔ میں نہیں جانے کی۔ ہم لوگ دعائیں مانگ رہے ہیں کہ خُدا کرے نہ جائیں تو میلے کی بہار ہے۔

خورشید پر اس دن غضب کا جوبن ہے گوری رنگت، ململ کے دھانی دوپٹے سے پھوٹی نکلتی ہے۔ اودی گرنٹ کا پاجامہ، بڑے بڑے پائچوں کا، سنبھالے نہیں سنبھلتا۔ پھنسی پھنسی کُرتی قیامت ڈھا رہی ہے۔ ہاتھ، گلے میں ہلکا ہلکا زیور ہے، ناک میں ہیرے کی کیل، کان میں سونے کی انتیاں، ہاتھ میں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کڑے، گلے میں موتیوں کا کنٹھا۔ سامنے کمرے میں قد آدم آئینہ لگا ہے۔ اپنی صورت دیکھ رہی ہیں۔ کیا کہوں کیا صورت تھی۔ اگر میری صورت ویسی ہوتی تو اپنے عکس کی آپ ہی بلائیں لے لیتی۔ مگر ان کو یہ غم ہے کہ ہائے اس صورت پر کوئی دیکھنے والا نہیں پیارے صاحب سے بگاڑ ہی ہو چکا ہے۔ چہرہ اُداس اُداس ہے، ہائے وہ اُداسی بھی غضب کر رہی ہے۔ اچھی صورت والوں کا سب کچھ اچھا معلوم ہوتا ہے اس وقت اس پری پیکر کی صورت دیکھنے سے دل پسا جاتا ہے۔ اور تو کوئی مثال اپنے دل کی حالت کی سمجھ میں نہیں آتی یہ معلوم ہوتا تھا کہ کسی اچھے شاعر کا کوئی شعر درد آمیز سنا ہے اور دل اس کے مزے لے رہا ہے۔

بسم اللہ کی صورت ایسی بُری نہ تھی، کھلتا ہوا سانولا رنگ، کتابی چہرہ، ستواں ناک، بڑی آنکھیں، سیاہ پتلی، چھریرا بدن، بوٹا سا قد، کارچوبی تلوال جوڑا۔ کاہی کریپ کا دوپٹہ، بینت ٹکی ہوئی، زرد گرنٹ کا پاجامہ، بیش قیمت زیور، سر سے پاؤں تک گہنے میں لدی ہوئی۔ اس پر طرہ پھولوں کا گہنا۔ عین مین چوتھی کی دلہن معلوم ہوتی تھی۔ پھر اس پر بات بات میں شوخی و شرارت، میلے میں پہنچ کر کسی کو منہ چڑھا دیا، کسی سے آنکھ لڑائی۔ جب وہ دیکھنے لگا تو منہ پھیر لیا۔ ہاں یہ کہنا بھول گئی کہ ہم لوگ بناؤ سنگھار کر کے میانوں میں سوار ہوئے میلے پہنچے۔

میلے میں وہ بھیڑیں تھیں کہ اگر تھالی پھینکو تو سر ہی سر جائے۔ جا بجا کھلونوں والوں، مٹھائی والوں کی دکانیں، خوانچے والے، میوہ فروش، ہار والے تنبولی۔ ساقنیں، غرضکہ جو کچھ میلوں میں ہوتا ہے۔ سب کچھ تھا مجھے تو اور کسی چیز سے کام نہیں لوگوں کے چہرے دیکھنے کا ہمیشہ سے شوق ہے، خصوصاً میلے تماشوں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں، خوش نا خوش، مفلس، تونگر، بیوقوف، عقلمند، عالم، جاہل، شریف، رذیل، سخی، بخیل، یہ سب حال چہرے سے کھل جاتا ہے۔ ایک صاحب ہیں کہ وہ اپنے تن زیب کے انگرکھے اور اونچی صدری، نکہ دار ٹوپی، چست گھٹنے اور مخملی چڑھویں جوتے اترائے ہوئے چلے آتے ہیں۔ کوئی صاحب ہیں، صندلی رنگا ہوا دوپٹہ، سر سے آڑا باندھے ہوئے رنڈیوں کو گھورتے پھرتے ہیں۔ ایک صاحب آئے تو ہیں میلہ دیکھنے مگر بہت ہی کمدر، چیں بہ جبیں، کچھ چپکے چپکے بڑبڑاتے بھی جاتے ہیں۔ معلوم ہوتا ہے بیوی سے لڑکے آئے ہیں۔ جن باتوں کے جواب بروقت نہ سوجھے تھے اب انھیں یاد کر رہے ہیں۔ کوئی صاحب اپنے چھوٹے سے لڑکے کی انگلی پکڑے اس سے باتیں کرتے چلے آتے ہیں۔ ہر بات میں اماں کا نام آتا ہے۔ اماں کھانا پکاتی ہوں گی۔ اماں کا جی ماندہ ہے۔ اماں سو رہی ہوں گی۔ اماں جاگتی ہوں گی۔ بہت شوخی نہ کیا کرو نہیں تو اماں حکیم کے یہاں چلی جاویں گی۔ ایک صاحب سات آٹھ برس کی لڑکی کو سرخ کپڑے پہنا کے لائے ہیں، کندھے پر چڑھائے ہوئے ہیں۔ ناک میں ننھی سی نتھنی ہے، اونچی چوٹی گندھی ہوئی، لال شال بات کا موباف پڑا ہے، ہاتھوں میں چاندی کی چوڑیاں ہیں۔ معصوم کے دونوں ہاتھ زور سے پکڑے ہیں۔ کلائیاں دکھنی جاتی ہیں۔ کوئی چوڑیاں نہ اتار دیے کہیئے پھر پہنا کے لانا ہی کیا ضرور تھا۔

لیجئے دوسرے صاحب ایک اور ان کے یار غار بھی ساتھ ہیں، فرمائشی گالیاں چل رہی ہیں۔ "اماں، پان تو کھاؤ" کھٹ سے پیسہ تنبولی کی دکان پر پھینکا۔ معلوم ہوا کہ آپ بڑے تونگر ہیں۔ پیسہ دو پیسہ آپ کے آگے کیا اصل ہے۔ فوراً ہی حقہ والے کو بھی آواز دے دی۔ "بھئی ساقی ادھر آنا۔ حقہ سلگا ہوا ہے؟" ایک اور یاران کے آموجود ہوئے۔ معمولی گالی گلوج کے بعد

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ملاقات، سلام بندگی، مزاج پُرسی بے تکلف دوستوں میں ہوا کرتی ہے۔" ابے پان تو کھلوا" لطف تو یہ کہ آپ مسلمان، یار ہندو، جب تنبولی نے پان دے جھپ سے بڑھ لئے۔" ابے یار بھول گئے" اب یہ کھسیانے ہوئے۔ ٹینٹ سے ایک پیسہ نکالا۔ " لو بھئی ہمیں بھی دو۔ پان دینا الائچی بھی چھوڑ دینا۔ چونا زیادہ نہ ہو" دوست سے۔" اچھا لو چلم تو پلواؤ گے"

چلم حقہ سے اُتارتے ہی تھے کہ ساقی نے گھور کے دیکھا۔ فوراً ہاتھ سے حقہ اور جیب سے پیسہ نکال کے دے دینا پڑا۔

گوہر مرزا نے موتی جھیل کے کنارے فرش بچھوا دیا تھا۔ وہیں جا کے ٹھہرے۔ اِدھر اُدھر درختوں میں پھرتے رہے۔ سرِشام سے دو گھڑی رات گئے تک میلہ کی سیر کی۔ پھر گھر چلنے کی ٹھہری۔ اپنے اپنے میانوں میں سوار ہوئے۔ اب جو دیکھتے ہیں تو خورشید جان کا میانہ خالی ہے۔ ان کا کہیں پتہ نہ ملا۔ آخر مایوس ہو کے گھر واپس آئے۔ خانم نے سُنتے ہی سر پیٹ لیا۔ تمام گھر کو صدمہ ہوا۔ میں خود رات بھر رویا کی۔ پیارے صاحب کے مکان پر آدمی گیا۔ وہ بے چارے اُسی وقت دوڑے ہوئے آئے۔ ہزاروں قسمیں کھائیں۔" مجھے بالکل نہیں معلوم۔ میں میلے میں بھی نہیں گیا۔ بیگم کی طبیعت علیل ہے جاتا تو کیوں کر جاتا" پیارے صاحب پر یوں بیجا سا گمان تھا۔ ان کے قسمیں کھانے کے بعد کسی کو شبہہ نہیں ہوا۔ وجہ یہ تھی کہ وہ شادی کے بعد بیوی کے ایسے پابند ہو گئے تھے کہ چوک کا آنا جانا انھوں نے بالکل موقوف کر دیا تھا۔ رات کو گھر سے نکلتے ہی نہ تھے۔ خورشید کے گُم ہونے کی خبر سُن کے کچھ اگلی محبت کے خیال سے اور کچھ خانم کی مروت سے نہیں معلوم کس طرح سے چلے آئے تھے۔

خورشید کے گُم ہونے کے ڈیڑھ مہینہ کے بعد ایک صاحب جن کی وضع شہر کے بانکوں کی ایسی تھی۔ سانولا رنگ، چھریرا بدن، ایک دوشالہ کمر سے لپیٹے اور ایک سر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سے باندھے، میرے کمرے میں درانہ چلے آئے اور آتے کے ساتھ ہی سامنے قالین کے کنارے بیٹھ گئے۔ اس سے مجھے معلوم ہوا کہ طبیعت میں کسی قدر کمینہ پن ہے یا ابھی انیلے ہیں۔ رنڈیوں کے یہاں جانے کا کم اتفاق ہوا ہے۔ اس وقت میں اکیلی بیٹھی تھی۔ میں نے بوا حسینی کو آواز دی۔ وہ کمرے میں آئیں۔ ان کے آتے ہی وہ صاحب اُٹھ کھڑے ہوئے اور کسی قدر بے تکلفی کے ساتھ بوا حسینی کا ہاتھ پکڑ لیا علیحدہ لے جا کر کچھ باتیں کیں جن میں کچھ میں نے سُنیں اور کچھ نہیں سُنیں اس کے بعد بوا حسینی خانم صاحب کے پاس گئیں وہاں سے آ کے پھر باتیں ہوئیں۔ آخر کلام یہ تھا کہ آپ کو ایک مہینہ کی تنخواہ پیشگی دینا ہوگی۔ ان صاحب نے کمر سے بینڈڑ روپیوں کی نکالی۔ بوا حسینی نے گود پھیلائی۔ اُنھوں نے چھن سے روپے پھینک دئے۔

بوا حسینی۔ یہ کتنے ہیں؟

وہ صاحب۔ نہیں معلوم، گن لیجئے۔

بوا حسینی۔ اے مجھے تو نگوڑا گننا بھی نہیں آتا۔

وہ صاحب۔ میں جانتا ہوں پچھتر روپے ہوں گے شاید، ایک دو کم ہوں یا زیادہ۔

بوا حسینی۔ میاں پچھتر کسے کہتے ہیں؟

وہ صاحب۔ تین بیسی اور پندرہ۔ پچیس کم سو۔

بوا حسینی۔ پچیس کم سو تو یہ کتنے دن کی تنخواہ ہوئی؟

وہ صاحب۔ پندرہ دن کی۔ کل وہ بھی پندرہ دن کی دے دوں گا پورے ڈیڑھ سو نخرچے آپ کو پہنچ جائیں گے۔

یہ نخرچے کی سن کے مجھے بہت ہی بُرا معلوم ہوا۔ اب تو بالکل ہی یقین

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ہوگیا کہ یہ ایسے ہی ویسے ہوں گے گر مجبور رنڈی کا پیشہ، دوسرے پرائے بس میں۔ کرتی تو کیا کرتی۔

بوا حسینی روپے کے خانم کے پاس گئیں۔ خانم اس وقت نہیں معلوم کس نیکی کے دم میں تھیں کہ فوراً منظور کر لیا۔ بلکہ تعجب ہوا اس لئے کہ بڑے بڑے رئیسوں سے روپے کے بارے میں ایک دم کے لئے مروّت نہیں کرتی تھیں یا اس وقت ایک دن کا وعدہ مان لیا۔

اس معاملے کے طے ہونے کے بعد وہ صاحب میرے ہی کمرے میں شب باش ہوئے۔ کوئی پہر رات باقی ہوگی۔ مجھے ایسا معلوم ہوا کہ جیسے کسی نے کمرے کے نیچے آکے دستک دی۔ وہ صاحب فوراً اُٹھ بیٹھے اور کہا تو اب میں جاتا ہوں کل شب کو پھر آؤں گا۔ چلتے وقت پانچ اشرفیاں اور تین انگوٹھیاں، ایک سونے کی، یاقوت کا نگینہ، ایک فیروزے کی، ایک ہیرے کی، مجھ کو دیں اور کہا "یہ تم اپنے پاس رکھنا خانم کو نہ دینا۔" میں نے خوشی خوشی ہاتھ میں پہنیں اور اپنی انگلیوں کو دیکھنے لگی۔ مجھے بہت ہی خوبصورت معلوم ہوتی تھیں۔ پھر صندوقچہ کھولا اشرفیوں اور انگوٹھیوں کو چور خانے میں رکھ دیا۔

دوسرے دن شب کو پھر وہی صاحب آئے۔ اس وقت میں تعلیم لے رہی تھی۔ وہ ایک کنارے آکر بیٹھ گئے۔ گانا ہوا کیا۔ پانچ روپے سازندوں کو دیئے۔ اُستاد جی اور سارنگئے خوشامد کی باتیں کرنے لگے۔ اُستاد جی نے کمر میں جو دوشالہ بندھا ہوا تھا۔ اس کے اینٹھنے کی فکر کی۔ پھر منہ پھوڑ کے مانگا۔ مگر وار خالی گیا۔ اُنھوں نے نہ دیا۔

وہ صاحب۔ اُستاد جی۔ روپیہ پیسا اور جس چیز کو کہئے موجود ہے۔ یہ دوشالہ میں نہیں دے سکتا۔ ایک دوست کی نشانی ہے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اُستاد جی اپنا سا مُنہ لے کے چُپ ہو رہے۔

اس کے بعد تعلیم ختم ہوئی۔ بو احسینی کو باقی پچھتر گن دئے گئے پانچ روپیہ بو احسینی کو اپنی طرف سے دئے گئے، وہ رخصت ہوئیں جب وہ اور میں صرف دو آدمی کمرے میں رہ گئے، میں نے پوچھا۔ "آپ نے مجھ کو کہاں دیکھا تھا جو یہ عنایت کی۔"

وہ۔ دو مہینے ہوئے عیش باغ کے میلے میں۔

میں۔ اور پھر آئے دو مہینہ بعد۔

وہ۔ میں باہر چلا گیا تھا۔ اور اب پھر جانے والا ہوں۔

اب میں نے رنڈی پن کی لگاوٹ شروع کی۔

میں۔ تو ہمیں چھوڑ کے چلے جاؤ گے۔

وہ۔ نہیں پھر بہت جلد چلا آؤں گا۔

میں۔ اور تمھارا مکان کہاں ہے؟

وہ۔ مکان تو فرخ آباد میں ہے، مگر یہاں بہت کام رہتا ہے بلکہ رہتا نہیں ہوں۔ کچھ دنوں کے لئے باہر چلا جاتا ہوں۔ پھر چلا آتا ہوں۔

میں۔ اور یہ دوشالہ کس کی نشانی ہے؟

وہ۔ کسی کی نہیں۔

میں۔ واہ میں سمجھ گئی، یہ تمھاری آشنا کی نشانی ہے۔

وہ۔ نہیں تمھارے سر کی قسم میرا کوئی آشنا نہیں ہے، بس تمھیں ہو جو کچھ ہو۔

میں۔ تو پھر مجھے دے دو۔

وہ۔ میں نہیں دے سکتا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

یہ بات مجھے بہت ناگوار ہوئی۔ اتنے میں انھوں نے بڑے بڑے موتیوں کا مالا۔ جس میں زمرّد کی ہڑیں لگی ہوئی تھیں اور ایک جوڑی ہیرے کے کڑے کی اور دو انگوٹھیاں سونے کی میرے آگے رکھ دیں یہ سب تو میں نے خوشی خوشی اُٹھا لیا۔ صندوقچہ کھول کے بند کرنے لگی۔ مگر مجھے تعجب ہوا کہ یہ ہزاروں کی رقم تو یوں مجھ کو دیئے دیتے ہیں۔ مگر یہ دوشالہ زیادہ سے زیادہ پانچ سو کا ہوگا۔ اس سے کیوں انکار کیا۔ واقعی مجھ کو یہ دوشالہ پسند نہ تھا۔ جو میں اصرار کرتی۔ اپنے کام سے کام تھا۔

ان صاحب کا نام فیض علی تھا۔ پھر ڈیڑھ پہر رات گئے آتے تھے اور کبھی آدھی رات کو، کبھی پچھلے پہر سے اُٹھ کے جاتے تھے۔ مہینہ ڈیڑھ مہینہ میں کئی مرتبہ دستک یا سیٹی کی آواز میں نے سُنی اور فوراً ہی فیض علی اُٹھ کر روانہ ہو گئے۔ فیض علی سے رسم ہوئے کوئی ڈیڑھ مہینہ گزرا ہو گا کہ میرا صندوقچہ سادے اور جڑاؤ گہنے سے بھر گیا۔ اشرفیوں اور روپیوں کا شمار نہیں اب میرے پاس خانم اور بوا حسینی سے چھپا ہوا دس بارہ ہزار کا مال ہو گیا تھا۔

فیض علی سے اگر مجھ کو محبّت نہ تھی تو نفرت بھی نہ تھی اور نفرت ہونے کی کیا وجہ۔ اوّل تو وہ کچھ بدصورت بھی نہ تھے، دوسرے لینا دینا عجیب چیز ہے۔ میں سچ کہتی ہوں جب تک وہ نہ آتے تھے میری آنکھیں دروازہ کی طرف لگی رہتی تھیں۔ گوہر مرزا کی آمد و رفت ان دنوں صرف دن کی رہ گئی تھی۔ شب کے آنے والوں میں سے بھی اکثر لوگ سمجھ گئے تھے کہ میں کسی کی پابند ہو گئی ہوں۔ اس لئے سویرے سے کھسک جاتے تھے اور جو صاحب جم کے بیٹھتے تھے ان کو میں کسی حیلے سے ٹال دیتی تھی۔ خورشید کی تلاش بہت کچھ ہوئی۔ مگر کہیں سراغ نہ ملا۔ اس اثنا میں فیض علی کو مجھ سے بہت محبت تھی۔ جس کا اظہار طرح طرح سے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ہوتا تھا۔ اگر میرا دل ابتدا سے گوہر مرزا کی طرف مائل نہ ہوگیا ہوتا تو میں ضرور فیض علی سے محبت کرتی اور اسی کو دل دیتی۔ اس پر بھی میں نے ان کی دلجوئی اور ظاہرداری میں کسی طرح کمی نہیں کی۔ میں نے فیض علی کو فریب دے رکھا تھا کہ مجھے تم سے محبت ہے اور وہ بیچارہ میرے دام میں پھنسا ہوا تھا۔ جو کچھ خفیہ اس نے مجھ کو دیا اس کی کسی کو کانوں کان خبر نہ تھی خانم اور بوا حسینی کے کہنے سے مجھے فرمائشیں بھی کرنا پڑتی تھیں۔ ان کی بجا آوری کو بھی وہ اپنا فرض سمجھتا تھا۔ اس کو روپیہ پیسہ کی کوئی پرواہ نہ تھی۔ ایسا دل چاک آدمی نہ میں نے رئیسوں میں دیکھا نہ شہزادوں میں!

رُسوا۔ جی ہاں کیوں نہیں۔ مال مفت دلِ بے رحم۔ بھلا اس کے برابر کسی کا دل ہو سکتا تھا۔

اُمراؤ۔ مال مفت کیوں؟

رسوا۔ نہیں تو اپنی امی جان کا زیور آپ کو اُتار کے لا دیا کرتا تھا۔

اُمراؤ۔ ہمیں کیا معلوم تھا؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۲)

شب کے آنے والوں میں ایک پنا مل جوہری تھے۔ گھنٹہ دو گھنٹہ بیٹھ کے چلے جاتے تھے۔ ان کو چار آدمیوں میں بیٹھنے کا مزا تھا۔ اگر ان کی خاطرداری ہوتی رہے تو اور کسی کے آنے جانے سے انھیں کچھ غرض نہ تھی۔ مہینہ میں دو سو روپے کا نقد سلوک اور فرمائشوں کا ذکر نہیں۔ فیض علی کی ملاقات کے زمانے میں ان کی آمد و رفت بھی کم ہوگئی تھی۔ یا تو ہر روز آیا کرتے تھے یا دوسرے تیسرے دن آنے لگے۔ پھر ایک مرتبہ پندرہ دن کا غوطہ لگایا۔ اب جو آئے تو اُداس اُداس معمولی باتوں کا جواب دیتے ہیں اور خاموش ہو جاتے ہیں۔

پنا مل۔ کیا تم نے سُنا نہ ہوگا؟

میں۔ کیا؟

پنا مل۔ ہم تو تباہ ہو گئے۔ گھر میں چوری ہوگئی۔ پشتیتوں کا اثاثہ اُٹھ گیا۔

میں۔ (چونک کر) ہائیں چوری ہوگئی کتنے کا مال گیا؟

پنا مل۔ سب اُٹھ گیا، رہا کیا؟ دو لاکھ کا جواہر اُٹھ گیا۔

میں دل میں تو ہنسی۔ ہنسی اس بات پر کہ ان کے باپ چھنا مل تو کروڑپتی مشہور تھے۔

اس میں کچھ شک نہیں کہ دو لاکھ بہت بڑی رقم ہے مگر ان کے نزدیک کیا اصل ہے۔ بظاہر مُنہ بنا کے بہت افسوس کیا۔

پنا مل۔ جی ہاں، آج کل شہر میں چوریاں بہت ہوتی ہیں۔ نواب

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ملکہ عالم کے یہاں چوری ہوئی، لالہ بہر پرشاد کے یہاں چوری ہوئی اندھیر ہے۔ سُنا ہے باہر سے چور آئے ہوئے ہیں۔ مرزا علی بیگ بے چارے حیران ہیں۔ شہر کے چور سب طلب ہو گئے تھے۔ کسی سے کچھ پتہ نہیں ملا۔ وہ لوگ کانوں پر ہاتھ رکھتے ہیں کہ یہ ہمارا کام نہیں ہے۔ پنا مل کے آنے کے دوسرے دن میں اپنے کمرے میں بیٹھی ہوں کہ چوک میں ایک شور ہوا میں بھی چلمن کے پاس جا کھڑی ہوئی۔ اب جو دیکھتی ہوں تو خلائق کا انبوہ ہے۔

ایک۔ آخر گرفتار ہوئے نا۔

دوسرا۔ واہ مرزا کیا کہنا۔ کوتوال ہو تو ایسا ہو۔

تیسرا۔ کیوں بھئی کچھ مال کا بھی پتہ لگا؟

چوتھا۔ بہت کچھ برآمد ہوا۔ مگر ابھی بہت سا باقی ہے۔

پانچواں۔ میاں فیضو بھی گرفتار ہوئے؟

چھٹا۔ وہ کیا آتے ہیں۔

میں نے اپنی آنکھوں سے دیکھا کہ میاں فیضو بندھے چلے آتے ہیں۔ سپاہیوں کا گارد ساتھ ہے۔ گرد خلائق کا انبوہ ہے۔ میاں فیضو مُنھ پر ڈوپٹہ ڈالے ہوئے ان کی صورت دکھائی نہیں دیتی۔ دوپہر سے پہلے کا واقعہ ہے۔

حسب معمول فیض علی کوئی پہر رات گئے تشریف لائے۔ کمرے میں میں ہوں اور وہ ہیں۔ آتے ہی کہا "آج ہم باہر جا رہے ہیں، پرسوں آئیں گے۔ دیکھو اُمراؤ جان جو کچھ ہم نے تم کو دیا ہے اس کو کسی پر ظاہر نہ کرنا۔ حسینی کو نہ دینا نہ خانم کو دکھانا۔ تمھارے کام آئے گا۔ ہم پرسوں ضرور آئیں گے۔ اچھا یہ کہو کہ ہمارے ساتھ تھوڑے دنوں کے لئے باہر چل سکتی ہو؟

میں۔ تم جانتے ہو کہ میں اپنے بس میں نہیں۔ خانم صاحب کو اختیار ہے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تم ان سے کہو اگر وہ راضی ہوں تو مجھے کیا عذر ہے۔

فیض علی۔ سچ ہے کہ تم لوگ بڑے بے وفا ہوتے ہو۔ ہم تو تم پر جان دیدیتے ہیں اور تم ایسا خشک جواب دیتی ہو۔ اچھا بوا حسینی کو بلواؤ۔

میں نے بوا حسینی کو آواز دی وہ آئیں۔

فیض علی۔ (میری طرف اشارہ کرکے) بھلا کچھ دنوں کے لئے باہر بھی جاسکتی ہیں؟

حسینی۔ کہاں؟

فیض علی۔ فرخ آباد۔ میں کوئی ایسا ویسا آدمی نہیں ہوں۔ میری وہاں ریاست ہے۔ بالفعل میں دو مہینے کے لئے جاتا ہوں۔ اگر خانم صاحب منظور کریں تو دو مہینے کی تنخواہ پیشگی بلکہ اس کے علاوہ جو کچھ کہیں میں دینے کو تیار ہوں۔

بوا حسینی۔ مجھے تو نہیں یقین کہ خانم منظور کریں گی۔

فیض علی۔ اچھا تم پوچھو تو۔

بوا حسینی خانم صاحب کے پاس گئیں۔

میرے نزدیک بوا حسینی کو خانم کے پاس بھیجنا بیکار تھا اس لئے مجھے یقین تھا کہ وہ ہرگز منظور نہ کریں گی۔

فیض علی نے میرے ساتھ وہ سلوک کیا تھا کہ اگر میں اپنے اختیار میں ہوتی تو مجھے ان کے ساتھ جانے میں کچھ عذر بھی نہ ہوتا۔ میں یہ خیال کرتی تھی کہ جب اس شخص نے گھر بیٹھے اتنا سلوک کیا تو وطن جاکر نہال کر دے گا میں اس خیال میں تھی کہ اتنے میں بوا حسینی نے آکر صاف جواب دیا کہ ان کا باہر جانا کسی طرح نہیں ہوسکتا۔

فیض علی۔ دوگنی تنخواہ پر سہی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بوا حسینی۔ چوگنی تنخواہ پر بھی نہیں ممکن۔ ہم لوگ باہر نہیں جانے دیتے۔

فیض علی۔ خیر! جانے دو۔

بوا حسینی چلی گئیں۔ میں نے دیکھا کہ فیض علی کی آنکھوں سے ٹپ ٹپ آنسو گرنے لگے۔ یہ حال دیکھ کے مجھے بہت ہی ترس معلوم ہوا۔

معشوقوں کی بے وفائیوں کا تذکرہ قصہ کہانیوں میں جب سُنتی تھی تو مجھے افسوس ہوتا تھا، بُرا کہتی تھی۔ مجھے یہ خیال آیا کہ اگر اس کا ساتھ نہ دیا تو میری بے وفائی اور احسان فراموشی میں کوئی شبہہ نہیں۔

میں نے دل میں ٹھان لیا کہ اس شخص کا ضرور ساتھ دوں گی۔

میں۔ اچھا تو میں چلوں گی۔

فیض علی۔ چلو گی؟

میں۔ ہاں، کوئی جانے دے یا نہ جانے دے۔ میں ضرور چلوں گی۔

فیض علی۔ کیوں کر؟

میں۔ چھپ کے۔

فیض علی۔ اچھا تو پرسوں رات کو ہم آئیں گے۔ پھر رات سے یہاں سے نکال لے چلیں گے۔ دیکھو دغا نہ دینا ورنہ اچھا نہ ہوگا۔

میں۔ میں اپنی خوشی سے چلنے کو کہتی ہوں۔ تم سے وعدہ کر چکی ہوں میرے وعدے کو بھی دیکھنا۔

فیض علی۔ بہت اچھا دیکھا جائے گا۔

اس رات کو فیض علی کوئی ڈیڑھ پہر رات رہے میرے پاس سے اُٹھ کے چلے گئے۔ ان کے جانے کے بعد میں دل میں غور کرنے لگی۔ وعدہ تو کر لیا۔ مگر دیکھئے کیا ہوتا ہے، جاؤں یا نہ جاؤں۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جب فیض علی کی محبت اور اپنے وعدہ کا خیال آتا تھا تو دل کہتا تھا جانا چاہیئے۔ مگر جیسے کوئی منع کرتا تھا کہ نہ جاؤ خُدا جانے کیا ہو۔

اسی اُدھیڑ بن میں صبح ہوگئی۔ کوئی بات طے نہ ہوئی۔ دن بھر یہی باتیں دل سے رہیں، رات کو اتفاق سے کوئی میرے پاس نہیں آیا۔ کمرے میں اکیلی اسی فکر میں رہی آخر نیند آگئی۔ صبح کو دن چڑھے سویا کی۔ گو ہر مرزا نے کچّی نیند میں آکر جھنجھوڑ کر اُٹھا دیا۔ مجھے بہت ہی بُرا معلوم ہوا۔ دن بھر نشے کا سا خمار رہا۔ نہیں معلوم کس بات پر بوا حسینی سے اُلجھن ہوگئی۔ ہاں خوب یاد آیا۔ بات یہ تھی کہ کہیں باہر سے مجرا آیا تھا بوا حسینی نے مجھ سے کہا "جاؤ گی؟" اس وقت میرے سر میں درد ہو رہا تھا۔ میں نے صاف انکار کر دیا۔ بوا حسینی نے کہا۔ "واہ جب نہ تب انکار کر دیتی ہو۔ آخر اس پیشے میں ہو کر کرو گی کیا؟" میں نے کہا۔ "میں تو نہ جاؤں گی۔" بوا حسینی نے کہا۔ "نہیں جانا ہوگا۔ خاص تمھاری فرمائش ہے اور خانم صاحب نے وعدہ کر لیا ہے۔ روپیہ بھی لے لیا ہے۔" میں نے کہا۔ "بوا حسینی میں نہیں جانے کی روپیہ پھیر دو۔"

بوا حسینی۔ بھلا تم جانتی ہو۔ خانم صاحب نے روپیہ لے کے کبھی پھیرتی ہیں؟

میں۔ چاہے کسی کی طبیعت اچھی ہو چاہے نہ اچھی ہو اگر خانم صاحب روپیہ نہ پھیریں گی تو میں اپنے پاس سے پھیر دوں گی۔

بوا حسینی۔ آہا! اب تم بڑی روپیہ والی ہوگئی ہو، لاؤ پھیر دو۔

میں۔ کتنا روپیہ ہے؟

بوا حسینی۔ سو روپیہ ہے۔

میں۔ سَو روپیہ لو گی یا کسی کی جان؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بوا حسینی کو بھی اس دن خُدا جانے کہاں کی ضد چڑھ گئی تھی۔

بوا حسینی۔ بڑی کھری ہو تو دے دو۔

میں۔ شام کو دے دوں گی۔

بوا حسینی۔ وہاں باہر کے آدمی بیٹھے ہوتے ہیں، وہ شام تک کے لئے کیوں مانیں گے؟

بوا حسینی اپنے دل میں یہ سمجھے تھیں کہ اس کے پاس روپیہ کہاں سے آیا۔ اگر اس وقت اس حیلے سے تنگ کی جائے گی تو خواہ مخواہ مجرے پر راضی ہو جائے گی۔ میرے صندوقچہ میں اس وقت کچھ نہ ہوں گے تو ہزار ڈیڑھ ہزار کی تو اشرفیاں تھیں۔ زیور کا ذکر نہیں۔ مگر اس وقت بوا حسینی کے سامنے صندوقچہ کھولنا مناسب نہ تھا۔

میں۔ جاؤ گھنٹہ بھر میں لے جانا۔

بوا حسینی۔ گھنٹہ بھر میں کیا موکل دے جائیں گے؟

میں۔ ہاں دے جائیں گے۔ جاؤ بھئی مجھے اس وقت دق نہ کرو میری طبیعت اچھی نہیں ہے۔

بوا حسینی۔ آخر کچھ کہو تو لڑکی کیا ہوا؟

میں۔ مجھے بخار کی سی حرارت ہے اور سر میں شدّت سے درد ہو رہا ہے۔

بوا حسینی۔ (ماتھے پر ہاتھ رکھ کے دیکھا) ہاں سچ تو ہے بنڈا پھیکا ہے۔ مگر مجرے کو تو کہیں پرسوں جانا ہوگا۔ جب تک خُدا نہ کرے کیا طبیعت کا یہی حال رہے گا؟ روپئے کیوں پھیرے جائیں۔

میں اس بات کا کچھ جواب نہ دینے پائی تھی کہ بوا حسینی جلدی سے اُٹھ کے چل دیں۔ بوا حسینی کی اس ہماہمی سے مجھے بہت ہی غصّہ معلوم ہوا اسی وقت

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دل میں بدی آگئی۔ دل نے کہا واہ جی! جب ان لوگوں کو ہمارے دُکھ بیماری کا خیال نہیں، اپنے مطلب سے مطلب ہے تو ان کے ساتھ رہنا بیکار ہے۔

رُسوا۔ کبھی پہلے بھی یہ خیال آپ کے دل میں آیا تھا؟

اُمراؤ۔ کبھی نہیں، مگر آپ یہ کیوں پوچھتے ہیں؟

رُسوا۔ اس لئے کہ فیض علی نے جو وہ سہارا دیا تھا اسی سے آپ کے دل میں یہ خیال پیدا ہوا۔

اُمراؤ۔ یہ تو کھلی ہوئی بات ہے۔

رُسوا۔ کھلی ہوئی بات تو ہے مگر اس میں ایک باریکی بھی ہے۔

اُمراؤ۔ وہ باریکی کیا ہے؟ خُدا کے لئے جلدی کہئے۔

رُسوا۔ فیض علی کے ساتھ نکل جانا وعدہ کرنے سے پہلے آپ کے دل میں ٹھن گیا تھا۔ اب دل بہانے ڈھونڈھ رہا تھا کہ کیوں کر نکل چلوں۔

اُمراؤ۔ نہیں یہ بات نہ تھی۔ میں دو دلی ہو رہی تھی کہ جاؤں یا نہ جاؤں۔ گوہر مرزا کے بے وقت چھیڑنے اور بوا حسینی کی زبردستی سے میں نے جانے کا قصد کر لیا تھا بلکہ اس وقت تک کچھ یوں ہی سا ارادہ تھا۔ جب تک رات کو فیض علی آئے تھے ان کی صورت اور مستعدی دیکھ کے پکا ارادہ ہوگیا تھا۔

رُسوا۔ جی نہیں پہلے ہی سے قصد مصمم ہو چکا تھا۔ اسی لئے گوہر مرزا کا چھیڑنا اور بوا حسینی کی ضد آپ کو بُری معلوم ہوئی ورنہ یہ معمولی باتیں تھیں۔ ایسا تو اکثر ہوا کرتا ہوگا۔

اُمراؤ۔ میں نے مانا کہ ایسا ہوگا۔ اچھا پھر وہ منع کرنے والا کون تھا؟ میں سچ کہتی ہوں کہ چلتے چلتے مجھے ایسا معلوم ہوا جیسے کوئی کان میں کہہ رہا ہے: "اُمراؤ نہ جا کہا مان"۔ جس وقت دو تین زینے اُتر چکی ہوں اس وقت تو ایسا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

معلوم ہوا جیسے کوئی ہاتھ پکڑ کے کھینچے لیتا ہے کہ نہ جا مگر میں نے نہ مانا۔

رُسوا۔ یہ روکنے والا بڑا زبردست تھا اسی کا حکم نہ ماننے کی تو آپ نے سزا بھگتی:

اُمراؤ۔ اچھا میں سمجھی، یہ وہ چیز ہے جو نیک کاموں کی ہدایت کرتی ہے اور بُرے کاموں سے روکتی ہے۔

رُسوا۔ جی نہیں یہ وہ نہیں تھی۔ خانم کے مکان پر رہنا کون سا اچھا کام تھا۔ آپ کی باتوں سے معلوم ہو چکا ہے کہ آپ بدکاری کو ہمیشہ بُرا سمجھتی رہی ہیں۔ اگرچہ آپ کی حالت نے آپ کو اس کے کرنے پر مجبور کیا ہو پھر خانم کے مکان پر رہنے سے ایک شخص کا ساتھ دے کے اس کا پابند ہو جانا بدرجہا بہتر تھا۔

بات یہ تھی کہ فیض علی کے حُسن سلوک نے آپ کو اس کے ساتھ نکل چلنے کی ترغیب دی تھی۔ قیافہ شناسی کے شوق اور اس میں کسی قدر ملکہ ہو جانے سے آپ اچھی خاصی مردم شناس ہو گئی تھیں۔

عیش باغ کے میلے میں لوگوں ..... کے چہرے دیکھنے کا حال میں نے بڑے شوق سے سُنا تھا۔ فیض علی کے کرتوت آپ پر ظاہر نہ تھے۔ مگر اس کی شکل و شمائل، رفتار و گفتار سے آپ کے دل کو آگاہی ہو گئی تھی کہ اس کے ساتھ جانے میں کچھ نہ کچھ خطرہ ضرور ہے۔ مگر اس کی فریب کی باتوں اور روپیہ کے لالچ نے آپ کی آنکھوں پر پردے ڈال دئے تھے افسوس اگر آپ علم مردم شناسی کے اصول سے واقف ہوتیں تو کبھی اس کے دام میں نہ آتیں۔

اُمراؤ۔ میں پڑھوں گی کسی کتاب کا نام لیجئے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

خانم کا مکان چوک میں بہت ہی محفوظ جگہ ہے۔ پچھم کی طرف بازار ہے اُتر، دکھن، اونچی اونچی رنڈیوں کے کمرے ہیں ایک طرف بی باجان کا مکان ہے۔ دوسری طرف حسین باندی رہتی ہیں۔ پچھواڑے میر حسن علی صاحب کا دیوان خانہ ہے۔ غرضکہ کسی جانب سے چور کا لگاؤ نہیں ہے۔ اس پر بھی تین پاسی نوکر تھے۔ جو رات بھر کوٹھوں پر پھرتے تھے تب سے فیض علی کی آمد و رفت شروع ہوئی مکّا پاسی خاص میرے کمرے کے دروازے پر رہتا تھا۔ کیونکہ فیض علی رات گئے آیا کرتے تھے اور پھر رات سے چلے جاتے تھے۔ دروازے بند کرنے اور قفلی لگانے کے لئے مقرر کیا گیا تھا۔

شب کو حسب وعدہ فیض علی آئے۔ تھوڑی دیر تک چپکے چپکے نکلنے کے مشورے ہوا کئے۔ اتنے میں مکّا نے انگڑائی لی۔ معلوم ہوا کہ جاگ رہا ہے۔ فیض علی نے اسے کمرے میں بلایا۔ "ایک روپیہ انعام لو۔ تم کو ہم نے کچھ نہیں دیا تھا۔ دروازہ بھیڑ دینا۔ ہم بھاگ رہے ہیں کوئی ڈر نہیں۔"

مکا سلام کر کے کمرے کے باہر نکلا۔ فیض علی نے کہا۔ "لو اب چلو۔" میں اُٹھی، دو جوڑے کپڑے دن ہی سے گٹھری میں باندھ رکھے تھے۔ زیور کا صندوقچہ میں نے پہلے ہی سے کھسکا دیا تھا۔ گٹھری بغل میں دبائی۔ اکبری دروازہ کی طرف کا راستہ لیا۔ نخاس میں بیل گاڑی پہلے ہی سے کھڑی کی گئی تھی۔ ہم دونوں سوار ہوئے اور چل نکلے۔ ہنڈولہ کے ناکہ سے تھوڑی دور جا کے فیض علی کا سائیس گھوڑا لئے ہوئے ملا۔ وہ بھی بہل کے ساتھ ہو لیا صبح ہوتے ہوتے موہن لال گنج پہنچے۔ یہاں سرائیں دوپہر تک قیام ہوا۔ بھٹیاری سے کھانا پکوا کے کھایا۔ ؎

دال ارہر کی بے نمک پھیکی   مطلقًا جس میں بو نہ تھی گھی کی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تیسرے دن رائے بریلی میں داخل ہوئے۔ یہاں سفر کے مناسب کپڑے خریدے۔ میرے دو جوڑے بنوائے۔ لکھنؤ سے جو کپڑے پہن کے آئی تھی اُتار کے گٹھری میں باندھے۔

رائے بریلی سے بیل گاڑی کو جو لکھنؤ سے آئی تھی رخصت کیا۔ دوسری گاڑی کرایہ پر کی۔ لال گنج کی طرف روانہ ہوئے۔ یہ قصبہ رائے بریلی سے کوئی نو دس میل کے فاصلے پر ہے۔ شاموں شام پہنچ گئے رات بھر سرائے میں رہے۔ فیض علی ضروری سودے سلف کو بازار گئے جس کوٹھری میں ہم تھے اس کے پاس والی کوٹھری میں ایک دیہاتی رنڈی اُتری ہوئی تھی۔ نصیبن نام تھا۔ گہنے پاتے سے درست تھی۔ کپڑے بھی اچھے تھے۔ تھی وہ دیہاتی مگر زبان بہت صاف تھی۔ لب و لہجہ قصباتیوں کا ایسا تھا۔ میری اس کی دیر تک باتیں ہوا کیں۔

نصیبن۔ آپ کہاں سے آئی ہیں؟

میں۔ میں فیض آباد سے۔

نصیبن۔ فیض آباد میں تو میری بہن پیارن رہتی ہے۔ آپ ضرور جانتی ہوں گی

میں۔ (آخر پہچان گئی نا کہ میں بھی رنڈی ہوں) میں کیا جانوں۔

نصیبن۔ فیض آباد میں کون ایسی پتریا ہے جو ہم کو نہیں جانتی۔

میں۔ بہت دنوں سے ان کے گھر بیٹھ گئی ہوں۔ یہ لکھنؤ میں رہتے ہیں۔ اسی لئے میں بھی اکثر وہیں رہتی ہوں۔

نصیبن۔ آخر پیدائش تو تمھاری فیض آباد کی ہے۔

میں۔ (یہ تو بالکل سچ کہتی ہے۔ اب کیا جواب دوں) ہاں پیدا تو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

وہاں ہوئی مگر بچپنے سے باہر رہی۔

نصیبن۔ تو فیض آباد میں کسی کو نہیں جانتیں؟

میں۔ کسی کو نہیں۔

نصیبن۔ یہاں کیوں کر آنا ہوا؟

میں۔ ان کے ساتھ ہوں۔

نصیبن۔ اور جاؤگی کہاں؟

میں۔ اناؤ۔

نصیبن۔ لکھنؤ ہوتی ہوئی آئی ہو؟

میں۔ ہاں۔

نصیبن۔ پھر سیدھا راستہ چھوڑ کے ادھر بھیڑ میں کہاں آئی ہو؟ نربت نگر ہو کے اناؤ چلی گئی ہوتیں۔

میں۔ رائے بریلی میں ان کا کچھ کام تھا۔

نصیبن۔ میں نے اس لئے کہا کہ ادھر کا راستہ بہت خراب ہے ڈاکوؤں کے مارے مسافروں کی آمد و رفت بند ہے۔ پلیہ کی بیہڑ میں سیکڑوں کو لوٹ لیا۔ اناؤ کا راستہ اُدھر ہی سے ہو کے ہے۔ تم تین آدمی ہو۔ جس میں دو مرد ایک عورت ذات۔ تمھارے ہاتھ گلے میں گہنا بھی ہے۔ بھلا تمھاری کیا حقیقت ہے۔ وہاں تو براتیں لُٹ جاتی ہیں۔

میں۔ تن بہ تقدیر۔

نصیبن۔ بڑی دل کی کڑی ہو۔

میں۔ پھر کیا کروں؟

اس کے بعد اِدھر اُدھر کی باتیں ہوا کیں جن کا دُہرانا کوئی ضروری نہیں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اور نہ مجھے یاد ہیں۔ ہاں میں نے پوچھا "تم کہاں جاؤ گی ؟"

نصیبن۔ ہم تو گدائی کو نکلے ہیں۔

میں۔ نہیں سمجھی۔

نصیبن۔ اے لو گدائی نہیں جانتیں کیسی پتریا ہو۔

میں۔ بہن میں کیا جانوں گدائی تو بھیک مانگنے کو کہتے ہیں۔

نصیبن۔ ہمارے دشمن بھیک مانگیں اور سچ پوچھو تو میں کہوں پتریا کی ذات بھیک منگنی ہے اس میں ڈیرے دار ہو یا نہ ہو۔

میں۔ ہاں سچ تو ہے۔ مگر مجھے نہیں معلوم تھا کہ گدائی کسے کہتے ہیں ؟

نصیبن۔ سال میں ایک مرتبہ ہم لوگ گھر سے نکل کے گاؤں گاؤں پھرتے ہیں۔ امیر رئیسوں کے مکان پہ جا کے اُترتے ہیں جو کچھ جس کے مقدر میں ہوتا ہے ہمیں دیتا ہے۔ کہیں مجرا ہوتا ہے کہیں نہیں ہوتا۔

میں۔ اچھا اس کو گدائی کہتے ہیں۔

نصیبن۔ ہاں اب سمجھیں۔

میں۔ یہاں کسی رئیس کے پاس آئی ہو ؟

نصیبن۔ یہاں سے تھوڑی دور پر ایک شمبھو دھیان سنگھ راجہ کی گڑھی ہے انھیں کے پاس گئی تھی۔ راجہ صاحب کو بادشاہی حکم پہنچا ہے ڈاکوؤں کے بندوبست کو گئے ہوئے ہیں۔ کئی دن ٹھہری رہی۔ آخر دم گھبرایا یہاں چلی آئی۔ یہاں سے دو کوس پر ایک گاؤں ہے سمر پیادہ گاؤں بالکل پتریوں کا ہے، وہاں میری خالہ رہتی ہیں کل ان کے پاس جاؤں گی۔

میں۔ پھر کہاں جاؤ گی۔

نصیبن۔ میں ٹھہری رہوں گی۔ جب راجہ صاحب آجائیں گے تو پھر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

گرڑھی کو جاؤں گی اور بہت سے ڈیرے بھی ان کے انتظار میں ٹھہرے ہوئے ہیں

میں۔ کیا راجہ صاحب کو ناچ مجرے کا بھی شوق ہے؟

نصیبن۔ بہت شوق تھا۔

میں۔ کیوں اب کیا ہوا؟

نصیبن۔ جب سے ایک پتریا لکھنؤ سے لائے ہیں ہم لوگوں کی کوئی قدر نہیں رہی۔

میں۔ اُس پتریا کا کیا نام ہے؟

نصیبن۔ نام تو مجھ کو یاد نہیں۔ صورت دیکھی ہے۔ گوری گوری سی ہے ذرا چہرے مُہرے کی اچھی ہے۔

میں۔ گاتی خوب ہو گی۔

نصیبن۔ خاک گانا وانا نہیں آتا۔ ہاں ناچتی ذرا اچھا ہے، راجہ صاحب اُسی پر لٹّو ہیں۔

میں۔ کتنے دنوں سے وہ پتریا آئی ہے؟

نصیبن۔ کوئی چھ مہینے ہوئے ہوں گے۔

رات کو میں نے فیض علی سے راستہ کی خرابی کا حال بیان کیا انھوں نے کہا۔ خاطر جمع رکھو ہم نے بندوبست کر لیا ہے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۳)

دوسرے دن مُنہ اندھیرے موہن لال گنج کی سرا سے روانہ ہوئے نصیبن کی گاڑی ہمارے پیچھے پیچھے تھی۔ فیض علی گھوڑے پر سوار تھے ہم اور نصیبن باتیں کرتے جاتے تھے۔ تھوڑی دور چل کے سمر یہا ملا۔ نصیبن نے دور سے ہم کو وہ گاؤں دکھایا۔ سڑک کے کنارے کھیت تھے۔ ان میں کچھ گنواریاں پانی دے رہی تھیں۔ کچھ کھیت نرا رہی تھیں۔ ایک پرائی چل رہی تھی، اس میں ایک مسٹنڈی عورت دھوتی باندھے بیل ہنکا رہی تھی۔ ایک پرلے رہی تھی۔ نصیبن نے کہا یہ سب پتریا ہیں۔ میں نے دل میں کہا واہ پیشہ بھی کیا، پھر اس قدر محنت جو مردوں سے بمشکل ہو، آخر ان کو پتریا ہونا کیا ضرور تھا مگر ان کی صورتیں بھی ایسے ہی کاموں کے لائق ہیں۔ لکھنؤ میں جو کنڈے والیاں، وہی والیاں، گھوسنیں آتی ہیں ان کی شکل بھی ایسی ہی ہوتی ہے۔ نصیبن یہاں سے رخصت ہوئی۔

کوئی دو کوس جا کے ایک نشیب ملا۔ جا بجا پہاڑ، بڑے بڑے غار، سامنے ندی کا کنارہ نظر آیا۔ دونوں طرف دور تک گنجان درختوں کی قطار تھی۔ جب ہم اس موقع پر پہنچے ہیں دھوپ اچھی طرح نکل چکی تھی کوئی پہر بھر دن چڑھا ہوگا۔ اس سڑک پر سوا ہمارے کوئی اور راستہ چلتے دکھائی نہ دیتا تھا۔ چاروں طرف سناٹا تھا۔ ندی کے قریب پہنچ کے فیض علی نے گھوڑا آگے بڑھایا۔ میں روکتی کی روکتی رہ گئی۔ یہ جا وہ جا بہت دور نکل گئے تھوڑی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دور تک گھوڑا نظروں سے غائب رہا۔ پھر ندی کے اس پار جا کے معلوم ہوا۔

ہماری گاڑی اسی طرح چلی جاتی تھی۔ گاڑی بان گاڑی ہانک رہا تھا سائیس گھوڑے کے پیچھے دوڑا چلا گیا تھا۔ اب میں ہوں اور وہ گاڑی بان ہے اتنے میں میں نے دور سے دیکھا کہ دس پندرہ گنوار گاڑی کی طرف دوڑے چلے آتے ہیں۔ میں نے دل میں کہا خدا خیر کرے۔ تھوڑی دیر میں گنواروں نے آکر گاڑی کو گھیر لیا۔ سب تلواریں باندھے ہوئے تھے۔ بندوقیں کندھے پر تھیں توڑے سلگ رہے تھے۔

گنوار۔ (گاڑیبان سے) گاڑی روک، کون ہے گاڑی میں؟

گاڑیبان۔ یہ سواری بریلی سے آئی ہے۔ اناؤ کا بھاڑا کیا ہے۔

گنوار۔ روک گاڑی۔

گاڑیبان۔ گاڑی کیوں روکیں۔ خاں صاحب کے یہاں کی زنانی سواری ہے۔

گنوار۔ کوئی مرد ساتھ نہیں ہے؟

گاڑیبان۔ مرد آگے بڑھ گئے ہیں، آتے ہوں گے۔

گنوار۔ اُترو بی بی گاڑی سے۔

ایک۔ پردہ کھول کے کھینچ لو۔ سسری پتریا تو ہے۔ اس کا پردہ کون۔

ایک گنوار آگے بڑھا۔ گاڑی کا پردہ اُلٹ کے مجھے گاڑی سے اُتارا تین آدمی مجھے گھیر کے کھڑے ہو گئے۔ اتنے میں ندی سے گرد اُٹھی اور گھوڑوں کے ٹاپوں کی آواز آئی۔ جب گھوڑے قریب آئے۔ میں نے دیکھا آگے فیض علی کا گھوڑا ہے۔ پیچھے اور دس پندرہ سوار۔ ہیں گنواروں نے دیکھتے ہی بندوقوں کی باڑھ داری۔ ... میں دو سوار اُدھر کے گر پڑے پھر تلواریں میان سے نکلیں۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سوار سر ہی پر آ گئے تھے۔ ادھر سے بھی تلواریں کھنچ گئیں ۔ دو ایک ہاتھ چلے ہوں گے ۔ تین گنوار ادھر سے زخمی ہو کے گرے ایک سوار اور اُدھر گرا ۔ گنوار بھاگ نکلے ۔ اچھا کہاں جاؤ گے ؛ دیکھو ندی اس پار کیا ہوتا ہے ۔

گنواروں کے جانے کے بعد میں پھر گاڑی میں بیٹھی ۔ جس سوار کے زخم آیا تھا اُس کے پٹیاں کسی گئیں ۔ وہ بھی گاڑی میں میرے ساتھ بٹھایا گیا گاڑی روانہ ہوئی ۔ اب دو سوار ہماری گاڑی کے اِدھر اُدھر ہیں ۔ کچھ سوار آگے آگے ہیں کچھ پیچھے ہیں ۔

فیض علی ۔ (اپنے ساتھی سے) بھائی کسی طرح لکھنؤ سے نکلنا ہی نہیں ہوتا تھا ۔ بڑی مشکل سے جان چھڑا کے آیا ہوں ۔

فضل علی ۔ یہ نہیں کہتے عیش میں پڑے ہیں ۔

فیض علی ۔ ہاں یہ تو کہو گے ۔

فضل علی ۔ کہیں گے کیا ، تحفہ بھی تو ساتھ ساتھ ہے ذرا بھابی صاحب کو ہم بھی دیکھیں ۔

فیض علی ۔ آپ سے کوئی پردہ ہے ۔ دیکھئے ۔

فضل علی ۔ ڈیرے پر چل کے بامراد دیکھیں گے ۔

اتنے میں گاڑی ندی کے کنارے پہنچ گئی ۔ کنارہ بہت اونچا تھا ۔ مجھ کو گاڑی سے اُتر کر پیدل چلنا پڑا ۔ بڑی مشکل سے گاڑی دوسرے کنارے تک پہنچی ۔ جو زخمی سوار گاڑی پر تھا ۔ اس کے زخم گاڑی کی تکان سے کھل گئے تھے ۔ تمام گاڑی میں خون ہی خون تھا ۔

ندی اس پار جا کے زخم پھر سے باندھے گئے ۔ گاڑی دھوئی گئی پھر میں گاڑی میں سوار ہوئی ۔ اب قریب دوپہر کے دن آ چکا تھا ۔ مجھے شدت سے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بھوک لگی ہوئی تھی۔ گاڑی اسی طرح چل رہی تھی۔ ان لوگوں کا ڈیرا کہیں دکھائی نہ دیتا تھا۔ ندی سے کوئی چار کوس پر جا کے ایک گاؤں کے پاس ایک باغ تھا۔ اس میں چھولداریاں پڑی ہوئی تھیں۔ گھوڑے بندھے ہوئے تھے لوگ ادھر اُدھر پھر رہے تھے۔ کچھ لوگ کھانا پکا رہے تھے، یہاں آکر ہماری گاڑی رُکی۔ ہمارے ساتھ کے سواروں کو دیکھتے ہی ایک آدمی اس پڑاؤ سے آگے بڑھا۔ اس نے کچھ فضل علی کے کان میں کہا۔ فضل علی کے چہرے سے تشویش کے آثار ظاہر ہوتے تھے۔ وہ فیض علی کے پاس گھوڑا بڑھا کے آئے۔ فیض علی سے چپکے چپکے باتیں ہوئیں۔

فیض علی۔ اچھا دیکھا جائے گا۔ کھانا تو کھالو۔

فضل علی۔ کھانا کھانے کی مہلت نہیں۔ ایسے میں نکل چلو۔

فیض علی۔ اچھا جب تک چھولداریاں اُکھاڑی جائیں، گھوڑوں پر زین کسے جائیں، ہم لوگ کھانا کھالیں۔

میں گاڑی سے اُتری، آم کے درخت کے نیچے دری بچھا دی گئی، سالن کی پتیلیاں لا کے رکھی گئیں۔ تھئی کی تھئی روٹیاں، موٹی موٹی ٹوکریوں میں آئیں۔ میں، فیض علی اور فضل علی کے تین آدمیوں نے مل کے کھانا کھایا کھانا کھاتے وقت اگرچہ چہروں پر تشویش کے آثار تھے، مگر ہنسی مذاق ہوتا جاتا تھا۔

جتنی دیر میں ہم لوگوں نے کھانا کھایا چھولداریاں اُکھاڑ کے ٹٹوؤں پر لادی گئیں۔ زین کسے گئے۔

آخر قافلہ چل نکلا۔

دو ہی تین کوس گئے ہوں گے کہ بہت سے سوار اور پیدلوں نے آکر گھیر لیا۔ ادھر بھی سب پہلے سے مستعد تھے، دونوں طرف گولیاں چلنے لگیں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اس لڑائی میں فیض علی میری گاڑی کے پاس پاس رہے۔ میں گاڑی کے اندر بیٹھی دُعائیں پڑھ رہی ہوں۔ کلیجہ ہاتھوں اُچھل رہا ہے۔ دیکھئے کیا ہوتا ہے۔ کبھی کبھی گاڑی کا پردہ کھول کے دیکھ لیتی ہوں۔ یہ گرا وہ مرا۔ آخر دونوں طرف سے بہت سے زخمی ہوئے۔ ہمارے ساتھ پچاس ساٹھ آدمی تھے۔ راجہ دھیان سنگھ کے آدمی بہت سے تھے۔ ایک پر دس ٹوٹ پڑے، بہت سے زخمی ہوئے۔ فضل علی اور فیض علی موقع پا کر نکل گئے۔ دس بارہ آدمی اور گرفتار ہوئے۔ انھیں گرفتاروں میں میں بھی تھی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۴)

ہم لوگوں کی گرفتاری کے بعد گاڑیبان نے منت سماجت کر کے رہائی حاصل کی۔ زخمی سوار کو میدان میں ڈال دیا۔ جہاں اور لاشیں پڑی ہوئی تھیں۔ وہ تو اپنی جان لے کے بریلی کی طرف راہی ہوا۔ مردوں کی مشکیں کسی گئیں۔ گڑھی کی طرف روانہ ہوئے۔ گڑھی وہاں سے کوئی پانچ کوس تھی۔ تھوڑی دور جا کے راجہ صاحب اور ان کے ساتھ کے اور لوگ ملے راجہ صاحب خود گھوڑے پر سوار تھے۔ ہم لوگ سامنے گئے میری طرف اشارہ کر کے پوچھا۔

راجہ۔ یہی بی صاحبہ لکھنؤ سے آئی ہیں؟

میں۔ (ہاتھ باندھ کے) حضور قصوروار تو ہوں لیکن اگر غور کیجئے تو اب قصور بھی نہیں۔ عورت ذات جعل فریب سے آگاہ نہیں، میں کیا جانتی تھی۔

راجہ۔ اب بے قصوری ثابت کرنے کی کوشش نہ کیجئے قصور آپ کا ثابت ہے۔ جو باتیں آپ سے پوچھی جائیں ان کا جواب دیجئے۔

میں۔ جو حکم حاکم۔

راجہ۔ لکھنؤ میں کہاں مکان ہے؟

میں۔ ٹکسال میں۔

راجہ۔ (آدمیوں کو اشارہ کر کے) دیکھو تمت کھیڑے سے ایک بیل گاڑی لے لو۔ لکھنؤ کی رنڈیاں ہیں۔ ہمارے دیس کی پتریاں نہیں ہیں کہ رات بھر محفل میں ناچیں اور برات کے ساتھ دس دس کوس تک ناچتی چلی جائیں۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں۔ حضور کو خدا سلامت رکھے۔

آدمی گئے۔ گڑھی سے گاڑی لے آئے۔ مجھے گاڑی پر بٹھایا اور لوگ اُسی طرح مشکیں کسے ساتھ ساتھ تھے۔

گڑھی میں پہنچ کر وہ لوگ نہیں معلوم کہاں بھیج دئے گئے۔ میں کوٹ میں بلائی گئی۔ ستھرا مکان رہنے کو دیا گیا۔ دو آدمی خدمت کو مقرر ہوئے۔ پکّا پکایا کھانا، پوریاں، کچوریاں، مٹھائیاں طرح طرح کے اچار کھانے کو۔ لکھنؤ کے چھوڑنے کے بعد آج رات کو کھانا سیر کرکے کھایا۔ دوسرے دن صبح کو معلوم ہوا کہ اور قیدی لکھنؤ کو روانہ کر دئے گئے۔ مجھ کو رہائی کا حکم ہے، مگر ابھی راجہ صاحب رخصت نہیں کریں گے۔ پہر دن چڑھے راجہ صاحب نے بلا بھیجا۔

راجہ۔ اچھا ہم نے تم کو رہا کیا۔ فیضو اور فضل علی دونوں بدمعاش نکل گئے اور سب نابکار جو گرفتار ہوئے لکھنؤ پہنچ کر اپنی سزا کو پہنچیں گے بیشک تمھارا کوئی قصور نہیں ہے مگر آئندہ ایسے لوگوں سے نہ ملنا اگر تمھارا جی چاہے، دو چار دن یہاں رہو، ہم نے تمھارے گانے کی بہت تعریف سُنی ہے۔

میں۔ (نصیبن کی وہ بات یاد آئی کہ راجہ صاحب کے پاس لکھنؤ کی کوئی رنڈی ہے۔ ہو نہ ہو اس نے میری تعریف کی ہوگی) حضور نے کس سے سُنا؟

راجہ۔ اچھا یہ بھی معلوم ہو جائے گا۔

تھوڑی دیر کے بعد لکھنؤ کی وہ رنڈی طلب ہوئی۔ لکھنؤ کی رنڈی کون؟ خورشید جان۔ خورشید دوڑ کے مجھ سے لپٹ گئی۔ دونوں مل کے رونے لگے۔ آخر راجہ صاحب کے خوف سے فوراً علحدہ ہو کر سامنے مؤدّب بیٹھ گئے۔ ساز ندے طلب ہوئے۔ رہائی کی خبر سُن کے میں نے حسب حال ایک غزل کہہ لی تھی، بہت سے شعر تھے۔ جو شعر یاد آتے ہیں سُنائے دیتی ہوں۔ ہر ایک

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

شعر پر راجہ صاحب اور حاضرین جلسہ بہت ہی محظوظ تھے بے خودی کا عالم تھا غزل یہ ہے۔

قیدی الفتِ صیاد رہا ہوتے ہیں
خوشنوایانِ چمن زاد رہا ہوتے ہیں
تو کبھی چھوڑے تو تری زلف نہ چھوڑے ہم کو
کوئی ہم اے ستم ایجاد رہا ہوتے ہیں
حسرت اے ذوق اسیری کہ خفا ہے صیاد
آج ہم با دلِ ناشاد رہا ہوتے ہیں
خاطرِ نازکِ صیاد کو برداشت نہیں
باعثِ نالۂ و فریاد رہا ہوتے ہیں
غمِ دُنیا نہ سہی اور ہزاروں غم ہیں
قیدِ ہستی سے کب آزاد رہا ہوتے ہیں
کیوں نہ رشک آئے ہمیں تازہ گرفتاروں پر
ہم تو لے لذتِ بیداد رہا ہوتے ہیں
اے ادا قیدِ محبت سے رہائی معلوم
کب اسیرِ غمِ صیاد رہا ہوتے ہیں

مقطع سُن کے راجہ صاحب نے کہا "ادا کس کا تخلص ہے؟
خورشید نے کہا۔" خود ان ہی کی کہی ہوئی ہے " راجہ اور بھی خوش ہوئے۔
راجہ۔ اگر ایسا جانتے تو ہم آپ کو ہرگز نہ رہا کرتے۔
میں۔ غزل سے حضور کو معلوم ہو گیا ہو گا کہ اسی کا تو افسوس ہے مگر اب تو حضور حکم دے چکے اور لونڈی آزاد ہو چکی ہے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اس کے بعد جلسہ برخاست ہوا۔ راجہ صاحب اندر رسوئی کھانے چلے گئے۔ خورشید سے مجھ سے خوب باتیں ہوئیں۔

خورشید۔ دیکھو بہن! میرا کوئی قصور نہیں، خانم صاحب سے اور راجہ صاحب سے بہت دنوں سے لاگ "ڈانٹ" تھی۔ راجہ صاحب نے کئی مرتبہ مجھ کو بلوایا، انھوں نے صاف انکار کر دیا۔ آخر عیش باغ کے میلے میں ان کے آدمی لگے ہوئے تھے، مجھ کو زبردستی اُٹھا لائے۔ جب سے یہیں ہوں۔ ہر طرح کی میری خاطر ہوتی ہے۔ سب طرح کا آرام ہے۔

میں۔ موئے گنواروں میں خوب تمھارا جی لگتا ہے۔

خورشید۔ یہ بات سچ ہے مگر میری طبیعت کو جانتی ہو، روز ایک نئے شخص کے پاس جانا بالکل خلاف ہے۔ وہاں یہی کرنا پڑتا تھا۔ خانم کو جانتی ہو۔ یہاں صرف راجہ صاحب سے سابقہ ہے اور سب میرے حکم کے تابع ہیں۔ دوسرے یہ میرا وطن ہے، یہاں کی ہر چیز مجھے اچھی معلوم ہوتی ہے۔

میں۔ تو تمھارا ارادہ لکھنؤ جانے کا نہیں؟

خورشید۔ مجھے تو معاف کرو۔ یہاں اچھی طرح ہوں، بلکہ تم بھی یہیں رہو۔

میں۔ یہاں تو نہ رہوں گی۔ مجبوری کی اور بات ہے۔

خورشید۔ لکھنؤ جاؤگی؟

میں۔ نہیں۔

خورشید۔ پھر کہاں؟

میں۔ جہاں خُدا لے جائے۔

خورشید۔ ابھی کچھ دنوں رہو۔

میں۔ ہاں ابھی تو ہوں۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پندرہ بیس دن تک میں گڑھی میں رہی۔ خورشید سے روزانہ ملتی تھی۔ خورشید کا دل وہاں لگا ہوا تھا۔ میرا دل وہاں بہت گھبراتا تھا۔ آخر راجہ صاحب سے میں نے عرض کیا۔

میں۔ حضور نے مجھے حکم رہائی دیا ہے۔

راجہ۔ ہاں تو پھر کیا جانا چاہتی ہو؟

میں۔ جی ہاں۔ اب لونڈی کو رخصت کیجئے۔ پھر حاضر ہوں گی۔

راجہ۔ یہ لکھنوا فقرے ہیں۔ اچھا کہاں جاؤ گی؟

میں۔ کانپور۔

راجہ۔ لکھنؤ نہ جاؤ گی؟

میں۔ حضور لکھنؤ کیا منہ لے کے جاؤں گی۔ خانم سے کیسی شرمندگی ہوگی، ساتھ والیاں کیا کیا ہنسیں گی۔

اوّل تو میرا ارادہ لکھنؤ جانے کا نہ تھا۔ دوسرے یہ بھی خیال تھا کہ لکھنؤ جانے کو اگر راجہ صاحب سے کہوں گی تو شاید رہائی نہ ہو گی کیونکہ وہاں جانے سے خورشید کا حال کھل جاتا۔ شاید خانم کوئی آفت برپا کرتیں۔

راجہ صاحب میرے اس ارادے سے بہت خوش ہوئے۔

راجہ۔ تو لکھنؤ کبھی نہ جاؤ گی؟

میں۔ لکھنؤ میں میرا کون بیٹھا ہے۔ گانے بجانے کا پیشہ ہے، جہاں رہوں گی، کوئی نہ کوئی قدردان نکل ہی آئے گا۔ خانم کی قید میں اب مجھے رہنا منظور نہیں، اگر وہاں رہنا ہوتا تو نکل کیوں آتی۔

میں نے راجہ صاحب کو یقین دلا دیا کہ میں لکھنؤ ہرگز نہ جاؤں گی۔ دوسرے دن راجہ صاحب نے مجھے رخصت کیا۔ دس اشرفیاں انعام

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دیں، ایک دوشالہ دیا، ایک رومال، ایک رتھ مع تین بیل کے غرض کہ مجھے ڈیرہ دار پتریا بنا دیا۔ ایک گاڑی بان اور دو آدمی میرے ساتھ کئے اناؤ کو روانہ ہوئی۔ وہاں پہنچ کر سلارو بھٹیارے کے مکان پر ٹھہری راجہ صاحب کے آدمیوں کو رخصت کیا۔ صرف گاڑی بان رہ گیا۔

سر شام میں اپنی کوٹھری کے سامنے بیٹھی ہوں، مسافر آتے جاتے ہیں۔ بھٹیاریاں چلا رہی ہیں۔ میاں مسافر ادھر آؤ، مکان جھاڑا ہوا ہے۔ حقہ پانی کو آرام۔ گھوڑے ٹٹو کے لئے نیم کا سایہ۔

اتنے میں کیا دیکھتی ہوں کہ فیض علی کا سائیس چلا آتا ہے۔ سرا کے پھاٹک ہی سے اس کی نگاہ مجھ پر پڑی۔ میرے اس کی آنکھیں چار ہوئیں۔ وہ میرے پاس چلا آیا، باتیں کرنے لگا۔ میرا حال پوچھا۔ اس کے بعد میں نے فیض علی کا حال پوچھا۔ اس نے کہا ان کو آپ کے اناؤ آنے کی خبر مل گئی ہے آج رات کو پھر ڈیڑھ پہر رات گئے ضرور آجاویں گے۔

یہ سن کے میرا دل دھڑکنے لگا۔ وجہ یہ تھی کہ مجھے اب فیض علی کا ساتھ منظور نہ تھا۔ تخت کھیرے کے واقعہ کے بعد میں سمجھی تھی کہ اب گلو خلاصی ہو گئی اناؤ میں فیض علی جان پھر نازل ہو گئے۔ معمولی بات چیت کی، اناؤ سے روانگی کا مشورہ ہونے لگا۔ بڑی دیر تک باتیں ہوتی رہیں۔ آخر یہ صلاح ٹھہری کہ گاڑی بان کو رخصت کرو۔ سائیس گاڑی ہنکائے گا۔ میں خود گھوڑے کو دیکھ لوں گا۔ پھر یہ ٹھہری کہ گاڑی سلارو بھٹیارے کے پاس چھوڑ دو راتوں رات گنگا اس پار اتر چلو۔ اب کیا کر سکتی تھی۔ فیض علی کے بس میں تھی جو انھوں نے کہا مجھے چار و ناچار منظور کرنا پڑا۔ فیض علی نے سلارو کو پکارا۔ کنارے لیجا کر دیر تک باتیں کیں۔ کوئی آدھی رات گئے اپنے ساتھ مجھے گھوڑے پر بٹھالیا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سرائے سے باہر ہوئے۔ پانچ چھ کوس زمین کا چلنا، رات کا وقت، میرا بند بند ٹوٹ گیا۔ مدتوں درد رہا۔ آخر جوں توں کر کے گنگا کے کنارے پہنچے۔ بڑی مشکل سے ناؤ تلاش کی۔ اُس پار اُترے۔ فیض علی نے کہا "اب کوئی خوف نہیں ہے"۔ صبح ہوتے ہوتے کانپور پہنچ گئے۔ فیض علی نے مجھے لاٹھی محال میں اُتارا۔ خود مکان کی تلاش میں نکلے۔ تھوڑی دیر کے بعد آ کے کہا "یہاں ٹھہرنا ٹھیک نہیں ہے۔ مکان ہم نے ٹھہرا لیا ہے وہاں چلی چلو"۔ ڈولی کرایہ کی کی۔

تھوڑی دیر میں ڈولی ایک پختہ عالیشان مکان کے دروازہ پر ٹھہری فیض علی نے ہم کو یہاں اُتارا۔ مکان کے اندر گیا دیکھتی ہوں کہ ایک دالان میں دو کھری چارپائیاں پڑی ہیں۔ ایک چٹائی بچھی ہے، اس پر ایک عجیب قطع کا حقّہ رکھا ہوا ہے، جسے دیکھتے ہی پینے سے مجھے نفرت ہو گئی۔ مکان کا قرینہ دیکھ کے دل کو دحشت ہونے لگی۔ تھوڑی سی دیر کے بعد فیض علی نے کہا "اچھا تو میں بازار سے کچھ کھانے پینے کو لے آؤں"۔ میں نے کہا "بہتر ہے، مگر ذرا جلدی آنا"۔ فیض علی بازار کو گئے، میں اسی میں اکیلی بیٹھی ہوں۔

اب سُنئے! فیض علی بازار کو گئے تو وہیں کے ہو رہے۔ نہ آج آتے ہیں نہ کل۔ ایک گھڑی دو گھڑی۔ پھر دوپہر کہاں تک کہوں، دوپہر گزری شام ہونے کو آئی۔ اُناؤ میں سرِ شام کھانا کھایا تھا۔ رات کو گھوڑے پر چلنے کی تکان، نیند کا خمار، صبح سے مُنھ پر چُلّو پانی تک نہیں پڑا۔ تکڑا تک نہیں کھایا۔ بھوک کے مارے دم نکلا جاتا ہے۔ تھوڑی دیر میں سورج ڈوب گیا۔ اندھیرا ہونے لگا۔ آخر رات ہو گئی یا خدا اب کیا کروں۔ مُنھ کھول دیا۔ اُٹھ بیٹھی۔ اتنا بڑا ڈھنڈار مکان بھائیں بھائیں کر رہا ہے۔ ہیہات خُدا کی ذات اور میں اکیلی۔ یہ معلوم ہوتا تھا۔ اب اس کوٹھری سے کوئی نکلا۔ وہ سامنے والے دالان

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں کوئی ٹہل رہا ہے۔ کوٹھے پر دھم دھم کی آواز آئی۔ زینے سے کوئی کھٹ کھٹ اُترا چلا آتا ہے۔ دوپہر رات ہوگئی اب تک انگنائی اور دیواروں پر چاندنی تھی۔ اب چاند بھی چھپ گیا، بالکل اندھیرا گھپ ہوگیا آخر میں دوشالے سے مُنہ لپیٹ کے پڑ رہی۔ پھر کچھ کھٹکا ہوا۔ رات پہاڑ ہوگئی کاٹے نہیں کٹتی ہے۔ آخر جوں توں کرکے صبح ہوئی۔

دوسرے دن صبح کو تو عجیب ہی عالم تھا۔ اب لکھنؤ کی قدر ہوئی، دل میں کہتی تھی یا خُدا کس مصیبت میں جان پڑی۔ لکھنؤ کا عیش چین اور اپنا کمرہ یاد آتا تھا۔ ادھر ایک آواز دی، اُدھر آدمی مستعد۔ حُقّہ، پان، کھانا، پانی جو کچھ ہوا ادھر مُنہ کیا اُدھر سامنے موجود، خلاصہ یہ کہ آج بھی صبح سے دوپہر ہوگئی اور فیض علی نہ آئے۔ اس حالت میں اگر کوئی نیک بخت بی بی چار دیواری کی بیٹھنے والی ہوتی تو ضرور ہی گھٹ گھٹ کے مرجاتی۔ میرا ہواؤ کھلا ہوا تو نہ تھا مگر پھر بھی سینکڑوں مردوں میں بیٹھ چکی تھی۔ کانپور نہ سہی لکھنؤ کے تو اکثر گلی کوچوں سے واقف، یہاں کی بھی سرا دیکھی تھی، بازار دیکھا تھا۔ اب میری بلا اس خالی مکان میں بیٹھی رہتی۔ جھپ سے کنڈی کھول گلی میں نکل کھڑی ہوئی۔ دس بیس قدم گئی ہوں گی کہ دیکھتی کیا ہوں کہ ایک شخص سرکاری وردی پہنے، گھوڑے پر سوار، دس پندرہ برق انداز ساتھ، ان کے حلقہ میں میاں فیض علی، ٹُنڈیاں کسی ہوئی، سامنے سے چلے آتے ہیں۔ یہ ماجرا دیکھتے ہی میں سُن سے ہوگئی۔ وہیں سے ٹھٹک گئی۔ ایک پتلی سی گلی ملی اسی گلی میں ایک مسجد تھی میں نے دل میں خیال کیا کہ سب سے بہتر خُدا کا گھر ہے۔ تھوڑی دیر یہیں جا کے ٹھہرنا چاہئے۔ دروازہ کھلا ہوا تھا، میں درانہ اندر چلی گئی۔ یہاں ایک مولوی صاحب سے سامنا ہوا۔ کالے سے تھے سر منڈا ہوا، ایک نیلی تہمد باندھے ہوئے، دھوپ میں ٹہل رہے تھے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پہلے تو شاید سمجھے کہ میں طاق بھرنے آئی ہوں، بہت ہی خوش ہوئے۔ جب میں جا کے چپکے صحن کے کنارے پاؤں لٹکا کے بیٹھ گئی تو قریب آ کے پوچھنے لگے "کیوں بی صاحب! آپ کا یہاں کیا کام ہے؟"

میں۔ مسافر ہوں خُدا کا گھر سمجھ کے تھوڑی سی دیر کے لئے بیٹھ گئی ہوں۔ اگر آپ کو ناگوار ہو تو ابھی چلی جاؤں۔

مولوی صاحب اگرچہ بہت ہی بے تکے تھے مگر میری لگاوٹ اور دلفریب تقریر نے جادو کا اثر کیا۔ بھلا جواب کیا مُنہ سے نکلتا۔ ہکّا بکّا اِدھر اُدھر دیکھنے لگے۔ میں سمجھ گئی کہ دام فریب میں آ گئے۔

مولوی۔ (تھوڑی دیر بعد سنبھل کے) اچھا تو آپ کا کہاں سے آنا ہوا؟

میں۔ جی کہیں سے آنا ہوا مگر بالفعل تو یہیں ٹھہرنے کا ارادہ ہے۔

مولوی۔ (بہت ہی گھبرا کے) مسجد میں؟

میں۔ جی نہیں بلکہ آپ کے حجرے میں۔

مولوی۔ لاحول ولاقوۃ۔

میں۔ اوئی، مولوی صاحب! مجھے تو آپ کے سوا اور کوئی نظر نہیں آتا۔

مولوی۔ جی ہاں۔ تو میں اکیلا رہتا ہوں۔ اسی سے تو میں نے کہا مسجد میں آپ کا کیا کام ہے؟

میں۔ یہ کیا خاصیت ہے کہ جہاں آپ رہیں وہاں دوسرا نہیں رہ سکتا؟ مسجد میں ہمارا کچھ کام نہیں۔ یہ خوب کہی۔ آپ کا کیا کام ہے؟

مولوی۔ میں تو لڑکے پڑھاتا ہوں۔

میں۔ آپ کو سبق دوں گی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مولوی۔ لاحول ولاقوۃ۔

میں ۔ لاحول ولاقوۃ ۔ یہ آپ ہر دفعہ لاحول کیوں پڑھتے ہیں۔ یہ کیا شیطان آپ کے پیچھے پھرتا ہے؟

مولوی۔ شیطان آدمی کا دشمن ہے اس سے ہر وقت ڈرنا چاہیئے۔

میں۔ خدا سے ڈرنا چاہیئے، موئے شیطان سے کیا ڈرنا اور یہ کیا آپ نے کہا، آدمی ہیں؟

مولوی ۔ (ذرا بگڑ کے) جی ہاں اور کون ہوں؟

میں ۔ مجھے تو آپ جن معلوم ہوتے ہیں۔ اکیلے اس مسجد میں رہتے ہیں آپ کا دل بھی نہیں گھبراتا ہے۔

مولوی ۔ پھر کیا کریں؟ ہمیں تو اکیلے کی عادت ہے۔

میں ۔اسی سے تو آپ کے چہرے پر وحشت برستی ہے وہ آپ نے نہیں سُنا۔ ع

تنہا منشیں کہ نیم دیوانگی است

مولوی ۔اجی وہ کچھ سہی جس حال میں ہم ہیں، خوش ہیں، آپ اپنا مطلب کہیئے۔

میں ۔ مطلب تو کتاب دیکھنے سے حل ہوگا، بالفعل زبانی مباحثہ ہے۔

مولوی ۔ چہ خوش۔

میں ۔ چرا نہ باشد۔

میں مولوی صاحب کو خوب جھنجھوڑیاں دیتی مگر اس وقت بھوک کے مارے مُنھ سے بات نہیں نکلتی تھی۔

رُسوا ۔ یہ مولوی صاحب سے اس قدر مذاق کی کیا ضرورت تھی؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اُمراؤ۔ اے ہے، اس کا حال نہ پوچھو۔ بعض آدمیوں کی صورت ہی ایسی ہوتی ہے کہ خواہ مخواہ ہنسنے کو جی چاہتا ہے۔

رُسوا۔ جی ہاں جیسے کسی کی مُنڈی ہوئی کھوپڑی دیکھ کر بعض آدمیوں کی ہتھیلی کھجلاتی ہے۔ چپت لگانے کو جی چاہتا ہے۔

اُمراؤ۔ بس یہی سمجھ لیجیے۔

رُسوا۔ اچھا تو مولوی صاحب میں ایسی کون سی بات تھی جس سے مذاق کرنے کو جی چاہتا تھا؟

اُمراؤ۔ کیا کہوں کچھ بیان نہیں ہو سکتا۔ جوان آدمی تھے، صورت بھی کچھ بُری نہ تھی۔ سانولی رنگت تھی، چہرے پر حونق پن تھا، سر پر لمبے لمبے بال تھے، مُنھ پر ڈاڑھی تھی، مگر کچھ ایسے بے تکے پن کی حد سے بھی زیادہ بڑھی ہوئی۔ مونچھوں کا بالکل صفایا تھا۔ تہمد بہت اونچی بندھی ہوئی تھی۔ سر پر چھینٹ کی بڑی سی ٹوپی جو سر کی پوری چوحدی کو ڈھانکے ہوئے تھی۔ بات کرنے کا عجب انداز تھا۔ مُنھ جلدی سے کھلتا تھا، پھر بند ہو جاتا تھا۔ نیچے کا ہونٹ کچھ عجب انداز سے اوپر کو چڑھ جاتا تھا اور اس کے ساتھ ہی ہمہ وار ڈاڑھی کچھ عجب انداز سے ہل جاتی تھی اس کے بعد ناک سے کچھ ہونہ سا نکلتا تھا۔ معلوم ہوتا تھا جیسے کچھ کھا رہے ہوں اور باتیں بھی کرتے جاتے ہیں احتیاطاً مُنھ جلدی سے بند کر لیتے ہیں کہ ایسا نہ ہو کچھ نکل پڑے۔

رُسوا۔ کیا واقعی کچھ کھا رہے تھے؟

اُمراؤ۔ جی نہیں جگالی کر رہے تھے۔

رُسوا۔ اکثر کٹ مُلّا کچھ ایسی ہی صورت بنا لیتے ہیں جسے دیکھ کے بے وقوفوں کو ڈر لگتا ہے اور عقلمندوں کو ہنسی آتی ہے۔ مجھے ایسی صورتیں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دیکھنے کا بہت شوق ہے۔

اُمراؤ۔ اور سُنئے۔ آپ کی گفتگو میں ایک وصف اور بھی تھا وہ یہ کہ اکثر مُنہ پھیر لیا کرتے تھے۔

رُسوا۔ تو یہ عین تمیز داری ہے۔ اس لئے کہ عندالتقریر آپ کے مُنہ سے تھوک اُڑتا ہوگا۔

اُمراؤ۔ کچھ اور بھی عرض کروں؟

رُسوا۔ بس اب معاف کیجئے یہاں تو صبح ہو گئی۔

اُمراؤ۔ القصہ میں نے جیب سے ایک روپیہ نکالا۔

مولوی۔ (یہ سمجھ کے کہ مجھے نذر دیا جاتا ہے۔ جلدی سے ہاتھ تو بڑھا دیا اور مُنہ سے) اس کی کیا ضرورت تھی۔

میں۔ (مسکرا کے) اس کی اشد ضرورت تھی اس لئے کہ مجھے بھوک لگی ہے۔ کسی سے کچھ کھانے کو تو منگا دیجئے۔

مولوی۔ (اب جھینپے تو یوں باتیں بنانے لگے) میں سمجھا (میں نے دل میں کہا سمجھے کیا خاک۔ سمجھتے تو پتھر کے ہو جاتے) اسی سے تو کہتا ہوں اسکی کیا ضرورت ہے، کیا یہاں کھانا ممکن نہیں؟

میں۔ امکان بالقوۃ یا بالفعل۔ بالذات یا بالغیر؟

مولوی۔ بالفعل تو ممکن نہیں۔ میرا ایک شاگرد کھانا لاتا ہوگا۔ آپ بھی کھا لیجئے گا۔

میں۔ بالفعل تو ممکن نہیں، بالذات کی آپ کو توفیق نہیں اور یہاں ضرورت نے اکل میت کو جواز کا حکم دے دیا ہے لہٰذا بازار سے کچھ لا دیجئے۔

مولوی۔ اک ذرا صبر کیجئے کھانا آتا ہی ہوگا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں ۔اب صبر کرنا تکلیف مالایطاق ہے اور دوسرے میں نے بالتحقیق سُنا ہے کہ رمضان شریف صاحب ایک مہینے تمام دُنیا میں سیر کرتے ہیں اور گیارہ مہینے اسی مسجد میں معتکف رہتے ہیں۔

مولوی۔ اس وقت تو فی نفس الامر کچھ نہیں ہے، مگر میرا ایک شاگرد کھانا لے کے آتا ہوگا۔

میں۔ اور بفرض والتسلیم لو کان محالا اگر کھانا آیا بھی تو وہ آپ کی قوت لایموت کے لئے بھی کافی نہ ہوگا۔ میری شرکت اس میں یعنی چہ اور من وجہ کفالت بھی کرے تو الانتظار اشد من الموت کا مصداق ہے۔ تا تریاق از عراق آوردہ شد .....

مولوی ۔ آپ تو بہت قابل معلوم ہوتی ہیں۔

میں۔ مگر زعم ناقص میں آپ کسی قابل نہیں۔

مولوی۔ واقعی ایسا ہی ہے مگر.....

میں۔ (بات کاٹ کر) مگر اس لئے کہ یہاں تو آنتیں قل ہو اللہ پڑھ رہی ہیں۔ اور آپ لاطائل تقریریں کر رہے ہیں۔

مولوی۔ اچھا تو میں ابھی لایا۔

میں۔ للہ ذرا جلدی جائیے۔

خُدا خُدا کر کے مولوی صاحب گئے اور کوئی گھنٹہ ڈیڑھ گھنٹہ کے بعد چار خمیری روٹیاں اور ایک مٹی کے پیالے میں تھوڑا سا نیلا شوربا لا کے میرے سامنے رکھ دیا۔ دیکھ کے جان جل گئی۔ مولوی صاحب کی صورت دیکھنے لگی۔ مولوی صاحب کچھ اور ہی سمجھے۔

مولوی۔ (فوراً ساڑھے چودہ گنڈے پیسے، کوئی دھیلے کی کوڑیاں چار

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کے کونے سے کھول کے سامنے رکھ دئے۔) سُنئے صاحب چار پیسے کی روٹیاں ہیں، پیسہ کا سالن ہے۔ دھیلا بھانج (روپیہ کا خوردہ) میں گیا آپ کی جمع آپ کے سامنے موجود ہے۔ پہلے گن لیجئے تو کھا لیجئے گا۔

میں نے پھر ایک دفعہ مولوی صاحب کی صورت دیکھی مگر بھوک بڑی بلا ہے۔ جلدی جلدی نوالے اُٹھانے شروع کئے۔ جب دو چار نوالے کھا چکی تو مولوی صاحب کی طرف مخاطب ہوئی۔

میں۔ میں نے کہا مولوی صاحب! کیا اس اُجڑے شہر میں یہی کھانے کو ملتا ہے؟

مولوی۔ تو کیا یہاں لکھنؤ کی طرح محمود کی دُکان ہے جہاں پلاؤ، زردہ آٹھ پہر تیار رہتا ہے۔

میں۔ حلوائی کی دُکان تو ہوگی۔

مولوی۔ حلوائی کی دُکان؟ یہ تو مسجد کے نیچے ہے۔

میں۔ تو پھر چار کوس جانا کیا ضرور تھا۔ دوپہر کے بعد آئے اور لیکے کیا آئے۔ سوے کتوں کا راتب۔

مولوی۔ ایسا تو نہ کہئے، آدمی کھاتے ہیں۔

میں۔ آپ ایسے آدمی کھاتے ہوں گے۔ باسی خمیری روٹیاں اور نیلا شوربا۔

مولوی۔ نیلا تو نہیں ہے اچھا تو دہی لا دوں؟

میں۔ جی نہیں رہنے دیجئے، معاف کیجئے۔

مولوی۔ پیسہ کا خیال نہ کیجئے میں اپنے پاس سے لائے دیتا ہوں۔

میں کچھ جواب بھی نہ دینے پائی تھی کہ مولوی صاحب مسجد کے باہر چلے گئے۔ اور ایک آبخورے میں خُدا جانے کب کا سڑا، کھٹا دہی اُٹھا لائے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اور اس طرح سامنے لاکے رکھ دیا گویا آپ نے حاتم کی قبر پر لات مار دی۔

بہرطور میں نے وہ چاروں روٹیاں اُگل نگل کے کھائیں اور کوئی بدھنی بھر کے پانی پیا۔ وہ شوربا اور دہی چھوڑ کے یوں ہی اُٹھ کھڑی ہوئی پیسے کوڑیاں بھی وہیں پڑے رہنے دیئے۔

(میں ہاتھ دھونے اُٹھی تھی۔ مولوی صاحب سمجھے مسجد سے دفان ہوتی ہے)

مولوی۔ اور یہ پیسے اور کوڑیاں تو اُٹھا لیجئے۔

میں۔ میری طرف سے مسجد میں چراغی چڑھا دیجئے۔ منہ ہاتھ دھو کے اپنی جگہ پر آ بیٹھی۔ مولوی صاحب سے باتیں کرنے لگی۔ کانپور میں مولوی صاحب کی ذات سے مجھے بہت آرام ملا۔ انھیں کی معرفت ایک کمرہ کرایہ پر لیا۔ نوار د پلنگ، دری، چاندنی، چھت پردے، تانبے کے برتن اور سب ضرورت کا سامان خرید لیا۔ ایک ماما کھانا پکانے کو اور ایک اوپر کے کام کو۔ دو اور خدمت گار نوکر رکھ لئے، ٹھاٹھ سے رہنے لگی، اب سازندوں کی تلاش ہوئی۔ یوں تو بہت سے آئے مگر کسی کا باج پسند نہ آیا۔ آخر لکھنؤ کا ایک طبلیہ مل گیا۔ یہ خلیفہ جی کے خاندان کا شاگرد تھا۔ اس سے خوب پرگت ملی۔ اسی کی معرفت دو سارنگیے کانپور کے ذرا سمجھدار تھے بلوائے۔ طائفہ درست ہو گیا۔ شب کو پہر ڈیڑھ پہر رات گئے تک کمرہ پر گانے بجانے کا چرچا ہونے لگا۔ شہر میں یہ خبر مشہور ہو گئی کہ لکھنو سے کوئی رنڈی آئی ہے اکثر مرد آنے لگے۔ شاعری بھی خوب چمکی۔ کوئی دن ایسا ہی کمبخت ہو گا۔ جو کسی جلسہ میں جانا نہ ہوتا ہو مجرے کثرت سے آتے تھے۔ تھوڑے ہی دنوں میں بہت سا روپیہ کما لیا۔ اگرچہ کانپور کے لوگوں کا راہ رویہ بول چال پسند نہ تھی۔ بات بات پر لکھنؤ یاد آتا تھا مگر خود مختاری کی زندگی میں کچھ ایسا مزہ ہے کہ واپس جانے کو جی نہیں چاہتا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تھا۔ میں جانتی تھی کہ اگر لکھنؤ جاؤں گی تو پھر خانم کی نوچی بن کر رہنا پڑے گا۔ کیونکہ اس پیشہ میں رہ کر خانم سے علیحدہ رہنا کسی طرح ممکن نہ تھا۔ ایک تو اس سبب سے کہ تمام رنڈیاں خانم کا دباؤ مانتی تھیں۔ اگر میں الگ ہو کے رہتی تو کوئی مجھ سے نہ ملتی۔ دوسرے عمدہ سازندوں کا بہم پہنچنا دشوار تھا۔ ناچ مجرے کا ڈھچر کیوں کر چل سکتا تھا۔ جن سرکاروں میں میری رسائی ہوئی تھی وہ بھی خانم کی وجہ سے تھی اگرچہ میرا شمار اچھے گانے والیوں میں تھا مگر لکھنؤ میں اس کام کے کرنے والے بہت سے ہیں۔ اچھے بُرے کا امتیاز خاص لوگوں کو ہوتا ہے۔ عام لوگوں میں نام بکتا ہے۔ بڑے آدمیوں کی نگاہ اکثر ادنےٰ ہی کمروں پر جاتی ہے۔ اس حالت میں مجھے کون پوچھتا۔ کانپور میں میرے حوصلہ سے زیادہ میری قدر دانی ہوتی تھی۔ کسی امیر رئیس کے یہاں کوئی تقریب شادی بیاہ کی نہ ہوتی تھی۔ جس میں میرا بُلانا باعثِ فخر نہ سمجھا جاتا ہو۔ باہر جاکر اس بات کا اندازہ ہوسکتا ہے کہ لکھنؤ کیا چیز ہے۔ یہاں ایک صاحب حضرت شارؔق لکھنوی بہت مشہور ہیں۔ اُستاد مسلم الثبوت سمجھے جاتے ہیں۔ سینکڑوں آپ کے شاگرد ہیں۔ لکھنؤ میں کوئی ان کا نام بھی نہ جانتا تھا۔ ایک دن کا تذکرہ سُنئے ایک صاحب میرے کمرے پر تشریف لائے۔ اثنائے گفتگو میں شعر و شاعری کا کچھ چرچا نکلا۔ چھوٹتے ہی انھوں نے پوچھا۔ آپ شارؔق لکھنوی کو جانتی ہیں۔ میں نے کہا۔ کون شارؔق؟ یہ صاحب ان کے شاگردوں میں تھے، فوراً بگڑ گئے۔

وہ صاحب ۔ میں تو سُنتا تھا آپ لکھنؤ کی رہنے والی ہیں۔

میں ۔ جی ہاں، غریب خانہ تو لکھنؤ ہی میں ہے۔

وہ صاحب ۔ بھلا کہیں ہوسکتا ہے کہ لکھنؤ میں ہوں اور حضرت اُستاد

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کو نہ جانیں۔

میں۔ لکھنؤ کے مشہور شاعروں میں کون ایسا ہے جس کو میں نہ جانتی ہوں۔ اُستادوں کا تو ذکر ہی کیا ہے۔ ان کے نام برآوردہ شاگردوں میں سے بھی کوئی کم ایسا ہوگا جس کا کلام میں نے نہ سُنا ہو۔ ان کے نام نامی سے تو مطلع فرمائیے۔ یہ تخلص تو میں نے کبھی سُنا نہیں۔

وہ صاحب۔ (چیں بہ جبیں ہو کے) نام لینے سے کیا فائدہ؟ تخلص شرق سے غرب اور شمال سے جنوب تک زبان زد خلائق ہے۔ ہاں ہاں آپ نہیں جانتیں نہ جانیں۔

میں۔ حضور! معاف کیجئے گا میرے نزدیک تو یہ شاعرانہ تعلّی ہے مگر آپ کے اُستاد ہیں، آپ کو ایسا ہی کہنا چاہیئے۔ اچھا تو نام نامی سے تو مطلع فرمائیے۔ ممکن ہے کہ میں نے تخلص نہ سُنا ہو، نام سے واقف ہوں۔

وہ صاحب۔ میر ہاشم علی صاحب شارق۔

میں۔ اس نام سے تو بے شک کان آشنا ہیں (اتنا کہہ کے اب میں فکر کرنے لگی۔ یا الٰہی یہ کون میر ہاشم علی صاحب ہیں۔ آخر ایک صاحب پر اشتباہ ہوا۔) آپ کے اُستاد مرثیہ خوانی بھی کرتے ہیں؟

وہ صاحب۔ جی ہاں! مرثیہ خوانی میں بھی ان کا مثل و نظیر ہیں۔

میں۔ بجا ارشاد ہوا۔ یعنی میر صاحب اور مرزا صاحب سے بھی بڑھے ہوئے ہیں؟

وہ صاحب۔ ان ہی صاحبوں کے ہم عصر ہیں۔

میں۔ بھلا کس کا مرثیہ پڑھتے ہیں؟

وہ صاحب۔ کسی کا مرثیہ کیوں پڑھنے لگے؟ خود تصنیف فرماتے ہیں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ابھی ستائیسویں رجب کو نیا مرثیہ پڑھا تھا۔ عام شہرہ تھا۔

میں۔ تو آپ کو یاد ہوگا؟

وہ صاحب۔ مطلع تو نہیں، تلوار کی تعریف میں ایک بند پڑھا تھا۔

وہ مجھے کیا تمام شہر کی زبان زد ہے۔ قلم توڑ دیا ہے۔

میں۔ ذرا ارشاد کیجئے گا، میں بھی مستفید ہوں۔

وہ صاحب۔ "نکلی غلاف نور سے تفسیر جوہری"

میں۔ سبحان اللہ! اس بند کے تو دور دور شہرے ہیں، پانچ مصرع مجھ سے سُن لیجئے، کیا کلام ہے!

وہ صاحب۔ (بہت ہی خوش ہو کے) جی ہاں! آپ نے یہ مرثیہ لکھنؤ میں سُنا ہوگا۔ وہی تو میں کہتا تھا کہ لکھنؤ کی رہنے والی اور پھر شعر و سخن کا شوق۔ حضرت شارق کو نہ جانتی ہوں۔ تعجب ہے اچھا اب میں سمجھا یہ مذاق تھا۔

میرے جی میں تو آیا کہہ دوں کہ آپ کے اُستاد مر کے بھی جیئں گے تو ایسا بند نہیں کہہ سکتے۔ مرزا دبیر صاحب مرحوم کا کلام ہے۔ مگر پھر کچھ سمجھ کے چُپ ہو رہی۔

رُسوا۔ واقعی آپ نے بڑی عقلمندی کی ورنہ بے چارے کی روزی میں خلل آتا۔ میر ہاشم علی صاحب شارق پر کیا موقوف ہے۔ اکثر صاحبان کا یہی شعار ہے۔ دوسروں کا کلام باہر جا کے اپنے نام سے پڑھتے ہیں۔ چند ہی روز کا ذکر ہے ایک صاحب میرے ایک دوست کی غزلوں کے مسودے چرا کے لے گئے حیدرآباد دکن میں سُناتے پھرے۔ بڑے بڑے لوگوں سے داد لی۔ مگر سمجھنے والے سمجھ گئے، لکھنؤ میں خطوط آئے۔ اصل مصنف سے تذکرہ ہوا۔ وہ ہنس کر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

چُپ ہو رہے۔ اکثر صاحبوں نے لکھنؤ کو ایسا بدنام کیا ہے کہ اب لفظ لکھنوی اپنے نام یا تخلص کے ساتھ لکھتے ہوئے شرم آتی ہے۔ ایسے ایسے بزرگ لکھنوی لکھتے ہیں جن کی ہفتاد پشت دیہات میں گزر گئی۔ خود لکھنؤ میں چند روز طالب علمی یا اور کسی سلسلہ سے آ کر رہے، چلئے اچھے خاصے لکھنوی بن گئے۔ اگرچہ کچھ ایسی فخر کی بات نہیں مگر جھوٹ سے کیا فائدہ؟

اُمراؤ۔ جی ہاں، اکثر صاحب اسی طرح لکھنؤ فروشی کر کے اپنا بھلا کرتے ہیں۔ کانپور میں میرا بھی ٹھیک یہی حال تھا۔

اس زمانہ میں ریل تو تھی نہیں اور نہ لکھنؤ سے کوئی باہر جاتا تھا بلکہ شہر کے کاملین تلاش معیشت میں یہیں آتے تھے۔ اپنے کمال کی حسب حیثیت داد پاتے تھے۔ دہلی اجڑ کے لکھنؤ آباد ہوا تھا۔

رُسوا۔ فی زمانہ یہی حال دکن کا ہے۔ لکھنؤ اجڑ کے دکن آباد ہوا ہے میں تو گیا نہیں مگر سُنا ہے کہ محلے کے محلّے لکھنؤ والوں سے آباد ہیں۔

اُمراؤ۔ جو صاحب لکھنوی ہونے کا دعویٰ کرتے ہیں ان سے کہئے پہلے اپنی زبان کی موچ نکالیں۔

رُسوا۔ کیا خوب بات کہی ہے واقعی روزمرہ تو کسی قدر آ بھی جاتا ہے مگر لہجہ نہیں آتا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۵)

اتفاقاتِ زمانہ سے یہ کچھ دور نہیں
یوں بھی ہوتا ہے کہ بچھڑے ہوئے مل جاتے ہیں

بچھڑے ہوئے مل جاتے ہیں اور پھر کب کے بچھڑے ہوئے۔ وہ جن کے ملنے کا سان گمان بھی نہ ہو۔ ایک دن کا واقعہ سُنئے۔ کانپور میں رہتے ہوئے کوئی چھ مہینے گزر گئے ہیں۔ اب شہرت کی یہ حد پہنچی ہے کہ بازاروں اور رنڈیوں میں میری گائی ہوئی غزلیں لوگ گاتے پھرتے ہیں۔ شام کو میرے کمرے میں بہت اچھا مجمع رہتا ہے۔ گرمیوں کا دن ہے کوئی دو بجے کا وقت ہوگا میں اپنے پلنگ پر اکیلی لیٹی ہوں، ماما باورچی خانے میں خرّاٹے لے رہی ہے ایک خدمتگار کمرے کے باہر بیٹھا پنکھے کی ڈوری کھینچ رہا ہے۔ خس کی ٹٹیاں خشک ہوگئی ہیں۔ میں آدمی کو آواز دیا ہی چاہتی تھی کہ پانی چھڑک دے کہ اتنے میں کمرے کے نیچے کسی نے آکر پوچھا۔ لکھنؤ سے جو رنڈی آئی ہے اس کا کمرہ یہی ہے؟ درگا بنیا (جس کی دُکان نیچے تھی) نے جواب دیا۔ "ہاں یہی ہے"۔ پھر دریافت کیا۔ "دروازہ کہاں ہے؟" اس نے بتا دیا۔ تھوڑی دیر بعد ایک بڑی بی کوئی ستر برس کا سن، گوری سی، مُنھ پر جھرّیاں پڑی ہوئیں، بال جیسے روئی کا گالا۔ کمر جھکی ہوئی۔ سفید ململ کا دوپٹہ، تن زیب کا کرتہ، نین سکھ کا پائجامہ بڑے بڑے پائچوں کا پہنے، ہاتھوں میں چاندی کے موٹے موٹے کڑے انگلیوں میں انگوٹھیاں، جریب ہاتھ میں۔ ہانپتی کانپتی ہوئی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

آئیں۔ اور سامنے فرش پر بیٹھ گئیں۔ ایک کالا سا لڑکا کوئی دس بارہ برس کا ان کے ساتھ تھا، وہ کھڑا رہا۔

بڑی بی۔ لکھنؤ سے نہیں آئی ہو؟

میں۔ جی ہاں۔

اتنا کہہ کے میں پلنگ کے نیچے اُتر آئی۔ پاندان آگے کھسکایا۔ آدمی کو حقّہ کے لئے آواز دی۔

بڑی بی۔ ہماری بیگم نے تمھیں یاد کیا ہے۔ لڑکے کی سالگرہ ہے زنانہ جلسہ ہوگا تمھارا مجرا کیا ہے۔

میں۔ بیگم صاحبہ مجھ کو کیا جانیں؟

بڑی بی۔ اے تمام شہر میں تمھارے گانے کی دھوم ہے دوسرے تمھارے بُلانے کا یہ بھی ایک سبب ہے کہ بیگم صاحبہ خود بھی لکھنؤ کی رہنے والی ہیں۔

میں۔ اور آپ بھی تو لکھنؤ کی ہیں؟

بڑی بی۔ تم نے کیونکر جانا؟

میں۔ کہیں بات چیت کا قرینہ چھپا رہتا ہے؟

بڑی بی۔ ہاں! میں بھی وہیں کی رہنے والی ہوں، اچھا اپنا مجرا تو بتاؤ ابھی بہت کام پڑا ہے۔ مجھے دیر ہوتی ہے۔

میں۔ مجرا تو میرا کُھلا ہوا ہے، سب جانتے ہیں۔ پچاس روپیہ لیتی ہوں مگر بیگم صاحبہ لکھنؤ کی رہنے والی ہیں اور انھوں نے قدر کرکے بلایا ہے تو ان سے کچھ نہ لوں گی۔ جلسہ کب ہے۔

بڑی بی۔ آج شام کو۔ اچھا تو یہ روپیہ کھچڑی کا تو لو، باقی وہاں آکے سمجھ لینا۔

میں۔ (روپیہ لے لیا) اس کی کوئی ضرورت نہیں تھی۔ مگر اس خیال سے کہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بیگم صاحب بُرا نہ مانیں، روپیہ لئے لیتی ہوں۔ اچھا اب یہ کہئے کہ مکان کہاں ہے؟

بڑی بی۔ مکان تو ذرا دور ہے، نواب گنج میں ہے یہ لڑکا شام کو آئے گا اسی کے ساتھ چلی آنا۔ مگر اتنا خیال رہے کہ کوئی مرد ذات تمھارے ملنے والوں میں سے تمھارے ساتھ نہ ہو۔

میں۔ اور سازندے؟

بڑی بی۔ سازندے، خدمتگار، ان کی منا ہی نہیں ہے، کوئی اور نہ ہو۔

میں۔ جی نہیں، یہاں میرا کون سا ملاقاتی ہے جسے ساتھ لاؤں گی خاطر جمع رکھئے۔

اتنے میں خدمتگار نے حقّہ تیّار کیا۔ میں نے اشارا کیا بڑی بی کے سامنے لگا دو۔ بڑی بی مزے لے کے حقّہ پینے لگیں۔ میں ایک پان پہ کتھ چونہ لگا کے ڈبیوں کا چورا ڈبیہ میں پڑا ہوا تھا ایک چٹکی اس کی اور الائچی کے دانے پان دان کے ڈھکنوں پر کچل کے، گلوری بنا کے بڑی بی کو دینے لگی۔

بڑی بی۔ ہائے بیٹا! دانت کہاں سے لاؤں جو پان کھاؤں۔

میں۔ آپ کھائیے تو۔ میں نے آپ ہی کے لائق پان بنایا ہے۔

بڑی بی بیٹھ گئیں، پان لے کے کھایا۔ بہت ہی خوش ہوئیں۔ ہائے ہمارے شہر کی تمیز داری۔ اتنا کہہ کے دُعائیں دیتی ہوئی رخصت ہوئیں۔ چلتے چلتے کہہ گئیں ذرا دن سے آجانا۔ گھڑی بھر دن رہے گرہ لگائی جائے گی۔

میں۔ اگرچہ مجرے کا دستور نہیں ہے۔ مگر خیر بیگم صاحب نے یاد کیا ہے تو میں سویرے سے حاضر ہو کر مبارکباد گاؤں گی۔

واقعی وطن کی قدر باہر جا کے ہوتی ہے۔ کانپور میں سینکڑوں جگہ مجرے ہوئے مگر کہیں جانے کا ایسا اتفاق ابھی تک نہیں ہوا تھا۔ جی چاہتا تھا کہ جلدی سے شام ہو جائے اور میں روانہ ہوں گرمیوں کا دن پہاڑ ہوتا ہے خُدا خُدا کر کے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اتنا دن کٹا۔ پانچ بجتے لڑکا آموجود ہوا۔ میں پہلے ہی سے بنی ٹھنی بیٹھی تھی۔ سازندوں کو بلوا رکھا تھا۔ لڑکے نے ان کے مکان کا پتہ دیا۔ میں سوار ہو کے روانہ ہوگئی۔

بیگم کا مکان شہر سے کوئی گھنٹہ بھر کا راستہ تھا۔ چھ بجے میں وہاں پہنچی نہر کے کنارے ایک باغ تھا۔ جس کے چاروں طرف مینڈ پہ ناگ پھنی اور دوسرے خار دار درخت اس طرح برابر بٹھائے گئے تھے۔ جس سے ایک دیوار سی بن گئی تھی۔ باغ کی قطع بالکل انگریزی تھی۔ تاڑ، کھجور، اور طرح طرح کے خوبصورت درخت قرینے سے لگائے گئے تھے۔ روشوں پر سرخی کٹی ہوئی تھی۔ چاروں طرف سبزہ تھا جا بجا کنکروں کی پہاڑیاں سی بنی ہوئی تھیں ان پر انواع واقسام کے پہاڑی درخت پتھروں کے اندر سے اُگے معلوم ہوتے تھے۔ پہاڑیوں کے گرداگرد دوب جمائی گئی تھی۔ باغ میں ہر چہار طرف پکے بر ہے بنے ہوئے تھے، ان میں صاف موتی سا پانی بہہ رہا تھا۔ پانی نلوں اور فواروں کے ذریعہ سے پانی دے رہے تھے۔ پتیوں سے پانی ٹپک رہا تھا۔ دن بھر کی دھوپ کھائے ہوئے پھولوں میں جو اب پانی پہنچا تھا کیسے تر وتازہ اور شاداب تھے۔

سالگرہ کی رسم کوٹھی میں ادا ہوئی تھی۔ عورتوں کے گانے کی آواز آئی باہر میں نے مبارکباد گائی۔ پھر آپ ہی آپ شیام کلیان کی ایک چیز شروع کر دی۔ کوئی سننے والا نہ تھا۔ آپ ہی آپ گایا کی۔ پھر چپ ہو رہی۔ بیگم صاحب نے ایک اشرفی اور پانچ روپے انعام کے بھیجے۔ تھوڑی دیر میں شام ہوگئی چاند نکل آیا۔ چاندنی پھیل گئی۔ تالاب کے پانی میں ماہتاب کا عکس موجوں سے مل کر عجب کیفیت دکھا رہا تھا۔

باغ کے کنارے پر ایک بہت عالیشان کوٹھی تھی، وسط باغ میں ایک پختہ تالاب بنا ہوا تھا۔ اس کے گرد ولایتی پھولوں کے ناندے نہایت

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

خوبصورتی سے سجے ہوئے تھے۔ اسی تالاب سے ملا ہوا ایک اونچا چبوترہ تھا، اس کے درمیان ایک مختصر سا ہوادار چوبی بنگلہ تھا۔ اس کے ستونوں پر رنگ آمیزی کی ہوئی تھی۔ اس تالاب میں نہر سے پانی گرتا تھا۔ پانی کے گرنے کی آواز سے دل میں ٹھنڈک پہنچتی تھی۔ واقعی عجیب عالم تھا۔ شام کا سُہانا وقت ستھری ہوا، رنگ برنگ کے پھولوں میں مہک، ایسی فضا میں نے کبھی نہ دیکھی تھی۔ چبوترے پر سفید چاندنی کا فرش تھا۔ مسند تکیہ لگا ہوا تھا۔ اسی کے سامنے ہم لوگ بٹھائے گئے۔ کوٹھی سے لے کر اس چبوترے تک گلاب کی بیلوں سے ایک چھتّا سا بنا ہوا تھا۔ معلوم ہوا کہ اسی کی راہ سے بیگم صاحبہ تشریف لاتی ہیں۔ سامنے چلمنیں پڑی ہوئی تھیں۔ چبوترے پر سبز مردنگیں روشن ہو گئیں۔ مجھے گانے کا حکم ہوا۔ میں نے کدارے کی ایک چیز شروع کر دی۔ بڑی دیر تک گایا کی۔ اتنے میں ایک مہری ہاتھوں میں دو سبز کنول لئے ہوئے باہر نکلی۔ مسند کے سامنے رکھ دئے۔ سازندوں سے کہا "تم لوگ وہ سامنے شاگرد پیشہ میں چلے جاؤ۔ کھانا بھیج دیا جائے گا۔ اب یہاں زنانہ ہوگا۔" جب وہ لوگ اُٹھ گئے بیگم صاحب برآمد ہوئیں میں تعظیم کے لئے اُٹھ کھڑی ہوئی۔ انھوں نے مجھ کو قریب بلایا۔ خود مسند پر بیٹھ گئیں۔ مجھے سامنے بیٹھنے کا اشارا کیا۔ میں تسلیم کر کے بیٹھ گئی گانے کے لئے حکم کی منتظر تھی اور بیگم کی صورت غور سے دیکھ رہی تھی ؂

حیرانیٔ نگاہ تماشا کرے کوئی

صورت وہ روبرو ہے کہ دیکھا کرے کوئی

پہلے تو وہ باغ اور وہاں کی فضا دیکھ کے مجھے پرستان کا شبہہ ہوا تھا۔ مگر اب یقین ہوگیا کہ پری میرے سامنے گاؤ تکیہ سے لگی بیٹھی ہے مانگ نکلی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ہوئی ہے۔ چوٹی کمر تک پڑی ہوئی، سرخ و سپید رنگت اونچا ماتھا، کھنچی ہوئی بھنویں، بڑی بڑی آنکھیں، جیسے گلاب کی پتیاں، ننھی سی ناک، چھوٹا سا دہانہ، پتلے پتلے نازک ہونٹ، نقشے بھر میں کوئی چیز ایسی نہ تھی جس سے بہتر میرے خیال میں کوئی چیز آسکتی ہو۔ اس پر اعضا کا تناسب اور ابھراپن کس قدر خوشنما تھا۔ سینکڑوں عورتیں میری نظر سے گذر گئیں مگر میں نے اس بلا کی صورت نہ دیکھی تھی۔ خورشید سے بہت جھلک ملتی تھی۔ مگر کہاں خورشید کہاں وہ۔ خورشید کی صورت میں پھڑ دوسی پنا تھا۔ اس میں یہ امیرانہ رعب، یہ تمکنت، یہ بھاری بھرکم پن، دوسرے خورشید ان کے سامنے کسی قدر بھدی معلوم ہوتی تھی ان کا کامنی سا نازک چھریرا بدن، اس نے کہاں پایا۔ دوسرے اس کی صورت پر آٹھ پہر اداسی برستی تھی۔ جب دیکھو روگن بنی تھی۔ بیگم صاحبہ بہت ہی خوش مزاج معلوم ہوتی ہیں۔ بات کرتی ہیں گویا منہ سے پھول جھڑتے ہیں۔ ہر بات پر خود بخود ہنس دیتی ہیں۔ مگر کسی کو مجال کلام نہیں واقعی سادگی میں تکلف اور تمکنت کے ساتھ شوخی انھیں میں دیکھی۔ دولت مندوں کی خوشامد سب کرتے ہیں مگر میں عورت ذات ہو کے کہتی ہوں کہ رئیسوں کی خوشامد بھی اگر بے غرض کی جائے تو کوئی عیب نہیں لباس اور زیور بھی اسی صورت کے لائق تھا۔ مہین، بسنتی دوپٹہ کندھوں سے ڈھلکا ہوا، کچلی کا شلوکہ پھنسا پھنسا، سرخ گرنٹ کا پائجامہ، کانوں میں صرف یاقوت کے آویزے، ناک میں ہیرے کی کیل، گلے میں سونے کا سادہ طوق، ہاتھ میں سونے کی سمرنیں، بازوؤں پر نورتن، پاؤں میں سونے کی بیڑیاں، چہرے کی خوبصورتی، لباس کی سادگی اور زیور کی مناسبت یہ سب چیزیں میری آنکھوں کے سامنے تھیں اور میں نقش حیرت بنی بیٹھی تھی۔ بغور صورت دیکھ رہی تھی اور میری صورت تو جیسی کچھ ہے وہ اس وقت آپ کے سامنے ہے اگر یقین آئی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کیجئے گا ان کی توجہ بھی کسی اور طرف نہ تھی، مجھی کو دیکھ رہی تھیں۔ دونوں طرف سے نگاہیں لڑی ہوئی تھیں۔ میرے دل میں بار بار ایک خیال آتا تھا۔ مگر اس کے اظہار کا موقع نہ تھا، کہوں تو کیونکر کہوں، ایک مہری پس پشت کھڑی پنکھا جھل رہی تھی، دو سامنے کھڑی تھیں، ایک کے ہاتھ میں چاندی کی لٹیا، دوسری کے پاس خاصدان۔ بڑی دیر تک نہ بیگم صاحبہ نے مجھ سے بات چیت کی اور نہ میں کچھ بول سکی۔ آخر انھوں نے سلسلۂ کلام اس طرح سے شروع کیا۔

بیگم - تمھارا کیا نام ہے؟

میں - (ہاتھ باندھ کے) امراؤ جان۔

بیگم - خاص لکھنؤ میں مکان ہے؟

(یہ سوال کچھ اس رُخ سے کیا گیا تھا کہ مجھے جواب دینا مشکل ہوا۔ خصوصًا اس موقع پر اس لئے کہ اگر کہتی ہوں کہ لکھنؤ میں میرا مکان ہے تو ایک مطلب جو میرے دل میں تھا فوت ہو جاتا ہے۔ فیض آباد بتاتی ہوں تو بے محل افشائے راز کا خیال ہے، آخر بہت سوچ سمجھ کے)

میں - جی ہاں پرورش تو لکھنؤ میں پائی ہے۔

(جواب دینے کو دے دیا مگر اس کے ساتھ ہی خیال ہوا کہ اب جو سوال کیا جائے گا تو پھر وہی دقت پیش آئے گی۔ میرا خیال غلط نہ تھا اس لئے کہ فوراً بیگم صاحبہ نے پوچھا۔

بیگم - تو کیا پیدائش لکھنؤ کی نہیں ہے؟

اب حیران ہوں کہ کیا جواب دوں۔ تھوڑی دیر سکوت کیا۔ جیسے کچھ سُنا ہی نہ تھا آخر اس بات کو ٹال کے)۔

میں - حضور کا دولت خانہ لکھنؤ میں ہے؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بیگم۔ کبھی لکھنؤ میں تھا۔ اب تو کانپور وطن ہو گیا۔

میں۔ میرا بھی یہی ارادہ ہے۔

بیگم۔ کیوں؟

میں۔ (اس سوال کا جواب دینا بھی دشوار تھا کون قصہ بیان کرتا) اب کیا عرض کروں۔ بیکار سمع خراشی ہوگی۔ حال ناگفتہ بہ ہے۔ کچھ ایسے ہی اتفاقات پیش آئے کہ لکھنؤ جانے کو جی نہیں چاہتا۔

بیگم۔ چلو اچھا ہے تو ہمارے پاس بھی کبھی کبھی چلی آیا کرو۔

میں۔ آنا کیسا۔ میرا تو ابھی سے جانے کو جی نہیں چاہتا۔ اول تو آپ کی قدر دانی، دوسرے یہ باغ، یہ فضا ممکن ہے کہ کوئی ایک بار دیکھے اور دوبارہ دیکھنے کی ہوس نہ ہو، خصوصاً مجھ ایسی خفقانی مزاج کی عورت کے لئے تو یہاں کی آب و ہوا اکسیر کا خواص رکھتی ہے۔

بیگم۔ اے ہے تمھیں یہ بنگلہ بہت پسند آیا۔ نہ آدمی نہ آدم ذات ہیہات خدا کی ذات، شہر سے کوسوں دور، چار پیسوں کا سودا منگاؤ تو آدمی صبح کا گیا ہوا شام کو آتا ہے۔ چھائیں پوئیں شیطان کے کان بہرے۔ کوئی بیمار ہو تو جب تک حکیم صاحب شہر سے آئیں یہاں آدمی کا کام تمام ہو جائے۔

میں۔ حضور اپنی اپنی طبیعت، مجھے تو پسند ہے۔ میں تو جانتی ہوں کہ اگر یہاں رہوں تو مجھے یہاں کسی چیز کی ضرورت ہی نہ ہو۔ دوسرے ایسے مقام پر بیمار ہونا کیا ضرور ہے۔

بیگم۔ جب میں پہلے پہل آئی تھی تو میرا بھی یہی خیال تھا۔ کچھ دنوں یہاں رہ کے معلوم ہوا کہ شہر کے رہنے والے ایسے مقام پر نہیں رہ سکتے شہر میں ہزار طرح کا آرام ہے اور سب باتوں کو جانے دو۔ جب سے نواب کلکتہ گئے ہیں راتوں کو ڈر کے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مارے نیند نہیں آتی۔یوں تو خُدا کے دیئے سپاہی، پاسی، خدمت گار اس وقت بھی دس بارہ مرد نوکر ہیں عورتوں کی گنتی نہیں مگر پھر بھی ڈر لگتا ہے۔میں دو چار دن اور راہ دیکھتی ہوں اگر نواب جمی جم آئے تو میں شہر میں کوئی مکان لے کے جا رہوں گی۔

میں۔قصور معاف آپ کا مزاج وہمی ہے۔ایسے ایسے وسواس دل میں نہ لایا کیجئے۔شہر میں جائیے گا تو قدر عافیت کُھلے گی۔وہ گرمی ہے کہ آدمی پکے جاتے ہیں۔دوسرے بیماریاں کہ خُدا پناہ میں رکھے۔

یہ باتیں ہو ہی رہی تھیں کہ اتنے میں کھلائی بچے کو لے کے آئی تین برس کا لڑکا تھا، ماشاءاللہ گورا گورا، خوبصورت۔ایسی ایسی پیاری پیاری باتیں کرتا تھا۔جیسے مینا۔بیگم نے کھلائی سے لے کے گود میں بٹھا لیا تھوڑی دیر کِھلا کُدا کے پھر کھلائی کو دینے لگیں کہ میں نے ہاتھ بڑھا کر لے لیا۔بڑی دیر تک لئے رہی اور پیار کیا کی۔پھر کھلائی کو دے دیا۔

میں۔یوں تو شاید نہ آتی۔مگر میاں کو دیکھنے تو ضرور ہی آؤں گی۔

بیگم۔(مسکرا کے) اچھا کسی طرح ہو، آنا ضرور۔

میں۔ضرور ضرور حاضر ہوں گی۔یہ آپ بار بار کیوں فرماتی ہیں میں تو اس قدر حاضر ہوں گی کہ حضور کو دو بھر ہو جاؤں گی۔

اس کے بعد اِدھر اُدھر کی باتیں ہونے لگیں۔بیگم نے میرے گانے کی بہت تعریف کی۔اسی اثنا میں خاصہ والی نے آکے کہا کہ خاصہ تیار ہے بیگم نے کہا چلو کھانا تو کھالو۔

میں۔بہت خوب۔

بیگم مسند سے اُٹھ کھڑی ہوئیں۔میں بھی ساتھ ہی اُٹھی، میرا ہاتھ پکڑ لیا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مہریوں کو اشارہ کیا۔ تم یہیں ٹھہرو، ہم کھانا کھا کے یہیں بیٹھیں گے۔

میں۔ واقعی اس وقت کا سماں تو ایسا ہے کہ جانے کو جی نہیں چاہتا مگر حکم حاکم۔

بیگم۔ تو کیا کھانا یہیں منگوا لیا جائے۔

میں۔ جی نہیں، اچھا، کھانا کھا کے چلے آئیں گے۔

بیگم۔ (ایک مہری سے) ان کے ساتھ کے آدمیوں کو کھانا دلوا دیا گیا۔

مہری۔ (ہاتھ باندھ کے) حضور دلوا دیا گیا۔

بیگم۔ اچھا انھیں رخصت کرو۔ ہم نے دوسرا مجرا معاف کیا۔ امراؤجان کھانا کھا کے جاویں گی۔

اس کے بعد بیگم اور ہم دونوں کوٹھی کی طرف چلے، ایک مہری آگے آگے فانوس لئے جاتی تھی، چپکے سے میرے کان میں کہا "مجھ کو تم سے بہت سی باتیں کرنا ہیں۔ مگر آج اس کا موقع نہیں۔ کل تو مجھے فرصت نہ ہوگی پرسوں تم صبح آنا اور کھانا یہیں کھانا۔"

میں۔ مجھے بھی کچھ عرض کرنا ہے۔

بیگم۔ اچّھا تو آج کچھ نہ کہو، چلو کھانا کھالیں، اس کے بعد تمھارا گانا سُنیں گے۔

میں۔ پھر سازندوں کو تو حضور نے رخصت کر دیا۔

بیگم۔ ہم کو مردوں کے ساتھ گانا اچھا نہیں معلوم ہوتا۔ میری ایک خواص طبلہ بجاتی ہے۔ اس پر گانا۔

میں۔ بہت خوب۔

اب ہم کوٹھی کے پاس پہنچ گئے۔ بہت وسیع کوٹھی تھی اور اس طرح سجی ہوئی تھی کہ شاہی کوٹھیوں کے دیکھنے کے بعد اگر کوئی کوٹھی دیکھی تو یہی دیکھی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پہلے برآمدہ ملا۔ اس کے بعد کئی کمروں سے ہو کے گزرے۔ ہر ایک نئے طرز سے سجا ہوا تھا۔ ہر کمرہ فرش فروش اور شیشہ آلات ایک نئے رنگ اور نئے طرز کا تھا۔ آخر ہم اس کمرے میں پہنچے جہاں دستر خوان چنا ہوا تھا۔ دستر خوان پر دو عورتیں اور بھی منتظر تھیں اِن میں سے ایک چِٹھی نویس تھی ایک مصاحب ان دونوں کا لباس بھی بہت ہی زرق برق تھا۔ صورتیں بھی اچھی تھیں۔

دستر خوان پر کئی قسم کے کھانے پلاؤ، بریانی، مزعفر، متنجن، سفیدہ، شیر برنج، باقر خانیاں، کئی طرح کے سالن، کباب، اچار، مربّے، مٹھائیاں، دہی بالائی۔ غرضکہ ہر قسم کی نعمت موجود تھی۔ لکھنؤ سے نکلنے کے بعد آج کھانے کا مزہ آیا۔ بیگم ہر طرح کی چیزیں میرے سامنے رکھتی جاتی تھیں۔ میں اگرچہ کسی قدر تکلف سے کھانا کھاتی تھی۔ مگر ان کے اصرار نے ضرورت سے زیادہ کھلا دیا۔

بیسن دانی اور تسلہ آیا۔ ہاتھ منہ دھو کے سب نے پان کھائے پھر اسی چبوترے پر جلسہ جما۔ اس جلسہ میں صرف بیگم صاحبہ نہ تھیں۔ چِٹھی نویس مصاحبین، مغلانیاں، پیش خدمتیں، مہریاں، ماما ئیں سب ملا کے کوئی دس بارہ عورتیں تھیں۔

بیگم صاحبہ نے حکم دیا کہ طبلہ کی جوڑی اور ستار اُٹھا لاؤ۔ ایک مصاحب جو طبلہ بجانے میں مشاق تھی۔ طبلہ بجانے لگی۔ خود بیگم صاحبہ ستار چھیڑنے لگیں مجھے گانے کا حکم دیا۔

کھاتے کھاتے دس گیارہ بج چکے تھے۔ جب ہم گانے کو بیٹھے ہیں۔ ٹھیک بارہ بجے کا وقت تھا۔ اس وقت وہ باغ جس میں بہت سا روپیہ خرچ کر کے جنگل اور پہاڑ کی گھاٹیوں کے نمونے بنائے گئے تھے عجب وحشت ناک سماں دکھا رہا تھا۔ ایک طرف چاند اس عالیشان کوٹھی کے ایک گوشے سے تھوڑی دور پر گنجان درختوں کی شاخوں سے نظر آتا تھا مگر اب ڈوبنے ہی کو تھا۔ تاریکی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

روشنی پر چھائی جاتی تھی۔ جس سے ہر چیز بھیانک معلوم ہونے لگے۔ درخت جتنے اونچے تھے اس سے کہیں بڑے نظر آتے تھے۔ ہوا سن سن چل رہی تھی، سرو کے درخت سائیں سائیں کر رہے تھے اور تو ہر طرف خموشی کا عالم تھا مگر تالاب میں پانی گرنے کی آواز بلند ہو گئی تھی۔ کبھی کبھی کوئی پرندہ اپنے آشیانے میں چونک کر ایک بانگ بول دیتا تھا۔ یا شکاری جانوروں کے ہول سے چڑیاں اڑتی تھیں، اس سے پتے کھڑک جاتے تھے یا کبھی کوئی مچھلی تالاب میں اچھل پڑتی تھی۔ مینڈک اپنا بے تکا راگ گا رہے تھے۔ جھینگر آس دے رہے تھے۔ سوائے اس چبوترے کے جہاں دس بارہ جوان جوان عورتیں رنگ رنگ کے لباس پہنے اور طرح طرح کے زیور سے آراستہ جلسہ جمائے بیٹھی تھیں اور کوئی آس پاس نہ تھا۔ ہوا کے جھونکوں سے کنول بجھ گئے تھے۔ صرف دو مردنگوں کی روشنی تھی۔ ان کے بھی شیشے سبز۔ یا تاروں کا عکس جو تالاب کے پانی میں ہلکورے لے رہا تھا۔ ہر طرف اندھیرا تھا طلسمات کا عالم تھا۔ درخت اور مقام کی مناسبت سے میں نے موہنی کی ایک چیز شروع کر دی۔ اس راگنی کے بھیانک سروں نے دلوں پر اپنا پورا اثر کیا تھا۔ سب مبہوت بیٹھے تھے۔

مارے خوف کے باغ کی طرف دیکھا نہ جاتا تھا خصوصاً گنجان درختوں کے نیچے اندھیرا گھپ تھا۔ سب ایک دوسرے کی صورت دیکھ رہے تھے۔ گویا وہ جلسہ امن کی جگہ تھی اور جدھر نگاہ اٹھا کے دیکھو ایک ہو کا عالم تھا اور کسی کا کیا ذکر خود میرا کلیجہ دھڑک رہا تھا۔ دل ہی میں کہتی تھی بیگم نے سچ کہا تھا، بے شک یہ جگہ رہنے کے لائق نہیں ہے اس اثنا میں گیدڑ کے بولنے کی آواز آئی۔ اس نے اور بھی دلوں کو ہلا دیا۔ اس کے بعد کتے بھونکنے لگے۔ اب تو مارے دہشت کے یہ حال تھا کہ کسی کے منہ سے بات نہیں نکلتی تھی۔ اتنے میں بیگم نے گاؤ تکیہ سے ذرا اونچی ہو کے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اپنے سامنے کچھ دیکھا اور زور سے ایک چیخ مار کے مسند پر گر پڑیں اور سب عورتیں بھی اسی طرف دیکھنے لگیں۔ میں بھی مڑکے دیکھنے لگی۔

بیگم صاحب کو میں سمجھ چکی تھی کہ وہمی ہیں مگر اب جو دیکھتی ہوں تو انکے وہم کی حقیقت نظر آنے لگی۔ سامنے سے دس پندرہ آدمی مُنھ پر ڈھاٹے باندھے ننگی تلواریں ہاتھ میں دوڑے چلے آتے ہیں۔ عورتوں کے چلّانے سے بیگم کے نوکر چاکر، خدمت گار سب اسی طرف کو چلے۔ کوئی نہتہ کسی کے ہاتھ میں لاٹھی۔ مگر ڈاکو زیادہ تھے اور یہاں آدمی کم تھے کئی تو راستہ سے فرار ہو گئے۔ پانچ چار آدمی چبوترے تک پہنچ ہی گئے۔ انھوں نے آکر عورتوں کو بیچ میں کر لیا اور لڑنے مرنے پر آمادہ ہو کے کھڑے ہو گئے۔ عورتوں میں سے کسی کو ہوش نہ تھا۔ سب غش کی حالت میں بے دم پڑی تھیں۔ ایک میں خُدا جانے کیا پتھر کا دل تھا کہ بیٹھی رہی۔ مارے ہول کے دم نکلا جاتا تھا۔ یا اللہ دیکھئے کیا ہوتا ہے۔

بیگم کے آدمیوں میں سے جن کے پاس حربے تھے وہ آگے بڑھنے ہی کو تھے کہ سرفراز نامی ایک سپاہی نے روکا۔

سرفراز۔ (اپنے ساتھیوں سے) ٹھہرو، ابھی جلدی نہ کرو۔ پہلے ہمیں ان لوگوں کا عندیہ معلوم کر لینے دو۔ (ڈاکوؤں سے) تم لوگ کس ارادے سے آئے ہو؟

ایک ڈاکو۔ جس ارادے سے آئے ہیں تمھیں ابھی معلوم ہو جائے گا۔

سرفراز۔ وہی میں پوچھتا ہوں جان کے خواہاں ہو یا مال کے؟

دوسرا ڈاکو۔ ہمیں جان سے کوئی غرض نہیں۔ کوئی باپ مارے کا بیر ہے؟ ہاں جس ارادے سے آئے ہیں اسی میں تم مزاحم ہوگے۔ تو دیکھا جائے گا۔

سرفراز۔ (کسی قدر سخت ہو کے) تو کیا بہو بیٹیوں کی آبرو لوگے اگر یہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سرفراز پوری بات بھی ختم نہ کرنے پایا تھا کسی نے ڈاکوؤں کی طرف سے کہا۔
کوئی ڈاکو۔ نا صاحب۔ کسی کی بہو بیٹیوں سے کیا واسطہ۔ کیا ہمارے بہو بیٹیاں نہیں ہیں، عورتوں کے کوئی ہاتھ لگا سکتا ہے ؟

اس آواز پر مجھے کچھ شبہہ سا ہوا۔

سرفراز۔ (خوش ہو کے) تو پھر بھی تو میں پوچھتا ہوں۔ اچھا تو بھائیو ہم ابھی تمھیں گھروں کی کنجیاں منگائے دیتے ہیں اور جو عورتیں وہاں ہیں ان کو یہاں بلوائے لیتے ہیں۔ گھر کی مالک بیگم یہیں ہیں۔ تم شوق سے کوٹھی میں جاؤ جو جی چاہے اُٹھا لے جاؤ۔ رہا عورتوں کا زیور وہ بھی اُتروا دیتے ہیں ہمارا مالک کچھ اس سے غریب نہ ہو جائے گا۔ خُدا کے حکم سے لاکھوں روپیہ بنک گھر میں جمع ہے۔ علاقے سے جو روپیہ آتا ہے اس کا ذکر نہیں۔

ڈاکو۔ اس سے بہتر کیا ہے مگر دیکھو اس میں دغا نہ ہو۔

سرفراز۔ سپاہی کے پوت دغا نہیں دیتے، خاطر جمع رکھو۔

وہی ڈاکو جس کی آواز میں نے پہچان لی تھی آگے بڑھا۔" واہ کیا کہنا، مردوں کا قول ہی تو ہے اچھا کنجیاں ؟"

اتنا کہنا تھا کہ میرے اس کے نگاہیں چار ہوئیں۔ میں نے تو پہچان لیا۔ بولنے کا قصد کیا، مگر دل میں ایسی دہشت سمائی ہوئی تھی کہ مُنہ سے آواز نہ نکلتی تھی۔ کہ اتنے میں خود اس نے آگے بڑھ کے کہا۔" بھابی! تم یہاں کہاں ؟"

میں۔ جب سے تمھارے بھائی قید ہو گئے یہیں ہوں۔

فضل علی۔ یہاں کس کے پاس ؟

میں۔ رہتی تو شہر میں ہوں مگر یہاں میری ایک بہن بیگم صاحب کے پاس

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نوکر ہیں۔ ان سے ملنے آئی تھی۔

فضل علی۔ تمھاری بہن کہاں ہیں؟

میں ۔ یہیں ہیں جب سے تم لوگوں کے آنے کا ہنگامہ ہوا بیچاری غش میں پڑی ہیں۔ میری طرح تو ہیں نہیں بیچاری پردہ نشین ہیں جوانی میں رانڈ ہوئی، جب سے امیر رئیسوں کی نوکریاں کرتی پھرتی ہے۔

فضل علی۔ (اپنے ساتھیوں سے) یہاں سے ایک پیسے کی چیز لینا تو میرے نزدیک حرام ہے اور نہ اس معاملہ میں تمھارے ساتھ ہوں۔

ایک ڈاکو۔ یہ کیا! پھر آئے کیوں تھے؟

فضل علی۔ جس ارادے سے آئے تمھیں معلوم ہے مگر کسی کا کچھ خیال بھی ہے؟ مجھ سے تو نہیں ہو سکتا کہ فیضو بھائی کی آشنا اور اس کی بہن کا اسباب لوٹوں یا جس سرکار سے ان کا توسّل ہو وہاں دست درازی کروں اگر وہ قید میں سُنے گا تو کیا کہے گا؟

اس بات پر ڈاکوؤں کے آپس میں بہت جھگڑا ہونے لگا مگر سب فضل علی کا دباؤ مانتے تھے کوئی دم نہ مار سکتا تھا۔ پھر بھی خالی ہاتھ جانا کچھ ایسی سہل بات نہ تھی۔ سب ڈاکو غل مچاتے تھے۔ "فاقوں مرتے ہیں ایک موقع ملا بھی تو اسے خاں صاحب چھوڑے دیتے ہیں آخر پیٹ کہاں سے پالیں؟"

جب فضل علی اپنے گروہ سے نکل کے الگ کھڑے ہوئے تو ان کے ساتھ ہی ساتھ ایک اور سیاہ فام شخص یہ کہتا ہوا نکلا۔

وہ شخص۔ کھاں صاحب! میں تمرے ساتھ ہوں۔

غور سے جو دیکھتی ہوں، معلوم ہوا کہ فیض علی کا سائیس ہے۔ میں نے اُسے بُلایا علیحدہ لے جاکے باتیں کیں وہ اشرفی اور روپیہ جو بیگم صاحبہ نے انعام دئے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تھے چپکے سے اُسے دے دئے۔

فضل علی۔ (سرفراز خاں سے) بھائی میں تمھارے ساتھ ہوں اب تم جانو اور یہ لوگ۔

سرفراز۔ میں ان لوگوں کو ابھی راضی کئے دیتا ہوں مگر یہاں سے چلو۔ عورتیں پریشان ہو رہی ہیں۔ سرکار غش میں پڑی ہیں۔ ذرا ان کو ہوش میں آنے دو۔ ہم تم لوگوں کو خوش کر دیں گے۔

ڈاکو وہاں سے چلے گئے۔ بیگم صاحبہ ابھی تک بے ہوش پڑی تھیں۔ دانت بیٹھ گئے۔ میں تالاب سے ہاتھ میں پانی لائی۔ ان کے مُنھ پر چھینٹے دئے بڑی مشکل سے ہوش میں آئیں۔ میں نے کہا۔ سنبھل کے بیٹھیے۔ خُدا کے صدقے سے وہ آفت ٹل گئی۔ خاطر جمع رکھئے اور عورتوں کو بھی پانی چھڑک کر اُٹھایا۔ سب اُٹھ اُٹھ کے بیٹھیں۔ جب اطمینان ہو گیا تو میں نے کل قصہ بیان کیا۔ بیگم صاحبہ بہت خوش ہوئیں۔ سرفراز خاں کو بُلا بھیجا۔

سرفراز۔ سرکار کچھ دے دیجئے۔ بغیر اس کے کام نہ چلے گا۔ اس وقت نہ اُمراؤ جان یہاں ہوتیں نہ یہ آفت ٹلتی۔

میں نے اس بات کا جواب کچھ نہ دیا۔ اس لئے کہ میں سمجھ گئی کہ اس وقت یہ راز کی بات ان کے مُنھ سے نکل گئی ہے۔ اس موقع پر ایسی باتوں کا اظہار ان کی شان کے خلاف ہے۔

میں۔ جی نہیں میں نے کیا کیا، یہ بھی اتفاق تھا۔

مختصر یہ کہ بیگم نے صندوقچہ منگایا۔ پانچ سو نقد اور پانچ سو کا سونے چاندی کا زیور دے کر انھیں ٹالا۔ سب کی جان میں جان آئی۔ بیگم کا اُس وقت کا کہنا مجھے آج تک یاد ہے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بیگم - کیوں اُمراؤ جان! باغ میں رہنے کا مزہ دیکھا؟

میں - حضور سچ کہتی ہیں -

اب صبح کے تین بج گئے تھے - سب لوگ اُٹھ اُٹھ کے کوٹھی میں گئے ان لوگوں کے ساتھ میں بھی اُٹھی - کوٹھی کے برآمدے میں ایک پلنگ میرے لئے بچھوا دیا گیا - نیند کسے آتی ہے - رات بھر جاگ رہی - صبح ہوتے سب سو گئے میری آنکھ بھی لگ گئی - ابھی نیند بھر کے سونے نہ پائی تھی کہ میرے خدمت گار سواری لے کے آ گئے - مجھے جگوایا - میں آنکھیں ملتی ہوئی باہر گئی -

خدمت گار - آپ تو خوب یہاں آئیں - رات بھر ہم لوگ راہ دیکھا کئے -

میں - کیوں کر آتی - سواری کو تو رخصت کر دیا تھا -

خدمت گار - اچھا تو اب چلیے، لکھنؤ سے لوگ آپ کے پاس آئے ہیں -

میں سمجھ گئی - ہوں نہ ہوں، بوا حسینی اور گوہر مرزا ہوں گے آخر پتہ لگا لیا نا!

میں - اچھا چلتی ہوں - سواری لائے ہو؟

خدمت گار - حاضر ہے -

جب میں نے جانے کا قصد کیا، دو ایک عورتیں اور جاگ چکی تھیں مجھ کو روکا کہ بیگم صاحبہ سے مل کے جائیے گا - میں نے کہا اس وقت کام ہے بیگم صاحبہ خدا جانے کب سو کے اُٹھیں گی - ایسا ہی ہے تو پھر آؤں گی -

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۶)

گھر پہ جو آکے دیکھتی ہوں، بوا حسینی اور میاں گوہر مرزا بیٹھے ہوئے ہیں۔
بوا حسینی میرے گلے سے لپٹ گئیں، رونے لگیں۔ میں بھی رونے لگی۔

بوا حسینی۔ اللہ بیٹی! کیا سخت دل کر لیا۔ تمھیں کسی کی محبت ہی نہیں؟
میں بجائے خود شرمندہ تھی۔ جواب کیا دیتی، جھوٹ موٹ رونے لگی۔

معمولی گفتگو کے بعد بوا حسینی نے اسی دن لکھنؤ چلنے کا ارادہ کر لیا میں نے لاکھ لاکھ اصرار کیا کہ ٹھہر جاؤ، انھوں نے نہ مانا۔ زیادہ عجلت کی وجہ یہ تھی کہ مولوی صاحب بیمار تھے۔ بوا حسینی کو دم بھر کہیں کا ٹھہرنا شاق تھا۔ ایسی ہی میری محبت تھی جو چلی بھی آئی تھی۔ وہ دن کانپور سے اسباب وغیرہ کے خریدنے اور مکان کے کرائے اور نوکروں چاکروں کی حساب کرنے میں تمام ہوا۔ پوری شکرم کرایہ پر کر لی تھی۔ ضروری اسباب اس پہ لاد لیا اور فضول سامان نوکروں کو دے دیا۔ دوسرے دن لکھنؤ پہنچ گئے۔ پھر وہی آب و دانہ ہے، وہی مکان وہی کمرہ وہی آدمی۔

دشتِ جنوں کی سیر میں بہلا ہوا تھا دل
زنداں میں لائے پھر مجھے احباب گھیر کے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۷)

دیکھیے پہنچے کہاں تک شورشِ دل کا اثر
صرصرِ وحشت کا یہ شعلہ ہے بھڑکایا ہوا

نواب ملکہ کشورہ کی سرکارہ میں سوز خوانی کا سلسلہ انتزاع سلطنت کے زمانہ تک رہا۔ اسی اثنا میں شہزادے مرزا سکندر حشمت عرف جرنیل صاحب کے مجرائیوں میں میرا بھی اسم ہو گیا تھا۔ جناب عالیہ اور جرنیل صاحب کلکتہ چلے گئے۔ وہ تعلق منقطع ہو گیا۔

جس زمانہ میں باغی فوج نے مرزا برجیس قدر کو مسندِ ریاست پر بٹھایا میں بلحاظِ قدامت اور اس وجہ سے بھی کہ میرا نام شاہی محلات میں اکثر کی زبان پر تھا۔ مبارکباد دینے کے لئے طلب ہوئی۔ شہر میں اندھیر تھا۔ آج اس کا گھر لٹا۔ کل وہ گرفتار ہوا۔ پرسوں اس کے گولی لگی۔ چاروں طرف قیامت کا سامان نظر آتا تھا۔ سید قطب الدین نامی ایک صاحب افسرانِ فوج میں تھے۔ ان کا تعین دربِ دولت پر تھا۔ میرے حال پر بہت عنایت کرتے تھے اس لئے اکثر وہیں رہنا پڑتا تھا۔ مجرے کے لئے بھی وقت بے وقت طلب ہو جاتی تھی۔

اس چند روزہ حکومت کے زمانہ میں برجیس قدر کے گیارہویں سال کی سالگرہ کا جلسہ بڑی دھوم دھام سے ہوا۔ اس جلسہ میں کشمیریوں نے یہ غزل گائی تھی۔

غیرتِ مہتاب ہے برجیس قدر ، گوہرِ نایاب ہے برجیس قدر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں نے ایک غزل اس موقع کے لئے تصنیف کی تھی۔ اس کا مطلع یہ ہے۔

دل ہزاروں کے تری بھولی ادائیں لیں گی

حسرتیں چاہنے والوں کی بلائیں لیں گی

رُسوا۔ اُمراؤ جان! تم نے مطلع تو قیامت ہی کا کہا ہے اور کوئی شعر یاد ہو تو پڑھو۔

اُمراؤ۔ گیارہ شعر کہے تھے۔ مگر آپ کے سر کی قسم سوا اس مطلع کے اور کوئی شعر یاد نہیں، وہ زمانہ ایسی آفت کا تھا۔ گھوڑی دن رات جان دھڑکے میں رہتی ہے۔ غزل ایک پرچہ پر لکھ لی تھی۔ جس دن تک بیگم صاحب قیصر باغ سے نکلی ہیں وہ پرچہ میرے پان دان میں تھا۔ پھر جب وہاں سے نکلنا ہوا حول حول میں پان دان کیسا جوتیاں اور دوپٹے تک چھوٹ گئے۔

رُسوا۔ بھلا کچھ یاد ہے کس دن بیگم صاحب قیصر باغ سے نکلی تھیں؟

اُمراؤ۔ دن تو یاد نہیں، ہزاری روزے کے دوسرے یا تیسرے دن۔

رُسوا۔ ہاں تمھیں یاد رہا۔ رجب کی اُنتیسویں تاریخ تھی۔ بھلا فصل کون سی تھی؟

اُمراؤ۔ اخیر جاڑے تھے۔ نوروز کے چار پانچ دن باقی رہے ہوں گے۔

رُسوا۔ بالکل درست۔ مارچ کی سولھویں تاریخ تھی اچھا تم بیگم صاحب کے ساتھ قیصر باغ سے نکلیں۔

اُمراؤ۔ جی ہاں! لونڈی تک ہمراہ گئی۔ راستہ میں نمک حرام اور بزدل افسران فوج کے غمزے اور بیگم صاحب کی خوشامد عمر بھر نہ بھولے گی۔ ایک صاحب کہتے ہیں "لو صاحب" ان کے راج میں ہم پیدل چلیں۔" دوسرے صاحب فرماتے ہیں "بھلا کھانے کا تو انتظام درست ہوتا۔" تیسرے صاحب افیون کو پیٹ رہے تھے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جو تھے اپنی جان کو رو رہے ہیں کہ حقہ وقت پر نہیں ملتا۔ جب بہرائچ سے انگریزی فوج نے بونڈی پر حملہ کیا ہے اس میں سیّد قطب الدین مارے گئے۔ بیگم صاحب نیپال کی طرف روانہ ہوئیں میں اپنی جان بچا کے فیض آباد چلی آئی۔

رُسوا۔ سنا ہے بونڈی میں چار دن کے لئے خوب چہل پہل ہو گئی تھی۔

اُمراؤ۔ آپ نے سنا ہے، میں ان آنکھوں سے دیکھا ہے، لکھنؤ کے بھاگے ہوئے سب وہیں جمع ہو گئے تھے۔ بونڈی کا بازار لکھنؤ کا چوک معلوم ہوتا تھا۔

رُسوا۔ اچھا اس قصّہ سے مجھ کو زیادہ دلچسپی نہیں ہے۔ یہ کہئے کہ وہ مال جو آپ نے میاں فیضو سے لیا تھا اس کا کیا حشر ہوا؟

اُمراؤ۔ (ایک آہ سرد بھر کے) اے ہے، یہ نہ پوچھئے۔

رُسوا۔ غدر میں سب لُٹ گیا؟

اُمراؤ۔ غدر میں لٹ جاتا تو اتنا افسوس نہ ہوتا۔

رُسوا۔ پھر کیا ہوا؟

اُمراؤ۔ سارا قصّہ دُہرانا پڑا! جس دن شب کو میں فیضو کے ساتھ بھاگنے والی تھی میں نے کل زیور اور اشرفیاں ایک پٹاری میں بند کیں اوپر سے خوب کپڑا لپیٹ دیا۔

خانم کے مکان کے پچھواڑے ایک میر صاحب رہتے ہیں۔ امام باڑے کے کوٹھے کی دیوار پر چڑھ جاؤ تو ان کے مکان کا سامنا ہو جاتا۔ میں اکثر چارپائی لگا کے اس دیوار پر چڑھ جایا کرتی تھی اور میر صاحب کی بہن سے باتیں کیا کرتی تھی۔

وہ زیور کی پٹاری میں نے ان کی بہن کے پاس پھینک دی اور اُن سے ہاتھ جوڑ کے کہا، اس کو حفاظت سے رکھنا۔ انھوں نے فیض آباد سے آنے کے بعد وہ پٹاری اسی طرح گودڑ میں لپٹی ہوئی میرے حوالے کر دی۔ غدر میں تمام

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دُنیا کے گھر لٹے اگر کہہ دیتیں کہ لُٹ گئی تو میں ان کا کیا کر لیتی مگر واہ ری بیوی ! ایک حبہ تک نقصان نہ ہوا ۔ ایسے ہی لوگوں سے زمین و آسمان تھما ہوا ہے، نہیں تو کب کی قیامت آجاتی ۔

رُسوا ۔ بھلا کتنے کا مال ہوگا ؟

اُمراؤ ۔ کوئی دس پندرہ ہزار کا مال تھا ۔

رُسوا ۔ اور کب کیا ہوا ؟

اُمراؤ ۔ کیا ہوا ۔ جس راہ آیا تھا اسی راہ گیا ۔

رُسوا ۔ مگر لوگ تو مشہور کرتے ہیں کہ تمھارا ایک حبہ بھی غدر میں نہیں لُٹا ۔ سب مال تمھارے پاس ہے ۔

اُمراؤ ۔ اگر مال ہوتا تو ان حالوں میں رہتی جیسی اب رہتی ہوں ۔

رُسوا ۔ لوگ کہتے ہیں تم نے اپنا بھگل نکالا ہے ۔ اگر نہیں ہے تو خرچ کہاں سے چلتا ہے ۔ اب بھی کچھ بُرے حالوں نہیں رہتیں ۔ دو آدمی نوکر ہیں خوش خوراک اور خوش پوشاک بھی ہو ۔

اُمراؤ ۔ خُدا رازق ہے ۔ جو جس کا خرچ ہے وہ اس کو ضرور ملتا ہے اس مال کا تو ایک حبہ بھی نہیں رہا ۔

رُسوا ۔ اچھا ! تو پھر کیا ہوا ؟

اُمراؤ ۔ اب کیا بتاؤں ایک مہربان ..

رُسوا ۔ میں سمجھ گیا یہ گوہر مرزا صاحب کی حرکت ہوگی ۔

اُمراؤ ۔ میں اپنے مُنہ سے نہیں کہتی، شاید آپ کا قیاس غلط ہو ۔

رُسوا ۔ بے شک تمھارے عالی ظرف ہونے میں کوئی شبہہ نہیں ۔ دیکھئے وہ چین کر رہے ہیں اور تمھیں پوچھتے تک نہیں ۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اُمراؤ- مرزا صاحب! رنڈی سے رسم رہا نہ رہا، نہ رہا نہ رہا- اب وہ مجھے کیوں پوچھیں؟

مدّت ہوئی کہ ترک ملاقات ہوگئی

رُسوا- اب کبھی تشریف بھی لاتے ہیں؟

اُمراؤ- وہ کاہے کو تشریف لائیں گے؛ میں اکثر جایا کرتی ہوں- ان کی بیوی سے محبّت ہوگئی ہے- ابھی چار دن ہوئے لڑکے کی دودھ بڑھائی کی تھی تو بُلا بھیجا تھا-

رُسوا- جب بھی کچھ دے ہی آئی ہوگی-

اُمراؤ- جی نہیں، میں کس قابل ہوں جو کسی کو کچھ دوں گی-

رُسوا- تو وہ مال گوہر مرزا صاحب کے سٹّے لگا-

اُمراؤ- مرزا صاحب! مال کی کوئی حقیقت نہیں ہے، ہاتھوں کا میل ہے- فقط بات رہ جاتی ہے- اب بھی اپنے پیدا کرنے والے کے قربان جاؤں کبھی تنگی بھوکی نہیں رہتی- آپ ایسے قدر دانوں کو خُدا سلامت رکھے مجھے کسی بات کی تکلیف نہیں ہے-

رُسوا- اس میں کیا شک- وہ تو پہلے ہی کہہ چکا ہوں- اب بھی سو سے اچھی ہزار سے اچھی- واللہ یہ تمھاری نیت کا ثمرہ ہے- خُدا نے زیارت سے بھی مشرّف کیا-

اُمراؤ- جی ہاں مولا نے سب مُرادیں پوری کیں- اب یہ تمنّا ہے کہ مجھے کربلا پھر بُلا بھیجیں- میری مٹّی عزیز ہو جائے- مرزا صاحب! میں اس ارادے سے گئی تھی کہ پھر کے نہ آؤں- مگر خُدا جانے کیا ہوا تھا کہ لکھنؤ سر پہ سوار ہو گیا- مگر اب کی اگر خُدا نے چاہا اور جانا ہو گیا تو پھر نہ آؤں گی-

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۸)

سن چکے حال تباہی کا مری اور سنو
اب تمھیں کچھ مری تقریر مزا دیتی ہے

بھونڈی سے بیگم صاحب اور برجیس قدر نیپال کو روانہ ہوئے۔ سید قطب الدین لڑائی میں مارے جا چکے تھے۔ میں بہ ہزار مشکل فیض آباد آئی پہلے سرائے میں اُتری۔ پھر ترپولئے کے پاس ایک کمرہ کرایہ کو لے لیا تھا میراثی رکھ لئے۔ گانا بجانا شروع کر دیا۔

فیض آباد میں رہتے ہوئے اب مجھے چھ مہینے گزر چکے ہیں، وہاں کی آب وہوا طبیعت کے بہت موافق ہے، دل لگا ہوا ہے، آٹھویں دسویں دن کوئی نہ کوئی مجرا آجاتا ہے۔ اسی پہ بسر ہے۔ تمام شہر میں میرے گانے کی دھوم ہے جہاں مجرا ہوتا ہے، ہزاروں آدمی ٹوٹ پڑتے ہیں۔ میرے کمرے کے نیچے لوگ تعریفیں کرتے ہوئے نکلتے ہیں۔ میں دل میں خوش ہوتی ہوں۔ کبھی کبھی خواب و خیال کی طرح بچپن کی باتیں یاد آجاتی ہیں اور اس کے ساتھ ہی دل میں ایک جوش سا پیدا ہوتا ہے مگر انتزاع سلطنت غدر، برجیس قدر، یہ سب سانحے آنکھوں کے سامنے گزر چکے ہیں کلیجہ پتھر کا ہو گیا ہے۔ ماں باپ کے تصور کے ساتھ ہی یہ خیال آتا ہے " خدا جانے اب کوئی زندہ بھی ہو یا نہ ہو اور اگر ہو تو ان کو مجھ سے کیا مطلب۔ وہ اور عالم میں ہوں گے میں اور عالم میں ہوں۔ خون کا جوش سہی مگر کوئی غیرت دار آدمی مجھ سے ملنا گوارا نہ کرے گا۔ اب ان سے ملنے کی کوشش کرنا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ان کو رنج دینا ہے"۔ گھر کا خیال آتے ہی وہ باتیں دل میں آتی تھیں۔ پھر طبیعت اور طرف متوجہ ہو جاتی تھی۔

لکھنؤ کی یاد اکثر ستاتی تھی۔ مگر جب انقلاب کا خیال آتا تھا دل بھر جاتا تھا۔ اب وہاں کون ہے۔ کس کے لئے جاؤں۔ خانم جیتی ہیں تو کیا ہوا۔ ان سے اب کیونکر رہنے گی۔ وہی اگلی حکومت جتائیں گی۔ مجھے اب ان کی قید میں رہنا کسی طرح منظور نہ تھا۔ جو مال میر صاحب کی بہن کے پاس امانت تھا وہ اب کیا ملے گا۔ تمام لکھنؤ لُٹ گیا۔ میر صاحب کا گھر بھی لُٹ گیا ہوگا۔ اس کا اب خیال ہی بیکار ہے اگر نہیں لُٹا تو ابھی اس کی ضرورت ہی کیا ہے۔ میرے ہاتھ گلے جو کچھ موجود ہے وہ کیا کم ہے۔

ایک دن میں کمرے پر بیٹھی ہوں۔ ایک صاحب شریفانہ صورت ادھیڑ سے، تشریف لائے، میں نے پان بنا کے دیا۔ حقّہ بھروایا۔ حالات دریافت کرنے پر معلوم ہوا۔ بہو بیگم صاحبہ کے عزیزوں سے ہیں۔ وثیقہ پاتے ہیں میں نے باتوں باتوں میں مقبرہ کی روشنی کی تمہید اُٹھا کے پُرانے ملازموں کا ذکر چھیڑا۔

میں۔ اگلے نوکروں میں اب کون کون رہ گیا ہے؟

نواب صاحب۔ اکثر مر گئے۔ نئے نئے نوکر ہیں۔ اب وہ کارخانہ ہی نہیں رہا۔ بالکل نیا انتظام ہے۔

میں۔ اگلے نوکروں میں ایک بُڈّھے جمعدار تھے۔

نواب۔ ہاں تھے مگر تم انھیں کیا جانو۔

میں۔ غدر سے پہلے میں ایک مرتبہ محرم میں فیض آباد آئی تھی مقبرے پر روشنی دیکھی گئی تھی۔ انھوں نے میری بڑی خاطر کی تھی۔

نواب۔ وہی جمعدار نا، جن کی ایک لڑکی نکل گئی تھی؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں۔ مجھے کیا معلوم (دل میں) ہائے افسانہ اب تک مشہور ہے۔

نواب۔ یوں تو کئی جمعدار تھے اور اب بھی ہیں، مگر روشنی وغیرہ کا انتظام غدر سے پہلے وہی کرتے تھے۔

میں۔ ایک لڑکا بھی ان کا تھا۔

نواب۔ تم نے لڑکے کو کہاں دیکھا؟

میں۔ اُس دن ان کے ساتھ۔ ایسی بھی شکل ملتے کم دیکھی ہے، بن دیکھے میں پہچان گئی تھی۔

نواب۔ جمعدار غدر سے پہلے ہی مر گئے، وہی لڑکا ان کی جگہ نوکر ہے۔

اس کے بعد بات ٹالنے کے لئے میں نے اور کچھ حالات اِدھر اُدھر کے پوچھے۔ نواب صاحب نے سوز پڑھنے کی فرمائش کی۔ میں نے دو سوز سُنائے۔ بہت محظوظ ہوئے۔ رات کچھ زیادہ آ گئی تھی گھر تشریف لے گئے۔

باپ کے مرنے کا حال سُن کے مجھے بہت رنج ہوا۔ اُس دن رات بھر رویا کی دوسرے دن بے اختیار جی چاہا بھائی کو جا کے دیکھ آؤں۔ دو دن کے بعد ایک مجرا آ گیا۔ اس کی تیاری کرنے لگی۔ جہاں کا مجرا آیا تھا وہاں گئی۔ محلّہ کا نام یاد نہیں۔ مکان کے پاس ایک بہت بڑا پُرانا املی کا درخت تھا اسی کے نیچے نمگیرہ تانا گیا تھا۔ گرد قناتیں تھیں، بہت بڑا مجمع۔ مگر لوگ کچھ ایسے ہی ویسے تھے۔ قناتوں کے پیچھے اور سامنے کھپریلوں میں عورتیں تھیں۔ پہلا مجرا کوئی ۹ بجے شروع ہوا، بارہ بجے تک رہا۔ اس مقام کو دیکھ کے دہشت سی ہوتی تھی۔ دل اُمڈا چلا آتا تھا کہ یہیں میرا مکان ہے یہ املی کا درخت وہی ہے جس کے نیچے میں کھیلا کرتی تھی۔ جو لوگ محفل میں شریک تھے۔ ان میں سے بعض آدمی ایسے معلوم ہوتے تھے۔ جیسے ان کو میں نے کبھی دیکھا ہے۔ شمہ مثامنے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کے لئے میں قناتوں کے باہر نکلی۔ گھروں کی قطع کچھ اور ہوگئی تھی اس سے خیال ہوا شاید یہ وہ جگہ نہ ہو ایک مکان کے دروازہ کو غور سے دیکھا کی۔ دل کو یقین ہوگیا تھا کہ یہی میرا مکان ہے جی چاہتا ہے کہ مکان میں گھسی چلی جاؤں۔ ماں کے قدموں پر گروں۔ وہ گلے لگا لیں گی۔ مگر جرأت نہ ہوتی تھی۔ اس لئے کہ میں جانتی ہوں دیہات میں رنڈیوں سے پرہیز کرتے ہیں۔ دوسرے باپ بھائی کی عزت کا خیال تھا۔ نواب صاحب کی باتوں سے معلوم ہو چکا تھا کہ جمعدار کی لڑکی کا نکل جانا لوگوں کو معلوم ہے۔ پھر جی کہتا تھا" ہائے کیا غضب ہے صرف ایک دیوار کی آڑ ہے۔ ادھر میری اماں بیٹھی ہوں گی اور میں یہاں ان کے لئے تڑپ رہی ہوں" اک نظر صورت دیکھنا بھی ممکن نہیں۔ کیا مجبوری ہے؟"

اسی ادھیڑ بن میں تھی کہ ایک عورت نے آکے پوچھا" تمھیں لکھنؤ سے آئی ہو؟"

میں۔ ہاں (اب تو میرا کلیجہ ہاتھوں اُچھلنے لگا)

عورت۔ اچھا تو ادھر چلی آؤ۔ تمھیں کوئی بلاتا ہے

میں۔ اچھا، کہہ کے اس کے ساتھ چلی۔ ایک ایک پاؤں گویا سو سو من کا ہوگیا تھا۔ قدم رکھتی تھی کہیں اور بڑھتا تھا کہیں۔

وہ عورت اس مکان کے دروازے پر مجھ کو لے گئی جسے میں اپنا مکان سمجھے ہوئے تھی۔ اس مکان کی ڈیوڑھی میں مجھ کو بٹھا دیا۔ اندر کے دروازے پر ٹاٹ کا پردہ پڑا ہوا تھا۔ اس کے پیچھے دو تین عورتیں آکے کھڑی ہوئیں۔

ایک۔ لکھنؤ سے تمھیں آئی ہو؟

میں۔ جی ہاں۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دوسری - تمھارا نام کیا ہے؟

میں - (جی میں آیا کہہ دوں مگر دل کو تھام کے) اُمراؤ جان۔

پہلی - تمھارا وطن خاص لکھنؤ ہے؟

میں - (اب مجھ سے ضبط نہ ہو سکا آنسو نکل پڑے) اصل وطن تو یہی ہے جہاں کھڑی ہوں۔

پہلی - تو کیا بنگلے کی رہنے والی ہو؟

میں - (آنکھوں سے آنسو برابر جاری تھے، بمشکل جواب دیا) جی ہاں۔

دوسری - کیا تم ذات کی پتریا ہو؟

میں - ذات کی پتریا تو نہیں ہوں، تقدیر کا لکھا پورا کر رہی ہوں۔

پہلی - (خود روکے) اچھا تو روتی کیوں ہو؟ آخر کہو تم کون ہو؟

میں - (آنسو پوچھ کے) کیا بتاؤں کون ہوں کچھ کہتے بن نہیں پڑتا۔

اتنی باتیں میں نے بہت دل سنبھال کے کی تھیں۔ اب بالکل تاب وضبط نہ تھی۔ سینے میں دم رُکنے لگا تھا۔

اتنے میں دو عورتیں پردہ سے باہر نکلیں۔ ایک کے ہاتھ میں چراغ تھا اس نے میرے مُنھ کو ہاتھ سے تھام کے کان کی لَو کے پاس غور سے دیکھا اور یہ کہہ کے دوسری کو دکھایا اور کہا "کیوں ہم نہ کہتے تھے وہی ہے"۔

دوسری - ہائے میری امیرن۔

یہ کہہ کے لپٹ گئی۔ دونوں ماں بیٹیاں چیخیں مار مار کے رونے لگیں ہچکیاں بندھ گئیں۔ آخر دو عورتوں نے آ کے چھڑایا، اس کے بعد میں نے اپنا سارا قصّہ دُہرایا۔ میری ماں بیٹھی سنا کی اور رویا کی۔ باقی رات ہم دونوں وہیں بیٹھے رہے۔ صبح ہوتے ہی رخصت ہوئی۔ ماں نے چلتے وقت جس حسرت بھری

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نگاہ سے مجھے دیکھا تھا۔ وہ نگاہ مرتے دم تک نہ بھولے گی مگر مجبوری۔ روز روشن نہ ہونے پایا تھا کہ سوار ہو کر اپنے کمرے پہ چلی آئی تھی۔ دوسرا مجرا صبح کو ہوتا مگر میں نے گھر پر آکے کل روپیہ مجرے کا واپس دیا اور بیماری کا بہانہ کہلا بھیجا۔ دولھا کے باپ نے آدھا روپیہ پھیر دیا۔ اس دن، دن بھر جو میرا حال رہا خُدا ہی پر خوب روشن ہے کمرے کے دروازے بند کر کے دن بھر پڑی رویا کی۔

دوسرے دن شام کو، کوئی آدھی گھڑی رات گئے ایک جوان سا آدمی سانولی رنگت کوئی بیس بائیس کا سن پگڑی باندھے، سپاہیوں کی ایسی وردی پہنے میرے کمرے پر آیا۔ میں نے حقّہ بھروا دیا۔ پان دان میں پان نہ تھے ماما کو بُلا کے چپکے سے کہا۔ "پان لے آؤ" اتفاق سے اور کوئی بھی اس وقت نہ تھا کمرے میں مَیں ہوں اور وہ ہے۔

جوان۔ کل تمھیں مجرے کو گئی تھیں؟ (یہ اس تیور سے کہا کہ میں جھجک گئی)۔

میں۔ ہاں۔

اتنا کہہ کے اس کے چہرے کی طرف جو دیکھا یہ معلوم ہوتا تھا جیسے آنکھوں سے خون ٹپک رہا ہے۔

جوان۔ (سر نیچا کر کے) خوب گھرانے کا نام روشن کیا۔

میں۔ (اب سمجھی کہ یہ کون شخص ہے) اس کو تو خُدا ہی جانتا ہے۔

جوان۔ ہم تو سمجھے تھے کہ تم مرگئیں مگر تم اب تک زندہ ہو۔

میں۔ بے غیرت زندگی تھی نہ مری۔ خُدا کہیں جلد موت دے۔

جوان۔ بے شک اس زندگی سے موت لاکھ درجہ بہتر تھی۔ تمھیں تو چلّو بھر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پانی میں ڈوب مرنا تھا۔ کچھ کھا کے سو رہتیں۔

میں۔ خود اتنی سمجھ نہ تھی، نہ آج تک کسی نے نیک صلاح دی۔

جوان۔ اگر ایسی ہی غیرت دار ہوتیں تو اس شہر میں کبھی نہ آتیں اور آئی بھی تھیں تو اس محلے میں مجرے کو نہ آنا تھا۔ جہاں کی رہنے والی تھیں۔

میں۔ ہاں اتنی خطا ضرور ہوئی مگر مجھے کیا معلوم تھا؟

جوان۔ اچھا اب تو معلوم ہو گیا۔

میں۔ اب کیا ہوتا ہے؟

جوان۔ (بہت ہی غصے ہو کے) اب کیا ہوتا ہے! اب کیا ہوتا ہے اب (چھری کمر سے نکال کے مجھ پر جھپٹا۔ دونوں ہاتھ پکڑ کے گلے پہ چھری رکھ دی) "یہ ہوتا ہے" اتنے میں ماما بازار سے پان لے کے آئی اس نے جو یہ حال دیکھا لگی چیخنے "ارے دوڑو، بیوی کو کوئی مارے دیتا ہے"

جوان۔ (چھری گلے سے ہٹا کے ہاتھ چھوڑ دئے) عورت کو کیا ماروں اور عورت بھی کون؟ بڑی .....؟

اتنا کہہ کے دھاڑیں مار مار رونے لگا۔

میں پہلے سے رو رہی تھی، جب اس نے گلے پر چھری رکھی تھی، جان کے خوف سے ایک دھچکا سا کلیجہ پر پہنچا تھا۔ اس سے دم بخود ہو گئی تھی جب وہ چھوڑ کر رونے لگا میں بھی رونے لگی۔

ماما نے دو ایک چیخیں ماری تھیں۔ جب اس نے یہ حال دیکھا کچھ چپ سی ہو رہی۔ ادھر میں نے اشارے سے منع کیا ایک کنارے کھڑی ہو گئی۔

(جب دونوں خوب رو دھو چکے)

جوان۔ (ہاتھ جوڑ کے) اچھا تو اس شہر سے کہیں چلی جاؤ۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں ۔ کل چلی جاؤں گی۔ مگر ایک دفعہ ماں کو اور دیکھ لیتی۔

جوان ۔ بس اب دل سے دور رکھو، معاف کرو۔ کل اماں نے تمھیں گھر پر بُلالیا۔ میں نہ ہوا، نہیں تو اسی وقت وارا نیارا ہو جاتا۔ محلہ بھر میں چرچے ہو رہے ہیں۔

میں ۔ تم نے دیکھ لیا، جان سے تو میں ڈرتی نہیں مگر ہائے تمھاری جان کا خیال ہے تم اپنے بچوں پر سلامت رہو۔ خیر اگر جیتے رہے تو کبھی نہ کبھی خیر و عافیت سُن ہی لیا کریں گے۔

جوان ۔ برائے خُدا کسی سے ہمارا ذکر نہ کرنا۔

میں ۔ اچّھا۔

وہ جوان تو اُٹھ کے چلا گیا، میں اپنے غم میں مبتلا تھی۔ ماما نے اور جان کھانا شروع کی "یہ کون تھے؟"

میں ۔ رنڈی کے مکان پہ ہزاروں آدمی آتے ہیں۔ کوئی تھے، تمھیں کیا؟

بہرطور ماما کو ٹال دیا۔ رات کی رات سو رہی، صبح کو اُٹھ کے لکھنؤ چلنے کی تیاری کی۔ شاموں شام شکرم کرایہ کر کے روانہ ہو گئی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۹)

لکھنؤ میں آکر خانم کے مکان پر اُتری - وہی چوک، وہی کمرہ، وہی ہم ہیں۔ اگلے آنے والوں میں سے کچھ لوگ کلکتے چلے گئے تھے۔ کچھ اور شہروں میں نکل گئے تھے۔ شہر میں نیا انتظام، نئے قانون جاری تھے۔ آصف الدولہ کے امام باڑے میں قلعہ تھا۔ چاروں طرف دھنس بنے ہوئے تھے۔ جابجا چوڑی چوڑی سڑکیں نکل رہی تھیں۔ گلیوں میں کھرنجے بنائے جاتے تھے نالے نالیاں صاف کی جاتی تھیں۔ غرضکہ لکھنؤ اب اور ہی کچھ ہو گیا تھا۔

میں دو چار مہینے خانم کے مکان پر رہی، اس کے بعد، بہ لطائف الحیل ایک علٰحدہ کمرہ لے کر رہنا شروع کیا۔ زمانے کے انقلاب کے ساتھ خانم کی طبیعت بھی کچھ بدل گئی تھی۔ مزاج میں ایک قسم کی بے پروائی سی ہو گئی تھی جو رنڈیاں نکل کے علٰحدہ ہو گئی تھیں ان کا تو ذکر کیا؛ جو ساتھ رہتی تھیں ان کے روپے پیسے سے کوئی واسطہ غرض نہ تھی۔ میرا علٰحدہ ہو جانا بھی کچھ ان کے مزاج کے خلاف نہ گزرا۔ دوسرے تیسرے دن میں جاتی تھی۔ سلام کر کے چلی آتی تھی۔ اسی زمانہ میں نواب محمود علی خاں صاحب سے مجھ سے تپاک بڑھا۔ پہلے کچھ دنوں تشریف لایا کئے۔ پھر نوکر رکھا، اس کے بعد مجھے پابند کرنا چاہا۔ بھلا مجھ سے کب ہو سکتا تھا کہ لکھنؤ میں رہوں اور قدیم ملنے والوں سے ملاقات ترک کر دوں۔ جب میں نے نواب صاحب کی طبیعت کا یہ رنگ دیکھا۔ ترک تعلق کرنا چاہا۔ نواب صاحب نے عدالت میں دعویٰ دائر کر دیا کہ مجھ سے نکاح ہے۔ عجب آفت میں جان پھنسی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مقدمہ کی پیروی میں ہزاروں روپیہ صرف ہوئے۔ عدالت ابتدائی میں فیصلہ نواب صاحب کے موافق ہوا۔ اب مجھے روپوش ہونا پڑا۔ مدتوں چھپی چھپی پھری وکیل کی معرفت اپیل کی۔ اپیل میں نواب صاحب ہارے۔ نواب صاحب نے عدالت عالیہ میں اپیل کی، یہاں بھی ہارے اب ناجائز دھمکیاں دینا شروع کیں۔ "مار ڈالوں گا، ناک کاٹ لوں گا"۔ اس زمانے میں مجھ کو جان کی حفاظت کے لئے دس بارہ آدمی لٹھ بند نوکر رکھنا پڑے۔ جہاں جاتی ہوں آدمی فینس کے ساتھ ہیں ناک میں دم ہو گیا۔ آخر میں نے فوجداری میں مچلکے کا دعویٰ کیا۔ گواہوں سے ثابت کرا دیا کہ نواب صاحب بے خنک در پئے آزار ہیں۔ حاکم نے نواب صاحب سے مچلکہ لے لیا۔ اب جا کے جان چھوٹی۔ چھ برس تک ان مقدموں میں پھنسی رہی۔ خدا خدا کر کے نجات ہوئی۔

جس زمانہ میں نواب صاحب سے مقدمہ لڑ رہا تھا ایک صاحب اکبر علی خاں نامی مختار پیشہ، چلتے پرزے، آفت کے پرکالے، ناجائز کارروائیوں میں مشاق، جعلسازی میں اُستاد، جھوٹے مقدمات بنانے میں وحید عصر، عدالت کو دھوکہ دینے میں یکتائے زماں۔ میری طرف سے پیروکار تھے۔ ان کی وجہ سے عدالتی کاموں میں بہت مدد ملی۔ حق تو یہ ہے کہ اگر وہ نہ ہوتے نواب سے سربرا نہ ہوتی۔ اگرچہ سچا واقعہ یہ ہے کہ نواب صاحب سے اور مجھ سے نکاح نہ تھا مگر عدالتوں میں اکثر سچی بات کے لئے بھی جھوٹے گواہ پیش کرنا ہوتے ہیں۔ فریق ثانی کی طرف سے بالکل جھوٹا دعویٰ تھا۔ لیکن مقدمہ اس سلیقہ سے بنایا گیا تھا کہ کوئی صورت مفر کی نہ تھی۔ نکاح کے ثبوت میں دو مولوی پیش کئے گئے تھے۔ جن کے ہاتھوں پر گھٹے پڑے، بڑے بڑے عمامے سر پر، عبائیں زیب دوش، ہاتھوں میں کنٹھے، پاؤں میں کفشیں۔ بات بات میں قال اللہ قال الرسول۔ ان کی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

صورت دیکھ کے حاکم عدالت کیا، کسی نیک نیت آدمی کو کذب و دروغ کا شبہہ نہیں ہو سکتا۔ ان میں سے ایک بزرگ ناصح وکیل بنے تھے اور ایک منکوحہ کے گرپھر حق حق ہے اور ناحق ناحق۔ جرح میں بگڑ گئے۔ نواب کے اور گواہ ان سے زیادہ بگڑے اور انھیں کی گواہی کی وجہ سے نواب اپیل ہار گئے۔ فوجداری میں میری طرف سے جو گواہ پیش کیے گئے تھے، وہ سب اکبر علی کے بنائے ہوئے تھے بالکل نہ بگڑے۔

اکبر علی خاں کی آمد و رفت میرے مکان پر بہت زمانہ تک رہی۔ انھوں نے میرے ساتھ پورا حق دوستی ادا کیا۔ ایک حبہ نہیں لیا۔ بلکہ اپنے پاس سے بہت کچھ خرچ کیا۔ واقعی ان کو میرے ساتھ ایک قسم کی محبت تھی میرا ذاتی تجربہ یہ ہے کہ برے آدمی بھی بالکل برے نہیں ہوتے۔ کسی نہ کسی سے بھلے ضرور ہو جاتے ہیں۔ اگلے زمانہ کے چوروں کی نسبت آپ نے سنا ہوگا کہ جب کسی سے دوستی کر لیتے تھے تو اس کا پورا نباہ کرتے تھے۔ بغیر کسی قدر بھلائی کے زندگی بسر نہیں ہو سکتی۔ جو شخص سب سے برا ہو وہ کسی کا ہو کے رہے گا۔ جب تک نواب سے مقدمہ ہوتا رہا، میں کسی اجنبی شخص کو اپنے پاس نہ آنے دیتی تھی، مبادا اس کا بھیجا ہوا خفیہ خبر لینے آیا ہو اور کسی طرح کا نقصان پہنچائے۔ اکبر علی خاں کچہری سے پلٹ کے یہیں آتے تھے۔ شام کو یہیں نماز پڑھتے تھے۔ گھر سے کھانا آتا تھا۔ ہر چند میں نے اصرار کیا کہ مکان سے کھانا منگانے کی کیا ضرورت ہے؟ مگر انھوں نے نہ مانا۔ آخر مجبور ہو کے چپ ہو رہی۔ میرے گھر کے کھانے سے انکار بھی نہ تھا۔ میں بھی انھیں کے ساتھ کھانا کھاتی تھی۔ اس زمانہ میں میں بھی نماز کی پابند ہو گئی تھی۔ اکبر علی خاں کو تعزیہ داری سے عشق تھا۔ رمضان اور محرم میں وہ اس قدر نیک کام کرتے تھے۔ جس سے ان کے سال بھر کے گناہوں کی تلافی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ہو جاتی تھی۔ یہ صحیح ہو یا غلط مگر ان کا اعتقاد یہی تھا۔

رُسوا۔ یہ معاملہ ایمان کا ہے، اس لئے مجھے اتنا کہہ لینے دیجئے کہ یہ اعتقاد صحیح نہیں ہے۔

اُمراؤ۔ میرے نزدیک بھی ایسا ہی ہے۔

رُسوا۔ عقلمندوں نے گناہ کی دو قسمیں کی ہیں ایک وہ جن کا اثر اپنی ہی ذات تک رہتا ہے اور دوسرے وہ جن کا اثر دوسروں تک پہنچتا ہے میری رائے ناقص میں پہلی قسم کے گناہ صغیرہ اور دوسری قسم کے گناہ کبیرہ ہیں (اگرچہ اور لوگوں کی رائے اس کے خلاف ہو) جن گناہوں کا اثر دوسروں تک پہنچتا ہے ان کی بخشش وہی لوگ کر سکتے ہیں۔ جن پر اس کا بُرا اثر پڑا ہو، تم نے خواجہ حافظ کا وہ شعر سنا ہوگا۔

می خور د مصحف بسوز و آتش اندر کعبہ زن
ساکنِ بُت خانہ باش و مردم آزاری مکن

اُمراؤ جان! یاد رکھو مردم آزاری بہت ہی بُری چیز ہے اس کی بخشش کہیں نہیں ہے اور اگر اس کی بخشش ہو تو معاذاللہ خُدا کی خُدائی بیکار ہے۔

اُمراؤ۔ میرا تو بال بال میاں گنہگار ہے۔ مگر اس سے میں کبھی کانپتی ہوں۔

رُسوا۔ مگر تم نے دل آزاری بہت کی ہوگی۔

اُمراؤ۔ پھر یہ تو ہمارا پیشہ ہے۔ اسی دل آزاری کی بدولت لاکھوں روپے ہم نے کمائے، ہزاروں اُڑائے۔

رُسوا۔ پھر اس کی کیا سزا ہوگی؟

اُمراؤ۔ اس کی کوئی سزا نہ ہونی چاہئے۔ ہم نے جس قسم کی دل آزاری کی اس میں ایک طرح کی لذّت ہے جو اس دل آزاری کا معاوضہ ہو جاتا ہے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

رُسوا۔ کیا خوب۔

اُمراؤ۔ فرض کیجئے ایک صاحب نے ہم کو میلے تماشے میں دیکھ لیا مرنے لگے۔ کوڑی پاس نہیں۔ ہم بے لئے مل سکتے نہیں۔ ان کا دل دُکھتا ہے پھر اس میں ہمارا کیا قصور ہے۔ دوسرے صاحب ہم سے ملنا چاہتے ہیں۔ روپیہ بھی دیتے ہیں۔ ہم ایک اور شخص کے پابند ہیں یا ان سے ملنا نہیں چاہتے۔ اپنا دل ان کی جان پر بنی ہے۔ پھر! ہماری بلا سے۔ بعض صاحب ہمارے پاس اس طرح کے آتے ہیں جو یہ چاہتے ہیں کہ ہمیں چاہو۔ ہم نہیں چاہتے اجارہ ہے؟ اس سے ان کو صدمہ پہنچتا ہے۔ پھر ہماری بلا پوش سے۔

رُسوا۔ یہ سب گولی مارنے کے لائق ہیں۔ مگر برائے خدا کہیں مجھے ان میں سے کسی میں شمار نہ کر لیجئے گا۔

اُمراؤ۔ خدا نہ کرے! آپ خوش باشوں میں ہیں نہ آپ کسی کو چاہتے ہیں نہ کوئی آپ کو چاہتا ہے اور پھر آپ سب کو چاہتے ہیں اور سب آپ کو۔

رُسوا۔ یہ کیا کہا؟ ایک بات ہے، نہیں بھی ہے۔ کہیں ایسا ہو سکتا ہے؟

اُمراؤ۔ میں نے منطق تو زیادہ پڑھی نہیں۔ مگر ہو سکتا ہے جب ایک بات کے دو پیرائے ہوں۔ ایک چاہنا عقل مندی کے ساتھ ہوتا ہے اور ایک بے وقوفی کے ساتھ۔

رُسوا۔ اس کی مثال؟

اُمراؤ۔ پہلے کی مثال جیسے آپ مجھ کو چاہتے ہیں، میں آپ کو۔

رُسوا۔ خیر میرے چاہنے کا حال تو میرا دل ہی جانتا ہے اور آپ کے چاہنے کا حال آپ کے اقرار سے معلوم ہو گیا۔ آگے چلئے دوسری مثال۔

اُمراؤ۔ خیر نہیں چاہتے تو میرا بُرا چاہتے ہوں گے۔ دوسرے کی مثال سنئے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جیسے فریاد رس الٰہی۔

رُسوا۔ نہیں اس مثال میں آپ نے غلطی کی اور کوئی مثال دیجئے۔

اُمراؤ۔ اچھا جیسے قیس لیلیٰ کو چاہتا تھا۔

رُسوا۔ آپ بھی کیا دقیانوسی خیال ڈھونڈھ کے لائی ہیں۔

اُمراؤ۔ اچھا جیسے ..... نظیر.....

رُسوا۔ (بات کاٹ کے) اس مثال سے معاف کیجئے۔ اس موقع پر مجھ کو ایک شعر یاد آیا ہے سُن لیجئے۔

کیا کہوں تجھ سے محبت وہ بلا ہے ہمدم
ہم کو عبرت نہ ہوئی غیر کے مرجانے سے

اُمراؤ۔ ہاں وہ کلکتہ والا معاملہ۔

رُسوا۔ اتنی دور کہاں پہنچیں؟ کیا لکھنؤ میں ایسے نہیں رہتے؟

اُمراؤ۔ دُنیا خالی نہیں ہے۔

رُسوا۔ ہاں میں نے سُنا تھا۔ آپ اکبر علی خاں کے گھر بیٹھ گئی تھیں؟

اُمراؤ۔ مجھ سے سُن لیجئے۔ جس زمانے میں نواب عدالت ابتدائی سے جیت گئے تھے اور میں روپوش ہوئی ہوں اس زمانہ میں اکبر علی خاں مجھے اپنے مکان لے گئے تھے۔ کئی برس رہنے کا اتفاق ہوا ہے۔ اس زمانہ میں تین آدمی اس دھوکہ میں تھے کہ میں اکبر علی خاں کے گھر بیٹھ گئی۔ ایک تو خود اکبر علی، دوسرے ان کی بیوی، تیسرے کا نام نہ بتاؤں گی۔

رُسوا۔ میں بتادوں؟

اُمراؤ۔ گوہر مرزا؟

رُسوا۔ جی نہیں۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اُمراؤ۔ تو پھر اور کون؟ بتائیے۔

رُسوا۔ آپ بتائیے۔

اُمراؤ۔ ایسے فقرے کسی اور کو دیجئے۔

رُسوا۔ فقرہ کیسا۔ میں بھی ایک پرچہ پر لکھ کے رکھے دیتا ہوں، پھر آپ بتائیے۔

اُمراؤ۔ بہتر۔

رُسوا۔ پرچہ لکھ کر رکھ دیا اب کہئے۔

اُمراؤ۔ تیسرے میں خود۔

رُسوا۔ پرچہ میں لکھا تھا "آپ خود"۔

اُمراؤ۔ واہ مرزا صاحب! خوب پہچانا ہے۔

رُسوا۔ آپ کی عنایت ہے۔ ہاں تو کیا گزری؟

اُمراؤ۔ گزری کیا سُنئے۔

اوّل تو انھوں نے مجھے ایک چھوٹے سے مکان میں لے جا کے اُتارا، جوان کے مکان سے ملا ہوا تھا۔ کھڑکی درمیان میں تھی۔ مو اکچّا سا مکان ایک چھوٹی سی دلنیہ، آگے چھپّر، ایک اور چھپّر سامنے پڑا ہوا۔ اس میں وہ چولھے بنے ہوئے۔ یہ کیا ہے؟ باورچی خانہ۔ اور سب خانے بھی ایسے ہی سمجھ لیجئے۔ اسی مکان میں بھی رہوں اور میاں کے بے تکلف دوست بھی آیا جایا کرتے ہیں۔ ان میں سے ایک صاحب رئیس موضع شیخ افضل حسین، چھوٹتے ہی بھوجی کہنے لگے۔ ان کے بے تکے پن نے ناک میں دم کر دیا۔ پانوں کی فرمائش سے تنگ ہو گئی۔ ہر ستے۔ "بھوجی، پان نہ کھلاؤ گی؟"

ایک دن دو دن، آخر مروّت کہاں تک؟ انتہا یہ کہ پاندان میں نے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ان کے آگے سرکا دیا۔ اس دن سے میں خود دست بردار ہوگئی۔ انھوں نے قبضہ کرلیا۔ جیسے کوئی مال موروثی پر قبضہ کرتا ہے۔ پان اس بدتمیزی سے کھاتے تھے کہ دیکھنے والوں کو خواہ مخواہ نفرت ہو جائے۔ کتھے چونے کی کلھیوں میں انگلیاں پڑ رہی ہیں۔ زبان سے چاٹ رہے ہیں۔ میں نے جب یہ قرینہ دیکھا۔ چکنی کے چورے اور الائچی پر بسر کرنے لگی۔ اس میں بھی وہ ساجھا لگاتے تھے۔ ایک اور صاحب واجد علی نامی اکثر خصوصاً کھانے کے وقت تشریف لاتے تھے۔ اب یاد نہیں کہ اکبر علی خاں کے برادر نسبتی تھے۔ ان کے مذاق میں فحش حدِ اعتدال سے زیادہ تھا۔

ان دونوں صاحبوں کے سوا اکبر علی خاں صاحب کے بے تکلف احباب بہت سے تھے۔ جن میں سے اکثر کو مقدمہ بازی کا شوق تھا۔ رات دن قانون چھٹا کرتا تھا۔ مگر جب مرزا صاحب تشریف لے جاتے تو اک ذرا امن ہو جاتا تھا۔

اس مکان سے چند روز کے بعد میری طبیعت حد سے زیادہ اُکتا گئی قریب تھا کہ کہیں اور رہنے کا بندوبست کروں کہ ایک دن ایسا اتفاق ہوا کہ اکبر علی خاں کسی مقدمہ میں فیض آباد گئے۔ افضل علی گاؤں۔ اتفاق سے مکان میں کوئی نہیں۔ دروازہ کی کنڈی بند کرلی ہے۔ میں اکیلی بیٹھی ہوں کہ اتنے میں کھڑکی جو زنانے مکان کی دیوار میں تھی کھلی اور اکبر علی خاں کی بیوی اندر چلی آئیں۔ مجھے خواہی نہ خواہی سلام کرنا پڑا۔ انگنائی میں تختوں کا چوکا بچھا ہوا تھا۔ اسی کے پاس میرا پلنگ لگا تھا۔ پہلے بڑی دیر تک چپکی کھڑی رہیں۔ آخر میں نے کہا۔ ”اللہ بیٹھ جائیے“۔ بارے بیٹھ گئیں۔

میں۔ ہم غریبوں پر کیا عنایت تھی، آج ادھر کہاں تشریف آئی؟

بیوی۔ تم کو میرا آنا ناگوار ہو تو چلی جاؤں۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں ۔ جی نہیں، آپ کا گھر ہے مجھے ایسا حکم ہو تو مناسب بھی ہے۔

بیوی ۔ باتیں نہ بناؤ اگر میرا گھر ہے تو تمھارا بھی گھر ہے اور سچ پوچھو تو نہ میرا نہ تمھارا ۔ گھر تو گھر والے کا ہے۔

میں ۔ جی نہیں! خُدا رکھے آپ کے گھر والے کو، ان کا بھی ہے اور آپ کا بھی۔

بیوی ۔ تم اکیلی بیٹھی رہتی ہو۔ آخر ہم بھی آدمی ہیں۔ ادھر کیوں نہیں چلی آتیں ۔ ہاں، میاں کا حکم نہ ہوگا ۔

میں ۔ میاں کے حکم کی تو کچھ ایسی تابع نہیں ہوں۔ ہاں آپ کی اجازت کی ضرورت تھی، وہ حاصل ہوگئی ۔ اب حاضر ہوں گی ۔

بیوی ۔ اچھا تو چلو۔

میں ۔ چلیئے۔

مکان میں جا کے جو دیکھتی ہوں۔ خُدا کا دیا سب کچھ تھا، تانبے کے مٹکے، دیگ، گگرے، پتیلیاں، لوٹے، نواڑی کے پلنگ، مسہری، تختوں کی چوکیاں فرش فروش، مگر کسی بات کا قرینہ نہیں ۔ انگنائی میں جا بجا کوڑا پڑا ہوا، باورچی خانہ میں سامنے بوا امیرن کھانا پکا رہی ہیں۔ مکھیاں بھن بھن کر رہی ہیں، تختوں کے چوکے پر پیک کے چکتے پڑے ہوئے۔ بیوی کے پلنگ پر منوں کوڑا ۔ اماں نے پان دان لا کے بیوی کے سامنے رکھ دیا۔ کتھے چونے کے دھبّوں میں سارا پاندان چھپا ہوا تھا ۔ دیکھ کے میرا تو جی مالش کرنے لگا۔

بیوی نے پان لگا کے دیا۔ میں نے چٹکی میں دبا لیا۔ باتیں کرنے لگی اسی اثنا میں محلہ کی ایک بڑھیا آنکلی۔ زمین پر پھسکڑا مار کے بیٹھ گئی۔ بیوی سے (میری طرف) اشارہ کر کے پوچھا۔ "یہ کون ہیں ؟"

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بیوی - اب تمھیں کیا بتاؤں؟

میں چپکی رہی اور بڑھیا (اکبر علی خاں کی بیوی سے) "اوئی! جیسے میں جانتی نہیں۔"

میں - بڑی بی - پھر جانتی ہو تو اس کا پوچھنا کیا۔

بڑھیا - اوئی بی - تم سے میں بات نہیں کرتی، میں تو اپنی بہو صاحب سے پوچھتی ہوں - میرا منھ تم سے بات کرنے کے لائق نہیں، تم بڑی آدمی ہو۔

(میں بڑھیا کا منھ دیکھ کے چپ ہو رہی)۔

بیوی - اوہی بڑھیا! ذرا سی بات میں جھاڑ کا کانٹا ہو گئی۔

بڑھیا - (بیوی سے) تم تو اس طرح بات چھپاتی ہو - جیسے ہم دشمن ہیں - اے، ہم تو ان کی بھلائی کے لئے بات کرتے ہیں - یہ ہمیں سے الٹے بگڑتی ہیں۔

بیوی - لے بس، اپنی خیر خواہی رہنے دو - بوا تم کسی کے گھر کی اجارہ دار ہو۔

بڑھیا - ہمارا اجارہ کیوں ہونے لگا - اب جو نئی نئی آتی جائیں گی ان کا اجارہ ہوتا جائے گا۔

(بڑھیا کی اس بات پر مجھے بے ساختہ ہنسی آ گئی - منھ پھیر کے ہنسنے لگی)

بیوی - کیوں نہیں - اے تم میری سوت ہو (میری طرف مخاطب ہو کے) لے سُن لو، خاں صاحب کی پہلی بیوی یہی ہیں - لو بیوی تم اصل میں ان کی سوت ہو - میں تو ان کے بعد آئی ہوں۔

بڑھیا - ہوں، اپنے ہوتے سوتوں کی مجھے یہ باتیں اچھی نہیں لگتیں۔ منھ در منھ گالیاں دیتی ہو - موئی کسبیوں، خانگیوں کی صحبت میں اور کیا سیکھو گی یہی تو سیکھو گی۔

لو اتنے دن مجھے آئے ہو گئے، بڑی بیگم صاحب (اکبر علی خاں کی والدہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نے آدھی بات مجھے نہیں کہی۔ بہو صاحب گن دنتی ایسی ہیں کہ محلہ کی بڑھیوں کو گالیاں دیتی ہیں۔

بیوی۔(غصہ ہوکر) میں نے تم سے کہد یا، لڈن کی ماں تم آج سے میرے پاس نہ آنا۔ وہیں بڑی بیگم کے پاس جاکے بیٹھا کرو۔

لو مجھے بہت غصہ تھا۔ مگر میں نے دیکھا کہ بے تکی عورت ہے، اس کے منہ کون لگے، ضبط کرکے چپکی ہو رہی)۔

بڑھیا۔ ہماری بلا آتی ہے۔

بیوی۔ موئی کی شامتیں آئی ہیں۔ یہ بلا بوغمہ کیا بک رہی ہے؟

بڑھیا۔ تو کیا تمہارے دبیل ہیں۔ کچھ کسی کے لینے دینے میں نہیں، گھڑی بھر نکل آتے تھے۔ تم ہم سے، ہم تم سے بات کرتے تھے نہ آئیں گے۔

بیوی۔ ہرگز نہ آنا۔

بڑھیا۔ اس ضد پر تو ضرور آئیں گے۔ دیکھیں تو تم ہمارا کیا بناتی ہو۔

بیوی۔ آؤگی تو اتنی جوتیاں لگائیں گے کہ سر میں ایک بال نہ رہے گا۔

بڑھیا۔ کیا تاکت، کیا مجال، منہ بنواؤ، جوتیاں ماریں گی بیچاری۔

بیوی۔ لے اٹھو۔ یہاں سے ٹلو۔ نہیں تو لیتی ہوں ہاتھ میں جوتی۔

بڑھیا۔ (ایک ٹھٹھا لگاکر) آج تو ہم جوتیاں کھا ہی کے جائیں گے مارو، بڑے باپ کی بیٹی ہو۔

(باپ کے نام پر بیوی کو غصہ آگیا۔ چہرہ سرخ ہوگیا۔ تھر تھر کانپنے لگیں)

بیوی۔ دور ہو یہاں سے، کہتی ہوں۔

بڑھیا۔ اب تو ہم جوتیاں کھا ہی کے جائیں گے۔

بیوی۔ (مجھ سے مخاطب ہوکے) دیکھو یہ مجھے ضد دلا رہی ہیں بے مارے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

موئی کو نہ چھوڑوں گی۔

میں۔ بیگم! جانے بھی دیجئے۔ موئی بے تکی ہے۔

بُڑھیا۔ (مجھ سے) تو کچھ نہ بولنا، مال زادی۔ تجھے تو کچا ہی کھا جاؤں گی۔

بیوی۔ (جوتی پیر سے لے کر) ایک، دو، تین اب راضی ہوئیں؟

میں۔ بیگم، جانے دیجئے (ہاتھ سے جوتی چھین لی)۔

بیوی۔ نہیں تم نہ بولو۔ موئی کا کچومر نکال ڈالوں گی۔

بُڑھیا۔ اور مارو۔

بیوی نے دوسرے پیر سے جوتی نکال کر پانچ چار اور لگائیں۔ اب تو بُڑھیا نے زمین پر پاؤں پھیلا دئے اور زمین پر دو ہتڑ مارنا شروع کئے "ہے، ہے ہے ہے، مجھے جوتیاں ماریں! اب تو دل ٹھنڈا ہوا۔ سوت کی جلن مجھ پہ اُتاری۔ ہائے مارا، ہائے مارا" چلاّ چلاّ کے دوہائی دینا شروع کی۔ باورچی خانے سے بوا امیرن اُٹھ کے دوڑیں۔ بڑی بیگم صاحب اپنے دالان سے چلی آئیں۔ ایک آفت برپا ہوگئی۔ بڑی بیگم صاحب کو آتا دیکھ کے اور بھی دو ہتڑ مارنا شروع کئے۔ "اس بُڑھاپے میں مجھے جوتیاں کھلوائیں"۔

بیگم صاحب۔ ـ مجھے کیا معلوم کہ تم پر جوتیاں پڑ رہی ہیں، نہیں تو آکے بچا لیتی۔ آخر بات کیا ہوئی؟

بُڑھیا۔ (میری طرف اشارہ کرکے) اس مال زادی نے مار کھلوائی۔ ارے اس نے مار کھلوائی۔

(میں ٹھگ ماری سی ہو گئی۔ بیگم صاحب سے مجھ سے اس وقت سامنا ہوا۔ کچھ کہتے بن نہیں پڑتا۔)

بیوی۔ پھر ان کا نام لئے جاتی ہے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بُڑھیا۔ ہم تو نام لیں گے تم کیا کرتی ہو؟

بیگم صاحب۔ آخر ہوا کیا تھا؟

بُڑھیا۔ مجھ نگوڑ ماری نے اتنا پوچھا کہ یہ کون ہیں؟ لے بھلا کیا گناہ کیا۔

بیوی۔ تم تو کہو تمھیں میں جانتی ہوں، پھر پوچھنے سے کیا مطلب تھا؟

بُڑھیا۔ کیا مطلب تھا۔ اچھا مطلب بتا دوں گی تو سہی جو اپنا عوض نہ لے لوں۔ تم نے مارا تو ہے۔

بیگم۔ چل شفتل، تو کیا بدلہ لے گی۔ ذرا کسی بھلاوے پر نہ پھولنا۔

بُڑھیا۔ میں تم سے کچھ نہیں کہتی، تم جو چاہے کہہ لو، تمھارا حق ہے۔

بیگم۔ تیرے والے کی ایسی تیسی نکل یہاں سے۔

بُڑھیا۔ لو یہ بھی نکالتی ہوئی آئیں۔ اچھا جاتے ہیں (یہ کہہ کے بُڑھیا اُٹھ کھڑی ہوئی۔ لہنگا جھاڑ جھوڑ بڑبڑاتی ہوئی "بڑی نکالنے والی، جاتے ہیں، جاتے ہیں۔ دیکھیں تو کیوں کر نہیں آنے دیتیں")

بیگم صاحب۔ (بہو سے) آخر تم اس موٹی چڑیل کے مُنہ کیوں لگیں؟

بیوی۔ اماں جان! آپ کے سر کی قسم! میں نے تو کچھ بھی نہیں کہا۔ وہ تو آپ ہی جیسے کوئی کھتری کھاٹ پر سے سو کے آئی تھی۔ سینکڑوں باتیں تو ان بے چاری کو سُنا کے رکھ دیں۔

بیگم صاحب میرے ذکر پر کچھ ناک بھوں چڑھا کے چپکی ہو گئیں۔ مجھ کو اس بُڑھیا کی بات تو ناگوار نہیں ہوئی، کیوں کہ میں اسے دیوانی سمجھے ہوئے تھی۔ مگر ہاں بیگم صاحب کی بے اعتنائی سے سخت صدمہ ہوا۔ وہ ابھی وہیں کھڑی تھیں کہ میں اُٹھ کے کھڑکی کے پاس چلی آئی اور اپنے مکان میں آن بیٹھی۔

بیگم صاحب۔ (میرے چلے آنے کے بعد بہو سے) وہی بیٹا! تم نے تو اس

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

بڑھیا نگوڑی کو خواہ مخواہ بیٹ ڈالا اور پھر موئی ایک شفقل بانداری کے لئے آخر تمھیں اس کی پرچک لینا کیا ضرور تھی۔

امیرن۔ اچھا اس کو جانے دیجئے، جیسی اس نے بدزبانی کی تھی، اپنی سزا کو پہنچی۔ یہ پوچھئے کہ کیسی خانگیوں سے میل جول کیسا اور وہ بھی وہ جس سے میاں سے آشنائی ہو، ابھی وہ لا کے سر پر بٹھا دیتے تو کیسی مانا مت ڈالتی اور خود قرض کر کے جا کے بلا لائیں۔

بیگم۔ (امیرن سے) اس کی مجال تھی، گھر میں لے آتا۔ ہم نہیں بیٹھے ہیں باہر جس کا جی چاہے آئے گھر میں کسی کا کیا کام ہے؟ اے لو، اُن سے (اکبر علی خاں کے باپ) برسوں حسین باندی سے ملاقات رہی، اس نے کیسی منتیں کیں میں نے نہیں حامی بھری۔ بوا امیرن! میں یہ سوچی کہ آج کو مہمان کھڑی تڑی چلی آئے گی۔ کل میاں گھر میں بٹھالیں گے، تو یہ چھاتی پر مونگ کون دلوائے گا اپنی پت اپنے ہاتھ ہے۔ یہ آج کل کی لڑکیوں کو اپنے آگم اندیشے کا خیال نہیں۔

امیرن۔ سچ ہے بیگم صاحب! اوّل تو مونڈھے پر بیٹھنے والوں کا گھر گرہستیوں میں کام ہی کیا ہے؟ اگلے لوگ کہتے تھے۔ ایک درجہ مرد کو گھر میں بلائے مگر یہ عورتوں کو نہ بُلائے۔

بیگم۔ بوا! بات یہ ہے کہ مرد اگر چلا بھی آئے گا تو کیا وہ عورتوں میں گُھس کے بیٹھے گا گل کی بات ہے بھاگڑ کے دنوں میں برسوں حسین خاں ہمارے گھر میں چھپے رہے۔ پھر بوا! ایک گھر کا رہنا سہنا۔ مگر مجال ہے انھوں نے میرا آنچل تک دیکھا ہو یا بات سنی ہو۔ دن دن بھر صحنچی میں گھٹی بیٹھی رہتی تھی ماما اصیلیوں سے اشاروں میں باتیں کرتی تھی۔

امیرن۔ ایک تو یہ کہ ہم صحنک کی کھلنے والی بیوی کی صاحبزادی جب

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ایسوں کے پاس بیٹھو گی کہاں تک بچاؤ ہوگا۔ کہیں اس نے کتھے چونے کی کلیوں میں ہاتھ ڈال لیا۔ تمہاری آنکھ بچا کے کٹوری میں پانی پی لیا دوسرے موئی ٹکاہیاں، ان کا اتبار (اعتبار) کیا؟ سینکڑوں عارضے میں بھری ہوتی ہیں۔ اُن کی تو پرچھائیوں سے بچنا چاہیئے۔

بیگم صاحب۔ ایک بات۔ سبھی باتوں کا براؤ ہونا چاہیئے۔ پرچھائوں نانگمھن، ٹونے ٹوٹکے، بوا کون کہے ان کو تو سمجھ نہیں، اور جو کچھ کھلا ہی دے۔ مرزا محمد علی کی بہو کو سوت نے جونک کھلا دی۔ دین و دُنیا سے جاتی رہی، نہ آل کی نہ اولاد کی۔

امیرن۔ جی ہاں! اے لو، کیا میں جانتی نہیں؟

بیگم۔ بوا یہ سوتاپے کا رشتہ ایسا ہے کہ اس میں الگ تھلگ رہے اچھا۔ یوں تو الگ تھلگ رہنے پر بھی جان نہیں بچتی۔ مجھی کو دیکھو اُس موئی مگے کی کہاری نے کیا کوئی بات اُٹھا رکھی۔ دعا، تعویذ، گنڈے، کیسے کیسے نقش میرے سرہانے سے نکلتے تھے۔

امیرن۔ پھر اس کو اپنے گھر میں کیوں آنے دیا؟

بیگم۔ اے بوا! نوکر تھی، میں کیا جانتی تھی کہ اس سے میاں سے لگا سگا ہے۔ جس دن معلوم ہو گیا، میں نے کھڑے کھڑے نکال دیا۔

امیرن۔ مگر بیگم! ایک بات کہوں، خدا لگتی آپ کی خدمت بہت کی۔

بیگم۔ یہ خوب کہی، میاں کو چھینا تھا۔ اب کیا اس سے بھی گئی گذری اس بڑھیا کو کیا سمجھتی ہو؟ اس سے بھی کسی زمانے میں، میاں سے تھی۔

امیرن۔ (قہقہہ لگا کر) نہیں بیگم صاحب۔

بیگم۔ کیا میں جھوٹ کہوں گی! جب ہی تو وہ ٹھہراتی تھی کہ اپنا عوض

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

لے لوں گی۔

امیرن۔ بہو صاحب! تو پھر آپ کو نہیں چاہیے تھا۔ سسرے کی حرم کو اتنی جوتیاں.....

بیگم۔ بوا! ان لوگوں کو یہ لحاظ کہاں؟ سچ کہوں، مجھے بھی یہ بات ناگوار ہوئی۔ ان کے مُنھ پہ کہتی ہوں۔ آج کو موئی ٹکھائی کے چلتے، سسرے کی حرم کو جوتیاں ماریں۔ کل ساس کو ماریں گی۔

امیرن۔ نہیں خُدا نہ کرے، مگر ہاں، بات کہنے میں ہی آتی ہے۔

ان دونوں بُڑھیوں نے بہو صاحب بچاری کو ایسے کونچے دیئے کہ آخر بچاری چیخیں مار مار کے رونے لگی۔ میرا یہ حال تھا کہ انگاروں پہ لوٹ رہی تھی۔ جی چاہتا تھا کہ دونوں بُڑھیوں کا مُنھ نوچ لوں۔

رُسوا۔ ہائیں ہائیں! یہ غصّہ!

روکیئے گا ذرا طبیعت کو

کہیں ایسا نہ ہو کہ خفّت ہو

اُمراؤ۔ مرزا صاحب! غصّے کی بات ہی تھی۔ ایک انسان کو اتنا ذلیل سمجھنا انسانیت سے بعید ہے۔

رُسوا۔ میرے نزدیک تو کوئی بات نہ تھی۔ جس پر آپ کو اتنا غصّہ آیا۔ وہ دونوں بُڑھیاں سچ کہتی تھیں اور لڈن کی ماں بھی بچاری ناحق پٹی۔ حق تو یہ ہے کہ اب آپ بُرا مانیں یا بھلا۔

اُمراؤ۔ واہ مرزا صاحب آپ خوب انصاف کرتے ہیں۔

رُسوا۔ جی ہاں، میرے نزدیک انصاف یہی ہے۔ اس معاملہ میں آپ بھی ایک حد تک بے قصور تھیں۔ سارا قصور اکبر علی خاں کی بیوی کا تھا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اُمراؤ۔ ان بچاری کا کیا قصور تھا؟

رُسوا۔ ایسا قصور تھا کہ اگر میری بیوی ایسا کرتی تو فوراً ڈولی بلوا کے میکے بھجوا دیتا اور چھ مہینے تک صورت نہ دیکھتا۔ اچھا ایک بات پوچھتے ہیں اکبر علی خاں نے جب یہ واردات سُنی تو کیا کہا؟

اُمراؤ۔ لڈن کی ماں پر خوب چیخے، خوب چلّائے، کہدیا خبردار! یہ ڈائن ہمارے گھر میں نہ آنے پائے۔ کئی مہینے تک اس کا آنا جانا موقوف رہا جب بڑے خاں صاحب آئے تو وہ پھر آنے لگی۔ یہ قصہ ان کے آگے چھیڑا گیا تھا وہ اُلٹے اکبر علی خاں کی بیوی پر خفا ہوئے۔

رُسوا۔ بڈھے کی عقل صحیح تھی۔

اُمراؤ۔ صحیح تھی یا سٹھیا گئے تھے، ذرا لڈن کی ماں پاؤں دبایا کرتی تھی۔ اسی سے اس کی پر چک لیتے تھے۔ کیوں نہ پر چک لیتے۔ لڈن کی ماں ان کی پرانی آشنا تھی۔

رُسوا۔ پھر آپ ہی قائل ہو جیے، یہ عین وضعداری تھی۔ اچھا اب ایک بات اور بتا دیجیے۔ لڈن کی ماں جوانی میں کوئی رنڈی تھی یا گھر گرہست؟ اور بوا امیرن کون تھی؟

اُمراؤ۔ لڈن کی ماں موئی دھنینی تھی۔ جوانی میں خراب ہو گئی تھی۔ بوا امیرن ایک دیہاتی عورت تھی۔ ان کا مکان سندیلہ کے ضلع میں تھا۔ ایک جوان بیٹا تھا وہ بھی بڑے خاں صاحب کے پاس نوکر تھا۔ ایک لڑکی تھی وہ کہیں باہر بیاہی ہوئی تھی۔

رُسوا۔ بوا امیرن سے اور بڑے خاں صاحب سے تو کوئی تعلق نہ تھا۔

اُمراؤ۔ نہ، خدا کو جواب دینا ہے۔ امیرن بڑی نیک عورت تھی، سارا محلہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کہتا تھا کہ وہ جوانی میں رانڈ ہوکر میرے یہاں نوکری کو آئی تھی۔ اس دن سے کسی نے اس کو بدراہ نہیں دیکھا۔

رُسوا۔ پورے واقعات آپ کے بیان سے مجھ کو معلوم ہوگئے، اب یہ پوچھئے آپ کیا پوچھتی ہیں؟

اُمراؤ۔ تو کیا کوئی مقدمہ آپ فیصل کرنے بیٹھے ہیں؟

رُسوا۔ بہت بڑا مقدمہ ہے۔

بات یہ ہے کہ عورتیں تین قسم کی ہوتی ہیں (۱) نیک بختیں (۲) خرابیں۔ (۳) بازاریاں۔ اور دوسری قسم کی عورتیں بھی دو طرح کی ہوتی ہیں۔ ایک تو وہ جو چوری چھپے عیب کرتی ہیں۔ دوسری وہ جو کھلم کھلا بدکاری پر اُتارو ہوجاتی ہیں۔ نیک بختوں کے ساتھ صرف وہی عورتیں مل سکتی ہیں جو بدنام نہ ہوگئی ہوں کیا تمھیں اتنی سمجھ نہیں ہے کہ وہ بے چاریاں جو تمام عمر چار دیواری میں قید رہتی ہیں، ہزارہا قسم کی مصیبتیں اُٹھاتی ہیں اچھے وقت کے تو سب ساتھی ہوتے ہیں مگر بُرے وقت میں یہ بے چاریاں ساتھ دیتی ہیں۔

جس زمانے میں ان کے شوہر جوان ہوتے ہیں، دولت پاس ہوتی ہے تو اکثر باہر والیاں مزے اُڑاتی ہیں مگر مفلسی اور بڑھاپے کے زمانے میں کوئی پُرسانِ حال نہیں ہوتا۔ ان وقتوں میں وہی طرح طرح کی تکلیفیں اُٹھاتی ہیں اور بُروں کی جان کو صبر کرتی ہیں پھر کیا انھیں اس کا کوئی فخر نہ ہوگا؟ یہی فخر اس کا باعث ہوتا ہے کہ وہ خراب عورتوں کو بہت ہی بُری نگاہ سے دیکھتی ہیں۔ انتہا کا ذلیل سمجھتی ہیں۔ توبہ استغفار سے خُدا گناہ معاف کر دیتا ہے۔ مگر یہ عورتیں کبھی نہیں معاف کرتیں۔ دوسری بات یہ ہے کہ اکثر دیکھا گیا ہے کہ گھر کی عورت کیسی خوبصورت، خوب سیرت اور خوش سلیقہ کیوں نہ ہو، بے وقوف مرد بازاریوں پر جو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اُن سے صورت اور دوسری صفتوں میں بدرجہا بدتر ہیں فریفتہ ہو کر انھیں عارضی طور سے یا مدت العمر کے لئے ترک کر دیتے ہیں۔ اس لئے ان کو گمان کیا بلکہ یقین ہے کہ یہ کسی نہ کسی قسم کا جادو ٹونا ایسا کر دیتی ہیں جس سے مرد کی عقل میں فتور آجاتا ہے، یہ بھی ان کی ایک قسم کی نیکی ہے اس لئے کہ وہ اس حال میں اپنے مردوں کو الزام نہیں دیتیں بلکہ بدکار عورتوں ہی کو مجرم ٹھہراتی ہیں۔ اس سے زیادہ ان کی محبت کی اور کیا دلیل ہو سکتی ہے؟

اُمراؤ۔ یہ تو سب صحیح ہے مگر مرد کیوں ایسے بے وقوف بن جاتے ہیں۔

رُسوا۔ اس کی وجہ یہ ہے کہ انسان کے مزاج میں جذبات پسندی ہے ایک حالت میں زندگی بسر کرنے سے خواہ وہ کیسی ہی عمدہ کیوں نہ ہو طبیعت اُکتا جاتی ہے۔ وہ چاہتا ہے کہ کسی نہ کسی طرح کا تغیّر اس کی حالت زندگی میں پیدا ہو۔ شاہدانِ بازاری کے ساتھ معاشرت کرنے میں ایک قسم کی نئی لذت ملتی ہے جو کبھی اس کے خیال میں نہ تھی۔ یہاں بھی ایک ہی تعارف پر اکتفا نہیں کرتا۔ بلکہ جدّت کی تلاش میں روز نئے گھروں پر پہنچتا ہے اور نئے گھر دیکھتا پھرتا ہے۔

اُمراؤ۔ مگر سب مرد ایسے نہیں ہیں۔

رُسوا۔ ہاں! اس کی وجہ یہ ہے کہ حُسن معاشرت کے قانون نے اس مرد کو معیوب قرار دیا ہے۔ جو شخص ایسا کرتا ہے، اس کے عزیز واقارب دوست احباب، ملامت کرتے ہیں۔ اس خوف سے اکثر جرأت نہیں ہوتی مگر جب اخوان الشیاطین کی صحبت میں بیٹھنے کا اتفاق ہوتا ہے، وہ طرح طرح کی لذتوں کا ذکر کر کے ایک عجیب قسم کا شوق ان کی طبیعت میں پیدا کر دیتے ہیں اس لئے وہ خوف ان کے دل سے نکل جاتا ہے۔ آپ کو اس بات کا اچھی طرح اندازہ ہوا ہوگا کہ جو لوگ پہلے پہل رنڈی کے مکان پر جاتے ہیں ان کو اخفائے راز کا کس قدر خیال ہوتا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ہے۔ کوئی دیکھتا نہ ہو، کوئی سُن نہ لے، دو آدمیوں کے سامنے بولنے کا تو کیا ذکر، تخلیہ میں بھی مُنہ سے بات نہیں نکلتی مگر رفتہ رفتہ یہ حالت تو بالکل زائل ہو جاتی ہے، خلاصہ یہ کہ چندہی روز میں پورے بے غیرت ہو جایا کرتے ہیں۔ پھر کیا ہے پھر کیا ہے، دن دہاڑے سرچوک رنڈیوں کے کمروں پر کھٹ کھٹ کرکے چڑھ جاتے ہیں۔ گاڑی میں کھڑکیاں کھول کر ساتھ بیٹھ کر سیر کرنا ہاتھ میں ہاتھ لے کے میلے تماشوں میں لئے پھرنا ان سب باتوں کو فخر سمجھنے لگتے ہیں۔

اُمراؤ۔ یہ تو صحیح ہے۔ مگر شہروں میں ان باتوں کو چنداں معیوب نہیں سمجھتے۔

رُسوا۔ خصوصاً دہلی اور لکھنؤ میں! یہی ان شہروں کی تباہی اور بربادی کا باعث ہوا۔ دیہات اور قصبات میں ایسے شریر لوگوں کی صحبت کم ملتی ہے۔ جو نوجوان کو ان بدکاریوں پر آمادہ کریں۔ دوسرے وہاں کی رنڈیوں کو اس قدر اقتدار حاصل نہیں ہے۔ اس لئے وہ رؤسا اور زمینداروں کی مطیع فرمان ہوتی ہیں اور بہت ڈرتی ہیں۔ کیونکہ ان کا آزوقہ بلکہ زندگی ان کے دست قدرت میں ہے اس لئے ان کی اولاد سے بہت چھپے چوری ملتے ہیں اور شہروں میں تو آزادی ہے۔ کون کس کا دباؤ مانتا ہے۔ اسی کا یہ نتیجہ ہے۔

اُمراؤ۔ مگر دیہاتی جب بگڑتے ہیں تو حد سے زیادہ بگڑ جاتے ہیں۔ مثلاً میاں ارشاد علی خاں کا واقعہ آپ سُن چکے ہیں۔

رُسوا۔ اس کا یہ سبب ہے کہ وہ ان لذتوں سے بالکل نابلد ہوتے ہیں۔ جب ان کو اس کا چسکا پڑتا ہے تو وہ اس کی حد سے زیادہ قدر کرتے ہیں اور اہل شہر کچھ نہ کچھ آگاہ ہوتے ہیں اور اس لئے ان کو زیادہ شغف اور انہماک نہیں ہوتا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۲۰)

رُسوا۔ ہاں! وہ آپ کی نوچی کیا ہوئی؟ اے ہے بھلا سا نام ہے۔

اُمراؤ۔ آبادی۔

رُسوا۔ آبادی کی صورت تو اچھی تھی۔ میں نے اس وقت دیکھا تھا جب اس کا سن دس بارہ برس کا تھا۔ جوانی میں تو اور نکھر گئی ہوگی۔

اُمراؤ۔ مرزا صاحب! آپ کو خوب یاد ہے۔

رُسوا۔ یاد کو کیا چاہیئے، واقع میں بہت قطع دار عورت ہوگی۔ ہم بھی اسی نظر سے دیکھتے تھے کہ کبھی تو جوان ہوگی۔

اُمراؤ۔ تو یہ کہیئے آپ بھی بی آبادی کے اُمید واروں میں تھے۔

رُسوا۔ سُنو اُمراؤ جان! میری ایک بات یاد رکھنا۔ جہاں کوئی حسین عورت نظر پڑے مجھے ضرور یاد کر لینا۔ اگر ممکن ہو تو اُمید واروں میں نام لکھوا دینا اور جو (خُدانخواستہ) میں مر جاؤں تو میرے نام پر فاتحہ دے دینا۔

اُمراؤ۔ اور اگر کوئی مرد حسین نظر آوے؟

رُسوا۔ اپنا نام اُمید واروں میں اور میرا نام اس کی بہن کے اُمید وارون میں لکھوا دینا۔ بشرطیکہ شرعاً ممنوع نہ ہو۔

اُمراؤ۔ کیا خوب! شرع کو کہاں دخل دیا ہے؟

رُسوا۔ شرع کا دخل کہاں نہیں ہے۔ خصوصاً ہماری شرع جس میں کوئی فروگذاشت نہیں کی گئی ہے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اُمراؤ۔ سیدھی سی ایک بات کیوں نہیں کہہ دیتے۔ ع
شرعاً تو جانتے نہیں عرفاً درست ہے

رُسوا۔ یہ اور موقعوں پر کہا جاتا ہے۔ اُمراؤ جان میری زندگی کا ایک اصول ہے۔ نیک بخت عورت کو میں اپنی ماں بہن کے برابر سمجھتا ہوں خواہ وہ کسی قوم و ملّت کی کیوں نہ ہو اور ایسی حرکتوں سے مجھے سخت صدمہ پہنچتا ہے۔ جو اس کی پارسائی میں خلل انداز ہوں۔ جو لوگ اس کو ورغلانے یا بدکار بنانے کی کوشش کرتے ہیں میری رائے میں قابل گولی مار دینے کے ہیں۔ مگر فیاض عورتوں کے فیض سے مستفیض ہونا میرے نزدیک کوئی گناہ نہیں۔

اُمراؤ۔ سبحان اللہ۔

رُسوا۔ خیر اب فضول بات کو رہنے دیجئے، آبادی جان کا حال کہئے۔

اُمراؤ۔ مرزا صاحب! اگر آپ اس کو جوانی کے عالم میں دیکھتے تو یہ شعر ضرور آپ کی زبان پر ہوتا۔

جواں ہوتے ہی وہ تو اور ہی کچھ ہو گئے اے دل
کہاں کی پاک بازی ہم بھی اب نیت بدلتے ہیں

جوان ہو کے اس نے وہ صورت شکل نکالی تھی کہ سو پچاس رنڈیوں میں ایک تھی۔

رُسوا۔ اب کیا ہوئی خدا کے لئے جلد کہئے۔ کس شہر چلی گئی۔ آخر آفت کیا ہوئی جو آپ ایسی مایوسی کے کلمات کہتی ہیں۔

اُمراؤ۔ ہم سے گئی جہاں سے گئی۔

رُسوا۔ آخر ہے اب کہاں؟

اُمراؤ۔ اسپتال میں ہے اور کہاں ہے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

رُسوا۔ یہ کہئے گل جوانی شگفت۔

اُمراؤ۔ جی ماشاء اللہ سے خوب پھلیں پھولیں۔ صورت بگڑ گئی رنگت اُلٹا توا ہوگئی۔ غرضکہ سترکرم ہوگئے۔ اب جان کے لاہے پڑے ہیں۔

رُسوا۔ یہ ہوا کیا تھا؟

اُمراؤ۔ اے ہونا کیا تھا۔ موئی لونڈے گھیری، سفلی پھِچھوری! میں نے بہت چاہا کہ آدمی بنے مگر نہ بنی۔ میں نے کیا نہیں کیا؟ اُستاد جی کو نوکر رکھا۔ تعلیم دینا شروع کیا۔ مگر اس کا دیدہ ایسی باتوں میں کب لگتا تھا۔ جب سے جوان ہوئی میں نے کمرہ علٰحدہ کر دیا تھا۔ شہر کے چند ذات شریف آ کے بیٹھنے لگے۔ دن رات گالم گلوج۔ دھینگا مُشتی، جوتم جاتا۔ ایک آفت برپا رہتی تھی۔ ناک میں دم ہوگیا تھا۔ کسی پر بند نہیں، جو آیا وارد۔ میں نے مارا پیٹا، سمجھایا مگر وہ کب سُنتی تھی۔ بچپنے ہی سے اس کی نگاہ بد تھی۔ اس زمانے میں بوا حسینی کا نواسہ جُمّن آیا کرتا تھا۔ اس سے کھیلا کرتی تھی۔ میں نے یہ خیال کیا، بچہ ہے کھیلنے دو۔ آخر کچھ ایسی باتیں آنکھ سے دیکھیں کہ جمن کی آمد و رفت موقوف ہوئی۔ ایک صاحب میرے پاس تشریف لایا کرتے تھے۔ ذرا خوش گلو تھے۔ میں گوایا کرتی تھی۔ ان سے چھیڑ چھاڑ شروع کی وہ شریف خاندان تو تھے مگر طبیعت پاجی تھی۔ نہ میرا لحاظ کیا، نہ اپنی حیثیت دیکھی۔ ایک دن سرِ شام کیا دیکھتی ہوں۔ ڈیوڑھی میں بی آبادی سے باتیں ہو رہی ہیں۔

چھٹّن صاحب۔ اری میں تو تیری صورت کا عاشق ہوں۔ ہائے آبادی کیا کروں، امراؤ جان سے ڈرتا ہوں۔

آبادی۔ ہٹو ایسی باتیں مجھ سے نہ کیا کرو۔ ڈر کا ہے کا؟

چھٹن نے آبادی کے گلے میں ہاتھ ڈال دیا "ظالم کیا پیاری پیاری صورت ہے۔"

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

آبادی ۔پھر تمھیں کیا ؟
چھٹن ۔(ایک بوسہ لے کے) ہمیں کیا ؟ جان جاتی ہے ۔ مرتے ہیں ۔
آبادی ۔ موئے چار آنے تو دئے نہیں جاتے ، مرتے ہیں ۔میاں مرتے سب کو دیکھا ، جنازہ کسی کا بھی نہیں دیکھا ۔
چھٹن ۔ چار آنے ۔جان حاضر ہے ۔
آبادی ۔ نگوڑی جان کو میں لے کیا کروں گی ؟
چھٹن ۔لو ہماری جان کسی کام ہی کی نہیں !
آبادی ۔ے اب باتیں نہ بناؤ ، چونی جیب میں پڑی ہو تو دیتے جاؤ ۔
چھٹن ۔ واللہ ! اماں کی تنخواہ نہیں بٹی ۔ پرسوں ضرور لیتا آؤں گا ۔
آبادی ۔اچھا تو اب جان چھوڑو ، جاؤ ۔
چھٹن ۔اچھا تو ایک بوسہ تو اور دے دو ۔
آبادی کو چھٹن نے گلے لگایا ۔آبادی نے ان کی جیب میں ہاتھ ڈالا کہیں اتفاق سے تین پیسے جیب میں پڑے ہوئے تھے نکال لئے ۔
چھٹن ۔تمھیں ہمارے سر کی قسم یہ پیسے نہ لینا ۔ باجی نے رنگ کی پُڑیا اور مسی منگائی ہے ۔
آبادی ۔تمھارے سر کی قسم ، میں تو نہ دوں گی ۔
چھٹن ۔ آخر کیا کرو گی ؟ پرسوں چونی لے لینا ۔
آبادی ۔واہ ! خاگینہ لیں گے ۔
چھٹن ۔تین پیسے کا خاگینہ ؟ اچھا ایک پیسہ لے لو ۔
آبادی ۔تین پیسہ کا خاگینہ کچھ بہت ہوا ! نگوڑا بہت دن سے جی چاہتا ہے ۔ بیوی لینے نہیں دیتیں کہتی ہیں ، پیٹ میں درد ہوگا ۔میں تو ایک

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دن چھپا کے ایک آنہ کا خاگینہ کھا گئی۔ کچھ بھی نہیں ہوا۔

میں نے دل میں کہا۔ "کیوں نہ ہو موئی کال کی ماری بلا نوش۔ ہم تو ذرا سا بھی کھالیں تو بدہضمی ہو جائے۔"

رُسوا۔ کیا اسے کال میں لیا تھا؟

اُمراؤ۔ جی ہاں! ایک روپیہ کو ہاں بیچ گئی تھی۔ تین دن کی فاقے سے تھی میں نے روٹی کھلائی اور ایک روپیہ دیا۔ مرزا صاحب مجھے بڑا ترس معلوم ہوا۔ میں نے تو کہا تھا میرے پاس رہ، مگر نہ رہی۔

رُسوا۔ کمبخت کبھی پھر بھی آئی تھی۔

اُمراؤ۔ جی، کئی دفعہ آئی۔ لڑکی کو دیکھ کے بہت خوش ہوئی۔ مجھ کو دُعائیں دیتی تھی۔ سال میں دو ایک مرتبہ آجایا کرتی۔ مجھ سے بھی جو کچھ ہو سکتا تھا سلوک کرتی تھی۔ اب کئی برس سے نہیں آئی، خُدا جانے مر گئی یا جیتی ہے۔

رُسوا۔ ذات کیا تھی؟

اُمراؤ۔ پاسن۔

رُسوا۔ اچھا تو وہ قصّہ تو رہ گیا۔ چھٹن نے چوٹی دی یا نہیں دی۔

اُمراؤ۔ میری جانے بلا چھٹن کے جانے کے بعد میں نے موئی کو خوب کچلا۔ پیسے چھین کے چوک میں اچھال دئے۔

میرے کمرے کے برابر ایک اور چھوٹا سا کمرہ تھا کوئی دو روپیہ مہینے کرائے کا۔ اس میں ایک رنڈی آکے رہی تھی حسنا۔ ابھی جوان تھی اس کی اور آبادی کی رنگت خوب ملی۔ دن بھر وہیں بیٹھی رہا کرتی تھی۔ ساری خصلتیں حسنا کی اس نے اختیار کرلیں۔

جیسی وہ رنڈی تھی ویسے ہی اس کے آشنا۔ ایک آیا، پاؤ بھر پوریاں تیل

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کی لئے چلا آتا ہے۔ دوسرا پچاس آم دو آنے سیکڑہ کے لئے آیا۔کسی سے دو گز نینوں کی فرمائش ہے۔کسی سے مخملی بوٹ کا جوتا ہے۔میلے تماشے میں دو چار گرگے ساتھ ہیں۔ بڑے بڑے صافے بندھے ہوئے، کف دار کُرتے یا انگرکھے، پاس جست گھٹنا ہے! ہاتھ میں لٹھ ہے، گلے میں ہار پڑے ہوئے۔بی حسنا ٹھیک ٹھیک ان کے ساتھ چل رہی ہیں۔ ہرن والی سرا میں ایک بوتل ٹھرے کی اڑی۔ وہاں سے چلے تو جھومتے جھامتے لڑکھڑاتے، ناچتے گاتے۔ بی حسنا ابھی اس کی بغل میں تھیں ابھی اس کی گلے میں ہاتھ۔سرِ راہ گالم گلوچ، نوچم کھسوٹ، جوتم جاتا ہو رہا ہے۔ایسی حالت میں دو ایک تو رستے ہی میں گر پڑے، تین چار میلے تک پہنچے۔ وہاں چرس پر دم پڑے۔ ان میں سے جو کوئی ہوشیار رہا اس نے بی حسنا کو گانٹھ لیا اور یاروں کو دھتا بتائی، اپنے گھر لے گیا۔ انھیں کے کمرے پر آکے ٹھہرا۔ اور یار جب میلے سے پلٹ کے آئے۔ کمرے کے نیچے کھڑے چیخ رہے ہیں اور گالیاں دے رہے ہیں اور ڈھیلے مار رہے ہیں۔بی حسنا اوّل تو کمرے میں نہیں اور ہیں بھی تو بولیں کیوں اتنے میں کوئی برق انداز چلا آیا۔اس نے مجمع خلاف کو برہم کیا۔سب اپنے اپنے گھر کو چلے گئے۔

بس یہی اندازہ آبادی بھی چاہتی تھی۔ بھلا میں اس کی کب روادار ہوتی آخر حسین علی (میرے پاس ایک نواب صاحب آیا کرتے تھے ان کے خدمت گار کا نام تھا) کے ساتھ نکل گئی۔ اس کے گھر جا کر بیٹھ رہی۔ وہاں اس کی جورو نے قیامت برپا کی گھر سے نکل گئی۔ میاں حسین علی ان پر لٹو تھے، بیوی کے نکل جانے کی انھیں کوئی پرواہ نہ ہوئی۔ مگر مشکل یہ درپیش ہوئی کہ اب کھانا کون پکاوے۔ بی آبادی کو یہ چولھا پھونکنا پڑا۔ یہ اس کی کب عادی تھیں۔ بہرطور چند روز یوں گزرے یہیں ایک بچہ جنیں۔ خدا جانے حسین علی کا تھا یا کسی اور کا۔ دو مہینہ کا ہو کے وہ بچہ جاتا رہا ادھر حسین علی کی جورو نے روٹی کپڑے کا دعویٰ کیا۔ ڈیڑھ روپیہ مہینہ کی ڈگری ہوئی۔ تین روپے نواب

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دیتے تھے، ڈیڑھ روپیہ میں کیا ہوتا۔ اوپر کی آمدنی پر بسر تھی۔ اس میں بھی کچھ نہ چلی۔ بی آبادی کسی قدر چٹوری بھی تھیں آخر میاں حسین علی کے گھر سے نکل کے محلے کے ایک لڑکے ساتھ بھاگیں۔ اس کی ماں پٹھانی کٹنی، بڑے مشہوروں میں تھی۔ جہاں دو چار لقندریاں اور رہتی تھیں وہیں ان کا ٹھکانا ہو گیا۔ بی پٹھانی کی روزی میں کسی قدر اور وسعت ہوئی۔ منے برائے نام رہ گئے۔ میاں منے کے ایک پیر بھائی میاں سعادت، پٹھانی کو جُل دے کے لے اڑے یہ اپنی ماں کے پاس لے گئے۔ ان کی والدہ کو مرغیوں سے شوق تھا۔ مکان کے پاس ایک تکیہ تھا۔ وہاں مرغیاں چرا کرتی تھیں۔ بی آبادی ان کی حفاظت پر متعین ہوئیں۔ میاں سعادت کسی کارخانے میں کام کرتے تھے، دن بھر وہاں چلے جاتے تھے' یہ مرغیاں ہنکایا کرتی تھیں وہاں انھوں نے محمد بخش، کلو کنجڑن کے لڑکے سے راہ و رسم پیدا کی بلکہ سعادت کی ماں نے یہ معاملہ دیکھ بھی لیا۔ بیٹے سے کہا اس نے خوب جوتے مارے۔ میاں محمد بخش کے ایک اور یار تھے' میاں امیر، نواب امیر مرزا کے خدمت گاروں میں نوکر تھے۔ یہ فن تماش بینی میں طاق تھے۔ وہ اُڑا لے گئے۔ انھوں نے ایک مکان میں لے جا کے رکھا۔ یہاں اور یاروں کا مجمع رہتا تھا۔ بی آبادی سب کی دلجوئی میں مصروف رہتی تھیں۔ اس زمانے میں نہیں معلوم کس کی برکت سے خوب پھلیں پھولیں۔ اب میاں امیر کے کس کام کی تھیں اس نے اٹھا کے اسپتال میں پھکوا دیا۔ بالفعل وہیں تشریف رکھتی ہیں اگر آپ فرمائیے تو بلوا دی جائیں۔

رسوا۔ مجھے تو معاف ہی کیجیے۔

———— ٠٠٠ ————

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۳۱)

ہاتھ آئی مراد مُنھ مانگی
دل نے پائی مراد مُنھ مانگی

رجب کی نوچندی تھی۔ کچھ بیٹھے بیٹھے میرے دل میں آئی چلو درگاہ چلیں زیارت ہی کریں۔ سرِ شام ہو کے پہنچے۔ بڑا مجمع تھا۔ پہلے تو میں مردانی درگاہ کے صحن میں اِدھر اُدھر ٹہلا کی۔ پھر جا کے شمعیں جلائیں۔ حاضری چڑھائی۔ ایک صاحب مرثیہ پڑھ رہے تھے۔ انھیں سُنا۔ پھر ایک مولوی صاحب آئے انھوں نے حدیث پڑھی اس کے بعد ماتم ہوا۔ اب لوگ اپنے اپنے گھروں کو چلنے لگے میں نے بھی زیارت رخصتی پڑھ کے واپسی کا ارادہ کیا۔ دروازے تک پہنچ کے جی میں آیا۔ زنانی درگاہ میں بھی ہوتی چلوں۔ نوحہ خوانی کی شہرت اور نواب ملکہ کشور کی سرکار سے توسل کی وجہ سے اکثر عورتیں مجھ کو جانتی تھیں۔ میں نے خیال کیا کہ دو چار مل ہی جائیں گی۔ اسی بہانے سے ملاقاتیں ہو جائیں گی۔ سوار ہو کے چوپہلے پر دہ ڈال کے زنانی درگاہ کے دروازہ پر پہنچی۔ محلدار نے آکر سواری اُتروائی۔ اندر گئی، میرا خیال غلط نہ تھا۔ اکثر عورتوں سے سامنا ہوا شکوے شکایتیں، غدر کے حالات، اِدھر اُدھر کی باتیں ہوا کیں۔ بڑی دیر ہو گئی۔ میں واپس آنے ہی کو تھی کہ اتنے میں دیکھتی کیا ہوں، دہنی طرف کی صحنچی سے کانپور والی بیگم صاحب نکلی چلی آتی ہیں۔ بڑے ٹھاٹھ ہیں تولواں جوڑا پہنے ہوئے، چار پانچ مہریاں ساتھ ہیں۔ ایک پائنچہ سنبھالے ہوئے ہے ایک کے ہاتھ میں پنکھا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ہے، ایک لوٹیا خاصدان لئے ہے ایک کے پاس سینی میں تبرکات ہیں۔ مجھے دور سے دیکھتے ہی بولیں، کندھے پر ہاتھ رکھ دئے۔

بیگم۔ اللہ، امراؤ! تم تو بڑی بے مروّت ہو۔ کانپور سے جو غائب ہوئیں تو آج ملی ہو، وہ بھی اتفاق سے۔

میں۔ کیا کہوں جس دن آپ کے باغ میں رات کو رہی تھی اسی دن صبح کو لکھنؤ سے لوگ آ کے مجھے پکڑ کے لکھنؤ لے گئے۔ پھر بھاگڑ ہوئی۔ خدا جانے کہاں کہاں ماری پھری نہ مجھے آپ کا پتہ تھا نہ آپ کو میرا حال معلوم تھا۔

بیگم۔ خیر اب تو ہم تم دونوں لکھنؤ میں ہیں۔

میں۔ لکھنؤ کیا؟ اس وقت تو ایک ہی مقام پر ہیں۔

بیگم۔ اس کی سند نہیں۔ تمھیں میرے مکان پر آنا ہوگا۔

میں۔ سر آنکھوں سے، مگر آپ رہتی کہاں ہیں؟

بیگم۔ چوپٹیوں پر نواب صاحب کو کون نہیں جانتا۔

میں پوچھنے ہی کو تھی کہ کون صاحب، اتنے میں ایک مہری بول اٹھی نواب محمد تقی خاں کا مکان کون نہیں جانتا۔

میں۔ آنے کو تو آؤں مگر نواب صاحب کے خلاف نہ ہو۔

بیگم۔ نہیں وہ اس طبیعت کے آدمی نہیں ہیں اور پھر تمھارے واسطے میں نے اُس رات کا حال رتی رتی اُن سے کہا تھا۔ انھوں نے تو خود کانپور میں کئی مرتبہ ڈھونڈوایا۔ اکثر پوچھتے رہتے ہیں۔

میں۔ اچھا تو ضرور آؤں گی۔

بیگم۔ کب آؤ گی؟ وعدہ کرو۔

میں۔ اب کی جمعرات کو حاضر ہوں گی۔

بیگم۔ اوہی۔ یہ جمعرات کی ارواح تم کب سے ہو گئیں؟ ابھی تو پورے آٹھ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دن ہیں۔ ادھر ہی کیوں نہیں آتیں۔

میں۔ اچھا تو اگلی پیر کو آؤں گی۔

بیگم۔ اتوار کو آؤ۔ نواب بھی گھر میں ہوں گے۔ پیر کے دن شاید کسی انگریز سے ملنے جائیں۔

میں۔ مناسب ہے، اتوار کو سہی۔

بیگم۔ کس وقت آؤ گی؟

میں۔ جس وقت کہئے۔ مجھے گھر پر کوئی کام نہیں۔ ہر وقت برابر ہے۔

بیگم۔ تم کہاں رہتی ہو؟

میں۔ چوک میں سید حسن خاں کے پھاٹک کے پاس۔

بیگم۔ اچھا تو میں مہری کو بھیج دوں گی۔ اسی کے ساتھ چلی آنا۔

میں۔ بہت اچھا۔

بیگم۔ اچھا تو خدا حافظ۔

میں۔ اچھا ہاں، یہ تو کہئے صاحبزادہ کیسا ہے؟

بیگم۔ بتن۔ ماشاء اللہ اچھا ہے۔ لو اب تم نے یاد کیا۔

میں۔ کیا کہوں باتوں میں کیسی بھولی اور بھولی کیا، جب چاہتی تھی چھوں ایک نہ ایک بات نکل آتی تھی۔

بیگم۔ اب تو سلامتی سے ذرا ہوش سنبھالا ہے اچھا اس دن اسے بھی دیکھ لینا۔

میں۔ رات کی نیت حرام۔ لے، اب کچھ نہ کہئے، خدا حافظ۔

بیگم۔ خدا حافظ۔ دیکھو ضرور آنا۔

میں۔ ایسی بات ہے۔

اتنے میں مہری نے دیکھا کہ باتوں کا سلسلہ پھر چلا، کہنے لگی "بیگم صاحب چلئے دیر سے کہار غل مچا رہے ہیں۔ سواری لگی ہے"

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۲۲)

ہر چند بہت غور کیا ہم نے شب و روز
دُنیا کا طلسمات سمجھ میں نہیں آتا

میں خانم سے علیحدہ ہوگئی تھی مگر جب تک وہ جیتی رہیں اپنا سر پرست سمجھا کی اور سچ یہ ہے کہ انھیں بھی مجھ سے محبت تھی۔ اُن کے پاس اس قدر دولت تھی کہ طبیعت غنی ہوگئی تھی۔ سن جو زیادہ ہوگیا تھا تو دُنیا کی طرف سے ان کی طبیعت پھر گئی تھی اب ان کو کسی کی کمائی سے کچھ مطلب نہ تھا۔ مگر محبت اسی طرح کرتی تھیں۔ وہ اپنے جیتے جی کسی نوچی کو اپنے سے جدا نہ کرتی تھیں۔ مجھ سے تو اُن کو خاص محبت تھی۔ بسم اللہ نے ان کو بہت آزار دئے اس لئے انھیں نفرت سی اس سے ہوگئی تھی لیکن پھر اولاد تھی۔ خورشید جان بھی غدر کے بعد آگئی تھیں۔ وہ خانم کے پاس رہتی تھیں۔ امیر جان نے علیحدہ کمرہ لے لیا تھا۔ مگر وہ بھی آتی جاتی رہتی تھیں۔

جو کمرہ خانم نے مجھے دیا تھا وہ ان کی زندگی بھر مجھ سے خالی نہیں کرایا گیا، میرا اسباب اس میں بند رہتا تھا۔ میرا قفل لگا تھا۔ جب جی چاہتا تھا وہیں جا کے رہتی تھی۔ سال بھر کہیں رہوں مگر محرم میں تعزیہ داری وہیں کرتی تھی۔ میرے نام کا تعزیہ خانم مرتے دم تک رکھا کیں۔

جمعرات کو بیگم سے ملاقات ہوئی تھی۔ جمعہ کو آدمی آیا کہ خانم صاحب کی طبیعت کچھ علیل ہے۔ تمھیں یاد کرتی ہیں۔ میں فوراً سوار ہو کے گئی۔ انھیں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دیکھ کر گھر پہ واپس آنے کا ارادہ کیا کہ جی میں آیا کہ ایک بھاری جوڑا نکالتی لیتی چلوں کمرہ کھولا، دیکھا کمرے میں چاروں طرف جالے لگے ہیں۔ پلنگ پہ منوں گرد پڑی ہے۔ فرش فروش اُلٹا پڑا ہے۔ اِدھر اُدھر کوڑا پڑا ہے یہ حال دیکھ کے مجھے اگلے دن یاد آئے۔ اللہ ایک دن وہ تھا کہ یہ کمرہ ہر وقت کیسا سجا سجایا رہتا تھا۔ دن میں چار مرتبہ جھاڑو ہوتی تھی۔ بچھونے جھاڑے جاتے تھے گرد کا نام نہ تھا۔ تنکا تک کہیں دکھائی نہ دیتا تھا یا اب یہ حال ہے کہ دم بھر بیٹھنے کو جی نہیں چاہتا۔ وہی پلنگ جس پہ میں سوتی تھی اب اس پر قدم رکھتے ہوئے کراہت معلوم ہوتی تھی۔ آدمی ساتھ تھا میں نے اس سے کہا "ذرا جالے تو لے لے" وہ ایک سینٹا کہیں سے ڈھونڈھ کے اُٹھا لایا، جالے لینے لگا۔ اتنی دیر میں، میں نے اپنے ہاتھ سے دری اُلٹی۔ آدمی نے اور میں نے مل کے دری بچھائی چاندنی کو ٹھیک کیا۔ جب فرش درست ہو گیا تو میں نے پلنگ کے بچھونے اُٹھا کے جھڑوا دئے۔ کوٹھری میں سنگار دان، پاندان، اُگال دان اُٹھا لائی سب چیزیں اپنے اپنے قرینے سے لگا دیں۔ جس طرح کسی زمانے میں لگی رہتی تھیں۔ خود پلنگ سے تکیہ لگا کے بیٹھی۔ آدمی کے پاس خاصدان تھا۔ پان لے کے کھایا آئینہ سامنے لگا تھا۔ منھ دیکھنے لگی۔ اگلا زمانہ یاد آگیا۔ شباب کی تصویر آنکھوں میں پھر گئی اس زمانے کے قدر دانوں کا تصور بندھ گیا۔ گوہر مرزا کی شرارت، راشد علی کی حماقت، فیضو کی محبت، سلطان صاحب کی صورت غرضکہ جو جو صاحب اس کمرے میں آئے تھے مع اپنے اپنے خصوصیات کے میرے پیش نظر تھے۔ وہ کمرہ اس وقت فانوس خیال بن گیا تھا۔ ایک تصویر آنکھ کے سامنے آتی تھی اور غائب ہو جاتی تھی۔ پھر دوسری سامنے آتی تھی۔ جب کل صورتیں نظر سے گزر گئیں تو یہ دورہ از سرِ نو پھر شروع ہوا۔ پھر وہی صورتیں، ایک

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دوسرے کے بعد پیش آئیں پہلے تو ایسے دورے جلد جلد ہوئے۔ اب ذرا توقف ہونے لگا۔ اب مجھ کو ہر تصویر پر زیادہ تردد وفکر کرنے کا موقع ملا۔ جو واقعات جس شخص کے متعلق تھے ان پر تفصیلی نظر پڑنے لگی۔ پہلے جب دماغ کو چکر ہوا تھا۔ تو صرف چند ہی تصویریں نظر آتی تھیں اب ہر تصویر سے بہت سی نکلیں اور فانوس خیال کی وسعت بڑھنے لگی۔ تمام زندگی میں جو کچھ دیکھا سب نگاہ کے سامنے تھا۔ اس اثنا میں ایک مرتبہ سلطان صاحب کا پھر خیال آیا تو اس کے ساتھ ہی پہلے مجرے کا تمام جلسہ جس میں سلطان صاحب کو دیکھا اور دوسرے دن اُن کے خدمت گار کا آنا، پھر اُن کا خود تشریف لانا، مزے مزے کی باتیں، شعروسخن کا چرچا، خاں صاحب کا مخل صحبت ہونا، بدزبانی کرنا، سلطان کا تینچہ مارنا، خاں صاحب کا گر پڑنا، شمشیر خاں کی جاں نثاری، کوتوال کا آنا، خان صاحب کا گھر بھجوانا، سلطان صاحب کا نہ آنا، محفل میں ان کو دیکھنا۔ لڑکے کے ساتھ رقعہ بھیجنا۔ پھر از سرِ نو رسم ہونا۔ نواز گنج کے جلسے یہ سب واقعات اس طرح سے معلوم ہوتے تھے جیسے اکل ہوئے ہیں۔ یہ دورے برابر چل رہے تھے۔ مگر جب پہلے مجرے کے بعد سلطان صاحب کے آدمی کا پیام لے کے آنا یاد آتا تھا۔ طبیعت کچھ رُک سی جاتی تھی۔ ایسا معلوم ہوتا تھا جیسے اس موقعہ پر کچھ چھوٹ جاتا ہے۔ اتنے میں آدمی نے زور سے ایک چیخ ماری۔

آدمی۔ بیوی! دیکھئے وہ کھنکھجورا آپ کے دوپٹہ پر چڑھا جاتا ہے۔ میں۔ اوہی کہہ کے اُٹھی جلدی سے دوپٹہ اُتار کے پھینک دیا۔ الگ جا کھڑی ہوئی۔ آدمی نے دوپٹہ اُتار کے جھاڑا۔ کھنکھجورا اپٹ سے گرا۔ اور رینگ کے پلنگ کے سرہانے پائے کے نیچے گھس گیا۔ آدمی نے پلنگ کا پایہ اُٹھایا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اب جو دیکھتے ہیں تو پائے کے نیچے پانچ اشرفیاں برابر بچھی ہوئی ہیں۔

آدمی ۔(بہت ہی متعجب ہو کے) ہائیں، اے لیجئے، یہ کیا ہے؟

میں ۔(دل میں) اہاہ ۔ یہ وہ اشرفیاں ہیں (آدمی سے) اشرفیاں ہیں۔

آدمی ۔ واہ اشرفیاں یہاں کہاں سے آئیں؟

میں ۔(ہنس کے) وہ کھنکھجورا اشرفیاں بن گیا۔ اچھا اُٹھالو۔

آدمی پہلے تو ذرا جھجکا پھر پانچوں اشرفیاں مجھے اُٹھا کے حوالہ کیں۔

رُسوا ۔ تو کیا خانم کا مکان غدر میں نہیں لٹا؟

اُمراؤ ۔ لُٹا کیوں نہیں؛ مگر فرض کر لیجئے کہ میرے پلنگ کا پایہ کسی نے اُٹھا کے نہیں دیکھا۔

رُسوا ۔ ممکن ہے۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۲۳)

کسی طرح سے ہو تسکینِ شوق - کیسا رشک
ملیں گے آج ہم ان سے، رقیب سے مل کے

اتوار کے دن ۸ بجے صبح کو بیگم صاحب کی مہری فینس اور کہارے لے کے سر پہ نازل ہو گئی - میں ابھی سو کے اُٹھی تھی - اچھی طرح حقّہ بھی نہ پینے پائی تھی کہ اس نے جلدی مچانا شروع کی - میں سمجھی تھی کھانا وانا کھا کے جانا ہو گا مہری نے کہا بیگم صاحبہ نے اپنے سر کی قسم دی ہے کہ کھانا یہیں آ کے کھانا - میں نے پوچھا "نواب صاحب گھر پر ہیں؟" اس نے کہا "نہیں صبح سے اُٹھ کے گاؤں کو سدھارے ہیں" میں نے پوچھا "کب تک آئیں گے" مہری نے کہا "اب آئیں تو شام کو آئیں" مجھے بیگم سے بہت سی باتیں کرنا تھیں - اس لئے فوراً اُٹھ بیٹھی - ہاتھ منہ دھو کے، کنگھی چوٹی کر، کپڑے پہن ایک ماما کو ساتھ لے کے روانہ ہو گئی -

جا کے جو دیکھا بیگم صاحب منتظر بیٹھی ہیں - میرے جانے کے ساتھ ہی دستر خوان بچھا - میں نے اور بیگم صاحبہ نے ساتھ بیٹھ کے کھانا کھایا - بہت تکلف کا کھانا تھا - پراٹھے، قورمہ، کئی طرح کا سالن، بالائی، مہین چاول کا خشکہ، نورتن چٹنی، سیب کا مربہ، حلوا سوہن، کھانا کھا کے چپکے سے میرے کان میں :-

بیگم - کیوں وہ کریم کے گھر کی ارہر کی دال اور جوار کی روٹیاں بھی یاد ہیں -

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

میں۔ چُپ بھی رہو، کوئی سُن نہ لے۔

بیگم۔ سُن لے گا تو کیا ہوگا؟ کیا کوئی جانتا نہیں نواب کی ماں (خدا جنّت نصیب کرے) نے مجھے نواب کے لئے مول لیا تھا۔

میں۔ برائے خُدا چُپ رہو۔ کہیں علٰحدہ چلو تو باتیں ہوں گی۔

کھانا کھا کے ہاتھ مُنھ دھویا، پان کھایا۔ مہری نے حُقّہ لا کے لگایا۔ بیگم نے سب کو بہانے سے ٹال دیا۔

میں۔ بارے تم نے پہچان لیا۔

بیگم۔ جب تمھیں پہلے پہل کانپور میں دیکھا تھا اسی دن پہچان لیا تھا پہلے تو بڑی دیر تک اُلجھن سی رہی تھی۔ دل میں کہتی تھی۔ میں نے انھیں کہیں دیکھا ہے۔ مگر کہاں دیکھا ہے؟ یہ کچھ یاد نہیں آتا، چاروں طرف خیال دوڑاتی تھی۔ کچھ سمجھ ہی میں نہیں آتا تھا۔ اتنے میں کریمن مہری پر نظر پڑی۔ کریمن کے نام پر مونڈی کاٹے کریم کا نام آگیا۔ دل نے کہا او ہو ہو۔ انھیں کریم کے مکان پر دیکھا تھا۔

میں۔ میرا بھی یہی خیال تھا۔ بڑی دیر تک غور کیا کی۔ میری ساتھ والیوں میں ایک خورشید ہے اس کی صورت تم سے بہت ملتی ہے جب میں خورشید کو دیکھتی تھی تم یاد آجاتی تھیں۔

بیگم۔ اب میرا حال سنو۔

میں جب تم سے جُدا ہو کے نواب صاحب کی ماں نواب عمدۃ النساء بیگم صاحبہ کے ہاتھ بکی ہوں، تمھیں یاد ہوگا میرا سن کوئی بارہ برس کا ہوگا نواب کو سولھواں برس تھا۔ نواب کے ابا جان کانپور میں رہتے تھے۔ بیگم صاحب سے ان سے نااتفاقی رہتی تھی۔ نواب صاحب کے ابا جان نے نواب کی شادی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اپنی بہن کی لڑکی کے ساتھ ٹھہرائی تھی۔ ان کا مکان دہلی میں تھا۔ بیگم صاحب کو وہاں شادی کرنا منظور نہ تھا۔ وہ یہ چاہتی تھی کہ نواب کی شادی ان کے بھائی کی لڑکی کے ساتھ ہو۔ میاں بیوی میں پہلے ہی سے نااتفاقی تھی اس بات سے اور ضدیں بڑھیں۔ ابھی یہ جھگڑا طے نہ ہوا تھا کہ نواب کے دشمنوں کی طبیعت کچھ ناساز تھی۔ حکیموں نے تجویز کیا کہ بہت جلد شادی کر دینا چاہیئے ورنہ جنون ہو جائے گا۔ شادی ہو جانا کسی طرح ممکن نہ تھا، اتنے میں، میں پہنچ گئی بیگم صاحب نے مجھے خرید لیا۔

نواب صاحب مجھ پہ مائل ہو گئے۔ اور ایسے مائل ہوئے کہ دونوں جگہ کی شادی سے کھلم کھلا انکار کر دیا۔ تھوڑے دنوں کے بعد خدا کا کرنا ایسا ہوتا ہے کہ بیگم صاحب نے انتقال کیا اور اس کے چند ہی سال بعد بڑے نواب بھی مر گئے۔ ماں باپ دونوں صاحب جائداد تھے۔ یہی ایک اکلوتے لڑکے تھے کل دولت انھیں کو ملی۔

نواب صاحب کو خدا سلامت رکھے جن کی بدولت بیگم صاحب بنی ہوئی ہوں اور عیش کرتی ہوں۔ نواب مجھے اسی طرح چاہتے ہیں جیسے کوئی اپنے سہرے جلوے کی بیوی کو چاہتا ہے۔ میری ظاہر میں تو کسی طرف نگاہ اٹھا کے کبھی نہیں دیکھا۔ یوں باہر اپنے دوستوں آشناؤں میں جو کچھ چاہتے ہوں کرتے ہوں۔ آخر مرد ذات ہیں۔ کچھ میں ان کے پیچھے تو پھرتی نہیں۔

خدا نے سب آرزوئیں میری پوری کیں۔ اولاد کی ہوس تھی خدا کے صدقے سے اولاد بھی ہے۔ اب اگر آرزو ہے تو یہ ہے کہ خدا بتن کو پروان چڑھائے۔ بہو بیاہ کے لاؤں اور ایک پوتا کھلاؤں۔ پھر چاہے مر جاؤں نواب کے ہاتھوں مٹی عزیز ہو جائے۔ اب تم اپنا حال کہو۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جب رام دئی یہ باتیں کر رہی تھی مجھے اپنی قسمت پر افسوس آ رہا تھا اور دل ہی دل میں کہتی تھی۔ تقدیر ہو تو ایسی ہو۔ ایک میری پھوٹی تقدیر تھی بھی تو کہاں ؟ رنڈی کے گھر میں۔

اس کے بعد میں نے اپنا مختصر حال کہہ سنایا۔ جس سے آپ بخوبی واقف ہیں۔ میں دن بھر وہیں رہی۔ جب تخلیہ کی باتیں ہو چکیں تو نوکروں کو آواز دی۔ طبلہ کی جوڑیاں، ستار، طنبورہ یہ سب سامان منگایا۔ گانے بجانے کا جلسہ ہوا۔

جب ہم دونوں اکیلے تھے۔ تو وہ رام دئی تھیں اور میں امیرن۔ سب لوگوں کے سامنے پھر وہ بیگم صاحب ہو گئیں اور میں اُمراؤ جان۔ تین چار گھنٹے تک گانا بجانا ہوتا رہا۔ بیگم بھی کسی قدر ستار بجا لیتی تھیں۔ جب میں گا چکتی تھی تو ستار کی وہ کوئی گت چھیڑ دیتی تھیں۔ ایک مغلانی کا گلا بہت اچھا تھا۔ اس کو گوایا۔ سر شام بڑے لطف کی صحبت رہی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۲۴)

ہاں اے نگاہِ شوق، مناسب ہے احتیاط
ایسا نہ ہو کہ بزم میں چرچا کرے کوئی

قریب شام، محل میں نواب صاحب کی آمد آمد کا غل ہوا وہ بے تکلفی کی صحبت برہم ہو گئی۔ طبلے کی جوڑی ستار، طنبورہ، سب چیزیں ہٹادی گئیں چھپنے والیاں اُٹھ اُٹھ کے پردے میں جانے لگیں اور سب لوگ اپنے اپنے قرینے سے ہو گئے۔ میں بھی بیگم سے الگ ہٹ کے مقطع بن کے بیٹھ گئی۔ جس دالان میں ہم لوگ بیٹھے۔ وہاں سے دروازہ کا سامنا تھا۔ پردہ پڑا ہوا تھا نواب کے انتظار میں اس پردہ کی طرف نگاہیں لگی ہوئی تھیں۔ میں بھی اسی طرف دیکھ رہی تھی۔ اتنے میں کسی خدمت گار نے چلا کے کہا۔" نواب صاحب آتے ہیں۔" چند لمحہ کے بعد مہری نے پردہ اُٹھا کے کہا۔" بسم اللہ الرحمن الرحیم۔" نواب اندر داخل ہوئے۔

میں۔ (صورت دیکھتے ہی، دل میں) وہی تو ہیں (سلطان صاحب) ہے ہے، کس موقع پر سامنا ہوا ہے۔ نواب کی نگاہ مجھ پر پڑی۔ پہلے تو کچھ جھجکے، پھر بغور میری طرف دیکھتے ہوئے آگے بڑھے۔ میں بھی انھیں کی طرف دیکھ رہی تھی۔

میں دیکھتا ہوں جو ان کی طرف تو حیرت ہے
مری نگاہ کا وہ اضطراب دیکھتے ہیں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اب نواب دالان کے قریب پہنچ گئے اور میری ہی طرف دیکھتے جاتے تھے کہ :-

بیگم - اوہی نواب، دیکھتے کیا ہو؟ وہی ہیں اُمراؤ جان جو کانپور (انجان بن کے) ہاں میں نے تم سے انھیں کا تذکرہ کیا تھا -

اب فرش کے قریب پہنچ گئے - سب تعظیم کو اُٹھ کھڑے ہوئے - نواب مسند پر بیگم کے پہلو میں، ایک ذرا سرک کے، بیٹھ گئے -

اب شام ہو گئی تھی - مہری نے دو کنول سفید روشن کر کے سامنے رکھے بیگم پان بنانے لگیں - اس عرصہ میں نواب نے آنکھ بچا کے میری طرف دیکھا میں نے کنکھیوں سے انھیں دیکھا - اب نہ وہ کچھ کہہ سکتے ہیں نہ میں بول سکتی ہوں - منھ سے بولنے کا موقع نہ تھا، مگر اس وقت آنکھیں زبان کا کام دے رہی تھیں - شکوے شکایت رمز و کنایہ، سب اشاروں میں ہو گیا -

نواب - (کسی قدر اجنبیت سے) اُمراؤ جان صاحب! واقعی ہم تو آپ کے بہت ہی ممنون ہیں - واقعی کانپور میں اس شب کو تمھاری وجہ سے ہمارا گھر لُٹنے سے بچ گیا -

میں - یہ آپ کیوں مجھے کانٹوں میں گھسیٹتے ہیں ایک اتفاقی امر تھا -

نواب - خیر جو کچھ ہو وجہ تمھاری تھی - خیر اسباب تو وہاں کچھ نہ تھا مگر ایک بڑی خیریت ہو گئی - تمام ضروری کاغذات کوٹھی میں موجود تھے -

میں - یہ حضور ان دنوں جنگل میں عورتوں کو چھوڑ کے کہاں گئے تھے -

نواب - کیا کہوں ایسی ہی مجبوری تھی - لکھنؤ کی جائداد بادشاہ نے ضبط کر لی تھی - لاٹ صاحب کے پاس کلکتہ جانا ضرور تھا - ایسی عجلت میں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

گیا تھا کہ نہ کچھ سامان کیا، نہ لیا نہ دیا، صرف شمشیر خاں اور ایک آدمی اور ساتھ لے کے چلا گیا۔

میں۔ وہ کوٹھی ایسے جنگلوں میں ہے کہ جو واردات نہ ہو، تعجب ہے۔

نواب۔ سوائے اس واقعہ کے اور کوئی واردات کبھی نہیں ہوئی وجہ یہ تھی کہ غدر ہونے کو تھا۔ بدمعاشوں نے سر اُٹھایا تھا۔ ملک میں اندھیر مچا تھا۔

اس کے بعد اِدھر اُدھر کی باتیں ہوا کیں۔ پھر دسترخوان بچھا۔ سب نے ساتھ مل کے کھانا کھایا۔ جب حقہ پان سے فراغت ہو چکی تو نواب نے گانے کی فرمائش کی۔ میں نے یہ غزل شروع کی۔

مرتے مرتے نہ قضا یاد آئی
اُسی کافر کی ادا یاد آئی

تم کو الفت نہ ادا یاد آئی
یاد آئی تو جفا یاد آئی

ہجر کی رات گذر ہی جاتی
کیوں تری زلفِ رسا یاد آئی

تم جدائی میں بہت یاد آئے
موت تم سے بھی سوا یاد آئی

لذتِ معصیتِ عشق نہ پوچھ
خلد میں بھی یہ بلا یاد آئی

چارہ گر زہر منگا دے تھوڑا
لے مجھے اپنی دوا یاد آئی

اور شعر یاد نہیں مقطع یہ ہے۔

کیا غزل کوئی کہے ہے ------
آج کیوں بادِ صبا یاد آئی ؟

برسات کے دن ہیں پانی جھما جھم برس رہا ہے، آموں کی فصل ہے میرے کمرے میں مجمع ہے، بسم اللہ جان، امیر جان، بیگا جان، خورشید جان، رنڈیوں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ہیں - نواب بنّن صاحب، نواب چھبن صاحب، گوہر مرزا، عاشق حسین تفضل حسین امجد علی، اکبر علی خاں مردوں میں - یہ سب صاحب موجود ہیں - گانا ہو رہا ہے اتنے ہیں -

بسم اللہ - بھئی ہوگا - گانا تو روز ہوا کرتا ہے - اس وقت تو کڑھائی چڑھاؤ - کچھ پکوان پکواؤ - دیکھو کیسا مینہ برس رہا ہے -

میں - اونہہ، بازار سے جو جی چاہے منگوالو -

خورشید - بازار سے منگوالو، یہ خوب کہی، اپنے ہاتھ کے پکانے میں مزا ہی اور ہے -

امیر - بہن! تمھیں ہنڈیا ٹھونکنے کا مزہ ہے - ہم نے نہ تو کبھی پکایا ہے - نہ پکانے کی قدر جانتے ہیں -

بیگا - تو پھر وہی بازار کی ٹھہری -

میں - اے ہے باجی، کیا بھوکی ہو؟

بیگا - میں تو بھوکی نہیں ہوں - بسم اللہ سے پوچھو - انھوں نے صلاح دی تھی -

بسم اللہ - بھئی کچھ نہ کچھ تو آج ہونا چاہیے -

میں - بتاؤں! چلو بخشی کے تالاب میں -

بسم اللہ - ہاں بھئی، کیا بات کہی ہے -

خورشید - خوب سیر ہوگی -

بیگا - ہم بھی چلیں گے -

میں - اچھا تو سامان کرو -

بات کرنے میں تین گاڑیاں کرایہ پر آگئیں - کھانے پکانے کا سامان گاڑیوں

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پر لدوایا گیا۔ دو چھولداریاں نواب بنن صاحب کے گھر سے آگئیں سب گاڑیوں پر سوار ہو کے روانہ ہو گئے۔

گومتی پار پہنچ کے گانا شروع ہوا۔ اس دن بیگا جان کا گانا۔

جھولا کن ڈارو رے امریاں

کیا کیا تانیں لی ہیں کہ دل پسا جاتا تھا۔

شہر سے نکل کے جنگل کا سماں قابل دید تھا۔ جدھر نگاہ جاتی ہے سبزہ ہی سبزہ نظر آتا ہے۔ بادل چاروں طرف گھرے ہوئے ہیں مینھ برس رہا ہے۔ درختوں کے پتّوں سے پانی ٹپک رہا ہے۔ نالے ندیاں بھری ہوئی ہیں، مور ناچ رہے ہیں۔ کوئل کوک رہی ہے۔ بات کہتے ہیں تالاب پر پہنچ گئے، بارہ دری میں فرش کیا گیا۔ چولھے بن گئے۔ کڑھائیاں چڑھ گئیں پوریاں تلی جانے لگیں۔ نواب چھٹن صاحب برساتی پہن کے تسکار کو نکل گئے گوہر مرزا آموں کی کھانچیاں چکا لائے۔ اتنی دیر میں نوکروں نے سڑک کے کنارے باغ میں چھولداریاں گاڑ دیں۔ گاؤں سے چارپائیاں آگئیں۔ یہاں اور ہی لطف تھا۔ آم ٹپک رہے ہیں۔ ایک ایک آم پر چار چار آدمی ٹوٹے پڑتے ہیں۔ پانی میں چھپکے لگا رہے ہیں۔

کوئی اِدھر دوڑا جا رہا ہے۔ کوئی اُدھر۔ آپس میں دھینگا مشتی ہو رہی ہے۔ اب اس میں اگر کوئی گر پڑا تو کیچڑ میں لت پت۔ تھوڑی دیر پانی میں جا کے کھڑے ہو گئے۔ پھر ویسے ہی صاف۔ جن کے مزاج میں کسی قدر احتیاط تھی، جیسے باجی بیگا جان، وہ چھولداری میں بیٹھی رہیں۔

بسم اللہ نے پیچھے سے جا کے مُنہ پر آم کا رس مل دیا۔ پھر ان کی چیخیں اور سب کا قہقہہ لگانا، دیکھنے کا تماشہ تھا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نہیں معلوم کہاں سے بہتی بہاتی تین تین نٹنیاں آنکلیں۔ ان کو گوانا شروع کیا۔ ان کے ساتھ کا ڈھولکی والا غضب کی ڈھولکی بجاتا تھا۔ بھلا ان کا ناچ گانا ہم لوگوں کو کیا اچھا معلوم ہوتا۔ مگر اس موسم میں اور ویسی جگہ کچھ ایسا نامناسب نہ تھا۔ دو گھڑی دن رہے ہماری قسمت سے آسمان کھل گیا۔ دھوپ نکل آئی۔ ہم لوگ احتیاطاً ایک ایک جوڑا گھر سے لیتے آئے تھے۔ سب نے کپڑے بدلے، جنگل کی سیر کو نکلے۔

میں بھی اکیلی ایک طرف کو روانہ ہوئی۔ سامنے گنجان درخت تھے سورج ان ہی گنجان درختوں کی آڑ میں ڈوب رہا تھا۔ سبزے پر سنہری کرنوں کے پڑنے سے عجیب کیفیت تھی۔ جا بجا جنگلی پھول کھلے تھے چڑیاں سبزے کی تلاش میں اِدھر اُدھر اُڑ رہی تھیں۔ سامنے جھیل کے پانی پر آفتاب کی شعاع سے وہ عالم نظر آتا تھا۔ جیسے پگھلا ہوا سونا تھلک رہا ہے۔ درختوں کے پتوں کی آڑ میں سورج کی کرنیں اور ہی عالم دکھا رہی ہیں۔ آسمان پر سُرخ شفق پھولی ہوئی تھی اس وقت کا سماں ایسا نہ تھا کہ ایک خفقانی مزاج کی عورت جیسی کہ میں ہوں، جلدی سے چھولداری میں چلی آتی۔ یہ تماشہ دیکھتی ہوئی خُدا جانے کتنی دور نکل گئی۔ آگے جا کر ایک کچی سڑک ملی۔ اس پر کچھ گنوار راستہ چل رہے تھے۔ کسی کے کندھے پر ہل تھا، کوئی بیلوں کو ہانکتا ہوا چلا آتا تھا ایک چھوٹی سی لڑکی گائے بھینس لئے جاتی تھی۔ ایک لڑکا بہت سی بھیڑیں اور بکریوں کے پیچھے تھا۔ یہ سب آنکھوں کے سامنے آئے اور پھر نظروں سے غائب ہو گئے۔ میں پھر اکیلی رہ گئی۔ نہیں معلوم کس دُھن میں تھی۔ مگر اب میں سڑک پر چلنے لگی۔ اپنے نزدیک میں اب گویا تالاب کی طرف چل رہی ہوں اب میرا قدم جلد جلد اُٹھ رہا ہے۔ آگے چل کر ایک فقیر کا تکیہ ملا۔ یہاں کچھ لوگ بیٹھے حُقہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پی رہے تھے۔ میں نے تالاب کا راستہ پوچھا۔ معلوم ہوا کہ میں لکھنؤ کی سڑک پر جا رہی ہوں۔ تالاب دہنے کو چھوٹ گیا ہے۔ یہاں سڑک چھوڑنا پڑی۔ ایک بیہڑ میں سے ہو کے راستہ تھا۔ تھوڑی دور ایک نالہ ملا۔ نالے کے اس پار تھوڑے فاصلہ پر دو تین درخت تھے، میں نے دیکھا۔ کہ ان درختوں کی جڑ سے ذرا ہٹ کے کوئی شخص میلی سی دھوتی باندھے مرزئی پہنے، ایک میلا سا چادرہ کمر سے لپٹا ہوا، کھرپی ہاتھ میں لئے، کچھ کھود رہا ہے۔ میرے اس شخص کے چار آنکھیں ہوئیں پہلے تو کچھ شبہ سا ہوا۔ پھر ایک مرتبہ غور سے دیکھا۔ اب قریب یقین کے ہوگیا کہ وہی ہے۔ چاہتی تھی کہ نظر پھیر لوں مگر نگاہ کمبخت اسی طرف لڑی رہی۔ اب تو بالکل یقین ہوگیا۔ قریب تھا کہ غش کھا کے گر پڑوں اور ضرور ہی گر پڑتی۔ اتنے میں دور سے اکبر علی خاں کے نوکر سالار بخش کی آواز کان میں آئی۔ مجھے ڈھونڈنے نکلا تھا۔ مجھے آتے دیکھ کر دلاور خاں نے کھرپی ہاتھ سے رکھ دی تھی۔ جس طرح میں اسے دیکھ رہی تھی وہ بھی مجھ کو دیکھ رہا تھا۔ مگر یقیناً مجھے اس نے نہ پہچانا ہو۔ میں نے اس کو اچھی طرح پہچان لیا تھا۔

سالار بخش کی آواز سن کر وہ نالے کی طرف بھاگا۔ اتنے میں سالار بخش میرے پاس پہنچ گیا۔ میں مارے خوف کے تھر تھر کانپ رہی تھی۔ آواز منہ سے نہیں نکلتی تھی۔ گھگھی بندھی ہوئی تھی۔ سلار بخش نے میرا یہ حال دیکھ کے کہا "ہائیں ڈر گئیں؟" میں نے درخت کی طرف اشارا کیا۔ سلار بخش اس طرف دیکھنے لگا

سلار بخش۔ وہاں کیا ہوا ہے۔ ایک کھرپی پڑی ہوئی ہے واہ اس سے ڈر گئیں۔ آپ سمجھیں کوئی قبر کھود رہا ہے اور وہ گیا کہاں۔ جو کھود رہا تھا

6/1/1962

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مُنہ سے تو بولا نہ گیا، ہاتھ سے نالے کی طرف اشارا کیا۔

سلار بخش۔ چلم پینے گیا ہوگا۔ تکیہ پر، اچھا تو چلئے نواب چھبن صاحب بہت سی مُرغابیاں شکار کر کے لائے ہیں۔ آپ کا کہیں پتہ نہیں میاں اُدھر ڈھونڈنے گئے ہیں۔ میں ادھر آیا۔ کہئے آپ مل گئیں، نہیں تو آپ کو راستہ نہ ملتا۔ میں نے ہاں نا کسی بات کا جواب نہیں دیا۔ آخر سلار بخش بھی چُپ ہو رہا۔ تھوڑی دیر میں کھیتوں میں سے ہو کے تالاب پر پہنچ گئی۔

رات کو یہیں رہنے کی ٹھہری۔ جب کھانے سے فراغت ہو گئی میں نے اکبر علی خاں سے کل واقعہ بیان کیا۔

اکبر علی خاں۔ تم نے اچّھی طرح سے دیکھا؟ یہ وہی دلاور علی خاں تھا؟ فیض آباد کا رہنے والا؟ اس کا تو حلیہ جاری ہے افسوس تم نے پہلے سے نہ کہا۔ بدمعاش کو چل کے گرفتار کرتے۔ بڑا نام ہوتا۔ سرکار سے انعام ملتا۔ ایک ہزار کا اشتہار ہے اور یہ کھودتا کیا تھا؟

میں۔ کیا معلوم؟ موا اپنی قبر کھودتا ہوگا؟

اکبر علی خاں۔ اس کے نام سے تمہارے مُنھ پر ہوائیاں چھوٹنے لگتی ہیں اب وہ تمہارا کیا کر سکتا ہے؟

میں۔ (دل کو ذرا تھام کے) ضرور اس نے غدر کے زمانے میں وہاں کچھ گاڑ دیا ہوگا۔ اسے کھودنے آتا ہے۔

اکبر علی خاں۔ چلو دیکھیں۔

میں۔ میں تو نہ جاؤں گی۔

اکبر علی خاں۔ میں تو جاتا ہوں۔ سلار بخش کو لئے جاتا ہوں۔

میں۔ کہاں جاؤ گے؟ اب وہاں دھرا ہوگا وہ، کھود کے لے بھی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

گیا ہوگا۔

اکبر علی خاں۔ میں تو ضرور جاؤں گا۔

یہ ذرا زور سے کہا۔ پاس نواب چھبن صاحب کی چھولداری تھی۔ وہ اور بسم اللہ دونوں بھاگ رہے تھے۔

نواب۔ خاں صاحب کہاں جائیے گا؟

اکبر علی خاں۔ نواب صاحب! ابھی آپ نے آرام نہیں کیا؟

نواب۔ جی نہیں۔

اکبر علی خاں۔ میں حاضر ہوں۔

نواب۔ آئیے۔

اکبر علی خاں اور میں دونوں نواب کی چھولداری میں گئے۔ کل واقعہ بیان کیا۔

نواب۔ (مجھ سے) اور تم اس بدمعاش کو کیا جانو؟

میں۔ (اپنی سرگذشت تو ان سے کیا کہتی) میں جانتی ہوں اور اچھی طرح جانتی ہوں۔ میں بھی فیض آباد کی رہنے والی ہوں۔

نواب۔ اخاہ! آپ بھی فیض آباد کی رہنے والی ہیں؟

اکبر علی خاں۔ مگر اس مردود کا بندوبست کرنا چاہئے۔ ایسے میں یہیں کہیں ہے، عجب نہیں گرفتار ہو جائے۔ یہ کہہ کے سلار بخش کو آواز دی قلم دان منگوایا۔ تھانہ قریب تھا۔ تھانہ دار کو رقعہ لکھا۔ تھوڑی دیر میں تھانہ دار صاحب مع دس بارہ سپاہیوں کے آموجود ہوئے۔ میں نے جو دیکھا تھا ان سے کہدیا۔ گاؤں سے پاسی بلوائے گئے۔ پہلے اس موقع پر جا کے ڈھونڈھا۔ تکیہ پر فقیر سے کسی قدر سراغ ملا اور ایک سپاہی کو ایک اشرفی شاہی زمانے کی ملی وہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تھانہ دار صاحب کے پاس لے آیا۔

تھانہ دار۔ خُدا چاہے تو مع مال گرفتار ہوگا۔

تھانہ دار صاحب نے واقعی اچھا بندوبست کیا۔ سپاہیوں نے بھی خوب ہی تگ و دو کی۔ آخر تین بجے رات کو مکا گنج میں گرفتار ہوا صبح ہوتے ہوتے تالاب پہنچ گیا۔ تلاشی میں ۲۴ اشرفیاں برآمد ہوئیں میں شناخت کے لئے بلائی گئی۔ میری شناخت کے علاوہ دو سپاہیوں نے بھی پہچانا۔ دس بجے چالان لکھنؤ کو روانہ ہوگیا۔

رسوا۔ اچھا تو پھر اس کا حشر کیا ہوا؟ اس قصے کو جلدی ختم کیجئے۔

میں۔ ہوا کیا؟ کوئی دو مہینے کے بعد معلوم ہوا کہ پھانسی ہوگئی۔ واصلِ جہنّم ہوا۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۲۵)

نہ پوچھ نامۂ اعمال کی دل آویزی
تمام عمر کا قصہ لکھا ہوا پایا

مرزا رسوا صاحب! جب آپ نے میری سوانحعمری کا مسودہ مجھے نظرثانی کرنے کے لئے دیا تھا۔ مجھے ایسا غصہ آیا کہ جی چاہتا تھا۔ پرزے پرزے کرکے پھینک دوں۔ بار بار خیال آتا کہ زندگی میں کیا کم روسیاہی ہوئی کہ اس کا افسانہ بعد مرنے کے بھی باقی رہے کہ لوگ اس کو پڑھیں اور مجھ کو لعنت ملامت کریں۔ مگر مزاج کی تساہلی اور آپ کی محنت کے لحاظ نے ہاتھ روک لیا۔

اتفاقاً کل شب کو بارہ بجے کے قریب سوتے سوتے آنکھ کھل گئی میں حسب معمول کمرے میں تنہا تھی۔ ماما ئیں، خدمتگار، سب نیچے مکان میں سو رہے تھے۔ میرے سرہانے لیمپ روشن تھا۔ پہلے تو دیر تک کروٹیں بدلا کی آخر چاہتی تھی سو جاؤں۔ کسی طرح نیند نہ آئی، آخر اُٹھی، پان لگا کر ماما کو پکارا، حقہ بھروایا۔ پھر پلنگ پر جا لیٹی۔ حقہ پینے لگی۔ جی میں آیا کوئی کتاب دیکھوں، بہت سے قصے کہانی کی کتابیں سرہانے الماری میں رکھی تھیں۔ ایک ایک کو اُٹھا کے ورق اُلٹے پلٹے مگر وہ سب کئی مرتبہ کی دیکھی ہوئی تھیں، جی نہ لگا بند کر کے رکھ دیں۔ آخر اِسی مسودے پر ہاتھ پڑا۔ خفقان کی شدّت تھی۔ سچ مچ میں نے اس کے چاک کرنے کا مصمم قصد کر لیا۔ چاک ہی کیا چاہتی تھی کہ یہ معلوم ہوا جیسے کان میں کوئی کہہ رہا ہے۔" اچھا اُمراؤ! بالفرض اسے تم نے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پھاڑ کے پھینک دیا جلا دیا تو اس سے کیا ہوتا ہے۔ تمام عمر کے واقعات جو خُدائے عادل و توانا کے حکم سے فرشتوں نے مفصّل اور مشترح لکھے ہیں انھیں کون مٹا سکتا ہے۔"

اس غیبی آواز سے میرے ہاتھ پاؤں لرزنے لگے، قریب تھا کہ مسودہ ہاتھ سے گر پڑے، مگر میں نے اپنے تئیں سنبھالا۔ چاک کرنے کا خیال تو بالکل دل سے محو ہوگیا۔ جی چاہا۔ جہاں سے اُٹھایا تھا وہیں رکھ دوں پھر اکبارگی یوں ہی بلا قصد پڑھنا شروع کیا۔ پہلا صفحہ جب تمام ہوگیا، ورق اُلٹا دو چار سطریں اور پڑھیں اس وقت مجھے اپنی سرگذشت سے کچھ ایسی دلچسپی پیدا ہوگئی تھی کہ جس قدر پڑھتی جاتی تھی، جی چاہتا تھا اور پڑھوں اور قصّوں کے پڑھنے میں مجھے ایسا لطف کبھی نہ آیا تھا۔ کیونکہ ان کو پڑھتے وقت یہ خیال پیش نظر رہتا تھا کہ یہ سب بنائی ہوئی باتیں ہیں۔ درحقیقت کوئی اصل نہیں۔ یہی خیال قصّے کو بے مزہ کر دیتا ہے۔ میری سوانحعمری میں جو امور آپ نے قلمبند کئے ہیں وہ سب مجھ پر گذرے ہیں اس وقت وہ سب گویا میری آنکھوں کے سامنے تھے۔ ہر واقعہ اصلی حالت میں نظر آتا تھا۔ اور اس سے طرح طرح کے اثر میرے دل و دماغ پر طاری تھے جن کا بیان بہت ہی دُشوار ہے اگر کوئی مجھے اس حالت میں دیکھتا تو اس کو میری دیوانگی میں شک نہ رہتا۔ کبھی تو میں بے اختیار ہنس پڑتی تھی۔ کبھی ٹپ ٹپ آنسو گرنے لگتے تھے۔ غرضکہ عجیب کیفیت تھی آپ نے فرمایا تھا۔ "جا بجا بتاتی جانا۔" اس کا ہوش کسے تھا۔ پڑھتے پڑھتے صبح ہوگئی۔ اب میں نے وضو کیا، نماز پڑھی، پھر تھوڑی دیر سو رہی، صبح کو کوئی آٹھ بجے آنکھ کھلی۔ ہاتھ مُنہ دھو کے پڑھنے لگی۔ بارے سرِ شام مسودہ پڑھ چکی۔

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تمام قصّے میں وہ تقریر آپ کی مجھے بہت ہی دلچسپ معلوم ہوئی، جہاں آپ نے نیک بختوں اور خراب عورتوں کا مقابلہ کر کے ان کا فرق بتایا ہے نیک بخت عورتوں کو جس قدر فخر ہو، زیبا ہے اور ہم ایسی بازاریوں کو ان کے اس فخر پر بہت ہی رشک کرنا چاہیئے۔ مگر اس کے ساتھ یہ خیال آیا کہ اس باب میں بخت و اتفاق کو بہت کچھ دخل ہے۔ میری خرابی کا سبب وہی دلاور خاں کی شرارت تھی۔ نہ وہ مجھے اُٹھا لاتا اور نہ اتفاق سے خانم کے ہاتھ فروخت ہوتی۔ نہ میرا یہ لکھا پورا ہوتا۔ جن امور کی بُرائی میں اب مجھے کوئی شبہہ نہیں رہا اور اسی لئے ایک مدّت ہوئی کہ میں ان سے بیزار اور تائب ہوں۔ اس زمانے میں ان کی حقیقت مجھے کسی طرح نہیں معلوم ہو سکتی تھی۔ نہ ایسا کوئی قانون مجھے بتایا گیا تھا کہ میں ان سے اجتناب کرتی، اور ایسا نہ کرتی تو مجھے سزا دی جاتی۔ میں خانم کو اپنا مالک اور حاکم تصوّر کرتی تھی۔ کوئی کام ایسا نہ کرتی جو ان کی مرضی کے خلاف ہو اور اگر کرتی بھی تو بہت چھپا کے تاکہ ان کی مار اور جھڑکیوں سے بچ سکوں۔ اگرچہ خانم نے مجھے زندگی بھر پھول کی چھڑی کبھی نہ چھوائی۔ مگر خوف غالب تھا۔

جن لوگوں میں میں نے پرورش پائی تھی، جو ان کا طریقہ تھا، وہی میرا بھی تھا۔ میں نے اس زمانے میں کبھی کسی مذہبی عقیدہ پر غور نہیں کیا اور میرا خیال ہے کہ کوئی ایسی حالت میں نہ کرتا۔

ارضی و سماوی حادثے، جن کا کوئی وقت مقرر نہیں ہے مگر جب واقع ہوتے ہیں تو دلوں میں ایک خاص قسم کی دہشت سما جاتی ہے مثلاً زور سے بادل کا گرجنا، بجلی کا چمکنا، آندھیوں کا آنا، اولوں کا گرنا یا زلزلے کا آنا، سورج گرہن یا چاند گرہن، قحط سالی، وبا وغیرہ، ایسے امور اکثر خدائی غضب کی علامتیں سمجھی جاتی

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تھیں۔ پھر میں نے دیکھا کہ لوگوں کے بعض اعمالوں کی وجہ سے وہ رفع دفع ہوگئیں۔ مگر یہ بھی دیکھا کہ بہت سی آفتیں، دعا، تعویذ، ٹوٹکے وغیرہ کسی بات سے نہ ٹلیں، ایسے امور کو لوگ خدا کی مرضی، تقدیر آسمانی کی طرف منسوب کر دیا کرتے ہیں مذہبی احکام مجھ کو مفصل نہ پہنچے تھے اور نہ ثواب عذاب کا مسئلہ اچھی طرح سمجھایا گیا تھا اس لئے ان باتوں کا اثر میرے دل پر نہ تھا۔ بے شک اس زمانے میں میرا کوئی مذہب نہ تھا۔ صرف، جو اور لوگوں کو کرتے دیکھتی تھی وہی آپ بھی کرنے لگتی تھی۔ اس وقت میں میرا کوئی مذہب ہی نہ تھا تقدیر پر میں بہت ہی شاکر تھی جو کام میں کاہلی سے نہ کر سکتی تھی یا میری بے وقوفی سے بگڑ جاتا تھا اس کو تقدیر کے حوالے کر دیتی، فارسی کتابوں کے پڑھنے سے آسمان کی شکایت کرنے کا مضمون میرے ہاتھ آگیا تھا اور جب میرا کوئی مطلب فوت ہو جاتا تھا یا کسی اور وجہ سے ملال پہنچتا تھا تو جا و بے جا فلک کی شکایتیں کیا کرتی تھی۔

ہم بھی ہیں مختار لیکن اس قدر ہے اختیار
جب ہوئے مجبور قسمت کو بُرا کہنے لگے

مولوی صاحب، بواحسینی اور بڈھے بڈھیاں جب اگلے زمانے کی باتیں کرتے تھے تو اس سے معلوم ہوتا تھا کہ وہ اس زمانہ سے بہت ہی اچھا تھا۔ اس لئے ان کی طرح میں بھی اس زمانہ کی غائبانہ تعریف اور زمانہ موجودہ کی بلا وجہ مذمت کیا کرتی تھی۔ میں کمبخت اس بات کو نہ سمجھی کہ بڈھے بڈھیاں جو اگلے وقتوں کی تعریف کرتے ہیں اس کا سبب یہ ہے کہ اپنی اپنی جوانی کے دن سب کو بھلے معلوم ہوتے ہیں، اس لئے دنیا بھلی معلوم ہوتی ہے۔ خود زندہ جہاں زندہ، خود مردہ، جہاں مردہ، سن رسیدہ لوگوں کی دیکھا دیکھی۔ جوانوں نے بھی انھیں کا وطیرہ اختیار کر لیا ہے اور چونکہ یہ غلط فہمی مدت سے چلی آتی ہے اس لئے اب

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

عموماً سب کو اس کی عادت ہو گئی ہے۔

جوان ہونے کے بعد میں عیش و آرام میں پڑ گئی تھی۔ اس زمانے میں گا بجا کے مردوں کو رجھانا میرا خاص پیشہ تھا۔ اس میں بمقابلہ اور ساتھ والیوں کے جس قدر کامیابی یا ناکامیابی مجھ کو ہوتی تھی۔ وہی میری خوشی اور رنج کا اندازہ تھا۔ میری صورت بہ نسبت اوروں کے کچھ اچھی نہ تھی مگر فن موسیقی کی مہارت اور شعر و سخن کی قابلیت کی وجہ سے میں سب سے بڑھی چڑھی رہی اپنی ہم عمروں میں مجھے ایک خاص قسم کا امتیاز حاصل تھا۔ مگر اس سے کچھ نقصان بھی ہوا۔ وہ یہ کہ جس قدر میری عزت زیادہ ہوتی گئی اتنا ہی میری خود داری کا خیال دل میں پیدا ہوتا گیا۔ جہاں اور رنڈیاں بے باکیوں سے اپنا مطلب نکال لیتی تھیں میں منھ دیکھتی رہ جاتی تھی۔ مثلاً ان کا یہ عام قاعدہ تھا کہ ہر کس و ناکس سے کسی نہ کسی قسم کی فرمائش ضرور کر دینی چاہیئے۔ مجھے اس سے شرم آتی تھی۔ یہ خیال آتا تھا کہ ایسا نہ ہو کہ انکار کر دے تو خفت ہو گی اور نہ ہر شخص سے میں بہت جلد بے تکلف ہو جاتی تھی میری اور ساتھ والیوں کے پاس جب کوئی آ کے بیٹھتا تو ان کو سب سے زیادہ فکر اس کی ہوتی کہ کہاں تک دے سکتا ہے اور ہم کہاں تک اس سے لے سکتے ہیں۔ میرا بہت سا وقت اس شخص کی ذاتی لیاقت، حسن اخلاق کے اندازہ کرنے میں صرف ہو جاتا تھا۔ مانگنے کی عادت کو میں معیوب سمجھنے لگی تھی۔ اس کے علاوہ اور باتیں بھی مجھ میں رنڈی پنے کی نہ تھیں۔ اس لئے میری ساتھ والیوں میں سے کوئی مجھے ناک چوٹی میں گرفتار، کوئی خفقانی، کوئی دیوانی سمجھتی تھی، مگر میں نے اپنے کی، کسی کی نہ سُنی۔

پھر وہ زمانہ آیا کہ میں رنڈی کے ذلیل پیشے کو عیب سمجھنے لگی اور اس سے دستبردار ہو گئی۔ ہر کس و ناکس سے ملنا چھوڑ دیا۔ صرف ناچ مجرے پر بسر اوقات

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

رہ گئی۔ کسی رئیس نے نوکر رکھا تو نوکری کر لی۔ رفتہ رفتہ یہ بھی ترک کر دیا۔

جب میں ان افعال سے تائب ہوئی جن کو میں نے اپنے نزدیک برا سمجھ لیا تھا تو اکثر میرے جی میں آیا کہ کسی مرد آدمی کے گھر پڑ جاؤں۔ لیکن پھر خیال آیا کہ لوگ کہیں گے آخر رنڈی تھی نا، کفن کا چونگا کیا۔

مرزا صاحب! شاید اس محاورے کو آپ نہ سمجھیں مطلب اس کا یہ ہے کہ کوئی رنڈی سن سے اتر کر کسی کے گھر بیٹھ جاتی ہے تو تجربہ کار تماشبین اسکی نسبت کہا کرتے ہیں کہ اس رنڈی نے کفن کا چونگا کیا۔ یا مرتے مرتے کفن لے مری۔ یعنی اپنے دام بچالئے اور از راہ فریب تماشبین پر اپنی تجہیز و تکفین کا بار ڈالا۔ اس مثل سے رنڈیوں کی بے حد خود غرضی، لالچ اور فریب کا ثبوت ملتا ہے۔ اس میں کچھ شک نہیں کہ ہم لوگ ایسے ہی ہوتے ہیں۔ فرض کیجئے۔ کہ میں سچ مچ تائب ہوگئی اور اب انتہا کی نیک ہوں مگر اس کو سوائے خدا کے اور کون جانتا ہے۔ کسی شخص کو میری نیکی کا یقین نہیں ہو سکتا۔ پھر اگر اس حالت میں کسی سے محبت کروں اور اس محبت کی بنا سراسر خلوص اور نیک نیتی پر ہو۔ اس پہ بھی خاص وہ شخص، اور اس کے سوا اور جو لوگ دیکھیں یا سُنیں گے، کبھی یقین نہ لائیں گے۔ پھر میرا محبت کرنا بھی بے سود ہوگا لوگ مشہور کرتے ہیں کہ میرے پاس دولت ہے۔ اس لئے اکثر لوگ اس سن میں بھی میری خواہش کرتے ہیں اور طرح طرح کے فریب مجھ کو دینا چاہتے ہیں کوئی صاحب میرے حُسن و جمال کی تعریف کرتے ہیں۔ اگرچہ ان کا تعلق میں ایسی رنڈیوں سے سُن چکی ہوں جو بدرجہا مجھ سے بہتر ہیں۔ کوئی صاحب میرے کمال موسیقی پر غش ہیں۔ حالانکہ ان کے کان تال سم سے آشنا نہیں۔ کوئی میری شاعری کے مدّاح ہیں۔ جنھوں نے عمر بھر ایک مصرع موزوں، کہنا تو کیسا، پڑھا بھی نہ ہوگا۔ ایک صاحب میری علمیت

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کے قائل ہیں۔ خود بھی پڑھے لکھے ہیں۔ مگر مجھ کو مولانا بالفضل اولانا سمجھتے ہیں۔
معمولی مسئلے روزہ نماز کے بھی مجھی سے پوچھ لیا کرتے ہیں گویا کہ آپ میرے
مُرید یا مقلد ہیں، ایک میرے عاشق زار، میری دولت و کمال سے کوئی واسطہ
نہیں، صرف میری تندرستی کے خواہاں ہیں۔ ہر بات پر اللہ آمین مجھے چھینک
آئی اور انھیں درد سر ہونے لگا۔ مجھے درد سر ہوا اور ان کے دشمنوں کا دم
نکلنے لگا۔ ایک بزرگ ناصح مشفق بنے ہیں۔ دُنیا کے نشیب و فراز سمجھایا کرتے
ہیں۔ مجھ کو بہت ہی بھولا سمجھتے ہیں۔ اس طرح کی باتیں کرتے ہیں۔ جیسے
کوئی دس گیارہ برس کی لڑکی سے باتیں کرتا ہو
میں ایک گھاگ عورت ہوں، گھاٹ گھاٹ کا پانی پئے ہوئے جو جس طرح
بناتا ہے بن جاتی ہوں اور درحقیقت ان کو بناتی ہوں۔ خلوص کے ساتھ بھی
ملنے والے دو ایک صاحب ہیں، بے غرض ملتے ہیں ان کا مقصود صرف مذاق
خاص ہے۔ مثلاً شعر و سخن یا گانا بجانا یا صرف لطف گفتگو۔ نہ ان کو کوئی غرض
مجھ سے ہے نہ مجھے کوئی غرض ان سے ہے ایسے لوگوں کو میں دل سے چاہتی ہوں
اور بے غرضی رفتہ رفتہ ایک غرض ہو گئی ہے کہ نہ مجھے بغیر ان کے چین آتا ہے اور
انھیں بغیر میرے مگر ان لوگوں میں سے کوئی میرے گھر میں بٹھانے کا اُمیدوار
نہیں ہے۔ کاش کہ ایسا ہوتا! مگر یہ تمنا ایسی ہے جیسے کوئی کہے کاش کہ جوانی
پھر آتی! اس میں کوئی شک نہیں کہ عورت کی زندگی جوانی تک ہے۔ اگر جوانی
کے ساتھ ہی زندگی بھی ختم ہو جایا کرتی ہو کیا خوب ہوتا مگر ایسا نہیں ہوتا۔ یوں تو
بڑھاپا ہر ایک کے لئے بُرا ہے۔ خصوصاً عورت کے لئے خصوصاً رنڈی کے لئے
بڑھاپا دوزخ کا نمونہ ہے۔ بُڑھیا فقیرنیاں جو لکھنؤ کے گلی کوچوں میں پڑی
پھرتی ہیں اگر غور کیجئے گا تو ان میں اکثر رنڈیاں ہیں۔ کون سی؟ جو کبھی زمین پر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پیر نہ رکھتی تھیں، قیامت برپا کر رکھی تھی۔ ہزاروں بھرے پُرے گھر تباہ کر دیئے۔ سینکڑوں جوانوں کو بے گناہ قتل کیا۔ جہاں جاتی تھیں لوگ آنکھیں بچھاتے تھے۔ اب کوئی ان کی طرف آنکھ اُٹھا کے بھی نہیں دیکھتا۔ پہلے جہاں بیٹھ جاتی تھیں لوگ باغ باغ ہو جاتے تھے۔ اب کوئی کھڑے ہونے کا بھی روادار نہیں۔ پہلے بن مانگے موتی ملتے تھے۔ اب مانگے بھیک نہیں ملتی۔

ان میں سے اکثر اپنے ہاتھوں اپنی تباہی کا باعث ہوئیں۔ ایک بڑی بی میرے مکان پر کبھی کبھی آیا کرتی تھیں، کسی زمانے میں بڑی مشہور رنڈیوں میں تھیں۔ جوانی میں ہزاروں روپے کمائے۔ ذرا مزے دار جیوڑا تھا۔ جب سِن سے اُتریں وہی کمائی یاروں کو کھلانا شروع کی۔ بڑھاپے میں ایک نوجوان کے گھر بیٹھیں۔ ایک تو وہ خوبصورت کم سِن، بھلا وہ ان پر کیوں ریجھتا۔ پہلے تو بیوی ذرا بگڑیں مگر جب میاں نے اصل مطلب سمجھا دیا، خاموش ہو رہیں۔ ان کی خاطریں ہونے لگیں۔ جب تک مال رہا، خوب میاں بیوی نے پھسلا کے کھایا آخر کُھک ہو گئیں۔ اب کون پوچھتا ہے، نکال باہر کیا۔ گلیوں کی ٹھوکریں کھاتی پھرتی ہیں۔

بعض بیوقوف رنڈیوں نے کسی کی لڑکی کو لے کے پالا۔ اس سے دل لگایا۔ (اس حماقت میں، میں بھی گرفتار ہو چکی ہوں) مگر جب وہ جوان ہوئی، لے دے کے کسی کے ساتھ نکل گئی، یا اگر رہی تو کل مال رفتہ رفتہ اپنے قبضہ میں کیا ان کو گھر کا انتظام یا ماماگیری کرنے کو رکھ لیا۔

آبادی نے بھی جُل دیا ہوتا، مگر وہ تو کہو، اس کے کرتوت پہلے ہی کُھل گئے۔ نہیں تو مجھے لوٹ ہی لے جاتی۔ مرد کیا، اور عورت کیا، رنڈی کی قوم میں بدکاروں کی زندگی کا اصول ہی ایسا بگڑا ہوا ہے کہ ایک دوسرے میں محبت نہیں ہو سکتی۔ نہ کوئی سمجھدار مرد ہی ان کو دل دے سکتا ہے، کیونکہ سب جانتے

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڀاڱو چوٿون

هلڪا ڇرچا ۽ مذاقي چٽڪلا

هاڻوڪي ڍنگ جا هتان هتان گڏ ڪيل

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

عري چيو "چا ايسو الو (چيل)"
وسايون ويڃلا - هي گفائي ٿي
آهيو جاوندو ۾ فلم ڏسندا سين؟

(٢) هڪ ماڻهوءَ رستي تي هڪ جوتشي کي سنهنجو هٿ ڏيکاريو - هٿ ڏسي جوتشي چيو ته اڄ سنهنجي قسمت کي ڏن لاڳو ٿيندو ماڻهو چيو - سنهنجي گاڏهه ڏسي ٢ ڇڏي - اڄ مان سنهنجو پڻو ننڍو گهر جي وڃي مري آيو نه هيا -

(١)

هڪ امير چيو "بس هاڻي مونکي وڏي سفر لي وڃڻو آهي."

"پيارا سائين سموري تياري ڪئي اٿو جنهن پرديس ۾ اوهانجي آجيان ٿئي ۽ آلي سگهه جي ساعت گهاري سگهو؟" پهريدار خادم پڇيو.

"افسوس! اهڙي لمبي چوڙي تياري لاءِ مون ڪئي ڪانهي!"

پهريدار پنهنجي مليل لٽ مالڪ ڏانهن آڇلي چوڻ لڳو "ياد اٿو اوهان مونکي چيو هئو ته پاڻکان وڌيڪ اٽڪاڻ کو ليئڻي ته اها انکي ڏج. وٺ اها لٺ! اوهين ئي آهي آهيو. پراڻهين ديس ۾ وڃي رهيا آهيو ۽ ضروري تياري ڪاڻ ڪانه ڪئي اٿو! اوهانکان وڌيڪ بيوقوف بيو ڪير هوندو؟"

(٢)

پريو مڙس نما شام جو اکو پاڻي تي موٽيو ته پل تان ريل کوکون ڪندي ويندي ڏٺائين. ٿلهن ٿو منهن ورائي درياهه کي آکي "دولهه شاهه اسين هن پراڇون ته اکو پايون، جي هن پر ته ساڃي ساکي ڪري پورو پار اڪرون، پر هن رنگريز ته ٻيا اکي پل پارائي ڇڏي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

آهي، جنان ٻار نه لهيو پر ٻين کي ته فرنگي ڪريو
پير ڦيرا ٻارائي، پوءِ ڪهڙين ڪين ٿو؟ اسان ته سڀ ته
ٿوري گهڻي ڏمريو وٺين."

(٣)

سيٺ چيو، پنهنجي پٽڻي کي "سڀ ليٽر پوسٽ
بڪس کي لڳي هڻ". سيٺ جو اهو حڪم ٻڌي
پٽيو ٻاهر ويو. ٻه ڪلاڪ کن بعد خط سوڌو موٽي آيو
۽ اچي خط ڏيکاري چوڻ لڳو: "حضور! رحيم
بڪس (بخش) ملا، ڪريم بڪس ملا، مولا بڪس
ملا، خدا بڪس ملا، مگر پوسٽ بڪس ڪا تو ڪهين
پتا ہی نهين ملتا!"

(٤)

هڪڙو چور ڊاڪٽر وٽ علاج ڪرائڻ لاءِ ويو.
ڊاڪٽر ڏسي چيس ته توکي بدهاضمي جي بيماري
آهي.

چور- بلڪل نه. اڃان ڪالهه رات جو اوهان جي
سوٽ جا ست هزار روپيا هضم ڪيا اٿم.

(٥)

هڪ ٽڪيٽ آيل شرناريءَ جي بمبئيءَ جي اسٽيشن
تي لوڪل گاڏيءَ کي هر هر ايندو ويندو ڏسي پٽيءَ
کان پڇڻ لڳو ته:-

پٽ- بابا! هيءَ لوڪل گاڏي هر هر هيڏانهن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هوڏانهن ڇو ڦري رهي آهي؟
پيءُ - پٽ، ان گاڏيءَ جي انجڻ وڃائجي پيئي آهي سو پيئي ٿي ڳولهي.

(٦)

ننڍي ڀيڻ - دادي ڏاڏي آهين نه، مونکي به اڄ سئينما تي وٺي هل.
وڏي ڀيڻ - وڃ ڙي وڃ، ڏاڏي ويئي اٿيئي ڦليليءَ تي.

(٧)

ماستر - موهن، ڪالهه سڪول ۾ ڇو نه آيو هئين؟
موهن - سائين، ڇم ڇم... ڇم... ڇم... گوڏي جيڏي ڳپ، هائو ڪٻ آءِ ڪم...

(٨)

هڪڙي ماٺوءَ ڊاڪٽر کي فون تي گهبراهٽ ۾ چيو، ڊاڪٽر! ڊاڪٽر!! ڊاڪٽر آواز مان ٿي سمجهي ويو ۽ وچ ۾ چيائين ته ڇا ٿيو آهي؟
ماٺو - منهنجو پٽ فائونٽين پين ڳيهي ويو آهي.
ڊاڪٽر - چڱو مان اچهو ٿو اچان.
ماٺو - جيستائين توهان اچو تيستين ڇا ڪريان؟
ڊاڪٽر - تيستائين پينسل سان ڪم هلاءِ.

(٩)

استاد - (شاگرد کي) بي موقع بارش ڇا کي چئجي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

شاگرد – سائين، جيڪا بارش آرتوار تي پئي.
ماستر – توهانکي خبر هوندي ته لماڪ ڄـو وڻ ٿيندو آهي. هاڻي، ڀلا ٻڌايو ته ان وڻ جو ڦـل ڪهڙو ٿيندو آهي؟
حاضري جوابي – سائين چروٽ عرف سگريٽ!

(۱۰)

هوائي – مان تمام هوشيار هوائي باز آهيان جو تمام مٿي پرندي وانگر اڏامي سگهان ٿو.
زال – تڏهن ته ضرور ٻچليءَ جي ٽارن تـي اُهـ پرندي وانگر ويهي سگهندو هوندين.

(۱۱)

استاد – (شاگرد) مامو ڇاکي چئبو آهي؟
شاگرد – سائين، منهنجي ماءُ جي ڀاءُ کي.

(۱۲)

مسواڙي – (شرنارٿيءَ کي) ٺيڪ ٺيڪ ٻڌاءِ آخر مسواڙ ڪڏهن ڏيندين!
شرنارٿي – اهو نجوميءَ کان پڇي ٻڌائيندو سانو!

(۱۳)

شاعر – مان پنهنجي قلم سان دنيا ۾ ۾ آگ لڳائي سگهان ٿو.
ٻورچي – تـه جناب منهنجي چلهي ۾ به باهه لڳايو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۴)

ماستر صاحب - ڪشن لومڙيءَ جي ڪل مان ڪهڙو فائدو آهي ؟

ڪشن - سائين، لومڙيءَ کي گرم رکيتي ۔

(۱۵)

ماستر صاحب - ججُوُ آسٽريليا ڪٿي آهي ؟

ججُوُ - سائين، جاگرافيءَ جي صفحه ۲۵ تي ۔

(۱٦)

هڪ آفيس جي ڪلارڪ آفيس ۾ حجامت ڪرائي۔ آفيس جي مئنيجر ڪلارڪ کي چيو " تو آفيس ۾ وار ڇو لهرايا ؟

ڪلارڪ - سائين! مون فقط ايترائي وار آفيس ۾ لهرايا جيترا آفيس جي وقت ۾ وڌيا هئا ۔

(۱۷)

ڪوشليا - گيتا، " تنهنجو ننڍڙو ڀاءُ هاڻي ڳالهائڻ ۾ لائق لڳو آهي يا نه ؟"

گيتا- اڃا نه، جڏهن هڪي فقط روئڻ سان ئي سڀ شيون ملي وڃن تڏهن ان کي ڳالهائڻ جو ڪهڙو ضرور آهي "

(۱۸)

جاءِ جو مالڪ- " سچ پچ تون شانتي پسند انسان آهين۔"

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مسواڙي- مان توهانکي اعتبار ڏيارڻ چاهيان ٿو ته توهان کي خبر ئي نه پوندي ته مان ڪڏهن آيس ۽ ڪڏهن هليو ويس.

(١٩)

هڪ ٻٽاڪي- اسانجي حاطي ۾ هڪ شاهي درخت آهي جنهنجا پن ايڏا ته وڏا آهن جو ڇٽو هڪڙو پن ڇني ڪٽي ڪمري ۾ وڇاءِ ته گلم جي حاجت ئي نه آهي.

ٻيو ٻٽاڪي- اسانجي باغ ۾ گلابي گل وري ايڏا وڏا آهن جو وهانو وڏاڻ تي ڳوٺ جا ماڻهو پال پال ٽنگهن ئي ڪونه. اسانجو گل ڇني ڪٽي ڪوڙين ته ڇٽ شاميانو ٽنگجي ويو آهي پوءِ پل ته ساري ڄڃ ويهي هينان آسايش وٺي.

(٢٠)

ڇوٽي مدام- يار روئي ته مات ڪئن ڪرائجيس؟

موٽي مدام- ڇڱو ڏجيس.

ڇوٽي مدام- اها خراب ڳالهه آهي، جئڪيت جا ٻيڙا ڄڻيان پوءِ تڪليف نه ٿيندي؟

موٽي مدام- پوءِ تون بار ڪيئن پرچائين؟

ڇوٽي مدام- مان ته جيڪر سگريٽ وجهانس وات ۾ ته پل پيو ٻاڦون ڪڍي ۽ دل رهجهائي.

(٢١)

جڏهن برلن تباهه ٿي ويو ۽ روسي فوجون هٽلر

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جي ڳولا ۾ نڪتيون تڏهن هڪ جرمن کان پڇيو ويو ”تو ته هٽلر کي ڪٿي ڪونه ڏٺو، ڇا هو مري ته نه ويو آهي؟“ تڏهن انهيءَ جرمن جواب ڏنو ته ”هو اڃان مئو ڪونهي، پر پنهنجي اٽالين سائيءَ مسولينيءَ جي لاش ۾ برلوڪ جي ٽڪيٽ وٺي روانو ٿي ويو آهي.“

(٢٢)

ڪنهن چانگهه مهيڙيءَ اُٺيون ويٺي چاريون ته سندس مرشد اچي لانگهائو ٿيو. مرشد سڃاڻس پر مهيڙيءَ پير کي ڪين سڃاتو. مرشد حج ڪري چيس ته ڪير پيار. چانگهه ڪير ته ڪونه پياريس پر ٻاڻ لفظ ٻڌي ڪڍي پائيس. آخر پير اچي ڳوٺ ۾ لٿو. جڏهن مهيڙيءَ جي زال وڃي زيارت ڪري تڏهن پير صاحب ڏوراپو ڏنس. ماني موٽي اچي مڙس سان ڳالهه ڪيائي. مهيڙيءَ دانهن ڪري چيو هان! پنهنجو مرشد هو ڇا؟ زالس چيو، هائو. تڏهن ڪاهي ويو مرشد وٽ. گهڻي پونئڊو ڏنائينس. ڇي نامراد تو ته منهنجي آخرت ٻوڙي. چوين ته ها ته آءٌ تنهنجو مرشد ٻنهي جهانن جو وسيلو آهيان.

(٢٣)

ساميوادي مت - هڪڙي اڪاڻيءَ جي گهر فقير لنگهي ويو ۽ وڃي چيائينس ته تون ٻه خدا جو خليل

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

آهين، آءٌ بہ خدا جو خليل آهيان ۽ جيڪا دؤلت تو ڪٿي آهي سا بہ خدا جي ذات آهي. تہ وت مڙئي مايا ۾ منهنجو بہ حصو لڳي سو سگهو ٿي ڏي. شاهوڪار حريف هو، انهن ڇا ڪيو جو هڪ ڪسيرو ڪڍي ڪڍي ڏنائينس فقير چيو تہ هي ڇا تو ڏنو! چيائينس ميان خدا جي خلقت شمار ڪر ۽ منهنجي دؤلت بہ شمار ڪر. پوءِ ڏس تہ مون توکي تنهنجي حصي کان وڌيڪ ڏنو آهي ڪين گهٽ.

(٢٤)

هڪ ميان هڪ طبيب کان پڇي ٿو.

ميان - طبيب صاحب، توهان ڪيتري وقت کان طبابت شروع ڪئي آهي؟

طبيب- جڏهن کان هن شهر جي اوڀر پاسي جيڪو قبرستان ٺهيو آهي. ڇاڪاڻ تہ هيءُ قبرستان منهنجي دوائن جو ڦل آهي.

(٢٥)

هڪ چور کي قيد مليو. قيديءَ هن کي ڏسي ڏاڍو عجب کاڌو ۽ پڇيائينس.

قيدي - تون تہ وڏو نمازي هئين. پوءِ توکي قيد ڇو مليو؟

چور - مسجد ۾ روزاني وڃڻ ڪري ئي تہ اهڙو حال ٿيو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

قيدي – سو وري ڪيئن ؟
چور – هونئن ۽ ڇمهن چورائڻ ڪري.

(٢٦)

ڊاڪٽر– ڪيئن توکي ڏڪ ڪٿي لڳو ڇا ٽنگ، وٽ؟
مريض – نه اسٽيشن وٽ.

(٢٧)

گراهڪ :– تو اڄ ڇڏو کير ڇو آندو آهي ؟
کير وارو:– سائين ڇا ڪريان، رات جو مينهن پاڻيءَ ۾ پسي پيئي هئي.

(٢٨)

هڪ ريلوي ڪلارڪ پنهنجي زال کــي چيو تــه ريلواين جا جڏهن به حادثا ٿيندا آهــن تڏهن سدائين اڳين گاڏن کــي نقصان رسندو آهي. زال چيو تڏهن ريلوائي وارن کي اڳيان گاڏا لڳائڻ ئي نه گهرجن.

(٢٩)

ماستر– موهن هڪ ڪم ڇهن ڏينهن ۾ ۽ سوهن ڇهن ڏينهن ۾ ڪري تــو نه ٻئي گڏجي ڪيترن ڏينهن ۾ ڪندا.

ڇوڪرو– اهو ڪم ڪندو ئي ڪونه، ڇاڪاڻ تــه هو ڳالهين ۾ ئي مصرو ئي ويندا.

(٣٠)

ميري وڪٽندڙ پي هوڪو ڏنو، ”ادا صوف ئي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

صوف، ڪائيندو ته وڃانءِ." هڪ مسخري جو اتان ٿي لنگهيو ته هن صوف ڪٽي وات ۾ وڌو. ڪيئو جو ميوي واري کي جوش تنهن تي ڪٿي هم نه نم ڪٽيندڙئي پيو صوف تڪا ٿو ڪرائيس ۽ چئي "هيڙا ٿيڙا ٻاپي جي ميراث لڌي هئي" مسخري ته، صوف جهڻي وراڻيو "ڏس ٻاپو ڪئين ته بهشت مان پيو ورڪا ڪري.

(٣١)

پٽ - اما منهنجي قيمت گهٽي.
اما - لال توکي ته لکن ۾ لويان.
پٽ - ڀلا چار آنا ته اُڌارا ڏي.

(٣٢)

ڊاڪٽر - هن دوا مان هر رات جو پنج چمچا پنهنجي پٽ کي ڏيندي ڪر.
عورت - اڙي اها ته مصيبت ٿيندي.
ڊاڪٽر - سو وري ڪيئن؟
عورت - منهنجي گهر ۾ آهن ئي ٽي چمچا.

(٣٣)

زال - (نرس کي) توهانجو بخار وڌي ويو آهي.
مون هن کي توهان لاءِ گهرايو آهي.
نرس - تمام چڱو. جلد سڏ پئس ته نبض ڏسي.
زال - ڊاڪٽر ته ڪونه آيو آهي. ويهي اٿارڻ واري کي گهرايو اٿم.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٤)

پيءُ - (پٽ کي) حڪيم کان دوا وٺي آئين؟

پٽ - نہ بابا، حڪيم کو بيوقوف ٿو ڏسجي.

پيءُ - ڇو پٽ؟

پٽ - مون کي آهي بخار ۽ پيٽ جو سور تہ حڪيم چوي ٿو تہ جيڀ ڏيکار.

(٣٥)

سڙڪ تان هڪ سيٺ صاحب جلدي جلدي قدم وڌائيندو وڃي رهيو هو. ايتري ۾ هڪ ڀڪاريءَ کانئونس اچي پڇيو: "بابوجي، توهانجو ٻٽون تہ ڪٿي گم ٿي ڪين ويو آهي؟"

سيٺ صاحب کيسن کي ٻراٻر ڏسندي جواب ڏنو "نہ..!"

تنهن تي ڀکاريءَ هٿ اڳتي وڌائيندي چيو ته "تڏهن مهرباني ڪري مونکي ڪجھ دان ڏيو... ڀڳوان توهانجو ڀلو ڪندو...!"

(٣٦)

مسافر- ڏاڍي تڪليف آهي ڀائي! گاڏيون ڏاڍيون دير سان ٿيون اچن.

ڪولي- واه سائين واه، اها آهي اوهانجي سمجھ... جيڪڏهن گاڏيون دير سان نہ اچن ها تہ سرڪار مسافر خانہ ڇو ٺهرائي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٣٧)

اسين لانڍيءَ جي ڳوٺ ۾ رهندا هواسين. هڪ پيري منهنجي پيءُ پنهنجي پٽيوالي کي چيو "پٽيا ڊاڪ خانه سي ڊاڪ ليکي آڻو."

پٽيو ويو سو ٽپال جي ٻاهران جيڪو ٽپال جو ڏبو ٽنگيو پيو هو سو کڻي آيو ۽ اچي چيائين "ڏبوان جي ڊاڪ لاٿا هون."

(٣٨)

مريض - (ڊاڪٽر کي) سائين توهانجي مهرٻانيءَ سان هاڻ خوش باش آهيان.

ڊاڪٽر - منهنجي مهرٻانيءَ سان نه، پر دوائيءَ جي مهرٻانيءَ سان.

مريض - چڱو سائين في به دوائيءَ کي ڏيندس.

(٣٩)

هڪ دفعي هڪ ماڻهوءَ ۽ سندس پٽ ويا جهنگ جو سير ڪرڻ. موٽندي رستو منجهي پيا. ماڻهوءَ کي آيا خار سو پٽ کي چوڻ لڳو: "پٽ تون موٽي گهر وڃ. مان رستو منجهي پيو آهيان."

(٤٠)

ماءُ - (ننڍي پٽ کي) پٽ ديال سڪول وڃڻ ڪهڙي وقت پسند ڪندو آهين؟

ديال - امان جنهن وقت اسڪول بند هوندو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤١)

زال – (مڙس کي ڌڪ ماني) شل مان مران ته چڱو.
مڙس – اي ايشور مان مران ته ڏاڍو چڱو.
زال – پوءِ مون کي مرڻ جو ضرور ڪونهي.

(٤٢)

زال مڙس مرين ڊرائيو تان ڳالهائيندي پئي ويا ته اوچتو ڪنهن ڳالهه تان اچي جهڳڙو لڳن ۽ رستي تي بيهي زور سان ڳالهائڻ لڳا. هڪڙو پوليس وارو اچي لانگهائو ٿيو.
پوليس وارو – معاف ڪجو مان توهان کي ڪا مدد ڪري سگهان ٿو؟
زال – تون مهرباني ڪري اسانجي ڳالهين ۾ نه پئه. هيءُ منهنجو مڙس آهي ۽ اسانکي ڏهه سال شادي ڪئي ٿيا آهن.
پوليس وارو – باهر رستي تي جهڳڙو ڪرڻ ڪان پنهنجي گهر وڃي ڇو نٿا لڙو؟
زال – تنهنجي مرضي آهي ته گهر وڃي پنهنجو فرنيچر ڀڃون!!!

(٤٣)

ديال – يار ڏهه رپيا ڏجانءِ پنجن منٽن لاءِ کپن.
موتي – چڱو. پنج منٽ ترس پوءِ ڪونه کپندءِ.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۴۴)

ماستر- اڄ ٻڌ نند، هي جيڪو مضمون "اسانجو ڪتو" تو لکيو آهي سو اکر به اکر تنهنجي ڀاءُ جهڙو آهي، سو ڇو؟

نند - سائين ڇو جو اهو ساڳيو ڪتو آهي.

(۴۵)

رام - منگها، توهان جي گهر ڊاڪٽر تمام گهڻا دفعا تو اچي سو ڇو؟ هو هر هڪ ڦيري اچڻ لاءِ توهان کان گهڻو وٺندو آهي.

منگهو - پنج روپيا.

رام - مون ڪيس توهانجي گهر گهٽ ۾ گهٽ ڏهه دفعا ويندو ڏٺو آهي؛ جنهن جي معنيٰ توهين هنکي پنجاه روپيا في ڏيندا؟

منگهو - نه رڳو پنج روپيا ڇو جو باقي ۹ دفعا هو رڳو بل اگاڙڻ لاءِ پئي آيو آهي.

(۴۶)

هڪڙو ماڻهو وڃي نگر کان قرول باغ ڏانهن بس ۾ ڏي ويو. بس ۾ جيتوڻيڪ گهڻي جڳهه خالي پيئي هئي تڏهن به هو مسافر بيٺو ئي رهيو. هڪڙي ماڻهوءَ پنهنجي پرسان خالي پيل جڳهه آڇي ته ان کي جواب ڏنائين "نه مهربان! مان تکڙو آهيان، ويهي نٿو سگهان!"

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٤٧)

هڪڙي مائي پنهنجي ننڍي ٻار کي ڪچ ۾ ڪٽي مارڪيٽ ۾ گوشت وٺڻ وئي. ڪاسائيءَ وٽ انگريزي نموني جي ٽورڻ جو ڪانٽو ڏسي دل ٿيس ته ٻار جي تور ڏسان ته ڪيتري آهي.

مائي - ڪاسائي، مهنجي ننڍي ٻار کــي انهيءَ ڪانٽي ۾ تور ڪندين؟

ڪاسائي - خوشيءَ سان، ٻر هڏن سان ڪين هڏن سان!

(٤٨)

آتمو - دوست گوپال، مان جڏهن بمبئيءَ کــان ڪراچيءَ جهاز ۾ آيس تڏهن وات تــي هڪ دلچسپ واقع ٿيو. منهنجي پاسي واريءَ ڪوٺيءَ ۾ ڪڪڙيون رکيون هيون. اتفاق سان ڪوٺيءَ جو در پيو کلي ۽ جنهن ڪري سڀ ڪڪڙيون ٻــاهر نڪري آيون ۽ جيئن انهن کي پڪڙڻ جي ڪوشش ٿي ڪيم، ليڪن هو سڀ پاڻيءَ ۾ وڃي پيون.

گوپال - پوء ...! توهان انهن کي بچائڻ لاء ضرور لائيف بيلٽ اڇلايا هوندا!!

(٤٩)

ڪشن - يار مون کي ”ڪدن جو فوٽو آهي.“

موهن - تڏهن توکي ننگن جو به فوٽو ضرور هوندو!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

اهي اُڄ نه ٿي ڇوڪري ماءُ کي چوائي موڪلي "ڪانڌ به ڪاٺو، ڏاند به ڪاٺو، ڪاٺي اسانجي ڏيگي، سس اسانجي ڪاٺي سهرو به، ڪاٺو، ڪاٺي ننڻانم سڀئي، وڃي ڇڏيج امڙ کي آءُ به گهڻن ڳڏي!"

(٦٨)

هڪ اڳئين ڪو ڇوڪر ويو ٿي بمبئي فائينل امتحان ڏيڻ جو اڳي اهو امتحان اُتي ٿيندو هئو. پيءُ کان گهريائين پيسا ٿنهنکي اُنهن ڳالهين جي پوري سڌ نه هئي سو پٽ کي ونئي ويو پاڙي واري جي اوطاق ۾ ۽ هڪ پيرمرد سان حال ڪيائين ۽ چيائينس ته پڇي ڏسوس ته ڪي ڄاڻي ڪين پئسا ٿي پاڻيءَ ۾ وڃهي ايندم. پيرمرد پڇيس ته حساب ڄاڻين؟ چي اُنهن ۾ ته پهريون نمبر آهيان. پلا ٻڌاءِ اڍائي پيسي اڍائي اُنب ته پئسي جا گهڻا؟ جواب ڏنائين ته ايهو ته سليٽ ڪڍان!

(٦٩)

گهوٽ ماءُ - ماءِ ـ ماڻئي، ماڻئي ڪرين ته ڇوڪر ١٦ ورهين جي هئڻ کپي.

ماڻئيءَ واري - پلا جي، ١٦ ورهين جي هڪ نه هجي ته اٺن اٺن ورهين جون ٢ ننڍگريون چوايان ته به ٺهيو نه؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٧٠)

ماءُ - جمنا، وري جي تو ٻليءَ کي هٿ لاتو آهي ته آءٌ ٻــ، توسان ساڳي ڪار ڪنديس، جــو لپاٽ هڻنديئڙس ته، توکي هڻنديس. جي ڪن پٽيندئڙس ته تنهنجا پٽيندس. جي ڇهنبڙي پائيند يئڙس ته توکي پائيند يس.

جمنا (ٿورو خيال ڪري) - امــان! آءٌ پڇ پٽيند يسانس.

(٧١)

دڪاندار - توکي ڇا کپي؟!

عرضدار - اوهانکي اُنيءَ وينيءَ لاءِ ڪــو ماٺوءَ کپي؟

دوڪاندار - نه، آءٌ سڀ ڪجهه پاڻ ڪندو آهيان.

عرضدار - اهڙي نوڪري ته منهنجي ذاتو جــي آهي.

(٧٢)

موذي هڪڙو ٻيڙيءَ مــان ڪري پيو. ميربحر ڇيس ته، هٿ ڏي ته ڪيانءِ. پر هي موذي ڏيــڻ جو اکر ٻڌي هٿ ڪ ڳهيري ئي نه. جڏهن غوطا کائڻ لڳو، ميربحر ڏٺو ته هاڻي ٻڏي ٿو تڏهن ڇيائينس ته، نه منهنجو هٿ وٺ. تڏهن موذيءَ هٿ ڪ ڳهيريو، ٻيڙيءَ واري گهلي ورتس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٧٣)

ماءُ - پٽ ڌارُو، هيءُ صوف وٺ، وڏيءَ ڏل
سان ونڊي کائج. ونڊ کاءُ سڪ پاءِ.

ڌارُو - وڏيءَ ڏل سان ڪيئن ونڊيان؟

ماءُ - اڳلي کي وڏو ٽڪر ڏجي، پاڻ ڪٽجي ننڍو.
ڌارو ٿوري مهل ويچار ۾ ٻيٺي رهيو، پوءِ چيائين
جو ننڍيءَ ڀيڻ کي صوف ڏيئي چيائين ته راڌي تون
ورهاءِ وڏيءَ ڏل سان!

(٧٤)

ماستر - ڏسو ٿا! ته جي گهيٽو چيٺوان هجي ها ۽
واڙي مان پڃي نه وڃي ها ته ٻگهڙ ڪو کائيس ها؟

شاگرد - نه، پر پوءِ جيڪر اسين پڪڙي رڌي
کائونس ها!

(٧٥)

ننڍهن ڏينهن هڪ دڪان تي ڏاڍو گوڙ مڙيو پيلو
هئو ته ننڍو نينگر واڙو تي پوليس جمعدار کان پڇڻ
لڳو ته سائين، اوهان هن گوڙ ۾ ڪا مائي ڏٺي؟
پوليس واري چيو ته هائو، مون ٻچار ڏٺيون آهن.

چوڪر - ڀلا ڪا ننڍي نينگر ڪانسواءِ ڏٺيوَ؟ پوليس
واري چيو هائو. چوڪر سرهو ٿيو جو ڀانيائين ته امان
لڌي سو پوليس واري چيائين ته، اهو ننڍو چوڪر
آءُ آهيان، ڀلا مائي ڪاٿي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٧٦)

هڪ سئنيما جي ناٽڪيءَ مقاطعي جي انهرافيءَ
لاءِ ڪمپنيءَ تي دعويٰ ڪئي. ٻچا نونس ته هيڏيءَ
رقم لاءِ دعويٰ ڇو ٿو ڪرين؟ جواب ڏنائين ته دنيا
۾ مون جهڙو ڪو ٻـ هوشيار ڪونهي. تڏهنتان ڪنهن
چيس ته پنهنجي ساک ڪو ڪونه ڪندو پاڻ کي ميان
مٺو سڏائڻ نٿو ٺهي. جواب ڏنائين ته برابر، ٺهي نٿو؛
چوندا ته هيءُ ڪو خود پسند ماڻهو آهي ۽ قسم لي
هرس لنهنڪري لاچار هوس.

(٧٧)

ڪنهن مندم کي ڪاني جي ڪوٺيءَ مان چور جو
آواز ٻڌڻ ۾ آيو. هئي اڪيلي؛ همت نه ٿيس ته هيٺ
لهي وڃان؛ پستول ۽ ڪٺي نٿي سگهي ۽ دانهن ڪرڻ
کان ٻه ڊني پئي. اِتي اچي چڱو خيال پيس. ڪمپت
۾ هڪ جهوني تختي سجهي آيس سا مساڻ ڪري
دريءَ جي ٻاهران ڪٺي ٽنگيائين. ٻجلي ٻتيءَ جي
روشني ٻرڻ ۽ اُنهيءَ دم ماڻهو اچي مڙيا ۽ ٣ ڄڻا
در ڪواي اندر لنگهي آيا. مندم ماڻهن جي اچڻ جو
ڏاڪن تي آواز ٻڌو تڏهن ڪرسيءَ ۾ ڪري پيئي ڇڻ
ته ڏندڻ پيا اٿس. ٻوءِ ته چورن کان ٻچي پيئي. چڱو
عقل آيس.

(٧٨)

ڪو فقير ڪڻڪ جو اَٽو وٺي ڪنهن گهر ۾ پچائڻ ڏيئي آيو. اِنهيءَ گهر ۾ ڪائيندا هئا جوڳ، سو مائيءَ ڇا ڪيو جو ڪڻڪ جو اَٽو رکي فقير کي جَوَن جي ميري ماني ڏنائين. فقير دانهن ڪئي ته، ماني ميري ڇو آهي؟ جواب مليس ته پچايم ته به اڇي، لٽي تان لاٿم ته به اڇي، ڪٽي ٽي آيس ته به اڇي، توکي ڏنم ته ميري ٿي پيئي. فقير قصي کي سمجهي مات ڪري هليو ويو. ٻئي ڏينهاڙي ساڳئي گهر آيو ۽ مائيءَ کي چيائين ته ٽالهي ۾ ڪٽورو ڏئي ته اَٽو ۾ گيهه وٺي اچان. مائيءَ کي لالچ ٿيني هئي سو اُمالڪ ڪڍي ڏنائين. فقير ٻئي ٽانوَ وڪٽي نڪر جي پاٽ ۾ ڪٽورو ڳنڍي اَٽو وٺي مائيءَ کي آڻي ڏنو. مائيءَ دانهن ڪئي ڇي مون ڏني ٽالهي ڪٽورو، تون نڪر جا ٽانوَ ڪٽي آيو آهين. چي مائي! ڪٽي ٿي ويس ته به ٽالهي ڪٽورو، اَٽو ورتم تڏهن به ٽالهي ڪٽورو، هيڏانهن آيس ٿي ته به ٽالهي ڪٽورو، ڪا اهڙي هوا ٿي لڳي جو توکي ڏنم ته نڪر ٿي پيا. مائي ڪٽي مات ڪئي. ڪڇي ڪئن؟

(٧٩)

هڪڙا هئا ٻه آفيمي. اُنهمان هڪڙي وهاري کي مٿي تي وار نالي ڪي ڪو نه هئو. هڪ ڏينهن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

سنڌن رهڻ ڪنهن رڻ پٽ ۾ ٿيو. البت حقي جي عادت هئي، هين سو آڌيءَ جو جاڳي ٿي هڪڙي ڪني (جو گنجو نه هو) تنهن اُٿي ڳولا ڪئي ٽانڊي جي. اُن وقت چنڊ جي روشنائيءَ ٿي گنجي جي ٽوڙهه پيئي چلڪي. هن يار جي ليکي ته ڪا ٻاهه جي ٽانڊي پيئي آهي. ڪٽي چنتو لڳو ٽانڊو لاهڻ، تنهنتي هن ويچاري کي جو رسيو درد سو اُٿي پڳو. هن يار جي ليکي ته، شايد ڪو ٽانڊي ڪنهو پيو وڃي. تنهنتي چيائينس ته، ڏار "ساري ٽانڊي ڇائي ويندا هين. مستين ڪوَن اِڪ ٽانڊا ڏوائي وڃ!" هاءِ ويچارا آملي!!!

(٨٠)

جهرڪي ڪا وڻ تي ويٺي هئي. اُڏرڻ مهل وڻ کي چيائين ته پاڻ سنڀالج جو مان اُڏامان ٿي. وڻ کلي چيس ته تو جهڙيون لکين آيون ۽ ويون. هنتي پرواهه ئي ڪانهي.

(٨١)

ڪي ڏاهري ٻهراڙيءَ ۾ پيئي ويا. وات ته دابو ڪيائون. سيڌو سامان جو پاڻ سان کنيو هئائون سو سڀ ڪڍي رڌڻ جي تياري ڪيائون پر لوڻ ڪٽڻ وسري ويو هون. تڏهن چيائون ته وڃهي ڳوٺ مان لوڻ وٺي اچجي. پر وڃڻ جي ڪو به ڪونه ڪري. آخر وڙهندي جهڙندي ٺهراءُ ڪيائون ته جيڪو هاڻ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

وات مان حرف ڪڍندو تنهنکي اسوڻ آٺو پوندو. تڏهن دست دلائي چپ پئجي ويهي رهيا. مٿان کي ماڻهو اچي لنگهيا تن سلام ڪين پر ڏسن تہ سلام ورائين ٿي نٿا ڏو نداڙي ٻيئن تہ بہ خير، تڏهن شڪيا تہ پاڻ ۾ جن کي ڏاهري ذات جا ٿا، سو هڪ ويجهي ڪڏ ۾ ويا جتي ڪ-ي اُڇليندا. تڏهن سڀ کان هيٺيون جو هٿو تنهن وٽي رڙ ڪئي ۽ چيو "هؤن"! تڏهن ٻين ڏاهرين چيس تہ لوڻ بہ آٺيندين ڏون!"

لومڙ جي دل (مريدار) (٨٢)

خدا موت جي ملائڪ کي طاقت ڏني تہ ڪل ساهوارا تنهنجي هٿ ۾ آهن مگر شرط اِهو تہ هرهڪ قسم جو وڙو سمنڊ ۾ اُڇلائجانءِ. لومڙ سهي ڪيو تہ ملائڪ ڪهڙي ڪم لي سنيريو آهي سو ڪيڏ ٻاڙي پکيڙي پنهنجي زال ساڻ ڪري سمنڊ جي ڪناري تي وڃي ويٺو. ملائڪ ٻنهي جو ڏهو پاڻيءَ ۾ ڏسي پانيو تہ لومڙ جو جوڙو بہ درياه ۾ وڌو ويم تنهنڪري لومڙ جو نالو نہ ورتائين. جڏهن ٻارهان مهينا گذريا تہ وڏي مڇي، ڪاريءَ جي مڙيئي رهاڪن کي پاڻ وٽ سڏيو پر لومڙ ڏسڻ ۾ ڪونہ آيو. تڏهن ڪن وڏين مڇين کي حڪم ڪيائين تہ وڃي ڪيئي وٺي اچوس. مڇيون حڪم جون ٻنديون سي حرفت وڙهائي لومڙ کي وٺي آيون سو هڪڙيءَ جي پٺيءَ تي چڙهي ويٺو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جڏهن لهرون لوڏڻ لڳس تڏهن لومڙ خان ڳي جاڳ پيا ته مون سان دولاب ٿيو آهي. مڇين کان پڇڻ لڳو ته پينرون سڀ کريو ته مونکي هتي ڇـو ڪاهي آيون آهيو؟ تن وراڻيس ته اسانجي ته سردار تمهجي حرفت بازيءَ جي جا هاڪ ٻڌي آهي سو نيت اٿس تمهجي دل کائڻ جـي ته ڪيس ٻه تـو جهڙو عقل اچي وڃي. لومڙ چيو ته اديون، اها ڳالهه تـه ٻريندي ئي کريو ها. اسان لومڙن جي ٻر آهـي جو مسافريءَ مهل دل گهر رکي ايندا آهيون. هاڻي موٽي ڪناري تي وٺي هلوم ته دل کڻي اچان. جڏهن اچي سڪيءَ تي لاٿائونس تڏهن ئو، چرچو ڪري چوڻ ته خود موت جـي ملائڪ کي سرمو پائي ويس اوهان جهڙيون چسيون ڪهڙي چيز آهن؟

(٨٣)

شينهن ٻيلي ۾ مڙيئي جانورن جـي مانـي ڪئي. جڏهن سب کائي ڍءـي رهيا تڏهن شينهن پڇين تـه ڪئن؟ چيتي بلنگ ٻگهڙ لومڙ ۽ ٻين ڏاڍي ساراه ڪئي. جڏهن سوئر جو وارو آيو ته اُنهيءَ چيو تـه خير چڱي ملوڪ هئي پر گوشت اچا برابر ڪيو نه ٿيو هو. اهـو بانس ڪري وڃي ها ته مزو ڪري هـا. اِنهي سوئر وانگي ڪيترا ماڻهو آهـن جنکي چڱيون شيون ۽ چڱا ڪتاب ڪين وڻن پر ڪدا ۽ خراب.

(٨٤)

هو شهر جو چڱو ناليرو شخص پر هئو اهڙو ڪنجوس
جو ڪاٺيءَ مائيءَ تائين ڪل نه لاهي. سندس ڪڏائي
جي ننڍي وڏي ڪي ست هئي. ڪنهن سندس منياٺيءَ
جي شادي تي. نڪ مرڪڻ لائي؟ سوڪڙي پاڪڙي
نه ضرور ڏيڻي پيس. ويو ڪنهن دوڪان تي ۽ هڪ
سهڻو پنلو ڳري ناڻي جو نظر چڙهيس پر هو پيگل پرزا
پرزا ٿيل. ڇياڻونس ته اهو خريد ڪندين ته پيتيءَ ۾
۾ بند ڪرڻ جو خرچ پوندءِ. هن چيو چڱو. بند ڪري
فلاڻي هنڌ منهنجي هن ڪارڊ سان روانو ڪريو.
پانياڻين ته ڪولڻ مهل ڙال سمجهندي ته وات لي پيگو
آهي. اتفاق اهڙو ٿيو جو جنهن مهل اها پيتي آئي
تنهن مهل پاڻ به انهيءَ گهر ۾ حاضر هئو. پيتي کلي
ته ڇا ڏسن جو ٽڪر ٽڪر جدا ڪاغذ ۾ ويڙهيل
ٽڪرو جو دڪاندار ائين ڪري موڪليا هئا.

(٨٥)

ڪيول - تنهنجي مرضي آهي ته آءٌ توکي هڪ
روپيو اُڌارو ڏيان جنهن تون سنيما تي وڃين اسگهين؟
ڇو، مان ته ڪڏهن سنيما تي ڪونه ويندو آهيان.

گوپال - تڏهن تون ٢ روپيه اُڌارا ڏي ته توکي
پڻ وٺي هلان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٨٦)

ڪرتار- امان، مونکي ڪجهہ پيسا ڏينديون؟

ماءُ - ڇو، ڇا لاءِ؟

ڪرتار- مونکي متان هڪ ڦورو گڏجي وڃي ۽ چوي "پيسا ڏي يا جان ڏي" ۽ جيڪڏهن مون وٽ پئسي نہ هجن تہ پوءِ ڇا ٿيندو!

(٨٧)

ڪو نئون صاحب مسوريءَ ۾ اچي رهيو، تنهن پير واري صاحب نالي جيمس جي ڌوٻيءَ کي ڪپڙا ڌوئڻ لاءِ ڏنا. جيمس صاحب هيٺ ڪريءَ تي رهندو هئو. ڌوٻيءَ ڪپڙا ڌوئي گڏهہ تي رکي پهريائين جيمس صاحب کي ڪپڙا ڏنا. پوءِ اُتيئي گڏهہ ٻڌي نئي صاحب جا ڪپڙا مٿي تي کڻي مٿي چڙهي ويو. ڪپڙا ٿورا ميرا ٿي پيا تڏهن صاحب جو اڃان هندوستاني پئي سکيو تنهن ڌوٻيءَ کي چيو تہ جيمس صاحب گدا، هم نهين گدا؟ ڌوٻيءَ چيو تہ صاحب آپ گدا نهين. تنهنتي صاحب وڌيڪ ڪاوڙيو ۽ ٻہ ٽي ڦول ڪوڻ لڳس. تڏهن صاحب جي مستريءَ جنهن سڀي ڳالهہ سهي ڪئي هئي تنهن ڌوٻيءَ کي سمجهايو تہ صاحب چوي ٿو تہ جيمس صاحب جا ڪپڙا گڏهہ تي آندءِ، منهنجا ڇو نہ گڏهہ تي کڻي آئين!!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٨٨)

هڪ مدبر اخبار ۾ هيءُ اشتهار وجهايو:- ”هڪ مدبر کي گهرجي هڪ سهيلي جا شراب کان اصل پرهيز ڪندڙ هجي، رهت ۾ سٺي پوشيدي، ٻار ننڍائڻ ۽ بيمار جي ٽهل ڪرڻ البت ڄاڻندڙ هجي، گهر ۾ سکيو گذران، پگهار ڪونه ملندس“. ٿورن ڏينهن ڪانپوءِ ريل ۾ هڪ نوڪري آيس جنهن ۾ ٻليءَ جو ٻلونگڙو هئو، جنهن جي ڳچيءَ ۾ هڪ چٺڪي لٽڪيل هئي ته اوهان جي اشتهار پڙهندڙ هن شامل ٿيل جي سفارش ٿي ڪريان. هيءَ شراب کي ٻڪ به ڪين ڇهي، سٺي پوشيدي جهڙيس ڪا ٻولي ليندي، ٻار ننڍائڻ وغيره مان پڻ گهڻو واقف آهي جو ڏو عيال نپائي وڏو ڪيو اٿس. آسودو گهر ته نعمت ڪري سمجهندي ۽ پگهار جي طلب ڪانه اٿس.“

(٨٩)

ڪو فقير حجام جي هٿ ٿي ويو ۽ چيائينس ته الله ڪارڻ منهنجي حجامت لاهه. حجام قبول ڪيو ۽ سعوارت لاهڻ لڳس ته ڪتو جو اُتي هئو تنهن ڏاڍي پوڙڪ ۽ ٻهور لائي ڏني. گهر واريءَ وڃي روڪيس ته وري به ٿوري دير رکي گوڙ مچائڻ لڳو، تنهنتي حجام پڇڻ لڳو ته ڪتو دانهون ڇو ڪري؟ فقير جواب ڏنو ته نهانا ڪو الله ڪارڻ حجامت وٺو لاهيس.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٩٠)

هيرو - گلاب، مان سياڻي ڪانوني هن شهر ۾ ڪليڪٽر ٿيو آهيان.

گلاب - (ڪلهي) بيوقوف! تون ڪليڪٽر!

هيرو - چريا، مان بجلي ڪمپنيءَ جو بل ڪليڪٽر ٿيو آهيان.

(٩١)

هڪ دفعي هڪ ماڻهو پنهنجي ننڍڙي پٽ سان حيدرآباد وڃي رهيو هو ته هڪ فقير اچي چيو "سائين جن جو ٻچو وڏي! هڪ پئسو ڏيو." ماڻهوءَ خفي ٿي چيو، "اڙي! چئين ڇا پيو. خبر اٿئي ته منهنجي پٽ جي وڏڻ سان مونکي ريلوي جي سڄي ٽڪيٽ خريد ڪرڻي پوندي.

(٩٢)

گهر جو مالڪ (ڪڙ ڪائي سڏ ٿيو) :- ٻانهي، ٻانهي!

ٻانهي - جيءُ سائين، هوسڙيءَ مان ڪم لاهي مونيا ۾ ؟

مالڪ - در ته کول متان چوَڙت گسي وڃي، اٿائين ٻڌ. اڄ وات تي ياد آيم ته ڏيئو وسائي ڪين آيو آهيان، تيل نه ٻري وڃي.

ٻانهي - ساءِ اوهين الڪو ڪين ڪريو. ڏيئو تہ مون وسائي ڇڏيو هو پر پڌ ۾ جتي ڪين گني هوندءِ؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مالڪ - ڏاهي ٿانهي، اُنهيءَ جو خيال نہ ڪر. جتي ڪڇ ۾ اٿم.

(٩٣)

تماشبين - (ٽپي ٽپي ٻاهر ٿي) تماشي واري کي چوڻو ته هيءُ نہ ڏني وائنني نڳي آهي. تو اشتهار ۾ چيو تہ اهڙو جانور اچي ڏسو جهڙو ڪڏهن ڪين ڏٺو هوندو. هيءُ تہ سچا ۵ فوٽ ۽ ۵ انچ ڊگهو آهي.

تماشي وارو - سائين! برابر! اهائي تہ عجيب ڳالهہ آهي جو ڊگهي ۾ ڊگهو جانور آهي.

(٩٤)

ماءُ چيو ڏيءُ کي مون توکي ١٠٠ روپين جا ڪپڙا جوڙائي ڏنا آهن. پٺهي پهچڻ تہ چڱا نس ٥٠ روپيا خرچ آيو. پوءِ تہ ڇوڪري توڙي پيا ٻار سڀي ڪري ويا. ماءُ سيکارڻ ڪوڙ ڳالهائڻ سو پيءُ کي تہ نڳيندا هئا پر ڪو اهڙو وقت ايندو هئو تہ ماءُ سان بہ ڪوڙ ڳالهائي ويندا هئا. ماءُ جو ٻارهيل سبق چڱو ياد ڪري ڇڏيو هئائون.

(٩٥)

مئجسٽريٽ - (چور کي) تو چوري ڪئي آهي تنهن ڪري توکي هڪ سال جيل ٿو ڏيان.

چور - سائين! چوري مون ڪونہ ڪئي آهي پر منهنجي ساڄي هٿ ڪئي آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مئجسٽريٽ - چڱو تنهنجي ساڄي هٿ کي ڇا سزا آهي. تون ٻلي وڃ.

چــور ٿهه ٻهه ٻهڻجي کاٽ جـي نقلي ٻانهن مئجسٽريٽ اڳيان رکي هليو ويو.

(٩٦)

ماستر (شاگرد کان) - اڪبر وڏو يا ٻابر؟

شاگرد - سائين! ٻابي چيو اٿم ته ڪڏهن به ماستر صاحب سان بحث نه ڪجِ.

(٩٧)

دوائون وڪڻندڙ - (گراهڪ کي) گذريل ٢٥ سالن کان مان هي دوائون وڪڻي رهيو آهيان پر هڪ ماڻهوءَ به اُنجي دانهن نه ڪئي آهي. ڇاهو ڇا ٿو ثابت ڪري.

گراهڪ - ته مئل ماڻهو ڳالهائي نه سگهندا.

(٩٨)

بئريسٽر - (ٽڪڙو ٿي) تنهنجي عمر؟

شاهد - ٧٢ ورهيه.

بئريسٽر - هن ۾ شڪ نه آهي ته هــن وقت تنهنجو حافظو ايتري قدر تيز نه هوندو جهڙو هنکان ويهه ورهيه اڳ هئو.

شاهد - آءٌ نٿو سمجهان ته ڪا اِهڙي ڳالهه هوندي.

بئريسٽر - ڀلا هنکان ١٢ ورهيه اڳ جـي ڪا ڳالهه ٻڌاءِ.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

شاهد – ڀيرين توهين فلاڻي اسڪول ۾ پڙهندا هئا.

ٽريسنر – هائو.

شاهد – مونکي ياد آهي تہ اوهانجي والد هڪ دفعہ منهنجي دوڪان تي اچي تمام عاجزيءَ سان چيو هئو تہ، سياڻي منهنجي ڇوڪر جو امتحان آهي، مهرباني ڪري هڪ جوڙو ڪپڙن جو ڏيو تہ يڪي امتحان ۾ وڃي، جو مون ڏنو مگر هنجي قيمت اڃا تائين نہ ڏني اٿس. اِها ڳالهہ جڳڪ ڪالهوڪي آهي.

ٽريسنر- بس! بس! وڌيڪ ڳالهائڻ جي ضرورت نہ آهي.

(٩٩)

ڪوريا ڻيءَ ڪان ڪا ڪجهي ڦڪي ڳالهہ تي ويئي. گڏهہ جو اُنهيءَ ڻاڻي اڳيان بيٺو هئو سو اُٺي هلڻ لڳو ڪوريا ڻيءَ کي انديشو ٿيو تہ متان شهر ۾ وڃي ڳالهہ ڪري ۽ ڏنو ڪري يمر سو اُنهيءَ جي پهچڻ ڪان اڳہ شهر ۾ پڙهو ڏيار يائين تہ ڪوريا ڻيءَ فلاڻو ڪم ڪو نہ ڪيو آهي، گڏهہ جي ڳالهہ تي اعتبار نہ ڪجو.

(١٠٠)

هڪڙي بادشاه ٻئي بادشاه کي چوائي موڪليو تہ ”هڪ نقرو گهوڙو ڏياري موڪليم يوري پڇ سان نہ تہ ...“

تنهنتي هن چڙ ۾ اُبهر ۾ جواب ڏياري موڪليس تہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

”مون وٽ اِهڙو گهوڙو آهي ڪونه، پر هجين ها...“

پوءِ ته ٻنهي پاڻ ۾ جنگ ڪئي. جڏهن ٻنهي جا لشڪر ۽ پيسا پورا ڪري رهيا ۽ ٻنهي جا ملڪ تلف تاراج ڪري رهيا تڏهن پاڻ ۾ صلح جون ڳالهيون ڪرڻ لڳا پر صلحنامي تي صحيح ڪن تنهن کان اڳي ضرور هئو ته هڪٻئي ۾ جي چڙ جا پيغام موڪليا هئائون تن جي صفائي ٿئي؛ تڏهن ٻئي بادشاهه پهرئين کان پڇيو ته اوهان جو چوائي موڪليو ته، هڪڙو نقرو گهوڙو پوري پڇ سان ڏياري موڪليو نه، ته...... تنهنجو مطلب ڇا هئو؟ هن چيو ته منهنجو مطلب هئو ته جي نقرو گهوڙو پوري پڇ سان نه هجي ته، ڪنهن ٻئي رنگ وارو موڪلجو. پر ٻڌايو ته اوهان جو جواب ڏنو ته مون وٽ نه آهي پر جي هجي ها ته...... تنهنجي معنيٰ ڪهڙي هئي. جواب ڏنائين ته، مطلب هوم ته، جي هجي ها ته ڏياري موڪليان ها. سمجهاڻي ته-، پوري نڪتي تنهنڪري صلح ٿي ويو. ماڻهو جو پاڻ جهڳڙا ڪندا تنهن جو ڪارڻ هي، اِهڙو اڄايو ۽ مورڳائيءَ جو هوندو آهي جهڙو پوري پڇ واري نقري گهوڙو وارو هئو.

(١٠١)

ڪو نوجوان جو اڃا ڪنوارو هئو سو ٽيپ ٽاپ ۽ ٽيگر ويگر سان پاڻ ڇنڊ ڦنڊ ڪري ويو. واٽ تي ڪنهن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

شخص پڇيس ته ادا، منهنجي ڪا ريءَ جهنگ ۾ رولو ڏنئه! نوجوان پڇيس ته ريءَ ڪيڏي ٿيندي آهي. هن جواب ڏنو ته گوڏي جيڏي. تنهن تي نوجوان چيس ته ادا گوڏي کان هيٺ ته اسانجي نظر ئي ڪانه پوي. سو توهان تو ريءَ جو پڇين. پر ملا اسانجو نهارڻ متي سو اسانکي ڏسڻ ۾ ڪٿان ايندي. خير اهو زمانو به گذريو. آخر اهو نوجوان پرٽيو ترٽيو ۽ ٻارن ٻچن وارو ٿيو هڪ لڳا زال ساڻ ڪري ڪو ٻار ڪلهي تي ڪو پٺيءَ پاڏو ڪري پئي ويو ته نه ڄاڻان اهو شخص گڏيس جنهن ريءَ بابت پڇيو هوس تنهن هن پيري وري وچايل اُٺ بابت پڇيس. چيائين ته اُٺ ڪيڏو ٿيندو آهي. جواب ڏنائيس ته مُڙس کان به گهڻو وڏو ٿو ٿئي. هن ورندي ڏني ته اسانجي نظر آهي ڌرتيءَ ۾، سو جي لنگهيو هوندو ته به ڪهڙو عجب آهي؛ پاڻکي سماءُ ڪونهي. تڏهين پڇيائينس ته اهي جوانيءَ وارا ڏار ڪيڏي ويا جو اڳي هيٺ نظر نه پوندي هئي. جواب ڏنائين ته، جهڪ پنيان نئو ڏسين جنهن جوانيءَ جا ڏار ٽوڙي ڇڏيا

(١٠٢)

ڪا زال مرد سان رني سا ڳالهائيس ئي نه پيئي. ڏهه ٻارنهن ڏينهن گذري ويا. آخر هڪ لڳا آڌيءَ رات اٿي ڪجهه ڳولڻ لڳو؛ جارا ٻيو نهاري، ميز جا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

خانا پيو کولي، کبٽ پيو کواي ۽ نيٺ ڙال جو کبٽ
کولي اچي کپڙن کـــي اُنلائڻ پتلائڻ لڳو تنهنتي ڙال
پاڻ جهليئي ۽ سگهي ۽ اماڪ چڙ مان پڇڻ لڳس تـ
چا ٿو نهارين . ڇي تنهنجي واس لاء جو هيترا ڏينهن
بند رهيو آهي .

(۱۰۳)

مزو ڪينهي!

هڪڙي خالي دوا جـي شيشي هٿ ڪريو ۽ ميز
جي ڪناري تي رکو جئن ڳچي ڪناري جـــي مٿان
هجي. پوء ٿشو پيپر يعني پڙرو پنو ڪٽي اُنکي وڙهي
سيڙهي ننڍي ڳوڙهـي ڪريو. ٻاٽليء جـــي ڳچيء
اندرون اُهو ويڙهيل ڪاغذ رکو اُن جي اندر ٻـــر
ڪناري وٽ ۽ پوء وٺي زور سان ڦوڪيو. هاڻي اُهو
ويڙهيل ڪاغذ ٻاٽليء ۾ اندر وڃـــڻ بدران پيو ٻـاهر
نڪندو ۽ ڪيترو ٻه ڦوڪبس تـ اندر نـ ويندو. مزو
ڪينهي؟

(۱۰۴)

ميرن وٽ طهر يا شادي ٿيندي هئي تـ ڪامورن
مان هڪڙي هڪڙي کي ورهيـ تي مقرر ڪندا هئا.
ڪو چانورن تي، ڪو گيهه تـي، ڪو اٽي تـــي ڪو
مهمانن لاء تڏي تڏوريء تي . پوء هڪبئي ۾ صـلاح
ڪري مٿا سٿا ڪندي پنهنجا گهر ٻه وساريندا هئا .
هڪ لڳا جڏهن ڪارج پورو ٿيو تـ مير منشيء ڪـان

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

پڇيو ڪيترا خرچ گهٽيائي؟ چي ڏون هزار. تڏهن وري مير پڇيو ته اڳلي مير دي ٻيٽي دي طهر هوئي سي، اسدا ڪيترا خرچ آيا سي؟ چي سائين ٽره هزار. مير چيو ته تڏي تو ميري عزت گهٽ ڪر ڏتي. چي ساءِ خرچ ته گهٽ هيا ته پيڪا وڌا هيا. مير چيو تـــ يار پيڪا وڌا هئا! منشي تو قر حساب ڏيکه؛ تڏهي چڪ ته نهي گتي هيءِ. وري منشي چيو ته ساءِ ٽره هزار پنجاه. مير چيس ته ٽشڪون آفرين.

(١٠٥)

هڪڙ يائي اراد ريءِ جا ٣ ڄڻا هڪ لڳا اسپتال مان گڏ ٻڌي نڪتا ته هڪڙو سفيد ريش يهودي در وت گڏ ٿيا ۽ پهرئين کيڪاريس جيءُ جيءُ ڏاڏا ابرهيم، پٺي ڏاڏا جيڪب پڪاري خوش خيرعافيت ڪيس ته ٽئين وري ڏاڏا جوزف ڪري سڏيس.

"معاف ڪجوم" پيرمرد نهر سان وراڻيو، جڏهن ٽيئي آءٌ ياءُ ڪري چڪا هئا، "اوهين ته ڀلا آهيو، آءٌ نه ابراهيم، نه جيڪب ۽ نه وري جوزف آهيان. نه سال آهيان پٽ ڪش جو، جيڪو پيءُ جا گڏه وڃائي ويو هئو سي اڃهي ڳولي لڌا اٿم.

(١٠٦)

هڪڙو ڊاڪٽر ٽڪڙو ٽڪڙو مريض جي ڪمري مان ٻاهر نڪري رهيو هئو جو هڪڙي مزدور کيس

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڪيڪاري چيو، هلو ڊاڪٽر صاحب مان اوهانکي ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو آهيان......

"مان ترسي نٿو سگهان." ائين چئي ٻاهر نڪرڻ لڳو. مزدور دانهن ڪئي، "پر سائين! ذرا پيهو ته، مونکي ڪجهه چوڻو آهي؛ اوهين نه. لائق قابل ماڻهو آهيو ۽ نالي جي پنيان ڪيڏن نه اڪرن واريون ڊگريون لڳل آهن."

"چؤ چؤ جلد چؤ. ڇڏ گستاخي!" ڊاڪٽر ڏمرجي چيو.

"پر سائين! اوهانکي سڌ آهي ته آءٌ ڪير آهيان، منهنجي زال اوهانجي گهر واريءَ کي چڱي طرح سڃاڻي ۽ ۽...... همراهه تيزيءَ سان چيو "۽ توهانجي گهر جا ڪپڙا به ڌوئندي آهي."

"واهياٽ! هل هل! مونکي وقت ڪونهي!" ڊاڪٽر چيو.

"پر ۽ ائين ڪرڻ نه جڳائيو. هڪڙي ڳالهه ضرور ٻڌائڻي اٿم. اوهانکي خبر ئي ڪانهي." چڱو! سگهو ٻڌاءِ! ڪهڙي ڳالهه آهي! ڊاڪٽر پڇيو. "جو اوهانجي قميص مونکي پيئي آهي، ڏسو نٿا! اوچتو اٿــر ڏنائينس.

(١٠٧)

هڪڙي ڪنير ٻاڻيءَ وٽ هڪ گڏهه هوندو هئو جو گڏهه ٣٠ ڪنگر ڪڻندو هئو ۽ هن گڏهه تي اها

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

زال چڙهي پيڪن ويندي هئي. ڪن ڏينهن کان پوءِ
اِهو گڏهه مري پيو ۽ هوءِ زال به سندرو ٻڌي اوسارڻ
لڳي. ٻيون به زالون آيون ۽ ڪنيرياٽيءَ چيو ته هيءَ
هيءَ جو هينگهه هئو. تنهنتي ٻين وراڻيو ته ”پيڪن جو
سڪ هئو ”ڪنيرياٽيءَ چيو ته ٣٠ ڪنگر ڪٽيندو هئو!”

(١٠٨)

ٻهراڙيءَ جو نيپالي ويو هڪ ڏوراهين ٻيءَ جي
نيپال ڏني ۾ خط وجهڻ، پر ڏسي ته طوفان ۾ ڏيو
ڇيهون ڇيهون ٿيو پيو آهي، سو ڇا ڪيائين جو ميل
کن پنڌ ڪري ڪڙميءَ کي گهر ۾ وڃي ڇنايائين ته
نيپال جو ڏيو هوا نڪر نڪر ڪري ڇڏيو آهي؛
تنهنجو خط ڏيوار ۾ هڪ ٽونگهه ۾ وجهي آيو آهي.

(١٠٩)

هڪ لڳا ٢ حبشي ويا جهنگهه مان ماکي لاهڻ.
کنهن اوچي وڻ جي چوٽي تي ماکيءَ جو مانارو
ڏٺائون جيڪو ٻنهي مان سگهو هئو سو چڙهي ويو وڻ
تي ۽ ٻئي جٽي مکين کان پي گيري کرڻ لاءِ ٻاري
ٻاهه ۾ اتفاق سان ٽاري جنهنتي ماکي لاهيندڙ بيٺو
هئو. سا پڇي پيئي ۽ مڙس مٿان تي اچي هيٺ پٿهنجي
سگتيءَ تي پيو سو اُتي مري ويو ۾ ڪرندڙ کي
فقط سخت چوٽ آئي. مائٽن اچي معاملو ميڙيو ڇي اسانجو
خون پري ڏيو، خونيءَ جو سر ڏيو. پنچاهت گڏ ٿي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

۽ ڳوٺ جي چڱي مڙس کي منصف ڪري ٿاڦيائون ۽ تنهن ٻنهي طرفن جـو ڳالهيون ٻڌي سليمان بادشاهه جهڙو فيصلو ڏنو ته تهمتي، برابر خون ڪيو آهي تنهن ڪري فوتيءَ جي مائٽن کي حڪم ڪو ڏيان تـه وڻ تي چڙهي ٽولي هڪڙي پنيان مٿان تي ڪرن جيئن تون مرين. اِنهيءَ حڪم ٻڌائڻ تهمتي تـه وڻ هيٺان وڃي ويٺو پر فوتيءَ جي مائٽن مان ڪنهن کي بـه همت نه ٿي جو حڪم جي تعميل ڪري!

(١١٠)

ڪنهن اخبار ۾ پيو ته شام جو ليڪچر ٻڌڻي هئي ته ”هميشه تندرست ڪيئن رهجي“ سا نه ٻـڌي سگهندي جو ليڪچر ڏيندڙ سخت سنڌن جـي سور سبب بستري تي داخل آهي!

(١١١)

ايران جي شاه پاران شاهه جهان بادشاهه جي دربار ۾ ايلچي هوندا هئا. بادشاهه کي سلام ڪندا هئا سو ايراني نموني جو، سر زمين تي ڪين جهڪائيندا هئا. بادشاهه کي اهو نمونو پسند نه هئو. هڪڙي ڏينهن مهمانن هڪڙي جي هٿ پيچ لاءِ ڇا ڪيائين جـو ديوان خاص جو دروازو بند ڪرائي فقط ننڍي دري کليل رکيائين جتان لنگهڻ ڪري سر ضرور نمڙائڻو پوندو پر ايلچي چڱو سبق پڙهيل هئو. ڪيائين ڇا جو بادشاه

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏي ٻئي ڪري اندر گهڙيو. شاهه جهان کي ڏاڍي
چڙ آئي چي ڪمبخت، تو ڇا سمجهيو تہ پاڻ جهڙن
گڏهن جي طبيلي ۾ تو گهڙڻ ڇا؟ تڏهن تي هن ترت
جواب ڏنو تہ برابر ائين ٿي سمجهيم. ههڙيءَ دريءَ
مدجهان لنگهڻ مهل ڪير پائيندو تہ گڏهن ٻنهي
ڪنهن جي ملاقات ڪرڻ تو وڃان؟

(١١٣)

ڪا زال مرد ڪي چوندي هئي تہ آءٌ ڪان ٿي
ڪين. هڪ لڳا مرد چيو تہ آءٌ ٻاهر نڪران تو ٻر سچ
مچ ويو ڪين. ڪنڌ تي چڙهي منگهہ ۾ لڪي ويهي
رهيو. زال پڻ پالهو ڏسي دروازو بند ڪري اٿو گيهہ
۽ کنڊ ملائي اسڙي پچائي. مڙسس تہ رنگہ ويني ڏنو.
جڏهن جڙي جڪي کائڻ ويٺي تہ هن بہ اڇي درلي
ڪڙڪو ڪيو. مڙس کي ڏسي زال دل ۾ چيو، تہ
ڏاڍي جت أي تہ ايتري ۾ اٿر پاسي کان شاديءَ
جي جڃ اچي لنگهي، دهل پئي وڳا تڏهن زال مڙس
کي چيو تہ اٿر پاسي پولڪ وڃن تون ڇو نہ جائين؟
تڏهنتي تو اٿر ڏٺيس چي اُسڙ ۾ جا بسڙ پڪي سا ڇو
نہ کائين؟

(١١٤)

پاڙيسريءَ جو ننڍڙو ڇوڪر - بابا تو ڇوي تہ اڄ
رات لاءِ توهين اسانکي پنهنجو فونو اُڌارو ڏيندا؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

فوني وارو:- ڇو مهمان آيا آڻو ڇا ؟
نعيڙو ڇوڪر :- مهمان ته ڪونهن، پر بابا کي ننڊ
ڪرڻي آهي.

(١١٥)

گوپال :- تنهنجي چاچي سان گڏجڻ جو ايا ته مون
کي شيءِ موقع ڪو نه ٿو ملي.
سندر- ڪهڙي پڪ اٿئي ته اهو موقع شيءِ موقع
ٿيندو.

(١١٦)

ماءُ (ڪاوڙجي) رضيه ! مان توکي جيڪا نصيحت
ٿي ڏيانءِ سا هڪ ڪن کان ٻڌي ٻئي مان ڪڍي
ٿي ڇڏين.
رضيه - اَمــا تڏهن الله ميان ٻــه ڪن ڇا لاءِ
ڏنا آهن ؟

(١١٧)

ماستر - (نقشي طرف اشارو ڪري چيو) ساجن !
ٻڌاءِ نقشي ۾ پاڻي ڪٿي آهي.
ساجن (غور سان نهاري)- سائين، مونکي ته اٽالي
ڪٿي به نظر نٿي اچي. پاڻي هجي ها ته الـو ڪين
ٿي پوي ها؟

(١١٨)

يوسف پنهنجي پيءُ کي چيو، اَبا، مونکي هڪ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ننڍو ٻاجو آٽي ڏي.

ٻيءُ - پٽ! ٻاجو آٽي ڇو نہ ڏيان، پر ٻُڌ پُ اٿم تہ تون هروقت وڃائي منهنجي ڪم ۾ رنڊڪ پيو وجهندو آهين.

يوسف - نہ آبا، مان انجام ٿو ڪريان تہ فقط اُن وقت وڃائيندس جڏهن اوهين ننڊ ۾ هوندا.

(١١٩)

درگا (هڪ انگريز دوا وڪڻڻ واري ڪان) - مون کي هڪ خالي شيشي کپي.

دوڪاندار - خالي شيشي ٻـي آني ملندي مگر جيڪڏهن اُن ۾ ڪا چيز هن دڪان تان وٺي وڃڻ ٿي ويندا تہ شيشي مفت ۾.

درگا - چڱو، شيشي ۾ ٽيءَ سان ڀري ڏي.

(١٢٠)

پيءُ - ڇو، مراد! اِسڪول ۾ توکي ڇو ٽين نمبر ڪان وڌيڪ نٿو ملي؟ ڳالهہ ڪهڙي آهي؟

مراد - آبا، مان ڇا ڪريان. اِسڪول ۾ ڇوڪرا جام آهن. ٻہ ٽڪن کي اڳواٽ ئي موڪل ٿي ملي. باقي وڃي ٿا چار ٻہ ٻچن.

(١٢١)

شامون - بابا! اوهانکي ڪجهہ فرصت آهي؟

پيءُ - ڇو؟ ڪهڙو ڪم آهي؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

شامون - مونکي ٿورا ڳالهڙو ڏيو.

پيءُ - سو ڇو؟

شامون - اوهان مونکي درياهہ تي اشنان ڪرڻ کان منع ڪندا آهيو ۽ اڄ مان ضرور وهنجڻ چاهيان ٿو. ان ڪري اول ٿي ڳالهڙو ڏيوم تہ پوءِ جو فڪر نہ رهي اشنان تہ مزي سان ڪندس.

(١٢١)

استاد - ظفر! ڪالهہ تون اسڪول مان ڇو غير حاضر رهئين؟

ظفر - سائين، منهنجي ڏند ۾ سور هئو.

استاد - ڀلا هاڻي سور ڪٿن اٿئي؟

ظفر - سا تہ ڊاڪٽر کي سڌ. هن منهنجو ڏند ڪڍي پاڻ وٽ رکي ڇڏيو.

(١٢٢)

خورشيد - ناني! ڇا توکي منهنجيءَ عينڪ سان ننڍي چيز وڏي ڏسڻ ۾ ايندي آهي؟

ناني - هائو، ڌيءُ!

خورشيد - تڏهن مونکي ٽول وراهي ڏيڻ مهل عينڪ لاهي ڇڏيندي ڪر.

(١٢٣)

استاد - دائود! تنهنجي بدن ۾ ڪيتريون هڏيون آهن؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

دائود - هڪ سؤ اٺ،
اُستاد - نہ هڪ سؤ ستٽ.
دائود - ڪتاب ۾ ٻرابر هڪ سؤ ستٽ لکيل آهـن ٻر اڄ مان هڪ گوشت جو هڏو رڙڪي ويو آهيان.

(۱۲۴)

ڊاڪٽر - بيگم صاحب! توهانجو ڇـوڪرو هميشه ٻٽ ٻٽ ڪندو آهي.
بيگم - نہ ڊاڪٽر صاحب! رڳو ڳالهائڻ وقت.

(۱۲۵)

ٻہ ٻنا لوهار گڏ ڪم ڪري رهيا هئا. هڪ ڏينهن اُنهن مان هڪ گرم لوهہ اهرن تي رکي ٻئي کي چيو:- جہ جہ جہ جہ جلد ڪ ڪ ڪ ر هہ هہ هہ هہ ٺو ٺو ٺو ڙ وهہ هہ هڻ.
ٻيو- ڪ ڪ ڪ ڪ ٿي هہ هہ هہ هہ ڻان؟
پهريون - نہ نہ نہ نہ هيو نہ نہ ري وووڃو.

(۱۲۶)

هڪ ٻادشاهہ ڪنهن شاعر کي گهوڙو ڏنو ۽ هـو راتو رات مري ويو. صبوح جو ٻادشاهہ شاعر کان پڇيو تہ گهوڙو ڪئن هئو؟
شاعر - تمام تيز، هڪ ئي رات ۾ هـن جهان کان ٻئي جهان تائين وڃي پهتو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٢٧)

ماستر - (اِسڪول ۾) ڇوڪرو! ٻانڊر ڇا کائيندو آهي؟

ٻڍن چند ر - ڪٽڪ ، ڇانور، انب، زيتون، روٽي، ڇٽا وغيرہ سڀ شيون کائيندو آهي.

نريند ر - نہ! سائين! ٻڍن چند ر ڪوڙ ٿــو ڳالهائي. اڇا ڪالهہ مون ٻاند ر کي ڏنبا کائيندو اکين سان ڏٺو.

(١٢٨)

هڪڙي مهاشيہ جي نوڪري ڇڏائجي ويئي سـو بيڪاريءَ کان اڇي تنگ ٿيو. پنهنجي هڪ مترکـي پئسي جي تنگيءَ ٻابت حال ڪيائين ۽ پڇيائيمس تہ مان بيڪاريءَ کان ڪهڙيءَ طرح ڇٽان؟ ڪو اُپاءُ تہ ڏس.

متر - تو وٽ ڪجھہ پئسا ٻچيل آهن؟

مهاشيہ - هائو! آهن.

متر- تہ اُنهن پئسن مان آفيم وٺي، ٿورو ٿورو کائيندو وڃ.

مهاشيہ - جناب! منهنجي زال ۽ منهنجن ننڍن ننڍن ٻارن جو ڪهڙو حال ٿيندو. اُنهجي رکشيا ڪير ڪندو؟

متر - تون اُنهجي ڇنتا ئي نہ ڪر. مان هيئنڙ جو هيئنڙ وڃي اُنهنکي اَناٿ آشرم ۾ داخل ڪرائي اُــو اچان.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٢٩)

هڪڙو وديارٿي پاٺشالا مان غير حاضر هئو. گروجي سوير سندس گهر ويو. ڇوڪر چالاڪ هئو. اُن گروجيءَ کي ڏسي ڪسڪي وڃڻ جو پهه پچايو. گروءَ پريائنئي ڏسي ورتس ۽ چيائينس ته اي ڇوڪر ايهه اٿي؛ ڇوڪر تهه پهه وراڻيو، ”جي هان گهران ڪرسي ڪٽي نـــر اچان“.

(١٣٠)

مالڪ (سندس نوڪري پوري ٿيڻ تي نوڪر کي ٿو چوي) - بندء! هاڻي تــه آمدنيءَ جــو ڪو ڪوئي وسيلو ڪونهي. اڄ بازار مان سٽوُ وٺي اچ.

نوڪر- (جو روز مالڪڙن ڪاڻڻ تـي هريل هئو) - سرڪار! مان ڇو سٽوُ (اٽو) کان؟ نوڪري ته اوهان جي ويئي آهي نه؟ منهنجي نوڪري تــه اچان قائم آهي نه!

(١٣١)

هڪڙو چور چوري ڪرڻ ويو. ڪمبختيءَ وچان جاء جو مالڪ جاڳي پيو ۽ چور کي پڪڙي ٿاڻي تي موڪلي ڏنائين. مئجسٽريٽ اڳيان چور کي آلدو ويو.

ماجسٽريٽ (چور کي)- توکي ٦ مهينا جيل جـــي سزا ٿو ڏيان.

چور- پلي! مگر هٽ ٿو جوڙيان ۽ ٻه مهينا سزا

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

معاف ڪجو نه ته مونکي سخت نقصان پوندو.

ماجسٽريٽ - گھاٽو؟

چور- هائو اهي به مهينا اسانجو ڪمائڻ جو وقت آهي.

(۱۳۲)

ماستر- تون ڏاڍو حرڪتي آهين. سياڻي پنهنجي پيءُ کي وٺي اچج.

ڇوڪر- پنج روپيه ڏيڻي پڌجو.

ماستر- ڇو؟

ڇوڪر- منهنجو پيءُ ڊاڪٽر آهي، هنا فيءَ جي ڪٽي ڪونه وٺندو آهي.

(۱۳۳)

مالڪياڻي (نوڪرياڻيءَ کي)- تون تنهنجي بدبختيءَ بابت ٻڌو آهي مونکي سچ پچ ڏاڍو ڏک آهي.

نوڪرياڻي - سچ ٿي چوين مائي! پر انهيءَ بدبختي سان منهنجو واسطو نه آهيئي ڪونه.

مالڪياڻي- پر تنهنجو مڙس ڪالهه گرفتار ڪين ٿيو؟

نوڪرياڻي- هائو مائي! بيشڪ ٿيو آهي پر اها نه هنجي بدبختي ڇئبي نه منهنجي!

(۱۳۴)

ڪشن جي ماءُ (پٽ کي ٻيڙي ڇڪيندو ڏسندي)- ڪشن توکي سڌ آهي ته ننڍڙن ڇوڪرن کي تماڪ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نہ ڇڪڻ کپي. اِها عادت وڏن کي ٺهندي آهي.
ڪشن - امين! ٻيڙي ڇڪڻ ۾ ڪهڙو هرج آهي.
تو ڪين ڏنو آهي تہ بابا ڪيترو ڪيترو وقت منهنجي
راند پڪڻ سان ويهي راند ڪندو آهي.

(١٣٥)

ڪنهن ڊاڪٽر ويٺي ٻڌاڪ هڻي تہ ڪو بہ سندس
گراهڪ سندس علاج ۽ دوا جي دانهن نہ ڪندو آهي.
ڪنهن نقطچين چيس جناب! جـــي هيڪر مئا ســي
وري ڪڏهن موٽيا جي اچي دانهن ڪندا.

(١٣٦)

ائين برابر آهي تـــہ منهنجي ہٿ پنج ورهيہ اڳـــہ
اوهانکان هڪ سوٽ ورتو هئو؟
"هائو سائين! برابر اُها رقم رهي پيئي آهي جا
هن اڄا نہ ڏني آهي. ڇا اوهين اُهـا رقم ادا ڪرڻ
آيا آهيو نہ؟!
" نہ بہ مان اُهڙو سوٽ پنهنجي لاء ساڳين شرطن
تي وٺڻ آيس."

(١٣٧)

ماستر - تون مونکي تنهنجو نوٽبڪ ڏيکار.
وديارٿي - اڄهو سائين! ڏسو.
ماستر - بيوقوف! ايڏا وڏا اکر ڇو لکيا اٿئي؟
وديارٿي- ساء اِنهي لاء اوهانکي عينڪ پائڻ جي

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

تڪليف نہ ڪرڻي پوي.

(١٣٨)

نجومي (همٿ ڏسي) - مان چئناءُ ٿو ڏيڻ لاءِ جلد ئي هڪ ڪارو ماڻهو توکي رستي تي اوڙانگهيندو موٽو وارو - ڇو نہ ٿا اُنهيءَ ڪاري ماڻهوءَ کي چئناءُ ڏيو.

(١٣٩)

"اي! اُلي مٽي صوف جي وڻ تي ڇالو ڪرين؟"
"ڏسو نٿا نہ هيٺ چئناٽي لڳي پيئي آهي تہ سائي ڇپر تي ڪوئي پير نہ ڌري سو آءُ مٿي وڻ تي چڙهي اچي ويٺس".

(١٤٠)

ٽيٽي (ريل ۾) - اڙي واڻيا! پنهنجي ٽڪيٽ ڏيکار.

پٽ - بابا! هي ڇو آيو آهي؟

پيءُ - ٽڪيٽ ڏسڻ آيو آهي.

پٽ - ڇو، هيڏو وڏو ٿي ويو آهي تہ ڪڏهن ٽڪيٽ ڪانہ ڏٺي اٿائين؟

(١٤١)

جج - تنهنجي عمر گهڻي آهي؟

شاهد - ١٦ ورهيہ سائين!

جج - ڪوڙ نہ ڳالهاءِ. ١٦ ورهين کان گهڻو وڏو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڀيو لڳين!

شاهد - حضور سچ ٿو چوان. ڳالهه ڇا آهي جو مان ڄائو هوس ۲۹ فيبروري تي، سو منهنجو جنم وار هر چوٿين چوٿين سال ٿو ڦري اچي.

(۱۴۲)

حضرت موسيٰ کي هڪڙي ڏينهن سندس پوئلڳ چنبڙي پيو، چي قبلا! آءٌ به سائين جن سان گڏ سفر تي هلان. حضرت موسيٰ چيس قبول پر شرط هيءَ آهي ته مونکي ڪو به ڪم ڪندو ڏسين ته سوال نه پڇندين. مريد اهڙو واعدو ڪيو.

هڪڙي ڏينهن ٻئي ٿڪجي ٽٽي اچي ڪنهن شخص وٽ مهمان ٿيا. ان ويچاري هنن جي ڏاڍي خاطرداري ڪئي. رات جو اوچتو مريد جان ڪٽي اک کولي ته ڇا ڏسي ته حضرت موسيٰ ميزبان جي پٽ ويٺو پچي ۾ ڦاهي. حيران ٿيو ته هيءَ ڇا؟ ڇا ميزبان جي ڀلائي، ڇا اسانجي نمڪ حلالي؟ خير ڏنل قول ياد پيس سو ڪڇيائين ڪونه. رلي ٽاڻي سمهي پيو. صبوح جو ماڻهن سمهي حضرت موسيٰ ۽ سندس مريد اٿي روانا ٿيا.

ٻئي رات وري به ڪنهن هنڌ ٽڪيا پيا هئا ته رات جو مريد جي اک کلي. جان ڪٽي نهاري ته حضرت موسيٰ پنهنجي هٿن سان گارا هڻي پيو پٽ لٻي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

حيرت ۾ پيو تہ هن ميزبان ڪئي بہ بدمزاجي ۽ ساڻس وري ڪڙهي بہ اهڙي مرچوٽ لاءِ ٿو.

ٿيءِ ڏهاڙي هڪڙي ڄڃ اِي ٻيڙيءَ ۾ لنگهي تہ حضرت موسيٰ بہ انهيءَ چڙهي پيو. پنيان هيءُ بہ. رات جو مريد ڏسي تہ، مار! جنهنجي ٻيڙيءَ ۾ چڙهجي تنهنجو خيرُ گهرجي پر حضرت موسيٰ تہ هٿ وٺي ٿو ٻيڙيءَ کي سنڌ ڪريس. جنهن سرائي ڪٽي وڃو آهي ٻيڙيءَ ۾ ٽنگ ڪرڻ. مريد وڏيڪ صبر ڪري نہ سگهيو سو حضرت موسيٰ کي هٿ ادب جا ٻڌي چيائين تہ، سائين! هي ڇا ٿا ڪريو؟

حضرت موسيٰ چيس - هائو ابا! ٻڌ تہ ٻڌايانءِ.

هاڻ تہ، هيءُ ٽنگ ڪيو اٿم سو اڄها ٿي ٻيڙي لڳي بيهي پر جي هلندا هلون ها تہ صبوح جو اڳيان هڪ ظالم ڌاڪو گڏجي ها جو ڄڃ کي ڦرڻ ۽ ٻانهن قبائڻ لاءِ هينئر بہ وات وڃو نهاري. مريد چيو سائين! تڏهن تہ غريبن جي لڄ رکي اٿو. پر قبلا! هي بہ تہ ٻڌايو تہ فلاڻي پٽ جو ڌاتوءَ ۽ فلاڻي هنڌ پراڻيءَ پٽ کي پشتي ڇو ڏنوَ؟ چيائين، ميان مريد انهيءَ ٻڌڻ جو تون حقدار آهين. ٻهريون ميزبان خدا ڪارڻ ٽڪر ڪارائي ٿو مگر صفا ڪنجي ويو آهي. اُنجي جيڪا پٽ ڌاتم تنهن هينان ناڻي جي ديگ هئي جنهنجي هن کي ڪا بہ خبر نہ هئي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

هاڻي ظاهر ٿو ٿئي ته ٻر ٻڪ چاڙ ته ڪتب ۾ آندائين. وري ٻئي ميزبان جنهن تندمزاجي ڪئي، سو پاڻ مالڪ نه آهي. هو هڪ معصوم جو چاچو آهي جو يتيم جي ملڪيت دٻايو ويٺو آهي. اُنهيءَ جي پٽ هيٺان ٻه ديگ ناڻي جي پوريل آهي. لوڏي وهيڻي پٽ ڊهي پوي ها ته يتيم جي هٿان اِها ملڪيت ٻه هلي وڃي ها! تنهن ڪري ان پٽ کي ڏاڍو ڪيم ته، ليسين ديگ پـل پڪي رهي جيسين يتيم ساماڻجي. ائين چئي، حضرت موسىٰ مريد کي چيو ته ابا تو واعده شڪني ڪئي آهي ۽ ٻئي ليکي تو اسانجي نيت ۾ گمان آندو آهي تنهن ڪري پلي آئين. پوءِ خدا حافظ چئي هليو ويو. پنيان ويچارو مريد گهڻو پشيمان ٿيو ۽ چيائين ته "ساڌو ماري گن ڪري، دل ۾ رکي ترپاس."

(١٤٣)

هڪ ڇوڪري جو بوٽ وڃائجي ويو هو ٻههجي پيءُ جي انگريزي ڊڪشنريءَ ۾ ڏوڙندڙ لڳو.

پيءُ - تون ڊڪشنريءَ ۾ ڇا ٿو ڏسين؟

پٽ - بوٽ وڃائجي ويو آهي سو ڳولهيان ٿو.

پيءُ - ڪتاب ۾ بوٽ ڪيڏانهن آيو.

پٽ - توهانکي جا ڳالهه معلوم نه ٿيندي آهي سا اُنهي مان ڪين ڳولهي ڪڍندا آهيو؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۴۴)

هڪ ڏينهن ماستر ڪنهن ڪان سوال پڇيو. تڏهن
اُن ڇوڪر جي پاسي واري ڇوڪر ٻهرين ڇوڪر کي
چيو ته ماستر ڪو گڏهه آهي. تڏهن ماستر سمجهو ته
ٻيو ڇوڪر ٻهرين ڇوڪر کي جواب ٿو ٻڌائي. تڏهن
ماستر چيو ته اهو نه ٻڌائينس. اهو هيڪي پاڻيهي اچڻ کپي.

(۱۴۵)

ڊرائينگ ماستر- (منوءَ جي خالي ڊرائنگ پيپر کي نهاري)-
تو هن پني تي ڇا ڪيو آهي؟
منوءَ- هوائي جهاز. سائين!
ڊرائينگ ماستر- ڪٿي. مان ته ڏسان ٿي ڪو نه
ٿو.
منو- سائين. ايڏو ته مٿي چڙهي ويو آهي جو
اوهين ته ڇا پر ڪو به ڪو نه ڏسي سگهندو.

(۱۴۶)

مريض- ڊاڪٽر منهنجي دل بلڪل ٺيڪ نه آهي.
ڊاڪٽر- ڇو! ڪهڙي خرابي آهي. ڪا ڌڪائيندڙ
خبر ٻڌي اٿئي ڪئن؟
مريض- هائو ڊاڪٽر اوهانجو بل جو مليم!

(۱۴۷)

گراهڪ- واه ڀائي واه جيڪا قميص وڃائي آيو
آهين تنهن جا ته پئسا ٿو وٺين!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڌوٻي - سائين جو! قميص گلم ٽيڪ ڪان اڳ، ڌوتي هيم.

(١٤٨)

مولو (ٽانگي واري کي) - نئي سڙڪ تائين ڇا وٺندين؟

ٽانگي وارو - ٻه آنا سواري!

مولو - منهنجي سامان لاء ڇا وٺندين؟

ٽانگي وارو - ڪجهه نه.

مولو - چڱو تڏهن منهنجو سامان گاڏيءَ ۾ کڻي هل؛ مان تو سان گڏ پيرين پنڌ ٿو هلان.

(١٤٩)

مئجسٽريٽ (چور کي) - هيءَ ڏائون دفع آهي جو ڪورٽ ۾ آيو آهين.

چور - سائين! بيشڪ! منهنجي لاء ڏائون گهرو آهي پر اوهين نه لکها پيرا ڪورٽ ۾ آيا هوندا.

(١٥٠)

ڊاڪٽر - گول مول ڳالهه ڪرڻ واجب نه آهي، اوهانجي حالت تمام خراب آهي. جنهنکي به ڏسڻ چاهيو تنهنکي گهرائي وٺو.

مريض - (تمام جهيڻي آواز ۾) هائو.

ڊاڪٽر - ڪنهنکي گهرائيندؤ؟

مريض - ٻئي ڊاڪٽر کي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(۱۵۱)

جج - اڳ ۾ ڪيترا ڀيرا سزا ڪاٽي اٿئي؟
ڏوهي - ۵ ڀيرا حضور!
جج - ته پوءِ توکي گهٽ ۾ گهٽ سزا ملڻ گهرجي.
ڏوهي - گهٽ ۾ گهٽ! سائين! هميشه جي گراهڪ سان رعايت ڪين ٿيندي آهي؟

(۱۵۲)

ٻار - مميءَ چوزا انڊو ڪوڙ ڇو ٿا ڪن؟
ماءُ - ٻڪارا آهن. ڪاٺ لاءِ ڪجهه ڪين منا!
ٻار (ابوجهائيءَ ۾) - هون! پوءِ جي ٻڪ ان ته پنهنجي لاءِ آنا ڇو نه ٿا لاهين.

(۱۵۳)

مووي ڊائريڪٽر - هاٿي هتي آهي: ڇهنو تيار ڪرڻو آهي جتي توکي ٽڪريءَ تان ٽپو ڏيڻو پوندو.
ڊڄڻو ائڪٽر - چڱو پر جي ٽپو ڏيندي مان زخمي پوان يا مري پوان ته؟
ڊائريڪٽر - او! پرواهه نه آهي، هيڪر جو پويون (سين) درشيه آهي.

(۱۵۴)

ڪاوڙيل مالڪ - ٻڌ! تو منهنجي سيڪريٽريءَ کي چيو ته، اون مونکي جيتڻ مرڻ بابت گڏ جڻ آيو آهين!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

نوجوان - ھائو سائين. مان اوھائجو ويمو اُتارڻ آيس.

(١٥٥)

ماستر- دنيا اندر سڀ کان سچي جاءِ ڪھڙي آھي؟
شاگرد - منھنجي ڏاڏي جي نيڙ (مٿي جو مٿ) سائين!

(١٥٦)

پيءُ (غصي ۾)- سو تون ڪلاس جي اصل ڇڙي ۾ آھين!

پٽ - ٻـر ٻـابـا! منھنجو ڏوھ ڪھڙو! منھنجي ھيٺان جيڪو ڇوڪر ھئو تنھنجو نالو اسڪول مان ڪڍي ڇڏيائون.

(١٥٧)

ھڪڙو ڇوڪر ماءُ ڏي ڀوڙندو آيو ۽ کيس حيران ڪري ڇڏيائين جو ٻڌايائينس ته ريل گاڏي منھنجي مٿان لنگھي ويئي آھي پر مان اڃا جيئرو آھيان.
ماءُ - منا! ٻڌاءِ ته سھين سو ڪئن؟
ڇوڪر - مان پل ھيٺان بيٺل ھوس.

(١٥٨)

” اڙي گئوالا! اڄ تنھنجو کير نجو پاڻي!
ساءِ! ڇا چوان! سچي راتِ مينھن اُتو آھي ۽ ٻئون ٻدل ھئي ٻاھر مينھن ۾. سو کير پاڻياتو ٿي ويو ھوندو. ضرور ھوندو!

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(١٥٩)

ممتحن (امتحان وٺندڙ) - سوال توکي منجهائي ٿو ڇا؟

شاگرد - سائين! بلڪل نه. اهو جواب آهي جو منجهائيم ٿو.

(١٦٠)

ماستر - موهن! ڌرتي گول آهي ننهن جون گهٽ ۾ گهٽ ٣ ثابتيون ڏي.

موهن - جاگرافي جي ڪتاب ۾ ڇاپيل آهي. توهان به ٺهن ڏينهن ٻڌايو هئو ته، هيءَ دنيا گول آهي؛ مان به شامل راءِ ٿي ائين ٿو چوان.

(١٦١)

اَصيل (وڪيل جي آفيس ۾ گهڙندي) - اوهو هتي ته اهڙي گرمي آهي جهڙي ڄر ندڙ تنور لڳي ٿيندي آهي.

وڪيل - ضرور اهڙي گرمي ٿيندي ڇو ته هتي ته مان پنهنجي روٽي جوڙيندو آهيان.

(١٦٢)

ماءُ - ڌيئڙي. گهڻو نه رو.

ڌيءُ - امين! ڇو؟

ماءُ - ڇاڪاڻ ته جي گهڻو روئندين ته تنهنجو منهن بدزيبو ٿي ويندو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ڏيءُ - ٺيڪ آهي پر مان پانيانٿي تہ تون ننڍي هوندي گهڻو رُئندي هوندينءَ ڇاڪاڻ تہ اهڙي ئي آهين.

(١٦٣)

ماڻهو (گهٽي ڪم جي خفي ۾)- سچ مچ مان توکي ڏسي نٿو سگهان.

ملاقاتي - ٺيڪ مان تہ عيدڪون ئي ٿو وڪڻان!

(١٦٤)

" اهڙو ڪو سڄهيڻي جو جتي (شوُ) پائي هند ۾ سمهندو هجي." "هائو! منهنجو گهوڙو ائين ڪندو آهي".

(١٦٥)

"هي (ريل) گاڏي هتان ڪڏهن ويندي"؟
"ساءِ! ١٢ بجي"
"جو هي ڪا گاڏي ٻارهن ڪلاڪن اڳ وڃڻي ڪانهي؟"
" نہ ساءِ!" هڪڙي وڃي ٻارهنڪان اڳ هي ڪانہ هلائيندا آهيون.

(١٦٦)

سنتري - چيا! تون وري اچي وئين؟
ڏوهي - هائو! ڀلا آهي ڪو پارسل يا چٺي چهاڻي مون لاءِ؟

(١٦٧)

جهاز بندر جي ٻاهران لنگر هنيو بيٺو هئو. اينتري

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

۽ هڪڙي ٻڍي استري ڪپتان کان پڇيو ”ڇا جي ڪري هتي ترسيا آهيو؟

ڪپتان - ڪوهيڙو ڏاڍو گهاٽو آهي. بندر صاف ڏسڻ ۾ نٿو اچي.

ٻڍي - پر ڪپتان صاحب، ڪوهيڙو اهڙو گهاٽو ڪٿي آهي. مان ته تارا به ڏسي سگهان ٿي.

ڪپتان - هائو مائي! پر اسين اهو رستو ڪو نه هلنداسين جيستائين ڪ انجڻ جهاز جي نه ڦاٽي پوي.

(١٦٨)

ماءُ - (سشيلا کي) وڃ وڃي پنهنجو منهن صاف ڪر. گندو اٿئي. هو ڏانهن ڏس گهڙيال ڏانهن. ڪئن نه هنجو منهن اڇو اُجرو ۽ صاف آهي. تون به هن جهڙو منهن صاف ۽ ٻهڪندڙ رک.

ٻار - امين پر ڏس نه سهين گهڙيال جا هٿ ڪهڙا نه ڪارا ۽ گندا آهن.

(١٦٩)

رشيد - شيام بابو! اهڙو تڪڙو ڇو ڊوڙي رهيو آهين.

شيام - سخت مصيبت اچي پيئي آهي. جادو بابو جو ٻن ورهين جو ڪڪو ”مالي مشڪلات“ ۾ اچي ويو آهي.

رشيد - ڇا تو چيو ٻن! مان سمجهائي نٿو.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

شيام - ڇوڪر راند ڪندي روپيو ڳيهي ويو آهي.

لطيفو
(١٧٠)

هڪڙي ڀيري سرڳ پـريءَ ۾ اندر ديوتا سيني ميون کـي ڪچهريءَ ۾ گهرايو ۽ کين چيائين، ”مان توهان سيني ميون مان هڪ کي راجا بڻائڻ ٿو چاهيان تنهن ڪري هڪ هڪ ميوي اُنـــي پنهنجي لياقت ٻڌائي.“

جمون - هي ڀڳوان! مان ٻارن جو دلپسند کـاڄ آهيان.

ڏاک - هي مهاراج! مان شهزادن جو کاڄ آهيان!

اناس- هي پرميشور! مان کائڻ ۾ تمام لذيذ آهيان.

نارنگي - هي دين ديالو! مان بيمارن جي لاڏلي آهيان.

ناريل - هـــي دين ٻندو! منهنجي کائڻ ڪري ماڻهو تمام طاقتور ٿين ٿا.

ڪيلو- هي ان داتا! مان ئي سيني ميون جو راجا بڻجڻ لائق آهيان ڇو ته سوَري اڄ ڪلهه هڪ نگري بيماري ئي پيئي آهي. ڊاڪٽر به سوري ٻائيءَ جي بيماريءَ لاءِ پـورو علاج نٿا ڏيئي سگهن. بس ان بيماريءَ جو ٻڪ نڪ علاج مان ئي آهيان.

انب اهـــو ٻڌي مشڪل لـڳو ۽ ادب ... جوڙي ڇوڻ لڳو، ”هي سرڳ پرمس ماسٽر صاحب

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مان بلڪل سستو آهيان. مونکي ڪير به ڏڪاري ٿو، غريب مونکي پيار مان کائي ٿو ۽ شاهوڪار ڇوڇ مان چوپي ٿو! منهنجون کلون ڪيترن بيمارن لاءِ اڪثير آهن. ٻار منهنجي ککڙي سڪائي ٻاهه ۾ سيڪي پٽو ڪڍي مزي سان کائن ٿا. ديوتا اندر انب تي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ ڪيس ٿـي سڀني ميون جو مهاراجا مقرر ڪيائين. ٻين ميون ۾ ناڪوڙو پئجي ويو مگر ديوتا کي ڪجهه چئي به نٿي سگهيا.

جمون ته ويچارو اُن غم ۾ ڪارو ٿي پيو. ٻاڪ ڳري ندي ٿي پيئي. اناس ايترو ته ڪاوڙيو جو سندس بت تي ڪنڊا ٿي پيا. نارنگي ڪاوڙ ۾ ڳاڙهي لال ٿي پيئي. ناريل ايترو ته رنو جو سندس پيٽ مان پاڻي اڃا نـه سڪو آهي. ويچارو ڪيلو جو اڳي پاڻکي ميون جو راجا سمجهندو هو اُنکي اهڙو ته شرم آيو جو جهڪي ويو!

(۱۷۱)

ماستر- گوبند! اهڙي ڪنهن شيءِ جو مثال ڏي جنهنکي ڏند نه هجن.

گوبند- ساءِ! منهنجي ڏاڏي.

(۱۷۲)

لهٽيدار- ساءِ هاٽي تي گهوٽي ڏن مليو اٿو، منهنجي بل جا پيسا ڏيندو نه؟

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٥٠)

ڊاڪٽر- (نوڪر کي) ڏس ڪير دروازو کڙڪائي رهيو آهي.

نوڪر- ضرور ڪو مريض هوندو.

ڊاڪٽر- ڏس ته نئون آهي يا پراڻو مريض.

نوڪر- سائين، ضرور نئون هوندو ڇو جو جهونو مريض ڪڏهن به واپس وري ورڻ ڪو نه آيو آهي.

(٥١)

وشنو- افسوس، ڪهڙي دک جي ڳالهه آهي جو منهنجي ٻن سالن جي محنت ئي برباد ٿي ويئي.

موتي- دوست وشنا، سو وري ڪئن؟

وشنو- موتي، پورا ٻه سال مون سيٺ جوتيمل جهڙي صحيح وجهڻ پٺيءَ پچائي ۽ جڏهن هاڻي انهيءَ ڪم ۾ ڪامياب ٿيو آهيان ته سيٺ جوتيمل ڏيوالو ڪڍيو آهي!

(٥٢)

اُستاد- سڀ کان اڳ ۾ يورپ مان هندستان ۾ واسڪو ڊيگاما آيو هو.

ڇوڪرو- سائين ڪيترا ڏينهن ٿيا جڏهن هو هندستان ۾ آيو هو؟

اُستاد- چار سو سال.

ڇوڪرو- (ٻئي ڇوڪري کي) ڏس ماستر صاحب

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

کي ايتري عرصي جي ڳالهه اڃان ياد آهي. غضب جو دماغ اٿس.

(٥٣)

مئجسٽريٽ (چور کي) گهڙي تو ڪنهن چورائي؟

چور- جيڪڏهن حضور جن اهو ٻڌڻ ٿا چاهين ته ان بابت حضور جن کي پنج روپيا في ڏيڻي پوندي. پنجين روپين ۾ حضور جن کي گهڙي چوري ڪرڻ جي ترڪيب سيکاري ڇڏيندس.

(٥٤)

پرڪاش نيرڻ ڪري رهيو هو جو، اخبار پڙهيائين، جنهن ۾ سندس موت جي خبر ڇپيل هئي.

پنهنجي دوست کي ٽيليفون ڪيائين ٻڌايندو، اخبار ۾ منهنجي ديهانت جي پڌرائي پڙهي اٿيئي؟

هن چيو "هائو." پر تون ڪٿان ڳالهائي رهيو آهين. سرڳ مان يا نرڳ مان؟

(٥٥)

عطر- فيضو چاڪ آهين.

فيضو- نه بابا مان چاڪ ڪو نه آهيان، مان ته ماٺهو آهيان.

(٥٦)

عبدالله توکي ڪنهن ماريو آهي؟

غلام- لڪڙيءَ ماريو آهي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٥٧)

مئجسٽريٽ - عدالت ۾ گوڙ ڪرڻ واري کي عدالت کان ٻاهر ڪڍيو ويندو.

(قئدي گوڙ ڪري ٿو)

مئجسٽريٽ - اڙي بيوقوف ڇو ٿو گوڙ ڪرين؟

قيدي - سائين، انهيءَ لاءِ ٿو گوڙ ڪريان جو توهان چيو هو ته گوڙ ڪندڙ کي ٻاهر ڪڍيو ويندو.

(٥٨)

ڏيون - (آسن کي) يار تون ڪڏهن شادي ڪندين؟

آسن - جڏهن مدهنجي ڙال ڪندي!

(٥٩)

پيءُ - پٽ لڙائي نه ڪر. لڙائي جهنگلين جو ڪم آهي.

پٽ - بابا توهين جو امان سان لڙائي ڪندا آهيو.

(٦٠)

گوپال - اهو وڏي واڪي سان ڇا ويٺي پڙهيءَ؟

رام - الاجي مون اهو ٻڌو ٿورو ئي.

(٦١)

چندرا - ڏس... ٽڪ ٽڪ جو آواز اچي رهيو آهي. چور نه ڪو نه آيو آهي!!

ڪمار - اوندهه ۾ ڇا ڏسان صبوح نه ٿيڻ ڏي.

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

(٦٢)

گراھڪ - (واچ واري کي) منھنجي واچ خراب ٿي پيئي آھي، ھر گھڙيءَ ٻيھي ٿي وڃي.

واچ وارو - اوھان جي واچ جو نالو ڪھڙو آھي؟

گراھڪ - ٻيرھل واچ.

واچ وارو - تڏھن توھان واچ چرچا ڪندي ھوندي.

(٦٣)

ھڪ ماڻھوءَ جو پٽ مري ويو. ٻن ڏينھن کان پوءِ ھڪ ماڻھو ھن وٽ آيو ۽ کيس چيائين "معاف ڪجو مان اوھان جي پٽ جي اعزا پرسيءَ ئي لاءِ اچي نہ سگھيس ڇاڪاڻ جو گھڻو ڪم ھو. جڏھن اوھان جو ٻيو پٽ گذاري ويندو تہ ساڳئي ڏينھن اوھان وٽ پھچي ويندس.

(٦٤)

گراھڪ - (نوڪر کي) اڄ ئي شربت ۾ مک پيئي آھي.

نوڪر - سائين ويچاري اڃايل آھي گھڻو ڪونہ پيئندي.

(٦٥)

ماءُ - رام تون ڏاڍو حرڪتي آھين. وٺي ننڍڙي ڀاءُ کي چمات ھڻئين الئي.

رام (روئي) امان سچي مس ڀي ويو. چيومانس تہ

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

مسڪنيءَ جو ٽڪر ڪائي وچ ۾ ڪائي ئي نٿو.

(٦٦)

گوبند - (ماءُ کي) پاپي جيڪو ڪير وٺي آيس تنهن ۾ ڪٿو پئجي ويو.

ماءُ - پوءِ ڪڍيئه ڪين ڇا؟

گوبند - ڪڍيم نه ڪين، پر هڪ ٻلي ڪير ۾ وجهي آيو آهيان جنهن اُني ماري ڇڏيس.

(٦٧)

پتا - پٽ! ڏس امتحان ويجهو آهي هيئنر ڏينهن رات پڙهڻ کي لڳي وڃ؟

پٽ - پتاجي! رات جو ننڊ نه ڪندس.

پتا - اُتي جاڳندو ڪيئن.

پٽ- ڪالهه اوهان ڪين چيو نه رات جو فقط چبرا جاڳندا آهن.

(٦٨)

ماٺهو - (ڊاڪٽر وٽ رات جو) توهان جي ٻاهرن جي في گهڻي؟

ڊاڪٽر - ڏينهن جو ٻه روپيا ۽ رات جو چار روپيا.

ماٺهو- چڱو سائين هيئنر مونسان گهر هلو. (اُوري وقت ۾ مونر ماٺهوءَ جي گهر اچي پهتي.)

ڊاڪٽر - ڀر مريض نه ڏيکار ڪٿي آهي؟

ماٺهو- سائين مريض ڪرنهي. مونسر وارن ميهن

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

جي ڪري هتي اچڻ لاءِ اٿ رهيا ٿــي گهر يا تنهن ڪري اوهان جي موٽر ۾ چڙهي آيس.

(٦٩)

ماستر- مان نه سمجهي ٿي نٿو سگهان نه ڇا ڪريان؟ تون تمام ڪوڙ ٿو ڳالهائين جڏهن مان، تنهنجي عمر جو هوس نه ڪڏهن به ڪوڙ ڪين ڳالهائيندو هوس.

شاگرد- نه مهرباني ڪري ٻڌايو نه توهان پنهنجي ڪهڙيءَ اوسٽا ۾ ڪوڙ ڳالهايو.

(٧٠)

حجام- هل دغاباز بيشرم تون وڏو چــور آهين. شهر جي ٻار ٻار کي خبر آهي تــه تون دغاباز ۽ لٽيرو آهين.

چور- تون به مون کان گهٽ ڪونه آهين. ٻر مونکان زياده آهين. مان رات جي وقت ماڻهن کـي لٽيندو آهيان ٻر تون نه ڏينهن جو ماڻهن جي حجامت ڪندو آهين.

(٧١)

فقير- بيگم صاحب توهــان وڏي مهرباني ڪئي جو مونکي پهرڻ واسطي خميس عطا ڪئي اٿو.

بيگم صاحب- هاڻي مونکي وڏيڪ چــا چــوڻو اٿيئي.

فقير- ڪاڏو ڪاڻڻ واسطي ڏيو نه جئن ڪجهه طاقت

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

ٿڻي ۽ مان خميس پاڻي سگهان.

(٧٢)

هڪ شرابيءَ ايترو شراب پيتو جو بيهوش ٿي ويو ۽ دروازي تي ڪري پيو. ڪوتوال اچي نوڪر هٿيس ۽ چيائينس ”او خانه خراب اٿي توکي عدالت ۾ وٺي هلان“. شرابيءَ جواب ڏنس. ”تنهنجي عقل جو خانو خراب جيڪڏهن مونکي هلڻ جي طاقت هجي ها ته پنهنجي گهر نه هليو وڃان ها.

(٧٣)

ماڻهن هڪ احمق کي گهٽيءَ ۾ ڏٺو ته انڌيري رات ۾ زمين تي ويهي ڪجهه ڳولي رهيو آهي. پڇيائونس ”ڇا ٿو ڏسين.“ چيائين ”هڪ سئي ٿو ڏسان جا گهر ۾ ڪري پيئي آهي.“ لوڪن چيس ”اي عقل جا انڌا جا شيءِ گهر ۾ ڪري پيئي آهي تنهن کي گهٽيءَ ۾ ڪئن ٿو ڳولين؟“ چيائين ”ڇا ڪريان گهر ۾ انڌيرو آهي ۽ مون وٽ چراغ آهي ئي ڪونه.“

(٧٤)

آقا (نوڪر کي)- اندران فقط ماچيس کڻي اچ.

نوڪر کي اندر جڏهن گهڻو وقت لڳو ته آقا وري آواز ڪيس ته اڙي مردود اڃان تائين ماچيس ڪونه مليو اٿيئي ڇا؟

نوڪر - حضور ”ماچيس“ ته ڪڏهن جو ملي ويو

Digitization by American Academy of Indic Studies. AAIS(USA)

آهي پر ”فقط“ اڃا ڏائين ڪونه مليو آهي.

(٧٥)

ٽڪو اڃان ٽن سالن جو هو ته پيءُ کي چوڻ لڳو ته مون کي جلد شادي ڪراءِ.

پيس - ڇوڪري ڪٿا ڪٿي پرڻايان ؟

ٽڪو - ڏاڏيءَ سان ئي ڪٿي پرڻائيم.

پيس - اڙي! اها ته منهنجي ماءُ آهي. ان سان ڪيئن پرڻبين!

(٧٦)

آڌيءَ رات جو سمو هو. گنيوال گهريءَ ننڊ ۾ پنهنجي گهر ۾ سمهيو پيو هو. اوچتو ئي ٽيليفون جي گهنٽي وڄڻ لڳي. گنيوال خار کائي هستري تان اٿي ٽيليفون کنيو. ٽيليفون ڪندڙ پڇيو ته گنيوال گهر ۾ آهي ۽ مونکي ٻڌائي سگهندو ته هو صبوح جو ڪيڏي مهل گٽو کوليندو آهي؟ گنيوال جواب ڏنو ته ١١ بجي ۽ يڪدم ٽيليفون رکي ڇڏيائين. اڌ ڪلاڪ ئي ڪونه گذريو ته وري ٽيليفون جي گهنٽي وڄڻ لڳي. ساڳئي ماڻهو ساڳيو سوال وري پڇيو ته، گٽو ڪيڏي مهل کلندو؟ گنيوال کي ڏاڍا خار لڳا ۽ چيائين ته مان تو جهڙن ماڻهن کي پنهنجي گٽن ۾ پير به پائڻ ڪونه ڏيندس. ٽيليفون ڪندڙ ٺهڪندي وراڻيو ته مان ٺهڪندي گٽي ۾ اچڻ نٿو چاهيان پر مان نڪرڻ ٿو چاهيان.